T.C.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

ÖMER SEYFETTİN HİKÂYELERİNDE MİLLİYETÇİ SÖYLEM VE ÖZNE

MEHMET IŞIK

2502120205

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. LEVENT ÜRER

İSTANBUL-2020

ÖZ

ÖMER SEYFETTİN HİKÂYELERİNDE MİLLİYETÇİ SÖYLEM VE ÖZNE

MEHMET IŞIK

Ömer Seyfettin sadece Türk Edebiyatının değil, Türk milliyetçiliğinin önde gelen temsilcilerindendir. Otuz altı yıllık kısa ömrüne iki yüzün üzerinde makale, yüz altmışı aşkın hikâye, doksana yakın şiir, üç piyes, yirmiden fazla tercüme ve iki hatıra defteri sığdıran Ömer Seyfettin, bu eserleriyle Türk düşünce hayatı üzerinde önemli etkiler bırakır. Yaşadığı dönemin Türk tarihi açısında olağanüstü bir alt üst oluş dönemi olması ve bu dönemin en önemli olaylarına bir asker olarak tanıklık etmesi, onun eserlerinin ve düşüncelerinin hala tartışılmasına neden olmaktadır. Tartışmaların merkezinde ise şiir, makale ve mektuplarından çok hikâyeleri bulunmaktadır.

Bu çalışmada Ömer Seyfettin hikâyelerindeki ideoloji ve bu ideoloji içerisindeki öznenin doğasının ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu kapsamda öncelikle yazarın içerisine doğduğu dönem, o dönemdeki fikir akımları, bu fikir akımlarının önemli temsilcileri ve bunların Ömer Seyfettin'e etkileri gözden geçirilmiş ardından da hikâyeler yayın tarihleri esas alınarak bir sıra dâhilinde ayrıntılı olarak incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda Ömer Seyfettin hikâyelerinde işleyen milliyetçi ideolojinin, millet, dil, din ve mefkûre olmak üzere dört temel kavram üzerine inşa edildiği belirlenmiştir. Ömer Seyfettin, olağanüstü koşulların yaşandığı bir dönemde, Türkiye dışında yaşayan diğer Müslüman ve Türklerle birleşerek kaybettiği dünya hakimiyetini yeniden ele geçireceği vaadini örgütleyerek fantezi ufkunu çizmiştir. Bu ufku çizerken en önemli kurucu öğeleri millet, dil, din ve mefkûre, olmuştur.

Bunlara ilave olarak Ömer Seyfettin'in ideolojisi doğrultusunda yarattığı kurgu kahramanları aracılığı ile Osmanlı vatandaşı olan ve olmayan Türkleri belli özne konumlarına çağırdığı; onun Türk öznesinin, aynı anda hem Türk hem de Müslüman olan bir özne olduğu, dolaysıyla Türkçe konuşan ancak Müslüman olmayan Uygurlar, Gagavuzlar gibi Türk kökenli toplulukları ve açıktan belirtilmese de İslamiyet'in Şii mezhebini benimseyenleri kapsamadığı bulgulanmıştır. Büyük zorluklar içeresinde geçen yaşamının ve Osmanlı devletinin toprak kayıplarının kendisinde yarattığı travmaların kendisinde bir ressentiment/hınç duygu durumuna yol açtığı, bu duygu durumunun hikâyelerinin diline de yansıdığı, özellikle Balkan Savaşı sırasındaki

esareti ve sonrasında yayımladığı ve halen kendisine yönelik eleştirilerin odak noktasını oluşturan *Primo Türk Çocuğu* ve *Beyaz Lale* gibi hikâyelerinin bu etki altında yazıldığı değerlendirilmektedir. Yazarın üç yıl içerisinde bu duygu durumundan kurtulduğu ve 1917 yılı sonrasında hikâyelerindeki karşıtını düşmanlaştıran söylemin büyük ölçüde ortadan kalktığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ömer Seyfettin, ideoloji, özne, söylem, hikâye, ressentiment, hınç

ABSTRACT

NATIONALIST DISCOURSE AND SUBJECT IN OMER SEYFETTIN STORIES

MEHMET IŞIK

Ömer Seyfettin is one of the leading representatives of not only Turkish Literature but also Turkish nationalism. Fitting more than two hundred articles, more than sixty stories, nearly ninety poetry, three plays, more than twenty translations and two memoirs for his thirty-six-year short life, Ömer Seyfettin has a significant impact on Turkish thought life. The fact that the period he lived was an extraordinary period of turmoil in Turkish history and that he witnessed the most important events of this period as a soldier causes his works and thoughts to be discussed. At the center of the discussions are stories rather than poetry, articles and letters.

In this study, it is aimed to reveal the ideology in Ömer Seyfettin stories and the nature of the subject within this ideology. In this context, firstly, the period in which the author was born, the currents of opinion at that time, the important representatives of these currents of thought and their effects on Ömer Seyfettin were reviewed, and then the stories were examined in detail in a row based on the publication dates. As a result of the analyzes made, it was determined that the nationalist ideology operating in the stories of Ömer Seyfettin was built on four basic concepts, namely nation, language, religion and ideal. Ömer Seyfettin, in a period when extraordinary circumstances, redrew the horizion of fancy that is the conquest of world domination by combining with the Turks and other Muslims living outside Turkey. While drawing this horizon, the most important constituent elements had been nation, language, religion and ideal.

In addition to this, it has found that he called all the Turks who were Ottoman citizens and non-Ottaman citizens to certain subject position, but it is a subject that is both Turkish and Muslim at the same time, so it does not include Turkish-speaking communities such as Uighurs, Gagauzes who speak Turkish but are not Muslim, and those who adopt the Shiite sect, though not explicitly stated. It is considered that his life in great difficulties and the traumas caused by the land losses of the Ottoman state led to a resentment emotional state, and this emotional state reflects to the language of their stories, especially the stories of Primo Turkish Boy and White Tulip, which were published during the Balkan War and afterwards and which are still the focus of criticism towards him, were written under this influence. It has been determined that

the writer got rid of this emotional state within three years and that the discourse that made his opponent in his stories hostile after 1917 disappeared to a great extent.

Keywords: Ömer Seyfettin, ideology, subject, discourse, story, resentiment

ÖNSÖZ

Ömer Seyfettin sadece Türk edebiyatının değil Türk düşün hayatının da en önemli isimlerinden birisidir. Otuz altı yıllık kısa ömrüne iki yüzün üzerinde makale, yüz altmışı aşkın hikâye, doksana yakın şiir, üç piyes, yirmiden fazla tercüme ve iki hatıra defteri sığdıran Ömer Seyfettin, oldukça zor bir sürmüştür. Ülkesinin parçalanmasını, ata yurdu bildiği Balkan topraklarının birer birer kaybedilmesine ve bu topraklarda yaşayan Türklerin uğradığı mezalime bir subay olarak tanık olmuş; bu tanıklığını da bazen sert bir dille hikâyelerine yansıtmıştır. Bu hınç yüklü dil, zaten kısa olan ömrünün çok kısa bir kesitinde yazdığı hikâyelerde görülse de günümüzde kendi "büyüklüğü" tartışmalı bazı yazarlar, bu hikâyelerinden stratejik alıntılar yaparak onu "hiçbir özgünlüğü olmayan" "küçük yazar" şeklinde tanımlamaktadır. Yazarın hikâyelerinin okullarda yardımcı ders kitabı olarak tavsiye edilmesi, ona yönelik eleştirilerin odak noktasını oluşturur. Ancak bu eleştirinin haksız olduğu değerlendirilmektedir. Ömer Seyfettin hikâyelerini ilkokul seviyesinde çocuklar için kaleme almamış ve tartışılan eserlerinin hiç birisini çocuk dergilerinde değil dönemin en ciddi fikir dergilerinde yayımlamamıştır; dolayısıyla bu nedenle eleştirilmesi ya da suçlanması yersizdir.

Ömer Seyfettin Türk dilinin sadeleşmesine önemli katkılarda bulunmuştur. Hikâyelerinde kullandığı sade dil bugün dahi kolaylıkla okunmasını sağlamaktadır. Bu satırları yazan kişinin de okuduğu ilk kitap bir Ömer Seyfettin hikâyesidir. Sekiz yaşlarında bir çocukken İzmir'de yaşayan halam Günis Şimşeker'den kendisi için zeytin toplamam karşılığında bir kitap istemiştim. Halam da bana *Başını Vermeyen Şehit* başlıklı kitabını getirdi. Okuduğumda şok olduğumu hatırlıyorum. Sonraki yıllarda ilk okuduğum hikâyesi ile beni şok eden bu adamın bir subay olduğunu, sınır bölük komutanlığı yaptığını ve ordudan ayrıldıktan sonra yalnızca öğretmenlik ve yazarlıkla geçimini sağladığını öğrendim. Hakkında gazetelerde çıkan olumsuz yazılar ise ona yönelik merakımı arttırdı. Hikâyelerinin etraflıca incelenmesinin ve arka planında işleyen ideoloji evreninin ortaya konulmasının onun ve Türk düşünce hayatının anlaşılmasına katkıda bulunacağını düşünerek bu tez çalışmasını hazırlamaya karar verdim.

Ömer Seyfettin'in ölümünün yüzüncü yılında tamamalanan bu çalışma, birçok kişinin desteği ile yoğun bir çalışma ve büyük bir emekle yaklaşık yedi yılda hazırlanmıştır. Doktora öğrenimim sırasında bilimsel ve akademik gelişimime büyük katkıda bulunan İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümünün değerli öğretim üyelerine, fikirleri ile her zaman destek olan değerli hocalarım Prof. Dr. Mesut Uyar'a ve Dr. Öğr. Üyesi Zafer Parlak'a arkadaşlarım Doç.Dr. Şakir Eşitti'ye ve Dr. Öğr. Üyesi Emrah Özdemir'e; beni akademik kariyere yönlendirerek bu konuda yüreklendiren fedakâr öğretmenim merhum Özcan Bilgetürk'e ve varlığı ile bana güven veren değerli eşi Betül Hanıma ve oğlu Kaan'a; yazdıklarımı bıkmadan, usanmadan okuyan ve Türkçe düzeltmelerini yapan Arife Işık'a, arkadaşlarım Gamze, Akın, Melis'e; öğrencilerim Maşallah, Vedat, Kaan ve Gökhan'a; anneme, babama, Günis halama, Rıdvan amcama, Emel ablama, Gökhan abime, Çakabey'e bakarak bana tez yazma imkanı veren Gülser anneme, Ali babama ve Nurcan ablaya, tez çalışmam boyunca her türlü desteği sağlayan ve yardımlarını esirgemeyen tez izleme jüri üyelerim Prof. Dr. Namık Sinan Turan ve Doç. Dr. Hilal Akgül ile tez danışmanım Prof. Dr. Levent Ürer'e; onlarla birlikte geçirmem gereken ve zaten çok kısıtlı olan zamanı, tez yazmak için harcamama izin verdikleri için sevgili Eşim Burcu'ya ve oğlum Emir Çakabey'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

MEHMET IŞIK
İSTANBUL, 2020

İÇİNDEKİLER

ÖZ..... iii
ABSTRACT..... v
ÖNSÖZ..... vii
KISALTMALAR LİSTESİ..... xi
GİRİŞ..... 1

BİRİNCİ BÖLÜM

ÖMER SEYFETTİN'İN MİLLİYETÇİLİK ANLAYIŞININ TEMELLERİ

1.1 Ömer Seyfettin'in Yaşadığı Dönem..... 5
1.2 Ömer Seyfettin'in Hayatı..... 9

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE MİLLİYETÇİLİĞİN DOĞUŞU, İLK DÜŞÜNÜRLER, KURAMLAR VE ÖMER SEYFETTİN'DEKİ İZDÜŞÜMLERİ

2.1 Dünyada Milliyetçiliğin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi..... 20
2.2 Türkiye'de Milliyetçiliğin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi..... 26
2.3 Türkiye'de Milliyetçiliğin İlk Yılları, İlk Düşünürler ve Ömer Seyfettin'e Etkileri..... 29
2.4 Milliyetçilik Kuramları ve Ömer Seyfettin'deki İzdüşümleri..... 55

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÖMER SEYFETTİN'İN ESERLERİ, MİLLİYETÇİLİK ANLAYIŞI VE ETKİLERİ

3.1 Ömer Seyfettin'in Eserleri..... 63
3.2 Ömer Seyfettin'in Milliyetçilik Anlayışı..... 82
3.3 Ömer Seyfettin'in Dil Anlayışı..... 95
3.4 Ömer Seyfettin'in Etkileri..... 105

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÖMER SEYFETTİN'İN HİKÂYELERİNDE MİLLİYETÇİ İDEOLOJİ VE ÖZNE

4.1 Ömer Seyfettin Hikâyelerinde İdeoloji 120

4.1.1 Ömer Seyfettin Hikâyelerinde "Millet" Kavramı 121
4.1.2 Ömer Seyfettin Hikâyelerinde "Dil" Kavramı 185
4.1.3 Ömer Seyfettin Hikâyelerinde "Din" Kavramı 198
4.1.4 Ömer Seyfettin Hikâyelerinde "Mefkûre" Kavramı 213

4.2 Ömer Seyfettin Hikâyelerinde Özne 217

4.3 Ömer Seyfettin Hikâyelerindeki Milliyetçilik Anlayışının Hınç/Ressentiment Kavramı Çerçevesinde Değerlendirilmesi 243

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 271

KAYNAKÇA 286

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD : Amerika Birleşik Devletleri
Bknz. : Bakınız
Çev. : Çeviren
Der. : Derleyen
Ed. : Editör
Eds. : Editörler
Haz. : Hazırlayan
ENLOV : Ecole Nationale des Langues Orientales Vivantes
İTC : İttihat ve Terakki Cemiyeti
vb. : ve benzeri
vd. : ve diğerleri

GİRİŞ

Ömer Seyfettin Türkiye'nin en çok okunan hikâye yazarlarından birisidir. Okula gidip de hikâyelerini okumayan neredeyse kimse yoktur. Buna karşın kendisi hakkında çok az bilimsel çalışma yapılmıştır. Yapılan az sayıdaki çalışmanın da tamamına yakını Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinde hazırlanan tezlerden oluşmaktadır. Hâlbuki Ömer Seyfettin ve hikâyeleri edebi yönden olduğu kadar Türk siyasi tarihi ve düşünce tarihi açısından da oldukça önemlidir.

Ömer Seyfettin iyi bir hikâyeci olduğu gibi Türk Milliyetçiliğinin önde gelen düşünce adamlarından da birisidir. Gerek *Türk Yurdu* dergisinde yazdığı yazılarla gerekse hikâyeleriyle Türk dilinin ve Türk milliyetçiliğinin gelişimine büyük katkılar yapmıştır. Dolayısıyla kendisi, düşünceleri ve yazdıkları, dil ve edebiyat kadar siyaset bilimi açısından da incelemeye değerdir. Türk düşünce hayatında önemli yer tutan Ömer Seyfettin'in milliyetçilik anlayışının sembolik ve söylemsel bileşenlerinin çözümlenmesi günümüz Türk milliyetçiliğinin anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Bu çerçevede Ömer Seyfettin gibi yazdığı hikâyelerle Türk milliyetçi düşünü üzerinde derin etkiler bırakan bir yazarın, bu hikâyelerindeki milliyetçi söylem ve bu söylem içerisinde tasarlanan öznenin yeterince incelenmemesi bir sorun olarak tanımlanmıştır. Bu sorundan hareketle bu tezde Ömer Seyfettin hikâyelerindeki milliyetçi söylem ve bu söylem içerisinde kurgulanan öznenin temel özelliklerini ortaya koymak amaçlanmaktadır.

Bu kapsamda çalışma boyunca Türk Milliyetçiliğinin önemli temsilcilerinden Ömer Seyfettin'in milliyetçilik anlayışı ideoloji ve özne ilişkisi merkezinde ele alınacaktır. Harp Okulu mezunu bir subay olan Ömer Seyfettin, Osmanlı Devleti'nin hızla dağıldığı bir dönemde yaşamış ve subay kimliğinin de etkisiyle şahitlik ettiği bu hazin dağılışın acılarını yüreğinin derinliklerinde hissederek, bu hislerini hikâyelerine aktarmıştır. Özellikle Rumeli topraklarında yaşanan acılar ve Osmanlı'nın Rumeli topraklarındaki varlığına son veren Balkan Savaşları, onun hayatında ve hikâyeciliğinde önemli yer tutar. Birkaç yıl öncesine kadar "Jön Türk Devrimi" öncülüğünde Osmanlılık bayrağı altında birleşmeye çağrılan unsurların bir daha geriye dönülmeyecek biçimde ayrışması, diğer Türk milliyetçileri gibi Ömer Seyfettin'de de derin bir travmaya sebep olmuştur. Bu travmanın ve yarattığı hınç/ressentiment duygusunun izlerini yazdığı hikâyelerde takip etmek mümkündür.

Ömer Seyfettin, birçok hikâyesinde bir yandan daha birkaç yıl öncesinde Osmanlı egemenliğinde olan Bulgar, Yunan, Sırp ve diğer Balkan milletleri karşısında alınan yenilgilerin sebeplerini sorgularken diğer yandan da bunun cevabının milli şuur/mefkûre eksikliğinde yattığını; bütün kavimlerin çeşitli yollarla kendi milli şuurlarını geliştirip sahip çıkmalarına karşın Türklerin yapay bir hümanizma anlayışı ile kendi milliyetlerini dahi unuttuğunu ileri sürer. Yaşanmakta olan kayıplara ve altüst oluşlara, milli şuurun/mefkûrenin önemini vurgulayarak çözüm bulmaya çalışır. Onun hikâyelerinde dile getirdiği siyasal fanteziler, "nesnel zorlukların reddedildiği, koşulların dönüştürülmesi için hayali bir enerjinin üretildiği ve öznel gereksinimin dışa vurulduğu alanlardır". Bu mecralarda inşa edilen dünyalar, yalnızca yeniden üretimin değil, aynı zamanda nesnel yaşamın hayal kırıklığı yaratan yönlerinin aşılma çabası olarak da görülmelidir. Başka bir ifadeyle bu siyasal fanteziler, nesnel olumsuzlamaya uğramış isteklerin dışa vurulmasıdır (Açıkel, 1996: 162). Dolayısıyla Ömer Seyfettin hikâyelerinin söyleminin çözümlenerek bu söylem içerisinde nasıl bir özne tasavvur edildiğinin ortaya konulması, Türk milliyetçiliğinin düşünsel kökenlerinin ortaya konulması kadar günümüz Türk milliyetçiliğinin anlaşılmasına da önemli katkılar sağlayacaktır.

Bu çalışmada Ömer Seyfettin tarafından yazılmış hikâyeler incelenerek kendisinin ideolojik ve düşünsel yapısı analiz edilecek, bu yapının temel dayanakları belirlenmiş ve bu yapı içerisinde kurgulanan öznenin durumu ortaya konulmuştur. Bu bağlamda çalışma boyunca:

Ömer Seyfettin hikâyelerindeki milliyetçi söylemin başlıca özellikleri nelerdir?

Ömer Seyfettin, hikâyelerinde (Türk halkına ve Türk milliyetçilerine) neyi önermektedir?

Hikâyelerdeki söylem neyin karşıtı olarak kurulmaktadır?

Ömer Seyfettin hikâyelerinde, milliyetçi ideoloji evreninde nasıl bir özne tasarlanmaktadır? sorularına yanıt aranmıştır.

Girişten itibaren yapılan tartışmalar, yukarıda belirtilen araştırma soruları ve mevcut literatürün birlikte değerlendirilmesi bizi *"Ömer Seyfettin hikâyelerinde güçlü bir milliyetçi söylem hâkimdir."* varsayımına ulaştırmaktadır.

Bu varsayımdan hareketle bu çalışmanın hipotezi *"Ömer Seyfettin'in hikâyelerinde işlediği konular ve yarattığı karakter ile milliyetçilik anlayışı arasında bir ilişki bulunmaktadır."* olarak belirlenmiştir.

Yukarıda sıralanan araştırma sorularına yanıtlar aranırken ideoloji ve söylem kuramlarının çizdiği bir çerçevede çözümlemeler yapılmıştır. Bu çözümlemeler boyunca birbirini tamamlayan iki süreç boyunca ilerlenmiştir. Önce Ömer Seyfettin tarafından yazılmış hikâyeler incelenerek bu hikâyelerdeki milliyetçi söylemin hangi dilsel ve söylemsel stratejiler kullanılarak okuyucuya aktarıldığı çözümlenmiş, ardından da bu söylemin fantezi uzamı ve bu uzam içerisinde nasıl bir özne tasavvur edildiği belirlenmeye çalışılmıştır. Bu tespitlerin yapılabilmesi için söylem analizi yönteminden yararlanılmıştır.

Çalışmada sadece hikâye metinleri incelenmiş, Ömer Seyfettin tarafından çeşitli dergilerde yazılmış dil, tarih ve o dönemin güncel siyasetine ilişkin yazılar araştırma dışında tutulmuştur.

Bu çalışma dört ana bölümden oluşmaktadır. "Ömer Seyfettin'in Milliyetçilik Anlayışının Temelleri" başlıklı birinci bölümde yazarın hayatı ve içine doğduğu dönemin siyasal ve toplumsal özellikleri incelenmiştir. Bu bölüm "Ömer Seyfettin'in Yaşadığı Dönem" ve "Ömer Seyfettin'in Hayatı" alt başlıklarından oluşmaktadır.

"Dünyada ve Türkiye'de Milliyetçiliğin Doğuşu, İlk Düşünürler, Kuramlar ve Ömer Seyfettin'deki İzdüşümleri" başlıklı ikinci bölümde dünyada ve Türkiye'de milliyetçiliğin gelişimi, başlıca milliyetçilik kuramları ve bunların Ömer Seyfettin'deki izdüşümleri üzerinde durulmuştur. Bu bölüm "Dünyada Milliyetçiliğin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi", "Türkiye'de Milliyetçiliğin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi", "Türkiye'de Milliyetçiliğin İlk Yılları, İlk Düşünürler Ve Ömer Seyfettin'e Etkileri" ve "Milliyetçilik Kuramları ve Ömer Seyfettin'deki İzdüşümleri" olmak üzere dört alt başlıktan oluşmaktadır. İlk başlık altında dünyada milliyetçiliğin doğuşu ve gelişim çizgisi; ikinci başlık altında Türkiye'de milliyetçiliğin doğuşu gelişimi, üçüncü başlık altında Türkiye'de milliyetçiliğin ilk düşünürleri ve bunların Ömer Seyfettin'e etkileri, dördüncü başlık altında ise milliyetçilik kuramları ve bunların Ömer Seyfettin milliyetçiliğindeki izdüşümleri incelenmiştir.

Üçüncü bölümde Ömer Seyfettin'in eserleri ve bu eserlerinde ortaya koyduğu milliyetçilik anlayışı incelenmiştir. Bu bölüm de dört alt başlıktan oluşmaktadır: "Ömer Seyfettin'in Eserleri", "Ömer Seyfettin'in Milliyetçilik Anlayışı", "Ömer Seyfettin'in Dil

Anlayışı" ve "Ömer Seyfettin'in Etkileri". İlk başlık altında Ömer Seyfettin'in kaleme aldığı tüm eserlerin genel bir değerlendirmesi yapılmış, ikinci alt başlık altında yazarın milliyetçilik anlayışının genel esasları ortaya konulmuş, üçüncü alt başlık altında dil anlayışı, dördüncü alt başlık altında ise Türk düşün hayatına yaptığı etkiler incelenmiştir

Dördüncü bölüm analizin yapıldığı ve bulguların sunulduğu bölümdür. Bu bölümde öncelikle Ömer Seyfettin tarafından yazılan hikâyeler nitel içerik analizi ile çözümlenerek, sıklıkla üzerinde durulan ve anlam inşasında önemli olduğu düşünülen temalar belirlenmiştir. Ardından da hikâye metinleri yapısalcı yaklaşım içinden ideolojik ve söylemsel çözümlemeye tabi tutulmuştur. Elde edilen bulgular "Ömer Seyfettin Hikâyelerinde İdeoloji", "Ömer Seyfettin Hikâyelerinde Özne" ve "Ömer Seyfettin Hikâyelerindeki Milliyetçilik Anlayışının Hınç/Ressentiment Kavramı Çerçevesinde Değerlendirilmesi" alt başlıkları altında sunulmuştur

Sonuç bölümünde ise bir önceki bölümde yapılan söylem çözümlemesiyle elde edilen bulguların genel bir değerlendirmesi yapılarak Ömer Seyfettin hikâyelerindeki milliyetçi söylem ve bu söylem içerisinde tasarlanan öznenin temel özellikleri ortaya koyulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÖMER SEYFETTİN'İN MİLLİYETÇİLİK ANLAYIŞININ TEMELLERİ

Yazarın yaşadığı dönem, toplum, içine doğduğu aile, aldığı eğitim ve yaşamı fikir hayatını dolayısıyla da yazdıklarını etkiler. En bireysel tutumlarda bile yazarı belirleyen, doğrudan doğruya içinde yaşadığı toplumun içinde bulunduğu maddî ortamdır. Yazar, bu maddî ortamın dışında kalan veya ona tamamıyla ters düşen yeni bir öneriyi savunsa bile, kendini koşullayan üretim ilişkilerinden tamamen soyutlanamaz (İleri, 1975: 5).

Büyük yazarlar çoğu zaman toplumsal yaşamda büyük değişim ve dönüşümlerin yaşandığı kriz dönemlerinde ortaya çıkar. Ömer Seyfettin de böylesi büyük değişimlerin yaşandığı bir kriz döneminde yaşar ve bu döneme hem bir asker hem bir öğretmen hem de bir fikir adamı olarak tanıklık eder. Bir yandan içeride yaşanan değişim sebebiyle altüst olmakta olan bir yandan da dış güçler tarafından yok edilme tehdidine maruz kalan bir toplumda, endişe içinde bir yazar olarak yaşar ve gerek kendisinin gerekse çağdaşlarının duygularını gayet iyi ifade eder (Karpat, 2011: 216). Fazlasıyla idealize edilmiş karakterleriyle, yaklaşmakta olan yeni dönemin yeni insan tipini çizer (Daşçıoğlu ve Koç, 2009: 824).

Bu bölümde, çok kısa bir hayat sürmüş olmasına rağmen Türk edebiyatının ve fikir hayatının en önemli ve "en velut" şahsiyetlerinden birisi (Argunşah, 1999: 28) olmayı başaran Ömer Seyfettin'in milliyetçilik anlayışının hangi koşullar altında geliştiğinin izi sürülecektir. Bu çerçevede öncelikle yazarın yaşadığı dönemin temel özellikleri ortaya konulacak; ardından da kısa yaşam öyküsü ve hayatındaki önemli dönüm noktaları incelenecektir.

1.1 Ömer Seyfettin'in Yaşadığı Dönem

Ömer Seyfettin, ekonomik ve ideolojik yapısı Fransız Devrimi ve İngiliz Sanayi Devrimi'nce belirlenen 19. yüzyıl (Turan, 2012: 216) sonlarında dünyaya gelir ve 20. yüzyılın ilk çeyreği bitmeden aramızdan ayrılır. Ortaylı'ya (2005: 31) göre 19. asır, "Bir toplumun· kurumlarıyla, gelenekleriyle devlet adamlarıyla kaçınılmaz bir yazgıya doğru ilerlediği; karanlığın ve gafletin yanında, fazilet ve aydınlığın ortaya çıktığı; çöküşle ilerleyişin boğuştuğu **Osmanlı Tarihi'nin en uzun asrıdır**". Geleceği

hazırlayan en önemli olaylar ve kurumlar, bu “en hareketli, en sancılı, yorucu, uzun” asrın tarihini oluşturur.

Savaşların yol açtığı yıkım, ekonomik sarsıntılar, azınlıkların bağımsızlık talepleri, Osmanlı İmparatorluğu’nu ayakta duramaz hale getirir. Bu zor şartlar altında dönemin aydınları birçok düşünce akımı arasında gidip gelir. Millî Edebiyat’ı hazırlayan “Türkçülük” bu koşullar altında ortaya çıkar ve önemli öykücüsü Ömer Seyfettin’i yetiştirir (İleri, 1975a: 9). Berktay’ın (2005: 196) deyimiyle Ömer Seyfettin, otuz altı yıllık kısa hayatı sırasında, İmparatorluk’un “felaketli son on yılının bütün çatışma ve çırpınışlarıyla birlikte Türk milliyetçiliğinin (sanki bir nükleer reaktöre sokulmuşçasına) olağanüstü sıkıştırılmış ve hızlandırılmış gelişimine” tanıklık eder.

Ömer Seyfettin, özellikle 17. yüzyıl sonlarından itibaren diğer Avrupa güçleri karşısında giderek zayıf düşen ve 1914’ten başlayarak dağılma sürecine giren İmparatorluk’un çöküşüne tanık olur (Parla, 1989: 13). Karlofça Antlaşması (1699) ile başlayan büyük toprak kayıpları; Küçük Kaynarca Antlaşması (1774) ve Edirne (1829), Berlin (1879) antlaşmaları ile devam eder ve nihayet Londra (1913), Bükreş (1913), İstanbul (1913) ve Atina (1913) antlaşmaları ile Balkan topraklarının neredeyse tamamı; Sevr Antlaşması (1920) ile de Arap bölgelerinin tamamı ve Anadolu’nun büyük bir kısmı elden çıkar. Yaşadığı dönemde Ömer Seyfettin’i en fazla etkileyen olay, işte bu büyük toprak kayıplarıdır. Dört yüz yılda kazanılan topraklar iki yüz yıl içerisinde kaybedilir. İmparatorluk’un kanatları altında yarı-özerk şekilde yaşayan halklar, 19. yüzyıl başlarında devrimci etkinliklere girişir; bu etkinlikler de çok geçmeden etnik oluşumlar temelinde örgütlenir ve milliyetçi ideolojilerden esinlenen ayrılıkçı hareketlere dönüşür. Nüfusu ağırlıkla Hristiyan olan eyaletlerde bağımsız, milliyetçi devletler kurulmaya başlar; ağırlıkla Müslüman olan eyaletlerse birbiri ardına Avrupalı güçlerin yönetimi altına girer (Parla, 1989: 13).

Ömer Seyfettin, Osmanlı Tarihi’nin çöküşüne giden yolda en önemli mihenk taşlarından birisi olan, büyük toprak kaybı ve bir milyondan fazla Türk’ün Anadolu’ya göçüyle sonuçlanan 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı’ndan altı yıl kadar sonra dünyaya gelmiştir. 1897'de Girit'te Yunanlıların ayaklanması ve Osmanlı-Yunan savaşı; 1908'de Jön Türk hareketi, Bosna ve Hersek'in Osmanlı Devleti'nden kopması, Girit'in Yunanistan'a katılması; 1911'de İtalya'nın Trablusgarp'ı alması; 1912'de Italyanlar'ın On İki Ada’yı işgal etmesi, Balkan Savaşı'nın başlaması, Yunan ordusunun Selanik'e girişi, Osmanlı Devleti'nin Trakya dışında Avrupa'daki tüm

topraklarını yitirmesi; 1913'te Yanya'nın, Sisam Adası'nın Yunanistan'a ilhakı, ikinci Balkan Savaşı'nın başlaması; 1914'te Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması, Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesi; 1917'de Rusya'daki Bolşevik Devrimi; 1918'de Yunanistan'ın Müttefik Devletleri'nin yanında savaşa katılması, Mondros Ateşkes Antlaşması ile Osmanlı Devleti'nin parçalanması, İngiliz ve Fransız askerlerinin İstanbul'a girmesi; 1919'da Yunan ordusunun İzmir'e çıkması, Mustafa Kemal'in Anadolu'ya geçmesi ve ulusal kongrelerin gerçekleşmesi (Millas, 1996, 25) yaşadığı dönemin en önemli siyasal olaylarıdır.

Yaşadığı dönemde başta Balkanlar olmak üzere bütün imparatorluk coğrafyasında, ulusal devrimler ve savaşlar birbirini izler. Yunanlılar, Bulgarlar, Arnavutlar, Sırplar, Karadağlılar vb.leri ulusal hedefleri yönünde mücadeleye girişir. Doğu'da Arap milliyetçiliği uyanmaya başlar; Ermeniler ulusal amaçlarla örgütlenirler, bağımsızlık kazanmak için ittifaklar ararlar. Büyük güçler ve küçük ortakları "hasta adam"ın mirasına konmak için yarış içindedirler (Millas, 1996, 25-26). Osmanlı hükümdarları, yalnız Hıristiyan uyruklarından ve Balkanlar'da eski uyruklarından değil, aynı zamanda Müslüman ahaliden gelen milliyetçilik tehdidi ile karşı karşıya kalırlar (Deringil, 2014: 58).

Yaşanan bu olaylar içerisinde Ömer Seyfettin'i ve sanatını en fazla etkileyen ise Osmanlı'nın Avrupa topraklarında yaşayan Sırp, Yunan, Bulgar halkalarının isyanları ve Makedonya'da yaşanan eşkıyalık olayları ve savaşlar sonucunda neredeyse bütün Balkan topraklarının kaybedilmesi olur. Ömer Seyfettin, Harbiye'den mezun olduğunda (22 Ağustos 1903) Balkanlar, "Büyük Makedonya İhtilali" ile içten içe kaynamakta; Bulgarlar, Sırplar, Yunanlılar ve Arnavutlar, Büyük Makedonya İmparatorluğu hayaliyle sadece Türkleri değil; birbirlerini dahi boğazlamaktadır. Ömer Seyfettin böylesi bir zamanda askerlik görevi sebebiyle Balkanlar'da bulunduğundan yaşanan etnik boğazlaşmaya ve komitacıların akıl almaz işkencelerine tanıklık eder. Dört bir yanı acımasız komitacılarla, çetelerle sarılmış bu isyan ve kan coğrafyasında dindaşlarının ve ırkdaşlarının katledildiğine şahit olur (Karaca, 2011: 76- 77). Makedonya dağlarında, Rumeli kasaba ve köylerinde subay olarak dolaşırken tanıklık ettiği olaylar (Yücel, 11.03.1957: 2), milliyetçilik anlayışını şekillendirir.

Ömer Seyfettin'in fikri ve edebi kişiliğinin oluşumunda, hikâyelerinin arkasındaki ideolojik tezde, zaman zaman sertleşen üslubunda hatta o yakıcı mizahın arkasında Balkan coğrafyasında yaşadığı, tanık olduğu bu bozgun ve ihanet günleri

yatar. Nitekim savaş, kan ve işkence hikâyelerinde geniş yer tutar (Karaca, 2011: 77). Balkan Savaşı'nın hangi koşullarda geçtiğini, savaşa katılan biri olarak görür, yaşar (İleri, 1975: 5) ve hikâyelerine yansıtır. Balkan Harbi'nde yaşanılan felaketler ve bozgun, onu büsbütün uyandırır (Yücel, 11.03.1957: 2) ve milliyetçiliğe yönlendirir.

Yaşadığı dönem, yurt topraklarının büyük bir hızla elden çıktığı, devletin yok olmaya yüz tuttuğu, Türk insanının moral değerlere her zamankinden daha fazla ihtiyaç duyduğu; bunun için "her Türk'ün her zamankinden daha büyük ölçülerde yurt ve millet sevgisiyle doldurulmasının gerektiği" bir dönemdir (Aydemir, 1997: 99). "Avrupa'nın hasta adamı" olarak görülen Osmanlı, her an ölmesi beklenen, Batı'nın ekonomik güçlerinin adamakıllı nüfuz ettiği ve kronik mali bunalımlardan mustarip bir devlet haline gelmiş; Avrupa'da toprak kaybına uğramaya devam etmektedir (Deringil, 2014: 16). Böylesi bir ortamda Ömer Seyfettin, yazdıklarıyla bir yandan düşman milletlerin Türklere yaptığı zulümleri sergilerken diğer yandan da epik hikâyeler kaleme alarak morali bozuk milletine moral verir (Karaca, 2011: 77); sanatın etkileyici gücünü kullanarak, okuyucusuna olumlu telkinlerde bulunur (Aydemir, 1997: 100).

İmparatorluktan milli devlete geçiş süreci, bu yıllarda yaşanan sosyal ve siyasal olaylar, son derece oynak zeminde devam eden fikir hareketleri, maddi ve manevi kayıplara sebep olan savaşlar ve tükenişin sosyal hayatın değişik taraflarındaki yansımaları, Ömer Seyfettin'in yaşadığı dönemin genel manzarasını oluşturur. O, düşündükleri ve yazdıklarıyla, bu yıllarda çok doğal ve hatta kendini savunma biçimi olarak gelişen Türkçülük hareketinin başlıca fikir önderlerinden birisi olur. Bütünüyle bir geçiş dönemi manzarasını oluşturan belirsizliklerin içerisinde, milli kimlik duygusunu uyandıran ve Türklük etrafında millet olma ve devlet kurma idealini benimseyen bu hareket, devrin arayış içindeki insanlarının etkisi altına alır. Sonraki yıllarda ve uzun mücadeleler ardından kurulacak milli devletin fikir zemini de böylece hazırlanır (Argunşah, 2011: 54).

Ömer Seyfettin'in otuz altı yıl gibi çok kısa bir hayat yaşamış olmasına karşın edebi ve fikri tarihimizde derin izler bırakabilmesi ve bu kadar ekili olabilmesi, yaratıcı kişiliğiyle olduğu kadar yaşadığı devrin özellikleriyle de yakından ilişkilidir. Olağanüstü olayların ardı ardına yaşandığı bir dönemde, bu olaylara bizzat şahit olan ve şahit olduğu bu olayların olumsuz sonuçlarını bizzat deneyimleyen yazar, bu deneyimlerini eserlerine yansıtarak bu dönemin bir başarılı bir portresini sunar.

1.2 Ömer Seyfettin'in Hayatı

Ömer Seyfettin, 11 Mart 1884 tarihinde Batı Anadolu'nun küçük ve huzurlu kasabası Gönen'de dünyaya gelir. Babası, "sert bir adam" olarak tanıttığı, erlikten binbaşılığa kadar yükselmiş bir alaylı subay olan Ömer Şevki Efendi, annesi Fatma Hanım'dır. İstanbullu seçkin bir aileden gelen Fatma Hanım, İsfendiyaroğullarından Ankaralı Topçu Kaymakamı Mehmet Bey'in kızıdır (Alangu, 2010: 26). Babası Ömer Şevki Efendi'nin kökeni konusunda ise kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Çerkez kökenli olduğu yönündeki iddialar ise bizzat Ömer Seyfettin tarafından yalanlanmıştır. O, babasının Kafkasyalı halis bir Türk olduğunu ve tek kelime bile Çerkezce bilmediğini vurgulayarak söz konusu iddialara kesin bir dille karşı çıkar (Yöntem, 1947: 8).

Ömer Seyfettin eserlerinde babasından fazla bahsetmez; onun için övücü ifadeler kullanmaz. Onu oğluna sert ve geleneksel bir eğitim vermeye kararlı, soğuk ve otoriter bir kişi olarak resmeder. Babasının aile ve eğitim hakkındaki dogmatik fikirleri asker oluşuyla birleşince Seyfettin üzerinde derin bir etkide bulunur ve onun güçlü bir ahlak, sadakat ve vatana bağlılık duygusuna sahip olmasına zemin hazırlar (Karpat, 2011: 211).

Babasının tersine annesini sıcak bir insan olarak resmeden Ömer Seyfettin, ondan büyük bir sevecenlikle bahseder (Karpat, 2011: 212) ve onun hayatındaki yerini *Fon Sadrişţayn'ın Oğlu* hikâyesinde "Ben her şeyi annemden öğrendim" şeklindeki sözleriyle özetler. Emin Alper'e (2009: 186) göre babasının askeri disiplini ve sertliğine karşın annesinin duyarlılığı tüm hayatı boyunca yaşayacağı temel gerilimin çocukluğundaki kaynağını oluşturur. Ömer Seyfettin'in kendisinden on yaş büyük Güzide isimli bir ablası, kendisinden bir yaş küçük olan ve kuşpalazından ölen Hasan isimli bir erkek kardeşi ve küçük yaşlarda ölen adını bilmediğimiz bir kız kardeşi vardır (Tural, 1984: 9; Dizdaroğlu, 1964: 1).

Daha iki, üç yaşlarından itibaren yalnız kâğıt ve kalemle oynayan Ömer Seyfettin, bunu fark eden okulun kadın hocasının da teklifi ile (Yöntem, 1935: 5) ilkokula dört yaşında, Gönen'de Mahalle Mektebinde başlar (Kudret, 1978: 17). Askerlik Şubesi başkanı olan babasının tayini çıkması sebebiyle 1892 yılında sekiz yaşındayken Gönen'den ayrılır; ancak çocukluğunun başıboş ve mutlu günlerini geçirdiği bu kasabaya ömrü boyunca özlemle bağlı kalır. *And, Kaşağı, İlk Namaz* gibi

hikâyelerinde bu özlemin yansımaları görülür (Enginün, 2006: 430; Alangu, 2010: 31). Gönen, Seyfettin için hayatı boyunca daima özlenen bir "çocukluk cenneti" olarak kalır (Cunbur, 1992: 4). Doğaya karşı beslediği sıcak duygular, yaşama sevinci, karakterleriyle yakınlık kurabilme yeteneği ve gerçekçiliğinin bir bakıma Gönen'in tenha ve doğal yaşamında geçirdiği çocukluk yıllarının sonucu olduğu düşünülebilir (Karpat, 2011: 213).

Babasının tayini sonrasında taşındıkları Ayancık'ta Sıbyan Mektebi'ne başlayan Ömer Seyfettin, ailesinin bu eğitimden memnun kalmaması sebebiyle daha iyi bir eğitim almak üzere annesiyle birlikte dedesinin İstanbul Kocamustafapaşa'daki evine taşınır ve Yusufpaşa Yokuşu'nda bulunan Mekteb-i Osmani'ye yazdırılır. Oğlunun kendisi gibi asker olmasını isteyen Ömer Şevki Efendi, buradaki eğitimi askerlik için fazlasıyla özgür ve modern bulur ve bir yıl sonra, 1893 yılında, onu bu okuldan alarak Eyüpsultan Askeri Baytar Rüştiyesine, subay çocuklarının okuduğu Sınıf-ı Mahsus'a yatılı olarak yerleştirir (Mert, 2004: 12, Alangu, 2010: 54; Yöntem, 2005: 361). Burada kendisi gibi bir subay çocuğu olan ve dostlukları uzun yıllar devam eden Aka Gündüz ile tanışır (Aka Gündüz, 24.08.1939; Alangu, 2010: 54).

Ömer Seyfettin çağdaşı edebiyatçılar gibi, II. Abdülhamid'in baskı dönemine rastlayan öğrencilik yıllarında, siyasal eğilim ve amaçların biçimlendirdiği bir kişiliğe sahip değildir. Tiyatroya ilgi göstermektedir. Özellikle Baytar Okulu'nun son yıllarında tiyatroya karşı olağandan fazla ilgi duyan öğrenciler arasındadır (Kurdakul, 1992: 39). Yakın arkadaşı Aka Gündüz bu dönemde edebiyat dergilerini takip etmediklerini, sık sık tiyatroya gittiklerini ve Manakyan'ın oyunlarına pek düşkün olduklarını anlatır. Ayrıca Ömer Seyfettin'in o yıllarda hırçın, afacan, hızlı konuşan, aklına geleni söyleyen, yumuşak huylu, herkese kendini sevdiren bir çocuk olduğu; piyesler yazdığı ve onu da bu yola teşvik ettiği bilgilerini verir (Alangu, 2010: 54).

Eyüp Askerî Rüştiyesi'ni 1896 yılında bitirmesinin ardından kendisi için daha cazip olacağını düşündüğü Edirne Askeri İdadisi'ne devam eder. Buradaki öğrenimi sırasında edebiyata olan ilgisi artar ve yazarlıktaki yeteneği belirmeye başlar. Edebiyat-ı Cedide şairlerinin, özellikle de Tevfik Fikret'in etkisinde manzumeler kaleme alarak çeşitli dergilere gönderir (Dizdaroğlu, 1964: 8). Şinasi, Namık Kemal, Tevfik Fikret, Halit Ziya ve Mehmet Rauf bu dönemde en çok etkilendiği yazarlar arasındadır (Alangu, 2010: 58-59, Cunbur, 1992: 5-6). Yayınlanan ilk eseri kabul edilen *Lane-i Garam* başlıklı şiiri, 14 yaşında İdadi'nin ikinci sınıfındayken *Pul*

Mecmuası'nın 13 Temmuz 1898 tarihli sayısında *M. Enver* takma adıyla yayımlanır (Argunşah, 2000: 11; Polat, 2011: 20).

Dört yıllık lise öğrenimini Edirne Askeri İdadisinde tamamlayan Ömer Seyfettin, 1900 yılında, on altı yaşında, buradan mezun olarak Mekteb-i Harbiye-i Şâhâne'ye katılır. Askeri Rüştiye ve İdadi'den arkadaşı Aka Gündüz[1]'e göre Harbiye hayatı Ömer Seyfettin için bir dönüm noktası olur. Kültürü, edebi anlayışı, dünya görüşü, bazı davranışları, daha sonraki hayat basamaklarında yeni gelişmeler kaydetmekle birlikte; ahlak anlayışı ve davranışlarında Harbiye'de ana çizgileriyle beliren yönden hiç ayrılmayacağı, hikâyelerinde tasvir ettiği kahramanlara kendi mert erkek anlayışından birçok çizgi ve motifler katacağı görülecektir (Alangu, 2010: 71). Enginün'e (2007: 156; 1992: 37) göre Ömer Seyfettin, prensiplere sadakat, meseleler karşısında kesin ve açık-seçik tavır alma ve kararlan uygulama gibi özellikleri mesleği sayesinde kazanmıştır. Bunda sert bir subay olan babasının, çocukluğunda verdiği terbiyenin de tesiri bulunmaktadır.

Karıştığı bir kavga sebebiyle okuldan atılmaktan 1903 yılında Makedonya'da çıkan olaylar sebebiyle imtihansız mezun edilmesi sayesinde kurtulan Seyfettin (Alangu, 2010: 71; Tural, 1984: 9), 22 Ağustos 1903'te *Mekteb-i Harbiye-i Şâhâne*'den piyade asteğmeni rütbesiyle mezun olur. Ardından da kura çekerek merkezi Selanik'te bulunan Üçüncü Ordu'nun Redif tümenine bağlı Kuşadası Redif Taburuna atanır. Ancak göreve Kuşadası'nda değil Rumeli'de başlar. Çünkü 1903 yılında Kuşadası'nda bulunan redif taburu yaşanan karışıklıklar ve Bulgar isyanı sebebiyle Rumeli'de görevlidir. Selânik'te ve Manastır'a bağlı Pirlepe'de çeşitli görevler yürüten Seyfettin, buradaki başarılardan dolayı iki liyakat madalyasıyla ödüllendirilir ve isyanın bastırılmasının ardından bağlı bulunduğu taburla birlikte 6 Eylül 1904'te Kuşadası'na döner (Polat, 2007: 80; Huyugüzel, 1984: 80-82, Polat, 2016: 22).

Dört yıl kadar Kuşadası ve Ayasluğ (Efes) dolaylarında görev yaptıktan sonra İzmir Asker Hastanesinde başhekim olan dayısı Dr. Faik Paşa'nın yardımıyla 1907

[1] Aka Gündüz Harbiye'de Ömer Seyfettin'in de içerisinde olduğu bazı siyasi olaylara karışır ve okulda hafiye teşkilatı kuran bakkallara karşı düzenlediği bir boykot olayı sebebiyle yargılanır. Bu davadan ceza almasa da Harbiye ikinci sınıfına devam ettiği sırada rahatsızlanır ve yüz beş kuruş maluliyet maaşı verilerek askerlikle ilişiği kesilir. Gündüz, bir süre sonra öğrenimini sürdürmek amacıyla Paris'e gider (Ergun, 1937: 4; Doğan, 1989: 2, Yücebaş, 1959: 3). Ömer Seyfettin sade Türkçe ile yazması sebebiyle onun hakkında sürekli olumlu ifadeler kullanır ve 1914'te yayımladığı *Milli Şiirler* başlıklı yazısında onun *Yaşayan Ölüler* şiirinden övgüyle bahseder (Seyfettin, 2016, s303-305).

yılı Temmuz ayında İzmir'de yeni açılan Jandarma Zabitan ve Efrad Mektebi'ne nakledilir[2]. Okulun oldukça rahat ve eşsiz çevresinde geçen İzmir günleri ona kendini edebi çalışmalara hasredecek en uygun fırsat ve şartları sağlar. İzmir günleri yazarlığının biçimlendiği yıllar olur. Burada küçük ve uyanık bir aydın çevresiyle ilişki kuran Seyfettin, askerlikten ziyade fikri ve edebi işlerle meşgul olur. Mehmet Necip (Türkçü Necip), Baha Tevfik, Şahabettin Süleyman, Yakup Kadri bu dönemde tanışıp dostluk kurduğu aydınlardan bazılarıdır (Alangu, 2010: 81-86; Cunbur, 1992: 7-8; Huyugüzel, 1984: 83; Mert, 2004: 13-18; Çongar, 1998: 123-124). Ayrıca *Haftalık İzmir* (Daha sonraki isimleri *Usbui İzmir, Haftalık Serbest İzmir, Edebi Serbest İzmir*), *11 Temmuz, Ahenk, Ferdayı Temmuz* (Huyugüzel, 2004: 213) ve *Sebat* (Çongar, 1998: 124) gazetelerine yazılar gönderir. Sanat hayatının hazırlık döneminde kaleme aldığı bu yazılar adının duyulmasını sağlar (Kudret, 1978: 18).

Ömer Seyfettin, 1903 yılından Meşrutiyet ilan edilinceye kadar beş yıl kadar görev yaptığı İzmir'de, Fransız öykücüleri ve romancıları izlemeye başlar. Günlüğünde de belirttiği gibi "Harbiye Mektebi'nden çıktıktan sonra büyük tarihçi olmak azmiyle Meşrutiyet'in ilanına kadar beş yılını felsefe ile tarihe" verir. Özellikle Guy de Mauppassant (1850-1 893) ve Emile Zola'yı (1840-1902) beğeni dünyasına yakın bulmakta, bu yazarların "insanın gerçeği görmesine yardımcı olduğuna ve düşündürmeye alıştırdığına" inanmaktadır (Lekesiz, 1997: 108; Kurdakul, 1992: 41). Ayrıca "ileri bir kafa, ileri bir dil ister" ilkesini düşün ve sanat için ön koşul olarak kabul eden Baha Tevfik'in teşviki ve yardımı ile bir öğrenci azmiyle üç yıl sürekli çalışarak Paris'te çıkan *Mercur de Soleil* dergisinde şiirler yayımlayacak ölçüde Fransızca öğrenir (Kurdakul, 1992: 35, Bağcı, 1996: 18).

Baha Tevfik'in Ömer Seyfettin üzerinde Ziya Gökalp'ten sonra en fazla etkisi olan isimdir. Özellikle Sosyal Darwinist eğilimlerinin Baha Tevfik etkisinde geliştiği söylenebilir. Tercüme ettikten sonra yayınladığı (1911) ve Ömer Seyfettin'e de okumasını tavsiye ettiği Ludwig Buchner'in *Madde ve Kuvvet* başlıklı eseri, onun düşünce dünyasında derin izler bırakır (Bağcı, 1996: 217). Baha Tevfik ve Ömer Seyfettin'in İzmir'den arkadaşı olan ve o devri çok iyi bilen Bezmi Nusret Kaygusuz hatıralarında "Baha Tevfik Garp edebiyatı ve tefekkür âlemini iyi tetkik etmişti. Hatta

[2] Ali Canip (2005: 361) Ömer Seyfettin'in İzmir'e tayin olma tarihini 1906 olarak vermekteyse de Tahir Alangu (2010: 84) bu tarihi 17 Ocak 1907 olarak; Huyugüzel (1984: 83) ise Jandarma Zabitan ve Efrad Mektebi'nin açılış tarihinin 17 Temmuz 1907 olmasından da yola çıkarak Temmuz 1907 olarak düzeltmektedir.

diyebilirim ki: Ömer Seyfettin'i yetiştiren odur" diyerek onun Ömer Seyfettin üzerindeki etkine işaret eder (Bağcı, 1996: 124). İkilinin İzmir'de başlayan arkadaşlıkları Ömer Seyfettin'in Balkanlara tayini ve Baha Tevfik'in İstanbul'a taşınmasından sonra da devam eder. Baha Tevfik çıkardığı *Zeka, Yirminci Asırda Zekâ, Piyano, Düşünüyorum* gibi dergilerde devamlı olarak onun yazılarına ve hikâyelerine yer verir. Selanik'te Yeni Lisan hareketi başlayınca bu hareketi benimser ve savunur. *Genç Kalemler* dergisi, Baha Tevfik'in çıkardığı dergilerde okuyucuya hararetle tavsiye edilir (Bağcı, 1996: 35).

Baha Tevfik'in Ömer Seyfettin üzerindeki tesiri, bir ara aralarının soğumasına rağmen, 1914 yılında Baha Tevfik'in ölümüne kadar devam eder. 1914 yılından itibaren Ziya Gökalp'e ve onun milliyetçi idealist düşüncelerine gönülden inanan, bağlanan ve eserlerinde sosyal ve milli meseleleri işleyen Ömer Seyfettin'in bu durumu I. Dünya Savaşı sonuna, 1918 yılına kadar devam eder. Bağcı'ya (1996: 219) göre Birinci Dünya Savaşı yenilgisi, savaşın acı sonuçları Ömer Seyfettin'in samimiyetle inandığı fikirleri sarsar. Bu yüzden onun 1919-1920 yıllarında "Ziya Gökalp'in etkileri ve öğretilerinden kopmaya başladığı", mizahi Diken mecmuası ile Vakit ve Zaman gazetelerinde Ziya Gökalp dışındaki neredeyse tüm İttihat ve Terakki mensuplarını ağır şekilde tenkit ve hicvettiği ve tekrar Baha Tevfik'in fikirlerine yöneldiği görülür (Bağcı, 1996: 219).

24 Temmuz 1908 Devrimi, modern Türk tarihinde olduğu gibi (Kansu, 2001: 1) Seyfettin'in yaşamında da bir dönüm noktası olur. II. Meşrutiyet'in ilanıyla Makedonya`da görevlendirilen Ömer Seyfettin, Balkanlar`ın Osmanlı karşıtı milliyetçi havasını yakından gözlemleme fırsatı bulur. Hristiyan milletlerin nasıl bir milli coşkunluk içerisinde kaynaşmakta olduğunu yakından görür (Nayır, 1997: 39). Müslüman olmayan etnik toplulukların ateşli milliyetçiliği, pek çok subay gibi onun da Türk milliyetçiliğine yönelmesine yol açar (Köroğlu, 2010: 357). 1908 yılı sonlarında üsteğmen rütbesi ile merkezi Selanik'te bulunan Üçüncü Ordu nizamiye taburlarına tayin edilen Ömer Seyfettin, bir süre sonra Bulgaristan sınırındaki Yakorit köyüne[3] bölük komutanı olarak görevlendirilir (Yöntem, 1935: 6). İzmir'de kıvılcım halinde parlamaya başlayan milliyetçi duygu ve düşünceleri, Balkanlarda aldığı bu yeni vazife

[3] Yakorit, Serez Mutasarrıflığına bağlı Menlik kazasının Razlık kasabası yakınlarında bir sınır köyüdür. Günümüzde Bulgaristan'da, Blagoevgrad kenti sınırları içerisinde yer alan yaklaşık 10 bin nüfuslu bir yerleşim yeridir.

ile gelişip kök salmaya başlar. Bulgar ve Makedonya komitalarının kendi milli ülküleri adına yürüttükleri mücadeleler onu derinden etkiler (Öksüz, 1995: 27).

Yakorit'e atanmadan önce Velmefçe, Pirlepe, Köprülü, Cumayı Bâlâ, Osenova, Pirbeliçe, Serez, İştip, Babina, Demirhisar gibi Rumeli köy ve kasabalarında eşkıya takibi, köy araması gibi görevlerde bulunur. Pirlepe kazasındaki görevi sırasında Cavit Paşa'nın maiyet subayı olur, 1909'da Köprülü'de bulunan Askerî Rüştiye'de Beden Eğitimi öğretmenliği yapar (Alangu, 2010: 100; Andı, 1999: 19) ve aynı yıl Hareket Ordusu'yla kısa süreliğine İstanbul'a gelir (Paksoy, 1984: 109; Tansel, 1992: 52; Çongar, 1998: 26). Birkaç ay kaldığı İstanbul'un siyasi ve fikri havası onun ağır ağır askerlikten soğumaya başlamasına neden olur (Tural, 1984: 11).

Sınır boylarında geçirdiği iki yıl, Balkan milletlerinde gördüğü uyanış ve bağımsızlık hareketleri onun kişiliğini ve görüşlerini derinden etkiler (Enginün, 2006: 431). Bu millî uyanış ve bağımsızlık hareketlerinin nedenlerini araştırır (Cunbur, 1992: 8), bu sırada vatanlarına siyasal bağlılık anlayışı ile bağlı olduklarını, dinsel zihniyetten dolayı siyasal düşünce benimseyemeyeceklerini dolayısıyla milliyetçi olamayacaklarını iddia eden Bulgar aydınlarıyla tanışır. Balkan milliyetçilerinin milli kurtuluş ideallerine sıkı sıkıya bağlı olduklarını, kendi milli destanlarını anlatmaktan ve siyasal amaçlarını ifade etmekten haz duyduklarını keşfeder (Karpat, 2011: 217). Bu dönemde gündüzlerini "dağlarda elinde mavzer, ayaklarında dolama çarık, göğsünde çaprazlama fişeklik Bulgar komitacılarını takip" ederek; gecelerini ise hanlarda ya da sınır karakollarında; yağ kandillerinin, ocak ateşlerinin ışığında okuyarak ve başta Ali Canip Yöntem olmak üzere yakın arkadaşlarına mektup yazarak geçirir. Aynı zamanda Selanik'teki yayın ve düşünce hayatını da yakından takip eder (Cunbur, 1992: 8-9). Buradan İstanbul'da çıkan *Aşiyan* ve Selanik'te çıkan *Kadın* dergilerine şiirler gönderir; 1909'dan itibaren yazıları *Bahçe, Teşvik, Piyano* dergilerinde ve *Rumeli* gazetesinde çıkmaya başlar (Yücebaş, 1960: 2).

Yakorit köyünde okul yıllarında ve İzmir'de karşılaşmadığı başka yaşam biçimleriyle yüz yüze gelen Ömer Seyfettin, sınır boylarında tanıdığı insanlardan yeni şeyler ve fikirler öğrenme olanağı bulur. Öğrendiklerini hikâyelerine yansıtır Öykü yazarlığı açısından ilk verimli evreye de yine Yakorit'te bulunduğu bu dönemde girer (Kurdakul, 1992: 36). 1909'da dört (Kazık, Elma, Busenin İptidai Şekli, Pervanelerin Ölümü); 1910'da altı (At, Beşeriyet ve Köpek, Apandisit, Aşk ve Ayak Parmakları,

Tavuklar, Tuğra) 1911'de altı (Tarih Ezeli Bir Tekerrürdür, Bahar ve Kelebekler, Pamuk İpliği, İrtica Haberi, Bomba, Primo Türk Çocuğu) hikâye yayımlar

Rumeli'de yaşadığı çetin şartlar, Yakorit'teki yalnızlığı Ömer Seyfettin'i canından bezdirir, çıldıracak duruma getirir. Askerliği bırakmak, hayatını tamamen yazarlığa vermek istemektedir (Cunbur, 1992: 8-10). Bu sırada Selanik'te tanıştığı Ziya Gökalp'in de talebi ve kalan beş yıllık öğrenim tazminatının İttihat ve Terakki tarafından ödenmesini sağlaması ile 1911 yılında (muhtemelen Temmuz aylarında) ordudan ayrılarak Selanik'e yerleşir (Alangu, 2010: 149; Tural, 1992: 10-11; Polat, 2016: 23). Önce *Rumeli* gazetesinde ardından da *Kadın* ve *Bahçe* dergilerinde yazar; arkadaşları Ali Canip ve Ziya Gökalp ile birlikte Nisan 1911'den itibaren *Genç Kalemler* dergisini çıkarır (Kudret, 1978: 18).

Fakat Seyfettin'in sivil yazarlık hayatı kısa sürer. Trablusgarp Savaşı'nın hemen ardından Balkan Savaşı gelip çatınca istifasından yaklaşık 14 ay sonra, 14 Eylül 1912'de, yeniden orduya çağrılır. İlk görev yeri İzmir Karaburun'dur. Birliğiyle birlikte Karaburun'dan Selânik'e intikal eder (9 Ekim 1911)[4] ve Garp ordusunun 39. Alayının 3. Taburunun 2. Bölüğüne katılır. 24 Ekim 1912'de Komanova'da Sırplarla yapılan meydan muharebesinin kaybedilmesi üzerine Garp ordusu ile birlikte Arnavutluk'a çekilir. Yanya Kalesi'nin savunmasında görev alır ve beş ay kadar kahramanca savunulan kalenin düşmesi sonucunda 6 Mart 1913'te Kanlıtepe'de Yunanlılara esir düşer (Alangu, 2010:229; Filizok, 2015: 3483; Lekesiz, 1997: 10). Sorumlu olduğu bölgeyi neredeyse son adamına kadar savunmasına (Karpat, 2011: 214) rağmen esir düşmekten kurtulamayan Seyfettin, Atina yakınlarında Nafliyon kasabasında on ay kadar esir kalır ve 17 Aralık 1913 tarihinde İstanbul'a döner (Polat, 2007: 80).

Ömer Seyfettin neredeyse bir yıl süren esareti esnasında da hikâye yazmaya devam eder (Yöntem, 1947: 19-25). Ancak bu hikâyelerde esaret hayatından izlere rastlanmaz (Güneş, 2011: 164). Yazar hayatının her devresini özellikle de Rumeli'de yaşadıklarını hikâyelerine yansıttığı halde esirlik günlerinde yazı ile uğraşacak bol zaman bulmasına rağmen ne o günlerde ne de ondan sonra hayatının bu dönemini hikâyelerine yansıtmaz. Bu dönemdeki gözlemlerini hikâyeleri yerine arkadaşlarına

4 Ömer Seyfettin'in Balkan Savaşı sırasında tuttuğu Ruzname'ye üzerine "27 Eylül 1328 [10 Ekim 1912], Selanik" tarihinin düşüldüğü "Dün Karaburun'dan geldik. Galiba bu gece şimendifere bineceğiz" (Polat, 2016: 1009) şeklinde bir notla başlar. Bu nottan yola çıkılarak onun 9 Ekim 1912'de birliği ile Karaburun'dan Selanik'e intikal ettiği söylenebilir.

yazdığı mektuplarla aktarmayı tercih eder. Alangu (2010, 235) bu durumu Seyfettin'in askerlik mesleğinden gelmesi sebebiyle esareti gururuna yedirememesi ile açıklamaktadır.

Ömer Seyfettin, yeniden orduya katılışından esirlik hayatının sona erip İstanbul'a dönüşü arasında yaşadıklarını, kısa notlar şeklinde kaleme alır. Günü gününe tutulan bu notlar 10 Ekim 1912'de başlayıp, 28 Kasım 1913'te sonra erer. 1918 yılında kaleme aldığı Ruzname'de bu notlardan bahsederken "Bu küçük cep defteri şimdi yeğenim Şerafettin'de. Ne vakit kirli sayfalarını açsam, o müthiş bozgunun sefaletlerini hatırlıyorum" der. Söz konusu notlar, ölümünden kırk yedi yıl sonra Niyazi Ahmet Banoğlu tarafından bulunarak *Hayat mecmuasının* 12 Ocak 1967 tarihli 3. sayısı ila 23 Mart 1967 tarihli 13. sayısı arasında *Balkan Harbi Hatıraları* başlığı ile yayınlanır (Yıldırım, 2013: 7-8). Bu hatıralar savaş öncesindeki heyecan ve beklentileri, savaşın nasıl başladığını, gidişatını ve sonucunun neden olduğu hayal kırıklığı ve umutsuzluğu aktarır. Aslında bu düşünce çizgisi Ömer Seyfettin'e özgü değildir, o yıllarda birçok entelektüelin duygusal durumuna ışık tutar (Şirin, 2013: 684).

Ömer Seyfettin, İstanbul'a döndükten kısa süre sonra, 22 Şubat 1914 tarihinde, hakkında siyasetle uğraştığı iddiasıyla açılan soruşturma neticesinde askerlikten ihraç edilir. Her ne kadar Ali Canip Yöntem de (1947: 25) dahil birçok kaynakta onun kendi isteği ile ikinci kez askerlikten istifa ettiği belirtilse de Nazım Hikmet Polat (2015), arşiv belgelerine dayanarak yaptığı araştırmada onun askerlikten ihraç edildiğini kesin olarak ortaya koyar. Polat (2015) anılan araştırmada, Ömer Seyfettin hakkında Başsavcı Muavini Salih Bey tarafından, siyasetle uğraştığı iddiasıyla soruşturma açıldığını, yedi üyeli Divan-ı Harb-i Örfî'nin 1 Şubat 1914 tarihinde oybirliği ile onun askerlikten ihracına karar verdiğini, Devrin Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın bu kararı, 17 Şubat 1914'te 956 sayılı bir yazıyla Padişah'a sunulmak üzere bir İrade-i Seniyye layihasıyla birlikte, Sadaret'e göndererek uygulanması konusunda yetki talep ettiğini ve Sadaret'in 25 Şubat 1914 tarih ve 975 sayılı cevabî yazısında, Divan-ı Harb-i Örfi kararının Padişah Sultan V. Mehmet Reşat'a sunulup tasdikinin alındığı belirtilerek, gereğinin yapılmasını; yani Ömer Seyfettin'in askerlikten ihracını istediğini tespit etmiştir.

Selim İleri (1978: 30; 1975: 11) vb. yazarlar onun İttihat ve Terakki'nin neredeyse resmi yazarı olduğunu belirterek bu ilişkiyi eleştirir ve bu ilişkiden şahsi menfaat elde ettiğini ileri sürerler. Ömer Seyfettin'in *Genç Kalemler* döneminden

itibaren İttihat ve Terakki ile ilişki içerisinde olduğu doğrudur; ancak bu ilişki ileri sürüldüğü kadar da iyi değildir ve Ömer Seyfettin'in bu ilişkiden maddi menfaat sağladığı kanaatimizce çok da gerçeği yansıtmamaktadır. İddia edildiği şekilde bir ilişki olsaydı, bir asker için oldukça onur kırıcı bir durum olan askerlik mesleğinden çıkarılma işlemine; hem de esaretten döner dönmez maruz bırakılmazdı. Askerlikten çıkarıldığı dönemde İttihat ve Terakki'nin en güçlü lideri Enver Paşa'nın Harbiye Nazırı olması ve ihraç kararının onun onayıyla padişaha sunulması, Ömer Seyfettin'in İttihat ve Terakki ile olan ilişkilerinin ileri sürüldüğü kadar güçlü olmadığını ortaya koymaktadır.

Nitekim *Portreler* (1960) başlıklı eserinde Yusuf Ziya Ortaç, onun İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne bağlı olduğunu ancak bunun "bağımsız bir bağlı"lık şeklinde bir ilişki olduğunu belirterek İttihat ve Terakki'den "tek hizmet, tek nimet" istemenin aklından bile geçmediğini; hatta Parti üyelerinden çoğundan tiksindiğini ifade eder. Bir mektubunda "Ben -Ziya Bey müstesna- onların hangisiyle bir arada bulunsam kendimi penceresiz ve kapısız bir ahırda sanıyorum" dediği bilgisini verir (Ortaç, 1960: 123). Bu bilgiden de anlaşılacağı üzere onun İttihat ve Terakki ile ilişkisi, yakın arkadaşı Ziya Gökalp üzerinden kurulan bir ilişkidir ve çok da güçlü değildir.

Askerlikten çıkarıldığı 25 Şubat 1914'ten sonra üst seviyede bir memuriyet görevi almayan Ömer Seyfettin, muhtelif gazete ve dergilerde yazı yazarak hayatını temine çalışır (Yöntem, 1935: 7). En sert hikâyelerini bu dönemde yayınlayan Ömer Seyfettin, bir yandan da (22 Şubat 1914) Kabataş Sultanisi'nde edebiyat öğretmenliğine başlar. Böylece yıllar önce *İrtica Haberi* (25 Haziran 1911) hikâyesine "On iki sene askerlik ettikten sonra istifa edecek ve hoca olacaktım. Gençliğimi orduda geçirdikten sonra ihtiyarlığımı mektepte, dershanelerde geçirmek istiyordum" (Ömer Seyfettin, 2011: 194) sözleriyle yansıttığı öğretmen olma isteğini gerçekleştirir. Buradaki öğretmenliğine ölümüne kadar devam eder.

Ömer Seyfettin'in maddi açıdan çok da rahat bir hayat sürmediği ve geçim sıkıntısı çektiği, Ruznamesinden, arkadaşlarının anlatımlarından ve mizacına çok uygun olmasa da kayınpederinin evinde evlenmesinden de anlaşılabilir. Zekeriya Sertel (1993: 19) anılarında onun Kalamış'ta, etrafında bahçe, avlu, duvar ve ağaç dahi bulunmayan tenha, küçük, iki odalı bir evde, tek başına yaşadığını; hizmetçisinin bile bulunmadığını ifade eder.

Kabataş Sultanisi'nde öğretmenliği yanında İstanbul Üniversitesinde kurulan Tetkikatı Lisaniye Encümeni üyeliği ve İstanbul Erkek Muallim Mektebi edebi kıraat öğretmenliği görevlerinde de bulunur (Yücebaş, 1960: 18; Tural, 1984: 11; Mert, 2004: 23). 1915 yılında Erkan-ı Harbiye Nezaretinin devrin önemli şair ve yazarları için düzenlediği Çanakkale gezisine katılır[5] (Gövsa, 1989: 11; Polat, 2007: 80; Geçer, 2016: 178). Gezi sırasındaki gözlemlerine dayanarak Çanakkale Savaşı sırasında yaşanan kahramanlık ve cesareti konu alan *Çanakkale'den Sonra, Kaç Yerinden, Müjde* ve *Bir Çocuk Aleko* hikâyelerini kaleme alır (Gürcan, 2016: 211).

1915 yılı sonlarına doğru sonraları İstanbul'un en meşhur terzisi olarak tanınacak olan, Doktor Besim Ethem Bey'in kızı Calibe Hanım'la evlenir. Bu evlilikten 6 Aralık 1916'da Fahire Güner (Elgen) adını verdikleri bir kızları olur. Fakat evlilikleri uzun sürmez ve Güner daha iki yaşına gelmeden 5 Eylül 1918'de ayrılırlar (Alangu, 2010: 269; Tural, 1984: 11; Polat, 2016: 25). Ayrıldıktan sonra Manastır'da yaverliğini yaptığı Cavit Paşa'nın Kalamış Koyu'ndaki küçük yalılarından birisine taşınır. Deniz kıyısında, etrafında tek bina bulunmayan bu küçük, sipsivri yalıda ölene kadar tek başına sürekli olarak okuyarak ve yazarak yaşar (Ortaç, 1960:124). Ömer Seyfettin'in, yazı hayatının en üretken dönemi de bu evde yaşadığı yıllara rastlar. Burada kaldığı yıllarda öğretmenlik dışındaki bütün vaktini okuma ve yazmayla geçirir (Yıldırım, 2013: 22).

Gerek ayrılığı gerekse Dünya Savaşı'nda alınan yenilgi, İttihat Terakki liderlerinin ülkeyi terk etmesi, Mondros Mütarekesi, İstanbul'un işgali ve Ziya Gökalp gibi yakın arkdaşlarının tutuklanması vb. olaylar Seyfettin'in sıhatinin bozulmasına sebep olur. Ali Canip Yöntem, *Ömer Seyfettin'in Hastalığına Dair Notları*'nda (Yarın, 9 Mart 1923), Ömer Seyfettin'in Son günlerinde "Kuvayı Milliye'den bir adam geldi!" diye sayıkladığını anlatır (Yöntem, 2005: 377). Bu, onun Anadolu'ya geçmeyi planladığını ancak sağlığının elvermediğini göstermektedir.

[5] Aydınları savaşla ilgili yayınlar yapmaya teşvik etmek amacıyla 11 Temmuz 1915'de gerçekleştirilen Çanakkale gezisi, otuz kadar yazar, ressam ve müzisyenin davet edilmesine karşın bunlardan sadece on sekizinin katılımı ile gerçekleşir. Geziye katılanlar şunlardır: Ali Canip, Celal Sahir (Erozon), Ağaoğlu Ahmet, Enis Behiç, Hamdullah Suphi, Hakkı Süha (Gezgin), Hıfzı Tevfik (Gönansay), Mehmet Emin, Muhittin (Birgen), Müfit Ratip, Orhan Seyfi (Orhon), Selahattin (Öksüzcü), Yusuf Razi (Bel), Ömer Seyfettin, İbrahim Alaeddin, Ahmet Yekta ve Nazmi Ziya (Güran), İbrahim Çallı (Köroğlu, 2010: 199; Gürcan, 2016: 154; Mat, 2007: 48-49; Belge, 2012a: 672)

Ömer Seyfettin, hastalığının teşhis edilememesi ve uygulanan yanlış tedavilerin de etkisiyle 6 Mart 1920 tarihinde Haydarpaşa Hastanesinde kızını sayıklayarak vefat eder. Hastalığının şeker olduğu, ölümünden sonra yapılan otopside anlaşılır. Cenazesi 7 Mart 1920'de aydınlar, öğrencileri ve Askeri Tıbbiye öğrencilerinin omuzları üzerinde taşınarak Kuşdili Çayırı'ndaki Mahmutbaba Mezarlığı'nda toprağa verilir. Cenazeye katılanlar arasında bulunan şair Halit Fahri Ozansoy (1891-1971) cenazenin Haydarpaşa'dan alınıp mezarlığa getirilmesini ve defnini şöyle anlatır (Ozansoy, 1967: 63; Yücebaş, 1960: 23):

> Cenazeyi hastaneden kaldırmış, tozlu ve güneşli bir yoldan Kadıköyüne doğru yollanmıştık. Daha Haydarpaşa rıhtımını geçerken, kalabalık cenaze alayındaki dostlar, gözlerinin yaşlarını kurutmuşlar, Ömerin hâtıralarını, bilhassa eğlenceli fıkralarını birbirlerine anlatarak gülüşmeğe başlamışlardı. Her fıkranın anlatılışı arkasından da: — Ah canım Ömer! Ölmemeli idi! —Yamandı vallahi ! — Hani hatırlarsın ya, bir gün de, Türk Ocağında... Gibi cümleler birbiri arkasına zincirleniyor, sanki Ömerin cenazesi değil, neşesi, nükteleri ve cinasları mezara uğurlanıyordu. Nihayet Kuşdili çayırının tâ nihayetindeki Mahmut Baba türbesi kabristanına varıldı. Ömerin mezarı, bu kabristanın Söğütlüçeşme yolu üstündeki duvarı tarafında açılmıştı. Cenaze indirildi, gömüldü, toprakları doldurulup duaları tamamlandı ve sıra nutuklara geldi…Başka kim ne söyledi hatırlamıyorum, yalnız Celâl Sahir oldukça heyecanlı bir sesle büyük hikâyeciden bahsetti ve sözlerini, Ömerin kendine lâyık mezarı yapılmak ve taşı dikilmek için arkadaşlarından yardım beklendiği noktasına getirerek bağladı.

Ozansoy'un (1937) anlattığına göre Celal Sahir konuşması sırasında, Ömer Seyfettin'e layık bir mezar yapılması için herkesin birer ya da yarımşar lira vermesinin yeterli olacağını söyler; ancak kimse yardımda bulunmaz ve hemen herkes telaşa kapılarak adeta mezarlıktan kaçar. Birkaç yıl sonra Celal Sahir, Ali Canip'in de yardımıyla bir taş diktirmeyi başarır. Yoldan geçerken kolayca görünen söz konusu mezar taşı, "Kalem gibi sipsivri, uzun bir sütündur" ve üzerinde "Ömer Seyfettin burada yatıyor" yazmaktadır (Ozansoy, 1967: 63; Yücebaş, 1960: 23).

Mahmutbaba Mezarlığı'ndan yol geçeceği (Cunbur, 1992: 14) veya mezarlığın tranvay garajına çevrileceği gerekçesiyle (Yöntem, 2005: 398; Mert, 2004: 29; Çongar, 1998: 132) kemikleri mezarından alınarak 23 Ağustos 1939 tarihinde Zincirlikuyu Asri Mezarlığı'na nakledilir. Eski harflerle yazıldığından Mahmutbaba Mezarlığı'ndaki ünlü kitabesinin üzeri örtülür (Yöntem, 1947: 46); ancak yakın arkadaşı Ali Canip'in uğraşları sonucunda mezar taşına Latin harfleriyle "Merhum Ömer Seyfettin burada yatıyor" ibaresi yazılır.

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE MİLLİYETÇİLİĞİN DOĞUŞU, İLK DÜŞÜNÜRLER, KURAMLAR VE ÖMER SEYFETTİN'DEKİ İZDÜŞÜMLERİ

Ömer Seyfettin (1884-1920) hem Osmanlı İmparatorluğu'nda hem de tüm dünyada milliyetçiliğin yükselişte olduğu, adeta dünyayı yeni baştan inşa ettiği bir dönemde dünyaya gelmiştir. Milliyetçiliğin sebep olduğu yıkımlara yaşayarak tanık olmuş, bu tanıklık onun kişiliğini, iç dünyasını dolayısıyla da hikâyelerini derinden etkilemiştir. Bu bölümde Ömer Seyfettin'in hikâyelerini yazdığı dönemde dünyada ve Osmanlı'da etkili olan milliyetçilik akımlarının gelişimi ve özellikleri incelenecektir.

2.1 Dünyada Milliyetçiliğin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Daha önce de belirtildiği gibi Ömer Seyfettin, milliyetçiliğin altın çağı olarak kabul edilen (Burke, 1992: 294) on dokuzuncu yüzyıl sonlarında yaşamıştır. Bu yüzyılda milliyetçilik dünya tarihini derinden etkilemiş (Ürer, 2012: 6) ve Osmanlı'nın da aralarında bulunduğu imparatorlukların meşruluk temellerini derinden sarsmıştır.

"Millet" (nation) sözcüğünün kökeni, Lâtince "doğum", "doğmak" ya da "doğan bir şey" anlamına gelen "nasci" kelimesinden türeyen ve "doğum ya da doğum yeri açısından birleşen insanlar grubu" anlamına gelen "natio"dan gelir (Vincent, 2010: 223; Flagan, 2008: 67; Greenfeld, 2017: 20; Heywood, 2014: 162). Başlangıçta kavram aşağılayıcıdır; Roma'da "natio" adı statüleri, yabancı oldukları için Roma yurttaşlarının altında olan, aynı coğrafi bölgeden gelen yabancı gruplar için kullanılır. Kavram bu bakımdan Yunanca "ta ethne" kavramına benzer şekilde yabancıları, özellikle de barbarları tasvir eder. Kavram bu anlamlaryla, seçilmiş tek tanrılı halka ait olmayanları anlatmak için kullanılan İbranice "amamim" kavramına benzer nitelikler taşır (Greenfeld, 2017: 20). Bu özgün kullanımıyla "millet (nation), hiçbir siyasî atıf taşımamakla birlikte, bir insan türüne ya da ırksal bir gruba işaret eder" (Heywood, 2013: 161) ve uygulamada, genellikle liman kentlerinde yaşayan yerleşik yabancılar gibi düşük statü grupları belirlemek için kullanılır (Flagan, 2008: 67). 13. yüzyıldan itibaren kullanılmaya başlayan millet (nation) kavramı, 18. yüzyılın sonlarına kadar fazla bir siyasî ton taşımaz ve birey veya grup olarak insanların "milliyetçiler" şeklinde tasnifine temel referans olur (Heywood, 2013: 161).

Milliyetçiliğin ne zaman, nasıl ve hangi koşullar altında doğduğu konusunda çok çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Yabancı egemenliğine karşı direniş örneklerinin tamamının ulusçuluk olarak kabul edilmesi halinde bu tür direnişler tarihin ilk dönemlerinden itibaren görüldüğünden, milliyetçiliğin tarih boyunca var olduğunun kabul edilmesi gerekir (Horace, 1991: 11). Ancak birlik duygusu ve devlet kavramı içerisinde değerlendirilirse, ulusçuluğun on sekizinci yüzyıldan geriye gitmediği görülür (Ürer, 2012: 6). Nitekim birbirinden oldukça farklı görüşler ileri süren milliyetçilik kuramları, modern anlamıyla milliyetçiliğin 18. yüzyıl sonlarında, Sanayi Devrimi ile birlikte yaşanan ekonomik ve toplumsal değişmelerin etkisiyle doğduğu noktasında neredeyse hemfikirdir.

Ahmet Taner Kışlalı (2006: 57) milliyetçiliğin doğuşunu ekonomik altyapıdaki değişimle açıklar. Kapalı tarım ekonomisinden ulusal pazar ekonomisine geçilirken, insanlar ülke düzeyinde birbirleriyle ilişki içine girmeye başlamış, böylece aynı topluma ait olmanın ve aynı yurdu paylaşmanın bilinci gelişmiştir. "Biz" duygusu, derebeyliğin bölgesel sınırlarından ulusal sınırlara kadar genişlemiş, ortak dil oluşmuş; böyle bir ortam içinde yurtseverlik milliyetçiliğe dönüşmüştür.

Greenfeld, millet olgusunun ilk kez İngiltere'de ortaya çıktığını ve Ütopya'nın yazarı Thomas More'un 1535 yılında kafasının kesilerek idam edilmesinin milliyetçiliğin çıkışı açısından bir kırılma noktası olduğunu ileri sürer. Ona göre İngiliz Kralı VIII. Henry'nin Kilise üzerindeki hâkimiyetini kabul etmeyen More, Hristiyan birliğini savunan son kişidir. Hristiyanlık onun kimliğidir ve bütün rolleri, görevleri, bağlantıları bu kimlikten türemiştir. Bakış açısı milliyetçilik öncesi döneme ait olduğundan İngiliz'e dönüştüklerini fark etmede başarısız olmuştur. Greenfeld'e göre üzerinden 400 yıl geçtikten sonra More'un mahkemesi oldukça sembolik görünmektedir. İki temel dünya görüşü, milliyetçilik öncesi ve milliyetçi düşünce, bu mahkemede karşı karşıya gelmiş ve yaşanan radikal değişimler sonucunda 1600 başlarında İngiltere'de ulusal bilinç ve kimlik ortaya çıkmış; millet, özgür ve eşit bireylerin bir topluluğu olarak algılanmaya başlamıştır (2017: 54-56).

Heywood (2013: 161), milliyetçilik düşüncesinin Fransız Devrimi sırasında doğduğunu ve 19. yüzyılın ortalarından itibaren yaygın olarak "siyasî bir doktrin ya da hareket" olarak kabul edilmeye başlandığını belirtir. Nitekim terimi matbuata yansımış şekilde ilk kullanan da, Jakobenlere karşıt bir Fransız papaz olan Augustin Barruel'dir. Barruel, 1798 yılında kaleme aldığı *Memoirs, Illustrating the History of Jacobinism*

başlıklı kitabında bu terime yer verir ve “milliyetçilik” ya da “millet sevgisi”nin (l'amour national), daha tarafsız bir kavram olan insanlık sevgisinin (l'amour general) yerini aldığını ifade eder (Easthorpe, 2005: 49).

Egemenlik kullanan bir birim olarak millet fikri, İngiltere’de ortaya çıkmış olmakla birlikte siyasal bir hareket olarak milliyetçiliğin kökenleri Fransız Devrimi’nde bulunabilir. Devrim öncesinde Fransızlar, İspanyollar ve Almanlar arasında millet olma bilinci oluşmaya başlamışsa da bu millet, milliyetçiliğin ileri sürdüğü her türlü bağlılığın üstünde ve ötesinde bir sadakatin ve aidiyetin ifadesi değildir. Din gibi ulus devletin sınırlarını aşan bağlar ya da ortaçağlardan kalma bir dizi feodal sorumluluk ve bağlılıktan oluşan feodal nitelikli yerel bağlar nüfusun çoğunluğu açısından hala belirleyicidir. Fransız Devrimi ile birlikte feodal bağlar çözülmeye, yerel çıkarlar köklerinden kopmaya başlar (Kerestecioğlu, 2010: 330).

Fransız Devrimi çekingence başlamasına karşın, kısa bir sure içerisinde çok sayıda yerel çıkarı yerinden ederek ve feodalizmin son kalıntılarını ortadan kaldırarak, bireyin devletle olan ilişkisini radikal bir biçimde değiştirir. Fransa 1793 yılı itibarıyla daha ideolojik bir aşamaya geçtikçe, çok daha bariz şekilde “modern milliyetçiliğin kurucusu” (Carr, 1945: 7) olarak görülen Rousseau’nun (1712-78) fikirlerinin etkisine girer. Rousseau milliyetçiliğin gelişmesine iki önemli katkıda bulunur. Birincisi, on sekizinci yüzyıl aydınlanmasının kozmopolitan yaklaşımına saldırır ve bunun yerine halkın cemaatsel temelini vurgular. İkincisi, yöneten ile yönetilen arasındaki ilişkiyi yeniden tanımlar, “genel iradenin” önemini vurgulayarak bireye, bir bütün olarak cemaatin içinde yer verir. Bunun karşılığında da cemaat, bireyin toptan sadakatini bekleme hakkına sahip olur (Lee, 2004: 336).

Fransız Devrimi, Avrupa’nın dört bir yanında ve çevresinde milliyetçilik hareketlerini güçlendirir ve bağımsızlık bu mücadeleleri özendirir. Bunu sadece bu ülkelerde Fransız devrimci doktrinlerine sempati tınlamaları uyandırmak suretiyle değil, yine aynı Fransız devrimci doktrinlerine atıfla ifade edilen Fransız (başka bir ifadeyle Napolyon) emperyalizmine karşı tepkileri kışkırtmak suretiyle de yapar (Wallerstein, 1998: 126). Nitekim İspanya, Almanya, İtalya gibi ülkelerde milliyetçilik hareketleri Napolyon işgali sonrasında güç kazanır.

Milliyetçiliğin Avrupa kıtasına yayılması Fransa Devrimi’nin fikirlerini kılıçla yayan Napolyon Savaşları’yla (1792-1815) gerçekleşir (Kerestecioğlu, 2010: 330).

Söz konusu dönem boyunca Kıta Avrupası, Fransa'ya karşı büyük bir öfke ve bağımsızlık arzusu uyandıran Fransız işgaline maruz kalır. Uzunca bir süredir bölünmüş halde bulunan İtalya ve Almanya'da fetihlerin getirdiği tecrübe, tarihte ilk defa, Fransa işgalinden miras kalan milliyetçiliğin yeni dilinde ifadesini bulan, bir millî birlik bilinci doğurur (Heywood, 2013: 161). Napolyon Savaşları'nın ardından milliyetçilik dalga dalga Avrupa'nın her tarafına yayılır; imparatorlukların egemenliği altında yaşayan halklarda milliyetçi bilincin gelişmesi, giderek imparatorlukların meşruluk temellerini sarsmaya, varlıklarını tehdit etmeye başlar (Önen, 2005: 16). Milliyetçi fikirler Avrupa ile sınırlı kalmaz, 19. yüzyılın başlarında, Simon Bolivar'ın (1783-1830) Yeni Grenada olarak bilinen ve bugünkü Kolombiya, Venezuela ve Ekvator'u içine alan bölgede giriştiği bağımsızlık hareketi ile Peru ve Bolivya'da da ortaya çıkan (İspanya yönetimine karşı) isyan hareketlerine mekânlık eden Lâtin Amerika'ya da sıçrar (Heywood, 2013: 161).

Napoleon, milliyetçiliğin Fransa sınırlarının ötesindeki gelişimine iki yoldan katkıda bulunur. İlki, eski kurumları ve feodalizmin kalıntılarını kökünden temizler ve Almanya ile İtalyada parçalanmış topraklan birleştirerek onları daha büyük devletler haline getirir; kendi deyişiyle, "onların iğrenç karışıklıklarını" basitleştirir. İkincisi işgalleri ve anlayışsız diplomasisi, Rusya ve İspanya'dan, İtalya ve Almanya'ya kadar bir dizi milliyetçi tepkinin yükselmesine neden olur. Bu direnişler, Fransız ordularının Yarımada Savaşı'nda, Rusya Seferi'nde ve Bağımsızlık Savaşı'nda mağlup olmasına yol açar (Lee, 2004: 337).

Avrupa'nın beş büyük gücü (Avusturya, Prusya, Rusya, İngiltere Fransa) 1818 Aechen Kongresi'nden sonra otuz yıl boyunca, 1848 Devrimlerine kadar olan dönemde mutlakiyetçi düzene karşı tehdit olarak gördükleri "popüler milliyetçilik" ve "demokrasi"ye karşı uyum içinde hareket ederler. Milliyetçiliği "bir canavar", "bir veba", "bir deprem" olarak gören Avusturya Başbakanı Metternich'in (Levinger, 2002: 173) öncülüğünde kurulan ve Liberal yazarlar tarafından "Metternich Çağı" olarak anılan statükonun zor kullanarak korunduğu söz konusu dönemde büyük devletler, birbirleriyle çatışma içine girmezler (Watson, 1992: 243).

1848 yılı modern milliyetçilik tarihi açısından önemli bir dönüm noktası olur. Devrim süresince kitle hareketi haline gelen milliyetçilik, siyasallaşarak güç kazanır ve potansiyel ulus devletler için yer açar (Rowe, 2001: 19). Metternich Avusturya'yı terk eder, Fransa'da İkinci Cumhuriyet (1848-1852) ilan edilir, Almanlar, Macarlar ve

İtalyanlar kendi ulus devletlerini kurma yönünde önemli ilerlemeler kaydeder. Her ne kadar 1848 Devrimleri yenilgiye uğratılmış, güç dengesini değiştirme konusunda başarısız olmuşsa ve politik özlemlerine deli gömleği giydirilmişse de (Jones, 2013: 104) yarattığı milliyetçi etki Avrupa'yı derinden sarsarak Avrupa haritasının büyük ölçüde değişmesine ve yeni ulus devletlerin kurulmasına zemin hazırlar.

Avrupa'da 1848-1871 yılları arası, popüler milliyetçiliğin, devrim sonrasında kurulan statükocu düzene karşı yükselişte olduğu bir dönem olur (Watson, 1992: 244). 1848 başarısızlığı sonrasında liberal idealler zayıflar ve Liberalizm ile doğal müttefik olmadığı belirginleşen milliyetçilik (Perry vd., 2012: 556), muhafazakâr politikacılar elinde monarşik gücün devamını meşrulaştıran ve savaşı teşvik eden bir araç haline gelir. Bilhassa da sınıf çatışmalarının uzlaştırılmasında büyük bir güç olduğunu ispatlar (Jones, 2013: 104).

19. yüzyılın son çeyreğinde Alman ve İtalyan birliklerinin kurulması Dünya Savaşı'na uzanan olayların başlangıcını oluşturur. 1848 Devrimleri sırasında Orta Avrupa'da ve İtalya'da binlerce devrimci öldürülür, hapsedilir ya da Amerika'ya kaçar (Perry vd., 2012: 550); ancak devrimin ektiği ulusçuluk fikirleri yok edilemez. Milliyetçilik hareketlerinin giderek güç kazanması sonucunda önce İtalya hemen ardından da Almanya ulusal birliklerini kurar ve Avrupa'da dolayısıyla da tüm dünyada dengeleri değiştirirler.

1870 ile 1914 arasında büyük güçlerin milliyetçilikleri normal sınırlarını aşar ve bunun sonucunda "süper" milliyetçilikler ortaya çıkar. Bir diğer düzey oluşturan bu milliyetçilik, iki özel türü kapsar: Birincisi emperyalizmdir. Bu çerçevede İngiltere, Fransa ve İtalya denizaşırı topraklar için yarışırlarken, Almanya genel Weltpolitik terimi çerçevesinde sistematik bir sömürgesel kazanç ve donanımsal büyüme politikası izler (Lee, 2004: 340).

Yayılmacı milliyetçiliğin ikinci biçimi ise normal ifadenin önüne "pan" öneki konularak elde edilenlerdir (Lee, 2004: 340). Pan ideoloji ve hareketler, milliyetçi hareketlerden daha yoğun bir şekilde, farklı ülkelerde ama birbirlerine ortak veya akraba, dil, ırk, gelenek ya da coğrafi yakınlık gibi başka varsayılan bağlarla bağlı grupların birliğini ve dayanışmasını geliştirmeyi amaçlar. Hedefleri, örgüt biçimleri, yöntemleri ve ideolojilerin ortaya çıktığı coğrafyalar farklı olduğundan bunlar hakkında bir genelleme yapmak zordur (Landau, 1999: 262). Pan hareketleri, ortak veya akraba

dil, ırk, gelenek veya coğrafi yakınlık gibi başka bağlarla birbiriyle ilişkili olan grupların dayanışmasını arttırmayı hedefleyen siyasal ve kültürel hareketler olarak tanımlayan Hans Kohn, bu hareketleri pan-milliyetçi, pan-dinci ve pan-kıtacı olarak üç genel kategoride değerlendirmektedir. Panslavizm, Pan-Cermenizm, Panturanizm pan-milliyetçi hareketlere; Panislamizm pan-dinci hareketlere; Pan-Avrupacılık, Pan-Asyacılık, Pan-Amerikanizm pan-kıtacı hareketlere örnek gösterilebilir (Önen, 2005: 2).

Emperyalizm ve pan-hareketlerin ikisi de öldürücüdür, ulusal rekabetlere keskinlik kazandırdılar (Lee, 2004: 340). Ulusal rekabetlerin keskinlik kazanması ise 1914 yılında ilk dünya savaşının çıkışına zemin hazırlar. Başka bir ifadeyle on dokuzuncu yüzyılın en güçlü siyasi ve kültürel akımı olan Milliyetçilik, Fransız Devrimi sonrasında Avrupa haritasını yeniden biçimlendirecek şekilde güçlü etkiler yaratır (Ateş, 2007: 120).

Sonuç olarak 19. yüzyıl, millet inşası dönemi olur, 19. yüzyılın sonunda milliyetçilik, bayrak, millî marş, vatansever şiirler ve edebiyat, halk törenleri ve millî tatiller gibi sembollerin yaygınlaşması sonucu, gerçek bir halk hareketine dönüşür. Milliyetçilik, ilköğretimin yaygınlaşması, okuma-yazma oranının artması, popüler gazetelerin çoğalması gibi unsurlar sayesinde kitlesel siyasetin etkin dili hâline gelir. Bu süreçte milliyetçiliğin temel yapısı da kökten değişir, daha önceleri milliyetçilik liberal ve ilerlemeci hareketlerle bütünleşirken zamanla muhafazakâr ve gerici politikacıları da gittikçe artan oranda içine almaya başlar. Sonraki dönemlerde sosyal devrim ve uluslararası işçi sınıfının dayanışması fikirleriyle beliren sosyalizmin meydan okuyuşuna karşı milliyetçilik, sosyal bütünlük, düzen ve istikrar kavramlarını öne sürerek karşılık vermiş; böylelikle, bir şekilde güçlü işçi sınıfını kendisiyle bütünleştirme çabası içine girerek, sosyal yapıyı bu surette koruyamaya çalışır. Bu tarz milliyetçilik, şovenizm ve yabancı düşmanlığına dayanan bir ideoloji hâline dönüşür; her millet, diğer milletleri yabancı, güvenilmez, hatta tehditkâr görürken, kendini biricik ve üstün olarak algılamaya başlar. Halka dayalı milliyetçiliğin bu yeni iklimi, bir yandan 1870 ve 1880'lerde sömürgeci yayılım politikalarının içini doldurmasına ve yüzyılın sonunda dünya nüfusunun büyük bir kısmını Avrupa'nın kontrolüne bırakmasına yardımcı olurken bir yandan da

uluslararası kuşku ve rekabet duygusunun uyanmasına ve dolayısıyla 1914'te Dünya Savaşı'nın çıkmasına da yol açar (Heywood, 2013: 162).

2.2 Türkiye'de Milliyetçiliğin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Napolyon Savaşları sonrasında milliyetçiliğin Avrupa'ya hızla yayılması, diğer çok uluslu imparatorluklar gibi Osmanlı'nın da temellerini sarsar ve varlığının tehlikeye girmesine neden olur. Meşruluk temelleri sarsılan Osmanlı Devleti, 19 ve 20. yüzyıl boyunca devam eden bir dizi ayrılıkçı milliyetçi ayaklanma ile mücadele etmek zorunda kalır ve kısa süre içerisinde neredeyse tüm Avrupa topraklarını kaybeder. Büyük toprak ve insan kayıplarının yaşandığı böylesi bir kriz döneminde ortaya çıkan Türk milliyetçiliği, öncelikle devletin devamını sağlamak temelinde gelişen başlangıç söylemindeki dinsel içeriğinden hızla evrilerek günümüze kadar değişir (Ürer, 2009: 53) ve dönüşür.

Çağın belirleyici düşüncesi olan milliyetçilik, Osmanlı toplumunun heterojen bünyesini derinden sarsar. Henüz Müslüman tebaa arasında yaygınlaşmamış olmakla birlikte, Hıristiyan tebaa arasında ve özellikle Rumeli'de hızla yayılan milliyetçi düşünceler, ihtiyaç duyduğu dış tahrik ve desteği de bulması sonucunda ayrılıkçı talepler şeklinde belirir. İslâm kökenleri bir egemenlik anlayışı temelinde oturmakta olan Osmanlı devlet yönetimi bu tür talepleri engelleyecek bir güce sahip değildir (Ateş, 2007: 323).

XIX. asır ortalarına doğru Osmanlı Devleti, henüz Avrupa'nın yarısı kadar bir saha üzerinde, üç kıtaya yayılmış, hemen hemen 36 milyon nüfusu ihtiva eden koca bir imparatorluk halinde görünür. Fakat hakikatte, bu koca siyasî heyet, iktisadî, siyasî her türlü birlik esasını kaybederek dağılıp parçalanma yoluna girmiş bir "heyûlâdan"[6] ibarettir. Balkanlar'da beş milyon nüfus resmen muhtar idarelerle İmparatorluktan ayrılmış ve hakikî hudutlar, ancak Niş-Vidin hattı ile Tuna Nehri'ne gidebilmektedir. Güneyde ise Osmanlı hakimiyeti Anadolu sınırlarını pek aşmaz. Tamamen muhtar idareler altında bulunan Kuzey Afrika memleketlerinden başka Suriye, Irak gibi diğer Arap memleketlerinde de aşiretler ve yerli âyan merkezi tanımamakta, vergi vermek istememektedir. İmparatorluğun kalan kısımlarında ise ahali, bilhassa Hristiyan reaya büyük bir hoşnutsuzluk içinde, zorla itaat altında tutulmaktadır. Her tarafta türemiş

[6] Gösterişli ve iri görünmesine karşın hiçbir etkisi ve değeri olmayan şey

olan asalak sınıflar yanında, Anadolu ve Rumeli'de Türkmen, Kürt, Arap, Arnavut gibi göçebe veya yarı göçebe zümreler yalnız devlet otoritesini tanımamakla kalmaz, fırsat buldukça ziraatçı mıntıkalara karşı yaptıkları yağmalarla ayrıca mühim bir karışıklık unsuru teşkil ederler (İnalcık, 1992:1).

Bunun yanında 16. yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkan ekonomik bunalım, bölgesel farklılıklarla birlikte, 17 ve 18. yüzyıl boyunca da sürer; özellikle nüfusun ezici çoğunluğunu barındıran kırsal alanları etkiler. Sürüp giden Celâli hareketleri, yaygınlaşan güvensizlik ortamı; malî bunalım karşısında merkezi devletin yeni uygulamaları ve merkezi devlet adına vergi toplayan kesimlerin üreticiler üzerinde artan baskısı ekonomik bunalımın derinleşmesinde önemli rol oynar (Pamuk, 2007: 173). Derinleşen ekonomik bunalım, siyasi bunalımı da beraberinde getirir ve ayrılıkçı eğilimlerin güçlenmesine zemin hazırlar.

Bu ortamda Batı Avrupa toplumları 19. yüzyıla sanayileşme ve kentleşme, yaygın eğitim gibi olgularla girerken ortaya çakan vatandaşlık, eşitlik, ulusalcılık gibi düşünce ve eylemler, Doğu Avrupa'nın boyunduruk altındaki toplumlarını da etkileyerek ulusalcı bilincin uyanmasını sağlar (Ortaylı, 2007: 234). Böylece Yunan ayaklanması ile başlayan olaylar, Osmanlı İmparatorluğu'nu sadece dıştan gelen saldırılarla değil, aynı zamanda içten bölünme tehlikesiyle de karşı karşıya getirir. Avrupa'dan gelen fikirlerden etkilenen Hristiyanlar, gittikçe huzursuz hale gelir, daha fazla özgürlük ister (Kushner, 1998: 10). Bu isteklerini elde etmede en büyük destekçileri ise Batılı güçler olur.

Türkiye daha 17. yüzyıl sonunda, aldığı ilk yenilginin acısıyla Batı'nın üstünlüğünü fark eder. Ancak Haçlı Seferlerine kadar uzanan ideolojik gerginlik bu belirsiz fark edişin gelişmesine engel olur. 17-19. yüzyıllarda her Batılılaşma davranışı şiddetli bir gerileme hareketi ile karşılaşır. Bütün yenileşme davranışları ordunun başarısızlığından üzüntü duyan ve yenilişin sebebini Batı'daki teknik üstünlükte gören devlet otoritesinden (hükümdar ve bir kısım vezirlerden) gelirken; tepkiler ise, derinlikten uzak olan bu görüşü bile benimsemeyen ve bütün yabancı tesirleri "gâvur icadı" diye karşılayan fanatik görüşten gelmektedir. Karşılıklı bu iki hareket daima, sonunda birincinin başarısızlığıyla bitmek üzere III. Ahmet'ten III. Selim'e kadar sürer. Böylece 150 yıllık çarpışmalardan esaslı hiçbir modernleşme sonucu elde edilemez. III. Selim'den sonra hareket biraz daha hızlanır. Hükümdarın ve vezirin öldürülmeleriyle tekrar sona eren bu çok yüzeysel modernleşme davranışlarına II.

Mahmut ve Abdülmecid tarafından enerji ile devam edildiği için bazı sonuçlar elde edilmeye başlanır. Ancak hareket temelinde, başlangıcında olduğu gibi, iki ayrı dünya görüşünün yan yana gelmelerinden, hiçbir senteze ve kesin çözüm şekline ulaşmamak üzere yüzeyde kalmış uzlaşmalardan ileri gidemez. Pek sınırlı bir yönetici grup tarafından yarım olarak benimsenir (Ülken, 1992: 20-21).

19. yüzyılın başından itibaren Osmanlı devlet adamları Avrupa devletlerinin artan üstünlüğünü giderek daha iyi kavrar (Zürcher, 2010: 15). Batı'nın artan askeri ve ekonomik gücü ve Balkanlar'da hız kazanan bağımsızlık hareketleri karşısında, Osmanlı yönetimi bir dizi Batı türü reformu uygulamaya koyar (Pamuk, 2007: 173). Devlet, bu reformları gerçekleştirirken iki temel amaç güder: İlk olarak, Batılı kurum ve yöntemleri alarak Osmanlı İmparatorluğu'nun idaresini verimli hale getirmek; ikincisi ise Avrupa çizgisinde reformlar gerçekleştirerek Avrupa devletlerini memnun etmek ve bu yolla onların İmparatorluk üzerindeki sürekli baskılarını azaltmak (Zürcher, 2010: 15).

Tanzimat, geçen felaketli asırların bıraktığı ve son buhranların derinden sarstığı bu çürük yapıya, muntazam bir devlet kadrosu vermek, Osmanlı Saltanatını modern esaslara dayanan bir Avrupa devleti yapmak iddiasındadır. Bir bakıma Tanzimat'ı, temel müesseseleri bozulmuş olan Osmanlı İmparatorluğu'nun, yepyeni bir medeniyetle yükselen ve taarruza geçen bir Avrupa'nın ezici üstünlüğü karşısında yeniden teşkilatlanma teşebbüsünün kati safhası olarak kabul etmek mümkündür (İnalcık, 1992: 2).

Modern devlet anlayışına uygun devlet daireleri II. Mahmut zamanında kurulmaya başlar. Babıali ve nezaretlerin temelleri o zaman atılır. Fakat bunun sistemli bir ilkeye bağlı olarak uygulanması ve bütün vatandaşların eşit haklara sahip olduklarını gösteren bir devlet zihniyeti halinde ifadesi Tanzimat'ta mümkün olur. Bununla birlikte Tanzimat, Batı milletlerinin gerçekleştirdikleri hürriyet, eşitlik, demokrasi ideallerinin bircinsten (homogene) bir millet içinde gerçekleşmesinden çok, yabancı müdahalesinden yararlanan ve ayrılmak isteyen azınlıkların işine yarayan bir araç olarak kalır (Ülken, 1992: 36).

Osmanlı İmparatorluğu'nun XVIII. yüzyılın ikinci yarısında ve daha göze çarpıcı bir biçimde de XIX. yüzyılın ilk yarısında içine girdiği batılılaşma dönemi, Osmanlı Devleti'nin temeli sayılan kurumları saracak değişik düşünce ve fikirleri de

beraberinde getirir. Vatan, millet, eşitlik, özgürlük gibi Avrupa kaynaklı düşünceler, yabancı ülkelerde kurulan (yeni) elçilikler, Avrupa'ya gönderilen öğrenciler, Türkiye'de yeni açılan okullar ve davet edilen yabancı öğretim üyeleri ile kurulan ilişkiler vasıtasıyla bazı Osmanlı aydınları arasında tartışılmaya başlar. (Kushner, 1998: 10). Bu tartışmalar Türk milliyetçiliğinin doğuşuna ve hızla yaygınlaşmasına zemin hazırlar.

2.3 Türkiye'de Milliyetçiliğin İlk Yılları, İlk Düşünürler ve Ömer Seyfettin'e Etkileri

Türk milliyetçiliğinin tarih sahnesine çıkışı, Avrupa uluslarına göre epey geç gerçekleşir (Ağaoğulları, 1990: 190). İslamlıktan önceki Türkler kendi devletleri, dinleri ve edebiyatlarıyla belli düzeyde uygarlığa sahip kavimlerdendir. Bununla birlikte, bir kaç kırıntı hariç, 18 ve 19. yüzyıllarda Avrupalı bilim adamları tarafından kısmen yeniden bulununcaya kadar, hepsi unutulur ve İslamlık içinde silinir. Halk şiiri ve efsanelerden bir kaç parça dışında, bütün İslamlık öncesi Türk geçmişi neredeyse hatırlanmaz (Lewis, 2004: 8). Hatta Türk kelimesi dahi olumlu anlamlar çağrıştırmaz hale gelir. Türk milliyetçiliği, Türk kimliğinin unutulduğu böylesi bir ortamda ortaya çıkar ve gelişir.

Milliyetçilik düşüncesi Türkler arasında iki ayrı coğrafya ve topluluk içerisinde öncelikle Türkçülük olarak ortaya çıkar. Hem Orta Asya ve Kafkasya, hem de Osmanlı Türkleri 19. yüzyılın sonlarına doğru milliyetçilik akımından etkilenerek Türkçülük bağlamında milliyetçi nitelikler taşıyan anlayışlar geliştirmeye başlarlar. Ancak her iki toplumun Türkçülük deneyimleri farklı bağlamlarda gelişir. Osmanlı aydınları, İmparatorluğun toplumlararası ilişkilerdeki egemenliğini gittikçe yitirmesi sebebiyle Türkçülüğü yeni bir siyaset üretme imkânı olarak görürken, Orta Asya ve Kafkasya Türkleri ise yaşadıkları sorunların üstesinden gelebilmek için toplum temelinde kimlik oluşturma ve varlığını ispat etme çabasıyla geliştirme gayretinde olurlar (Karakaş, 2006: 62).

Diğerlerinden farklı olarak Osmanlı aydınları arasında milliyetçiliğin geç uyanmasının başlıca sebebi İmparatorluğun çok uluslu kozmopolit yapısıdır. İmparatorluğun kurucu etnik grubu olan Türkler, devletin devamını tehlikeye atmamak için milliyetçiliğe mesafeli olmuşlar ve diğer etnik gruplarla bir arada yaşayabilmenin yollarını aramışlardır. Ziya Gökalp bu durumu şöyle özetler (1976: 3-4):

> “Milliyet mefkûresi iptida gayr-i müslimlerde, sonra Arnavut ve Araplarda ve en nihayet Türklerde zuhur etti. Türklerin en sona kalması sebepsiz değildir: Osmanlı devletini Türkler teşkil etmişlerdi. Devlet “vâki bir millet” (Nation de fait), milliyet mefkûresi ise iradî bir milletin (Nation de volonté) cürsûmesi [kökü] demektir. Türkler, ilkin hadsî (intuitif) [sezgisel] bir ihtiyata tâbi olarak, bir mefkûre için bir mevcûdeyi [varlığı] tehlikeye düşürmekten çekinmişlerdi. Bunun için Türk mütefekkirleri [düşünürleri] “Türklük yok Osmanlılık var” diyorlardı.

Türk milliyetçiliğinin geç doğuşu konusunda Gökalp’le benzer düşüncelere sahip Ülken’e göre (1992: 76) Türkçülük, Abdülaziz’in son zamanlarında ortaya çıkar. O zamana kadar böyle bir düşünce, eski ve yeni hiçbir Osmanlı aydınının aklına gelmez. Bu, Türklüğün unutulmuş olmasından değil, İmparatorluğu kuran Türk milletinin siyasi birliği bozma korkusundan ileri gelmektedir. Osmanlı Devleti, halifelikle İslam dünyasının birliğini temsil ettiği kanısındayken Tanzimat’ta yürürlüğe koyulan Osmanlıcılık politikası ile de İslam-Hıristiyan ikiliğini aşan bir birlik amaçlamaktadır. Yeni Osmanlılar -temelde İslam ruhuna dayanıyorlarsa da- İmparatorluğun selametini, İslam ve Hıristiyan bütün tebaaya aynı hürlüğü veren bir idarede bulmaktadır. Bu yüzden Namık Kemal, Ziya Paşa ve arkadaşları Türk olduklarının şuuruna sahip olmakla birlikte Türk milliyetçiliğine yönelmez, Osmanlıcı kalır.

Osmanlı İmparatorluğu, 19. yüzyılın başından itibaren Doğu Avrupa’nın diğer büyük imparatorlukları gibi "milliyetler" sorunuyla karşı karşıya kalır. Balkanların Hıristiyan halkları giderek "milliyet"lerinin bilincine varır ve Osmanlı Devleti’nin temsil ettiği merkezi otoriteye karşı ayaklanmaya başlarlar. İmparatorlukta ilk isyan bayrağını Yunanlılar ve Sırplar açar; önce özerkliklerini, sonra da bağımsızlıklarını elde ederler. Onların ardından, yüzyılın ortasına doğru, Bulgar, Makedon, Ermeni milliyetçilikleri görünür. 19. yüzyılın sonlarına doğru milliyetçi hummaya yakalanma sırası imparatorluğun Müslüman halklarına gelmiş, önce Arnavutlar, sonra Araplar ve Kürtler, en sonunda da Türkler (Georgeon, 2005: 1-2) bu hummaya yakalanarak kendi milli devletlerini kurma mücadelesine girişir.

Özellikle Balkan Savaşları sonrasında, İmparatorluğun Türk unsurunun çoğunlukta olduğu bir devlet haline gelmesi ve Kuzey Afrika’daki gelişmeler Türkçülüğe yönelişi hızlandırır. Osmanlı entelektüel ve siyasetçilerinin çok önem verdikleri Osmanlıcılık siyasetinin daha fazla sorgulamasına neden olur ve Türkçülük, İttihat ve Terakki döneminin önemli olgularından biri haline gelir (Karakaş, 2006: 64). Özellikle Balkan Savaşı felaketinden sonra, bir Türklük-kimlik bilinci her zamandan

ziyade bir açıklıkla ortaya çıkar (İnalcık, 2002: 34). Yakın zamana kadar Jöntürk Devrimi anlayışı içerisinde Osmanlı bayrağı altında birleşmeye çağrılan unsurların Balkan Savaşı sırasında Türklere birleşmesi ve bir daha geri dönülmeyecek biçimde ayrışması, aralarında Ömer Seyfettin'in de bulunduğu Türk milliyetçilerinin zihninde derin bir dönüşüme sebep olur (Bekmen, 2008: 330). Askeri yenilgiler ve imparatorluk içindeki Türk olmayan unsurların milliyetçi ve ayrılmaya yönelik isyan ve gizli çalışmalarının yarattığı atmosfer birçok aydının Türkçülüğü, son çıkış olarak görmeye başlamasına neden olur. Mehmet Fuat (Köprülü) bile yazdığı bir ders kitabına "Turan" başlığını koymayı uygun bulur (Landau, 1999: 53).

Çeşitli etnik toplulukların milli devletlerini kurma çabaları karşısında imparatorluğu kurtarmayı amaçlayan ilk hareket olan Jön Türklerin düşüncesinin ön planında iktisadi bir program değil, "devleti kurtarmayı" amaçlayan bir siyasi eylemcilik yer alır. İmparatorluğun yavaş yavaş ve aman vermez bir biçimde parçalandığını, çeşitli milliyetçi ayrılık hareketlerinin her geçen gün başarı kazandığını ve Düyunu Umumiye'nin vesayeti altındaki Babıâli'nin gitgide elinin kolunun bağlandığını gören Jön Türkler'in başlıca kaygısı, Osmanlı Devleti'nin özerkliğini ve coğrafi bütünlüğünü yeniden kurtarmaktır (Keyder, 2007: 73). Bunun için başlangıçta Osmanlıcılık ve İslamcılık düşüncelerini benimseseler de; büyük toprak kayıpları her geçen gün onları Türkçülere daha çok yaklaştırır. Osmanlı Devleti Balkanlar'da yenilip Arnavutluk'u kaybettikten sonra ise etnik Türkleri, devletin temelini oluşturan ve ayakta kalmasını sağlayacak olan çekirdek grup olarak görmeye başlarlar (Karpat, 2010: 140).

Bu ortamda Türkçüler arasında Pantürkçü eğilimlerin güç kazandığı görülmektedir. Türkçüler çöken bir imparatorluk karşısında milli bir devletin kuruluşunu düşünmeyerek yeni bir imparatorluk tezini işlerler; bunun için de milliyetçilik akımını "uzak Türkçülüğe" ve Turancılığa dönüştürürler (Tunaya, 2003: 137). Bu gelişmede Rusya'nın Orta Asya'daki saldırgan siyasetini ve yayılmasını, sömürgesi Hindistan için büyük bir tehlike olarak gören Britanya'nın, 1870'lerde Osmanlı Padişahını bu bölgede aktif bir politika gütmeye teşvik etmesi de etkili olur. II. Abdülhamid döneminde Kaşgar Hanlığı ile doğrudan doğruya diplomatik ilişki kurulur ve bu temas, geçici de olsa, Türk birliği hakkında Türkiye'de bazı ilginç girişimlere yol açar. Rus Çarlığının yalnız Osmanlı ülkesini değil, Orta Asya Türk ülkelerini de istila girişimleri, İngiliz diplomasisinin teşvikiyle, oradaki Türk halklarıyla

bir kader birliği duygusunu uyandırır. İstanbul'da, Orta Asya Türkleriyle birlik hakkında siyasi ve kültürel bazı hareketler kendini gösterir (İnalcık, 2002: 29).

Önce Macar, sonrasında Rusya'dan gelen aydınların da etkisiyle Pantürkizm ve Turancılık, Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılması karşısında olası birer telafi yolu olarak gözükür. Doğu Akdeniz'de bir imparatorluk sönerken, Asya'da kurulacak bir Türk imparatorluğu onun yerini alabilir, Türklerin birleştiricisi Cengiz Han, Türk imgeleminde Kanuni Sultan Süleyman'ın yerine geçebilirdi. Bu hareketler, Türklerin niteliklerini yücelterek, onların tarihteki büyüklüklerini anlatarak, Osmanlı İmparatorluğu'nun sürekli toprak kaybetmesine karşılık yeni topraklar önererek, Osmanlı İmparatorluğu içinde Türk milliyetçiliğinin kendini ifade edebilmesine olanak tanır (Georgeon, 2005: 6).

Aslında bu gelişme Osmanlı'ya özgü bir durum değildir. Milliyetçilik ister kan, isterse ırkçılığa dayalı olsun Avrupa'da 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra çeşitli Pan (birlik) hareketlerinin doğmasına yol açmıştır. Bunların ilki Alman milliyetçilerinden esinlenen ve bütün Almanları, Büyük Almanya adı altında birleştirme amacını taşıyan Pancermenizm; diğeri ise Ruslar tarafından başlatılan Panslavizm hareketidir. Türklerin en çok karşı karşıya geldikleri hareket, bu ikincisidir (Kushner, 1998: 16). Turancılık ise ilk önce Macaristan'da hem Panslavizm hem de Pan-Cermenizm'e karşı tepki olarak belirir ve 1848 Devrimi'nden sonra Osmanlı Devleti'ne kabul edilen Macar mülteciler tarafından aydın Türkler arasında yayılmaya başlar (Ağaoğulları, 1990: 192).

Turan, Farsça kökenli bir sözcük olup Fars mitolojisindeki "Tur" isimli efsanevi kişilikle ilişkilidir. İran söylencelerinde Farsların baş düşmanı olarak geçer (Karakurt, 2011: 284). Şehname'ye göre efsanevi İran hükümdarı Feridun, dünyayı üç oğluna taksim eder. Türkistan ve bütün Şark ülkelerini (Çin dâhil) Türklerin atası Tûr veya Tûrec'e, İran ve Arap ülkelerini İranlıların atası İrec'e, Rum ve Rus ülkelerini de Selem'e verir. İranlılar, Tûr'a nispetle ona kalan ülkeye "Turan" adını verirler (Turan, 1969: 20). Turan, Hazar Denizi ile doğuda Orta Asya dağlarının batı sıraları, güneyde İran ve Afganistan'ın kuzey dağları ile kuzeyde Kırgız stepleri arasında kalan geniş sahayı (Onur, 2005: 366); aşağı yukarı eski Sovyet Türkistanına takabül eden bölgeyi (Özdoğan, 2006: 28) kaplar.

Turan kavramı, 19 yüzyılda özellikle Macaristan'da yapılan Türkoloji araştırmaları sonucunda, bütün Türki lehçe ve dillerin yanı sıra Fince ve Macarcayı da içine alan Ural-Altay dil ailesini ifade eden yeni bir anlam kazanır. Dönemin çeşitli popüler ilk sınıflandırmalarının da etkisiyle Turani terimi yaklaşık iki bin yıl önce Orta Asya'da yaşadığı düşünülen bütün halkların ırksal kökenini belirtmek amacıyla kullanılır. Asıl anlamıyla Turancılık 19. yüzyıl sonlarında Macaristan'da siyasal bir hareket olarak ortaya çıkar. Turancılık kavramsal olarak Türk asıllı halkların, Macarların ve Finlilerin birliğini içerir ve bu yönüyle Panturancılıkla eş anlamlıdır. Turan teriminin Türkçe hareket içerisinde yaygın olarak kullanılması, esas olarak Ziya Gökalp'in etkisi ile gerçekleşir (Özdoğan, 2006: 28). Ancak Gökalp (1968: 17), Moğolları, Tunguzları, Finlileri, Macarları, Turan sınırlarının dışında bırakır. Onun Turanı yalnızca Türkçe konuşan Türk boylarını kapsar.

Sıklıkla Turancılık ve Panturancılık ile karıştırılan Pantürkçülük, özel olarak Türki halklar arasında kültürel ya da siyasal bir birlik anlamına gelir. Kültürel anlamda bu birlik dil birliğine dayanır. Pantürkçüler, Türki halklar arasında çeşitli lehçe farkları bulunduğundan çoğu kez, Osmanlıcanın bütün Türki halklar tarafından ortak edebi dil olarak benimsenmesi önerir. Siyasal anlamda da Pantürkçüler için Osmanlı Devleti ve başkenti emperyal bir yönetimin iktidar merkezi olacaktır (Göksu Özdoğan, 2006: 28). Turan ise Türkçülüğün uzak mefkûresidir (Gökalp, 1968: 17).

Macarların projesinde Turan; Macarlardan, Moğollara, Türklere, Japonlara ve hatta Çinlilere kadar aynı dil ailesi içerisinde değerlendirilen halkların bütünü kapsanmıştır. Oysaki Türk Turancı hareketinde yalnızca "Türk" olarak kabul edilen halklar söz konusudur. Bu nedenle Türk Panturanizm'i, Pantürkizm ile eş anlamlıdır (Önen, 2005: 26). Ersanlı (2011: 85) Pantürkizm'in Osmanlı sınırları içindeki ve dışındaki Türkleri kapsayan bir hareket olduğunu ancak başlangıçta ulusçu bir akım olarak ortaya çıktığını belirtir. Amacı Osmanlı Türklerinin kimliğini kuvvetlendirmektir ve imparatorluk dışında ırkdaşlar arayan yayılmacı bir niteliğe sahip değildir. Osmanlı döneminde Türkçülük ile Pantürkçü eğilimler iç içe geçtiğinden bu dönemdeki hareketi adlandırmak üzere genellikle Türkçülük ve Pantürkçülük aynı anlamda kullanılırken Cumhuriyet döneminde ikisi arasında bir ayrım yapılmakta Türkçülüğü, Pantürkçülük'ten ayırmak için Turancı Türkçülük terimi kullanılmaktadır (Önen, 2005: 26).

Pantürkizm, Osmanlı Türkleri ve Rusyalı Türkçüler için aynı anlama gelmez. Rusya Türkleri için Rusya'nın Balkanlar'daki Osmanlı topraklarını hedef alan nüfuz mücadelesinde kullandığı Panslavizme bir mukabele işlevi taşıması yanında Türk milli varlığının dağılmış hazinesini toparlayıp bir araya getirmek, böylece Türklüğü yeniden keşfetmek için zorunlu bir uğraş anlamı da taşır. Ayrıca onların "Türk dünyası" mefhumu, kendi somut vatanlarını, oraların somut meselelerini ve imgelerini de içerir. Bu nokta, onları Osmanlı Türkçülerinin Pantürkizmininden farklılaştırır. Zira Osmanlı Türkçülerinin nazarındaki Türk dünyası veya Turan, jeopolitik bir gerçeklikten ziyade soyut bir imge gibidir (Bora, 2017: 202).

Turancılık ve Pantürkizm akımları tüm zaaflarına karşın, modern Türkiye'de önemli bir tarihsel rol oynayarak Türk milliyetçiliğini besler ve Anadolu'nun bugünkü insan manzarasının şekillenmesine katkı yapar (Georgeon, 2005: 86). Dönemin içerisinde Ömer Seyfettin'in de bulunduğu neredeyse tüm Türkçüleri -aynı oranda olmamakla- bu akımlardan etkilenirler ve bu etkiyi eserlerine yansıtırlar.

Yirminci yüzyıla gelindiğinde Türk milliyetçiliğinin bir siyasal ideoloji olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Bu ideolojinin oluşumunda etkili olan ve özellikle onun düşünsel temellerini hazırlayan araştırmalar ve uğraşlar, on dokuzuncu yüzyıl boyunca birbirinden görece bağımsız üç ayrı koldan yürütülür: Batı Türkologları, Çarlık Rusya'sındaki Türk milliyetçileri ve Osmanlı edebiyatçıları. İlk ikisinin Osmanlı toprakları dışında bulunuşu, Türkçü-milliyetçi düşüncelerin büyük ölçüde dışarıdan şırınga edildiklerini göstermektedir (Ağaoğulları, 1990: 191).

İnalcık (2013: 301) Türk milliyetçiliğini, "modern Avrupa tarihinde Hümanizm-Aydınlanma felsefesinin bir ürünü" olarak görür. Başka bir ifadeyle Türk milliyetçiliğinin kavram olarak ortaya atılmasında öncülük edenler Avrupalılardır. Fransa, Avusturya-Macaristan, Almanya ve diğer ülkelerdeki Türkçülük araştırma ve tartışmaları, Türklerin bilgisi ve katkısı olmadan başlatılır (Ağaoğulları, 1990: 191). Bu araştırmaların gelişmesinde, İngiltere'nin Rusya'daki Türk dilli halkları "uyandırarak" St. Petersburg'a karşı seferber etme politikası da etkili olur (Bora, 2017: 196). Avrupalı Şarkiyatçıların Türklüğün geçmişi ile ilgili bulguları, Genç Türkler tarafından gerçekleştirilecek çalışmaların başlıca esin kaynağını oluşturur (Ersanlı, 2011: 74).

Türkçülük araştırmaları konusunda öncü ülke Fransa olur ve ilk Türkoloji kürsüsü Ecole Nationale des Langues Orientales Vivantes (ENLOV, Yaşayan Doğu

Dilleri Ulusal Okulu) 1795 yılında Paris'te kurulur (Aydın, 1993: 88; Sarı, 2018: 4;). Aslında Fransa'da Osmanlılara ve Doğu'ya yönelik ilginin kurumsallaşması 16. yüzyılın ilk yansına uzanır. Habsburglara karşı mücadelesinde Osmanlı devletinin ittifakına büyük önem veren Fransa kralı I. François, 1536'da College Royal'da (bugün College de France) Doğu dillerinin okutulmasını emreder ve doğu yazmalarının Bibliotheque Royale'de (bugün Bibliotheque Nationale) toplanması ister. Bu kurum ve kitaplık, daha sonraları Fransa'da Oryantalizmin temel kurumlan olacaktır. Ayrıca XIV. Louis'nin nazırı Colbert tarafından 18 Kasım 1669 tarihinde Venedik'teki Dil Oğlanları Mektebi örnek alınarak kurulan Jeunes de Langue'de de doğu dilleri ticaret, sanat ve bilim bakımından gerekli sayılarak okutulur (İnalcık, 2002: 26).

Pratik dil öğrenimi, Doğu dilleri ve uygarlıklarını yönelik ilgiliyi arttırır ve ilk Türkoloji çalışmaları da Fransız araştırmacılar tarafından yapılır (İnalcık, 2002: 26). ENLOV mezunu Fransız tercüman Andre du Ryer, İskenderiye'de konsolosluk görevinde bulunduğu sırada Kur'an'ı Kerim'i ilk kez Fransızca'ya çevirir. Ayrıca 1630 yılında ilk Türkçe gramer kitaplarından birisi olan "Rudimenta Grammatices Linguae Turcicae"yi (Türk Dilinin Dilbilgisel Temeli) yayımlar. Bu özellikleri sebebiyle Halil İnalcık (2002: 26) Ryer'i Fransa'dak, ilk Türkolog şarkiyatçılar birisi kabul eder.

Türk milliyetçileri üzerinde önemli etkiler bırakan bir diğer önemli Fransız şarkıyatçı Joseph de Guignes'tir. Guignes'in, 1756-58 yıllan arasında yayımladığı "*Histoire Générale des Huns, des Turcs, des Mongols et Autres Tartares Occidentaux*" (*Hunların, Türklerin, Moğolların ve Diğer Batı Tatarlarının Genel Tarihi*) başlıklı beş ciltlik eser, Türk milliyetçiliğinin gelişiminde büyük etki yaratır. Türklerin İslamiyet'i kabul etmeden önce Asya tarihinde oynadıkları role vurgu yapan eser (Göçek, 2002: 37), ilk dönem Türkçülerin en önemli başvuru kaynaklarından birisi olur.

Türk milliyetçiliğinin gelişiminde önemli yeri olan ikinci eser Arthur Lumley Davids'in 1832 yılında yazdığı ve erken ölümü sebebiyle annesi tarafından 1836 tarihinde Sultan II. Mahmud'a sunulan *Türk Dilinin Grameri (A Grammare of the Turkish Language)* başlıklı eseridir. İlk modern Türk dili grameri olan bu eserin önemi, başında Türk dili ve uygarlığının kısa bir tarihi diyebileceğimiz ilginç ve uzun bir "Giriş" bulunmasından kaynaklanmaktadır. Davids, Türk toplumlarının dillerinin Tatarca adı altında nitelendirilmesini eleştirerek bunların tek bir Türk dilinin dalları olduğunu savunur ve geniş bir alana yayılmış Türk dili konuşan halklar toplamının bir Türk ulusu oluşturduğunu ileri sürer (Berkes, 2002: 269).

Batı Türkoloji'sinin Osmanlıcadaki en popüler eseri bir diğer Fransız Şarkiyatçı Leon Cahun'un 1896'da yayınladığı *Introduction à l'histoire de l'Asiez: Turcs et Mongols de Origines à 1405* (Asya Tarihine Giriş: Kökenlerinden 1405'e Kadar Türkler ve Moğollar) başlıklı kitabı olur (Bora, 2017: 197). Cahun bu kitapta Avrupa'ya medeniyeti getiren unsurun Turan kavimleri olduğunu ileri sürer (Kushner, 1998: 18). Türk ve Müslüman kahramanlar üzerine yazdığı romantik romanlar, geniş bir yelpazede yürüttüğü coğrafik ve etnografik çalışmalar ve Asya ve İslam tarihi üzerine kitaplarıyla tanınan Cahun'un (Lewis, 1993: 146) bu eseri, Necip Asım tarafından 1899 tarihinde Türkçeye çevrilir ve sadece Türkiye'de değil Rusya'da da aydınlar arasında milliyetçi şuurun uyanması sürecinde önemli rol oynar (Klusakova, 2004: 27; Oba, 1995: 123-124, Hostler, 1993: 112). Ziya Gökalp, 1896 yılında İstanbul'a geldiğinde ilk bu kitabı aldığını ve bu kitabın adeta Pantürkizm ülküsünü uyandırmak için yazıldığını belirtir (Schick ve Tonak, 1987: 179; Gökalp, 1968: 13).

Cahun'un kitabında savunduğu en ilgi çekici tez Müslümanlığın gerçek Türk dehasına ters düştüğüdür. Cahun kitabında Selçuklulardan itibaren Türklerin dinin (hayatta) daha çok yer kaplaması ve kadınların, eski Türklerde olan yüce yerini kaybetmesi sebebiyle bozulmaya başladığını ileri sürer. Ona göre Türkler, özellikle İran devlet gelenekleri etkisine kapılmış ve İslam'ın etkisiyle çok katı İranlılar haline gelmiştir (Timur, 1986: 113). Cahun, bu eserinde kökü çok eskilere giden bir uygarlığın kaynağı olarak yücelttiği Türklerin, İslam etkisiyle unutulan veya yozlaştırılan göçebe fatih geleneğini romantize eder (Bora, 2017: 197).

Cahun'un Türk milliyetçileri üzerinde büyük etki yaratan bir diğer önemli eseri ise Türkçe'ye Necip Asım (Yazıksız) tarafından *Gök Sancak* (1912), Galip Bahtiyar (Göker) tarafından *Gök Bayrak* (1913, 1933) isimleriyle çevrilen "La Banniére Bleue" (1877) başlıklı romandır. Roman, bir Moğol kabilesi tarafından kaçırılan Can Bek adında bir Uygur Türkünün Cengiz Han'ın ordusuna girmesini, ordudaki bir görevi sebebiyle Moğolistan'dan çıkıp Suriye'den Çin'e kadar birçok ülkede seyahat ederken başından geçen maceraları konu alır. Can Bek'in yaşam öyküsü üzerinden Moğol İmparatorluğu'nun doğuşu, dünyaya yayılışı ve Cengiz'in varisleri arasında bölünmesi anlatan eserin (Öztürk, 2017: 62), asker-millet mitosu etrafında kurduğu kahramanlık anlatısının etkisi, 1960'larda popüler Karaoğlan çizgi roman dizisini yaratan Suat Yalaz'a kadar uzanacaktır (Bora, 2017: 197). Ömer Seyfettin, *Primo Türk Çocuğu*

başlıklı hikâyesinde bu kitaba göndermede bulunur ve Primo karakterinin Türk tarihini bu kitaptan okuyarak öğrendiğini belirtir.

Türk milliyetçiliğinin gelişiminde etkili olan bir diğer isim Macar şarkiyatçı Arminius (Hermann) Vambery'dir. 1857 yılında yabancı dil dersleri vermek üzere İstanbul'a gelen Vambery (Nash, 2011: 119) Türklerin; Moğolların, Hunların, Macarların, Finlerin yani Turan topluluklarının akrabası olduğunu savunur (Kushner, 1998: 18). Macar Bilimler Akademisinin mali desteğiyle Doğu Türkçesi üzerinde çalışmalar yapmak üzere Orta Asya'ya, seyahat eder (Gerelyes, 2014: 94). 28 Mart 1863 tarihinde Tahran'dan başladığı yolculuk sırasında Orta Asya'nın hanlık merkezleri olan Hive, Buhara ve Semerkant'a uğrar ve Herat üzerinden Tahran'a dönerek bir yılda seyahatini tamamlar (Vambery, 1993). Derviş kılığında gerçekleştirdiği bu seyahatte tuttuğu notlar kitap haline getirilerek, 1878 yılında *Bir Sahte Dervişin Asya-yı Vusta'da Seyahati* adıyla İstanbul'da yayınlanır (Kushner, 1998: 18). Öke'ye (1991: 273) göre Vambery'nin Türk milliyetçiliğinin gelişiminde ayrı bir yeri vardır. O, araştırmalarıyla dikkatleri Orta Asya'ya çekerek, Türk tarihini milattan en az iki bin yıl öncesine uzatır ve Türk milli kültürünün vazgeçilmez bir boyutunun kazanılmasına önemli katkılarda bulunur.

Bunların yanında Alman Heinrich Julius Klaproth ve Fransız Jean-Pierre Abel Remusat 1822'de Asya Derneği'ni (Societe Asiatique) kurarak ve 1828'de *Journal Asiatique* (Asya Dergisi) dergisini çıkararak (Schick ve Tonak, 1987: 179), şarkiyatçılık çalışmalarına hız kazandırır. Bu iki bilim insanı Türklerin diğer Asya kavimlerinden farklı bir etnik grup olduklarını ve kendilerine özgü bir dilleri bulunduğunu açıklalayarak (Ağaoğulları, 1990: 192) onları Moğollardan ve Tatarlardan ayırır. Klaproth, Ebülgazi Bahadır Han'ın "Şecere-i Türk"ünde dahi, Türklerin "beyaz Tatarlar" adı altında ayrı ele alındığına dikkati çekerken Remusat da Rus yazarların Türkleri yanlış olarak Tatar saydığını ifade eder ve fizyolojik kriterlerle tamamlanması gereken dil tasnifleri ileri sürer (Timur, 1986: 112).

Batılı Türkologlar tarafından yapılan çalışmalara yüzyılın sonlarına doğru Alman asıllı Rus F.W.Radloff ve Danimarkalı V.L.P. Thomsen gibi bilim adamlarının eski Türk uygarlıkları üzerine gerçekleştirdikleri araştırmalar ve bu iki bilim adamının Göktürk Yazıtları'nı okumayı başarmaları da eklenmelidir (Önen, 2005: 97). İnalcık'a (2013: 302) göre Orhon Yazıtları'nın dilinin çözülmesi Türkoloji'nin ve Türk milliyetçiliğinin gelişmesinde önemli bir dönüm noktasıdır. Türk eski çağını

(antikitesini) parlak bir biçimde ortaya çıkaran bu yazıtlar, Türkiye'de heyecan ve gurur kaynağı olur. 6.-8. yüzyıllarda tüm Avrasya'yı egemenliği altına alan Kök-Türk (Gök Türk) adını taşıyan devletin kendi destanını Türkçe olarak nakleden bu yazıtların okunması, Batı'da Türkoloji'nin gelişmesinde büyük etki yapar[7] (İnalcık, 2013: 302).

Batılı Türkologlar tarafından gerçekleştirilen bu çalışmaların da etkisiyle Türkçülük hareketi, başlangıç yıllarından tarihsel ve toplumsal bağlamından kopuk, kültürel temelli bir Türklük bilinciyle şekillenir. Batılı Türkologların yürüttükleri akademik araştırmalarda, Türklerin tarihsel rolünün, İslamiyet'i kabul etmeden önceki dönemlerle ilişkili olarak tanımlanması, İslam'la özdeşleşme sürecinin devre dışı tutulmasına yol açar. Türkoloji çalışmaları aracılığıyla dil, kültür, folklor gibi özelliklerle oluşturulmaya çalışılan Türklük bilinci, İslam'la özdeşleşmiş Osmanlı Türklüğünün dışında bir tarih bilinci yaratmayı hedefler. Hem bazı Osmanlı hem de Orta Asya Türklerini etkisi altına alan bu yaklaşım, Türkçülüğün erken dönemine damgasını vurarak, kültürel düzeyde bir anlam kazanmasına yol açar (Karakaş, 2006: 62).

Türkoloji çalışmalarının bir diğer önemli sonucu ise Türk dilleri konuşanlara, Orta Asya'da öz yurdunda yaşayanlara ve Macar, Fin, Moğol, Estonyalı gibi Türkçe ile akraba dilleri konuşan topluluklara yönelik ilginin artmasıdır (Smith& Hutchinson, 2000: 1412). Buna Rusların başta Kırım ve Kafkasya çevresinde yaşayanlar olmak üzere Türkleri göçe zorlamaları neticesinde Anadolu'ya doğru yaşanan göç dalgalarının eklenmesiyle söz konusu ilgi daha da artar (Kushner, 1998: 20).

Türk milliyetçiliği, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Türklerden önce Rusya'da yaşayan Türkler arasında özellikle de Kazan çevresinde yaşayan Tatarlar arasında gelişir. 18. yüzyılın sonundan itibaren batıdaki Rus kentleriyle Orta Asya ve Türkistan pazarlan arasındaki aracı konumu sayesinde, bir büyük Türk-Tatar burjuvazisi oluşur. Georgeon'a (2005: 92) göre 19. yüzyıl sonlarında, İslam dünyasında, bu büyük burjuvazinin bir benzeri yoktur: eğitimli, girişimci, zengin, Panslavizm tehdidine karşı

[7] Orta Asya'da İranlılar ve Çinliler Orhun ve Yenisey Yazıtlarından haberdardırlar ancak Batı'da ilk olarak Alman kökenli İsveçli asker ve haritacı Phillip Johann von Strahlenberg, savaş esiri olarak Sibirya'ya sürgün edildiği dönemde bu yazıtları görür ve Avrupa'ya döndüğünde (1722) yazdığı kitapta söz eder. Orhon ve Yenisey Yazıtları'nın dili ise ilk kez V.L.R Thomsen (1842-1927) tarafından çözülür. Thomsen bu keşfini, Danimarka Bilimler Akademisi'nin 15 Aralık 1893'teki toplantısında açıklar ve bu konudaki çalışmalarını 1925'e kadar sürdürür (İnalcık, 2002: 29).

koyabilmek için modernleştirmeye ve güçlendirmeye çalıştığı kültürel ve dinsel geleneklerine bağlı bir büyük burjuvazi.

Ağaoğlu'na (1990: 193) göre, Türk milliyetçiliğinin Rusya'da doğmasının başlıca iki nedeni bulunmaktadır. İlk neden Kafkasya gibi Türklerin yoğun olarak bulunduğu yörelerdeki ekonomik yapı değişikliği ile beliren Türk-Tatar burjuvazisinin Ruslara karşı milliyetçilik ideolojisini kullanacak olgunluğa erişmiş olmasıdır. İkinci neden, Rus devletinin güttüğü Panslavizm ideolojisi ile (Ruslaştırma politikası gibi) azınlıklara karşı artan baskıların, Türk toplulukları içinde milliyetçilik düşüncelerinin bir savunma, bir benliği koruma aracı şeklinde yayılmasına yol açmasıdır. Üçüncü neden ise Rusya 'da yaşayan aydınların Avrupa düşünce yaşamına daha yakın olmaları, dolayısıyla da Avrupalı Türkologların çalışmalarından daha kolay etkilenmeleridir. Bu üç etkiye İngiltere'nin Rusya'daki Türk dilli halklarını Çarlık'a karşı seferber etme politikası (Bora, 2017: 196) da eklenebilir.

İlber Ortaylı (1981: 119) ise gerçekte Türkçülüğün XIX. yüzyılın ikinci yarısında; eğitimsiz, yoksul ve uygar haklarından yoksun olarak yaşamak zorunda bırakılan Çar Rusya'sının Müslüman ve Türk asıllı toplulukları arasında demokrat ve sosyal nitelikleri ağır basan, "bir kültür ve düşünce eylemi olarak" doğduğunu ileri sürer. Ona göre XIX. yüzyılın ikinci yarısındaki Türkçülük akımı aktif siyasal niteliği bulunmayan bir eylem biçimidir.

Rusya'da gelişen Türkçülük akımının öncü ismi "dilde, düşüncede, işte birlik" görüşünü savunan İsmail Gasprinski'dir (Gaspıralı). Aynı anda hem Ruslara ve hem de muhafazakâr Tatarlara karşı ideolojik ve politik mücadele yürüten Gasprinski, geleneksel medrese sistemini eleştirerek "Usul-i Cedit" adını verdiği yeni bir eğitim sistemi önerir ve kadın hakları konusunda yazılar yazar (Leaman, 2015: 115). Türklerin düşünsel ve dilsel birliğini ve eğitim sisteminin modernleştirilmesini içeren fikirlerini yaymak için 1883'ten itibaren haftalık *Tercüman* gazetesini çıkarır (Macfie, 2014: 85). Gazetesinde, dünyanın farklı coğrafyalarında yaşayan tüm Türklerin anlayabileceği ortak bir edebî dil geliştirmeye çalışan Gasprinski, bu edebî dilin Osmanlı Türkçesi olması gerektiğini savunur (Serge, 2000: 29). İstanbul'a ancak gizlice sokulabilen gazete (Akçam, 2009: 250), Osmanlı aydınları üzerinde etkili olur.

Gasprinski'nin özellikle dil konusundaki düşünceleri ve İstanbul Türkçesi'ni tüm Türklerin ortak dili yapma hedefi Ömer Seyfettin tarafından büyük ölçüde

benimsenir. Onun hem Türkiye Türkleri hem de Orta Asya ve Kafkasya Türkleri tarafından yanlış anlaşıldığını ileri süren Ömer Seyfettin, *Büyük Türklüğü Parçalayan Kimlerdir* (1918) başlıklı yazısında Gasprinski'nin dilde birlik konusundaki görüşlerini anlatır ve kendisi için "Türklerin lisanca birleşmesi, bütün Turan'ın birleşmesi demektir. Kırım'ın büyük evladı İsmail Bey son nefesine kadar bu ali mefkûreyi hakikat haline getirmeğe çalıştı" (2018: 529) ifadelerini kullanarak ona verdiği önemi vurgular.

Rusya'da gelişen Türkçü hareket, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki etkisini Gasprinski'nin eserleriyle göstermeye başlamakla birlikte esas olarak 1908'deki Jön Türk Devrimi'nden sonra Çarlık baskısından kaçıp Türkiye'ye sığınan göçmenler aracılığıyla hissettirir. Bu göçmenlerin en tanınmışları, daha sonra üzerinde duracağımız, Türkilerin birliği idealini Osmanlı gençliği içinde ilk yayanlar Hüseyinzade Ali, Yusuf Akçura ve Ahmed Ağaoğlu'dur. Lewis'e (1993: 346) göre Pantürkist fikirler, bu üçü gibi Rusya'dan gelen göçmenler tarafından, Türkiye'deki Türkler arasında yayılır.

Türk milliyetçiliğinin düşünsel temellerini hazırlayan üçüncü grup ise Osmanlı edebiyatçılardır. Türklük fikri diğer milliyetçi akımlarda da olduğu gibi dil kavramı etrafında şekillenir. Esasen, Osmanlı aydınlarının dikkatini bir "Türk kimliğinin" üzerine çeken, Türkleri diğer Türkleri diğer Asyalılardan ayıran faktörlerin izini süren şarkiyatçıların ve Çin kültürü uzmanlarının araştırmaları olur. Tanzimat döneminden itibaren birçok aydın, yeni yeni oluşan siyasi ve toplumsal fikirlerin daha etkin iletişimi ve yayılabilmesi için dilde sadeleşmenin gereğini vurgular (Öztürkmen, 2006: 22-23). Şinasi (1826-1871), Ziya Paşa (1829-1888) ve Namık Kemal (1840-1888) dilde sadeleşme konusuna eğilen ilk isimler olur.

Dil ve edebiyat alanında Jön Türklerin ileri gelenleri arasında yer alan ilk çalışmalar şair ve yazar Şinasi (Kushner, 1998: 7) tarafından gerçekleştirilir. Yayınlarıyla Türk aydınlarını on dokuzuncu yüzyıl ortasında Avrupa'da geçerli edebi, sosyal ve siyasi kavramlarla tanıştıran Şinasi (Mardin, 2010: 281), gerek gazete yazılarında gerekse çeviri kitaplarında kolay anlaşılabilir bir yazım dili kullanarak kendisinden sonra gelenlere örnek olur. Dil ve edebiyat çağdaşlaşmasının öncüsü kabul edilen Şinasi, bu anlamda iki yenilik getirir: Biri, halk sözlerinin edebi değeri olduğunu göstermek; ikincisi, geleneksel yazı yazma kurallarını çiğnemek. Böylece Osmanlıcada ilk "gramatik anarşiyi" o başlatır; bu anarşinin sonucu ise Osmanlıca yazmanın sonu olur. Onun açtığı çığır sayesinde bir yüzyıl sonranın Türkçesi o denli

sadeleşir ki; Şinasi'nin kendi zamanında çok kaba sayılan Türkçesiyle yazdığı yazıları ondan bir asır sonra doğanlar dahi güçlükle anlayabilirler (Berkes, 2002: 262).

Akçura'ya (2015) göre dil alanında Türkçülük fikrinin ilk bilinçli izleri İbrahim Şinasi'nin eserinde görülür. "Şinasî'nin Türkçülük fikri, lisanın edebiyat şubesinde Ziya Paşa, lügat şubesinde Ahmet Vefik Paşa, filoloji araştırmalarında Mustafa Celâleddin Paşa" tarafından işlenir. Şinasi'nin fikirlerini edebiyat alanında uygulayan Ziya Paşa, dilin sade olması görüşünü savunur ve "Şiir ve İnşa" başlıklı makalesinde düzyazı ve şiir dilinin düzeltilmesinin yollarını gösterir. Ziya Paşa'nın bu makalesini kanıt gösteren Akçura, onun Türkçülüğünün Şinasi'den daha açık olduğunu ileri sürer (1998: 29). Ziya Paşa anılan makalesinde eski Osmanlı şairlerinin eserlerinin, "bizim milletimizin" şiiri olmadığını ve "bizim tabii şiir ve inşamız"ın, "taşra halkıyla İstanbul ahalisinin halk tabakası arasında hala durmakta" olduğunu ifade eder (Yaşlı, 2008: 65). Ömer Seyfettin de onun dil konusundaki görüşlerine sıklıkla atıflar yapar. Türkçenin sade yazılmasını istediğini ancak bunu nasıl yapılacağını gösteremediğini, hudutlarını çizemediğini ileri sürer (Ömer Seyfettin,1999: 163).

Şinasi, Ömer Seyfettin'i etkileyen başlıca düşünürlerden birisidir. Zaman zaman kendisini "tabii lisanın konuşulan lisan olduğunu bilmediğini" (Ömer Seyfettin, 2016: 570) söyleyerek eleştirse de dil alanındaki yenileşme ihtiyacını ilk hisseden kişinin Şinasi olduğunu, onun Fransa'da öğrenim gördüğü sırada lisan ile edebiyat arasındaki ilişkiyi, edebiyatın lisanına ne kadar yaklaşırsa o kadar bedii ve insani olacağını layıkıyla anladığını, vatanına dönünce bunu uygulamaya koyduğunu; Şinasi'den sonra lisanın gittikçe sadeliğe doğru yürüdüğünü ve Cevdet Paşa, Abdülhak Hamit, Recaizade Mahmut Ekrem, Namık Kemal, Ahmet Mithat Efendi, Muallim Naci, Nabizade Nazım, Samipaşazade Sezai gibi devrin önemli edebiyatçılarının Arapça, Acemce terkipleri daha az kullanmaya başladığını (Ömer Seyfettin, 2016: 266-267) ifade ederek onun dil alanındaki önemini teslim eder ve görüşlerinden etkilendiğini sezdirir.

Türk milliyetçiliğinin gelişiminde önemli isimlerden bir diğeri, 1849 yılında İstanbul'a iltica ederek din değiştiren ve Mustafa Celaleddin adını alan Polonyalı aristokrat Kont Konstantin Borzecki'dir. Askeri konulardaki bilgisi ve birkaç dil bilmesi sebebiyle yüzbaşı rütbesi ile girdiği Osmanlı ordusunda hızla yükselen Borzecki, kısa zamanda paşa rütbesine yükselir ve 1876 yılında Karadağlı isyancılarla kahramanca savaştığı sırada aldığı yaralar sebebiyle vefat eder. İlginç bir şekilde onun Türkiye

tarihindeki önemi askeri başarılarından değil; Türkoloji alanında yaptığı öncü çalışmalardan kaynaklanır (Deringil, 2012: 174). Türk milliyetçiliğini yeni bir bakışla ele aldığı *Eski ve Yeni Türkler* (Les Turcs Anciens et Modernes*),* Ortaylı'ya (2008: 148) göre çağdaş anlamda ve etnik ırkçı anlamda bir Türk milliyetçiliğinin ilk el kitabıdır. Akçura ise bu kitabın, Osmanlı ülkesinde Batı kaynaklarından yararlanılarak yazılan Türk tarihine, Türk etnolojisine dair ilk eser olduğunu ifade eder (Akçura, 2001: 30-31).

Mustafa Celaleddin Paşa, Fransızca olarak kaleme aldığı kitabında eski Yunan ve Latin kaynaklarına dayanarak İlkçağ kavimleri arasında Türklerin çok geniş bir yeri olduğunu savunur. Filolojik bazı kanıtlara dayanan yazar, İlkçağın kökleri bilinmeyen birçok kavimlerinin Türk soylu olduklarını ileri sürer ve kanıt olarak da Heredote, Strabon, Thukidides gibi klasik tarihçilerin eserlerini gösterir (Ülken, 1992: 77). Osmanlıların aslında Ari olduklarını, İslamlık nedeniyle Ariliklerini unuttuklarını, Lehçe, Rusça ve diğer Avrupa dillerinde yazılmış kaynaklardan kanıtlar göstererek savunur (Berkes, 2002: 304). Eser, bazıları tarafından alayla karşılanmışsa da Türklerin büyük bir kavimler ailesinden geldiklerini hatırlatarak ve tam da bu sebeple kendi kendilerini küçük görmemeleri gerektiğini ifade ederek Türkçülere ilham verir (Ülken, 1992: 77).

"Türkçülüğün ideoloğu" (Lewis, 1993: 399) kabul edilen Ziya Gökalp (1977: 12-13), *Türkçülüğün Esasları*'nda Türkçülüğün ilk babaları olarak Ahmet Vefik Paşa ve Süleyman Paşa'nın isimlerini belirtir ve daha on beş yaşında iken Ahmet Vefik Paşa'nın *Lehçe-i Osmanî'si* (Osmanlı Lehçesi) ile Süleyman Paşa'nın *Tarih-i Âlem'inin* (Dünya Tarihi) kendisinde Türkçülük eğilimlerini doğurduğunu ifade eder. Ona göre bu iki isim, eserlerini "dağılmağa başlayan ümmet ve saltanat toplulukları içinde pusulasız kalan milletlerini dil, milli kültür, tarih bağları ile yeniden güçlendirmek ve gençleri bu yeni ideallere göre terbiye etmek" amacıyla kaleme almıştır.

Bunlardan ilki olan Ahmet Vefik Paşa (1823-1891) yaptığı bilimsel tetkikleriyle ve 1865'te kaleme aldığı *Lehçe-i Osmanî* ile Türkçülüğü ciddi bir çığır haline getirir (Karaca, 2008: 67). Vefik Paşa bu eserinde, Türkiye'deki Türkçenin, genel ve büyük Türkçenin bir lehçesi olduğunu ve bundan başka Türk lehçeleri de bulunduğunu, bu lehçeler arasında karşılaştırmalar yaparak ortaya koyarak (Gökalp, 1968: 6-7) Türkçeyi ilk defa Osmanlıcadan ayrı bir bütün olarak ele alır. Türk tarihinin Osmanlılarla başlamadığını ve tüm Türk kavimlerini içine alması gerektiğini de ilk o

ileri sürer ve bu konuyu *Hikmet-i Tarih* adlı eserinde inceler. Ebu'l-Gazi Bahadır Han'ın *Evsal-ı Şecere-i Türkî*'sini Batı Türkçesine çevirerek yayınlamasının yanında Yusuf Kamil Paşa'nın *Fenelon* çevirisinin ağdalı dilini eleştirerek bu yazarın *Telemaque*'ını ikinci defa çevirir (Ülken, 1992: 209). Akçura'ya (1990: 26) göre "Ahmet Vefik Paşa'nın bütün eserleri, dil alanında, onun çok şuurlu bir Türkçü" olduğunu göstermektedir. O, lisan vasıtasıyla çok geniş Türk birliğini görmüş ve göstermiştir (Akçura, 2001: 21).

Ziya Gökalp'in Türkçülüğün babası kabul ettiği ikinci isim Askeri okullarda okutulmak üzere *Tarih-i Âlem* (Dünya Tarihi) isimli bir kitap yazan Süleyman Paşa'dır. Hüseyin Namık Orkun'a göre (1952: 28) kitaplarında Türk tarihine geniş yer ayırarak tarih yazımı alanında önemli bir değişikliğe imza atan Süleyman Paşa, kimsenin Hunlar, Göktürkler, Avarlar gibi Türk devletleri hakkında bilgi sahibi olmadığı bir dönemde, bunları mektep kitaplarına koyarak ilk Türkçüler arasındaki yerini alır. Türkiye'de Çin kaynaklarına dayanarak Türk tarihi yazan ilk kişi olan Süleyman Paşa, bu eserinde, özellikle De Guignes'in *Hunların, Türklerin, Moğolların ve Diğer Batı Tatarlarının Genel Tarihi* başlıklı kitabını mehaz edinir (Gökalp, 1968: 7). Askeri Okullarda okutulmak üzere yazılan bu kitap, uzun yıllar bu okullarda ders kitabı olarak okutulur ve subayların Türkçülüğe yönelmesinde etkili olur. Örneğin Manastır Askerî İdadîsinde Mustafa Kemal'in tarih öğretmeni Mehmed Tevfik Bey'in (Bilge) bu kitabı referans alarak derslerini anlattığı ve Mustafa Kemal'in milliyetçi fikirlerinde bu öğretmeninin tesirinin olduğu bilinmektedir (Pala, 1999: 160-161).

Nihat Atsız (1972: 7), XV. yüzyıla kadar, Türk tarihinin en eski çağları olarak Oğuz Kağan Destanı'ndan bahseden, sonra pek kısa bir Selçuklu tarihi anlatılarak Osmanlılara geçilen; Osmanlıları daha önemli ve üstün tutmakla birlikte, Türk tarihinin bir bütün halinde gözden geçirildiği bir tarih anlayışının geçerli olduğunu belirtir. Ancak bu anlayış Hoca Sadeddin'in (1536-1599) eserine (Tâcü't-Tevârîh) doğrudan doğruya Osmanlılarla başlamasından sonra kökünden değişir ve Türk tarihi yalnızca Osmanlı tarihi ile sınırlı olarak ele alınmaya ve daha önceki Türklerden, az veya çok, yabancı milletler gibi bahsedilmeye başlar. Atsız'a göre bu yanlış tarih anlayışını sarsan kişi Süleyman Paşa'dır. Onunla birlikte Türklerin varlık ve başlangıcının Osmanlılardan daha geride olduğu ortaya çıkar.

1865'e doğru şekillenen Yeni Osmanlılar Hareketi, esas itibariyle Tanzimat'ın Reşid Paşa'dan sonraki uygulayıcıları Ali ve Fuad Paşalara karşı bir başkaldırma

hareketi olarak belirir. Zira Ali ve Fuat Paşalar, Tanzimat'ın yürütücüleri olarak ıslahatı, Reşid Paşa'nın başlattığı şekilde, Kameralizm'in bir uzantısı olarak uygulamaktadır. Bu anlayışta ana hedef "devlet"i kurtarmak olduğundan, verilmesi gereken temel haklar dahi tebaaya "aşırı" hürriyet vermek olarak görülmektedir. Temsilcileri arasında Ziya Paşa, Şinasi, Namık Kemal ve Ali Suavi gibi isimlerin bulunduğu Yeni Osmanlılar ise bu tutuma karşı koyarak "hürriyet" istemekte ve bunun anayasaya dayalı bir parlamento ile sağlanacağını düşünmektedir (Mardin, 2011: 86). Bu noktada Osmanlı vatanseverliğini yücelten "vatan" kavramı, modernist aydınların ideolojik nirengi noktası haline gelen istibdat karşıtı popülist milliyetçiliğin ortaya çıkışına zemin hazırlar (Karpat, 2010: .91)

Türk literatüründe, ‘‘ata yurdu’’ anlamındaki ‘‘vatan’’ kelimesi Namık Kemal ile birlikte yaygın şekilde kullanılmaya başlar. Fransızca "patrie" kelimesinin Türkçe karşılığı olan "vatan" kelimesi, on dokuzuncu yüzyılın başında icat olunmuşsa da; yaygın bir şekilde kullanılması ve popüler hale getirilmesi Nâmık Kemâl sayesinde gerçekleşir (Mardin, 1996: 361). Yeni Osmanlılar ideolojisinin gerçek ve tutarlı biricik temsilcisi olan Namık Kemal (Berkes, 2002: 286), ‘‘vatan’’ konusundaki düşüncelerini, genellikle bireylerin ‘‘vatan’’a, yani Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırları içinde bulunan toprağa bağlılığı diriltmeye yönelik bir görüşle geliştirir. Bu toprak üzerindeki büyük birleştirici gücün bir temsili Meclisin bizzat kendisi olmasını öngören Namık Kemal, etnik ve dini açıdan farklı halkların uyumlu şekilde bir arada yaşayacağı söz konusu toprak üzerindeki her kategoriden vatandaşları ‘‘Osmanlı’’ olarak kabul eder. (Mardin, 2011: 363). Osmanlı soyunun üst egemenliği altında Müslüman (Türk, Arap, Arnavut, Kürt vb.) halklarla Hıristiyan halkların Osmanlı "vatanseverliği" ve tebaalığı altında birleşmesini, Mithat Paşa'da olduğundan çok küçük bir farkla; biri devleti, öteki halkı temsil edecek ayan meclisi ile milletvekilleri meclisinden oluşan iki meclisli bir parlamento kurulmasını savunur (Berkes, 2002: 312).

Bununla birlikte özellikle ömrünün son yıllarına doğru yazdığı yazılarda yeni bir Osmanlı milleti meydana getirmekten çok Türklerin şanlı geçmişiyle ilgilenir. Balkanlar'da gittikçe güçlenen Panslavizm akımı ile yüz yüze gelen Namık Kemal, muhtelif milli ve dini grupların teşkil ettikleri bir Osmanlı fikrinden vazgeçerek dikkatini "İslam Halkına" çevirmiş görünmektedir. Osmanlı Devleti'nin, "büyük kardeşleri" Osmanlının yardımıyla bütün Müslümanların oluşturacakları bir birlik sayesinde güçlenebileceğini ümit etmektedir (Mardin, 2011: 368). Ortaylı'ya (2010: 229) göre de

“Namık Kemal bir Osmanlı milliyetçisi; tarihi ve toplumsal ideolojisi yönünden ise bir İslamcıdır”. Bu, İslam üzerine kurulmuş bir Osmanlı milliyetçiliği anlayışıdır ki “Celaleddin Harzemşah” adlı tarihi oyununda net şekilde görülür. Nihal Atsız (1972) ise onun Osmanlıcı ve İslamcı olmakla birlikte, yaşadığı dönemde milliyetçiliğin ancak bu şekilde yapılabileceğini; dolayasıyla milliyetçi kabul edilmesi gerektiğini ileri sürer.

Özellikle kaleme aldığı edebi eserlerle Türk milliyetçileri üzerinde önemli etki sahibi olan Namık Kemal, düşüncelerini Osmanlı halkına açıklayabilmek için, eski sözcüklere yeni anlamlar verilmesiyle oluşturulan bir 19. yüzyıl terminolojisine karşılık gelen yeni bir sözcük dağarcığı yaratır. Arapça “vatan” kelimesini Fransızcadaki “patrie”, “hürriyet” kelimesini Fransızcadaki “liberté”, “millet” kelimesini ise Fransızcadaki “nation” kelimesinin eşdeğeri haline getirir. Bu yeni terminoloji, sonraki özgürlükçü ve milliyetçi Müslüman kuşakların ideolojik araçları olacaktır (Şakar, 2005: 14).

Ömer Seyfettin de Namık Kemal’den etkilenen düşünürler arasındadır. Ruşen Eşref’e verdiği röportajda Namık Kemal’den etkilendiğini şu sözlerle ifade eder: “Namık Kemal Bey’i çok sevdim. Evrak-ı Perişan’dan sahifeler ezberledim. Bana 'canlılık' zevkini veren; beni iyiye, doğruya, güzele samimiyetle alakadar eden Nâmık Kemal'dir zannediyorum” (Ünaydın, 1985: 219-220). Bununla birlikte onun kullandığı dili beğenmez. Onun eserlerinde ulvi fikirler, şiddet, azamet, hayatiyet, enerji gibi çok faydalı şeyler bulunduğunu, tiyatrolarının dilinin kendisinin yapabileceğinden de tabii olduğunu, roman ve tiyatro türlerini Türk edebiyatına onun kazandırdığını fakat kullandığı tasvirlerin çok soğuk düştüğünü belirterek dilinin ağdalı olması nedeniyle Namık Kemal’in “eserlerinin manası için okunmasını, üslubunu ve tarzını taklide özenilmemesini” tavsiye eder (Ömer Seyfettin, 2016: 578).

Ömer Seyfettin ve dönemin Türkçüleri üzerinde önemli etki sahibi düşünürlerden bir diğeri de Şemsettin Sami’dir. Akçura’nın “üçüncü devre Türkçülüğünün büyük simalarından” birisi olarak gördüğü Şemsettin Sami Bey, Vehbi Paşa’nın *Lehçe-i Osmani*’sini geliştirerek *Kamus-ı Türkî*’yi yazarak, en eski Türklerle Batı Türklerini tanıştırmak için *Kutadgu Bilig*'i ve *Orhun Abideleri*’ni Batı Türkçesine çevirerek ve Türk uluları üzerine dikkat çekecek şekilde *Kamusu'l Alam*'ı kaleme alarak lügat, dil ve tarih alanlarında Türk Milliyetçiliğine büyük hizmetler yapar. *Kamus-ı Fransevî*, *Kamus-ı Türkî*, *Kamusu'l-Alam* gibi eserleri dönemin aydınlarının ellerinden düşürmediği eserler arasındadır (Akçura, 2012: 100-101). Ömer

Seyfettin'in özellikle dil konusundaki düşüncelerinin oluşumunda Şemsettin Sami'nin etkili olduğu söylenebilir. 1880'li yılların başlarından ölüm tarihi olan 1904 yılına kadar *Hafta, Sabah* gibi devrin önemli süreli yayınlarında dil, Türkçe, Türkçenin çeşitli sorunları ve özellikle de sadeleşme ile ilgili son derece dikkate değer yazılar kaleme alan Şemsettin Sami, bu makalelerde dilde sadeleşme meselesini ele alır, işler ve büyük ölçüde de sonrakilerin bir ön hazırlığını ya da provasını yapar (Topaloğlu, 2014: 61). Nitekim Ömer Seyfettin *Yeni Lisan ve Çirkin Taarruzlar* (1912), *Osmanlıca Değil Türkçe* (1914), *Güzel Türkçe-II* (1914), *İskolastik Lisanımızın İflası* (1914) gibi makalelerinde ondan övgüyle bahseder ve onun dil konusundaki özellikle "tabii lisan" hakkındaki görüşlerine başvurarak *Yeni Lisan* hareketine yapılan eleştirilere cevap verir.

On dokuzuncu yüzyıl boyunca Osmanlı İmparatorluğu'nda Türkçülerin milliyetçiliği, büyük ölçüde kültürel olmaktan öteye gidemez. Bu dönem Türkçülerinin yazılarında, devletin resmi ideolojileri olan Osmanlıcılık ile İslâmcılığa karşı bir meydan okumada bulunulmadığı gibi bu ideolojilere yönelik bir bağlılık görülür (Ağaoğulları, 1990). Ancak 1875 yılından itibaren imparatorluğun içine girmeye başladığı kriz ortamı ve büyük toprak kayıpları bu bağlılığı gevşetir.

Bütün bu gelişmeler sonucunda Türkçülük, başlangıçta Batı karşıtı olmayan, Türk unsurunu tanımlamaya çalışan, laik bir içeriği bulunmayan, İslamiyet'e saygı gösteren, Panslavizm'e tepki olarak gelişen ve Osmanlı Devleti'nin ayakta kalmasını Türk unsuruna bağlayan özellikleriyle şekillenir. Bu anlayış 1908'e kadar egemenliğini devam ettirdikten sonra İttihat ve Terakki'nin Osmanlı Devleti'ndeki Türk halkı ögesine ve Türk dünyasına ilgiyi ön planda tutarak, Türklerin tarihteki rolü temelinde Türklüğe vurgu yapmaya başlamasıyla birlikte değişmeye başlar (Karakaş, 2006: 63).

Türkçü-milliyetçi düşünürlerin akademik alanın dışına çıkıp siyasal düzeyde düşünceler üretmeye ve bunları bir ideoloji biçiminde sistemleştirmeye başlamaları ancak 1908 yılından sonra olmuştur (Ağaoğulları, 1990: 196). Aslında 1908 Devrimi'nden sonra, İTC (İttihat ve Terakki Cemiyeti) resmen Osmanlıcı bir siyaset benimser, yani dini ya da etnik aidiyetleri ne olursa olsun imparatorluk tebaasının eşitliğini savunur. Ama Hıristiyan, hatta Müslüman azınlıkların (Arnavutlar, Araplar), bu tasarıya direnişleri karşısında, İTC kendini giderek Türklerin temsilcisi olarak kabul eder. Hedeflerinden biri, milletlerin içinde patrikliklerin ya da haramlıkların oynadığına benzer bir rolü Türkler için oynamaya çalışmak, yani bir dayanışma odağı yaratmaktır.

Jön Türkler, Osmanlı İmparatorluğu'nun sürdürülebilmesinin Türk unsurun modernleştirilmesinden ve seferber edilmesinden geçeceğine inanmaktadır. İmparatorluk okullarında ve mahkemelerinde kullanılan dil olarak Türkçeyi dayatmaya çalışırlar. Bunu yaparken asıl amaçları, hiç kuşkusuz "milliyetçilikten çok, merkezileştirme isteğidir (Georgeon, 2005: 32).

23 Temmuz 1908'de II. Abdülhamid'in müstebit rejimine son veren Meşrutiyetin ilanı ve sonrasında yaşanan siyasi gelişmeler Türk milliyetçiliğinin gelişmesine uygun ortam sağlar. Berlin Antlaşması ile Osmanlı'ya bağlı bir prenslik haline getirilen Bulgaristan, Meşrutiyet'in yarattığı karmaşa ortamını fırsat bilerek 5 Ekim 1908'de bağımsızlığını ilân eder. Onu aynı gün Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Bosna-Hersek'i ilhak ettiğini duyurması ve bir gün sonra Girit'in Yunanistan'a bağlandığını açıklaması izler (Roudometof, 2001: 99). Bu olaylar üzerine 8 Ekim 1908'den itibaren İstanbul, İzmir ve Selanik gibi kentlerde protesto gösterileri düzenlenir. Başta fes olmak üzere Avusturya malları boykot edilir. Bir süre sonra, muhtemelen Aralık 1908'de, Yusuf Akçura'nın "Türkçülükte teşkilatlanma devresinin ilk girişimi" olarak gördüğü *Türk Derneği* kurulur (Üstel, 2004: 15).

Bir burjuva devrimi niteliğindeki II. Meşrutiyet'e önderlik eden İTC'nin genç asker ve sivil aydınları Avrupa kültürünün etkisinde kalarak burjuva zihniyetini benimsemişlerdi; dolayısıyla, milliyetçilik ideolojisine duyarlıydılar. Çarlık rejiminin artan baskısından kaçan Kırımlı, Azeri, Tatar aydınlara kucak açmakta da gecikmediler Meşrutiyet'in hemen ertesinde, Yusuf Akçura, Ahmet Ağaoğlu, Hüseyinzade Ali ve diğerleri Osmanlı İmparatorluğu'nun başkentinde toplandılar; gerek kurdukları örgütler gerek yayımladıkları dergiler ve gazeteler ile Türk milliyetçiliğine canlılık kazandırıp gelişimini hızlandırdılar (Ağaoğulları, 1990: 196).

Rusya Türkleri ile Osmanlılar arasındaki ilişkilerin geçmişi daha önce de belirtildiği gibi 1908'den gerilere uzanır. Özellikle kitle iletişim teknolojilerindeki gelişmeler onları gittikçe birbirlerine yakınlaştırır. Örneğin Kırım'da basılıp, Türk halklarının birliği ve modernleşmelerinin zorunluluğunu savunan "Cedidçilik" fikrini yayan Gasprinski'nin *Tercüman* gazetesi, Abdülhamid sansürüne rağmen imparatorluğa girer. Ama ancak Temmuz 1908'den sonra Rusya Türklerinin Türk milliyetçiliği üzerindeki etkisi kitlesel hale gelir. Meşrutiyet'in ilanıyla birlikte rahatça Türkiye'ye seyahat edebilmeye başlamaları, Türk milliyetçiliği üzerinde belirleyici bir rol oynamalarına neden olur. Beraberlerinde getirdikleri, hem Ruslara hem

Panslavizm'e karşı verdikleri yüzlerce yıllık mücadele içinde şekillenmiş ulus anlayışı, vurgunun Türk halklarının birliğine, onların toplumsal ve dinsel açıdan modernleştirilmesi zorunluluğuna kaymasına neden olur (Georgeon, 2005: 25). Bu aydınların da etkisiyle Türkçülük, artık bir ideoloji haline gelerek Osmanlı hükümetlerinin politikalarını belirleyebilecek yeni misyonlar üstlenir. Böylece Türkçülük, farklı koşullar ve gelişmeler bağlamında yeni biçimler alan, eklemlenmeci bir ideoloji haline gelir ve zaman içerisinde entelektüel çaba olmanın ötesine geçerek siyasal anlamlar da taşımaya başlar (Karakaş, 2006: 64).

Rusya'dan gelen göçmenler arasında en etkili isim Yusuf Akçura'dır. (Kushner, 1998: 16). Kendisi, Rusya'dan göç eden Türkçülerin tipik temsilcisidir (Bora, 2017: 202). Ülken'e (1992: 387) göre üniversite ve okul çalışmaları dışında yazıları ve konferansları ile Türkçülüğün hararetli savunucusu olan Akçura'nın Türkçülük tarihinde mevkii büyüktür. Bir zamanlar *Türk Yurdu* ve *Ocak* demek, Akçura demektir. Akçura, Ömer Seyfettin'in de saygı duyduğu isimler arasındadır. Hatta 1906 yılında yayınladığı *Kasti Anlaşmazlıklar* başlıklı yazıda, Türk olmadığını ileri sürerek hedef alanlara karşı Akçura'yı savunur. Bu yazıda kendisinin Osmanlı Harp Mektebinden mezun, kurmay sınıfına girmiş bir subay olduğunu, muharebelere katıldığını, Osmanlı Türklerinin arasına karışarak ferdi hayatını heba ettiğini vurgular (Ömer Seyfettin, 2016: 318). Bununla birlikte *Asilzadeler Kulübü* gibi Akçura'yı eleştirdiği hikâyeler de bulunmaktadır.

Yusuf Akçura'nın kendilerine Mısır'da sığınak bulan bir Türk siyasal sürgünler grubunca Kahire'de çıkarılan *Türk* dergisinde 1904 yılında yayınladığı *Üç Tarz-ı Siyaset*[8] (Lewis, 1993: 324) Türk milliyetçiliği açısından önemli bir dönüm noktası olur. Yusuf Akçura, bu makalede ilk kez Osmanlı İmparatorluğu'nun önünde üç alternatif bulunduğundan bahsederek bunlardan bir tanesinin de "ırk esasına müstenit (dayalı) Türk milliyetçiliği yapmak" olduğunu belirterek (Hanioğlu, 1985: 1396-1397; Yıldız, 2010: 70), Osmanlıcılık ve İslamcılık siyasetine karşı alternatif olarak (Pantürkizm) Türk birliği fikrini ortaya atar. Devletin Türkler tarafından yönetilmesinin gerektiğini ileri süren Akçura, ilk defa Osmanlıcılık ve İslamcılığın uygulamadaki zorluklarını ortaya koyar (Kushner, 1998: 13). Ona göre üç siyaset tarzı vardır: 1) Osmanlı birliği, 2) İslam birliği (Panislamizm), 3) Türk birliği (Pantürkizm).

8 Makale Jön Türkler tarafından Kahire'de çıkarılan *Türk* gazetesinde 1904 yılının Nisan ve Mayıs aylarında dört sayı boyunca yayınlanmıştır (Meyer, 2014: 135)

Bunlardan ilki olan Osmanlı birliği, Amerika Birleşik Devletleri gibi ayrı cinsten unsurları bir araya getirerek bir "Osmanlı milleti" yaratmayı hedefler. II. Mahmut zamanında doğan bu fikir, Ali ve Fuat Paşalar tarafından desteklenir. Fakat 1870 yılından sonra Alman milliyetçilik anlayışı güçlendikçe Osmanlı milleti fikri zayıflamaya başlar. İkinci siyaset tarzı ise yine Osmanlılık şuurundan çıkmış olan İslam Birliği'dir. Bu fikri destekleyenler, Müslüman Osmanlıların sınır dışındaki Müslümanlarla birleşmesini savunur. Abdülaziz'in son zamanlarında Panislamizm sözü diplomatik konuşmalara kadar girer. II. Abdülhamit buna taraftardır. Bu yüzden hocaları, şeyhleri, tarikatları tutar; eski eserleri çevirttirir. Üçüncü siyaset tarzı ise Irk üzerine kurulmuş bir Türk birliği fikridir. Türklük siyaseti de İslam siyaseti gibi umumidir. Sınırla çevrili değildir. Nerede Türk varsa oraya uzanır (Ülken, 1992: 389).

Yusuf Akçura, Türk milliyetçiliğini bir politik seçenek olarak ortaya koyan ilk manifesto (Bora, 2017: 203) olan bu makalede ilk defa Osmanlıcılık ve İslamcılığın uygulamadaki zorluklarını ortaya koyar (Kushner, 1998: 13). Osmanlıcılık için, Osmanlı milleti teşkilinin devlet sınırlarını korumak için biricik çare olduğunu belirterek "Nasıl ve neyle? Bu çeşitli unsurların bir bütün haline gelmesi, erimesi nasıl mümkün olacaktır?" diye sorar. Bunun mümkün olamayacağını: a) Bu terkibi Osmanlı Türkleri istemez. Çünkü üstün derecelerini kaybedeceklerdir, b) İslamlar istemez, çünkü Müslüman olmayanlarla bir seviyeye geleceklerdi, c) Müslüman olmayanlar da istemez, çünkü hepsinin tarihlerinde bağımsız devletleri vardır ve bunu unutamazlar, d) Slavlık dolayısıyla Rusya ve Balkanlar istemez, e) Müslümanlık Hıristiyanlık çatışmasının etkisi altında olduğundan Avrupa'nın bir kısmı da istemez şeklinde cevaplar sıralayarak açıklar. Ona göre İslam birliği politikası da mümkün değildir; çünkü İslam olmayanların işine gelmez. Ayrıca her kavim kendi milliyetini duymaya başladığı için İslamların tamamı da istemeyecektir. Türk birliği politikasına gelince, Osmanlı Devleti'ndeki Türklerin hem dini hem ırki bakımdan birleşeceklerini, memleket dışındaki Türklerin de bunu isteyeceğini ileri sürer. Fakat Türkleri birleştirmek politikasının uygulanmasındaki güçlükler İslam siyasetinden daha büyüktür. Her ne kadar Batı etkisi ile Türkler arasına milliyet fikirleri girmişse de bu henüz çok yenidir. Bununla birlikte İslamiyet, Türklerin birleşmesinde önemli bir etken olabilme potansiyeli taşımaktadır (Ülken, 1992: 390). Genel anlamıyla değerlendirildiğinde Akçura'nın "Üç Tarz-ı Siyaset" makalesinde üç fikir akımı arasından hangisinin Osmanlı'nın kurtuluşu için daha faydalı olduğu konusunda kesin bir yargı vermediği görülür.

Akçura, Osmanlı Devleti'nin sınıfsal yapısını analiz eden yazılar yazarak döneminin Osmanlı aydınlarının ilgilenmediği sınıf konusuna da eğilir. Bu analizlerinde Osmanlı Devleti'nin sakatlığını devletin merkeziyet güçsüzlüğünde ya da toplumun gelişmemişliğinde değil, düpedüz sınıfsal bir temelden yoksunluğunda bulur. Bir Türk uluslaşmasının gelişemeyişinin nedenini bir burjuva sınıfının gelişmemiş olmasından kaynaklandığını ileri sürer ve bunu Avrupa uluslarından örnek vererek savunur. Daha ileri giderek, ulusal çatışkıların kökeninde sınıflar arası çatışmalar bulunduğuna değinir. Köylü, esnaf, asker ve memurla Osmanlı Devleti'nin bir ulusal devlet haline gelemeyeceğini; kalkınma, batılılaşma özlemlerinin ancak sınıfsal yapı anlayışı açısından bir anlam taşıyabileceğini belirtir. Avrupa uygarlığındaki milliyetlerin hepsi burjuvazinin gelişmesi ile doğduğunu belirterek Polonyalıların böyle bir sınıftan yoksun olduğundan, Yahudi ve Alman burjuvazisinin boyunduruğu altına girdiğini ifade eder (Berkes, 1976: 202).

Rusya'dan gelen göçmenler arasında Modern Türk milliyetçiliğinin formülasyonunda etkili olan bir diğer isim de Hüseyinzade Ali'dir. Kafkasya'nın Salyan şehrinde 1863 yılında dünyaya gelir. Babası Tiflis Türk Mektebi öğretmeni Molla Hüseyin Bey'dir. İlköğrenimini babasının okulunda alır (Yöntem, 2005: 422). İstanbul'da 1895'te yüzbaşı rütbesiyle mezun olacağı Askeri Tıbbiye'yi girmeden önce St. Petesburg Üniversitesinde matematik ve fizik okur. İttihat ve Terakki'nin kurucuları arasında yer alır. İttihatçı faaliyetleri sebebiyle 1889'da geldiği İstanbul'dan 1903 tarihinde ayrılmak zorunda kalır ve Bakü'ye döner. Burada aralarında *Hayat*'ın da bulunduğu çeşitli dergiler çıkarır. Fikirleriyle başta Ziya Gökalp olmak üzere Osmanlı Türkçüleri üzerinde etki sahibi olur (Meyer, 2014: 155; Oğuz, 2006: 117).

Ali Canip'e göre Ziya Gökalp'e Türkçülüğü aşılayan iki kişiden (diğeri Abdullah Cevdet) birisi Hüseyinzade Ali'dir (Yöntem, 2005: 421). Ali Canip, Ziya Gökalp'in Ali Bey'e aşırı saygı gösterdiğini, Gökalp'in daveti ile 1911'de Selanik'e gelerek İttihat Terakki'ni Merkez-i Umumi azalığına seçildiğini aktarır (Vakkasoğlu, 2012; Yöntem, 2005: 422). Hüseyinzade Ali'nin 1907 gibi erken bir tarihte Bakü'de yayınlanan *Füyüzat* dergisinde Türklere yaptığı "Türkleşmek, İslamlaşmak, Avrupalılaşmak" çağrısı, Ziya Gökalp'e esin kaynağı olur ve Gökalp 1913-1914 yılları arasında *Türk Yurdu* dergisinde yayınladığı makaleleri, 1918 yılında *Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak* başlıklı bir kitapta toplar (Heyd, 1950: 149).

Hüseyinzade Ali gibi Azerbaycan kökenli bir etkili Türkçü de Ahmed Ağaoğlu'dur. Ağaoğlu, gerek Rus Azerbaycan'ında gerekse İmparatorluk ve Cumhuriyet Türkiyesi'nde gerçekleşen dönüşümlerde önemli roller üstlenmiş (Özcan, 2004: 78), Türkiye siyasi hayatında rol oynamış fikir adamlarındandır (Ülken, 1992: 408). Azerbaycan'ın Karabağ bölgesinde Suşa kentinde doğan Ağaoğlu, öğrenimine burada başlar ve Tiflis'te devam eder. Petersburg ve Paris'te çalışır (Dressler, 2013: 91; Özsavcı, 2015: 38). Azerbaycan bir süre gazetecilik yaptıktan sonra özellikle Azerbaycan'da çıkardığı *İrşad* gazetesinde dile getirdiği görüşleri sebebiyle Çar Hükümetinin baskılarına uğrar ve II. Meşrutiyet'in ilanından hemen sonra, 1908 yılı sonlarında İstanbul'a gelir (Akçura, 2012: 194-196).

Türk milliyetçiliğinin şekillenmesinde rol oynayan önemli aktörlerden bir diğeri de Ziya Gökalp'tir (Ünüvar, 2008: 30). Hüseyinzade'den biraz sonra İttihat ve Terakki'ye katılan ve merkezi umumi üyesi olan Ziya Gökalp, Hüseyinzade'nin delâletiyle Türkçülük cereyanına girer. "Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak" fikriyle "Turancılık mefkûresi"ni benimser ve Selanik'te *Genç Kalemler*, İstanbul'da *Yeni Mecmua*'da hararetle savunur. Hüseyinzade'nin sakin ve edebî Turancılığı, Ziya Gökalp'te aktif ve mücadeleci Turancılık şeklini alır (Ülken, 2008:163).

Ziya Gökalp, yirminci yüzyılda Türkiye'nin yetiştirdiği en önemli sistematik düşünür olduğu gibi Türk milliyetçiliğinin de en önemli temsilcisidir Osmanlıcılık ve İslami ümmetçilik davalarının kesinlikle yitirilmiş olduğu bir ortamda, tarihsel gerçekliğin dayattığı bu durumu kabullenir; imparatorluktan ulus devlete geçiş sürecinin kamuoyu üzerindeki manevi etkilerini hafifletmek üzere yayılmacı olmayan ve yitirilen toprakları geri alma amacı gütmeyen bir Türkçülüğü savunur (Parla, 1989: 13).

Ziya Gökalp, modern sosyolojinin yardımı ile daha önce dağınık şekilde bulunan Türkçü fikirleri bir doktrin halinde sistemleştirir. Türk tarihinin bütün sayfalarının aydınlatılmasına ilgi duyar ve Türklerin medeniyete olan hizmetlerini önemle belirtir. Hars (kültür) ve medeniyet, arasında ayırım yapan Gökalp, Batı'dan bilim ve tekniği almayı kabul ederken; Batı olsun, Arap olsun, İran olsun diğer milletlerin kültürlerinin kabul edilmesine karşı çıkar. Ona göre millet, "kültürle birleşmiş bir topluluktur"; bu yüzden saf ve temiz olarak halk arasında yaşayan kültür değerlerinin araştırılmasını savunur. Bu değerler, milletlerin yaygın edebiyatlarında, sanatlarında, ahlak ve geleneklerinde bulunmaktadır (Kushner, 1998: 133).

Başka bir ifade ile Ziya Gökalp kökleri Birinci Jön Türk Hareketi devresine uzanan Türkçülük fikirlerinin sahipsiz sanılan parçalarını toplar ve milli vicdanın bir bilinçten yoksun şekilde varlığını sürdüren çeşitli unsurlarını keşfeder. Bunları şuurlandırmaya çalışarak Türkler için "Yeni" bir "Hayat"ın esaslarını ortaya koyar. Ve ilk defa olarak, Durkheim sosyolojisinin uygulanmasıyla millet, hars (culture) medeniyet, milli mefkûre (ideal) gibi mefhumları bilimsel bir metotla işleyerek Türk kamuoyuna sunar. Onun Türk halkına "Yeni Hayat" adıyla önerdiği yaşam şekli, milli bir hayattır (Tunaya, 1960: 88).

Ziya Gökalp dilin milli hayat ve milli uyanış için özel değerini fark ederek bu konuya büyük önem verir. Osmanlı dili fikrine karşı çıkar ve herkes tarafından konuşulup, anlaşılabilen ortak bir milli dil ihtiyacına işaret eder. Aşırı reformcuların aksine, dil konusunda ılımlıdır; Türkçeye geçmiş tüm yabancı gramer şekillerini reddetmekle birlikte dilin bir parçası haline gelmiş olan sözcüklerin dilde kalmasını savunur. Çeşitli Türk toplulukları arasındaki farklılıkların pek önemli olmadığını belirterek siyasi birliğe geçmenin temelinin kültür birliğinin tesisi olduğuna işaret eder. Ziya Gökalp'in düşünce sisteminde siyasi birlik fikrinin yerini zamanla kültür birliği fikri alır ve Gökalp, programına yalnızca dil ve edebiyat yönünden birbirine daha çok benzeyen Oğuz Türklerini dâhil eder (Kushner, 1998: 134)

Balkan Savaşı ve sonrasında uğranılan askeri yenilgiler ve yaşanan siyasi gelişmeler, Gökalp'in düşüncelerinde önemli değişikliklere neden olur. Bu dönemlerden itibaren Ziya Gökalp, özellikle kültürel temalara gittikçe daha fazla ağırlık veren ve bu düşüncelerine Anadolu Türk toplumunu temel alan bir yaklaşım geliştirmeye yönelir. Dolayısıyla ileri sürdüğü yeni önerilerinde Anadolu halkını hep ön planda tutar. Türkçülükle Turancılık arasında bir ayrıma giderek Türk ve Turan zümrelerinin sınırlarını tayin eder. Türklük temelinde Oğuz boylarını ön plana çıkararak, Oğuzculuk biçiminde öne süreceği, siyasi birlikten ziyade kültürel birlikteliği esas alan bir Türkçülük anlayışı geliştirir (Karakaş, 2006: 66). Ziya Gökalp özellikle 1910-1914 Türkçülük konusunda dil tartışmalarından tarihe, ahlaktan toplumsal dayanışmaya, iktisada ve eğitime kadar her konuda yazılar yazar, polemiklere girer; Türkçülüğün önemli fikri ebelerinden birisi olur (Ünüvar, 2008: 34-35).

Ömer Seyfettin ile aynı dönemde yaşayan Gökalp, onu en çok etkileyen düşünürlerden birisidir. Selanik'te 1910 yılında başlayan dostlukları askerlikten ayrıldığı dönemde sıkılaşır ve Ömer Seyfettin'in vefatına kadar devam eder. Ziya

Gökalp'le olan yakınlaşması sınır boylarında gözlemlediği milliyetçiliği daha iyi kavramasını ve teorik temellere oturtmasını sağlar. *Genç Kalemler, Türk Yurdu, Yeni Mecmua, Halka Doğru, Türk Sözü* gibi dergilerde birlikte yazarlar. Ziya Gökalp, milliyetçilik, halkçılık ve kültür konusundaki görüşleri ile Ömer Seyfettin üzerinde etkili olur. Alangu'nun (2010: 309) Halide Edip'ten aktardığına göre Ömer Seyfettin milliyetçilik konusunda "Bu sahada Ziya Gökalp ne derse biz de onu kabul ederiz" diyecek kadar Ziya Gökalp etkisindedir. İkili özelde farklı olsalar da temelde aynı idealin insanlarıdır (Mert, 2004: 117).

Emin Alper'e (2009: 191) göre Ömer Seyfettin'in kendine atfettiği kültürel misyonun neredeyse bütünü Gökalp'in milliyetçi fikirleri ışığında gelişmiştir. Bu misyon en genel anlamıyla halkın anlayabileceği bir dilde, halkın yaşayan kültüründen alınmış motiflerle, halkın zevkine uygun, milli duyguları güçlendiren eserler yaratarak Türklük bilincini yükseltmektir (Alper, 2009: 191). Ömer Seyfettin'deki Ziya Gökalp etkisi başlangıçta yumuşak ve romantikken hızla sertleşir ve Ziya Gökalp'teki coğrafyaya kavuşur (Mert, 2004: 117). Bu etkiyle ikinci *Yeni Lisan* yazısını, Gökalp'in *Turan* manzumesinin ünlü "Vatan ne Türkiye'dir ne Türkistan; vatan büyük ve müebbet bir ülkedir: Turan" beyitiyle bitirdiği gibi *Primo Türk Çocuğu* hikâyesini de aynı beyitle başlatır, *Simeler* gibi hikâyelerinde bu beyite atıflarda bulunur.

Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp etkileşmesi tek taraflı değildir. Ömer Seyfettin, özellikle dil konusundaki görüşleri ile Ziya Gökalp üzerinde büyük etki yaratır. Ali Canip aracılığıyla tanıştıktan sonra Beyaz Kule'de yaptıkları görüşmeler Gökalp'te uzun süredir mayalanan; ancak ifade edilmemiş olan Türkçülük yönündeki görüşlerin açılmasına sağlar (Köseoğlu, 2009). Ülken'e (1992: 306) göre Diyarbakır'da yaşayan Ziya Gökalp ile Selanik'teki Ziya Gökalp düşünsel açıdan bambaşka iki kişidir. Selanik'e İttihat ve Terakki Kongresi'ne, Diyarbakır bölge üyesi olarak 1909 yılında gelen Gökalp, burada özellikle *Genç Kalemler* grubuna katıldıktan sonra "şiddetli bir ruhi dönüşüm (conversion)" geçirir ve düşünce dünyası köklü bir dönüşüme uğrar (Toprak, 2012: 418). Diyarbakır'da Osmanlı Milliyetçisi iken Selanik'te açık şekilde Türkçüdür. Bu dönüşümde "Ziya Gökalp'in yeni kişiliğinin kurulmasına yardım eden" Ömer Seyfettin'in etkisi büyüktür. Ömer Seyfettin ve Ali Canip'in başlattığı çığırda bir süre sonra önder haline gelir. "O artık Türkçü Gökalp'tir" (Ülken, 1992: 306-307).

Gökalp de en önemli eserlerinden biri olan *Türkçülüğün Esasları*'nda Ömer Seyfettin'in fikirlerinin oluşması noktasındaki önemini "Hulâsa, on yedi-on sekiz seneden beri Türk milletinin sosyolojisi ve psikolojisini tetkik için sarf ettiğim mesainin mahsulleri kafamın içinde istif edilmiş duruyordu. Bunları meydana atmak için yalnız bir vesilenin zuhuruna ihtiyaç vardı. İşte, *Genç Kalemler*'de Ömer Seyfettin'in başlamış olduğu mücahide bu vesileyi izhar etti" sözleriyle kabul eder. Ancak o, tek başına lisan meselesini yeterli görmeyerek Türkçülüğü bütün mefkûreleriyle, bütün programıyla ortaya atmak gerektiğini düşünür (Gökalp, 1968: 10).

Ziya Gökalp zor zamanlarında hep Ömer Seyfettin'in yanında olur. Ordu'dan ayrılması sırasında tazminatının ödenmesine yardımcı olduğu gibi; esaretten İstanbul'a dönüşü sonrasında ülkenin yaşadığı buhranların da etkisiyle iyice ihmal ettiği yazarlığa "Türkiye'de buhran bitmez. Biri biterken biri başlar... Eğer yazmak için hayali bir devir bekliyorsan, o başka" (Ömer Seyfettin, 2000: 255) sözleriyle dönmesini ve yazarlık hayatının en verimli evresine girmesini de sağlar.

İkili arasındaki dayanışma Mütareke'nin zorlu yıllarında da devam eder. Ziya Gökalp'in tutuklandığı (30 Ocak 1919) dönemde ailesinin en büyük destekçisi, kendisinin de tutuklanacağı yönünde haberler çıkan Ömer Seyfettin'dir. Gazetelerin Ziya Gökalp'in idam edileceğinden bahsettiği bu sıkıntılı günlerde "Cancağızım, korkmayınız, babanız temiz bir adamdır. Ona kimse fenalık yapamaz" diyerek ailesini teselli eder (Alangu, 2010: 470). Kızı Seniha Hanım'ın Ömer Seyfettin'den "vefalı kardeşimiz, felaket ortağımız, edip hikâyeci Ömer Seyfettin" (Köseoğlu, 2009) şeklinde bahsetmesi, aralarındaki dostluğun boyutunu açıkça ortaya koyar.

Ömer Seyfettin hakkındaki hakim literatür, onun büyük ölçüde Ziya Gökalp'in etkisi altında olduğu yönündedir. Ancak Emin Alper (2009), Ömer Seyfettin'in güç istemi vurgusu ve Sosyal Darwinist eğilimleri ile Gökalp'ten farklılaştığını; dolayısıyla Seyfettin'in düşünce dünyasının tümüyle Gökalp etkisiyle açıklanamayacağını belirtir. Ayrıca Gökalp'te etkisi yoğun biçimde hissedilen ahlaki tasavvufçuluğa Ömer Seyfettin'de rastlanmaz ve o, Gökalp'e göre pragmatizme daha yakın durur. Bu açılardan bakıldığında Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp'ten ziyade Yusuf Akçura'ya daha yakın durur (Alper, 2009: 189).

Farklı görüşler ileri sürülse de Ömer Seyfettin'in en fazla etkilendiği düşürün Ziya Gökalp olduğu söylenebilir. İkili, tanıştıkları 1910 yılından 1920 yılına kadar sürekli etkileşim içerisinde olur. Aynı mecralarda, benzer görüşleri dile getirirler;

bazen de ortak yazılar yayınlarlar. Ömer Seyfettin, 1918 yılına ait notlarında Ziya Gökalp'le olan yakınlığını "Ziya Gökalp'la teferruatta ne kadar ayrılsam, esasta müttefikim!... İdealimin bir aynını onda görmüşüm" (Polat, 2016: 43) sözleriyle özetler.

2.4 Milliyetçilik Kuramları ve Ömer Seyfettin'deki İzdüşümleri

Yarattığı güçlü etkiye karşın milliyetçilik sosyal bilimlerin en tartışmalı kavramlarından birisidir. Üzerinde anlaşılmış genel kabul görmüş bir milliyetçilik tanımı olmadığı gibi milliyetçiliğin ne zaman ortaya çıktığı konusunda da birbirinden oldukça farklı görüşler bulunmaktadır. Bu görüşler genel olarak "ilkçi" (primordialist) ve "modernist" yaklaşımlar (Delanty ve Kuram, 2006: 160-161) olarak sınıflandırılırken bazı kaynaklarda "ethno-sembolcü" (Hopper, 2007: 112) yaklaşım da bu sınıflandırmaya dahil edilmektedir. Çalışmanın bundan sonraki kısmında ilkçi ve modernist yaklaşımlar konusunda genel bilgiler verilerek bunların Ömer Seyfettin milliyetçiliğindeki izleri sürülecektir.

İlkçi yaklaşımı benimseyenler; milletleri, milli kültürü ve milli sadaket duygusunu Antik Yunan'a ve diğer eski uygarlıklara kadar geri götürür. Bu yaklaşıma göre milletler doğal ve evrenseldir, hem akrabalık ilişkilerinin bir uzantısı hem de insan davranışının bir anlamda insan ihtiyacını karşılayan etkin bir içgüdüsel parçasıdır (Hopper, 2007: 112). Etnik gruplar, tarihin derinliklerinden bu yana var olan, somut ve bağımsız toplumsal oluşumlardır ve varlıkları başka faktörlere (toplumsal, ekonomik, kültürel, tarihsel, coğrafi, vb.) indirgenemez ve bu faktörlerce açıklanamaz (Aktürk, 2006: 24).

İlkçiler milleti, üyelerinin kimliğini doğuştan gelen ve duygusal olarak güçlü şekilde hissedilen bir bağlılıkla tanımlayan doğal, organik bir topluluk olarak tasvir eder (Brown, 2005: 6). Onlara göre etnik kimlik, tarihi ve toplumsal koşullardan bağımsız bir varlığa ve çekiciliğe sahiptir; ekonomik ve kurumsal düzenlemelerin yok edemeyeceği bir güçle bireylerin siyasi eğilimleri üzerinde belirleyici rol oynar (Aktürk, 2006: 24).

İlkçi yaklaşımı benimseyenler içerisinde *Doğalcı, Biyolojik* ve *Kültürel* olmak üzere üç ayrı bakış açısı hakimdir. Bunlardan ilki ve en aşırısı olan *Doğalcı* bakış açısına göre etnik kimlik, konuşma, koku alma, görme ya da cinsiyet kadar doğal bir parçamızdır. Kişilerin ait oldukları etnik topluluk önceden belirlenmiştir; yani kişiler bir

aileye doğdukları gibi bir etnik topluluğa doğarlar. İkinci yaklaşım *Biyolojik* bakış açısı ise etnik bağlılıkların kökenini genetik özelliklerde ve içgüdülerde arar (Özkırımlı, 2009: 91). Bu yaklaşımın en önemli temsilcilerinden Pierre van den Berghe'ye göre etnik topluluklar insanlık tarihinin büyük kısmı için aynı soydan gelenlerin oluşturduğu "süper aileler"dir ve bu gerçeği, diğer etnik gruplarla olan açık sosyal ve bölgesel sınırları koruyarak gösterir (Smith, 2003: 147).

İlkçi yaklaşımın üçüncü şekli Kültürel İlkçilik, ilk iki bakış açısından oldukça uzaktır. Bu akış açısının en önemli temsilcileri Edward Shils ve Clifford Geertz'dir (Smith, 2003: 147). İlkçiliğin bu türü dili ve dini, milliyetçilik anlayışının temeline oturtan Ömer Seyfettin'e en yakın yaklaşım olarak kabul edilebilir. Nitekim Geertz ilkçi bağdan kastedilenin toplumsal yaşamın verili ya da daha doğrusu "verili" olduğu varsayılan öğelerinden kaynaklanan bağlar olduğunu ve bu bağların belirli bir dini topluluğa doğmuş olmaktan, belirli bir dili ya da bu dilin lehçelerinden birini konuşmaktan ve belirli sosyal pratikleri izlemekten kaynaklandığını belirtir. Bu ilkçi bağların gücü ve önemli olan türleri, kişiden kişiye, toplumdan topluma ve zaman zaman farklılık gösterir. Fakat hemen hemen her insan için, her toplumda, neredeyse her zaman, doğal yakınlık hissinden -bazıları ruhsal diyebilir- kaynaklanan bazı bağlar, sosyal etkileşimden daha ağır basar (Geertz, 1973: 259).

İlkçi yaklaşımın tersine milliyetçiliğin modern çağın bir ürünü olduğunu savunan Modernist yaklaşım 1960'lı ve 1970'lı yıllarda akademiye egemen hale gelmiş; böylece milletlerin ve milliyetçiliğin modernliği, aşikâr bir gerçek olarak her yerde ilan edilmiştir (Smith, 2009: 6). Modernist yaklaşımı benimseyenlerin ortak özelliği, milletler ve milliyetçiliğin modern çağ olarak nitelendirilen son birkaç yüzyıla özgü yapılar olduğu düşüncesidir. Başka bir ifadeyle, milletler ve milliyetçilik kavramları; kapitalizm, sanayileşme, merkezi devletlerin kurulması, kentleşme, laikleşme gibi modern süreçlerle birlikte ya da onların ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla milletler milliyetçiliği değil, milliyetçilik milletleri yaratmıştır (Özkırımlı, 2009: 105-106).

Modernist yaklaşımı benimseyenlerin üzerinde anlaştığı konu sayısı oldukça sınırlı olduğundan modernistleri, Özkırımlı'nın (2009: 106-107) sınıflandırmasından yararlanarak "ekonomik dönüşümü", "siyasi dönüşümü" ve "toplumsal dönüşümü" temel alanlar şeklinde üç başlık altında değerlendirebiliriz.

Milliyetçiliğin anlaşılmasında ekonomik dönüşüme ağırlık veren düşünürlerden ve başlıca temsilcilerinden biri, kavramın ortaya çıkışını dengesiz kalkınmaya bağlayan Tom Nairn'dir (Doğum Tarihi 1932). İşkoç düşünüre göre milliyetçiliğin temelleri dünyanın genel tarihsel gelişim sürecinde yatmaktadır. Ancak kavram doğrudan sanayileşme, kentleşme gibi dünya ekonomisinin gelişim süreçleri tarafından üretilmemiştir. Milliyetçilik kavramını yaratan esas unsur Fransız ve Endüstri devrimlerinden bu yana devam eden ve bugün de varlığını sürdüren kapitalist ekonominin dengesiz gelişimidir. Bu noktadan hareketle yazar yaptığı analizin temeline merkez ve çevre (periferi) teoremini oturtmaktadır. İlerlemeci düşünceye göre Batı Avrupa'daki modern kapitalist gelişim sürecini başlatan devletler (merkez) bunu devam ettirebilecek güce sahiptiler. Geri kalan bölgeler de (periferi) bu ülkelerdeki gelişmeleri taklit ederek aynı seviyeye gelebileceklerdir (Nairn, 1977: 332–6, akt Özdemir, 2008: 71).

Nairn'e göre toplumlar milliyetçiliği kullanarak sanayileşme ya da kalkınma gibi belirli hedefleri gerçekleştirmeye yönelebilmekte; bunu kendi geçmişlerine dönerek unutulan mitleri ve kahramanlık hikâyelerini canlandırarak yapmaktadır (Özkırımlı, 2008: 114). Başka bir deyişle milliyetçilik ikiyüzlüdür: Roma'nın ikiyüzlü tanrısı Janus gibi bir yüzü ile geçmişe, diğeri ile geleceğe bakar (Nairn, 1997: 67). Eski toplumsallığın benimsenmiş dilini, ifadesini, değerlerini harekete geçirerek yeni toplumsallığın kurulmasına katkı sağlar. Bu yüzden milliyetçilik aynı anda hem yenilikçi hem de muhafazakârdır (Kerestecioğlu, 2010: 318).

Ömer Seyfettin'in milliyetçiliğin açıklanmasında ekonomik ilişkiler ağına ve dönüşüme ağırlık verdiğini söylemek zordur. Ancak bu onun ekonomiye hiç önem vermediği anlamına gelmez. Hikâyelerine yakından bakıldığında uluslaşma sürecinde ekonominin önemini fark etmiş olduğu anlaşılır. Hikâyelerindeki gayrimüslim iş adamı ve tüccarların mensup oldukları etnik azınlığın çıkarlarını gözetmeleri ve bu uğurda hiçbir fedakârlıktan kaçmamaları onun, milli burjuvazinin milliyetçilik hareketleri için önemini kavradığını gösterir. Yazar, özellikle 1917 yılından itibaren yazdığı hikâyelerde ekonomi eşitsizliğin yarattığı sorunlara ve girişimciliğin millet hayatındaki önemine eğilir.

Milliyetçilik denilince ilk akla gelen isimlerden Eric Hobsbawm ise milliyetçiliğin anlaşılmasında ekonomi yerine siyasi alanda yaşanan dönüşümleri temel alır. Modern milletin ve onunla bağlantılı her şeyin temel karakteristiğinin

modernliği olduğunu ileri süren Hobsbown, "milletlerin, insanları sınıflandırmanın doğal, tanrı vergisi bir yolu olduğu, doğuştan gelen bir politik kader olduğu" iddiasının bir mit olduğunu ifade ederek bu görüşe karşı çıkar. Ona göre millet asli ya da değişmez bir toplumsal birim değildir; yalnızca özgül ve tarihsel bakımdan yakın bir döneme aittir. Millet ancak belli bir teritoryal devletle, ulus devletle ilişkilendirildiği kadarıyla bir toplumsal birimdir. "Bazen önceden var olan kültürleri alıp onları milletlere çeviren milliyetçilik, bazen de milletleri yoktan icat eder ve genellikle önceden var olan kültürleri tamamen yok eder" (Hobsbawm, 2006: 24).

Hobsbawm'ın milliyetçilik yaklaşımında "icat edilen gelenekler" olgusu, önemli bir kavram olarak karşımıza çıkar. Onun tanımıyla "icat edilmiş gelenek" "alenen ya da zımnen kabul görmüş kurallarca yönlendirilen ve bir ritüel ya da sembolik bir özellik sergileyen, geçmişte doğal bir seyir anıştırır şekilde tekrarlara dayanarak belli değerler ve davranış normlarını aşılamaya çalışan bir pratikler kümesi"dir (Hobsbawm, 2005: 2). Bu pratikler sürekli tekrarlandıklarında belirli değerlerin ve davranış normlarının içselleştirilmesini sağlar; dolayısıyla da geçmiş ile bugün arasında bir köprü oluşturarak süreklilik hissi yaratır. Modern çağda üretilmelerine karşı bugünü "uygun" bir geçmişe bağlayan bu gelenekler, toplumu oluşturan bireyler arasında birlik ve dayanışmayı arttırma amacını güder. Bu amaçla uyumlu olarak hızlı değişim dönemlerinde, değişimin denetimini kontrol altına alabilmek için yeni geleneklerin icadı yoğunlaşır. Bu anlamda en fazla rağbet edilen yöntemse; halk yığınlarının enerjisinin toplu ritüellere, belli aralıklarla tekrarlanan törenlere kanalize etmek, alışkanlık yaratmaktır. Hobsbawm'a göre toplumu kontrol altında tutabilmenin üç yolu bulunmaktadır: spor, festivaller gibi yeni kurumlar oluşturmak, hiyerarşik eğitim sistemi ve kraliyet törenleri gibi yeni statü sistemleri ve sosyalleştirme metotları icat etmek ve grubun bütünlüğünü simgeleyen topluluklar yani millet yaratmak. Bu bakımdan milliyetçiliğin kendisi de icat edilmiş bir gelenektir (Özkırımlı, 2009: 147-148).

Ömer Seyfettin'in yaşadığı dönem itibariyle Hobsbowm'dan etkilenmesi mümkün değildir. Bununla birlikte gelenek üretiminin önemini özellikle yaşamının son yıllarında kavradığı ya da sezdiği söylenebilir. Önceki hikâyelerinde Meşrutiyet ilanı sebebiyle düzenlenen Temmuz Bayramları'nı kıyasıya eleştiren yazar, *Tanin* gazetesinin 18 Mart 1914 tarihli nüshasında yayınlanan *Türklerin Milli Bayramı: Yeni Gün-9 Mart* başlıklı yazısında ve *Yeni Mecmua*'da Ocak 1918'de yayınladığı *Fon*

Sadriştayn'ın Oğlu hikâyesinde bayramların millet hayatındaki rolünü vurgular. Yine arkadaşının hediye ettiği Çerkez kayışını takmaya başladıktan sonra Çerkezliği benimseyen Mahmut Bey'in yaşadığı dönüşümü anlatan *Bir Kayışın Tesiri'*nde de sembol yaratabilmenin millet olmadaki önemini ortaya koyar. Dolayısıyla milliyetçi imgelemin olmazsa olmazı olan "geleneğin icadı" çabasına, başka bir ifade ile milli simgelerin üretilmesi ve yaygınlaşmasına katkıda bulunur (Köroğlu, 2010: 360).

Modernist yaklaşım içerisinde milliyetçiliği toplumsal-kültürel değişimleri temel alarak açıklamaya çalışanlar da bulunmaktadır. Bunların en önemlilerinden Ernest Gellner'e (1992: 80) göre milliyetçilik, sanayi toplumu örgütlenmesinin yol açtığı bir gelişmedir. Sanayileşmeye geçiş çağı beraberinde ulusçuluk çağını da getirir. Bu çağ artık kendini ilk kez hissettiren yeni ulusçu zorunluluğu yerine getirmek için siyasal veya kültürel sınırların ya da her ikisinin değişikliğe uğradığı çalkantılı bir yeniden uyum çağıdır.

Gellner'a göre milliyetçilik temelde siyasal birim ile ulusal birimin çakışmalarını öngören siyasal bir ilkedir. Bir duygu ya da bir akım olarak milliyetçiliği en iyi tanımlayan ilke budur. Milliyetçilik bu duygu ya da ilkenin çiğnenmesinin yarattığı kızgınlık veya onun gerçekleşmesinden duyulan tatminden kaynaklanır (Gellner, 1992: 19). Kuramında kültür-milliyetçilik ilişkisine önemli yer ayıran ve kültürü "bir düşünceler, işaretler ve çağrışımlar, davranış ve iletişim sistemi" anlamında kullanan Gellner (1992: 28), iki insanın ancak ve ancak aynı kültürü paylaşması halinde aynı milletten sayılabileceğini belirtir. Ona göre milliyetçilik, önceden var olan, tarihsel mirasın getirdiği çok sayıdaki kültürün içinden bir seçim yaparak onları çoğunlukla tamamen dönüştürür. Bunu yaparken kültürel zenginliklerden yararlanır ve böylece ölü diller yeniden canlandırılır, gelenek icat edilir, oldukça eskiye ait olduğu zannedilen birtakım saf özellikler gündeme gelir. Ulusçuluğun kullandığı bu kültürel parçalar ve yamalar çoğu kez gelişigüzel yaratılmış tarihsel icatlardır (Gellner, 1992: 105-106).

Yaşadığı dönem itibariyle Ömer Seyfettin'in Gellner'dan da etkilenmesi mümkün değildir. Bununla birlikte Ömer Seyfettin kültürel mirasın milli bilincin uyanması noktasında oynadığı rolün farkındadır. Ancak onun anlayışında kültürel miras ile din neredeyse aynı anlama gelir. Gerek Gayrimüslimler gerekse Müslümanlar için dini değerler, dil ile birlikte en önemli iki unsurdan birisidir. Onun için millet, aynı dili konuşan ve aynı dine inanan kişilerin oluşturduğu topluluktur.

Milliyetçiliği toplumsal-kültürel değişimleri temel alarak açıklamaya çalışanlar bir diğer önemli kuramcı Hayali Cemaatler başlıklı çalışmasıyla tanınan Benedict Anderson'dur. Ona göre millet "hayal edilmiş bir topluluktur –kendisine aynı zamanda hem egemenlik hem de sınırlılık içkin olacak şekilde hayal edilmiş bir cemaattir. Hayal edilmiştir; çünkü en küçük ulusun üyeleri bile diğer üyeleri tanımayacak, onlarla tanışmayacak, çoğu hakkında hiçbir şey işitmeyecektir; ama yine de her birinin zihninde toplamlarının hayali yaşamaya devam eder'' (Anderson, 1995: 21).

Anderson, milletin sınırlı olarak hayal edildiğini; çünkü en büyük milletin bile belirli, ötesinde başka milletlere mensup insanların yaşadığı esnek de olsa sonlu sınırlarının bulunduğunu ifade eder. Nitekim hiçbir ulus insanlığın tümünü kapsayacak şekilde hayal edilemez. Ona göre millet aynı zamanda egemen olarak hayal edilir; çünkü kavram, aydınlanmanın ve devrimlerin, güçlerini Tanrı'dan alan hiyerarşik hanedanlıkların meşruiyetini aşındırdığı bir çağda doğmuştur. Bu nedenle özgürlük hayalleri kuran milletler, Tanrı'ya tabi olacaklarsa bile, bunun doğrudan, aracısız bir bağlılık olmasını tercih ederler. Son olarak millet bir topluluk, bir cemaat olarak hayal edilir; çünkü fiilen geçerli olan eşitsizlik ve sömürü ilişkileri ne boyutta olursa olsun, millet daima derin ve yatay bir yoldaşlık olarak tasarlanır. Milyonlarca insanın böylesi sınırlı hayaller uğruna ölmeye razı olmalarını mümkün hale getiren şey işte bu yoldaşlık/kardeşlik duygusudur (Anderson, 1995: 20-22).

Kapitalist yayıncılığı, ulusların tahayyülünde en önemli mekanizma olarak gören Anderson, çeşitli yayın dillerinin ulusal bilincin temellerin atılmasında üç farklı yoldan etkili olduğunu ileri sürer. Bunların ilki ve en önemlisi Latincenin altında ama konuşulan halk dillerinin üzerinde bir düzeyde, birleşik bir mübadele ve iletişim alanı yaratmasıdır. Konuşurken birbirlerini anlamakta güçlük çeken hatta hiç anlayamayan devasa sayıdaki Fransızcalar, İngilizceler, İspanyolcalardan birini bilenler, artık birbiriyle baskı ve kâğıt aracılığıyla anlaşabilmeye başlamıştır. İkincisi, kapitalist yayıncılık dile bir sabitlik kazandırmış ve bu sabitlik uzun vadede, öznel millet kavramları için son derece merkezi bir rol oynayan kadimlik fikrinin inşa edilmesine katkıda bulunmuştur. Üçüncüsü ise, kapitalist yayıncılığın eski halk dillerinden farklı bir iktidar dili yaratmasıdır. Bazı lehçelerin yayın diline daha "yakın" olmaları, onların bu avantajdan yoksun olan lehçeler üzerinde hâkimiyet kurmalarına neden olmuş; böylece, yayın diline yakın lehçeler ön plana çıkarken diğerleri geri plana itilmiştir (Anderson, 1995: 59-60).

Ömer Seyfettin dönemin diğer Osmanlı aydınları gibi kapitalist yayıncılığın milliyetçilik açısından önemini kavramış görünür. Özellikle gazete ve dergilere milli bilincin uyandırılması noktasında büyük önem atfeder. Kendisinin yazarlığa başladığı ilk yıllardan itibaren gazete ya da dergilerde yazması, yayıncılığa verdiği önemi göstermektedir. Ayrıca Ziya Gökalp ve Ali Canip ile birlikte kurdukları *Genç Kalemler* dergisinin Türk düşünce dünyası üzerinde büyük etki yaratması ve Türk milliyetçiliğinin gelişimi açısından büyük öneme sahip olan dilde sadeleşme akımını başlatması bu konuda belli bir biliş düzeyine ulaştığını göstermektedir.

İlkçilerle modernistler dışında, her iki yaklaşımı da eleştiren ve ulusları modern bir olgu olarak görmekle birlikte, kökenlerinin modernlikten çok eski zamanlara kadar uzanan etnik bağlarda aranması gerektiğini belirten ve en yetkin bir şekilde Anthony D. Smith tarafından temsil edilip Etno-Sembolizm olarak adlandırılan üçüncü bir yaklaşım daha mevcuttur (Yaşlı, 2008: 18). Başlıca temsilcileri arasında John Armstrong, Anthony D. Smith ve John Hutchinson gibi düşünürlerin bulunduğu bu yaklaşıma göre bugün var olan milletlerin tamamı, modern öncesi dönemin etnik topluluklarının devamı olduğundan, milletlerin gelişim süreçleri geniş bir zaman dilimi içerisinde yapısalcı bir yaklaşımla ele alınmalıdır. Etnik kimlikler özelliklerini, göçler, savaşlar, evlilik gibi sosyal hareketlere karşın yüzyılları kapsayacak kadar geniş bir zaman diliminde dahi koruyabilmekte ve bir sonraki kuşağa aktarabilmektedir. Bu aktarımda semboller, mitler, ritüeller gibi öğelerin önemli katkısı bulunmaktadır (Özdemir, 2008: 86).

Ömer Seyfettin'in modernist bir milliyetçilik anlayışına sahip olduğunu ileri sürmek mümkün değildir. O, ne ekonomiye ne gelenek icat etmeye ne eğitime ne törenlere ne de kapitalist basına Modernist kuramcıların ifade ettiği ölçüde önem verir. Bununla birlikte onun hikâyelerinde ve düz yazılarında bu unsurlara az da olsa yer verilir. Yazarın özellikle millet olabilmenin iki unsurundan birisi olarak ifade ettiği dile ve bunun halka öğretilmesi noktasında eğitime verdiği önem ile basının ya da bayramların millet olmada oynayabileceği rolün farkına varması onu modernistlere az da olsa yaklaştırır.

Yukarıda kısaca özetlenen milliyetçilik kuramları göz önüne alındığında Ömer Seyfettin'in milliyetçilik anlayışının ne İlkçi ne Modernist ne de Etno-Sembolik olarak değerlendirilmesi mümkün görünmemektedir. Bununla birlikte gerek makaleleri gerek şiirleri gerekse kısa hikâyelerinde etnik kimliğe, dile, dine ve kültüre yaptığı

vurgu sebebiyle milliyetçilik anlayışının ilkçi yaklaşıma daha yakın olduğu ileri sürülebilir. Ancak dile yaptığı vurgu, kitle iletişim araçlarının ve ekonomik altyapının millet oluşumu açısından oynadığı rolü fark etmesi gibi sebepler onu modernist ve etno-sembolik yaklaşımlara yaklaştırır. Sonuç olarak Ömer Seyfettin'in milliyetçilik anlayışının modernist ve etno-sembolik izler taşımakla birlikte ilkçi yaklaşımlara daha yakın olduğu değerlendirilmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÖMER SEYFETTİN'İN ESERLERİ, MİLLİYETÇİLİK ANLAYIŞI VE ETKİLERİ

Türk edebiyatının en önemli hikâye yazarları arasında yer alan Ömer Seyfettin, aynı zamanda Türk milliyetçiliğine yön veren önde gelen düşünürler arasında yer alır. Osmanlı İmparatorluğu'nun yaşadığı en büyük toprak ve insan kayıplarına hem bir subay hem de bir aydın olarak tanıklık eden yazar, bu tanıklığını şiir, düz yazı ve hikâye türündeki eserlerine çeşitli şekillerde yansıtır. Yazarın bu eserleri, özellikle de kısa hikâye türünde kaleme aldıkları, herkesin anlayabileceği sade bir Türkçe ile yazıldığından ve genellikle dönemin çok okunan gazete ve dergilerinde yayımlandığından geniş okuyucu kitlesine ulaşır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren okul ders kitaplarında hikâyelerine yer verilmesi ise onun okunurluğunu ve bilinirliğini daha da arttırır. Çalışmanın bu bölümünde Ömer Seyfettin'in eserleri, milliyetçilik anlayışı ve etkileri ortaya konulacaktır.

3.1 Ömer Seyfettin'in Eserleri

Geç Osmanlı Dönemi'nin en üretken yazarlarından birisi olan Ömer Seyfettin, otuz altı yıllık kısa ömrüne 163 hikâye, 201 makale (popüler bilim ve fikir yazısı) ve fıkra, 87 şiir, 51 fıkra, 21 mensure, 15 mektup, 21 tercüme, 3 piyes, 2 hatıra defteri sığdırır (Polat, 2016: 26). Kemal Karpat'a (2009: 199) göre Ömer Seyfettin "Türkiye'nin Anton Çehov"udur. Bir yandan içeride yaşanan değişim sebebiyle alt üst olmakta olan, bir yandan da dış güçlerin tarafından yok edilme tehdidine maruz kalan bir toplumda endişe içinde bir yazar olarak yaşayan Ömer Seyfettin, gerek kendisinin gerek çağdaşlarının duygularını gayet başarılı şekilde ifade eder. Çağdaş toplumun ve etrafındaki insanların kusurlarını eleştirmek için hiciv ve mizahtan yararlanır.

Yazarlık hayatı 1910-1920 arasında geçen on yıldan ibaret olan Ömer Seyfettin, bu kısa dönemde kesif (yoğun) bir fikir ve sanat hayatı yaşar. Eser sayısının fazlalığı onun üretkenliğinin en açık delilidir (Boratav, 1982: 333, İlhan, 1997: 25). Eserlerini birçok imza, rumuz ve takma adlarla yayınladığından bibliyografyası henüz tamamlanabilmiş değildir (Argunşah, 1999: 25; Huyugüzel, 1984: 79). Eserlerini

yayınladığı dönemin süreli yayınlan üzerine incelemeler ilerledikçe henüz bilinmeyen eserleriyle karşılaşma ihtimali bulunmaktadır (Köroğlu, 2010: 356).

Ömer Seyfettin'in hayatta olduğu dönemde, eserlerinin toplu basımı gerçekleştirilmez. Hayatta olduğu dönemde *Tarih Ezelî Bir Tekerrürdür* (İstanbul 1911), *Millî Jimnastik* (1911), *Yeni Lisan ve Bir İstimzaç* (Ziya Gökalp ve Ali Canip Yöntem, M. Nermi ve Kâzım Nami Duru ile birlikte, Selanik-1911), *Vatan! Yalnız Vatan…* (Ziya Gökalp ve Ali Canip Yöntem'le birlikte, Selanik-1911), *Herkes İçin İçtimaiyat: Ticaret ve Nasip* (1914), *Yarınki Turan Devleti* (1914), *Mektep Çocuklarında Türklük Mefkûresi* (1914), *Millî Tecrübelerden Çıkarılmış Amelî Siyaset* (1914), *Turan Masalları: İhtiyarlıkta mı Gençlikte mi?* (1914), *Ashab-ı Kehfimiz* (1918), *Harem* (1918), *Efruz Bey* (1919) başlıklı eserleri kitap olarak basılır (Polat, 2016: 28). Bunlara ilave olarak iki hikâyesi (Uçurumun Kenarında, Aşk ve Ayak Parmakları) Mehmet Rauf ve Selahattin Enis Atabeyoğlu'nun hikâyeleriyle birlikte; *Köroğlu Kimdi?* Başlıklı uzun şiirinin ilk on üç beyitlik bölümü ise Reşat Nuri'nin *Deniz Banyosu* (1919) hikâyesiyle birlikte, kitapçık halinde yayımlanır (Polat, 2016: 31-32). *Tarih Ezelî Bir Tekerrürdür* bunlar içerisinde sağlığında en çok satan ve ikinci baskısı yapılan tek eserdir.

Ölümünden sonra çeşitli yazarlar tarafından farklı zamanlarda Ömer Seyfettin bibliyografyası denemeleri yapılır. Bunlardan ilki, yakın arkadaşı Ali Canip Yöntem tarafından hazırlanan ve İkbal Kütüphanesi'nce 1926-1927 yıllarında, *Gizli Mabet* (1926), *Yüksek Ökçeler* (1927), *Bahar ve Kelebekler* (1927) adlarıyla üç cilt halinde basılan eserdir. Daha sonra bu seri genişletilerek 1938'den itibaren Muallim Ahmet Halit Yaşaroğlu Yayınevi tarafından dokuz cilt olarak yayınlanır. Anılan dokuz ciltte yazarın 114 hikâyesini yayınlayan yayınevi, dergi sayfalarında kaldığı sonradan tespit edilen on bir hikâyeyi de 1956 yılında "Nokta" başlığı ile yayınlar (Uyguner, 1957: 301). Şerif Hulusi Kurbanoğu, 1950'de bu yayını yeniden gözden geçirip açılamalar ekleyerek on cilt halinde aynı yayınevinden yeniden basar. Bunu Tahir Alangu'nun Rafet Zaimler Yayınevi'den (1962-1964) 30 öykü daha ekleyerek çıkardığı on bir ciltlik derlemesi izler (Polat, 2013: 32; Karpat, 2011:239). Bu derlemeler sadece hikâyelerden oluşmaktadır ve birçok yayınevi tarafından farklı tasniflerle defalarca basılır (Cumbur, 1992a).

Hikâyeleri dışındaki eserlerini de içeren ilk derleme Muzaffer Uyguner tarafından hazırlanır ve 17 cilt halinde 1970 yılından itibaren "Bütün Eserleri"

başlığıyla Bilgi Yayınevi tarafından basılır. Bu çalışmayı Köroğlu'nun (2010:356) Ömer Seyfettin'in bütün eserlerini kapsayan en ciddi basım olarak kabul ettiği, Hülya Argunşah tarafından hazırlanan derleme izler. Dergah Yayınları'nın (1997-2000) bastığı bu derlemede yazarın bilinen bütün kısa öyküleri, makaleleri, şiirleri, mensur şiirleri, günlükleri ve çevirileri yedi ciltte toplanmıştır. En son ve güncel Seyfettin derlemeleri ise "Ömer Seyfettin Külliyatı yayınlama arzusunu, çeyrek asırdan beri kafasında ve kalbinde taşıdığını" (Polat, 2011:9) ifade eden Nazım Hikmet Polat tarafından gerçekleştirilir. *Ömer Seyfettin: Bütün Hikâyeleri* başlığıyla Yapı Kredi Yayınları tarafından basılan ilk kitapta, birçok hikâyenin ilk yayın yeri bilgisine ulaşılmış ve daha önceki külliyatlardaki yer almayan iki hikâyeye (*Kazık* ve *Bir Refikin Defteri İhtisasatından*) yer verilmiştir. Ayrıca aynı yazar Türk Dil Kurumu Yayınları tarafından 2016'da yayımlanan *Ömer Seyfettin'in Bütün Nesirleri* başlıklı kitapta da yazarın hikâye dışında; fıkra, makale, mektup ve çeviri gibi türlerde verdiği eserleri derlemiştir.

Ömer Seyfettin'in hikâyeleri Batı dillerine de çevrilir (Yöntem, 1947: 39). *Yeni Lisan* davasından ve dolayısıyla Ömer Seyfettin'den bahseden ilk yabancı dilde yazı 16 Ağustos 1912 tarihli *Mercure de France*'de çıkar. Bunu, Almanların ondan tercümeler yapması takip eder. Vasil Vasiloviç Dubrovskiy[9] isimli bir Rus muharriri 1932'de *Gizli Mabet, Düşünce Zamanı, Çakmak, Bir Muhteri, Bir Kayışın Tesiri, Kurbağa Duası, Deve, Bir Hayır, Kerâmet, Herkesin İçtiği Su, Vire* başlıklı on bir hikâyesini bir araya toplayan ve Ömer Seyfettin'in şahsiyet ve sanatını gösteren bir kitap yayınlar (Yöntem, 2005: 401). Aynı yazar bu hikâyelerden *Deve, Bir Hayır, Vire*'yi daha önce *Kızıl Yol* adlı derginin 1930 da çıkan ikinci sayısında da neşretmiştir (Yöntem, 1947: 39).

Ömer Seyfettin'e Garp ansiklopedilerinde yer ayrılmış olduğu gibi Sovyetler'in 1930'larda çıkardıkları *Litaraturnaya Ensiklopediya* adlı edebiyat ansiklopedisinin sekizinci cildinde de kendisine yer verilir. Hilmi Yücebaş (1960: 13)

9 Vasil Vasiloviç Dubrovski (1897-1966), Ukrayna Türkolojisinin önemli isimlerindendir. 1925 yılında kurulan Umumî Ukrayna Şarkiyatçılar Birliği'nin kurucularından birisidir. Ömer Seyfettin'den seçme eserler tercümesi, izahı ile beraber yayınlar. Ayrıca, Refik Halit'in Yatık Emine'sinin tercümesini de neşreder. Stalin devri baskıları sonucu Ukrayna milliyetçiliği ile suçlanır ve sürgün edilir. Önce Almanya'ya oradan da Amerika'ya gider. 1956 yılından 24 Nisan 1966 tarihindeki vefatına kadar da Amerika'nın Virginia eyaletinin Richmond şehrinde yaşar (Şimşir, 2013: 429-432)

ve Ali Canip Yöntem'in (2005: 401) aktardığına göre bu eserin 292 ve 293. sayfalarında Ömer Seyfettin için şu satırlar yazmaktadır:

> "Hikâyeci olarak meşhurdur. Hikâyeleri mizah ve hiciv ile doludur. Mevzularının meraklı, tasvirlerinin realist olması ile temayüz eder. Hikâyelerinin çoğunda şehir ve kasaba hayatını, ufak burjuva, memur ve münevver zümreye mensup tipleri tasvir eder. Ömer Seyfeddin'in mevzularını Makedonya hayatından aldığı hikâyeler bilhassa enteresandır. Bunlardan en maruf olanı, çete hayatını gösteren Bomba'dır. Ömer Seyfeddin'in en başlıca meziyeti dilinin sade ve vâzıh olmasındadır. Onun dili bugünkü temizleme devrinde bile tazeliğini kaybetmemektedir. Nasyonalizm, onun eserlerinin karakteristik çehresidir.

Ömer Seyfettin'in hikâyeleri sadece Batı dillerine değil Türkçenin diğer lehçelerine de çevrilir. Örneğin *Türkçe Reçete* (Zaman, 30 Aralık 1918) başlıklı hikâyesi, birtakim farklılıklarla Özbek Türkçesine aktarılarak 1927 yılında Taşkent'te çıkan *Yir Yüzi* dergisinde (Sayı: 24) yeniden yayımlanır (Polat, 1998: 44).

Ömer Seyfettin'in edebiyata olan ilgisi çocukluk yıllarında başlar, askeri okul yıllarında giderek yoğunlaşır ve zamanla bir tutku halini alır. Ruşen Eşref'le 1919 yılında yaptığı mülakatta edebiyata, yazmaya nasıl başladığını şöyle anlatır: "Daha çocukken evimizde birçok divanlar vardı. Onları okuya okuya edebiyata heves ettim. Fakat eski edebiyatın çeşnisi, zevkini tattığımı iddia edemem. Çünkü bunun için başka bir ilim, başka bir tahsil ister. Pek gençken gazeller falan da yazdım. Fakat tabii saçma şeylerdi. O vakitten aklımda Leyla-Mecnunlar kaldı. Demek ki aslında yalnız onları anlayabiliyormuşum" (Ünaydın, 1972:221).

Ömer Seyfettin her ne kadar hikâye yazarı olarak tanınmışsa da yazarlığa şiirle başlar (Polat, 2012, 270; Argunşah, 2013:220; Yener, 1975: 44), gerek İdadi'de, gerek Mekteb-i Harbiye'de daha çok şiirle uğraşır (Kudret, 1978: 18). Tespit edilen ilk şiiri *Lane-i Garam* 14 Temmuz 1898'de *Pul Mecmuası*'nın 12. sayısında "M. Enver" takma adıyla (Argunşah, 2000: 21) henüz 14 yaşında Askeri İdadi öğrencisiyken yayınlanır. Bunu *Terane-i Giryan*, *Yad* ve *Hiss-i Müncemid* gibi şiirler izler. Bazı kaynaklarda ilk şiirinin 20 Aralık 1900'de *Mecmua-i Edebiyye*'de "F.Nezihi" takma adıyla yayınlanan *Terane-i Giryan* (Tansel, 1992: 57-58), bazı kaynaklarda aynı derginin 14 Şubat 1901 tarihli sayısında yayımlanan *Yad* (Dizdaroğlu, 1964: 23; Tural, 1984: 13) bazı kaynaklarda ise yine aynı derginin 7 Aralık 1900 tarihli dokuzuncu sayısında sadece "Ömer" imzasıyla yayınlanan *Hiss-i Müncemid* (Kudret,

1978: 17) olduğu belirtilmekle birlikte yayın tarihi daha eski olduğundan ilk şiirinin *Lane-i Garam* olduğu bilgisini doğru kabul etmek daha yerinde olacaktır.

Ömer Seyfettin 1900 yılında kaleme aldığı ikinci şiirinden itibaren şiirlerini *Mecmua-i Edebiyye*'de yayınlar. Son sayısına kadar sürekli olarak yazdığı (Aralık 1900- Eylül 1902) bu dergide 13 şiiri ile 2 mensur şiiri yayımlanır. Bunların çoğu birinci sahifede ilk şiir olarak, hatta kimisi çiçekli büyük çerçeveler içine alınarak basılır. Hepsi sone biçimiyle yazılmış olan bu şiirler, biçim bakımından olduğu gibi ölçek (vezin), dil, anlatım, konu vb. bakımlarından da Edebiyat-ı Cedide şiirleri yolundadır (Kudret, 1978: 18).

Ömer Seyfettin 1898 yılında *Pul mecmuası*ndan başlayarak şiirlerini *Aşiyan, Bahçe, Çocuk Dünyası, Çocuk Bahçesi, Donanma, Diken, Edebiyat-ı Cedide, Felsefe Mecmuası, Genç Kalemler, Haftalık Serbest İzmir, Haftalık İzmir, Hayat, Hayat Tarih, Halka Doğru, Hıyaban, Hüsn-ü Şiir, İrtika, Kırım, Kadın, Mecmua-i Edebiye, Malumat, Musavver Hale, Musavver Eşref, Piyano, Tanin, Talebe Defteri, Tenkid, Türk Sözü, Türk Kadını, Türk Yurdu, Türk Dünyası, Yeni Mecmua* gibi süreli yayınlarda yayımlar (Koçakoğlu, 2008: 58). Böylece şiirlerini mümkün olan en geniş kitleye ulaştırmaya çalışır.

Ömer Seyfettin şiirlerinde genel olarak ferdi konulara yer verir. Özellikle ilk gençlik dönemlerindeki eserlerde aşk hislerini işler (Koçakoğlu, 2008:63). Çoğunluğu II. Meşrutiyet öncesinde kaleme alınan bu şiirlerde, Edebiyat-ı Cedide topluluğunun tercihleri açık bir şekilde görülür. Üçü dışında değişmez konu aşktır, vezin aruzdur, ikisi dışında nazım şekli sonedir. Dil sonraki yıllarda kaleme aldıklarına göre oldukça ağdalıdır; hatta bazı şiirlerinde terkipler ve Arapça sözcükler de kullanır (Yücebaş, 1960: 4). Polat'a göre (2013: 20) Seyfettin'in bu tercihinin arkasında Edebiyat-ı Cedide'nin şiir anlayışının devrin hâkim temayülü olması kadar, Tevfik Fikret'e duyduğu hayranlık da etkilidir. Kendisi mükemmeliyet fikrini Fikret'ten öğrendiğini, Edirne Askeri İdadisinde öğrenci olduğu yıllarda sürekli *Rübab-ı Şikeste* okuduğunu ifade eder (Ünaydın, 1972: 222). Dizdaroğlu, ondaki Fikret etkisinin ağırlığını "Kimi parçalarında Fikret etkisi öylesine ağır basar ki, imzasına bakılmazsa, Tevfik Fikret'in kaleminden çıktıkları sanılır." (Dizdaroğlu, 1964, s 23) şeklinde ifade eder.

Ömer Seyfettin'in 1908'e kadarki şiirlerinde işlediği konu aşk duygularıdır. Bu tarihten itibaren doğayla, çevresiyle ve toplumla ilgili meselelerle de ilgilenmeye

başlar (Tansel, 1992: 65). Bu devrede yazdığı şiirlerin çoğunda dönemin siyasetini eleştiren, halkta Türklük bilinci uyandırmaya çalışan bir çizgi izler (Koçakoğlu, 2008: 63). Seyfettin'in şiirlerindeki asıl değişme 1914'te yaşanır. Bu tarihten itibaren vezin olarak daha önce bir çeşni niyetiyle kullandığı heceyi benimser ve sonenin yanı sıra halk şiirinin nazım şekillerinden koşmayı tercihleri arasına katar. Konu bakımından ağırlık merkezi milli meselelere kayarken; tarih, destan, efsane halk hikâyesi gibi sözlü edebiyat ürünleri başlıca ilham kaynakları haline gelir. Bu çizgi tam anlamıyla Ziya Gökalp istikametidir. 1914'e kadarki şiirleri ne kadar Fikret'i hatırlatıyorsa sonrakiler de o kadar Ziya Gökalp'in yönlendiriciliğini yansıtır (Polat, 2013: 21).

Ömer Seyfettin, 1914-1917 yılları arasında, en fazla şiir alanında eser verir. *Türk Yurdu, Halka Doğru, Türk Sözü, Donanma, Tanin* gibi süreli yayınlarda yayınlanan şiirleri genelde Turancı, Türklerin birleşmesi düşüncesine dayanan ve günün koşullarını yansıtan şiirlerdir. Bu şiirlerde, öykülerinde de kullanılan "uyanmak" imgesine sıkça rastlanır. Milliyetçi imgelemde önemli yere sahip bu imgeye şiir başlıklarında dahi rastlamak mümkündür: *Yeni Gün, Güneş, Fecir, Uyku* vb. (Köroğlu, 2010: 356).

Ömer Seyfettin iyi derecede Fransızca bilmesinin de yardımıyla çeviri alanında da eserler verir. Aralarında Guy de Maupassant, Balzac, Maksim Gorki, Jules Renard, Altoine Albalat, Catulle Mendes, Frenand Gregh gibi önemli yazarlara ait eserlerin de bulunduğu yirmi iki eser çevirir (Polat, 2016: 59). Fransız edebiyatıyla ilgilendiği ilk günlerden itibaren bu dilden çeviriler yapar. İlk çevirisi Mecmua-i Edebiye'de 8 Mayıs 1902'de "İtalyan Edebiyatından" ibaresi ile yayınlanan yazarı belirtilmeyen *Tasvir-i An* başlıklı kısa hikâyedir. Bunu İzmir yıllarında *İzmir* ve *Haftalık İzmir* dergilerinde yayınlanan *Çeyiz Bir Köpek* (İzmir, 4 Mart 1905), *Confession* (İzmir, 18 Mayıs 1907), *Üslûb-ı İnşaî* (Haftalık İzmir, 5 Ekim 1907), *Tevarih-i Tabiiye -Kuğu, Yarasalar, Yusufçuk Kuşu, Kelebek-* (Haftalık İzmir, 12 Ekim 1907), *Kuşların Ölümü* (Haftalık İzmir, 19 Ekim 1907), *Dad-ı Tahrir* (Haftalık İzmir, 19 Ekim 1907), *Eski Mektep Arkadaşı* (Haftalık İzmir, 22 Şubat 1908), *Hulûl-i Şeb* (Haftalık İzmir, 4 Nisan 1908), *Amerika-i Cenubî'nin Vâsi Ormanlarında Bir Gün* (Haftalık İzmir, 4 Nisan 1908). Sonraki yıllarda da çevirilerine devam yazarın hayatında 1918 yılı çeviri faaliyetleri açısından önemli bir yıl olur. Zira bu yıl içerisinde Batı medeniyetinin temellerini içinde bulunduran iki destanı, Fin Destanı *Kalevala*'yı (Türk Yurdu,

16.01.1918) ve Homeros'un *İlyada*'sını (Yeni Mecmua, 23.05.1918) çevirerek yayınlar (Argunşah, 2001: 11).

İlyada Ömer Seyfettin'in en çok ilgi gören çeviri eseri olur; hatta Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 1927 yılında başlatılan "Cihan Edebiyatından Numuneler" çevirisi dizisi kapsamında aynı yıl bazı notlar ilave edilerek *İliade: En Eski Yunan Şairi Homere'in Epopesi* başlığı ile bir kitap olarak basılır. İlyada'yı Türkçeye çeviren ilk yazar değildir. Ondan önce Sadullah Paşa (yayınlanmamıştır), M. Naim Fraşeri (İlyada, Karabet ve Kasbar Matbaası, 1886, sadece birinci bölüm), Selanikli Hilmi (İlyas Yahut Şair-i Şehîr Omiros, Matbaa-i Şirket-i Mürettibiyye,1898/1899) de İlyada'yı Yunanca aslından Türkçeye çevirmiştir. Ömer Seyfettin'in 1918'de *Yeni Mecmua*'da tefrika ettiği, İlyada'nın dördüncü çevirisidir. Bu çeviride öncekilerden farklı olarak Lyon Edebiyat Fakültesi profesörlerinden Allegre Dugas Montebel ile Leconte de Lisle'nin Fransızca çevirileri esas alınır. Tefrikada, eserin 1- 12. ve 22. bölümleri; kitapta ise eserin 3, 7, 11, 12 ve 22. bölümleri yer alır (Yüksel, 2016: 25-26; Polat, 2016: 58). Çevirinin dili, kendinden öncekilere göre dikkat çekecek ölçüde sadedir.

Beşir Ayvazoğlu, Nev Yunanilik Hareketi'ni ve temsilcilerini kıyasıya eleştirdiğini hatırlatarak Ömer Seyfettin'in İlyada'yı çevirmesini, "Ne var ki daha sonra bu sevimli hikâyeci de İlyada'yı tercüme etmeye kalkmıştır" (Ayvazoğlu 1987: 80) sözleriyle ayıplar. Hasan Âli Yücel ise, Ömer Seyfettin'in önceki tutumunu "konjonktür"ün belirlediğini vurgulayıp, onun İlyada çevirisinden sonra yazdığı "Garp Edebiyatı ve Yunan Klasikleri" (Türk Kadını Mecmuası, 9 Ocak 1919) başlıklı yazısına dikkat çeker (Yücel 1989: 288). Bu yazıda Ömer Seyfettin (1998: 151-152), "Sanatın sırrı Yunan-Lâtin klasiklerindedir. Sadelik, sağlık, samimilik, vuzuh bu büyük eserlerin esasıdır" der ve "matbuat için yazmaya başlamazdan evvel derin derin, ders gibi, mukaddes bir kitap gibi" Homer'in okumalısını tavsiye eder.

Ömer Seyfettin, şiirden çok kısa öyküleri ile tanınan bir yazardır. Türk edebiyatında küçük hikâye onunla başlar (Sertel, Sertel ve Sertel, 1993: 117). Küçük hikâyeciliği uğraş edinir ve bu türün edebiyatımızda tutunup yaygınlaşmasını sağlar (Kudret, 1997: 24). O, Türk edebiyatında kısa öykü geleneğinin kurucusu ve en iyilerinden birisi olarak kabul edilir (Ross, 2004: 468). Türk edebiyatında hikâyenin başlı başına bir tür olarak kabul görmesini sağlayan yazar Ömer Seyfettin'dir. O, Türk-İslam tarihinden almış olduğu malzemeleri yeni bir dil ve üslupla işleyerek hikâyenin

müstakil bir tür olarak kabulünü sağlar. Bu bakımdan onun için "hikâye türünün kurucu ismi" denilse yeridir (Daşçıoğlu ve Koç'a 2009: 805). Atilla İlhan (1997: 25-26) Ömer Seyfettin'den önce Türkiye'de öyküleme sanatı gerçek manasıyla doğru dürüst uygulanmadığını; ondan önceki hikâyecilerde -ki zaten onlar çok azdır- eli ayağı düzgün bir hikâye mimarisi görmenin mümkün olmadığını belirtir.

Hikâye türüne gerekli ağırlığı veren ilk yazarımız olan Ömer Seyfettin, siyasal düşüncelerini öykü dünyası kurabilmek için kullanır. Millî Edebiyat Akımı'nın Ömer Seyfettin dışındaki yazarları, hikâyeyi vazgeçilmez bir tür, "yazarlık yaşamının bir can damarı" biçiminde görmezler. Hikâye onlar için neredeyse, romandan arta kalan zamanlarda yazılacak bir türdür (İleri, 1975a: 9-11). Halit Ziya ve Refik Halit Karay ile birlikte XX. yüzyıl başında, Türk kısa hikâyesini tam bir olgunluğa kavuşturan üç isimden birisi olan Ömer Seyfettin, olayları kurma ve geliştirme açısından Mauppassant, O'Henry, Hemingway, Hawthorne tarzı hikâyeler (alışılmış bir plân, giriş, gelişme, düğüm, sürprizli sonuç) yazarak bu geleneğin edebiyatımızda yerleşmesinde bir öncü olur ve okura, bir tür olarak kısa hikâyeyi sevdirir (Yalçın Çelik, 2002: 111).

Türk edebiyatına küçük hikâyenin en başarılı örneklerini kazandıran Ömer Seyfettin (Banarlı, 2004: 1106; Argunşah, 1999: 27), hikâye yazmaya, Harbiye'de başlar. İlk hikâyesi, 13 Nisan 1902 tarihinde Sabah gazetesinde yayınlanan *Tenezzüh*'tür[10] (Polat, 1998: 448). Bunu yine öğrencilik döneminde yazdığı 25 Ekim 1902'de *İrtika* dergisinde yayınlanan *Kır Sineği*, 22 Ocak 1903'te *Malumat*'da yayınlanan *Buse-i Mader* ve 30 Nisan 1903'te *Musavver Fen ve Edeb*'te yayınlanan *Bir Refikin Defter-i İhtisasatından* izler. Seyfettin'in öğrencilik sonrası ilk iki hikâyesi ise *İrtika* dergisinin 12 Şubat 1904 tarihli sayısında birlikte yayınlanan birbirinin devamı niteliğindeki *Hediye* ve *Pembe Menekşe*'dir (Mert, 2004: 60). Bu hikâyeleri *İlk Namaz, Sahir'e Karşı, Sebat, Erkek Mektubu* gibi yenileri izler.

Konularını çocukluk ve askerlik anılarından, gündelik hayattan, tarihten, halk fıkra, menkıbe ve efsanelerinden alan hikâyelerinde tasvir ve tahlilden ziyade olaya önem verir (Necatigil, 1983: 297). Cevdet Kudret (1978: 27-28) Ömer Seyfettin'in

[10] Hikâye bazı kaynaklarda "İhtiyarın Tenezzühü" (Kudret, 1978: 18), şeklinde geçmektedir. Nazım Hikmet Polat (1998: 450), Ömer Seyfettin'in Ruzname'sindeki anlatımlarından da yola çıkarak ilk başlığı *İhtiyarın Tenezzühü* olan hikâyenin sansür sebebiyle -padişaha yorulmasına engel olmak için hikâyedeki erkek kahramanın kadın yapılıp "ihtiyar" sözcüğü çıkarılarak- ve "Tenezzüh" adıyla yayımlandığını tespit etmiştir.

hikâyelerini konuları bakımından şu şekilde sınıflandırılmaktadır: a. Yaşadığı devrin Osmanlıcılık, Türkçülük, Batıcılık gibi siyasal akımlarını ele aldığı hikâyeler (Ashab-ı Kefimiz, Hürriyet bayrakları, Boykotaj Düşmanı vb.). b. Balkan Savaşı'nın acıklı olaylarını işlediği hikâyeler (Bomba, Beyaz Lâle, Tuhaf Bir Zulüm, vb.). c. Halk fıkra, masal ve menkıbelerinden yararlandığı hikâyeler (Binecek Şey, Yüz Akı, Kurumuş Ağaçlar, Üç Nasihat, Kurbağa Duası vb.). d. Konularını tarihten alan hikâyeler (Forsa, Ferman, Vire, Kütük, Teselli, Başını Vermeyen Şehit, Kızılelma Neresi?, Pembe İncili Kaftan, Teke Tek, Büyücü, Topuz, vb.) e. Çocukluk anılarını işleyen hikâyeler (İlk Namaz, Kaşağı, Ant, Falaka, vb.). f. Cin, peri, evliya, vb. batıl inançları yerdiği hikâyeler (Perili Köşk, Keramet, Türbe vb.). g. Kişilerin ya da toplumun bozuk, kötü yanlarını yerdiği hikâyeler (Rüşvet, Külah, vb.) h. Töreleri bir mizah havası içinde eleştirdiği hikâyeler (Kesik Bıyık, Namus vb.). i. Hiçbir siyasî amaç gütmeden, günlük olayları ve gözlemlerini anlatmakla yetindiği hikâyeler (Yüksek Ökçeler, Bahar ve Kelebekler, Düşünme Zamanı, vb.). Bunlara j. İttihat Terakki'nin ekonomi politikalarını eleştirdiği hikâyeler (Acaba Ne İdi?, Makul Bir Dönüş, Niçin Zengin Olamamış, Zeytin Ekmek, Memlekete Mektup), k. Dönemin aydınlarını eleştirdiği hikâyeler (Efruz Bey serisi, Boykotaj Düşmanı vb.) şeklinde iki yeni kategorinin eklenebileceğini değerlendiriyoruz.

Hikâyelerinin rahat okunur bir dile sahip olması, basitliği ve kısalığı, Ömer Seyfettin`in Türk edebiyatının önemli isimlerinden birisi haline gelmesini sağlar (Cunbur, 1992: 17). Yazdığı hikâyeler, geniş bir okuyucu kitlesine ulaşarak aradan geçen uzun zamana karşın popülerliğini kaybetmez. Onunla birlikte hikâye diğer edebî türlerin, bilhassa romanın yanında yazılıveren, araya sıkışmış bir edebi tür olmaktan çıkar; önemsenen ve yazarın edebî şahsiyetinde öne çıkan bir edebi ilgi sahası hâline gelir (Andı, 1999: 42). Hikâyelerinin olaya dayalı ve kolay anlaşılır olması, halkın değerleriyle uyum gösteren bir içeriği tercih etmesi onun hikâye türündeki başarısını pekiştirir (Erzen, 2014: 282).

Guy de Maupassant, Ömer Seyfettin'in en çok beğendiği ve etkilendiği yazarlardan birisidir (Halman, 2006: 225; Ateş, 1977: 149; Aydemir, 1997: 58; Şevki, 2009: 413). Kuşadası'nda görev yaptığı dönemde Hakkı Tarık Us'a gönderdiği mektuplarda onun sanatından ve yapıtlarından övgüyle bahseder (Alangu, 2010: 84). Başlangıçtan son gününe kadar Maupassant hikâyesinin izinde giden Seyfettin, giriş-gelişme-düğüm-sonuç bölümlerine dikkat eden sürpriz bitişli hikâyelerinde teknik ve

yöntem değiştirmez (Mutluay, 1973: 94). Enginün (1992: 47), onun kısa öykülerinin genelde gözleme dayanan ve karakterlerini bir gerilim içerisinde sunmayı tercih eden gerçekçi, çoğunlukla mizahi ve Maupassant tarzı öyküler olduğunu belirtir. Ömer Seyfettin'e göre Maupassant'ın hikâyeleri "insana gerçeği öğrettiği, insanı gerçeği görmeye ve düşünmeye alıştırdığı için" güzeldir. Hikâyelerinden çeviriler yaptığı bu yazarı, bir süre sonra hikâyelerini yazarken örnek almaya başlar (Önertoy, 1972: 138). Ömer Seyfettin hikâyelerinde Maupassant etkisi, hem biçimsel hem de içerik açısından belirgin bir şekilde kendini gösterir. Ele alınan konular arasındaki benzerlikler sıradan bir okuma sırasında bile kolaylıkla anlaşılabilir (Kızılçim, 2010: 218). Maupassant yanında örnek aldığı ikinci isim, yine bir Fransız realist yazar olan Emil Zola'dır (Moss, 2004: 469).

Ömer Seyfettin hikâyelerine yönelik ilginin önemli nedenlerinden bir diğeri de Türk milliyetçiliğinin ilk evrelerindeki temel sorun ve olayları kurmaca alanına taşımasıdır; yüzyıl başı Bakanları'ndaki Osmanlı karşıtı ve milliyetçi çalkalanma, Balkan Savaşı sonrası durum, Türkçülük karşıtı çevreler vb. pek çok konu modern Türk kolektif belleğindeki en kristalize ifadesini bu kısa öykülerde bulur (Köroğlu, 2010: 356). Hikâyelerinin çoğunda doğru olduğuna inandığı soyut fikirleri somut örneklerle ortaya koymaya çalışır. Başka bir deyişle dava arkadaşı Ziya Gökalp gibi onun eserlerinin arkasında da bir ideoloji ve hayat felsefesi vardır. Yalnız Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp'e göre daha sanatkâr bir mizaca sahip olduğundan hikâyelerinde hayat felsefesini canlı, somut bir hayat sahnesi veya tablosu haline sokmasını bilir. *Mermer Tezgâh* hikâyesindeki Cabi Efendi gibi hakikati kitapta değil hayatın kendisinde arar. Yeni Lisan nasıl yaşanılan günlük hayatın içerisinde ise hakikat, güzellik ve milli ruh da hayatın içindedir (Kaplan, 1984: 41-42).

Başka bir ifadeyle Ömer Seyfettin'in kısa hikâyeleri zamanın sosyal ve siyasal olaylarını yansıtmaktadır. Bu hikâyelerle Jön Türk dönemini şekillendiren gerçek olaylar, düşünceler ve şahsiyetler arasında paralellik kurmak oldukça kolaydır. Bu kısa hikâyeler, okuyucunun modernleşme sürecine içeriden bakmasını ve böylece bireyin sosyal değişime nasıl uyum göstereceğine dair yeni bir anlayış kazanmasını sağlamaktadır (Karpat, 2011: 236). Okur merkezli bir aktarımın amaçlandığı metinlerinde, hissetme, hissettirme, sezdirme, uyarma işlevleri ön plandadır. Kolektif biyografyamızı hatıralar ve hareketlerden oluşan somut hamurda yeniden yoğuran yazar, bireyi şey'ler dünyasına gömülmekten kurtaracak ebedi değişmezlerin

çağrısını yapar (Eliuz, 2012: 331). Böylece okuyucu, Ömer Seyfettin'in kahramanları ile hemen birleşir, kendini o kahramanlardan birisi olarak görür ve Türklüğe karşı olduğunu hissettiği tavırlar karşısında cephe alma ihtiyacı hisseder (Enginün, 1997: 31).

Ali Canip Yöntem'e (1947: 39-40) göre Ömer Seyfettin'in asıl kıymeti halk dilini edebiyata geçirmek uğrundaki mücadele ve muvaffakiyetidir. Onun sayesinde Türk edebiyatı geniş halk kütlesi için anlaşılır bir maiyet alır. Fikirleri sözde kalmaz, idealinin tahakkuku için bizzat yabancı kavramları azaltır; halkın kullandığı sözlere, darbımesellere hatta konuşma dilindeki tarzlara "yerli ve vulgarie" ifadelere kıymet vererek bütün bunları hayret edilecek bir maharetle kullanır.

Yazar sade Türkçe ile yazdığı bu hikâye tarzını halka sevdirmiş, eserlerindeki mecazsız, sade, süssüz üslup hikâyelerinin çok okunmasını ve büyük rağbet görmesini sağlamıştır. Fikirlerini, açık, sade ve hazmedilmiş ifadelerle anlatır. Milliyetçi görüşlerini çeşitli olaylarla birleştirerek ifade eder. Onun milliyetçiliği Türk birliği esasına dayanır; ancak bu birliğin esası yalnız kan ve ırk birliği değildir. Ona göre dil birliği en kuvvetli bağlayıcıdır. Türk olmak için Türkçe konuşmak, Müslüman olmak, Türk terbiye ve örfünün içinde yaşamış olmak yeterlidir. Kan birliğinden ziyade dil, din, terbiye, gelenek, örf (kültür) birliğini esas tutar. Bu görüşlerini hikâyelerinde sindirilmiş cümleler halinde ortaya koyar (Banarlı, 2004: 1106).

Ömer Seyfettin şiirde olduğu gibi hikâye alanında da başlangıçta bireysel konulara eğilirken Meşrutiyet'in ilanıyla başlayan süreçte giderek milliyetçiliğe yönelir. Bununla birlikte Meşrutiyet'in ilk iki yılında *İki Mebus* dışında siyasal konulara hemen hiç değinmez. *Yaşasın Dolap, Aşk ve Ayak Parmakları* ya da *Tarih Ezelî Bir Tekerrürdür* gibi eğlendirici, muzip ve kısmen müstehcen öyküler kaleme alır (Erdem, 2015: 27). Bu eğlendirici öykülerden *Tarih Ezeli Bir Tekerrürdür* onun konusunu tarihten alan ilk eseridir. Konusunu Herodotos tarihinde geçen Lidya Kralı Myrsos oğlu Kandaules, güzel karısı ve Daskylos oğlu Gyges arasında geçen olaylardan alan (Herodotos, 2012: 9-12) öykü, daha sonra Peçevi, Naima ve Hammer'in eserlerinde geçen olaylardan yola çıkarak yazacağı tarihi hikâyelerin öncülü niteliğindedir.

Ordudaki görevinden ayrılarak Selanik'e yerleştiği 1911 yılı, Ömer Seyfettin'in hem gündelik hayatı hem de yazarlığı açısından tam bir kırılma noktası olur. Bu döneme kadar yazdığı hikâyelerde Edebiyat-ı Cedide'nin edebiyat ve dil

anlayışını egemendir ve topluma dönük bir yazar olduğu belli değildir (Yener, 1975: 45). Genellikle bireysel konuları duygulu ya da eğlenceli bir anlatımla işler. Dili ise 1911'den itibaren kaleme alacaklarına göre oldukça ağdalıdır. *Genç Kalemler*'de yayınladığı ilk öykü olan *Bahar ve Kelebekler*'den (11 Nisan 1911) itibaren dilin birden sadeleştiği, işlenen konuların bireyselden toplumsal'a doğru kaydığı görülür. *Bahar ve Kelebekler* ile ondan bir önceki hikâye olan *Tarih Ezeli Bir Tekerrürdür* (Düşünüyorum, 10 Ocak 1911) arasındaki dil ve üslup farkı ilk bakışta göze çarpacak ölçüde bellidir.

Arkadaşı Ali Canip Yöntem'e 28 Ocak 1911 tarihinde "Geliniz Ali Canip Bey, edebiyatta, lisanda bir ihtilâl vücuda getirelim" şeklinde yazdığı mektup ile başlayan ve Ali Canip'in bu mektubu Ziya Gökalp'e göstermesi ile devam eden süreç, Ömer Seyfettin'in kaleminden çıkan *Yeni Lisan* başlıklı imzasız yazının *Genç Kalemler* dergisinin ilk sayısında (25 Mart 1911) yayımlanması ile yeni bir mecraya taşınır. *Genç Kalemler* dergisinde savunduğu görüşler, onu kısa süre içerisinde Millî Edebiyat akımının öncülüsü haline getirir. 1911 yılı sonlarında askerlikten ayrılan Ömer Seyfettin bir yıl sonra Balkan Savaşı sebebiyle yeniden orduya dönmek zorunda kalır; 1913 yılında esir düşer ve ancak 1914 yılı başlarında İstanbul'a dönebilir. Yaşadığı bu olaylar yazarın görüşlerinde ve milliyetçilik anlayışında önemli değişikliklere sebep olur.

Ömer Seyfettin'in hikâyeleri, hayatındaki kırılma noktaları ve milliyetçilik anlayışındaki değişim de göz önüne alınarak 1911 (Askerlikten ayrılarak *Genç Kalemler*'i yayınlanmaya başlaması) öncesinde ve sonrasında yayınlananlar olarak ikiye ayrılabilir. 1911 sonrası ise *Genç Kalemler* döneminde yayınlananlar (1911-1912), Balkan Savaşı ve esaret sırasında ve etkisinde yayınlananlar (1913-1914), Dünya Savaşı yıllarında orduya ve halka moral vermek için yayınlananlar (1917-1918) ve savaşın kaybı sonrasında (1918-1920) yayınlananlar olarak dörde ayrılabilir. Ömer Seyfettin hikâyelerinin üçte ikisine yakınını, 1917 yılı Temmuz ayında *Yeni Mecmua*'nın yayın hayatına merhaba demesi ile başlayan ve 6 Mart 1920'deki ölümüne kadar devam eden yaklaşık iki buçuk yıllık üretken dönemde kaleme alır.

Ömer Seyfettin esaretten kurtulup İstanbul'a döndüğünde bambaşka bir ortamla karşılaşır. Askerlikten ayrılarak *Genç Kalemler*'e katıldığı 1911 döneminde milli bilinç henüz zayıftır ve aralarında Ömer Seyfettin'in de bulunduğu dönemin ideologları, bu bilincin oluşması adına yoğun bir çaba içerisindedir (Köroğlu,

2010:366). *İrtica Haberi* (1911), *Bomba* (1911) ve *Primo Türk Çocuğu* (1911) bu amaca hizmet eden hikâyelerinden başlıcalarıdır. Hâlbuki 1913 yılı sonlarında, bir yıla yakın süren esaretten İstanbul'a döndüğünde milli bilincin güçlendiğini, Türkçülüğün yaygınlaştığını görür. Fakat Selanik de dahil neredeyse bütün Rumeli toprakları kaybedilmiştir. Balkan Savaşı'ndaki acı yenilgi ve yaşadığı bir senelik esaret, Ömer Seyfettin'i derinden etkiler. Bu etkiyle yazar 1914 sonrası dönemde yayınladığı öykülerinde, "öteki"ne göre biçimlenen, negatif bir ulusçuluk yaklaşımı sergiler (Köroğlu, 2010: 366). *Piç, Hürriyet Bayrakları, Primo Türk Çocuğu Nasıl Doğdu? Nasıl Öldü?* gibi bu yaklaşımın ürünü olan hikâyeler, sonraki yıllarda Ömer Seyfettin'e yönelik eleştirilerin merkezinde yer alacaktır. *Donanma* dergisinde 27 Temmuz 1914'te yayınlanmaya başlayan *Beyaz Lale* ise bu dönemde yazılan eserler içerisinde en dikkat çekici ve eleştiri alanıdır. İçerisinde yer alan aşırı şiddet ve cinsellik, sonraki yıllarda hikâyeyi Ömer Seyfettin'e yönelik eleştirilerin odak noktası haline getirecektir.

Balkanlar'da yaşanan olayların ortaya çıkmasının ardındaki sert psikolojik gerçekliği tasvir eden yazarlar arasında yer alan Ömer Seyfettin'in (Şirin, 2013: 683), bu dönemki eserlerinde de Bulgar'ın, Yunan'ın kötü ve insafsız milliyetçiliklerini teşhir ederek Türk milliyetçiliğini uyandırma çabası devam eder (Köroğlu, 2010:366). Amaç, Gayrimüslimler arasında yaygınlaşan milliyetçilik karşısında Türklerin karşı karşıya kaldıkları tehlikenin farkına varmalarını; dolayısıyla da henüz zayıf olan milli bilincin uyanmasını sağlamaktır.

Yunanlıların, özellikle 1905-1914 döneminde Balkanlar'da yürüttüğü yayılmacı politikaları ve pratiklerinin Türk milliyetçiliğini doğrudan etkilediğini ileri süren Millas'a göre, bu etki Seyfettin'in metinlerinde açıkça dile getirilir ve ''millet olabilmek için'' Batılıların ve Yunanlıların örnek alınması gerektiği vurgulanır (Millas, 2005: 66). Gerçekten de Ömer Seyfettin hikâyelerinde, özellikle Yunan ve Bulgarlara yönelik olumsuz bir bakış egemen olmakla birlikte bu bakışın gerisinde onlar gibi olmaya yönelik bir istek de sezilir. Bu konu ileriki bölümlerde ilk kez Nietzsche tarafından ortaya atılan ve Max Scheller tarafından geliştirilen "hınç/ressentiment" kavramı (Greenfeld, 2017: 37) çerçevesinde analiz edilecektir.

Türk edebiyatında özellikle Tanzimat ve Servet-i Fünûn Dönemi eserlerinde, olayların genellikle İstanbul'da geçtiği görülür. Hikâyelerinin çoğu Rumeli ve Anadolu'da geçen Ömer Seyfettin, İstanbul sınırları dışına çıkan ilk hikâyecilerimizdendir (Kabaklı, 1990: 357). Hikâyelerinde mekân olarak özellikle

Rumeli'ye yoğun olarak yer vermesinde bu bölgede asker olarak görev yapmasının etkisi büyüktür (Torun 2004: 477). Meşrutiyet'in ilanı, akabinde bir asker olarak yer aldığı Balkan Savaşları ve terk edilmek zorunda kalınan Balkanlar'daki önemli topraklar, yazarın ruh dünyasında derin izler bırakır (Koç, 2008: 145). Yazarın ruh dünyasında derin izler bırakan bütün bu yaşananlar, hikâyelerine de çarpıcı bir biçimde yansır (Koçak, 2015: 639). Örneğin *Mehdi* hikâyesinde tren pencerisinden dışarı bakamama nedenini "sanki bize milyonlarca kan ve din kardeşlerimizin ölümünü hatırlatan dışarısını, bu düşmanın öz vatanımızdan zorla kopardığı altın sahraları görmemek için önümüze bakıyorduk" (2011: 341) sözleriyle açıklar.

Dünya Savaş yılları (1914-1918) Seyfettin'in Türk milliyetçiliği anlayışına yeni tarihsel boyutlar ekler (Karpat, 2011: 223). Köroğlu (2010: 358) Ömer Seyfettin'in yaşam çizgisine eşlik eden yazarlık kariyerinin, 1914 sonrasında, milliyetçilik anlayışı göz önüne alınarak üç evrede incelenebileceğini belirtir: 1) Esaretten İstanbul'a gelişiyle başlayan ve 1917'de *Yeni Mecmua*'nın çıkışına kadar süren evre 2) 1917`den 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Ateşkesi'ne kadar uzanan evre 3) Ölümüne kadar süren ve temelde 1919 tarihli çalışmalarını kapsayan mütareke evresi.

Buna göre 1914-1917 yılları arasını kapsayan ilk evrede Seyfettin, Türkçü ve Türkçü olmayan kamuoyuna yönelik polemik ve propaganda amaçlı risaleler, makaleler ve şiirler yazmaya yoğunlaşır. Bütün bu çalışmalarında Yeni Lisan akımına uygun, gayet sade bir dil kullanarak, Ziya Gökalp'ten kaynaklanan milliyetçi düşünceyi farklı olaylar bağlamında açımlar ve yeniden üretir (Köroğlu, 2010: 358). Milliyetçilik ideolojisini halka taşımak amacıyla başta başyazarlığını yaptığı *Türk Sözü* olmak üzere çeşitli gazete ve dergilerde yazılar yayımlar.

Ömer Seyfettin, 1914-1917 evresinde en çok şiir alanında eser verir; *Türk Yurdu, Halka Doğru, Türk Sözü, Donanma, Tanin* gibi süreli yayınlarda yayınlanan şiirleri genelde Turancı, Türklerin birleşmesi düşüncesine dayanan ve günün koşullarını yansıtan şiirlerdir. Bu dönemde yayınlanan makale ve risaleleri ise şiirlerine göre daha önemlidir; bu önem, daha önce de değinildiği üzere Gökalp'e ait düşüncelerin açımlanma ve yeniden üretilmesinden kaynaklanır. *Türklerin Millî Bayramı, Millî Tecrübelerden Çıkarılmış Amelî Siyaset, Herkes İçin İçtimaiyat: Ticaret ve Nasip, Mektep Çocuklarında Türklük Mefkûresi ve Yarınki Turan Devleti* bu tür eserlerinden bazılarıdır (Köroğlu, 2010: 359-361).

*Yeni Mecmua'*nın yayın hayatına başladığı 12 Temmuz 1917'den Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalandığı 30 Ekim 1918 tarihine uzanan savaşın ağırlığının yeni yeni hissedildiği ikinci evrede Ömer Seyfettin, pek çok meslektaşı gibi "üretimsizliği" dış koşullara bağlayan apolojik bir yaklaşım içindedir (Köroğlu, 2010: 365). 7 Aralık 1917 tarihli bir günlük kaydında, o ana kadarki yayın hayatıyla ilgili bir muhasebe yapar ve "On altı senede yani yüz doksan iki ay içinde yüz on iki hikâye... Ayda bir hikâye bile düşmüyor" diyerek hayıflanır (Ömer Seyfettin, 2000: 255). Bu verimsizliğini üç nedene dayandırır. İlk iki neden bireyseldir: Önceleri tarihçi olmak ister, bu doğrultuda beş sene boyunca tarih ve felsefe çalışır. Daha sonraları ise, belli bir amaca yönelmeden sadece keyfi için okumakla zaman harcar. Üçüncü neden toplumsal ve siyasal krizler ile bu krizlerin onun hayatına yansımasıdır.

Ziya Gökalp'in "Türkiye'de buhran bitmez. Biri biterken biri başlar... Eğer yazmak için hayali bir devir bekliyorsan, o başka" (Ömer Seyfettin, 2000: 255) şeklindeki telkiniyle bu dışsal nedenlerin üzerindeki etkisinden kurtulan Ömer Seyfettin, verimli bir döneme girer. Gerçekten de 1917'in ilk günlerinde başlayıp 12 Temmuz 1917'de *Yeni Mecmua*'nın yayın hayatına merhaba demesiyle görünür hale gelen ve 1919 sonlarına kadar devam eden dönem, onun en fazla eser verdiği yıllar olur. Kısa öykülerinin çoğunu bu dönemde yayınlar. Her hafta birden fazla dergide öyküleri yayınlanan yazar, milli benliği oluşturmaya yönelik sürekli bir arayış içerisindedir. *Yeni Mecmua* ile başlayan devrede hem yaşanan savaşın azameti hem de olayların ortaya koyduğu meydan okumaya daha sağlıklı bir cevap verme zorunluluğu, Ömer Seyfettin'in kendi geçmişi ve gündelik hayatından kaynaklanan, daha gerçekçi bir milliyetçilik yaklaşımına yönelmesine neden olacaktır (Köroğlu, 2010: 366-367).

Ömer Seyfettin, *Yeni Mecmua*'da yayımladığı hikâyelerinde genellikle mâzî ve kahramanlık hasretini işler (Engünün, 1995: 6). Kalamış'taki münferit yalıya taşındığı dönemde yazdığı bu hikâyelerde Peçevi, Naima ve Hammer'in eserlerinde işaret ettiği vakalardan (Yöntem, 1947: 35; Yurdakul, 1986: 283) ve Evliya Çelebi'nin yolculuk izlenimlerinden yararlanan (İleri, 1975: 6) yazar, "savaş edebiyatı"nın en yetkin örneklerini verir. Onun vakanüvis tarihlerinden konular seçmesi, tarihe karşı eski merakı ve hazırlıklarından geldiği kadar, o sırada tarihçi Ahmet Refik'in *Geçmiş Devirlerdeki Osmanlı Hayatı* üzerindeki araştırmalarının, İttihat ve Terakki Partisi

çevresinde toplanan aydınlarda uyandırdığı ilgiyle de yakından ilişkilidir (Alangu, 2010: 314).

Cevdet Kudret (1997: 30), yazarın "*Eski Kahramanlar"* genel başlığı altında yayımladığı bu hikâyelerin, savaşın doğurduğu kötümser havayı dağıtmak, halkın kahramanlık duygularını kımıldatmak, onlara iyimserlik ve umut vermek amacıyla yazıldığı hissi uyandırdığını; bu noktada Seyfettin'in Tanzimat Devri'nde ortaya çıkan bozgun havasını dağıtıp yurt sevgisini yaymak amacıyla Osmanlı ve İslam tarihine ait birtakım tarihsel eserler yazmış olan Namık Kemal ile birleştiğini ifade eder. Ahmet Kabaklı (1995: 3) da bu konuda Kudret'le aynı fikirdedir ve onun tarihi hikâye yazmaya Namık Kemal'in etkisiyle yöneldiğini ileri sürer. Ömer Seyfettin'in *Eski Kahramanlar* dizisinde, Namık Kemal'in "*Devr-i İstilâ*" dizisinde Rus ve Avusturya seferlerine giden askerimizi yüreklendirmek için Selahaddin Eyyubi, Fâtih Sultan Mehmed, Yavuz Sultan Selim gibi ünlü büyük sultanların ve Tiryaki Haşan Paşa ve Emir Nevrûz gibi devlet adamlarının Haçlılara, Bizans'a, Sırplara karşı zaferlerini anlatmasına benzer şekilde orduya moral vermeye çalıştığını belirtir.

Selim İleri (1975, 1978) de Kudret (1997: 30) ve Kabaklı (1995: 3) ile benzer görüşlere sahiptir. Namık Kemal, tarihten kaynaklanan yapıtlarıyla Osmanlı toplumuna umut vermek istediğini ve bunun için tarihi başarılardan örnekler çıkardığını belirten Selim İleri, benzer bir çabanın Ömer Seyfettin'in *Eski Kahramanlar* dizisinde belirdiğini ifade eder. İkisi de tarihi, bireysel kahramanlarla açıklama eğiliminde birleşerek, masala dayanan olayları konu alırlar ve bu soy ürünlerde devletin güçlülüğünü, bu güçlülüğü koruması gereken görkemli fizikleriyle 'erkek adamlar'a duyulacak ihtiyacı, adaletin yüceliğini ve tanrısallığını işlerler. Hayatın ve yıkılmakta olan Osmanlı İmparatorluğu'nun kurtuluş gizini; yücelik, ululuk gibi erdemlerde ararlar. Birey, devletin iradesine ne pahasına olursa olsun uymak zorundadır; güçlü bir devlet de toplumu kurtaracaktır. Ancak devletin toplumu nasıl kurtaracağı sorusu her ikisi tarafından da yanıtsız bırakılır (İleri, 1975: 7-8).

Namık Kemal'e benzer şekilde Ömer Seyfettin de toplumun bir dönüm noktasını idrak ettiği yıllarda, kendi tarihine dönerek oradan seçtiği olay ve insanlarla, bir duygulanış biçimini aktarmayı hedefler. Bu bir kaçma ya da sığınma hali değil; en eski destan kişisinin tarih içindeki sonsuz yolculuğunda, milletin birikmiş bütün tecrübelerinin üzerinden yeni bir tarihsel kimlikle ve bir başka tarihsel düzlemde konuşmak üzere yeniden yaratılmasıdır. Konusunu tarihten alan hikâyeler yoluyla

destanlardan ve tarihten çıkarılmış ideal devlet adamı, ideal asker tiplemeleriyle devlete ve devlet adamına, orduya karşı güvenini yitirmiş olan halkın şuuru tazelenmek istenmektedir (Argunşah, 2011: 58). Ömer Seyfettin'e göre tarih yarını kurmak için yararlanılabilecek büyük fikirleri içinde barındıran büyük bir hazinedir (Şengül, 2006: 232).

Eski Kahramanlar dizi başlığı altında yayınlanan bu hikâyelerin toplamı on birdir. *Ferman* (23 Ağustos 1917)*, Kütük* (27 Eylül 1917)*, Vire* (11 Ekim 1917)*, Teselli* (23 Ekim 1917)*, Pembe İncili Kaftan* (1 Kasım 1917)*, Başını Vermeyen Şehit* (22 Kasım 1917)*, Kızılelma Neresi?* (29 Kasım 1917)*, Büyücü* (6 Aralık 1917)*, Teketek* (13 Aralık 1917)*, Topuz* (27 Aralık 1917)*, Diyet*'ten (10 Ocak 1918) oluşan bu dizi, hem aynı dergide yayınlanması hem de ele alınan konuların benzerliği açısından bir iç tutarlılık sergiler (Köroğlu, 2010: 37). *Pembe İncili Kaftan*'da devletin vakarını kendi gururunda temsil eden kahramanın tüm servetini bu uğurda karşılıksız harcamasını*, Ferman*'da hayatını devlete adamış bir komutanın bu uğurda canını feda etmesini, *Başını Vermeyen Şehit*'te iman ve cesaretin önemini, *Teketek*'te mertliğin değerini, *Topuz*'da devletin kudretini, *Kızılelma Neresi*'nde ordunun padişaha mutlak itaatini işler. Böylece inançlarından ve/veya devlete bağlılıklarından asla taviz vermeyen kahramanlar çizer. Bu kahramanlar devrin özlediği kişilerdir (Enginün, 1992: 40-41). Disiplin, sadakat ve devlete itaat (Ferman), düşmanı yenmek için gösterilen kurnazlık (Kütük ve Vire), önceden belirlenmiş mutlu bir geleceğe iman (Kızılelma Neresi) ve nihai zafere duyulan sarsılmaz inanç Ömer Seyfettin'e göre Türklerin muzaffer atalarının ayırt edici özellikleridir ve bu hikâyelerde halkın ilgisine sunulan karakter özellikleri de bunlardır (Karpat, 2011: 223).

Eski Kahramanlar'da Ömer Seyfettin sadece tarih ve tarihi kaynakları değil; destan, masal gibi halk anlatı biçimlerini, gelenek ve görenekleri, din ve inançları kısaca bütün kültürel ürünleri milli kimliğin beslenip yaratılması için kullanır (Mert, 2004: 303). Hikâyelerini destani unsurlarla zenginleştirerek halka sevdirmeyi amaçlar. Gençosmanoğlu'na (1995: 12) göre okuyucuyu bu derece büyüleyebilmesinin ve kendisini sürekli okutmasının temel sebebi destânî temayı tarihî hikâyelerine sokmasıdır. Geniş okuyucu tabakaları, Ömer Seyfettin denilince milli ve tarihi hikâyeler dizisini düşünmekte; bu eserleriyle onu canlı ve kendilerine yakın bulmaktadır.

Ömer Seyfettin, Eski Kahramanlar dizisini yayınladığı dönemde, tarihin milliyetçi yeniden yorumlanması hedefini, yaşadığı dönemden kaynaklanan öykülerle de desteklemek ister ve bu amaçla *Yeni Kahramanlar* adını verdiği bir dizi daha başlatır. Böylece tarihi, günün koşulları açısından ele alma, tarihi milliyetçi bir gözle okuma anlayışındaki dolaylılığı bu ikinci diziden çıkarmak ve milli benliğin Birinci Dünya Savaşı koşullarında tezahür edişini sergilemek ister (Köroğlu, 2010: 372). Başka bir ifadeyle Ömer Seyfettin bu seriyle, yeni savaşların; yeni şartların yeni kahramanlar ortaya çıkardığını ortaya koymayı amaçlar (Kabaklı, 2000: 58). Bu doğrultuda Eski Kahramanlar'ın ilk öyküsü *Ferman'*dan iki hafta sonra, 6 Eylül 1917'de, Yeni Kahramanlar'ın ilk örneği *Kaç Yerinden*'i yayınlar.

Her ne kadar Ömer Seyfettin'in *Kaç Yerinden* dışında *Yeni Kahramanlar* başlığı altında yayımlanan başka bir öyküsü yoksa da Alangu (2010: 317)*, Müjde* ve *Bir Çocuk Aleko* hikâyelerini; Kabaklı (2000: 58) ise *Çanakkale'den Sonra*'yı bu seriye dahil eder. Bu hikâyelerde Ömer Seyfettin, gözünü tarih yerine "ân"a çevirir. Ülkesinin en zor günlerinde, cephede kahramanca direnen askerleri ve onların insanüstü gayretlerinin vatan topraklarında uyandırdığı heyecanı konu alan bu hikâyeleri, Birinci Dünya Savaşı döneminin güncel metinleri arasında değerlendirmek mümkündür (Erzen, 2014: 297). Yazar Harbiye Nezareti'nin düzenlediği ünlü Çanakkale gezisi sonrasında, bu gezide gördüklerine ve duyduklarına dayanarak kaleme aldığı Yeni Kahramanlar serisinde, Eski Kahramanlar serisinde başarı ile kullandığı epik anlatım havasını bir türlü yakalayamaz (Alangu, 2010: 317).

Tarihsel malzemenin bir araç olarak kullanıldığı Eski ve Yeni Kahramanlar serilerinde yer alan hikâyelerde; özerkleşme, özgünleşme ve kendi içinde bütünleşme aşamalarını deneyimleyen hikâye kahramanları, toplumsal bir değerin, bir değer yoğunluğunun bireyleşmesi olarak kurgusal dünyanın merkezinde bulunurlar. Ülkücü tipler olarak kurgulanan karakterlerin kendi oluş atılımları, "toplumsal ve evrensel göndergeleriyle kendini, çevresini, milletini korumak ve yeniden kurmak isteyen bireyin düşünsel başkaldırısının eylemsel düzeye taşınmasıdır" (Eliuz, 2012: 331). Edebi kaygıları arka plana atmadan toplumsal şuuru şekillendirme ve milli bilinci sağlamlaştırma gayreti içerisindeki Ömer Seyfettin, tarihi vakalar ve kahramanlarla, incindiğine inandığı milli gururu tamir etmeyi amaçlar. Bunun için uzun yıllar boyunca ihtişamlı dönemlerin anılarıyla yaşayan, sürekli gerileme ve dağılma içerisinde yaşamış nesillerin yüzünü, tarihin sayfalarından ilham alarak kurguladığı karakterlere

çevirir. Bu karakterler, temsil ettikleri değerler dünyası ile günün insanına bağlanabilecekleri bir kök temin ederler (Demir, 2011: 93).

Ömer Seyfettin epik-tarihi nitelikli hikâyelerini, *Yeni Mecmua* devresinin sonlarına doğru azaltarak çağdaş toplum olaylarına yönelir ve yönünü mizahi hikâyelere döner. Günün şartlarını izleyerek savaş mitosundan sıyrılarak gerçeğe ve taşlayıcı mizaha yönelir. Yazar bu dönemde yazdığı hikâyeleri *Zamane Yiğitleri* seri başlığı altında toplar. *Düşünme Zamanı, Cesaret* ve *Hafiften Bir Seda* gibi hikâyelerin yer aldığı bu seride İstanbul külhanbeylerinin hayatlarını tasvir eder (Alangu, 2010: 319). Savaş onu halka daha da yakınlaştırır, halkın sorunlarıyla daha yakından ilgilenmesine ve halkın çektikleri ile ilgilenmeyen ama halkçı geçinen yönetici ve aydınları sert şekilde eleştirmesine neden olur (Önertoy, 1997: 13).

Köroğlu'nun (2010) üçüncü evre kabul ettiği 1919'dan ölümüne kadar devam eden dönemdeyse Ömer Seyfettin, ekonomik dengesizlik ve haksız çıkar ortamına yoğunlaşır. Canlarını hiçe sayarak savaşa katılanların, savaşta şehit ve gazi olanların yakınları aç, sefil yaşarken; savaş vurgunculârının maceraları ve yaşayışları, Ömer Seyfettin'de haklı bir tiksinti uyandırır (Enginün, 1992: 40). 24 Mayıs 1918'de *Vakit*'te yayınlanan *Makul Bir Dönüş* ve 6 Şubat 1919'da *Şair*'de yayınlanan *Acaba Ne İdi?*, 13 Mart 1919'da *Büyük Mecmua*'da yayınlanan *Memlekete Mektup*, 20 Mart 1919'da yine aynı dergide yayınlanan *Niçin Zengin Olamamış?* ve 3 Temmuz 1919'da *Yeni Dünya*'da yayınlanan *Zeytin Ekmek* bu konulara yoğunlaştığı eserlere örnek gösterilebilir. Seyfettin söz konusu dönemde *Forsa* ve *Uzun Ömür* gibi konusunu tarihten alan hikâyeler de yazar.

Bu dönemde Ömer Seyfettin'in milliyetçilik anlayışı halkla bütünleşmeye doğru evrilir. Mütareke günlerinde Ömer Seyfettin'deki bu halkla bütünleşme düşüncesi Anadolu'ya kayar. Bu günleri anlatan *Memlekete Mektup* öyküsünde bir yandan İttihat ve Terakki liderleri Enver Paşa ve Cemal Paşa'yı gerçek ulusçuluktan uzak kişiler olarak değerlendirirken öte yandan da İstanbul'da yaşayan aydınları yanlış ulusçuluk düşüncelerine sahip oldukları için eleştirir. Ömer Seyfettin'de bu yönde gelişen ulusçuluk düşüncesi, onun giderek İttihat ve Terakki'den uzaklaşmasına ve tamamen kopmasına yol açar (Önertoy, 1997: 13). Bu kopuşla birlikte gündelik hayata ve savaş dönemi ekonomi politikalarının eleştirisine eğilen hikâyeler yazmaya yönelir.

Ömer Seyfettin 36 yıllık kısa ömründe, hikâye, şiir, makale, fıkra, mensure, mektup, tercüme, piyes türlerinde kaleme aldığı eserlerle Türk edebiyatının ve özellikle de kısa hikâyeciliğinin gelişimine büyük katkıda bulunur. Eserlerinde zaman zaman aşırı milliyetçiliğe varan bir dil kullanması bazı yazarlarca eleştirilse de bu eleştiriler yapılırken yazarın yaşadığı dönemde Türk milletinin ve Osmanlı Devleti'nin karşı karşıya kaldığı felaketlerin göz önüne alınması gerekir. Cunbur'un (1992: 16) deyimiyle Ömer Seyfettin, "bir asker olarak kılıcıyla yapamadığını, milleti içinde bulunduğu güç durumdan kurtarma yolunda kalemiyle yapmaya çalışan bir yazardır".

3.2 Ömer Seyfettin'in Milliyetçilik Anlayışı

Ömer Seyfettin, 1900'lerin başlarında yetişen yazarlar içerisinde milliyetçilik düşüncesine en fazla önem veren ve onu mensur yazılarında şiirlerinde, hikâyelerinde çeşitli yönleriyle en sık işleyenlerden birisidir. Osmanlı İmparatorluğu'nun hızlı bir dağılma sürecine girdiği, olağanüstü bir dönemde yaşayan Seyfettin, imparatorluğun kadim topraklarının birer birer elden çıkmasının yarattığı travmaları gerek asker gerekse aydın olarak derinden hisseder. Kendisinin milliyetçilik anlayışı da böylesi bir alt üst oluş döneminde gelişir ve olgunlaşır. Harp Okulu'nda öğrenim görmesi, ilk görev yeri İzmir'de Türkçü çevrelerle iletişim kurması, 1908-1911 yılları arasında Balkanlar'da genç bir subay olarak görev yapması, 1911 yılında Ziya Gökalp ile tanışması ve 1912 yılında patlayan Balkan Savaşı sırasında esir düşerek bir yıl esir kampında kalması onun milliyetçilik anlayışının oluşumunda en önemli kilometre taşlarını oluşturur.

Arkadaşı Ali Canip Yöntem'e göre (1947: 42) milliyetçilik, kendisi de "nasyonalist burjuva münevverleri zümresine mensup" olan Ömer Seyfettin'in "eserlerinin karakteristik çehresidir". Yazarın bütün yazılarında gerçeğin zaruretlerine dayanan ve gücünü oradan alan bir milliyetçilik anlayışı egemendir. O, "başı havalarda, gerçekten kopmuş idealistlerden değildir". Bu sebeple eserlerini ideolojiye göre ayarlayan yazarların düştüğü yapaylık, onun eserlerinde pek görülmez (Enginün, 1992: 48).

Ömer Seyfettin'in milletçilik anlayışı büyük ölçüde Ziya Gökalp'in görüşlerine paraleldir. Alangu (2010: 148) onun Ziya Gökalp'le tanışmadan önce, kendisine daha olumlu bir sanat yolunu açacak kapıyı bulamadığını, dil ve şeklini bir türlü yenileyemediği şiirler yazdığını ve yaşadığı şartlar altında artık kabına sığamaz bir

duruma geldiğini ifade eder. Gökalp ile tanıştıktan sonra “yolunu ve yönünü bulan” Seyfettin, etkili ve verimli biçimde yazı ve edebiyatı yenileme yoluna girer.

Çok sayıda etnik unsuru içinde barındıran Osmanlı İmparatorluğu’ndan bir ulus devlet olan Türkiye Cumhuriyeti’ne geçiş sürecine egemen olmuş derin bir değişim ve bunalım döneminde yaşayıp yazan çağdaşı ve yakın arkadaşı Ziya Gökalp (Parla, 1989: 13) gibi Ömer Seyfettin de dil ve kültüre (hars) dayanan bir milliyetçilik anlayışına sahiptir. Ona göre “milliyetin hududu lisanla harstır” (Ömer Seyfettin, 2002: 152). Bunun için dünyanın değişik bölgelerinde yaşayan Türk topluluklar arasında kültür ve dil birliği oluşturulmasına gayret eder. Ona göre bu birliğin sağlanması halinde siyasi sınırlar birleşse de birleşmese de Turan gerçekleşmiş demektir (Çağın, 1997: 82).

Ömer Seyfettin’in milliyetçilik yaklaşımını ortaya koyan en önemli metinlerden birisi, 1914 yılında kaleme aldığı *Türklük Mefkûresi* başlıklı makaledir. Söz konusu makalede yazar gençlere millet, ümmet, devlet kelimelerin manalarını açıkça bilmeleri ve akılda tutmaları gerektiğini tavsiye ederek milletin tanımını “bir lisanla konuşan ve dinleri bir olan bütün insanlar” şeklinde yapar ve “dinleri bir olmakla beraber lisanları da bir olan bütün insanlara millet” adı verildiğini ve Türkçe konuşan bütün Müslümanların Türk milletinden olduğunu ifade eder. Ona göre milliyet, “din ve dil birliği olan bir halkın adıdır”. Dolayısıyla “Türkiye'de, Acemistan'da, Afganistan'da, Türkistan'da, Buhara'da, Kaşgar'da, Çin'de, Mançuri’de, Kafkasya'da, Kırım'da, Rusya'da ne kadar Türkçe konuşan Müslüman varsa bizim milletimizdir” (Ömer Seyfettin, 2002: 82-83).

Tıpkı Gökalp gibi Ömer Seyfettin de ırkçılığa kesin bir dille karşı çıkar. Ona göre “dünyanın hangi dershanesine gitseniz ırk nazariyesinin reddedildiğini öğrenirsiniz” (Ömer Seyfettin, 2002: 72); hatta “bugün milletlerde ırk esası aramak, "Elkimya" ile meşgul olmaktan ziyade gülünçtür” (Ömer Seyfettin, 2002: 70). Örneğin Fransızların bir ırktan olduğunu ileri sürmek büyük bir yanlıştır. Yüzyıllar içerisinde Fransa'dan altmış kadar ırk gelip geçer ve bazısı orada kalır. İşte onların dil ve terbiye, örf ve adet, din gibi müesseseleri, müşterek bir cemaat haline gelmelerini ve Fransız milletini oluşturmalarını sağlar. Almanlar ve İngilizler de saf ve müstakil bir ırktan değillerdir. Hatta İspanyol, İtalyan, Macar, Bulgar, Rum milletleri de böyledir (Ömer Seyfettin, 2002: 72).

Ömer Seyfettin aydınların ırk ile milliyet kavramlarını birbirine karıştırdığını belirterek ikisinin aynı şey olmadığını ifade eder. Ona göre ırk başka, milliyet başka bir şeydir ve bunlar arasında dağlar kadar fark vardır. "Irk', bugün bir 'mevhume' [vehim, hayal], 'milliyet' ise bir 'hakikat'tir. Milliyet kanda değil candadır" (Ömer Seyfettin, 2002: 153). Bu sebeple "biz de Türk derken ırk ve kan cihetlerini derin derin araştırmamalıyız. Bir ferdin Türk olmak için Türkçe konuşması, Müslüman olması Türk terbiye ve örfünün içinde yaşaması kâfidir" (Ömer Seyfettin, 2002: 72). Örneğin Arnavutça bilmeyen, Arnavutluk'a gidip Arnavut milliyeti için, Arnavut harsı için çalışmayan, Türkiye'de oturan bir Arnavut, Türk sayılır. Çünkü o, fiilen Türkleşmiştir, Türkçe konuşur, Türkçe yazar, Türk milletinin harsı için çalışır. Türk devletinin hadimidir, Türk mefkûresine uymuştur. Bu Arnavut gibi Türkiye'de doğup büyüyüp atalarının milliyetine ya da yaşadığı yerlere dönmeyen Çerkez, Arap vb. her Müslüman da yine Türktür (Ömer Seyfettin, 2002: 153).

Milleti, "bir lisanla konuşan ve dinleri bir olan bütün insanlar" olarak tanımlayan Ömer Seyfettin'in milliyetçilik anlayışında "dil" en önemli öğedir. 14 Mayıs 1914 tarihinde kaleme aldığı *Türkçeye Karşı Enderunca* başlıklı yazısında "Milliyetimiz nasıl Türklük, vatanımız nasıl Türkiye ise lisanımız da Türkçedir. Türkçe bizim manevî ve mukaddes vatanımızdır. Bu manevî vatanın istiklâli, kuvveti resmî ve millî vatanımızın istiklâlinden daha mühimdir" diyerek Türkçenin önemine dikkat çeker ve vatanını kaybeden bir milletin diline ve edebiyatına hâkim kalması halinde mahvolmayacağını, yaşayacağını ve günü geldiğinde siyasî istiklâlini kazanıp düşmanlarından intikam alacağını ifade eder. Bir milletin dilini bozması ya da kaybetmesi halinde ise siyasî hâkimiyeti bâkî kalsa bile tarihten silineceğini ve esirlerinin onu yutacağını ileri sürer (Ömer Seyfettin, 1999: 69).

Ömer Seyfettin, *Genç Kalemler*'in ilk sayısında yayımladığı *Yeni Lisan* başlıklı makalesinde imparatorluğun Avrupa'nın büyük devletleri tarafından işgal edildiğini ve Balkan devletlerinin onun ölümünü beklediğini belirterek yegâne kurtuluş yolunun halkın anlayabileceği yeni bir dil olduğunu ileri sürer. Bunun yalnızca edebi bir konu değil, Türklerin hayatlarıyla ilgili bir konu olduğunu vurgular (Arai, 1994: 63-64). Eski dil ile yeni dili ayıran yazar, eskilerin yanlışlarını göstererek gramer, yazı ve isimlerin Türkçe kurallara uyması, yabancı terkiplerin terk edilmesi ilkelerini kurar (Ülken, 1992: 306). Osmanlılık bilinci karşısında Türkçeyi, millet olma aşamasının

siyasal ve toplumsal olgusu kabul ederek başlattığı hareketi, toplumun en yeni ve dinamik güçlerine, gençlere, mal etmeye çalışır (Kurdaakul, 1992a: 43).

Dili, "milletin manevi vatanı" olarak gören Seyfettin'e göre bu manevi vatana istihkâm yapılmaz ve müdafaasına gayret olunmazsa maddi vatan da yaşanamaz. Almanlar, Macarlar gibi lisanlarını seven, kendi kelimelerini, kendi kaidelerini terk etmeyen milletler kurtulmuşlardır (Ömer Seyfettin, 2002: 90). Bu yüzden "fiili vatanımız olan Türkiye'de, nasıl yabancı düşmanlar bulunmasını istemezsek lisanımızda da Türkçeleşmemiş" yabancı sözcükleri, yabancı kaideleri istememiz gerekir (Ömer Seyfettin, 1998: 42).

Yazar, Türklük mefkûresinin gerçekleşmesi için dünyada yaşayan bütün Türkçe konuşan Müslümanların İstanbul Türkçesini benimsemesi gerektiğini savunur (Ömer Seyfettin, 2002: 111). Ona göre, "bütün Türklerin seve seve okuyacağı edebi lisan, İstanbul Türkçesidir". Terkipsiz ve tabii İstanbul Türkçesi yazmak yalnız Türkiye'deki Türk şairlerin görevi değildir. (Ömer Seyfettin, 2016: 332). Her Türk İstanbul Türkçesiyle yazmayı bir "hamiyet" bilmelidir. Dilde birleşmenin sağlanabilmesi için gazeteler ve kitaplara da önemli görevler düştüğünü belirten yazar, Turan'ın bütün gazetelerinin İsmail Bey'in (Gaspıralı) *Tercüman*'ı gibi İstanbul Türkçesi kullanması gerektiğine dikkat çeker. "Mahalli lehçeler uğruna Türklerin müşterek lisanı öldürülmemelidir!" (Ömer Seyfettin, 2002: 111).

Ortak dilin milletler için önemini vurgulayan Ömer Seyfettin, müşterek edebi bir lisanı olmayan bir milletin, rabıtasız sürü sayılacağını ileri sürer. Ona göre lisan en kavi [güçlü, dayanıklı] bağ; bu bağı örmek de Turan edebiyatının en kutsal görevidir. Bu noktada manevi vatan olan dilin koruyucuları, kahramanları, askerleri olan yazarlara büyük görevler düşmektedir. Çünkü dil öyle bir vatandır ki bozulursa ne millet ne de devlet kalır (Ömer Seyfettin, 2016: 332).

Ömer Seyfettin'in milliyetçilik anlayışında dil yanında din de büyük öneme sahiptir. *Yarınki Turan Devleti* risalesinin kapağında yer alan "Bir devletin tabi hudutları dağlar ve ırmaklar değildir; istinat ettiği milletin lisani ve dini sınırlarıdır" şeklindeki ifade onun dil kadar dine de önem verdiğini açıkça göstermektedir. Bu noktada Seyfettin'in, Ziya Gökalp'in görüşlerinden uzaklaştığı; Ziya Gökalp'te "hars" kavramı büyük ağırlığa sahipken, Ömer Seyfettin'de bu ağırlığın büyük ölçüde dil ve din kavramlarına kaydığı görülür. Ziya Gökalp'in milliyetçilik anlayışında da din unsuru

başlangıçta önemli bir kavramdır; ancak 1909'dan 1918'e kadar geçen süreçte din unsuru giderek önemini yitirir, kavram giderek laikleşir (Georgeon, 2005: 15).

Buna karşın Ömer Seyfettin dine merkezi bir önem vermeye devam eder. Ölümünden kısa süre önce, 3 Kasım 1919 gibi oldukça geç bir tarihte yayımlanan *Mefhum Burhanı* başlıklı yazıda, "Anadili Türkçe olan, Türk mefkûresi, Türk terbiyesi, Türk hissiyatı içinde büyüyen her Müslüman halis muhlis Türk'tür" (2002: 152-155) diyerek bunu açıkça ortaya koyar. Ona göre milliyet ile dinin farkı yoktur ve ikisi birbirinden ayrılamaz: "Milletsiz bir din olmadığı gibi, dinsiz bir millet de olmaz… Milliyetini seven dinini de sever. Dinini seven milliyetini de sevmelidir. Çünkü din ruh ise, milliyet vücuttur. Vücut sağlam olursa ruh rahat eder" (Ömer Seyfettin, 2002: 90-91).

Seyfettin (2002: 91), hem Türklerin hepsinin Müslüman olduğunu hem de Türkçe konuşan bütün Müslümanların Türk olduğunu ileri sürer. Bu yaklaşımıyla Gagavuzlar (Hristiyan), Sarı Uygurlar (Budist), Tuvalar (Şamanist), Karaylar (Yahudi) gibi Türkçe konuşan Türk toplulukları, Türk tanımı dışına çıkarırken; köken itibariyle Türk olmayan Çerkez, Arnavut, Abaz, Boşnak, Pomak vb. Türkçe konuşan Müslüman toplulukları, Türk tanımının içine dâhil eder. Onun bu görüşleri dönemin diğer Türkçüleriyle paraleldir. Lewis'e göre (1999: 349) Türkçüler, savundukları daha büyük Türk ailesinin, din olarak Müslümanlığı benimsemişlerle sınırlı olduğunu açıklayarak gerisini bunun dışında bırakır. Bu açıdan Türkçüler, Osmanlıcılar ve İslamcılar arasında fazla bir fark yoktur.

Türkçe konuşmayan diğer Müslüman milletlerin, Türklerin din kardeşleri olduğunu ifade eden Ömer Seyfettin, Türklük mefkûresinin kendini kurtardıktan sonra diğer milletlerden olan Müslüman din kardeşlerine de imdada gitmesi gerektiğini belirtir ve bu noktadan hareketle Türklerin milli, dini ve fiili vatan olmak üzere üç farklı vatanı olduğunu ileri sürer. Milli vatan, Türkçe konuşan bütün Müslümanların oturduğu yerler; yani Turan, Türklerin milli vatanıdır. Turan hangi devlet idaresine girerse girsin, Türklerindir. Anadolu, Turan'ın bir parçasıdır ve İstanbul dünyada bir tanecik olan Türk hakanlığının merkezidir. Turan'la birlikte bütün başka milletlerden olan Müslümanların oturduğu yerler ise Türklerin dini vatanıdır. Padişah, bütün Türklerin hakanı olduğu gibi, bütün Müslümanların da halifesidir. İstanbul, Türk hakanlığının ve Türklüğün merkezi olduğu gibi, Müslümanlığın ve hilafetin de merkezidir. Osmanlı Devleti'nin idare ettiği Türkiye ise Türklerin fiili vatanıdır. Türklerin hakanı ve Müslümanların

halifesi olan zat, Osmanlı Devleti'nin tebaası için bir hükümdar, bir padişahtır (Ömer Seyfettin, 2002: 91-92).

Ömer Seyfettin, tanımını yaptığı bu üç vatan içerisinde önceliği Türkiye olarak ifade ettiği o dönemki Osmanlı topraklarına verir. Birçok eserinde, Tehlikede gördüğü Türkiye topraklarında Türk nüfusunun az gösterildiğini, bunun düşmanların bilinçli bir tercihi olduğunu ileri sürer. 1912 yılında kaleme aldığı *Milli Tecrübelerimizden Çıkarılmış Ameli Siyaset* başlıklı yazısında bu durumu "Düşmanlarımız sıkılmasalar, Türkiye'de hiç Türk yoktur diyecekler" (Ömer Seyfettin, 2002: 40) şeklinde özetler. Ona göre Turan'ın bir parçası olan Türkiye'de ne kadar Türk olduğunu coğrafya kitaplarının hiç birisi doğru yazmaz; çünkü bu kitapların tamamı, Türk düşmanı Hristiyan Avrupalıların eserlerinden tercüme olunmuştur. Türk düşmanları olarak gördüğü Hristiyan Avrupalıların, Türkiye'yi parçalamak ve Rumeli gibi aralarında taksim etmek istedikleri için Türkiye'de Türk nüfusunu hep az göstermeye çalıştıklarını ileri sürer (Ömer Seyfettin, 2002: 83).

Türkiye nüfusunun çoğunluğunu Türk ve Arap olmak üzere iki milletin teşkil ettiğini ifade eden Seyfettin, bu iki millet içinde nüfusça en çoğunun Türkler olduğunu belirtir. Ona göre İstanbul, Edirne, Bursa, Kastamonu, Konya, Ankara, Trabzon, Sivas, Aydın, Adana vilayetlerinin ahalisi hemen bütün bütün Türk ve Müslümandır. Bu vilayetlerin hepsi birden hesap olununca yüzde beş gayri Türk ve Hıristiyan ahali çıkmaz. Çokluk ve kesafetçe ikinci sırada genellikle Şam, Beyrut, Hicaz, Yemen, Bağdat, Basra, Musul vilayetlerinde yaşayan Araplar gelir (Ömer Seyfettin, 2002: 41-42). Arapların yaşadığı vilayetlerde de önemli bir Türk nüfusun olduğunu vurgulayan Seyfettin, Osmanlı Devleti'nin kuzey tarafının, yani Anadolu'nun hep Türklerle dolu olduğunu bu sebeple buraya Türk Yurdu dendiğini; Kerkük ve Halep hududunun aşağısının Araplarla dolu olduğunu buraya da bu sebeple Arabistan, yani Arap Yurdu dendiğini ifade eder (Ömer Seyfettin, 2002: 84).

Ömer Seyfettin, Avrupalıların iddialarının aksine Türkiye'de, Türk ve Müslüman olmayan unsurların -Rum, Ermeni ve Yahudiler- çok az ve son derece dağınık olduğunu ileri sürer. Ona göre Ermenilerin şark vilayetlerinde nisbi bir yoğunlukları varsa da yine Türklerden ve Kürtlerden azdırlar. İstanbul'da ve Anadolu'nun sahil bölgelerinde yaşayan Rumların da sayıları azdır. Fakat bunlar son derece mutaassıp ve milliyetperver olduklarından gürültüleri ve iddialarıyla gerçek

nüfuslarının çok üzerinde görünürler. Yahudiler ise İstanbul'da, İzmir'de ve diğer bazı büyük şehirlerde ayrı birer mahalle halinde yaşarlar (Ömer Seyfettin, 2002: 42).

Ömer Seyfettin'e göre 1914 yılında Türkiye'nin nüfusu yaklaşık 29 milyon olup bunun 16 milyonu Türk, 9 milyonu Arap, 1,5 milyonu Rum, 1,5 milyonu Ermeni, yarım milyon kadarı Yahudi, çok az bir kısmı da Boşnak, Arnavut, Pomak, Çerkez ve Kürttür (Ömer Seyfettin, 2002: 43-47). Dine verdiği büyük önem, Ömer Seyfettin'in İmparatorluğun farklı din ve milletlere mensup vatandaşlarına ilişkin görüşlerine de yansır. Araplar ve diğer Müslüman topluluklarla ilgili genellikle olumlu görüşler dile getiren yazar, Hristiyan unsurlar söz konusu olduğunda genellikle olumsuzdur.

Landau (1999: 51), Ömer Seyfettin'in aynı inançtan iki grup olarak gördüğü ve aralarında temele ilişkin bir çatışmanın olmadığını belirttiği Türkler ve Arapların birlikte ilerlemesini yeğlediğini ifade eder. Gerçekten de Ömer Seyfettin'e (2002: 46) göre birinci derecede ekseriyeti teşkil eden Türk unsuru ile Arap unsurunun arasında ayrılmak için maddi ve manevi hiçbir sebep yoktur. Bir kere Türkler gibi Araplar da Müslüman olduğundan din açısından aralarında hiçbir fark bulunmamaktadır. İkincisi, "Osmanoğulları'nın Hükümeti" bir İslam hükümetidir; dolayısıyla da Hükümet ve Kanun karşısında Türklerle Araplar tamamıyla eşittir (Ömer Seyfettin, 2002: 46). Üçüncüsü, Türkler ile Arapların mefkûrelerinin bir olmasıdır. Türk mefkûresi aynı fikirle şarka doğru giderek Asya'yı kurtarmayı; Arap mefkûresi ise yine aynı fikirle garba doğru giderek Afrika'yı kurtarmayı hedefler. Ona göre Asya ve Afrika'daki esir İslam dünyasını ancak bu iki kardeş ve dindaş kurtaracaktır. (Ömer Seyfettin, 2002: 58).

Bunlara ilave olarak coğrafi yurtları ayrı olduğundan Türkler ve Araplar arasında iktisadi bir rekabet de söz konusu değildir. Bu iki kardeş ve dindaş unsurun, mefkûrece ayrılmalarını gerektirecek bir tezat bulunmadığı gibi ekonomik menfaatleri de ayrı ve asla birbirine zıt değildir. Nitekim Arabistan coğrafi bir tesadüfle Türk ilinden ayrılmış ayrı bir kıta, ayrı bir yarımadadır ve ayrı limanları, yolları, ticaretleri vardır. Bu yüzden Araplarla Türkler arasında asla iktisadi bir rekabet düşünülemez. Ne Arapların zenginleşmesi Türklere ne de Türklerin zenginleşmesi Araplara zarar vermez. Bilakis bu iki unsur kendi büyük yurtlarında iktisatça, servetçe yükselirlerse kuvvetlenip birbirlerine daha ziyade yaklaşırlar. Arabistan'ın coğrafi vaziyetini bilen Arap düşünürleri, bu iktisadi gerçeği gördüklerinden tamamıyla Türk dostu olmuşlardır (Ömer Seyfettin, 2002: 48-49).

Ömer Seyfettin'e göre Boşnaklar, Arnavutlar ve Pomaklar Türk muhabbetiyle kendi vatanlarını bırakarak Türkiye'ye hicret etmişlerdir. Şimdiye kadar içlerinden hiç kimse Türk muhabbetinden, Türk mefkûresinden ayrılmamıştır. Türklerle kız alıp kız vermişler; Türk maarifini kabul ederek ayrıca milliyetler ve maarifler çıkarmaya kalkışmamışlardır (Ömer Seyfettin, 2002: 42). Yine genellikle Van, Bitlis, Diyarbakır, Musul çevresinde yaşayan Kürtler de nüfusça az olduklarından şimdiye kadar Türklerden ayrılmayı akıllarına bile getirmemişlerdir. Kürtler, bulunduğu muhit itibariyle Türklerden ayrılırsa Ermenilere yahut Ruslara karışmaları icap eder ki, Seyfettin'e göre "böyle bir fikir, onlarca en büyük bir hıyanet, en şeni bir cinayettir" (Ömer Seyfettin, 2002: 47).

Ömer Seyfettin'in milliyetçilik anlayışında İmparatorluğun Hristiyan tebaasını oluşturan Rum, Bulgar ve Ermeniler "negatif öteki" olarak belirir. Sürekli, Türklere düşman olduğu vurgulanan bu üç unsurun Avrupalı ya da Rus müttefiklerini de yanlarına alarak son İslam imparatorluğu olan Osmanlı'yı ortadan kaldırmaya çalıştıkları ileri sürülür. Rumlar, Türkleri Kızılırmak'ın sağına atmak isterken; Ermeniler de Kızılırmak'ın soluna atmak ister. Bu iki unsurun emellerine ulaşması halinde Batı Türkler öz vatanları Anadolu'dan çıkmak zorunda kalarak mahvolacaktır (Ömer Seyfettin, 2002: 47-48). Başlangıçta oldukça yoğun olan Bulgarlara yönelik negatif bakış ise muhtemelen Dünya Savaşı'na Osmanlı ile müttefik olarak girmeleri sebebiyle son dönem eserlerde ortadan kalkar.

Mefkûre kavramı, Ömer Seyfettin'in milliyetçilik anlayışında merkezi bir yere sahiptir. O, mefkûreyi "Her milletin evvela kendi millettaşlarıyla lisanını, edebiyatını, harsını muntazaman birleştirmesi, bütün millettaşlarını asrileştirip aynı harsi medeniyete sokması, en nihayet coğrafi vahdetin icabettirdiği siyasi vahdeti de yavaş yavaş fiil mevkiine getirmesidir" (Ömer Seyfettin, 2002: 138-139) şeklinde tanımlar. Ona göre Mefkûresiz bir fertte azim, cesaret, gayret hatta namus ve fedakârlık faziletleri bulunamaz. Çünkü mefkûresiz bir insan iradesizdir; yalnız arzularıyla yaşar ve hislerine tabi bulunur. Bu yüzden Türklüğe kast eden düşmanlar, hain emellerine hizmet için hep böyle milliyetsiz, arzularıyla yaşar, mukaddesat tanımaz, esaslarını inkâr etmiş "mahlûkları" arar ve bulurlar. (Ömer Seyfettin, 2002: 62).

Milletlerin de insanlar gibi içtimai ruhları, hisleri ve vicdanları olduğunu ifade eden Seyfettin'e göre mefkûreler, "milletlerin bu vicdanlarından doğar ve asla birkaç kişinin eseri değillerdir" (Ömer Seyfettin, 2002: 69). "Nerede bir millet varsa, orada bir

de milliyet mefkûresi vardır" diyerek dünyadaki bütün milletlerin bir mefkûresi olduğuna vurgu yapan yazar, milli mefkûresi olmayan bir milletin hayvan sürüsünden bir farkı olmayacağını ileri sürer. Dünyada bütün İslav milletine mensup olan insanların mefkûresinin Panslavizm, yani İslavların birliği; her Almanın milli mefkûresinin ise Pan-Cermenizm, yani Alman birliği olduğunu belirten yazar büyük milletler gibi küçük milletlerin de mefkûreleri olduğunu ifade ederek buna örnek olarak Pan-Elenizm'i gösterir (Ömer Seyfettin, 2002: 80-81).

Enginün'e (1992: 39) göre Ömer Seyfettin, Osmanlı'nın gerilemesinin sebebini mefkûre eksikliğinde bulur. Bütün kavimler şu veya bu sebeple kendi millî mefkûrelerine sahip olurken Türkler suni bir insaniyetçilik anlayışı ile kendi milliyetlerini bile bilemezler. Bu yüzden Bosna-Hersek, Şarkı Rumeli, Trablusgarp, nihayet Makedonya, Trakya'nın yarısı, Arnavutluk, Epir, adalar, Girit kaybedilir. Her millet, millet haline geçip, milli heyecanlarla, milli mefkûrelerle üzerimize yürürken Türklerin milli bir mefkûresi dahi yoktur. Türkler niçin, kimin için, nerede muharebe edeceğini bilmediği gibi milletçe ne yapmak istediğini de bilmemektedir. Bu ortamda Osmanlı Hükümeti'nin fikri; rahatça yaşayıp, etrafla hoş geçinmek ve terakki etmektir ki Seyfettin, buna mefkûre denilemeyeceğini; ancak miskinlik denilebileceğini belirtir. Ona göre milletlerin mefkûreleri daima taarruzidir. Savunmadan kalan ve korkak düşünceler mefkûre sayılmaz. Bir milletin taarruzi ve milli bir mefkûresi olmazsa o millet korkak ve emelsizdir, zayıftır. Böyle zayıf millete ise Allah'ın kanunu cezasını verir. O kanun, "Ezmeyen ezilir düsturudur". Başkalarını ezmeyen milletleri diğer milletler ezer. Bütün umumi tarih bu kanunun şahidi ve ispatıdır (Ömer Seyfettin, 2002: 88).

Seyfettin, mefkûre eksikliğinin en önemli sebebini Tanzimat Dönemi'nde uygulamaya konulan Osmanlı milleti yaratma politikasında bulur. Ona göre "Tanzimat mevhumesi" bütün gözleri kör, bütün kulakları sağır etmiş, vicdanları uyutmuştur. "Türk", "Türkler", "Türklük", "Türkiye" kelimeleri ağza alınmamakta; hatta dönemin en önemli aydınları Avrupalıların Osmanlı topraklarını "Türkiye" olarak isimlendirmesine kızmaktadırlar. Türklerin hiçbir emel, hiçbir mefkûresi yoktur. Hâlbuki gayet kurnaz olan Rumların, Bulgarların, Sırpların, Ermenilerin, Arnavutların millî mefkûreleri, millî edebiyatları, millî lisanları, millî gayeleri, millî teşkilâtları vardır ve "Biz samimî Osmanlıyız..." diyerek Türkleri kandırmaktadırlar. Türklere lisanlarını, edebiyatlarını, fen kitaplarını bozdurtmakta, hatta coğrafya ve tarih kitaplarından "Türk" ve "Türkiye"

kelimelerini sildirtmektedirler. Türkler kendi milliyetlerini inkâr ederek “Osmanlılık mevhumesine” düştükçe, bu Hristiyan unsurlar patrikhanelerinin etrafında emsali görülmemiş bir salâbet ve hamiyetle toplanmış ve millî vahdetlerine daha bariz bir şiddet vermişlerdir (Ömer Seyfettin, 2002: 38).

Örneğin milli mefkûreleri Türkleri İstanbul'dan kovup büyük Bizans İmparatorluğu’nu yeniden kurmak ve bütün Marmara sahillerini ve İzmir vilayetini zapt etmek olan Rumlar, çoktan uyanmışlar ve bir millet haline geçmişler; millet haline geçince de millet mefkûresi ile düşünmeye başlayarak durmadan çalışmışlar, nüfuslarının azlığına rağmen büyük bir güç toplamışlardır. Böylece son muhaberelerde Türkleri mağlup ederek mefkûrelerinin hiç olmazsa yarısını gerçekleştirmişler; Selanik'i, Makedonya'yı, Akdeniz'in zengin adalarını, güzel Girit'i Türklerden zorla almışlardır (Ömer Seyfettin, 2002: 81).

Ömer Seyfettin yaşanan toprak kayıplarının kanlı hatıralarından ve asla unutulmayacak milli tecrübelerden “Türk ve Müslüman siyaseti” olarak isimlendirdiği ameli bir siyaset çıktığını belirtir. Ona göre Türkiye ancak bu iki kuvvetin sayesinde yaşayacak, Türklük kuvvetlenip yükseldikçe milli ve dini mefkûresine yaklaşacak ve her dakika kuvvet lazım olduğunu ve kuvvetin de ancak ittihattan doğacağını, kuvvetlendikçe daha ziyade anlayacaktır” (Ömer Seyfettin, 2002: 64). Türk milliyetinin iyice uyanması ve parlamak için ise; “1-Milli ve umumi bir Türk edebiyatı, 2-Türklükte güzel sanatlar (musiki, resim, heykeltıraş, tiyatro vs...), 3-Türklükte fen ve büyük sanatlar (fabrikalar, ihtiyacımız olan makineler, elektrik inşaatı vs...), 4-Türklükte ticaret ve iktisat” gereklidir (Ömer Seyfettin, 2002: 92-93).

Diğer milletler gibi Türk milletinin de bir mefkûresi olduğunu belirten Ömer Seyfettin, bu mefkûreyi “Türklerin milli mefkûresi: Terakki edip, kuvvetlenip kan kardeşlerini kurtarmak ve nihayet ‘İttihad-ı İslam’ı yani ‘İslam beynelmilliyeti’ni vücuda getirip Müslüman milletleri Hıristiyan milletlere karşı müdafaa etmektir” (Ömer Seyfettin, 2002: 46) ya da “Umumi hayatı (Türklüğü) kuvvetlendirmek, dünyadaki galiplerin üstüne çıkarmak, ona yıkılmaz bir istikbal hazırlamak Türklük mefkûresidir” (Ömer Seyfettin, 2002: 80) şeklinde ifade eder. Bu mefkûre, “Asya’da birbirine bitişik olarak yayılmış olan Türk illerini Osmanlı bayrağının gölgesinde toplayarak büyük ve kuvvetli bir ‘İLHANLIK’ teşkil etmek” suretiyle gerçekleştirilecektir” (Ömer Seyfettin, 2002: 71).

Türklerin bu mefkûresinin, “milliyet amacını ihmal eden kör, aç ve zalim bir emperyalizm, bir cihangirlik” olmadığını vurgulayan yazar, Osmanlı hakanı ve bütün Müslümanların halifesi olan zatın, bütün arz üzerindeki Türklere hükmettiği zaman hakanlıktan terfi ederek hakanlar hakanı yani, “İLHAN” namını alacağını ileri sürer. Mefkûre gerçekleştiğinde dünyadaki bütün Müslüman Türklerden teşekkül edecek olan “Turan hükümeti”, dindaşları olan Arapların, Farsların, Berberilerin Hristiyanlar tarafından esir ve perişan edilmelerine müsaade etmeyeceği gibi kendi de onların milliyet ve hürriyetlerine asla dokunmayacaktır. Turan devletinin muazzam ilhanı bütün dünyadaki Müslümanların da halifesi olacak, Türk milleti gibi her Müslüman milletin milliyet ve istiklaline, milli ve dini medeniyetinin tekâmülüne çalışacaktır (Ömer Seyfettin, 2002: 77). Irak’ı, Mısır’ı, Hindistan’ı, İngilizlerin; Tunus’u, Cezayir’i Fas’ı Fransızların kahrından kurtaracak, oralardaki din kardeşleri olan Arapları esirlikten çıkaracak ve onlara milli ve dini hüviyetlerini kazandırarak kendi kendilerini idare etmelerini ve milli medeniyetlerine yeniden hayat vermelerini sağlayacaktır (Ömer Seyfettin, 2002: 77).

Bunun için ilk aşamada Kafkasya Ruslardan alınacak, böylece on dört milyon Türkçe konuşan Türk ve Müslüman nüfusa sahip olan Osmanlı Devleti’nin milli gücü hemen bir misli daha büyüyecek, Osmanlı Hükümeti yirmi beş milyon Türkçe konuşan Türkün müessesesi haline gelecektir. Daha sonra Orta Asya, Türkistan, güney Sibirya ve Pamir’de yaşayan Türkler kurtarılarak siyasi hudutlar içine alınacak ve Garp Türklerinin hükümeti artık Osmanlılıktan tamamıyla çıkıp gerçek anlamda büyük bir Türk ve Müslüman hükümeti, bir Turan devleti haline gelecektir. Ömer Seyfettin’e göre Turan mefkûresi gerçekleştikçe milli eğitim ve kültürümüz gelişecek, Türkçeleştirilmemiş hiçbir köşe, hiçbir müessese kalmayacaktır. Türklerin doğu ve batı ticaret yolları üzerinde kuracağı bu seferki hâkimiyet, eski asırlardaki gibi yalnız kervancılık ve akıncılık olmayacak, İstanbul'dan kalkan Türk trenleri Erzurum'dan, Tebriz'den Merv'den, Buhara'dan geçerek Karakurum'a Pekin'e gidecek; Doğu’nun servetini Batı’ya, Batı’nın irfan ve fennini Doğu’ya götürerek yine büyük bir Türk medeniyetinin temellerini atacaktır. (Ömer Seyfettin, 2002: 76-77).

Türklerin bu mefkûresinin önündeki engelleri *Büyük Türklüğü Parçalayan Kimler* başlıklı makalesinde ele alan Ömer Seyfettin, bunların “Rus pençesi” ve “milli gaflet” olduğunu, bunlardan ilkinin artık kırıldığını ancak ikincisinin hala durduğunu, bunu ortadan kaldırmanın bütün milliyetini idrak etmiş Türkler için farz olduğunu

belirtir. Türk bilim insanları, edebiyatçıları, şairleri, sanatkârları bu gaflet kuvvetine karşı birleşmeli, onu yok etmelidirler. Milli gafleti, lehçe farklılıklarını ayrı ayrı diller sanıp dinleriyle, dilleriyle bir olan Türkleri, bir millet kabul etmemek olarak gören yazar, Türklere lehçe farklarını lisan farkı olarak zannettirenin Rus siyaseti olduğunu ileri sürer. Türk milletinin harsça birleşmesini istemeyen Ruslar, bu büyük milleti Türk, Tatar, Başkırt, Mişer, Kazak, Tiyeter gibi en az kırk elli parçaya ayırmakta; kesinlikle Tatar olmayan Şimal Türklerine: "Siz Tatarsınız." diyerek onları Türklerden koparmaya çalışmaktadır. Hâlbuki Anadolulular, İstanbullular ne kadar Türk ise; Türkistanlılar, Kafkasyalılar, Semerkantlılar, Buharalılar, Kaşgarlılar ne kadar Türk ise kuzey Türkleri de o kadar Türk'tür (Ömer Seyfettin, 2002: 76-77). Aralarında küçük şive farkları dışında hiçbir yabancılık yoktur (Ömer Seyfettin, 1998: 76).

Ömer Seyfettin'e göre bir Türkün Türklük mefkûresi haricinde, hayal ve vehimden bir mefkûresi olursa bu, şahsi ve zati bir arzudan başka bir şey sayılamaz. Hâlbuki Türk cemaati içinde yaşayan her birey mefkûrenin verdiği mukaddes irade ile birçok şahsi arzularından, bireysel heveslerinden vazgeçer. Şahsi arzularla yaşayan Türklerin, "milliyetlerini idrak etmemiş bir takım hayvancıklar" olduğunu ileri süren yazar, "bu hayvancıklar biraz düşünebilseler kendi milliyetlerini idrak ederler ve cemaatlerinin milli ve muazzez bağlarına sarılırlar" (Ömer Seyfettin, 2002: 59) diyerek her Türkün, Türklük mefkûresini benimsemesi gerektiğini belirtir ve Türk çocuklarına "Ey Türk çocukları! Siz hem kuvvet hem bilgi, hem de mefkûre sahibi olunuz. Büyük muvaffakiyetleriniz adınızı tarihe geçirecek ve sizi bu fâni hayatın fevkindeki o ebedi ve ölümsüz hayata nâil edecektir" (Ömer Seyfettin, 2002: 94) şeklinde seslenir.

Ömer Seyfettin, Türk ve Müslüman olmayan bir şahsın Türklük aleyhindeki hareketini, Türklerin siyasi müesseselerine garez bağlamasını, kin beslemesini doğal bir olay olarak kabul eder. Ancak bir Türkün, Türklük aleyhine çalışmasını ve ihanetini "en adi ve budalaca bir cinayet" olarak görür (Ömer Seyfettin, 2002: 63). O, milli ve dini mefkûresine ihanet eden Türklere karşı hiçbir müsamaha gösterilmemesi gerektiğini; milliyetini ayakaltına almış bir Türkün, düşman kucağına düştükten sonra Türkiye'de yaşamaya hakkı olmadığını savunur ve bunu "Öyle bir hainin Türklerden ayrılıp Hıristiyanlara el uzatan, Hristiyanların o korkunç ve tamamıyla malum olan emellerine hizmet eden bir hainin yaşamaya hakkı yoktur. Türkiye'nin havası, suyu, ekmeği ona haramdır. Onu zehirler" şeklinde ifade eder (Ömer Seyfettin, 2002: 58).

Ömer Seyfettin'in milliyetçilik anlayışı hızlıca gözden geçirildiğinde İmparatorluğun Hristiyan unsurlarına yönelik olumsuz bir bakışın egemen olduğu görülür. Bunda yazarın subay olarak Balkanlar'da eşkıya takibi ve sınır bölük komutanı olarak görev yapmasının etkisi büyüktür. Balkan milletlerinin ulusal uyanış ve bağımsızlık hareketlerinin en yoğun şekilde yürütüldüğü yerlerde görev yapması, Ömer Seyfettin'e onları bu hareketlere götüren düşünceleri ve nedenlerini yakından görüp incelemek olanağını vermiştir (Önertoy, 1992: 74; 1997: 9). Bu anlamda Balkanlar, Türk milliyetçiliğinin oluşumuna olduğu gibi Ömer Seyfettin'in milliyetçilik anlayışının gelişimine de olumlu yönden de girdiler sağlamıştır. Balkan milliyetçilikleri gerek milli devlet kurma ve millet yaratma pratiği için gerekse milliyetçiliğin militan ve popülist bir politik hareket olarak kavranması bakımından, aralarında Türk milliyetçiliğinin önemli bir esin kaynağını teşkil eder (Bora, 1997: 189). Ömer Seyfettin gerek eşkıya takibi yaptığı dönemde gerekse Yakorit'teki bölük komutanlığı sırasında Balkan milliyetçiliklerini inceleme fırsatı bulur ve burada elde ettiği tecrübeleri eserlerine yansıtır.

Erol Köroğlu (2004:363), Ömer Seyfettin'in Balkan Savası'ndaki ağır yenilgi ve bu savaş sonrasında bir yıl esir kalışı sebebiyle "'öteki'ne göre biçimlenen, negatif bir ulusçuluk yaklaşımı sergilediği"ni ifade eder. Herkül Millas ise Ömer Seyfettin'in "ulusal bir yok olma 'fobi'si içerisinde" yaşadığını, Balkanlar'daki ulusal bağımsızlık mücadelelerinin bu korkuyu daha da artırdığını, Türklerin millî devletlerini kurarak kurtulabileceklerini düşünerek; komşu ulusları "uzlaşılamayacak düşman" olarak algıladığını ileri sürer (Millas, 1996: 34-36).

Başçallı (2010: 83), Ömer Seyfettin'in Osmanlı devlet sisteminde "millet sistemi"nin bir parçası Hristiyan unsurları, Avrupalı devletlerle işbirliği içinde olan ve devletin yeni düzeninden çıkar sağlayan "hain" ya da en azından tehlikeli kişiler olarak gördüğünü belirtir. Burada Türk olmayan topluluklara karşı yer yer zenofobik olarak tanımlanabilen bir yaklaşım da söz konusudur (Başçallı, 2010: 83). Özellikle *Beyaz Lale* gibi esareti sırasında ve sonrasında yazdığı hikâyelerde bu yaklaşım daha da güçlüdür. Bu yaklaşım bizi Max Scheler'in (1874-1928), Friedrich Wilhelm Nietzsche'den (1844-1900) alarak geliştirdiği "*ressentiment"* kavramına götürür. Liah Greenfeld'in, "The Formation of the Russian National Identity: The Role of Status Insecurity and Ressentiment" (1990) başlıklı çalışmasında Rus

milliyetçiliğini açıklamak için kullandığı bu kavram üzerinde bir sonraki bölümde ayrıntılı olarak durulacaktır.

Türklerin ve Müslümanların sömürge haline getirilmemiş tek bağımsız devleti durumundaki Osmanlı İmparatorluğu'nun büyük toprak kayıplarına uğradığı bir dönemde yaşayan ve onun yıkılışına tanıklık eden Ömer Seyfettin, böylesi bir dönemde kurtuluşu Türklerin de imparatorluğun diğer unsurları gibi bir milli mefkûre edinerek kendi dillerine ve dinlerine sarılmasında görür ve bu görüşlerine yaslanan bir milliyetçilik yaklaşımı geliştirir. Yazar bu yaklaşımını bir yandan çeşitli gazete ve dergilerde yayınladığı makale ve düz yazılarla diğer yandan da aynı mecralarda yayımladığı kısa hikâyelerle halka duyurmaya çalışmıştır. Bundan sonraki bölümde yazarın dil anlayışı ve Türk diline katkıları üzerinde durulacaktır.

3.3 Ömer Seyfettin'in Dil Anlayışı

Ömer Seyfettin askeri okul yıllarından itibaren dil konusuna ilgi duymuşsa da onun dili sadeleştirme yönündeki görüşlerinin gelişmeye başladığı yer İzmir olur. Burada jandarma subayı olarak görev yaptığı sırada tanıştığı Mehmet Necip (Türkçü) etkisiyle Türk dilinin sadeleştirilmesi konusundaki fikirleri olgunlaşır ve *Genç Kalemler* hareketinin esin kaynağı olur. Necip Bey'in İzmir'de başlattığı dil hareketi, Ömer Seyfettin ve arkadaşları tarafından sistemleştirilir ve Selanik'te *Genç Kalemler* dergisiyle devam ettirilir (Orkun, 1977: 61).

Türkçüler arasında 1908'e kadar, zayıf da olsa, işlerin düzelebileceğine dair bir umut vardır ve zaten 1908 de bu umudun gerçekleşmeye başlama anı olarak algılanır. Ama Meşrutiyetin ilânıyla birlikte Avusturya, Bosna'nın ilhakını resmileştirir ve Osmanlılar bunun karşısında feslerini yere atmaktan başka bir eylem biçimi bulamazlar. Trablusgarp'ın işgali, Balkan faciası ve Dünya Savaşı, yenilgi... Osmanlı-Rus Savaşı'ndan bu yana gittikçe yoğunlaşan kasvetli atmosferi dayanılmaz bir kâbusa dönüştürür. Bu sürecin sonunda "Osmanlı" diye bir şey kalmayacağı, istenmese de, anlaşılmaya başlar. Böylece hayatı bir şekilde devam ettirmenin bir yolu ve formülü aranmaya başlar. Böyle zor bir zamanda, kendini topun ağzında hisseden kesimin "Türk" kimliği üzerine düşünmeye başlaması, bütün "gecikmiş'liğine rağmen, kaçınılmazdır. Şemseddin Sami ya da Ahmed Vefik Paşa gibi birkaç düşünürün önceki girişimleri bir kenara bırakılırsa, 1911'de Selanik'te yayına giren

Genç Kalemler'in bu düşüncelerden esinlenen ilk ciddi ve sistemli entelektüel girişim olduğunu söylenebilir (Belge, 2008: 7).

Ömer Seyfettin'in arkadaşı Ali Canip Yöntem'e yazdığı mektup Türkiye'deki dil çalışmaları açısından adeta bir dönüm noktası olur. 28 Ocak 1911 tarihli bu mektupta Ömer Seyfettin, Osmanlıcanın mevcut durumundan nefret ettiğini ve Osmanlıcayı mahvolmuş, karışık, ilme ve mantığa aykırı diye niteler. Işık ve hakikate ihtiyacı olan Türkleri Asya'nın karanlığına götürmemek için Osmanlıcanın özleştirilmesi hareketini başlatmak istediğini bildirir. Ali Canip'e Arapça ve Farsça terkipleri dilden atmak için ortak bir kampanya yürütme önerisinde bulunur. Bir süre sonra Ali Canip, mektubu kısa süre önce İttihat ve Terakki'nin merkezi umumisine seçilen Ziya Gökalp'e gösterir ve *Genç Kalemler*'i kendi imkânları ile büyüteceklerini anlatır. Ziya Gökalp'in de harekete katılma isteğini dile getirmesiyle *Genç Kalemler*'in ikinci cildi yayınlanmaya başlar (Arai, 1994: 58).

Ziya Gökalp'in katılışı ile derginin ve hareketin önemi bir kat daha artar (Tanpınar, 1977: 106). Ömer Seyfettin ile Ali Canip'in daha evvel düşünüp belli ölçülerde formüle ettikleri Yeni Lisan düşüncesi, Ziya Gökalp'ın aynı yoldaki fakat daha geniş kapsamlı ideolojisiyle karşılaşınca yerini bulmuş olur. Gökalp'a göre "yeni lisan", "yeni hayat" olarak formüle ettiği daha geniş bir yaşam görüşünün yalnızca ilk basamağıdır. Fakat dil, bu "yeni hayat"ı anlatacak ve yaygınlaştıracak araç ve aynı zamanda millî kimliğin en önemli parçası olduğu için, bu sistemin de en önemli parçası hâline gelir (Sümer, 2015: 67).

Zekeriya Sertel'in (2001: 35) "bilinçli bir biçimde sade halk diliyle yayın yapan ilk dergi" olarak tanımladığı *Genç Kalemler*, 11 Nisan 1911'de Ali Canip ve Ömer Seyfettin'in önderliğinde, Ziya Gökalp'ın desteğiyle "dilde ve edebiyatta millî benliğe dönüş" ruhunu benimsemiş bir süreli yayın olarak çıkmaya başlar. Kısa sürede genç kuşağın ilgi odağı haline gelen dergi, edebî çevrede geniş yankı uyandırır; kendi adını verdiği bir edebî hareket yaratarak bu çıkışını "millî edebiyat" söylemi ile pekiştirir ve edebiyat tarihimizde bu ad ile yeni bir sayfa açar (Parlatır ve Çetin, 1999: XIX). Kazım Nami (Duru), Aka Gündüz, Fazıl Ahmet (Aykaç), Celal Sahir (Erozan), Rasim Haşmet, Hamdullah Suphi (Tanrıöver), Mehmet Necip (Türkçü), Hakkı Süha (Gezgin) gibi yazarları, şairleri sayfalarında bir araya getiren *Genç Kalemler*'in (Kurdakul, 1992: 135) ve aynı adla anılan hareketin temel amacı, "yazı dilini sadeleştirmek ve halk diline yakınlaştırmak"tır. Bu amacı "Yeni Lisan" olarak savunan derginin yazılarının

büyük çoğunluğu Ali Canip, Ömer Seyfettin ve Ziya Gökalp tarafından kaleme alınır (Sarınay, 1994: 102-103). Dergide, bir yandan Ziya Gökalp kendi teorilerini anlatırken, bir yandan da Ömer Seyfettin, Ali Canip, Aka Gündüz ve arkadaşları sade halk diliyle yazılar, hikâyeler ve şiirler yazarak bu teorileri hayata geçirir (Sertel, 2001: 35).

Ömer Seyfettin gerek *Genç Kalemler*'de gerekse daha sonraki yıllarda yayınlanan *Tanin* ve *Türk Sözü* gibi gazete ve dergilerde yazdığı yazılarda Avrupa'da olduğunu düşündüğü sanat ve toplum arasındaki bütünlüğün Osmanlı toplumunda olmadığını söyleyerek bu durumu eleştirir. Türk ordusu, Kafkasya hudutlarında Sina ve Irak çöllerinde, Çanakkale'de bitmeyen bir iman ve heyecan ile kahramanca çarpışırken Türk sanatkârları onlara destek vermemektedir. Bunun başlıca sebebi aydınların milli olmamasıdır. Ona göre "bu zavallı memleketin başına her ne geliyorsa mütefekkirlerinin, güzideleri sınıfının milli olmamasından" gelmektedir. Sorunun çözümü ise ancak milletle toplum arasındaki bu kopukluğun sona erdirilmesi ile mümkündür (Timur, 2010: 32-33). Halk ile aydın arasında kopukluğa neden olan ilk engel ise dildir (Avcıoğlu, 1976: 261).

Ömer Seyfettin aydınlar ile toplumun aynı dili kullanmaması nedeniyle ortaya çıkan bu kopukluğun ancak sade bir dille; yani "Yeni Lisan" ile kapatılabileceğini düşünmektedir. Bunun için "asla konuşulmayan, Latince, İbranice gibi yalnız kendisiyle olanların zevkine, idrâkine taallûk eden bir şey" (Ömer Seyfettin, 1999: 22) olarak tanımladığı eski dil terk edilmelidir. Çünkü eski lisan "içindeki lüzumsuz ve ecnebi kaideler" nedeniyle hastadır. "Arabi ve Farisi kaideleriyle yapılan cem'ler, terkib-i izafi, terkib-i tavsifi, vasf-ı terkibiler yaşadıkça saf ve milli addolunamaz. Bu lisanı kimse anlamaz". Böylesi bir dile halkın çoğunluğu ilgi göstermez; dolayısıyla da kitaplar hatta gazeteler dahi okunmaz. Otuz milyonluk bir memlekette en büyük ve en meşhur bir gazetenin satışı otuz bin nüshayı, en mükemmel ve faydalı kitabın satışı ise bin nüshayı bulmaz (Ömer Seyfettin, 1999: 27).

Ömer Seyfettin, o dönemde İşkodra'dan Bağdat'a uzanan toprakları muhafaza edebilmek için bilimde, fende, edebiyatta ilerlemek gerektiğini, buradaki bilgi birikiminin yazıya geçirilebilmesi içinse milli bir dile ihtiyaç olduğunu "milli ve tabii bir lisan olmazsa ilim, fen, edebiyat gene bugünkü gibi bir muamma halinde kalacaktır" sözleriyle vurgulayarak; "zevk ve şehvet, riya ve temellük mevzularına layık olan o süslü lisanı, eski lisanı, beş asırlık bir mantıksızlığın, bir tuhaflığın doğurduğu

dünkülerin lisanını terk edelim. Esaslarıyla, kaideleriyle yaşayacak olan Türkçemizi yazalım" çağrısında bulunur (Ömer Seyfettin, 1999: 35).

Yeni Lisan hareketinin fikri kökenlerini, Tanzimat yıllarındaki dil çalışmalarına kadar indirmek mümkündür. 1896 yılında *İkdam* gazetesinde Necip Asım'ın (Yazıksız) dil ve imla konusunda yazdığı sadeleşme isteğini yansıtan yazılar, İzmir basınında hayli taraftar bularak Tevfik Nevzat, Mehmet Şeref Aykut ve Necip Türkçü'nün *Köylü, Ahenk* ve *Hizmet* gazetelerindeki çabaları sayesinde konuşma diliyle yazma konusunu gündeme getirir. Benzeri görüşler Selanik'teki *Bahçe* ve Üsküp'teki *Yıldız*'da da dile getirilir. Ayrıca Aralık 1908'de İstanbul'da Türk Derneği kendi adıyla çıkardığı bir dergi ile Türkçeden yabancı kelimelerin atılması yönünde çalışmalar yürütmeye başlar. Ömer Seyfettin öğrencilik, subaylık ve yazarlık yıllarının büyük çoğunluğunu İstanbul, İzmir ve Selanik'te geçirdiğinden bu düşünceleri ve temsilcilerini yakından tanımaktadır (Polat, 2016: 36-37). Dolayısıyla onlardan etkilenmediğini söylemek mümkün değildir.

Ömer Seyfettin dil konusundaki yazılarında Yeni Lisan olarak adlandırdıkları dil anlayışının temel özelliklerini şu şekilde belirtir (Ömer Seyfettin, 1999: 88):

> 1) Asıl lisan, yaşayan yani konuşulan insandır. Milletin manasını bilmediği, anlamadığı lisan ölüdür. Yalnız kitapların açılmaz sahifelerinde gömülü kalır... Tıpkı toprağın altındaki ölüler gibi…
>
> 2) Var olan: konuşulan Türkçedir. Ve Türkçenin en güzeli, umumi bir edebiyat lisanı olmaya layık olanı İstanbul lehçesidir. Çünkü incelmişti. Bundan başka İstanbul Türk milletinin hem milli hem dini hem ilmi merkezidir. Halife ve hakan burada oturduğu gibi Türk Darülfünunu da buradadır.
>
> 3) İstanbullular lügat parçalamadan tabiî bir eda ile konuşurlarsa bir kere sevkitabiîmize girmeyen, yani tamamıyla Türkçeleşmeyen Arapça, Acemce kelimeleri kullanmazlar.
>
> 4) Sonra, ıstılahlardan maada terkip kullanmazlar.
>
> 5) Istılahlardan maada Arapça, Acemce kaidelerle hiçbir kelimeyi cemlendiremezler.

Buradan hareketle Yeni Lisan'ın kaidelerini de "1) Konuşurken olduğu gibi yazarken de Arapça, Acemce terkip ve cem kaideleri kullanmamak. Tabii, ıstılahlar müstesna 2) Milli Türk sarfının hâkimiyeti ve tamamiyeti altında, hangi insandan olursa olsun aldığımız yabancı kelimeleri selikamıza, tecvidimize, zevkimize uydurarak kullanmak. 3) Bütün Türk milletinin edebi ve umumi lisanı olmaya namzet

olan İstanbul lehçesini nazımda ve nesirde bedâat-ı mikyas ve numune addetmek" (Ömer Seyfettin, 1999: 88) şeklinde özetler.

Ömer Seyfettin Yeni Lisan'ın tanımını "konuşurken, haberiniz olmadan tabiatın yaptığı şeyleri yazarken de ihmal etmemek… işte yeni lisanın yeni bir tarifi" (Ömer Seyfettin, 1999: 45) şeklinde yapar. Halkın konuştuğu lisan, tabii lisandır (Ömer Seyfettin, 1999: 166). Türkler konuşurken hep milli ve tabii Türk sarfıyla, kaideleriyle konuşur; hiç Arapça ve Acemce terkipler yapmaz, Arapça, Acemce cem edatlarını kullanmaz. Konuşulan hakiki Türk dilinde en çok göze çarpan bu saflık, bu tabiiliktir. Dolayısıyla konuşurken olduğu gibi yazarken de Arapça, Acemce terkipler yapmamak, Türk halkının manasını bilmediği cem kaidelerini kullanmamak gerekir (Ömer Seyfettin, 1999: 58). Mademki Türkçe, Arapça ve Acemce terkipler kullanmadan konuşabilmektedirler, o halde yazabilmeleri de mümkündür (Ömer Seyfettin, 1999: 62).

Ona göre Türkçenin, Arapça ve Farsça etkisine girmesinin nedeni göçtür. Türkler Asya'dan batıya, Anadolu'ya göç ettiklerinde din ve edebiyatı Arap ve Farsların etkisiyle öğrendiğinden onların dillerinin etkisi altında kalır; hatta bir zamanlar Farsça resmi dil olarak benimsenir. Padişahlardan birisi ise Arapçayı umumi ve milli dil olarak kabul ettirmeye kalkışır. Böylelikle göçün ilk asırlarında Arapça ve Farsça birçok kelime dilimize girer. Bunun Ömer Seyfettin açısından kesinlikle bir sakıncası yoktur. Ancak edebiyat, sanat ve dolaysıyla süsleme fikri, Arapça ve Farsça kaideleri de getirir. Böylelikle Türkçe dengesini kaybederek tabiata muhalif ve son derece yapay bir hâl alır (Ömer Seyfettin, 1999: 21). Bu nedenle Arapça ve Farsça kaidelerin dilden temizlenmesi gerekmektedir.

Yeni Lisancıların temel ilkesi, bir dilin öteki dillerden gerekli gördüğü kelimeleri alabileceği ama kaide alamayacağıdır. Dünya dilleri, kendi köklerinden değil tasarruf ettikleri kelimelerden oluşmaktadır. Dil, toplumsal bir gerçektir ve her toplumsal gerçeklik gibi dil de bireylerin değil; toplumların, milletlerin yarattığı bir varlıktır. Oysa Osmanlıca diye anılan Türkçe, "ulema ve üdeba [edipler, edebiyatçılar]" denilen seçkinlerin bireysel heveslerinin ürünüdür. Bu nedenle Türkçeye yalnız gereği olan Arapça ve Farsça sözcükler alınmakla yetinilmez, anadilde karşılığı olan sözcükler de yazı diline sokulur. Ayrıca sözcüklerin yanı sıra Arapça ve Farsça dil kaideleri de benimsenir. Dolayısıyla yabancı kaideler Türkçeden

atılınca gereksiz Arapça ve Farsça sözcükler yazı dilinden kendiliğinden kalkacaktır (Toprak, 2017: 33).

Eski dili kullananları "Enderuncu" olarak adlandıran (Toprak, 2017: 24) Ömer Seyfettin, "Enderun edebiyatı"[11] adını verdiği eski edebiyatı (Divan Edebiyatını) ve onun dili olan "Enderun lisanını" (Osmanlıca) halkın kabul etmediğini ileri sürer. Hâlâ kitap okumamasının sebebi de bu lisanı halkın kendisinden addetmemesidir (Ömer Seyfettin, 1999: 64). Aydınların, "Ah bizim Türkler..." diye başlarını sallayarak "Ah, hiç okumayı sevmiyorlar, bu hal ile sonumuz ne olacak?…" şeklindeki yakınmaları yersizdir. Aslında Türk halkı okuyacak bir şey bulamadığı için okumamaktadır. Çünkü yazılanlar, kendisinin konuştuğu dil ile yazılmamaktadır. Oysa her milletin olduğu gibi Türk milletinin de kendine mahsus bir dili vardır. Çoluk çocuk, büyük küçük, kadın erkek, herkes bu güzel dil ile konuşur. Hiç birbiriyle konuşurken anlaşamayan Türk yoktur ancak Türklerin neredeyse tamamı okuduğunu anlayamaz (Ömer Seyfettin, 1999: 57). Bu yüzden "Türkler okumayı sevmiyorlar" demek insafsızlıktır. Türkler okumak istemektedir; ancak kendi lisanlarıyla yazılmış şeyleri okumak istemektedirler (Ömer Seyfettin, 1999: 59).

Okuma-yazma oranının arttırılmasını, Türkçülüğün güçlendirilmesinin vazgeçilmez bir unsuru olarak gören Ömer Seyfettin, bunun için yazı dili ile konuşulan dilin aynı olması gerektiğini vurgular. Bunun için yapılması gereken ise eski dilin ve edebiyat anlayışının ortadan kaldırılmasıdır. Yeni Lisancılar Türk dilini, eski dilin ve edebiyatın savunusu yapan "edebiyat zalimlerinin" ellerinden kurtararak halka kendi diliyle faydasına yarayacak şeyler yazarak halk arasında "okuma muhabbeti"ni uyandırmaya çalışacaktır (Ömer Seyfettin, 1999: 60).

Ömer Seyfettin, Osmanlıca diye bir dilin varlığını kabul etmez (Ömer Seyfettin, 1999: 49) ve bu konuda kendisinden önce Osmanlıcanın Arapça, Farsça ve Türkçeden oluşan bir dil olduğu görüşünü reddeden Şemsettin Sami'nin görüşlerini, kendi görüşlerine dayanak olarak kullanır. Şemsettin Sami'ye göre "Üç

[11] Osmanlı toplumunda yazı dilinin Arapça ve Farsça kavram ve terimleri açık olmasını sağlayan en önemli kurum Enderun mektebidir. Osmanlı kalemi ye sınıfının yetiştirdi okul, zamanla devletin yasalarının, coğrafya ve tarih bilgisinin dayalı olduğu Arapça ve Farsça terminolojisine uygun bir yazım dili geliştirir (Sadoğlu, 2010: 53). Arapça ve Farsça ile yüklü bir Türkçe türü olarak gelişen bu yazı kültürü, Osmanlı İmparatorluğu'nun gelişme dinamiği ile yakından ilişkilidir. 16. yüzyıl içerisinde Arap ülkelerinin imparatorluğa katılması, Arapçanın etkisini arttırmıştır. Enderun mektebi temelde bu sentetik kültürün bir yeniden üretim mekanizmasıdır (Tekeli ve İlkin, 1999: 21). Bu nedenle Ömer Seyfettin karşı olduğu eski dil ve edebiyat anlayışını isabetli bir şekilde "Enderun Edebiyatı" olarak isimlendirmiştir

lisandan mürekkep bir lisan, dünyada görülmemiş bir şeydir. Her lisan bir lisandır". Bu yüzden konuşulan dil Osmanlıca değil, "elsine-i Turaniye zümresine mensup Türk lisanıdır". (Şemsettin Sami' akt. Banarlı, 1982: 104). Ömer Seyfettin'e göre "Türklerin konuştuğu lisana Osmanlıca demek, içtimaiyat ve lisaniyat esaslarını bir kalemde inkâr etmek demektir ki yaşadığımız asrın felsefesine, ilmine, zevkine hiç yakışmaz, ayıptır" (Ömer Seyfettin, 1999: 90). Nitekim "Osmanlı" namı altında bir millet de yoktur. Hâlbuki lisan mutlaka bir milletin olur; yani lisanlar ülkelere değil milletlere nispet olunur. Örneğin Kuzey Amerika'da konuşulan lisana "Amerikanca" değil, "İngilizce" denir (Ömer Seyfettin, 1999: 98). Yine Normandiya'da, Fransfonte'de Gaskonya'da, Gaskonya'da, Belçika'da, İsviçre'de, Felemenk'te konuşulan Fransızcaya; Normandca, Gaskonca, Belçikaca denmeyip Fransızca denilir[12] (Ömer Seyfettin, 1999: 49-50).

Türk dilini Osmanlıca, Azerbaycanca, Çağatayca, Cenupça, Kırımca, Tatarca gibi parçalara ayırmak dil bilimine aykırı bir yaklaşımdır. Avrupa'dan uzak Asya'ya kadar her tarafta konuşulan bir lisanın bütün şubelerine Türkçe denilmesi gerekir. Adı geçenler ayrı lisanlar değil birer lehçedir ve tamamı Türkçedir (Ömer Seyfettin, 1999: 93). Nitekim yaklaşık Anadolu kadar bir alana yayılmış olan Fransa'da da şive ihtilafı çok fazladır. Hiçbir lehçenin konuşulduğu muhit yüz kilometreyi geçmez. Bununla birlikte Fransız milleti, Paris lisanını umumî lisan olarak kabul etmiştir. Bu nedenle Fransa'da mahalli lisanlarla gazete ve kitap yayınlanmasına izin verilmez ve mahalli Fransızcaların yaygınlaşması millî bir tehlike olarak görülür. Anadolu'nun, yani Fransa'nın on beş yirmi misli olan Turan'da ise şive farkı

12 Ömer Seyfettin burada bilinçli olarak Fransızcayı örnek vermektedir. Fransız yazarların, Fransız dilinden gurur duymaya başlaması 13. Yüzyıla uzanır. Onlara göre, Fransızca bu dünyadaki en güzel, en tatlı, "duyması, anlaması en lezzetli" dildir. "Tatlı Fransızca dili, dünyadaki en güzel, en muhteşem ve en asil dildir; en çok kabul gören ve sevilen odur. Tanrı onu kendi görkemine ve hikmetine yakışır biçimde tatlı ve sevimli yarattığı için cennetteki meleklerin konuştuğu dille kıyaslanabilir, ancak". Fransızcaya methiye düzenlerin başında gelen zamanın çevirmenlerinin de kabul ettiği ve sayısız Latince deyimi katmak için gerekçe olarak öne sürdükleri Fransızcanın yetersizliği gerçeği de dilci vatanseverlerin hevesini kesinlikle kırmış değildi. Üstelik öve öve bitiremedikleri Fransızca dilinin Fransa'nın dili olmadığı gerçeği bile onların düşüncesini değiştirmedi. Aslında yazarların Fransızca dediği dil yalnızca Paris'te konuşulan bir dildi; "Paris'in Fransızcası" idi. Bu Fransızca, zamanla Ortaçağlar boyunca farklı lehçelere bölünmüş olan diğer Fransızcaların yerini aldı ve on dördüncü yüzyıldan başlayarak yazar ve düşünürler tarafından Fransız kimliğinin önemli bir simgesi ve sonunda Fransız etnisitesinin nesnel bir karakter özelliği haline getirildi (Greenfeld, 2017: 155-157). Fransızcanın gelişimine ilişkin bu bilgilere vakıf olduğu anlaşılan Ömer Seyfettin, Paris Fransızcasının Fransız aydınlar tarafından tüm Fransızların dili haline getirilmesine benzer bir şekilde İstanbul Türkçesinin de Türk aydınları tarafından tüm Türklerin dili haline getirilmesi gerektiğini savunur.

Fransa'daki kadar yoğun değildir (Ömer Seyfettin, 1999: 126-127). Küçük şive farklılıklarını farklı diller şeklinde gösterenler, "Türklerin lisanca birleşmesinin, bütün Turan'ın birleşmesi demek" (Polat, 2016: 529) olacağının farkında olan Türklüğün düşmanlarıdır.

Ömer Seyfettin, Fransızlar nasıl Paris Fransızcasını "edebî ve umumî lisan" yapmışlarsa, Türklerin de "İstanbul Türkçesini bütün Türkler için, bütün Turan için millî ve umumî bir lisan hâline" getirmesi gerektiğini savunur. Elbette diğer diller gibi Türkçenin de birçok lehçesi bulunmaktadır. Ancak her milletin hayatında olduğu gibi bu lehçelerden birisi ötekilerine galebe çalacak, umumî ve millî bir edebiyat lisanı haline gelecektir. Türkler için bu lehçe; Türkçenin en güzeli, en naziği, en işlenmişi olan İstanbul'da konuşulanı; yani terkipsiz ve tabii İstanbul lehçesi olmalıdır. (Ömer Seyfettin, 1999: 113-114). Konuşulan, saf, sade, güzel ve kuvvetli İstanbul Türkçesiyle doğacak olan milli bir Türk edebiyatı, milli bir harsı (culture natıonale), dağınık ve perişan kalan büyük bir milletin içtimaî birliğini temin edecek, seksen milyon kardeşimizi muasırlaştıracaktır (Ömer Seyfettin, 1999: 99).

Yeni Lisancıların dili sadeleştirdikleri iddialarını reddeden Ömer Seyfettin, bir lisanın sadeleşmesinin mümkün olmadığını; dilin gittikçe büyüyeceğini, genişleyeceğini, zenginleşeceğini ifade eder. O, Türkçenin sadeleşmesinden, sadeleştirilmesinden bahsedenlerin dalgınlıkla gayet yanlış bir şey söylediklerini, Türkçenin sadeleşmediğini gittikçe zenginleştiğini, güzelleştiğini ileri sürer. Eskiden Türkçe kelimelerin yerine hep Arapça, Acemce kelimeler kullanılıp Arapça, Acemce terkipler, cemler, seciler yapılırken yavaş yavaş bu saçma ve tabiata muhalif âdetin unutulduğunu ifade eder. Şimdilerde konuşulan canlı Türkçenin az da olsa yazılmaya başlamasının, lisanın sadeleşmesi olarak görülemeyeceğini; tersine lisanın zenginleşmesi olarak görülmesi gerektiğini; çünkü konuşulan İstanbul Türkçesinin sade değil, "bilakis en zengin, en ince, en işlenmiş, en geniş ve müstaid bir lisan" olduğunu belirtir (Ömer Seyfettin, 1999: 92).

Ömer Seyfettin'in dil anlayışının başlıca özelliklerinden birisi de tasfiyecilik olarak ifade edilen yabancı kökenli kelimelerin dilden arındırılması yönündeki görüşlere karşı olmasıdır. Ona göre Türkçeye giren yabancı kelimeler eski manasını kaybeder. Türk tecvidine göre ahengini değiştirdikten sonra manasını da değiştirir (Ömer Seyfettin, 1999: 118). İngilizcedeki kelimelerin neredeyse yarısı Fransızcadır.

Fransızcada yüzde yetmiş miktarında Latinceden geçme kelimeler bulunur. Yunan lisanı hemen bütün Avrupalı lisanlarına girmiştir. Bizim lisanımıza da Arapçadan, Acemceden birçok kelimeler geçmiştir (Ömer Seyfettin, 1999: 165).

Ömer Seyfettin'in bu görüşleri Şemsettin Sami'nin "Bu lisana birinci derecede Arapçadan, ikinci derecede Farsçadan bazı kelime ve tabirler girmiştir. Ancak bu kelimeler ne kadar çok olsa da lisanın esası değişmez" (akt. Banarlı, 1982: 104) şeklindeki görüşleri ile benzerlik taşır. Ona göre yabancı dillerden Türkçeye giren, halkın gündelik hayatında kullandığı kelimeleri kullanmakta bir sakınca yoktur; ancak "Türk sarfına diğer ecnebi sarflardan kaide girmemelidir" (Ömer Seyfettin, 1999: 118). Başka bir ifade ile konuşma diline girmeyen Arapça ve Acemce başta olmak üzere diğer dillere ait gramer kuralları, yazı dilinden çıkarılmalıdır. Söz konusu yabancı gramer kurallarını kapitülasyonlara benzeten Ömer Seyfettin (2016: 399), bunların edebiyat lisanından da atılabilmesi halinde fazla ve lüzumsuz yabancı kelimelerin de sayfalarımızda yaşamayacağını; kapitülasyonsuz kalmış bir ecnebi gibi kendi vatanlarına savuşup gideceklerini ileri sürer.

Almanlar, Macarlar, Bulgarlar gibi millet hâline geçen cemiyetlerin lisanlarına büyük önem verdiklerini vurgulayan Ömer Seyfettin (2016: 474), Türklerin de böyle yapması gerektiğini vurgulayarak gençlere halk diliyle yazmaları konusunda sık sık çağrılarda bulunur (1999: 65):

> Ey gençleri Biz onlar gibi çorak kalmayalım. Kendi düşündüklerimizi halkın, yani milletin lisanıyla yazalım ve İstanbul Türkçesini bütün Türklüğün edebî lisanı yapalım. O vakit biz onlar gibi sağken unutulmayacağız. Öldükten sonra iyi ruhumuz kabrimizin üzerinde torunlarımızın ihtiramla gezindiğini görecek ve Türklük yaşadıkça namımızın hamiyet ve şefkatle anıldığını işitecek.

Ömer Seyfettin'e göre Türklerin birleşmesinin yolu, lisanca birleşmeden geçer. "Dilde, fikirde, işte birlik!" diyen İsmail Gaspıralı da bu büyük mefkûreyi savunmuş, çıkardığı gazetelerde İstanbul Türkçesini esas almıştır. Dilde birleşme için Turan'ın bütün gazetelerinin Gaspıralı'nın *Tercüman*'ı gibi İstanbul Türkçesi ile çıkmalı; mahalli lehçeler uğruna Türklerin müşterek lisanı öldürülmemelidir (Ömer Seyfettin, 2016: 528). Dolayısıyla "terkipsiz ve tabii İstanbul Türkçesini yazmak" sadece Türkiye'deki Türk şairlerinin vazifesi değildir. Kendisinin millî vatan olarak tanımladığı bütün Turan'ın şairleri, İstanbul Türkçesi'ni öğrenmeye gayret etmeli, millî Türk sarfının tamamiyet ve hâkimiyetini temine çalışmalıdırlar (Ömer Seyfettin, 1999: 67-68).

“Türkçe bizim manevi ve mukaddes vatanımızdır” diyerek dilin önemine vurgu yapan Ömer Seyfettin, bu manevi vatanın istiklalinin ve kuvvetinin, resmî ve millî vatanımızın istiklalinden daha önemli olduğunu ifade eder. Çünkü vatanını kaybeden bir millet, eğer lisanına ve edebiyatına hâkim kalırsa mahvolmaz; yaşar ve yine bir gün gelir siyasi istiklalini kazanarak düşmanlarından intikam alır. Fakat bir millet lisanını bozar, kaybederse hatta siyasi hâkimiyeti baki kalsa bile tarihten silinir. Esirleri onu yutar (Ömer Seyfettin, 1999: 69). Türk milletinin ayrı ayrı devletleri olmasının bir sakıncası yoktur ancak ayrı ayrı lisanlar onu mahvedecektir (Ömer Seyfettin, 2016: 528).

Ömer Seyfettin’in dil konusunda bu biliş seviyesine ulaşmasında bireysel tecrübelerinin etkisi büyüktür. Balkan Savaşlarına katıldığı dönemde tuttuğu 17 Teşrinieevel (30 Ekim) 1912 tarihli notta dil birliği olmamasının savaşta yarattığı sorunu “Heyhat... Mademki biz asker değiliz, mademki bizde askerlik için lâzım olan zekâ ve itaat yok, mademki bizde bir ideal, bir vatan hissi, nihayet bir lisan yok... Bölüğün yarısından ziyadesi Türkçe bilmiyor. Tabur Babil Kulesi gibi. Ne alanın satandan, ne satanın alandan haberi var” (Hayat Dergisi, 19 Ocak 1967) şeklinde özetler. Bir yandan da Pomak askerlerin tek kelime Türkçe bilmemesinden yakınır (Hayat Dergisi, 19 Ocak 1967). Genç subay Ömer Seyfettin, erler arasında dill birliği olmaması yanında Türkçe konuşan erlerle Osmanlıca konuşan subaylar arasındaki uçuruma da dikkat çeker. Bu noktada Osmanlı yönetici tabakasıyla Türk halkı arasındaki uçurumu Kanun-u Esâsi politikası ile kapatmayı uman politikacılardan ayrılarak, vaktiyle Şinasi'de olduğu gibi, dil, anlam ve anlaşma sorunları üzerine eğilir (Berkes, 2002: 421).

Dil, sıklıkla, ulus olmanın en açık sembolü olarak algılanır. Zirâ dil, bir toplumu diğerlerinden ayırt edici davranışları, değerleri sembolize eder ve aidiyet ve birbirini tanıma hislerini yaratan ifade şekillerini üretir. Örneğin Alman milliyetçiliği Alman dilinin saflığı ve bekâsı üzerine kurgulanan kültürel birlik duygusuyla formüle edilmiştir (Heywood, 2013: 165). Ömer Seyfettin de benzer bir yaklaşımla milliyetçilik anlayışını, konuşulan saf Türkçenin “en zengin, en ince, en işlenmiş, en geniş ve müstaid” (Ömer Seyfettin, 1999: 92) lehçesi olan İstanbul Türkçesinin tüm Türklerin ortak yazı dili olması gerektiği; aksi halde Türklüğün yok olacağı savunusu üzerine inşa eder.

Yeni Lisan makalesinde, sonrasında *Genç Kalemler*'de dil konusunda ortaya konulan görüşler kısa sürede aydın çevrelerde geniş ilgi uyandırır ve eleştiriye uğrar. Ömer Seyfettin ve arkadaşları bu eleştirilere *Yeni Lisan ve Bir İstimzaç* (1 Ağustos 1911), *Yeni Lisan'a Dair* (8 Temmuz 1912), *Yeni Lisan ve Çirkin Taarruzlar* (10-23 Temmuz 1912) makaleleriyle karşılık verir. Bu karşılıklı yazılar ve polemikler, Yeni Lisan hareketinin bilinirliğini arttırır ve kısa sürede özellikle gençler arasında tutunmasını sağlar. Cenap Şahabettin, Süleyman Nazif gibi o devirde otorite sayılan yazarlar, Yeni Lisan nedeniyle bu gençleri alaya alsalar da son kazanan gençler olur. *Genç Kalemler*'in davası, iki-üç yıl içinde, özellikle genç yazarlar sayesinde bütün edebiyat âleminde kabul görür. Reşat Nuri, Falih Rıfkı, Orhan Seyfi, Yusuf ziya, Halit Fahri, Enes Behiç, Faruk Nafiz gibi gençler yeni lisanı benimser ve İstanbul'da konuşulan Türkçeyi ilke edinir (Toprak, 2017: 24).

Ömer *Seyfettin, Genç* Kalemler dergisine ve dilde dönüşüme öncülük ederek dil alanında bir devrim gerçekleştirir. Bir Ömer Seyfettin'e kadar süregelen bir edebi dil, bir de Ömer Seyfettin'le başlayan başka bir edebi dil vardır. Kuşkusuz ondan önce de konuşma diline yakın bir ifade ile yazı yazanlar olur. Ancak ondan sonra sade Türkçeyle ifade, sistematik bir şekilde kazanır ve Türk edebiyatını kapsayacak, genel toplumsal bir akıma dönüşür. Ömer Seyfettin'den önce yazı lehçesinin estetiği Divan edebiyatından ve Fars kültüründen aktarılan, tertipli bir yapıdan oluşur. Ömer Seyfettin'le birlikte yazı dili halkın dili olur; Türkçeye Türkçe dil bilgisi egemen hale gelir (Toprak, 2017: 31). Yakın arkadaşı Ziya Gökalp'in (2009: 20) de ifade ettiği gibi "Ömer Seyfettin, bugünkü edebî Türkçemizin Kristof Kolomb'udur". Refik Halit Karay, ölümüyle "yeni edebiyat(ın) mimarını değil, fakat temelini kuran ve gece gündüz harç ile, taşı toprağıyla çalışmış bulunan en gayretli ustabaşısını kaybetmiş" (Yücebaş, 1960: 10) olduğunu ifade eder.

3.4 Ömer Seyfettin'in Etkileri

Ömer Seyfettin'in Türk düşünce hayatına ve edebiyatına en önemli katkısı dil ve küçük hikâye alanlarında olur. O; dil konusunda ileri sürdüğü görüşleri, başta hikâyeleri olmak üzere, yazdığı tüm eserlerde uygulayarak farkını ortaya koyar. Reşat Nuri'nin deyimiyle O, "Arapça bilirim ama söylemeğe dilim dönmez diyen Arnavut Hoca gibi" fikirlerini nazariye halinde başkasına tavsiye eden dil ulemasından değil; kendi tatbik eden ve büyük tortular ve firelerden sıyrılmış en temiz Türkçeyi gevelemeden yazan" bir aydındır (Yücebaş, 1960: 12). Onun düşün hayatına yaptığı

katkı dil ve hikâye alanlarına yaptıklarıyla sınırlı değildir. Bunlar yanında Türk milliyetçiliği üzerinde de önemli etkiler yapmıştır. Ziya Gökalp'in görüşlerinin de etkisi altında kaleme aldığı hikâyelerinde ve diğer eserlerinde işlediği konular ve ileri sürdüğü görüşler, milliyetçi söylem içerisinde önemli argümanlar olarak yaşamaya devam etmektedir.

Ömer Seyfettin, yaşadığı dönemde olduğu gibi günümüzde de en çok okunan hikâyecilerimiz arasında yer almaktadır. Bunda eğitim sistemimizin öğrettiği bakışa denk düşmesi ile aşağı yukarı eşit oranda, akıcı bir hikâye üslubu bulunmasının da payı vardır. Gerçekten de bu tip hikâyenin, en azından Türkiye ölçüsünde ustasıdır (Belge, 2012: 267). O, otuz altı yıllık kısa ömründe hikâye, şiir, makale, fıkra, mensure, mektup, tercüme, piyes türlerinde kaleme aldığı eserlerle hem Türk edebiyatını hem Türk düşünce hayatını hem de Türk milliyetçiliğini derinden etkiler.

Gerek İzmir'de gerekse Selanik'te görev yaptığı sıralarda, başta Ziya Gökalp olmak üzere dönemin önde gelen aydınları ile kurduğu yakın ilişkiler, eserlerini genellikle sade bir dille yazması ve çok satan gazete ve dergilerde yayınlaması, onun tanınırlığını dolayısıyla da Türk edebiyatına, düşünce hayatına ve milliyetçiliğine olan etkisini arttırır. Bu çalışmada onun edebiyata olan etkisi üzerinde durulmayacak; daha çok düşünce hayatına ve Türk milliyetçiliğine olan etkilerine yoğunlaşılacaktır.

Ömer Seyfettin'in milliyetçilik anlayışı büyük ölçüde Ziya Gökalp'in etkisi altında gelişmiştir. Alangu, Ziya Gökalp'le tanışmadan önce, Ömer Seyfettin'in, "kendisine daha olumlu bir sanat yolunu açacak kapıyı bulamadığını", onunla tanıştıktan sonra "yolunu ve yönünü" bularak etkili ve verimli şekilde yazı ve edebiyatını yenileme yoluna girdiğini belirtir. Pertev Naili Boratav ise onun için "Türkçü ve Ziya Gökalp tilmizi Ömer Seyfettin" (1982: 338) ifadesini kullanarak onun milliyetçilik görüşlerinin Ziya Gökalp etkisiyle şekillendiğini vurgular. Ömer Seyfettin'in başarısı büyük ölçüde, Ziya Gökalp etkisinde gelişen bu milliyetçi fikirlerini, kısa öykülerinde ete kemiğe büründürmesinde yatar. Bu öykülere Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren okullarda ders kitaplarında yer verilmesi, yazarın fikirlerinin bilinirlik kazanmasına ve Türk milliyetçi ideolojisi ile eklemlenmesine yardım eder.

Cumhuriyet'in ilanından bir yıl sonra çıkarılan "Tevhid-i Tedrisat Kanunu" (3 Mart 1924) ile hem ilk, orta ve lise öğrenimi yeniden yapılandırılır hem de müfredat

programları değiştirilir ve müfredatlarda yer alan ders içeriklerinin ve amaçlarının gerçekleşmesine yardım edecek ders kitapları yazdırılır (Aslan, 2010: 218-219). Cumhuriyet'in ilk on yılında, elli sekiz tane Türkçe okuma kitabının okutulduğunu tespit eden Alev Sınar (1997: 344), kitaplardaki metinlerin yazarları içinde en çok tekrarlanan isimler arasında Ömer Seyfettin'in de bulunduğunu belirtir. Anılan dönemde ilköğretime büyük önem verildiğinden Türkçe kitapları; Köprülüzâde Mehmet Fuat (Köprülü), Ruşen Eşref (Ünaydın), Ahmet Rasim, Peyami Safa, Ercüment Ekrem (Talu), Ahmet Cevat (Emre), Sadrettin Celal (Antel), Ahmet Halit (Yaşaroğlu), Mehmet Serâceddin (Hasırcıoğlu), Sabiha Zekeriya (Sertel) gibi devrin tanınmış edebiyatçı ve eğitimcileri tarafından hazırlanır. Sınar'a (1997: 344) göre bu kitaplarda metin yazarlarının devrin meşhur edebiyatçılarından olması, çocuğun daha sonraki yıllarda bu yazarların eserlerine yönelmesine yol açar (Sınar, 1997: 343-344).

Yeni müfredata göre hazırlanan ilk edebiyat ders kitabı Ömer Seyfettin'in en yakın arkadaşlarından Ali Canip Yöntem'in *Edebiyat* başlıklı kitabı olur. Matbaa-i Amire tarafından 1924 yılında yayınlanan 499 sayfalık bu ders kitabı, daha sonraki program değişikliklerine de uygun hale getirilerek 1943 yılına kadar 14 baskı yapar ve okullarda ders kitabı olarak okutulur (Ogur, 2009: 379). Bu kitapta Ömer Seyfettin'in *Pembe İncili Kaftan* ve *Tuhaf Bir Zulüm* başlıklı iki hikâyesine yer verilir.

Ömer Seyfettin hikâyelerine yer verilen bir diğer edebiyat ders kitabı, Mustafa Nihat Özön'ün Devlet Matbaası tarafından 1934 yılında basılan *Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi* başlıklı eserdir. Lise üçüncü sınıflara yönelik olarak hazırlanan 430 sayfalık kitapta, Ömer Seyfettin'in *Vire* başlıklı hikâyesine yer verilir. Kitabın 1941 yılında yapılan yeni baskısında da yine aynı hikâye yer alır. Süleyman Şevket Tanlı'nın İstanbul Devlet Matbaası tarafından 1929 ve 1931 yıllarında basılan *Güzel Yazılar* başlıklı dört ciltlik antoloji nitelikli eserinde ise yazarın *Kaşağı, Diyet, Falaka* ve *Başını Vermeyen Şehit* başlıklı hikâyelerine yer verilir (Akdeniz, 2000: 47). Eser, 1929-1930 ders yılından 1939-1940 ders yılına kadar liselerde ve öğretmen okullarında mecburi ders kitabı olarak okutulmuştur.

Ömer Seyfettin, 1948-1968 döneminde yazılan ilk ve orta öğretim ders kitaplarında da yine kendisine en çok başvurulan yazarlar arasındadır. *Keramet* (Avni Başman, 1943-49: 61), *Eski Bir Okul* (Komisyon 1956-1969: 2; Hikmet İlaydın: 2), *Kaşağı* (Komisyon 1956-1969: 84; Hikmet İlaydın: 42), *Sivrisinek* (İbrahim Yasa, Behzat Minez Naşide Binez: 35; İbrahim Yasa, Behzat Minez Naşide Binez, 1946:

35), *Forsa* (Komisyon Yeni Okuma Kitabı, 1958: 29), *Ant* (Komisyon Yeni Okuma Kitabı, 1958: 44), gibi hikâyeleri ilköğretim dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerine okutulur (Parlakyıldız, 1999: 111-142).

Ömer Seyfettin'e lise edebiyat kitaplarında ayrılan yer 1950'den sonra hızla artar. Örneğin *Vire* başlıklı hikâyesi 1970'li yıllar dışında her dönemde okutulur (Baki, 2013: 76). Yazarın eserlerinin edebi açıdan çok, işlediği konulardan ve Türkçülük hareketine katkılarından dolayı önem taşıdığı sıkça vurgulanarak genelde ahlaki dersler veren, kahramanlık öğeleriyle yüklü eserleri içeriğe dâhil edilir. Abdullah Nisari'nin 1951'de kabul edilen birinci sınıf kitabında (Metinli Edebiyat Bilgisi) yazarın Ali Canip'e gönderdiği dili sadeleştirme üstüne bir mektubuna, mektup bölümünde yer verilirken bu kitabın 1955'te kabul edilen ikinci ve üçüncü sınıf ciltlerinde, 1938'de yayınlanan *Bahar ve Kelebekler* kitabından alınmış *Kesik Bıyık* başlıklı hikâyesine ve *Genç Kalemler* dergisinin birinci cildinde yayınlanmış *Yeni Lisan* makalesine yer verilir. Yazarın Âli Canip'e Mektubu 1965'te Türk Dili ve Edebiyatı-1'de (Özdemir Sarıca, Mahir Ünlü, Ömer Özcan) ve 1967'de Türk Edebiyatı-3'te (Behçet Kemal Çağlar, Ekrem Yirmibeşbin) geçerken *Kesik Bıyık* hikâyesi, bundan sonraki ders kitaplarının içeriğine alınmaz. *Yeni Lisan* makalesine ise her dönemin kitaplarında rastlanır (Baki, 2013: 105-106).

Mustafa Nihat Özön'ün *Açıklamalı Türk Dili ve Edebiyatı* (1952) ve Vasfi Mahir Kocatürk'ün *Metinlerle Türk Edebiyatı* (1954) Ömer Seyfettin'in *Vire* ve *Gizli Mabet* hikâyelerine yer verilirken; 1955'te okullarda okutulmaya başlanan Banarlı'nın *Metinlerle Türk ve Batı Edebiyatı*'nda ise yazarın *Bomba* kitabından alınmış *Topuz* ve *Kurbağa Duası* hikâyelerine yer vermiştir. 1958 ve 1959'da ise *Pembe İncili Kaftan, Sivrisinek* ve *Forsa* hikâyeleri bu yılların kitaplarına (Türk Dili ve Edebiyatı 1-2, Mustafa Nihat Özön, Kemal Demiray 1958-1959; Metinlerle Türk ve Batı Edebiyatı Nihat Sami Banarlı 1959) alınır. *Pembe İncili Kaftan* hikâyesine 1975 yılında bir kez daha yer verilir (Türk ve Batı Edebiyatı 2, İhsan Yaşar Balkır). *Banarlı*'nın kitabında ise Ömer Seyfettin'in *Sivrisinek* hikâyesi, La Fontaine'in *Karga ile Tilki*'siyle birlikte verilir ve öğrencilerden bu ikisini karşılaştırmaları istenir (Baki, 2013: 106-107).

Ömer Seyfettin hikâyeleri 1960'lı ve 1970'li yıllardaki ders kitaplarında da aynı yoğunlukta yer almaya devam eder. 1961'de kabul edilen *Örnekleriyle Türk ve Batı Edebiyatı-1*'de (Suut Kemal Yetkin, Sıdıka Arıkan) Ömer Seyfettin'in *Ruzname*'sinden bir bölüme, *Metinlerle Türk ve Batı Edebiyatı*-2'de ise

(Nihat Sami Banarlı, 1961) "*Başını Vermeyen* Şehit" hikâyesine yer verilir. 1965'te okutulmaya başlanan *Türk Dili ve Edebiyatı 2*'de *Yeni Lisan* makalesinin yanı sıra *Büyücü* başlıklı hikâye; 1967'de kabul edilen *Türk Edebiyatı* kitabının ikinci ve üçüncü sınıf ciltlerinde *Velinimet* isimli hikâyesi ile *Yalnız Efe*'den bir bölüm, İhsan Yalçın Balkır'ın 1975'te kabul edilen üçüncü sınıf kitabında (Türk ve Batı Edebiyatı-3) *Hürriyet Bayrakları*, Mehmet Kaplan'ın 1976'da kabul edilen birinci sınıf kitabında (Lise I Edebiyat) *Diyet* hikâyeleri içeriğe alınır (Baki, 2013: 107-108).

12 Eylül 1980 sonrasında da ders kitaplarında Ömer Seyfettin'in eserlerine sıklıkla yer verilmeye devam edilir. Talim Terbiye Kurulu'nun 29 Ağustos 1991 tarih ve 130 sayılı kararı ile eylül ayından itibaren Ders Geçme ve Kredi Sistemi'nin uygulanmaya başlaması, Edebiyat dersinin müfredatında köklü değişiklikleri de beraberinde getirir ve 1992 yılından itibaren çok sayıda Edebiyat ders kitabı basılır. Bu dönemde *Yeni Lisan* (Türk Dili ve Edebiyatı 1, Özdemir Sarıca, Mahir Ünlü, Ömer Özcan, 1987) yazısı yanında, *Yalnız Efe'*nin bir kısmı ile *Büyücü* (Türk Dili ve Edebiyatı 1, Özdemir Sarıca, Mahir Ünlü, Ömer Özcan, 1987)*, Hürriyet Bayrakları* (Örnekli Türk Edebiyatı 3, İhsan Yaşar Balkır, 1987)*,* gibi hikâyelere de yer verilir. Daha sonraki yıllarda hazırlanan Edebiyat kitaplarında da Ömer Seyfettin'in hikâyelerine yer verilmeye devam edilir.

Ömer Seyfettin'in eserlerine, 1966 yılında tartışılmaya başlanan ve 1969 yılından itibaren basımına başlanmasına karşın 1971 yılında 66 eserin yayınlanmasının ardından durdurulan 1000 Temel Eser serisinde de yer verilmiştir. Bu seri kapsamında Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından "Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi" içerisinde "Milli Klasikler" bölümünde 45 ve 46 numaralı eserler olarak *Ömer Seyfettin'den Seçme Hikâyeler I* (1970) ve *Ömer Seyfettin'den Seçme Hikâyeler II* (1971) başlıklı iki kitap yayınlanmıştır. Kitaplar, dönemin başbakanı Süleyman Demirel ve MEB Bakanı Prof. Dr. Orhan Oğuz'un önsözü ile çıkmıştır.

Seçme Hikâyeler I'de (1970) *Başını Vermeyen Şehit, Kütük, Topuz, Teke Tek, Kızılelma Neresi?, Vire, Pembe İncili Kaftan, Ferman, Nadan, And, Teselli, Forsa, Aleko, Diyet, Primo Türk Çocuğu Nasıl Doğdu?, Primo Türk Çocuğu Nasıl Öldü?, Hürriyet Bayrakları* hikâyelerine; *Seçme Hikâyeler II*'de (1971) ise *Gizli Mabed, Perili Köşk, İlk Namaz, Niçin Zengin Olamamış?, Fon Sadriştayn'ın Karısı, Fon Sadriştayn'ın Oğlu, Bir Hatıra, Bahar ve Kelebekler, Balkon, Kurbağa Duası, Bomba, Yüksek Ökçeler, Rüşvet, Yuf Borusu Seni Bekliyor, Nakarat, İki Mebus, Kıskançlık,*

Yalnız Efe, Keramet, Lügatçe hikâyelerine yer verilmiştir. Ayrıca ilk kitapta ek bölümünde *Yeni Lisan Makalesi, Yarınki Turan Devleti, Milletler Birbiriyle Niçin Harp Ederler? Bugünkü Muharebeleri Sebebi, Milletlerin Mefkûreleri, Çin ve Hint Yolları, İlyada Tercümesi, Hektor'un Ölümü* gibi makale ve çevirilerinden parçalara yer verilmiştir.

Yine 2004 yılında çalışmalarına başlanılan ve İlköğretim Genel Müdürlüğünün 04/08/2005 tarih ve 2005/70 sayılı genelgesi ile tüm Valiliklere bildirilen 100 Temel eser listesinde de Ömer Seyfettin'e yer verilmiştir. Bu listede yazarın *Yalnız Efe* başlıklı eseri okunması tavsiye edilen 100 eser arasında yer almıştır. Bu liste, yapılan eleştiriler nedeniyle 17 Aralık 2018 tarih ve 2018/17 Sayılı MEB Genelgesi ile uygulamadan kaldırılmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığının ders kitaplarının yer aldığı Eğitim Bilişim Ağı www.eba.gov.tr sistemi üzerinden 1 Nisan 2019 tarihinde yaptığımız incelemede ilköğretim ikinci sınıftan itibaren 12. Sınıfa kadar (1, 3, 8, 11 ve 12. Sınıflar hariç olmak üzere) neredeyse tüm ders kitaplarında Ömer Seyfettin'in hikâyelerine yer verildiği bulgulanmıştır. Türkçe 2 Ders Kitabında (Abdullah Ataşçi, 2018) *Çanakkale'den Sonra*'dan küçük bir parçaya, Türkçe 4 Ders Kitabında (Hayriye Kaftan Ayan vd., 2018) "Erdemler" bölümünde, *Kaşağı*'nın kısaltılmış tam metnine, Türkçe 5 Ders Kitabında (Hülya Ağın Haykın vd., 2018) "Milli Kültürümüz" bölümünde *Forsa*'ya, Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabında (Ümit Bozkurt, Suna Canlı, 2018) "Biz Değerlerimiz" bölümünde *Ant*'ın kısaltılmış tam metnine, Türkçe 6. Sınıf Ders Kitabında (Yasemin Şekerci, 2018), "Erdemler" bölümünde *Forsa*'nın kısaltılmış tam metnine, Türk Edebiyatı 6 Ders Notu kitabında (Serap Akçaoğlu Saydım, 2018) *Yeni Lisan* yazısının bir kısmı ile *Yüzakı'nın* kısaltılmış tam metnine Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabında (Ahmet Akgül vd., 2018) *Kütük* ve *Bahar ve Kelebekler'*den alınmış parçalara, Türkçe 7. Sınıf Ders Kitabında (Tolga Kır, Emine Kırman, Seda Yağız, 2018) iki soruda *Kaşağı* ve *Diyet*'ten yapılmış uzun alıntılara, Ortaöğretim Hazırlık Türkçe Ders Kitabında (Turgay Anar, Necmettin Özmen, Berna Ergener, 2018) *Bahar ve Kelebelek'*den küçük bir bölüme, Türk Dili Edebiyatı 9'da (Mehmet Sıddık Özcan, 2018) *Kaşağı* ve *Tarih Ezeli Bir Tekerrürdür* hikâyelerinden alınmış parçalara, Türk Dili ve Edebiyatı 9'da (İfakat Yücel, Mahmut Türkyılmaz, Selim Sağır, 2017) *Başını Vermeyen Şehit* ve *Forsa* hikâyelerinden alınmış parçalara, Türk Dili ve Edebiyatı 9'da (İfakat Yücel, Mahmut Türkyılmaz, Selim Sağır, 2018) *Forsa* hikâyesinden alınmış parçaya, Türk Dili

Edebiyatı 10'da (Aylin Hidayet Başaran Yılmaz, 2017) *Forsa*'dan alınmış bir parçaya, Türk Dili Edebiyatı 10'da (Döndü Karaca vd., 2018) *Yeni Lisan* yazısının küçük bir kısmı ile *Yüksek Ökçeler'*e ve bir soruda Efruz Bey'den yapılan uzun bir alıntı yer almıştır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren Türkiye'nin çok okunan yazarları arasında yer alan Ömer Seyfettin, kitaplarının özellikle 1960'lardan itibaren çok sayıda basılması ile birlikte en fazla okunan yazarlar arasında birinci sıraya yükselmiştir (Ross, 2004: 468). Yapılan birçok araştırma günümüzde de en çok okunan yazardan birisi olduğunu göstermektedir. Çocuk Vakfı tarafından 2006 yılında hazırlanan "Türkiye'nin Okuma Alışkanlığı Karnesi" başlıklı araştırma sonuçlarına göre Ömer Seyfettin'in hikâyeleri, en çok basılan beş yerli kitap içerisinde yer almaktadır (Çocuk Vakfı, 2006: 10).

Suna Karaküçük (2000: 61-62) tarafından 535 üniversite öğrencisi ile yapılan bir araştırmada ilk kitap olarak Ömer Seyfettin'in eserlerinden birisini okuduğunu belirten öğrenci sayısı 123 olarak belirlenmiştir. Bunlardan 82'sinin okuduğu ilk hikâye *Kaşağı*, 12'si *Diyet*, 8'i *Bomba*, 4'ü *Ant*, 4'ü *Falaka*, 3'ü *Beyaz Lâle*, 2'si *Yüksek Ökçeler*, 2'si *Pembe İncili Kaftan*'dır (Karaküçük, 2000: 61-62).

Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü tarafından 2011 yılında Türkiye genelinde okuma alışkanlıklarını ortaya koymak üzere gerçekleştirilen "Türkiye Okuma Kültürü Haritası Projesi" sonuçlarına göre; düzenli olarak yazar takibi yaptığını beyan edenlerin en çok tercih ettiği yazar Ömer Seyfettin olarak belirlenmiştir. Onu sırasıyla Ayşe Kulin, Orhan Pamuk, Reşat Nuri Güntekin, Elif Şafak, Canan Tan, Yaşar Kemal ve Dostoyevski isimleri takip etmektedir (Kültür Bakanlığı, 2011: 9-10).

Ömer Seyfettin kendisinden sonra gelen yazar ve düşünce insanlarını da etkiler. Özellikle Eski ve Yeni Kahramanlar serilerinde yer alan hikâyeleri, Türk milliyetçilerinin başucu kitapları arasında yer alır. 1940'lı yılların en önemli Türkçü dergileri arasında yer alan Çınaraltı dergisi otuz birinci sayısını Ömer Seyfettin'e ayırır. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Reşat Nuri Güntekin gibi arkadaşlarının yazar hakkındaki yazılarına yer verilen bu sayıda, dergi editörü Orhan Seyfi Orhon'un (1942: 1) "Ömer Seyfeddin ismi bana bunun için daima ümit verir. Bu ümit, doğrunun, ilerinin, milletseverliğin zaferidir.." (Orhon, 1942: 1)

şeklindeki sözleri, onun karamsarlığın hâkim olduğu kriz dönemlerinde, halka güven vermek üzere sade Türkçe ile kaleme aldığı eserlerin, ölümünden sonra da Türk milliyetçilerine güven vermeye devam ettiğini ortaya koyar.

Cumhuriyet dönemi Türkçülüğünün önemli isimlerinden Nihal Atsız da Ömer Seyfettin'den etkilenen düşünürler arasındandadır. *Yakarış-1* başlıklı şiirinde *Teke Tek* hikâyesinde geçen "Dünyada yataktan daha azaplı bir mezar yoktur" ifadesini neredeyse aynı şekilde kullanır.

Ömer Seyfettin'in etkilediği yazarlar yalnızca Türkçü görüşlere sahip düşünce insanları ile sınırlı değildir. Nazım Hikmet gibi sol yazının önemli isimleri de ondan etkilenmiştir. Nazım Hikmet'in 1920 yılında "Korsan Hikâyelerinden" üst notu ile yayımladığı Bora *Reis* başlıklı kısa hikâyesi başkahramanın padişaha/hakana sarsılmaz bir sadakatle bağlı olması açısından *Ferman*'ı; alnının "yalnız Allah'ın önünde eğilmiş" olması açısından Pembe İncili Kaftan'ı andırır. 1950 yılında "Kurtuluş Savaşı Hikâyelerinden" üst notu ile yayınladığı *Düşman* ise düşmanla işbirliği yapar gibi davranarak köyünün kurtulması için kendini feda eden bir çocuk kahraman etrafında geçen olayları konu almasıyla *Bir Çocuk Aleko*'yu hatırlatır. Ziya Gökalp'in *Türkçülüğün Esasları*'nda Nazım Hikmet'i Türkçe'yi güzelleştiren isimler arasında sayması, Nazım Hikmet'in, ilkeleri büyük ölçüde Ömer Seyfettin tarafından ortaya Yeni Lisan anlayışını benimsediğini gösterir. Bu tespit Nazım Hikmet'in Ömer Seyfettin'den etkilenmiş olabileceği yönündeki tespitimizi doğrular niteliktedir

Ömer Seyfettin hakkındaki literatür; Murat Belge, Halil Berktay, Selim İleri, Tanıl Bora, Mario Levi, Elif Şafak gibi kendisine sert eleştirileri yöneltenler ile Ali Canip Yöntem, Tahir Alangu, Muzaffer Uyguner, Hülya Argunşah, Nazım Hikmet Polat gibi biyografisinin oluşturulmasına gazetelerde yayınlanması sebebiyle oldukça dağınık bir görünüm arz eden eserlerinin derlenmesine katkıda bulunan yazarlar arasında ikiye bölünmüş durumdadır.

İlk grupta yer alanlar belirli eserlerinin belirli bölümlerinden adeta stratejik alıntılar yaparak onu kıyasıya eleştirmekte ve yazdıklarını Faşizan bir düşünce yapısının bir uzantısı olduğunu ileri sürmektedir. Bu eleştiriler genellikle İtalya'nın Trablusgarp'ı işgali sonrasında kaleme aldığı *Primo Türk Çocuğu* (Aralık 1911) ile başlayıp bir yıllık esaretinin bitip İstanbul'a geri döndükten hemen sonra yayımladığı *Beyaz Lale* (Nisan 1914) ile neredeyse sona eren dönemdeki eserlere odaklanır.

İkinci grubun bir diğer önemli özelliği ise Ömer Seyfettin'in İttihat ve Terakki ile çok yakın ilişkiler içerisinde olduğunu ve bu ilişkiden maddi menfaat elde ettiğini ileri sürmeleridir.

Murat Belge onun edebiyatta ermeni düşmanlığının erken örneklerini verdiğini, azınlık ve yabancı düşmanı milliyetçilik akımının kurucuları arasında yer aldığını (2013: 51-52), sadist sahneler anlatma geleneğinin başlatıcısı olduğunu (2013: 120), *Beyaz Lale* gibi hikâyelerinin Türkiye'nin sağ, faşizan ideolojisini, bunun sosyolojik ve psikolojik nirengilerini incelemek için zengin bir kaynak oluşturduğunu ve savunduğu milliyetçilik anlayışının yaşadığı dönemde dahi oldukça saldırgan sayılabilecek bir nitelik taşıdığını (273), ırkçı olduğunu (2012: 665), "Başını Vermeyen Şehit" gibi hikâyelerini yazarken bunların gerçeklikle ilgisi olamayacağını bildiği halde buna aldırmayarak "yalan söyleme"yi meşrulaştırmakla "hakkında yalan söylenecek kötü işler yapma yolunu da ilelebet açtığını" (2012: 670), entelektüel yanı olmayan bir ırkçılık, "ilkel bir kan edebiyatı" yaptığı gibi başkalarının da bunu yapmasına önayak olduğunu (Milliyet, 22 Nisan 2004) ileri sürer.

Ömer Seyfettin'i "milliyetçi edebiyatta intikam terbiyesinin büyük ustası" olarak gören Tanıl Bora (2017: 207-211) da Murat Belge ile paralel görüşlere sahiptir. Hikâyelerindeki pornografik denebilecek şiddet tasvirlerinin, muhafazakâr edebiyat tarihçisi Nihad Sami Banarlı'ya bile rahatsızlık verdiğini vurgulayan Bora, onun Sosyal Darwinist dünya görüşünü tutkuyla benimsediğini ve Türk milliyetçiliğinde biyolojik determinizmle mistik ima]arın iç içe geçtiği kan ırkçılığının öncüsü olduğunu ifade eder.

Murat Belge ile benzer görüşler dile getiren bir diğer yazar da Halil Berktay'dır. Berktay birçoğu Taraf gazetesinde yayımlanan makalelerinde, Ömer Seyfettin'i insaniyet düşmanı, İttihatçı bir ön-faşist (Taraf, 14 Eylül 2008) olarak tanımlar, onun Alman proto-faşizminin etkisi altında *Kızılelma Neresi* gibi hikâyeler yazdığını (Taraf, 12 Nisan 2012), her türlü evrenselci hümanizme müthiş bir nefret, besleyerek erdem ve insanlık kavramlarını toptan inkâr ettiğini (Taraf, 14 Eylül 2008) belirtir. Ayrıca *Primo Türk Çocuğu Nasıl Öldü?* hikayesinde Primo'nun babasının tutuklanmasının ardından daha önce tavan arasına sakladığı tabancayı oradan alarak öpmesini, silahla "oral seks yaptığı" şeklinde yorumlayarak Ömer Seyfettin'i sapıklıkla itham eder ve bu satırları bugün yazması halinde, çocuk pornosundan içeri girmesi gerektiğini (Taraf, 4 Aralık 2008) belirtir.

Yıldırım Türker (Radikal, 27 Temmuz 1997) hikâyelerinin okullarda ders yardımcı kaynağı olarak önerilmesinden yola çıkarak Ömer Seyfettin'i kıyasıya eleştirir ve onu "küçük yazar" olarak tanımlayarak hikâyelerinin yıllardır çocukları zehirlediği ifade eder (Negatif, Kasım 1997: 24).Benzer görüşlere sahip Mario Levi ise onun "işlediği konular ve anlatımı ile hiçbir özgünlüğü olmayan; sadece belirli bir döneme ayna tutmuş bir yazar" olduğunu vurgulayarak Ömer Seyfettin'in Türk edebiyatından çıkarması halinde hiç kimsenin hiçbir şey kaybetmeyeceğini (Negatif, Kasım 1997: 25-26) ileri sürer.

Selim İleri (1975: 9-10) "zorbalığın savunucusu" olarak gördüğü Ömer Seyfettin'in faşizme tutkulu bir yazar olduğunu, *Beyaz Lale* öyküsünde de izlenebileceği gibi ulusçuluktan pek bir şey anlamadığını; *And* ve *Kaşağı* gibi içten, insancıl özellikler taşıyan, güzel diyebileceğimiz hikalerinde dahi ırk ve kan gibi, muğlak kavramlar kullanmaya devam ettiğini; böylelikle politikanın en çağdışını öykülerine yerleştirerek ilginç sayabileceğimiz açılımlarını da yıkıp geçtiğini; öykücülük tavrının kolay kolay rastlayamayacak ölçüde ilkel ve bayağı bir olduğunu ifade eder. Ona göre edebiyat tarihçileri tarafından sıklıkla dile getirilen "Kısa ömrüne ülkücülüğünün birçok başarılarını sığdırır. Bir halk çocuğu oluşu, İstanbul dışı yetişmesi, halk okullarında koşullanışı ve sınır boylarında görevlenişi gibi durumlardan yararlanarak, zamanının en gerekli sorununa adanır" şeklindeki yakıştırmalar da gerçeği yansıtmamaktadır. "Ömer Seyfettin, gerçekte, bilisizliğin, faşist tutkuların, sorunlardan habersizliğin tipik simgesidir". Tarihin akışı ve çağdaş sanat, Ömer Seyfettin geleneğini iyice akıldışı bırakmıştır; dolayısıyla öyküleri günümüz için hiç bir değer taşımaz.

Selim İleri, sonraki yıllarda aralarında Ömer Seyfettin'in de bulunduğu bazı yazarları haksız şekilde eleştirdiği için yayımlamaktan pişmanlık duyduğunu ifade ettiği *Çağdaşlık Sorunları* (1978: 44) başlıklı kitabında da Ömer Seyfettin'e sert eleştiriler getirir ve onu "çağının, toplumunun sorunlarına yaklaşamamış, kişisel görüşleri yanlış, tutumu gerici bir hikâyeci" olarak tanımlar[13]. O, "dünyaya bakışta

[13] Ömer Seyfettin'i 'faşist' bir yazar olarak değerlendirdiği ve onu çok sert şekilde eleştirdiği için pişman olduğunu belirten Selim İleri, bu pişmalığını "Ancak, onun eserleri ile üçüncü kez tekrar karşılaştım ve bu karşılaşmam da gençliğimde onun hakkında yazdığım yazıda ne kadar ön yargılı olduğunu gördüm" (Onur, 2005: 303) sözleriyle ifade eder. İleri (2005) Ömer Seyfettin'i yaşadığı dönemin sosyal ve siyasi şartları içinde değerlendirmek gerektini belirterek sözlerine "Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş döneminde Ömer Seyfettin de vatanını seven her bilinçli aydının yapması gerektiği gibi geçmişin başarılarından söz açarak Türklüğü savunan öyküler yazmıştır. Sorunlara, üzüntülere, umutsuzluklara cevap vermek üzere gündemdeki

çağının, döneminin bir sözcüsüdür belki; ama toplumunun sözcüsü olmadığı, olamayacağı gibi çağını ve dönemini de" kavrayamamış; hattâ tarihî hikâyelerinde, geçmişini de kavrayamadığını göstermiştir. Onun yapıtları tam anlamıyla bir bilgisizlik örneğidir.

Ömer Seyfettin'in hikâyelerinin edebi değeri olmadığı noktasındaki değerlendirmelerin gerçeği yansıtmadığını düşünüyoruz. Hüseyin Rahmi Gürpınar onun için "İmlâda, ifadede, tasvirde, düşünüşte eski tarzlarımızın paslanmış bağlarından her gün birini silkerek kaleminden atan bu müceddit zekâ, bazen bizi "a! a! sayhalarına düşürecek kadar cüretkârlıklar yapardı" diye yazarken; Halit Ziya Uşaklıgil "Ömer Seyfettin'in ilk okuduğu eserleriyle derhal hüküm verdiğini, "işte bir hikâyenüvis! dediğini, ondan sonra bu ismin kendisinde teçhir edici bir tesiri olduğunu, ne zaman o imza ile bir seye tesadüf etse okumadan geçemediğini (akt. Yöntem, 2005: 384) belirtir. Reşat Nuri Güntekin ise "Ömer Seyfeddin, benim çok sevdiğim ve beğendiğim bir insandı, ölümü üzerinden yirmi küsur yıl geçmiştir. Fakat onun hâlâ etrafımdaki canlı insanların birçoğundan daha fazla bir kuvvetle yaşadığını duyarım. Ömer, karikatür yapar gibi mübalâğalar, fanteziler, fantasmagorilerle konuşur ve aşağı yukarı da ayni şekilde yazardı" (Güntekin, 1942: 6) şeklindeki sözleriyle değerini teslim eder. Hatta kalem kavgasına tutuştuğu Ali Kemal bile onun için "O bizim Maupassant'ımız olacaktı" (Yöntem, 2005: 398) diye yazar. Daha birçok önemli edebiyatçının onun eserleri için olumlu görüş bildirmesi, tersi yöndeki görüşleri büyük ölçüde geçersiz kılmaktadır.

İkinci grupta yer alan Ali Canip Yöntem, Tahir Alangu, Muzaffer Uyguner, Hülya Argunşah, Nazım Hikmet Polat gibi yazarlar ise hikâyelerindeki zaman zaman nefret söylemine varan dilin, yaşamından ve tanıklıklarından kaynaklandığını dolayısıyla eserlerinin değerini azaltmayacağını, Ömer Seyfettin'in Türk Edebiyatı'nın en önemli isimleri arasında yer aldığını ifade ederler. Yazarın eleştiriye konu eserlerini ve eserlerdeki şiddet sahnelerini çoğu zaman görmezden gelen bu yazarlar genellikle onun Türkçe'nin sadeleşmesine ve küçük hikâye türüne yaptığı katkıları vurgularlar.

Pertev Naili Boratav, Niyazi Berkes ve Doğan Avcıoğlu gibi yazarlar ise ilgilerini eleştirilerin odağındaki 1914 ve öncesinde kaleme alınan hikâyelerden çok

---

gelişmelere paralel olarak hikâyeler yazmıştır. Buna rağmen üç hikâyesiyle (And, Kaşağı ve Diyet) Türk toplumunu bir yerde birleştirmesi bile ona karşı büyük bir gönül borcumuzun olduğunu gösterir" (Onur, 2005: 303) şeklinde devam eder.

1917 sonrasındaki hikâyelere ve Efruz Bey, Cabi Efendi gibi tiplere yoğunlaştırarak Ömer Seyfettin'i daha tarafsız şekilde değerlendirirler. Özellikle Pertev Naili Boratav'ın Efruz Bey serisini merkeze alan incelemeleri ufuk açıcı niteliktedir.

Ömer Seyfettin'in Türk düşünce hayatına ve milliyetçiliğine en önemli etkisi daha önce de belirtildiği gibi dil alanında olur. Baltacıoğlu'na (1952: 404) göre "O, bir dil devrimcisidir" ve "Türk diline yaptığı hizmet belki hizmetlerinin en büyüğüdür". Atilla İlhan (2011: 300) Atatürk'ün başlattığı Dil Devrimi'nin sanıldığının aksine, Cumhuriyet'ten önce Selanik'te *Genç Kalemler* dergisiyle başladığını belirtir. Muzaffer Uyguner (1999: 17) ise onun dil ile ilgili görüşlerinin Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren Atatürk tarafından ele alındığını ve uygulamaya konulduğunu ileri sürer. Dilin önemini birçok konuşmasında defalarca tekrar eden Atatürk, Ömer Seyfettin'in yapmak istediklerini büyük ölçüde başarmış ve Türk dilini yabancı dillerin boyundurluğundan kurtarmak üzere Türk Dil Kurumunu (TDK) kurmuştur. Atatürk'ün talimatıyla başlayan çalışmalar yıllar boyunca sürmüş, *Derleme Sözlüğü* ve *Tarama Sözlüğü* gibi eşsiz eserler hazırlanmıştır (Uyguner, 1999: 17-18).

Türk Dil Kurumunun kurucuları olan ve I. Türk Dil Kurultayını düzenleyen Celal Sahir Erozan, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Ruşen Eşref Ünaydın, Ömer Seyfettin'in arkadaş çevresinde bulunan kişilerdir. Yakup Kadri ile tanışlığı İzmir, Celal Sahir ile tanışlığı Selanik yıllarına uzanır. Her üçüyle farklı zamanlarda aynı dergilerde yazarlar; dolayısıyla da etkileşim içerisinde bulunurlar. Bu anlamıyla dil alanında en azından dolaylı olarak özellikle Cumhuriyet'in ilk yıllarında etkili olduğu ileri sürülebilir. Bununla birlikte birçok yakın arkadaşının hatta Ali Canip beyin bile katılımcılar arasında olmasına karşın Birinci Türk Dili Kurultayında adının neredeyse hiç geçmemesi oldukça ilginçtir[14]. Ali Canip dahi adını ve Türk diline yaptığı katkıları dile getirmemiştir. Ömer Seyfettin gibi yakın arkadaşı Ziya Gökalp'in katkılarından da Kurultay boyunca hiç bahsedilmemiştir.

[14] Ömer Seyfettin'in ismi Birinci Türk Dil Kurultayı'nda yalnızca altıncı ve yedinci günlerde öğretmen Namdar Rahmi Bey ve Ahmet Cevat (Emre) Bey tarafından birer kez olacak şekilde iki kez anılır. İlkinde Namdar Rahmi Bey onun *Kafesleri Yakarken* başlıklı manzumesini öğrencilerine ezberlettiğinden (TDK, 1933: 306); ikincisinde ise Ahmet Cevat Bey, meşrutiyetin getirdiği yeni demokrasi ortamında Ömer Seyfettin gibi halkçı sanatkârlar yetiştiğinden ve az zamanda halk dilinin güzel, tabiî, tamamıyla edebî şekilde inkişaf ettiğinden (TDK, 1933: 352) bahseder.

Atatürk'ün dil konusundaki bazı sözleri ile Ömer Seyfettin'inkiler arasında da önemli benzerlikler bulunmaktadır. Atatürk'ün "Türk milletinin dili Türkçedir. Türk dili dünyada en güzel, en zengin ve en kolay olabilecek bir dildir. Onun için her Türk, dilini çok sever ve onu yükseltmek için çalışır… Bir de Türk dili Türk milleti için kutsal bir hazinedir... Türk dili, Türk milletinin kalbidir, zihnidir" (Afetinan, 1969: 19). "Türk dili zengin, geniş bir dildir. Her kavramı ifadeye kabiliyeti vardır" (Mahmut Atillâ Aykut, T.D.K. Yıllık 1944: 63; akt. Kocatürk, 1999: 165) şeklindeki sözleri, Ömer Seyfettin'in 1914 yılında *Türk Sözü* ve *Tanin*'nde dile getirdiği "Her milletin bir lisanı vardır. Türklerin konuştukları lisan da Türkçedir" (Ömer Seyfettin, 1999: 66) ve "…konuşulan İstanbul Türkçesi sade değil, bilakis en zengin, en ince, en işlenmiş, en geniş ve müstaid bir lisandır" (Ömer Seyfettin, 1999: 92) ifadeleriyle neredeyse aynıdır.

Ayrıca Ömer Seyfettin'in, yazı diline giren gramer kurallarını ve yabancı kelimeleri birer işgalci olarak kişileştirerek (Aktaş, 2018: 258) Türk dilinin işgal altında olduğunu ifade etmesi ile Atatürk'ün "Ülkesini, yüksek istiklâlini korumasını bilen Türk milleti, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır" sözleri benzer yaklaşımların ürünüdür. (Arsal'dan akt. Kocatürk, 1999: 95). Atatürk de Ömer Seyfettin'e benzer şekilde Türkçenin yabancı dillerin etkisinden kurtarılarak geliştirilmesine büyük önem atfetmekte, dilin Türkiye'nin bağımsızlığı için oynadığı rolü birçok sözüyle vurgulamaktadır.

Ömer Seyfettin'in Latin harflerine karşı oluşu, onun Atatürk'le arasındaki en önemli fikir ayrılığı olarak göze çarpar. İkinci önemli ayrılık ise dilde tasfiyecilik olarak da ifade edilen Türkçe olmayan sözcüklerin dilden çıkarılması konusundadır. Ömer Seyfettin halkın gündelik hayatında kullandığı Türkçeleşmiş yabancı sözcüklerin korunmasını savunurken; Atatürk, özellikle 1930'lu yıllarda bu görüşün tersine bir dil politikası benimser. Bununla birlikte, özellikle 1935 yılından sonra Güneş Dil Teorisi'nin ortaya çıkması ile birlikte bu dilde "özleştirme" politikası yumuşar ve odak noktası yeni sözcükler bulmaktan, mevcut sözcüklerin Türkçe olduğunun kanıtlanmasına kaymaya başlar (Sadoğlu, 2010: 252).

Güneş Dil Teorisi ile birlikte Türkçeye yabancı dillerden girdiği zannedilen birçok sözcüğün kökeni itibari ile Türkçe olduğu kanıtlanır. Böylece halk dilinde genel kabul görmüş sözcüklerin, sırf yabancı köklere ait oldukları gerekçesiyle dilden tasfiye edilmesi gereksiz hale gelir. Dolayısıyla bu aşamadan sonra Türk Dil Kurumunun yeni

bir dil yaratmaktan amaçladığı şey, "halk için yazılan, herkesin okuması, bilmesi istenen yazılarda ve ders kitaplarında konuşma diline elden geldiği kadar yakın, herkesin kolay anlayabileceği bir dil kullanmak" olur. Bu durumda Türkçeden tasfiye edilmesi planlanan unsurlar halkın konuşma diline yabancı sözcüklerle sınırlı kalacaktır (Sadoğlu, 2010: 252). 1935 yılından sonra güç kazanan bu yeni yaklaşım, Ömer Seyfettin'in görüşleriyle büyük benzerlik taşır.

Sonuç olarak Atatürk ve Ömer Seyfettin dile verdikleri önem açısından birbirlerine çok benzer görüşler savunur. Ömer Seyfettin'in "Türkçe bizim manevi ve mukaddes vatanımızdır. Bu manevi vatanın istiklali, kuvveti resmî ve millî vatanımızın istiklalinden daha mühimdir" sözleri ile Atatürk'ün Türk dilini "Türk milleti için kutsal bir hazine" olarak görmesi ve onu vücudun en yaşamsal organlarından birisi olan kalbe benzetmesi arasındaki benzerlik göz önüne alındığında Atatürk'ün Ömer Seyfettin'in dil konusundaki eserlerinden haberdar olduğu ileri sürülebilir.

Atatürk'ün sözleriyle Ömer Seyfettin'in hikâyelerinde yazdıkları arasında bir diğer önemli benzerlik de Primo Türk Çocuğu hikâyesinde Primo'nun ağzından verilen "Hayır, hayır, alçaklar, alamayacaksınız. Beş yüz sene evvel bahadır babalarımızın sizi dize getirerek zapt ettiği bu yerleri alamayacaksınız. Bütün Türkler karşınıza çıkacak, **vatanlarının her karışını kanlarınızla ıslatacaklar**. Şayet onların hepsini öldürüp muvaffak olsanız bile bir mezardan, bir harabeden başka bir şey bulamayacaksınız" şeklindeki ifadeyle; Atatürk'ün Sakarya Savaşı sırasında (23 Ağustos 1923) verdiği emrin temelini oluşturan "**vatanın her karış toprağı vatandaşın kanıyla ıslanmadıkça terk olunamaz**" sözünün dikkat çekici benzerliğidir.

Bundan sonraki bölümde, yazarın sayısı 160'ı aşan kısa hikâyesi analiz edilerek bu makalelerde savunulan milliyetçilik anlayışı ortaya konulacaktır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÖMER SEYFETTİN'İN HİKÂYELERİNDE MİLLİYETÇİ İDEOLOJİ VE ÖZNE

Ömer Seyfettin, kısa bir yaşam sürmüş olmasına rağmen Osmanlı İmparatorluğu'nun yaşadığı en büyük toprak ve insan kayıplarına hem bir subay hem de bir aydın olarak tanıklık etmiş ve bu tanıklığını şiir, düz yazı ve hikâye türündeki eserlerine çeşitli şekillerde yansıtmıştır. Milli Edebiyat Hareketinin diğer üyeleri gibi, eserlerinde milli değerleri ve Türkiye'nin iç ve siyasal sorunlarının incelenmesini içeren temaları ele alan Seyfettin (Ross, 2004: 468), Cumhuriyet'in ilk yıllarından bu yana özellikle ilk ve orta dereceli okullarda hikâyeleri en çok tavsiye edilen ve okunan yazarlar arasında yer alır.

Ömer Seyfettin hikâyelerine hem ilköğretim hem de ortaöğretim ve lise müfredatlarında yer verilmesine karşın bu hikâyelerinin arka planını oluşturan ideolojik yapıyla çok fazla ilgilenilmediği görülmektedir. Hâlbuki Ömer Seyfettin savunduğu milliyetçilik anlayışını hem doğrudan hem de dolaylı olarak eserlerine yansıtan bir yazardır. Bu sebeple eserlerinin incelenmesi hem kendisinin hem de yaşadığı çalkantılı dönemin düşünsel iklimini ve milliyetçilik anlayışını anlamamıza katkı sağlayacaktır. Bu çalışma alandaki bu boşluğu doldurmayı ve yazarın çeşitli yollarla hikâyelerine yansıttığı milliyetçilik anlayışını serimlemeyi amaçlamaktadır.

Bu amaç doğrultusunda çalışmanın bu bölümünde Ömer Seyfettin hikâyelerindeki ideolojinin çözümlemesi gerçekleştirilmiştir. Çözümleme yapılırken anlamları inşa eden içeriklerin ağırlıklı olarak hangi temalar etrafında geliştirildiğini tespite imkân sağlayan bir yöntem olarak tematik analizden (Dursun, 2001: 203); bu içeriklerin hikâyelerde nasıl sunulduğunu başka bir ifadeyle hangi dilsel ve söylemsel stratejiler kullanarak nasıl bir milliyetçilik anlayışı ve özne inşa edildiğini ortaya koymak için ise söylem analizinden yararlanılmıştır.

Böylelikle önce Ömer Seyfettin'in milliyetçilik anlayışının hangi anahtar temalar çerçevesinde geliştirildiği belirlenmiş; ardından da hikâyeler yoluyla özneleri çağıran ideolojinin temel özellikleri ortaya konulmuştur. Elde edilen bulgular "Ömer

Seyfettin Hikâyelerinde İdeoloji" ve "Ömer Seyfettin Hikâyelerinde Özne" başlıkları altında sunulmuştur.

4.1 Ömer Seyfettin Hikâyelerinde İdeoloji

Ömer Seyfettin, Türkçeyi zengin söz varlığıyla, deyimleriyle başarılı bir biçimde kullanan ve kısa, özlü cümleleriyle ve kullandığı duru dille ülkemizde en çok okunan yazarlardan biridir (Zülfikar, 1997: 35, Uyguner, 1957: 301). Hikâyelerinin ilkokul çağlarından itibaren okullarda ders yardımcı kaynağı olarak tavsiye edildiği ve birçok kişinin okuduğu ilk eserler arasında yer aldığı görülmektedir. Ömer Seyfettin hikâyelerini çocuklar için yazmamıştır. Ancak hikâyelerinin konularını çocukluktan alan anılarla dolu olması ve sade dili, çocuklar tarafından hâlâ ilgiyle okunmasına ve ders kitaplarında yer bulmasına neden olmaktadır (Şimşek, Arslan ve Yakar, 2011: 57).

Bir önceki bölümde paylaşılan araştırma sonuçlarından da anlaşılacağı üzere Türkiye'nin en çok okunan yazarları arasında bulunmasına karşın Ömer Seyfettin hakkında yapılan bilimsel çalışma sayısı yetersizdir. Yapılan az sayıdaki çalışmanın da tamamına yakını Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinde hazırlanan tezlerden oluşmaktadır. Hâlbuki Ömer Seyfettin ve hikâyeleri edebi yönden olduğu kadar Türk siyasi tarihi ve düşünce tarihi açısından da oldukça önemlidir. Bu çalışmanın temel varsayımına göre Ömer Seyfettin hikâyelerinin çok okunmasının ve okullarda okutulmasının sebebi, söz konusu hikâyelerin arka planında işleyen ideolojinin toplumsal bilinçdışı ve fantezilerle çakışmasıdır. Dolayısıyla Türk milliyetçi düşününde önemli yer tutan Ömer Seyfettin'in hikâyelerine yansıyan ideolojinin sembolik ve imgesel bileşenlerinin söylemsel bir perspektiften ortaya konulması, hem Türk milliyetçiliğinin ilk yıllarının hem de Türk insanının düşünce dünyasının anlaşılmasına katkıda bulunacaktır.

Bu çalışmada Ömer Seyfettin'in savunduğu milliyetçilik anlayışı ve bu anlayış çerçevesinde tahayyül ettiği özne, hikâyelerindeki ideoloji, söylem çözümlemesinin sunduğu analiz araçları yardımıyla çözümlenerek ortaya konulacaktır. Söylem ve ideoloji arasındaki ilişki üzerine odaklanılarak gerçekleştirilecek böylesi bir çalışma güncel toplumsal dinamikleri anlama ve toplumsal pratikleri anlamlandırma süreci konusunda ipuçları taşır (Oskay, 2003: 11). Bu çerçevede hikâyelerdeki ideoloji ve bu

ideoloji içerisinde tahayyül edilen öznenin özellikleri dönemin toplumsal dinamikleri göz önüne alınarak serimlenecektir.

İktidar mücadelesi, kendisini söylem üzerinden ifade eder, politik söylem ise toplumu kendi söylem alanının sınırları içerisinde sabitlemeye ve kapatmaya çalışır (Oskay, 2003,s.11). Ömer Seyfettin'in yaşadığı dönem tam bir kaos dönemidir. Söz konusu dönemde millet-i hâkimenin çeşitli dinsel ve etnik cemaatler üzerinde telaffuz edilmeksizin kabul gören doğal egemenliği sarsılmış hatta yerleşmekte olan serbest ticaret rejimi içinde tersine dönmüştür. Müslüman toprak sahipleri, taşralı tüccarlar (eşraf) ve bunlara klientalist işleyişle yakından bağımlı Müslüman köylü kitleler, giderek artan biçimde, oluşmakta ve zenginleşmekte olan gayrimüslim ticaret burjuvazisinin egemenliği altına girmiştir (Yörük, 2008: 310).

Bu yüzden toplumsal antagonizmalar derin ve keskindir. Geleneksel yapıların çözülmesi sürecinde ortaya çıkan iktidar boşluğunda, çeşitli toplumsal gruplar kendi hegemonyalarını kurmaya; bir önceki dönemin "milleti hakimesi" olan Türkler ise "hegemonik konumu sarsılan ve krize düşen Osmanlı devlet düzenini" (Işıklı, 1994: 44) bu krizden çıkarmaya çalışmaktadır. Osmanlıcılık, İslamcılık, Batıcılık ve Türkçülük gibi akımlar bu krize birer çözüm önerisi olarak gündeme gelmiştir.

Söz konusu akımların siyasi söylemlerinin yoğun şekilde dolaşıma sokulduğu bir dönemde yaşayan Ömer Seyfettin'in bu söylemlerden etkilenmemiş olması mümkün değildir. Politik söylemler, ideolojilerin aynaları olarak işlev görür ve toplumsalı bu aynalara da yansıtırlar (Oskay, 2003: 11). Bu noktada Ömer Seyfettin hikâyelerindeki ideolojinin çözümlenmesi, dönemin milliyetçilik ideolojisini ve bu ideolojinin Osmanlıcılık, İslamcılık ve o sırada İmparatorluğun tebaası durumundaki topluluklarının milliyetçilikleriyle kurduğu ilişkileri anlamaya da katkı sağlayacaktır.

Yapılan tematik analiz sonucunda Ömer Seyfettin hikâyelerinde işleyen milliyetçi ideolojinin dört temel kavram üzerine inşa edildiği belirlenmiştir: millet, dil, din ve mefküre.

4.1.1 Ömer Seyfettin Hikâyelerinde "Millet" Kavramı

Ömer Seyfettin'in milliyetçilik anlayışının dayandığı ilk kavram millettir. Aynı zamanda hikâyelerinde de en çok üzerinde durduğu kavram olan millet, onun milliyetçilik anlayışının üzerinde inşa edildiği zemini teşkil eder. İlk hikâyelerinde aşk,

aile ilişkileri, gündelik yaşam, çocukluk anıları, kadın-erkek ilişkileri gibi daha çok bireysel konulara eğilen Ömer Seyfettin, 26 Aralık 1908 tarihinde *Aşiyan*'da yayınladığı *İki Mebus*'a kadar hikâyelerinde siyasi konulara yer vermez. "Otuz yıl sonra" kaydı düşülerek yayınlanan hikâyede, II. Meşrutiyet Dönemi'nde milletvekilliği yapmış "feylesof" unvanlı (bu kişinin Rıza Tevfik olduğu ileri sürülür) eski vekil ile halen milletvekilliğine devam ettiği anlaşılan Vedit isimli genç arasında yaşanan diyologlar üzerinden Meşrutiyet Dönemi'nin eleştirisi yapılır. Bununla birlikte hikâyede millet ve milliyetçilik konularına girilmez; yalnızca dönemin yöneticilerinin niteliksizliği "feylesof" unvanlı bir kurgu karakter aracılığıyla tenkit edilir.

Bu hikâyeyi takip eden *Kazık*'ta (Serbest İzmir, 1 Nisan 1909) da yine Meşrutiyet eleştirisi söz konusudur. Bir arkadaşı ile yolda yürüdüğü sırada tesadüfen miting yapan bir kalabalıkla karşılaşan hikâye kahramanı, kalabalığın ne yaptığını sorduğu arkadaşından Meşrutiyet rejiminin bir şey değiştirmediğini; gazetecilerin eskisi gibi yine tutuklanmaya devam ettiğini, mitingin bununla ilgili olduğunu öğrenir. Benzer şekilde bu hikâyede de millet kavramı geçmez.

Ömer Seyfettin, *Kazık*'tan sonra yayınladığı *Elma, Pervanelerin Ölümü, Busenin Şekl-i İptidaîsi, At, Beşeriyet ve Köpek, Apandisit, Aşk ve Ayak Parmakları Tavuklar, Tuğra, Tarih Ezeli bir Tekerrürdür!* hikâyelerinde de politik konulara girmeme çizgisini devam ettirir. Anılan hikâyelerde Baha Tevfik ve onun Sosyal Darwinist fikirlerinin etkisinin yoğun olduğu değerlendirilmektedir. "Yeni Lisan"la kaydıyla yayınlanan ilk hikâye olan *Bahar ve Kelebekler* (Genç Kalemler, 11 Nisan 1911) dolaylı da olsa politik konulara girerek bu çizgiyi kıran ilk eser sayılabilir. Önceki hikâyelere göre daha sade bir dille yazıldığı ilk bakışta göze çarpan hikâyede, doksan yedi yaşındaki bir nine ile torunu arasındaki diyaloglar üzerinden eski ve yeni hayatın hem karşılaştırması hem de eleştirisi yapılır ve Türk kadınının gündelik hayatta karşılaştığı sorunlar yansıtılmaya çalışılır.

Eski düzenin ve değerlerinin temsilcisi olan nine, kendisinin genç olduğu yıllarda kadınların Farsça öğrendiğini, *Tuhfe-i Vehbi*'yi[15] okuduğunu, Fuzuli ve

15. Farsça öğretiminde manzum sözlüklerden sıklıkla yararlanılmıştır. *Tuhfe-i Vehbi*, bu manzum Farsça-Türkçe sözlüklerin en önemlilerindendir. Eser, XVIII. yüzyılın önemli şairlerinden Sünbülzade Vehbi (ö. 1224/1809) tarafından 1783 yılında, dönemin sadrazamı Halil Hamid Paşa'nın oğulları Arif ve Nuri için yazılmış ve kendilerine hediye edilmiştir. Eser toplam 881 beyitten ibaret olup başlangıç kısmında, eserin yazarı, düzeni ve içeriği hakkında bilgilere yer verilen 93 beyitlik bir önsöz yer alır (Öz, 1997: 219-220).

Baki'nin gazellerini ezberlediğini ve *Mesnevi*'yi anladığını anlatır. Yeni düzenin ve değerlerinin temsilcisi olan torunu ise Fransızca bilir ve Pierre Loti'nin *Les Desenchantee* romanını okuduğunu ifade eder. Nine ile torununun okuma ve dil tercihleri arasındaki fark, ilkinin Fars, ikincisinin ise Fransız etkisi altında kaldığına işaret eder. Üstelik her iki kadın da mutsuzdur. Yüzleri gülmemektedir. Nine torunun mutsuzluğunun sebebinin okuduğu yabancı kitaplar olduğunu düşünmektedir. Ömer Seyfettin ise iki yolun da yanlış olduğunu, her ikisinin de Türk kadınını mutsuz kıldığını, Türkiye gibi Türk kadının kurtuluşu ve mutluluğunun da milli bir edebiyatın (Yeni Lisan) ve yaşamın (Yeni Hayat) tesisinden geçtiğini savunur. Bunu da kelebek falı metaforu ile aktarır. Fala göre o yılın mutlu geçmesi için baharda ilk görülen kelebeğin beyaz renkli olması gerekmektedir. Ancak genç kız mutluluk habercisi beyaz kelebek yerine felaket habercisi siyah kelebeği; yaşlı ninesi ise hastalık ve keder habercisi sarı kelebeği görür. Fakat gözleri iyi görmediği için onu beyaz kelebek zanneder. Ömer Seyfettin keskin dili ve güçlü ironik ifadesi ile gençlerin Batı'dan aldıkları yanlış örneklerle yaşlıların ise mutlu oldukları vehmiyle yaşadıklarını (Enginün, 2000: 406) oysa ne batıl itikatların ne de Batılı değerlerin Türk kadınını yükseltemeyeceğini anlatır.

"Yeni Lisan" kaydıyla yayınlanan ikinci hikâye olan *Pamuk İpliği* (Genç Kalemler, 26 Mayıs 1911), "milli" sözcüğünün geçtiği ilk eserdir. Hristiyanlık ve İslamiyet'in evliliğe yaklaşımlarının tartışıldığı hikâyede, Türklerin dini gibi "milli lisanları"nın da tabiata uyumlu olduğu vurgulanır. Hikâyede Rupenyan isimli Ermeni karakterin ağzından verilen Türklerle sıkı münasebette bulunmanın felaketlere sebebiyet vereceği, bu yüzden Papazların Ermenileri daima Türklerden uzak durmağa sevk ettikleri şeklindeki bilgiler (Ömer Seyfettin, 2011: 189), onun milliyetçi bir söyleme kaymaya başladığını gösterir. Nitekim bu hikâyenin hemen ardından yayınlanan *İrtica Haberi* (Genç Kalemler, 25 Haziran 1911) ve *Bomba* (Genç Kalemler, 17 Eylül 1911), onun milliyetçi görüşlerinin ağırlığını açıkça hissettirmeye başladığı eserlerdir.

İrtica Haberi (25 Haziran 1911), yazarın Köprülü'de bulunduğu dönemde tuttuğu not defterinden yola çıkarak kaleme aldığı bir hikâyedir. Üzerindeki "1 Nisan 1325, Köprülü" ibaresi, hikâye içerisinde verilen 2 ve 3 Nisan tarihleri, olayların 31 Mart (1909) ayaklanmasının bir gün sonrasında, ayaklanmanın haber alınmasıyla başlayan üç günlük süreyi kapsayan zaman diliminde yaşanan olayları konu aldığını

gösterir. Ömer Seyfettin bu öyküsünde, imparatorluğun dağılması konusundaki endişesini ve korkusunu sunar (Kıbrıs, 2015: 143). Gözlerinin önüne dumanlı bir Balkan haritası geldiğini ve "Türkiye'nin parçalandığını, bu müthiş ve nâmevcut haritanın kırmızı ve âteşîn çizgili hudutlarının hafî [gizli] ve çirkin bir el ile bozulduğunu, değiştirildiğini" gördüğünü ifade eden yazar, bu sözleriyle yaşanan ayaklanmanın ve sonrasında yaşanması muhtemel olayların, devletin parçalamansına neden olabileceğini ima eder.

Ömer Seyfettin bu hikâyede Meşrutiyet'e dair inancını henüz kaybetmemiş, 31 Mart hareketinin Meşrutiyet'e karşı "yobazlar" tarafından girişilmiş bir "irtica hareketi" olduğunu düşünen, böylelikle İttihatçı idealleri ve düşünceleri paylaşan bir yazar görünümündedir. Gayrimüslimlere karşı ötekileştirici bir dil kullanmadığı gibi Meşrutiyet'e yönelik açıktan bir eleştiri de dile getirmez (Şişmanoğlu Şimşek, 2014: 672). Bununla birlikte kaza kaymakamının "Dinin, mezhebin, cinsiyetin hükümetle hiç münasebeti olmadığını; hükümetlerin din, mezhep, cinsiyet için değil, menfaat üzerine tesis edilmiş olduğunu ve menfaatle kaim bulunduğunu çekinmeden tekrar" eden konuşmasını, Jandarma karakolunun pencerelerinden dinleyen ihtiyar zaptiyelerin ona gülerek baktığını (Ömer Seyfettin, 2011: 199) belirterek kaymakamın konuşmasını çok da inandırıcı bulmadığını sezdirir.

Kaymakamdan sonra kürsüye çıkan Alay Komutanı Hasan Bey'in, bu hükümeti her ne kadar Türkler teşkil etmişse de ilerlemesi için imparatorluktaki bütün kavimlerin; yani Arapların, Arnavutların, Rumların, Bulgarların, hâsılı bütün unsurların çalıştığını; dolayısıyla Bağdat'tan Viyana'ya kadar vatanın bütün unsurlara ait olduğunu, oralarda ecdatlarının kemikleri bulunduğunu, bu yüzden hep birlikte hareket edip, oralarını geri almak için gayret etmek gerektiğini, bunun için de mutlaka Meşrutiyet'in lazım (Ömer Seyfettin, 2011: 200) olduğunu ifade eden konuşmasını yorumsuz vermesi de içerikteki görüşleri çok da makul bulmadığına işaret eder. Ayrıca yazarın Bağdat'tan Viyana'ya uzanan toprakları geri alma gibi bir hayali konuşmaya dahil etmesi, dönemin yöneticilerinin Meşrutiyet'ten beklentilerini, hiç de gerçekçi bulmadığını göstermektedir. Yazar bu konuşmaları öyküye dâhil ederek Osmanlıcılığın iflasının yakın olduğunu sezdirir; ancak bunu sonraki yıllarda yazacaklarından farklı olarak açıktan ifade etmez.

Ömer Seyfettin'in Makedonya'ya tayin olduğu dönemdeki gözlemlerine dayanarak kaleme aldığı *Bomba* (17 Eylül 1911), onun en bilinen eserlerindendir.

1908 yılında tayin olduğu Makedonya'da Bulgar komitacılarının faaliyetlerine, Bulgarlarda milliyetçiliğin uyanışına ve komitacıların zulümlerine şahit olan Ömer Seyfettin, bu hikâyesinde onların kendi "ırkdaşlarına" karşı dahi ne kadar zalim olabildiklerini bir Bulgar köyünde yaşayan insanların gözünden anlatır (Enginün, 1992: 150).

Hikâyenin başkahramanı Boris, Sosyalist görüşlere sahip eski bir komitacıdır. Meşrutiyet'in ilanı sonrasında arkadaşları gibi şehre inerek silahını hükümete teslim eder, köyüne yerleşir ve köy okulunun öğretmeni Magda ile evlenir. Karısı hamile olan Boris, Makedonya'nın kaotik ortamından kurtulmak için Amerika'ya göç etmeye karar verir ve bütün mallarını satar. Komitacıların öğrenmesi halinde kendisini hain ilan edeceğini bildiğinden Amerika'ya göç planını gizli tutar hatta Magda'ya bile gitmezden bir gece önce söyler. Fakat komitacılar Boris'in planını öğrenir ve o gece baskın yaparlar. Komşusunun kızının çağırması ile komitacıların orada olduğunu öğrenen Boris, onları ikna için silah almadan yanlarına gider; ancak komitacılar önce onu öldürürler; ardından da Boris'i öldürmeme sözü vererek babasının bütün parasını alırlar ve hamile eşini, kayın babasının gözü önünde taciz ederler. Ayrılırken de Boris'in kesik başını, bomba olduğunu söyledikleri bir paketin içerisinde eşi Magda'ya bırakırlar.

Bomba, bazı şiddet sahneleri içermekle birlikte Ömer Seyfettin'in milliyetçilik bağlamında çok sert görüşler dile getirmediği hikâyelerdendir. Yabancılara ya da gayrimüslimlere yönelik olumsuz ifadeler bulunmayan hikâyede, Bulgar komitacıların kendi maddi çıkarları uğruna milliyetçi ideolojiyi istismar ettiği ve devlet otoritesinin zayıfladığı bir ortamda kendi milletlerinden olan Bulgarlara dahi zulmettiği görülür. Kocasını öldürmemeleri için yalvardığı sırada Magda'ya "Burada ikiniz de bizim için çalışacağınız yerde, babanıza mallarını sattırıp kaçmak istediniz. Sizin için milletin verdiği parayı çalmak arzu ettiniz. İşte biz buna müsaade etmiyoruz. Elinizden paraları alacağız. Buradan bir yere gidemeyeceksiniz. Bizim için çalışacaksınız" (Ömer Seyfettin, 2011: 214) demeleri ve Magda'yı hamile olmasına rağmen kayınbabasının önünde taciz etmeleri, çetecilerin zalim oldukları gibi hiçbir ahlaki değeri tanımadıklarına da işaret eder.

Ömer Seyfettin bu hikâyesinde örtük olarak sosyalizm ile milliyetçilik arasında bir kıyaslamaya gider ve mevcut koşullarda ilkinin savunduğu değerleri olumlu karşılamakla birlikte bunların hayalden ibaret olduğunu, var kalabilmek için

milliyetçi olmak gerektiğini savunur. Sosyalist marşını çalmayı bitiren Boris'in "yaşasın sa'y ve teab!" [yaşasın emek], çalışan mesut olur dedikten sonra Magda'ya yönelttiği "Acaba sosyalistlerin hayali ne vakit hakikat olacak!" sorusunu Magda'nın gülümseyerek "Hiç, hiç, hiçbir vakit... Onların hayali hep hayal kalacak! Yine insanlar fenalar elinde esir olacak, çalışmanın faziletini birçok adamlar inkar edecek… Evet, ben de bu hayalin hakikat olacağına kail değilim" sözleriyle yanıtlaması bunu doğrular niteliktedir. Yine Magda'nın bu hayaldeki insanlık fikrine tutkun olduğunu ve muharebelerin kalktığı, cinayetler olmadığı, hain politikanın unutulduğu, herkesin kardeş gibi yaşadığı ve çalışarak mutlu olduğu bir dünya düşlediğini ifade etmesi ise sosyalizmin savunduğu değerlerin dönemin gerçeklerinden uzak olduğunun, onu savunanlar tarafından dahi bilindiğini ima eder (Ömer Seyfettin, 2011: 204).

Gerçekten de Ömer Seyfettin, geç dönem Osmanlı entelektüellerini fazla iyimser bulur ve onların toplumun gerçekleri ve yaşanan toprak kayıpları hakkında düşünmeden, umutlu geleceğin rüyalarını boşuna gördüklerini düşünür (Kıbrıs, 2015: 144). Bu noktada Ömer Seyfettin'in Meşrutiyet'in savunduğu değerlerle (hürriyet, adalet, müsavat, uhuvvet) Sosyalizminkiler arasında bir benzerlik kurduğu ve her ikisini de gerçekçi bulmadığı söylenebilir. Nitekim Boris, sosyalist görüşlere sahip komitacıyken II. Meşrutiyet'in ilanı sonrasında silahını bırakarak köyüne döner; başka bir ifade ile Meşrutiyet'in var olan sorunları çözeceğini düşünür. Milliyetçi komitacıların tekrar dağa çıkma önerilerini de reddeder. Ancak Meşrutiyet Dönemi'nde de Makedonya'da sorunlar çözülemez ve vahşet durmaz. Böylece Boris, hem Meşrutiyet'ten hem de Sosyalizmden umudunu keser ve Liberalizmin merkezi olan Amerika'ya göç etmeye karar verir. Aslında Magda'ya yönelttiği "Acaba sosyalistlerin hayali ne vakit hakikat olacak!" sorusu, onun bu konudaki umutsuzluğunun göstergesidir.

Bu açıdan bakıldığında Boris'in öldürülmesinin, Meşrutiyet'in ve getirdiği değerlerin yani dili, dini, kültürleri farklı bütün Osmanlı vatandaşlarının aynı çatı altında birlikte yaşama imkânlarının ortadan kalkmasının bir eğretilemesi olduğu düşünülebilir. Avrupa'nın ve Rusya'nın desteğini alan komitalar ya da benzeri oluşumlar, bu Osmanlıcılık idealinin yaşamasına müsaade etmeyecektir. Sosyalizm ideali peşinde koşan Boris'in canının ve namusunun milliyetçi komitacılar tarafından iğfal edilmesine benzer şekilde; Meşrutiyet'in ideallerini ya da Osmanlıcılığı

savunanlarında yaşam hakkı ve namusu, milliyetlerinin farkına varan milletler tarafından iğfal edilecektir.

Primo Türk Çocuğu (Genç Kalemler, Aralık 1911), Ömer Seyfettin'in milliyetçilik konusunu işlediği ilk hikâyelerindendir (Berktay, 2005: 196). Bundan önce *Bahar ve Kelebekler, Pamuk İpliği, İrtica Haberi, Bomba* gibi hikâyelerinde de milliyetçilik konusuna değinmiş olsa da; bu hikâyelerde *Primo Türk Çocuğu*'ndaki ölçüde kimlik tartışmalarına girmez ve bu kadar sert fikirler dile getirmez. Bu anlamıyla hikâye yazarın söylemi açısından bir dönüm noktasıdır ve ideolojisinde bir keskinleşmeye işaret eder. Murat Belge (2012: 665), hikâyeyi Ömer Seyfettin'in milliyetçi görüşleri açısından bir kırılma noktası olarak görür ve onun, bu hikâyeden başlayarak, açıkça "anti-hümanist" bir tavır tutturduğunu belirtir. Hikâye'nin birinci bölümü Aralık 1911'de *Genç Kalemler*'de "Yeni Lisan'la Hikâye" üst başlığı ile ikincisi kısmı ise Mayıs-Temmuz 1914'te "Milli Hikâye" üst başlığıyla ve ilkinin devamı olduğu belirtilerek *Türk Sözü*'nde yayımlanır. İkincisi, ilkine göre çok daha sert görüşler içeren hikâyenin yayını, *Türk Sözü* dergisinin kapanması nedeniyle yarıda kalır.

Primo Türk Çocuğu'nun ilk bölümü İtalya'nın Trablusgab'a asker çıkarmasıyla birlikte eşzamanlı olarak Türklüklerinin farkına varan mühendis Kenan ve oğlu Primo'nun "uyanış" öykülerine odaklanır. "Kendi şahsında geç dönem Osmanlı modernleşmesi ve Batılılaşmasını meczeden genç mühendis Kenan" (Berktay, 2005: 196), öğrenimini Paris'te tamamlayarak memleketine döndükten sonra dolgun bir maaşla çalışmak üzere İzmir'e gider. Orada İtalyan iş adamı Mösyö Vitalis'in kızı Grazia'ya âşık olur ve onunla evlenerek Selanik'e yerleşir (Ömer Seyfettin, 2011: 368). Kenan, evlilik öncesinde Mösyö Vitalis'in öne sürdüğü şartları kabul ederek bütün mallarını satar, Grazia'ya ve babasına beşer bin lira verir ve Türk adetlerine sadık kalmış mutaassıp akrabalarıyla bütün ilişkilerini keser. Ayrıca doğacak çocuklarının İtalyan terbiyesi görmesini ve Grazia'yı her hususta serbest bırakmayı da taahhüt eder (Ömer Seyfettin, 2011: 377) ve bütün bu taahhütlerini yerine getirerek milliyetinden uzaklaşır.

Grazia ile evlenebilmek için Türklüğünden tamamen vazgeçmiş olan Kenan, "dörtte üç buçuğu Yahudi ve Levanten olan sâdık kardeşleri ve kamaradları arasında mühim bir nüfuz ve itibâr" elde eder. Üstelik dokuz senedir müteassıp bir masondur ve yakında "grandmetr" bile olmayı beklemektedir. Bütün vicdanıyla Farmasonluğa ve onun dışında bir hakikat bulunmadığına inanan Kenan, "ne anane, ne mazi, ne vatan,

ne kavmiyet" tanımaktadır. Ne olduğunu tam olarak bilmediği "fazilet ve insaniyet fikri", belirli ve sabit anlamı bulunmayan bu genel ve müphem iki kelime, "dimağını dumura uğratmış, ruhunu katletmiş, onu müteharrik ve yaşar bir ceset" haline getirmiştir (Ömer Seyfettin, 2011: 369):

O yıllarda Selanik'te Masonluk yaygındır ve en güçlü Mason kulübü Kenan'ın da üyesi olduğu İtalyanlarınkisidir. Meşrutiyet öncesinde İttihat ve Terakki, Mason kulüplerinden çok yararlandığından Parti'nin yüksek basamaklarında ve onu destekleyen Selanik burjuvazisinde bu kulüplerin üyeleri etkilidir (Alangu, 2010: 186). Ali Canip Yöntem (1947: 22) bu durumu "öyle ki arkadaşlar arasında Ziya'dan (Gökalp), Ömer'den ve benden başka mason olmadık kimse kalmamıştı" şeklinde özetler. Bununla birlikte gençler arasında masonluk karşıtı bir akım da güçlenmektedir ve Ömer Seyfettin, bunları davasına kazandırmak için önce Ziya Gökalp ve Ali Canip ile birlikte Vatan! Yalnız Vatan (1911) başlıklı bir kitapçık hazırlar, ardından da Primo Türk Çocuğu'nu yayınlar. Selânik'te en güçlü Mason locasının İtalyan locası olduğunu bilgisini veren Ali Canip (1947: 22), İtalyanların Trablusgarp'a saldırmalarının, şehirleri bombalamalarının, girdikleri kasabarda masum halktan yakaladıklarını darağacına çekmelerinin mason geçinen arkadaşlarını şaşırttığını ve Ömer Seyfettin'in büyük bir karamsarlık ve ıstırap içinde Primo'yu yazdığını belirtir. Masonluk konusundaki olumsuz tutum sonraki yıllarda Türk milliyetçiliğinin temel bileşenlerinden birisi haline gelecektir.

Ömer Seyfettin milliyetçiliğinin en temel özelliklerinden birisi, hikâyede ve Ali Canip Yöntem'in yukarıdaki anlatımlarında da açıkça görüldüğü gibi kozmopolitizme ve insaniyetçiliğe karşı olmasıdır. O, Masonluğun "milli duyguları yok etmek için uydurulmuş kandırmaca bir insaniyetçilik" olduğu kanaatindedir (Polat, 2016: 47). Kozmopolitizmin ve insaniyetçiliğin "Türkleri, Türklerin vatanını mesele mesele taksim edip taksit ile maddî olarak parçalamağa çalışan yağmacı ve doymaz Avrupalılar" tarafından Türkler arasında yayılmaya çalışıldığını ileri süren Ömer Seyfettin, masonluğun bunun bir aracı olduğunu ve yükselen Türkçülük fikrinin masonluk yoluyla boğulmaya çalışıldığını ifade eder. Bu noktada yayıncılık faaliyetlerinin önemli rol oynadığını, Avrupalıların dillerini, maariflerini, ahlâklarını, terbiyelerini, âdetlerini yayın yoluyla Türkler arasında yayarak "yalnız isimleri 'Türk ve Şarklı' kalmış müthiş bir 'renksiz ordusu' teşkil" ettiklerini ve bu "renksiz"lerle Türkleri zayıflattıklarını belirtir (Ömer Seyfettin, 2011: 373).

Mason'luk karşısında takınılan sert tutumun arkasında yatan da bu anti-hümanist tavırdır. Birçok araştırmacı onun bu yaklaşımının sosyal Darwinizm ile yakın ilişki içerisinde olduğunu ileri sürer (Bora, 2017: 210; Erdem, 2015: 62-64; Belge, 2012: 665). Hatta Türkçü akımın erken aşamalarında sosyal Darwinizm'i çok önemli bir bilimsel/entelektüel aşama olarak gören ve daha çok bizim dışımızdaki güçlerle mücadelenin ilkelerini sağladığını belirten Murat Belge (2012: 724), Ömer Seyfettin'in bu görüşü, düşüncesine sistematik biçimde yerleştiren ve hikâyeleriyle yayan ilk kişilerden birisi olarak dikkat çektiğini ifade eder. Tanıl Bora (2017: 210) ise onun Sosyal Darwinist dünya görüşünün "Kuvvetli zayıfın her zaman tepesindedir" ilkesini tutkuyla benimsediğini ileri sürer (Bora, 2017: 210). Bu açıdan bakıldığında Kenan'ın savaşı hiç sevmeyen ve "harp hayattır diyen Darwin'den nefret eden bir karakter olarak çizilmesinin tesadüf olmadığı söylenebilir.

Erdem'e (2015: 63) göre bu paragraf, Ömer Seyfettin'in bütün hikâyeleri ve makaleleri içinde Sosyal Darwinist milliyetçilik anlayışını en açık şekilde gösteren metindir. O, bu ifadeleri kullanarak hiçbir yoruma yer bırakmayacak biçimde doğadaki mücadele ile toplumsal alandaki savaşları özdeşleştirir ve bu şiddetin sadece kaçınılmaz değil, aynı zamanda gerekli olduğu savunur. Bütün bilimlere aykırı olduğunu ileri sürdüğü insaniyet fikrini savunmayı, hayalperestliğin ötesinde fizyolojik bir kusur (hastalık) biçiminde yorumlayarak bu fikrin Kenan'ın dimağını dumura uğrattığını, ruhunu katlettiğini, onu yaşayan bir ceset hâlinde getirdiğini belirtir (Erdem, 2015: 63-64).

Hikâyede bahsedilen "renksizlerden" birisi de Kenan'dır. Türk olduğunu söylemeye dahi utanan Kenan, Trablusgarp saldırısı ile bir anda aydınlanarak hayatı boyunca "ne kadar yanlış ve çürük fikirlerle" aldandığının, "kavmiyetsizliğin, milliyetsizliğin, 'beynelmileliyetçilik ve masonluk' hülyasının biraz düşünebilen bir adamı hüngür hüngür ağlatacak derecede gülünç bir budalalık" olduğunun farkına varır. İstemeyerek de olsa içinden kendisinin kim olduğunu sorgular; ancak Türk olduğunu söylemeye cesaret edemez ve "şimdiye kadar ruhu zaptolunmuş kıymetsiz bir cesetten başka bir şey olmadığını idrak ile hiddetinden ve utanmasından ağlamak" ister. Kendisinin de Türkleri dünya yüzünden kaldırmak için birbirleriyle tamamıyla anlaşmış olan Avrupalıların "naçiz bir kulu, muti bir hizmetçisi, memlûk bir kölesi" olduğunu fark ederek "Avrupalılara, Avrupalıların adetlerine, an'anelerine, terbiyelerine, muaşeretlerine, muhitlerine, cemiyetlerine" taptığı ve ecnebilerden

aldığı önemsiz bir nişan ya da bir madalya için bile deli gibi sevindiği ve iftihar ettiği için pişman olur (Ömer Seyfettin, 2011: 373).

Geceyi bir otelde geçiren Kenan, sabah evine doğru yola çıkar ve yol boyunca yaşadığı aydınlanmanın etkisiyle Selanik'in nasıl kozmopolitleştiğini, sapka giyen kişi sayısının fes giyenleri kat ve kat aştığını görür. Eve vardığında sevdiğini sandığı eşi Grazia'nın gerçekte, "aslıyla, esaslarıyla, kavmiyetiyle kendisine ne kadar yabancı, ne kadar uzak" olduğunu fark eder. Artık "bir düşman" olarak gördüğü Grazia, bu sabah konsolosluk tercümanı ile yaptığı konuşmadan öğrendiklerini anlatmakta o ise sükûnetle dinlemektedir. Grazia tercümandan hiç kimsenin bilmediği, gazetelerin yazmadığı havadisleri öğrenmiştir. Bu konuşma sırasında Kenan, ecnebi siyasi memurların her şeyi bildiğini; yalnızca Türklerin birşeyden haberleri olmadığını anlar.

Tercüman, Grazia'ya sır olarak bütün Avrupa devletlerinin anlaştığını, bu yıl içerisinde doğu sorununun en mühim noktaları hallolunağını; Fas'ın Fransa'ya, Trablusgarp'ın İtalya'ya verileceğini; Almanya'nın Anadolu'da serbest bırakılacağını, İran'ın Rusya ve İngiltere arasında paylaşılacağını söyler. Ayrıca birkaç ay sonra Rumeli'nin her tarafında bombaların patlamaya başlayacağını; Girit'in Yunanistan'a bağışlanacağını, Makedonya'ya, Arnavutluk'a, Arabistan'a, Suriye'ye, muhtariyet verileceğini, Osmanlı Sultanlığının Avrupalı büyük güçlerin himayesine alınarak Türkiye'de uluslararası bir yönetim tesis edileceği bilgilerini Avrupa'nın programının bu olduğunu belirterek paylaşır (Ömer Seyfettin, 2011: 382).

Bu ifadeler, hikâyenin yayınlandığı tarihin 1911 yılı olduğu göz önüne alındığında, Ömer Seyfettin'in gerçekçi bir yazar olduğu yönündeki bilginin ne kadar doğru olduğunu açıkça ortaya koyar. Yazıda Avrupa'nın programı olduğu belirtilen bütün projeler yedi yıl içerisinde gerçekleşecektir, yazıda belirtildiği gibi birkaç ay içerisinde Makedonya'nın her yanında bombalar patlamaya başlar ve bunları bahane eden Balkan devletleri Osmanlı'ya karşı birleşerek Ekim 1912'de savaş açarlar ve Türkleri Rumeli'den neredeyse tamamen çıkarırlar.

Eşini dinlerken öfkesi gittikçe artan Kenan, onun Selanik'ten ayrılma teklifi ile çileden çıkar ve eşine gitmek istiyorsa serbest olduğunu ancak evini bozmak istemezse tamamıyla Türk adetlerine göre yaşaması; babasını, memleketini, âdetlerini, dostlarını unutması; ismini değiştirmesi, çarşaf giymesi, Türkçe öğrenmesi

ve bundan sonra bir harf bile İtalyanca konuşmaması şartıyla onunla birlikte kalabileceğini söyler. Primo ise kimi isterse onunla kalacaktır.

Hikâyenin başlangıcında Primo da babası gibi Türklüğünün farkında olmayan hatta Türkçe dahi konuşamayan bir karakter olarak çizilir. Fakat o da bir Türk paşasının oğlu olan okul arkadaşı Orhan'ın telkinleriyle hızlı bir dönüşüm geçirerek Türklüğünün bilincine varır. Bir gün Primo'yu yanına çağıran Orhan, "Senin baban Türk mühendisi değil mi?… O halde sen de Türksün" diyerek ona Türklük hakkında bilgiler verir ve Genç Türklerin bir beyannamesini okur. Türklerin dünyanın en cesur, en asil, en kavi bir milletlerinden birisi olduğunu, asırlarca bütün Asya'ya hükmettiklerini, medeniyet yollarını açtıklarını, her yere kahramanlık, temiz kan, saf ahlâk, teceddüt ve ıstıfa [yenilik ve seçkinlik] götürdüklerini, Atilla'nın Avrupa'yı ezerek "bir köpek gibi inlettiğini", dünyanın en büyük hükûmetini Cengiz'in kurduğunu, bu büyük Cengiz neslinden ayrılan küçük bir kısmın Bizans imparatorluğunu yıktıklarını, Anadolu'yu zapt ettiklerini, buradaki dağınık Türk topluluklarını birleştirerek Viyana'ya kadar gittiklerini, vaktiyle Akdeniz'i bir Türk gölü yaptıklarını anlatır (Ömer Seyfettin, 2011: 385).

Orhan'ın anlattıkları ile tam anlamıyla bir dönüşüm geçiren Primo, annesinin onu konsoloslukta tercümanla, evde ise babasıyla görüşürken dışarı çıkarmasına dahi içerler. O, "daima hâkim olan, bu krallar, beyler, hakanlar, emirler nesline mensup bir" Türk'tür. Annesi bile olsa kimsenin onu kovmaya hakkı yoktur. Primo bir süre anne ve babasının tartışmalarını dinler ve kiminle kalmak istediğini sorduklarında da tereddütsüz şekilde babası ile kalıp Türk olmayı seçtiğini söyleyerek hem annesi hem de babasını şok eder. Annesi Türk olmaya tenezzül etmediğine göre o da İtalyan olmaya tenezzül etmeyecektir. Oğlunun bu tercihi karşısında Grazia'nın; "muzaffer, genç, kavi ve uyanık Turan'ın muhakkak galebesi altında ezilecek zayıf, hasta ve miskin Garp'ın korkak ve kadından bir timsali gibi hıçkıra hıçkıra" ağlamaya başlaması ile hikâyenin ilk kısmı sona erer (Ömer Seyfettin, 2011: 387-391). Burada oldukça cinsiyetçi bir söylem söz konusudur. Düşmanın dişileştirilmesi ataerkil milliyetçi söylemin önemli özelliklerindendir.

Hikâyenin son cümlesinden de anlaşılacağı gibi Grazia emperyalist Batı'yı, Kenan ve Primo ise uyanmakta olan Türklüğü temsil etmektedir. Türklerin milliyetlerinin farkına vararak bir araya gelmesi ile ortaya çıkacak genç Turan devleti, "zayıf, hasta ve miskin" Batı'yı yenilgiye uğratacak; tıpkı milliyetlerinin farkına vararak çok kısa bir zamanda dönüşüm geçiren Kenan ve Primo'nun o güne kadar adeta

kölesi gibi her dediğini harfiyen yerine getirdikleri Grazia'yı çaresiz bırakması gibi Batı'yı çaresiz kılacaktır.

Hikâyenin 1914'te yayınlanan ikinci kısmı, Grazia'nın evi terk ederek İtalya'ya dönmesi ile başlar. Bu kısımda ana kahraman Primo'dur. Annesinin de yönlendirmesiyle daha önceleri Osmanlı kültürünü kaba olarak küçümseyen ve arkadaşlarını daha çok yabancı milletler arasından seçen Primo, Orhan'ın da yardımıyla onların Türk olan her şeye besledikleri düşmanlığı görür ve kendi köklerinden kopmakla büyük bir yanlışlık yaptığını anlar (Mardin, 1991: 77). Kısa zamanda içerisinde Fransız okulundan ayrılır, bulvarın sonundaki Türk okuluna kaydolur, Türk Ocağı'nda Türkçe öğrenir, ismini Oğuz olarak değiştirir.

Graiza'nın gidişinden sonra Kenan, oğlu ile daha yakından ilgilenmekte ona Türk tarihi ve kültürü hakkında çeşitli bilgiler vermektedir. Ömer Seyfettin'in tarih ve milliyetçilik anlayışını yansıtan bu bilgilere göre şimdiki Türk hükümetini kuran Ertuğrul ve Osmanoğulları Turan'dan Horasan'dan, Altundağı'ndan Anadolu'ya gelerek Anadolu'da ne kadar Türk varsa, hepsini kılıç kuvveti ile birleştirirler; ardından Avrupa'ya geçerek orada Rum, Bulgar, Sırp, Arnavut gibi milletleri "esir" ederler; biraz daha kuvvetlenince de Suriye ve Arabistan'ı alarak oralardaki "intizamsızlık felâketlerine" son verirler. Ancak ele geçirdikleri yerlerin halklarını Türkleştiremediklerinden imparatorluk genişledikçe Türk nüfusunun genel nüfusa oranı gittikçe azalır; dolayısıyla da bu büyüklük onların zayıf düşmelerine neden olur (Ömer Seyfettin, 2011: 395).

Ömer Seyfettin'in daha önceki hikâyelerinde de kısmen yer alan Tanzimat karşıtı söylem bu hikâyede de oldukça yoğundur. Tanzimat'ın ne olduğunu soran Primo'ya babası: "Türklüğümüzü bütün unuttuğumuz tarih…" olarak cevap verir ve Tanzimat'ın ülkeyi nasıl felakete götürdüğünü izah eder. Buna göre Tanzimat'la birlikte Avrupa'dan alınan kanunlar, Avrupa medeniyetinden, yâni Hıristiyanlık rûhundan doğduğundan gayrimüslim azınlıkların çok işine yarar. Bunula birlikte söz konusu kanunlar, onların hayatlarına biçilmiş kaftan gibi uyduğundan onları terakki ettirdiği halde, Türkler Müslüman olduğundan onlar üzerinde olumsuz etkilere neden olur. Türkler ne yeni ve Müslümanlığa muhâlif olmayan bir medeniyet yaratabilir ne de Avrupa'dan gelen Hıristiyan medeniyetini kabul edebilirler. Yıllar geçtikçe Türklerin "esirleri" durumundaki gayrimüslim azınlıklar onları fikirce, ruhça, medeniyetçe fersah fersah geride bırakırlar. Ülkenin bütün zenginliği kısa zaman içerisinde onların eline

geçer ve askerlik ile memurluktan başka bir işi kalmayan Türkler, “âdetâ bir uşak, bir bekçi” durumuna düşer (Ömer Seyfettin, 2011: 395-396).

Ömer Seyfettin’in gayrimüslim azınlıklar için “esir” ya da “eski esir” kavramlarını kullanması hikâyenin ilk kısmına göre kökten bir değişime işaret eder. Ayrıca Tanzimat gibi onun ideolojisi olan Osmanlıcılığı da eleştirir ve bu akımı Osmanlı’nın yaşadığı felaketlerin nedeni olarak kodlar. Türklerin “düveli ve siyâsî bir tâbirden başka bir şey olmayan” Osmanlıcılık yüzünden Osmanlı nâmı altında, bütün düşmanlarını kardeş saydığını, Cengiz ve Hülâgû gibi en mümtaz harp dâhilerini çocuklarına en kötü adamlar olarak tanıttığını; bu bilinçsizlikleri nedeniyle de büyük felaketler yaşadığını belirtir. Rumlar Navarin'de Türk donanmasını dindaşları olan Avrupalılar'a yaktırdıktan sonra bağımsızlık ilan ederken; Sırbistan, Romanya, Bulgaristan ve Karadağ ayaklanarak Türklerin asırlarca karış karış kan dökerek aldığı yerleri, bir hamlede paylaşır. Rumeli’de son kalan topraklar da kaybedilmek üzeredir. (Ömer Seyfettin, 2011: 396):

Türkleri daldıkları bu gaflet uykusundan Genç Türkler uyandırır. Meşrutiyet'i ilân eden Genç Türkleri, en gizli yollardan Osmanlı Devleti’nin temeline hücum eden, devleti yıkmaya çalışan Sırplara, Bulgarlara, Rumlara, Arnavutlara karşı gelmekte onlarla mücadele etmektedir. Ancak Balkan Savaşı ile bu Genç Türk kuvveti yıkılır ve Türklüğün düşmanları serbest kalırlar. Bu kötü gidişe ordunun da yapabileceği bir şey yoktur; lakin orduda müşterek bir ruh kalmamış, maneviya iflâs etmiştir. Bunda en büyük suç “çingene gibi” asıllarını, milliyetlerini inkâr ederek Türk düşmanlarıyla çalışan ve bu yolla Türk düşmanlarının yani Sırpların, Bulgarların, Rumların, Arnavutların teşkil ettikleri kuvvete yardımcı olan Türk subaylarınındır. Türk olduklarının farkında bile olmayan Türk subayları, düşmanlarını kardeş sanmakta Türkten başka olan düşman milletlerin Türkü yok etmeye çalıştığını görememektedirler (Ömer Seyfettin, 2011: 396-397).

Bu noktada Ömer Seyfettin, başka birçok hikâyesinde de yaptığı şekilde doğadan örnekler vererek tezini doğrulamaya çalışır. Türk subaylarının “basiretsizliğini” göstermek için bahçede kiraz ağacının üzerinde yaşayan serçelerden örnek verir. Serçeler, diğer kuşlara karışmamakta, bir cins, bir millet olarak geçinmekte; serçelerden hiçbirisi kendi kümesini bırakıp başka kuşlara karışmamaktadır. Oysa Türk subayları başka milletlerle iş tutmaktadır. Başka bir ifadeyle kendi milletlerinden, kendi sürülerinden ayrılarak yabancı ve düşman

milletlerin kuvvetlerine karışmaktadır. Bu yüzden Türk subaylarında serçeler kadar bile "idrak, basiret, asalet" yoktur (Ömer Seyfettin, 2011: 397).

Ömer Seyfettin hikâyenin devamında da Primo'nun ağzından, subaylara ağır eleştiriler getirmeye devam eder. Savaşın başladığını öğrenen Primo, askerlerin hiç de mutlu olmadıklarını; üstelik savaş başladığı halde kahvehanelerin sokakların askerlerle dolu olduğunu fark eder. Hepsi biraz sararmış, solmuş, sanki biraz korkmuş gibi davranmaktadır. Birkaç gün sonra ise Selanik savaştan kaçan muhacir ve askerlerle dolar. Savaşı komuta etmesi beklenen subaylar ise bu düzensizlik içerisinde hiçbir şey yapmamakta; gazinolarda oturmakta, "nazik ve beyaz elleriyle, kadın gibi, saçlarını ve bıyıklarını" düzeltmektedirler. Primo bu sırada, Selanik ve çevresini korumakla görevli birliğin komutanının Selanik'i muharebesiz teslim için Rumlarla anlaştığını ve subayların bu duruma çok sevindiğini öğrenir. "Vay alçaklar, vay…" diye haykıran Primo, "Selânik'i babalarımız muharebesiz mi almışlardı ki şimdi muharebesiz düşmana veriyorlardı" diye hayıflanır (Ömer Seyfettin, 2011: 402).

Selanik'te birkaç gün içerisinde her şey değiştiği halde subayların tavırlarında değişen bir şey yoktur. Yunan Prensi'nin verdiği izinle "Askerlerini, toplarını, tüfeklerini, vatanlarını, ırzlarını, mallarını düşmana verdikten sonra kurtardıkları pis ve kıymetsiz canlarını" eğlendirmeye, muzaffer düşman askerlerinin arasında, yine eskisi gibi parlak kılıçlarını yerlere sürterek ancak "erkeklerin önünden geçen bir kız tavrıyla utanmadan" gezinmeye; gazinolarda bacak bacak üstüne atıp narin kadınlar gibi nazik ve beyaz elleriyle taranmış saçlarını, yukarıya kaldırılmış bıyıklarını düzeltmeye devam etmektedirler. Primo ise onların bu tavırlarından iğrenmekte, yanlarına gidip onları tokatlamak istemektedir. Neyse ki kısa sürede bu izin kaldırılır ve İstanbul'a gitmeyenler esir edilerek Atina'ya sürülür. Primo, subayların esir edilmesine "İşte bu muharebeden kaçanların hâli… Şimdi pis ve miskin tavuklar gibi onları kümeslere tıkacaklar. Üzerlerinden kilitleyecekler…" diye düşünerek çok sevinir. Primo'nun bu kara günlerde yegâne sevinci bu olur (Ömer Seyfettin, 2011: 404-406).

Kenan, Primo'nun subaylara yönelik öfkesini yatıştırmaya ve ona teselli vermeye çalışır. Subaylarının bu şekilde davranmasının kendilerinin kabahatleri olmadığını, çünkü "zavallıların kavmiyetlerini idrak edemediklerinden, Türk olduklarını Türk ve Türklüğün ne olduğunu ve ne olacağını bilmediklerini" asıl kabahatin onlara "Türklüğünü unutturan sebeplerde" olduğunu belirtir. "Turan"ın ne demek olduğunu

birbirlerine soracak ölçüde milliyetlerinden habersiz olan bu zavallı subaylar, Türk tarihinin bir harfini bile bilmemektedirler (Ömer Seyfettin, 2011: 405).

Ömer Seyfettin'in, Meşrutiyet'i ilan eden Genç Türkleri kurtarıcı şekilde tanımlarken Türk subaylarını ağır şekilde eleştirmesi oldukça çelişkili görünmektedir. Çünkü Meşrutiyet'in ilanı büyük ölçüde genç subayların çabalarıyla ilan olmuştur. Ayrıca yine hikâyede dört senedir iktidarda olduğu belirtilen Genç Türklerden kast edilen İttihat ve Terakki'dir. Partinin yönetimi ve üyelerinin büyük çoğunluğu subaydır. Yazarın bu şekilde çelişkili bir söylemi dile getirmesinde kişisel yaşam hikâyesinin etkili olduğu, esaret sırasında yaşadıklarının ve Selanik'in savaşılmaksızın tesliminin etkisiyle subaylara böylesi ağır eleştiriler getirdiği değerlendirilmektedir. Ne bundan önceki ne de bundan sonraki hiçbir eserinde subaylara yönelik böylesi ağır eleştiriler bulunmaz.

Selanik'e gelen muhacirlerin içler acısı halini yine Primo'nun ağzından anlatarak, Balkanlıların her Türk köyünü sardıkları, teslim olan ve aman dileyenleri dahi affetmedikleri; erkeklerin hepsini kurşuna dizdikleri, küçük çocukları Hristiyan yapmak üzre esir gibi Yunanistan'a gönderdikleri; kadınlara, güzel kızlara tecavüz ettikleri; taş üstünde taş bırakmadıkları; nihai amaçlarının Rumeli'deki Türklerin tamamını zulüm ede ede kovmak olduğu bilgilerini paylaşır. Ardından da İspanyolların Endülüs'te, Almanların Hutanto havalisinde, İtalyanların Trablus'ta gerçekleştirdiği etnik temizlik ve katliamları hatırlarak yakın gelecekte Selanik'te yaşanması muhtemel katliamlar konusunda da tahminlerde bulunur. Muhtemelen bir komplo kurularak, önce hayali bir isyan uydurulacak ardından da bu isyanı bastırmak için büyük bir katliam gerçekleştirilecektir. (Ömer Seyfettin, 2011: 411).

Yaptığı sorgulamalar sonucunda kendini vatanı uğruna feda etmeye karar veren Primo, babası Kenan'ın gözaltına alınması ile birlikte bu kararını uygulamaya koyar. Evdeki uşağı ve Emine Hanım'ı, aylıklarını vererek izne gönderir ve kömürlüğe sakladığı tabancasını alarak bir sonraki gün yapacağı saldırıyı planlamaya başlar. Hikâyenin yayımlanması *Türk Sözü* dergisinin kapanması nedeniyle yarım kaldığından bundan sonra ne olduğu bilinmemektedir.

Hikâyenin ilkinden üç yıl kadar sonra 1914'te yayınlanan bu ikinci kısmı birincisine göre oldukça serttir. İlkinde yer almadığı halde bu ikinci kısımda gayrimüslim azınlıklara yönelik ağır ifadeler bulunduğu gibi Osmanlıların bu azınlıkları "esir ettiği" şeklinde ifadeler kullanılarak ilk bölümde yer alan emperyalizm karşıtı

söylem neredeyse yok sayılır. Esaretten döndükten sonra yayınlanan bu hikâye bir sonraki bölümde "ressentienment" (hınç) kavramı çerçevesinde yeniden değerlendirilecektir.

Osmanlı'nın dinsel cemaatlere dayanan eski millet sistemine kesinlikle karşı olan Ömer Seyfettin, Tanzimat'la birlikte bu sistemin Osmanlı milleti yaratma yönünde yasallaştırılmasını da sert bir şekilde eleştirir. Ona göre Türk köylüsü milliyetin hududunu "Dili dilime uyan, dini dinime uyan..." şeklinde en doğru biçimiyle çizerken, "münevver efendiler" olarak adlandırdığı aydınlar, Balkan Savaşları'nda yaşanılan acı tecrübelere karşın bu gerçeği görmekte ve kabul etmekte zorlanmakta; ne dile, ne de dine önem vermektedir (Ömer Seyfettin, 2011: 299). Osmanlıcılık akımına kapılarak Osmanlı Devleti sınırları içerisinde yaşayan Arap, Rum, Bulgar, Ermeni, Arnavut gibi farklı milletleri bir araya getirerek hepsinden bir Osmanlı milleti yaratmaya çalışmaktadırlar. Hâlbuki bu beyhude bir çabadır.

Balkan Savaşı sonrasında yayınlanan *Hürriyet Bayrakları*, onun Osmancılık akımı karşısındaki argümanlarını savunduğu en önemli eserlerdendir. "Osmanlılık" fikrini "boş, suni ve hülya" olarak gören Ömer Seyfettin, buna ilişkin düşüncelerini ve millet kavramına ilişkin görüşlerini, II. Meşrutiyet'in ikinci yılında 10 Temmuz Bayramı[16] günü Cumalıbala'dan Razlık'a giderken yolda karşılaştığı genç teğmenle sohbete başlayan bir kurgu kahraman (subay) aracılığıyla aktarır. Hikâye kahramanı, 10 Temmuz'u milli bir bayram kabul ederek ona büyük önem atfeden genç teğmene onun hangi milletin bayramı olduğunu sorar ve aldığı "Osmanlı milletinin" cevabı üzerine "Türkleri mi kastediyorsunuz?" diye sorularına devam eder. Genç teğmenin "Hayır, asla... Bütün Osmanlıları...." şeklinde yanıt vermesi karşısında "Bütün Osmanlılar kimlerdir?" diye kafa karıştırıcı yeni bir soru yöneltir. Genç teğmen sorunun

16 Meşrutiyetin ikinci kez ilan edildiği 23 Temmuz (eski takvimle 10 Temmuz) günü, 23 Haziran 1325 (6 Temmuz 1909) tarihinde Takvim-i Vakayi'de yayınlanan kanun ile 1909 yılından itibaren milli bayram olarak kutlanmaya başlar. Resmi adı "Îd-i Millî" (millî bayram) olan ancak halk tarafından daha çok "Hürriyet Bayramı" ya da "10 Temmuz Bayramı" olarak isimlendirilen bu bayram, Türkiye'nin ilk milli bayramıdır (Yamak, 2008: 327-328). 1909-1914 döneminde çoşkulu törenlerle, 1915-1918 döneminde ise savaş nedeniyle sınırlı şekilde kutlanan 10 Temmuz Bayramı, 1919 ve 1920'de İstanbul Hükümeti tarafından yasaklanır, 1921 yılında da herhangi bir kutlama yapılmaz. 1922 yılında İstanbul'da kutlanmayan Bayram, Ankara'da Büyük Millet Meclisi önünde yapılan bir resmigeçit ile kutlanır (Albayrak, 1987: 35). 1923 yılından itibaren yeniden kitlesel olarak kutlanmaya başlayan 10 Temmuz Bayramı, 1925 yılında 29 Ekim'in resmi bayram olarak kutlanmaya başlamasıyla birlikte eski önemini kaybetmiş olsa da 1935 yılına kadar resmi bayram olarak kutlanmaya devam eder. 27 Mayıs 1935 yılında çıkarılan "Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Kanun"la resmi bayram listesinden çıkarılır.

tuhaflığını vurguladıktan sonra "Araplar, Arnavutlar, Rumlar, Bulgarlar, Sırplar, Ulahlar, Yahudiler, Ermeniler, Türkler.." hepsinin Osmanlı milletini oluşturduğunu ifade eder. Bu yanıt karşısında hikâye kahramanı, bunların her birinin ayrı milletler olduğunu, hepsini birleştirerek tek bir millet yapmanın bilimsel olarak mümkün olmadığını anlatır ve matematikteki "cem kaidesini" örnek verir. Buna göre Kestane, armut, elma gibi bir cinsten olmayan şeyleri toplamak nasıl imkânsızsa "tarihleri, ananeleri, meyilleri, müesseseleri, lisanları ve mefkûreleri ayrı milletleri cemedip" hepsinden bir millet yapmak da o kadar imkânsızdır (Ömer Seyfettin, 2011: 251-252).

Bütün siyasi partilerin programlarında Osmanlılık fikrini esas aldığını, herkesin yanılmasının mümkün olmadığını ileri süren Genç Teğmen, "Osmanlılık" fikrininin "boş, suni ve hülya" olduğu fikrine hala ikna olmaz ve görüşlerine dayanak olarak birkaç kilometre uzaktaki Bulgar köyünde dalgalanan kırmızı renkli hürriyet (Osmanlı) bayraklarını göstererek hikâye kahramanını bakar kör olmakla ve gerçekleri görme yeteneği bulunmamakla itham eder. Bu dağ başında kaybolmuş Osmanlı-Bulgar köycüğünün sakinlerinin Osmanlı olduklarını, düşmanların Osmanlı vatanına hücum etmesi halinde kendilerinden evvel onların koşacaklarını, Osmanlılık namına kanlar dökeceklerini, Osmanlılığı kanlarıyla kurtaracaklarını ifade eder. Hikâye kahramanını, "Domuz derisinden post, gâvurdan dost olmaz..." diyen akılsız ve cahil babaları gibi medeniyetin, yirminci yüzyılın doğurduğu "insaniyet, uhuvvet, müsâvât" fikirlerini ve bütün Osmanlıların kardeş olduğunu anlayamamakla suçlar. Bulgarların en sadık dostunun Osmanlılar olduğunu, Komitacılarla hiç münasebetleri bulunmadığı hatta onlardan nefret ettiklerini, 10 Temmuz'u en mukaddes bir gün bildiklerini ve bundan sonra büyük Osmanlı milletine kimsenin galip gelemeyeceğini ileri sürer (Ömer Seyfettin, 2011: 254-255). Hikâyenin sonunda teğmenin ısrarıyla köye giden ikili, uzaktan bayrak zannettikleri kırmızı nesnelerin hava aldırmak için güneşe asılmış kırmızıbiber dizileri olduğunu görür. Böylece Osmanlılığın boş bir hayal olduğu görüşü doğrulanmış olur.

Ömer Seyfettin, *Hürriyet Bayrakları*'nda bir yanlış bilinç ve anakronizm olarak telin edilen Osmanlı milliyetçiliği yerine ulus temelli milliyetçiliği savunur. Onun için, biber ile bayrak arasında ilişki ne kadar gerçekse teğmenin heyecanla anlattığı Osmanlılık ile Bulgarlık münasebeti de ancak o kadar hakikate uygundur. Ayrıca biberleri salt renginden dolayı bayrak zanneden Bulgar köylüsü değil; Türk subayıdır (Özden, 2008: 111). Başka bir ifade ile Bulgarların en eğitimsiz kesimini oluşturan

köylüleri dahi milliyet konusundaki gerçekleri ve Osmanlılığın boş bir hayal olduğunu kavramış olduğu halde Türklerin en eğitimlileri arasında yer alan subaylar bile henüz bunu idrak etmiş değildir. Bununla birlikte subayların ya da eğitimli kesimin bu gerçeğin farkında olmaması halkın farkında olmadığı anlamına gelmez. Genç subayın akılsız ve cahil olduğunu belirttiği halk âlim olmasa da ariftir ve "Domuz derisinden post, gâvurdan dost olmaz..." gibi atasözleriyle bu bilgeliğini ortaya koyar. Nitekim hikâyenin sonunda Bulgar köylülerinin bakışlarıyla atasözündeki husus doğrulanmıştır.

Ömer Seyfettin Osmanlı milleti yaratmanın imkânsızlığı düşüncesini, bir Roman olarak tasarladığı *Ashab-ı Kehfimiz* başlıklı eserinde de dile getirmeye devam eder. 1913 yılında kaleme alınan ancak 1918 yılına kadar yalnızca *Küçük Hikâye* (Zeka, Mart-Nisan 1914) başlığı ile sadece küçük bir kısmı yayınlanan eser, 1908 Jön Türk Devriminden 1925 yılına kadar yaşanan olayları anlatır (Ertürk, 2011: 82). Mağara arkadaşları anlamına gelen başlık, Kur'an-ı Kerim'in 18. suresi olan Kehf Suresi'nde geçen, inançları sebebiyle mağaraya sığınmak zorunda kalan ve 300 yılı aşkın bir süre uyutulduktan sonra uyandırılan gençlere ilişkin bir kıssadan alınmıştır. Hikâye gerçeklerden tamamen kopuk yaşayan ve Osmanlı sınırları içerisindeki bütün unsurları kaynaştırarak onlardan bir millet yaratmayı hedefleyen Osmanlı Kaynaşma Kulübü üyesi Osmanlı aydınlarının "millet" konusundaki görüşlerinin eleştirisi üzerine kuruludur. Karakterler, dönemin Türkçülük karşıtı aydınları ve Osmanlı'ya karşı bağımsızlık mücadelesi yürüten azınlık temsilcileriyle yakın benzerlikler taşıyacak şekilde kurgulanmıştır.

Roman taslağının ilk kısmını oluşturan *Küçük Hikâye (Tatlısu Frenkleri)*, bir mehtap sefasından dönen Müslihiddin Bey'in, yalısının penceresinden Boğaz'ı izleyerek, dünyadaki bütün insanların kendileri gibi iyi bir eğitim görmesi durumunda savaşların ve ayrılıkların yeryüzünden silineceğini düşlediği bir sahneyle başlar (Erdem, 2015: 47). İnsanlar hakikati anlasalar bütün toprağın, bütün insanlara ait olduğunu bilseler ordulara, bu kadar masraflara, zahmetlere lüzum kalmayacağını düşünen Müslihiddin Bey, silahlanmış ve hasisleşmiş Avrupa milletlerinin birbirleriyle karışamamasından, barışamamasından dertlidir. Türkiye'de milletler birbirlerine karışmışlardır; ancak yalancıktan barışık durmaktadır. Bunları barıştırmak için hepsini fert halinde bırakmak, mensup oldukları cemaati dağıtmak hepsini "menfaatçi ve lezzetçi" yapmak gerekmektedir (Ömer Seyfettin, 2011: 283). Bu düş sahnesi

Erdem'e (2015: 47) göre büyük bir balığın önünden kaçan küçük balığın denizde sıçramasıyla çıkardığı sesle dağılır. Yutulmamak üzere dağılan küçük balıklar metaforu, Ömer Seyfettin'in "tabiata" ve "realiteye" dayandırdığı organik milliyetçiliğinin, savaşsız bir dünyayı düşünmenin bile bir an için olsun mümkün olmadığına yönelik bir temsili gibidir

Müslihiddin Bey denizdeki balıkların bu hareketlerinin, insanlar tarafından da tekrarlanıyor olmasını insan haysiyetine yakıştırmaz ve uykuya dalar. Rüyasında terbiye edecekleri, birleştirecekleri, kaynatacakları Osmanlı milletini, onun yeni ve maziyle münasebeti olmayan müesseselerini görür ve büyük bir mutluluk içerisinde uyanır. Ardından da üyeleri arasında Hasan Rudi, Doktor Sadullah Behçet, Celal Mün'im, Nutki Zeki gibi "İstanbul'un en tanınmış; milliyetini, Türklüğünü en inkar etmiş simaları" ile Salihü'l-ayni Efendi, Nikolaviç Efendi, Nikefor Koştanof Efendi, Mina Efendi, Moiz Bori Efendi, Casimü'l-Kürdi, Louis Durant bey gibi azınlık temsilcilerinin yer aldığı Osmanlı Kaynaşma Kulübüne farklı milletlerden en az üç yeni üye bulmak üzere evden çıkar. Şair ve Filozof Sait Bey, Dr. Esrullah Natık, Diyamandis Efendi, Firaşerli Nadir Bey, Rupen Dikran Hayıkyan ile görüşerek onları kulübe davet eder (Ömer Seyfettin, 2011: 283).

Bu görüşmeleri sırasında Türkler konuya genellikle sıcak bakarken diğer milletlerden olanlar Ömer Seyfettin'in milliyetçilik anlayışına uyan sorularla Müslihiddin Bey'i düşünmeye yönlendirmeye çalışır. Örneğin Diyamandis, "Zaten hepimiz Osmanlı değil miyiz? Ayrıca bir Osmanlılık teşkiline çalışmakta ne maksat var?" diye sorar. Müslihiddin Bey ise bu yerinde soruyu "birbirinden ayrı, efsanevari, dargın Osmanlılığın yerine kaynaşmış, imtizaç etmiş, tıpkı Amerikalılar gibi ayrısız gayrısız bir millet yapmak" istediklerini, "Tanzimat dahilelerinin bir tohum halinde bıraktıkları Osmanlılık gayesini, bu insani ve umumi ideali" hayata geçirmenin başlıca emelleri olduğunu, memleketin bütün aydınlarının kendileriyle beraber olduğunu söyleyerek yanıtlar (Ömer Seyfettin, 2011: 285).

Sohbet, Mösyö Diyamandis'in "Türkiye'de ne kadar Türk var biliyor musun?" sorusuyla devam eder. Milliyetperver olmadığını vurgulayan Muslihiddin Bey, yirmi beş milyondan ziyade Osmanlı bulunduğunu bildiğini ifade etse de Mösyö Diyamandis bu bilgiye itibar etmez ve Türkiye'de bir milyon bile Türk olmadığını; İstanbul'un, Trakya'nın, Bursa'nın, Makedonya'nın, Aydın'ın, İzmir'in, Adalar'ın, Trabzon'un, bütün Karadeniz sahillerinin ahalisinin Rumlardan oluştuğunu ancak bunların bir kısmının

İslam dinini kabul ederek dillerini kaybettiklerini belirtir. Ayrıca Kulübün "Türkiye'deki milletlerin hepsini birleştirip Tanzimat'ın yapamadığı necip hayali" hakikileştirmenin zor olduğunu; bunun yerine bütün Türkiye'yi Rumlaştırmanın ve Bizans İmparatorluğu'nu tesis etmenin, yeni baştan bir millet yapmaktan çok daha kolay olacağını söyler. Ancak Müslihiddin Bey bunun yine tarihi bir millet olacağını; hâlbuki kendilerinin "mukavele ile menfaat ile sırf Amerikalılar gibi yeni ve tarihsiz bir millet" yapmak istediklerini, Türkiye'deki milletlerin böyle yeni bir milleti kabul edebiliceğini savunarak bu görüşü kabul etmez (Ömer Seyfettin, 2011: 286-287).

Roman taslağının *Ashab-ı Kehfimiz* başlığını taşıyan ikinci kısmında, Türk aydınlarının "millet" kavramı konusundaki kafa karışıklığına karşın Türk olmayanların bilinçliliği, eskiden ihtilalci görüşlere sahipken Kaynaşma Kulübüne katılmasıyla birlikte bunları terk eden Ermeni genci Dikran Hayıkyan'ın ağzından aktarılır. Hayıkyan kulübe katılmazdan iki ay önceye kadar Türkiye'nin artık düştüğü ecel yatağından kalkamayacak ölçüde hasta olduğunu, bu hastayı böyle süründürmektense zehirleyerek çabucak yıkarak Ermenilere, hiç olmazsa, Rus himayesinde bir muhtariyet kazandırmak gerektiğini düşünmekte ve Kürtlerle şehirlerde oturan Türkleri bir asır içinde Ermenileştirecek eski Ermeni imparatorluğunun temelini atmayı hayal etmektedir. Kulübe katıldıktan sonra ise bu hayalin münasebetsiz bir fikir olduğunu, her milletin ayrı bir zümre, ayrı bir hükümet kurmasına gerek bulunmadığı; milletlerin menfaat, komşuluk bağlarıyle bir arada yaşabileceğini dolayısıyla Osmanlıların da Amerikalılar gibi bir arada mesut şekilde yaşayabileceğini düşünmeye başlar (Ömer Seyfettin, 2011: 302).

Hayıkyan, bir süre sonra Osmanlı milleti yaratma konusunda yalnızca Türklerin samimi olduğunu, diğerlerinin milliyetlerinden vazgeçmeye yanaşmadığını fark eder. Osmanlılık uğrunda kendi milliyetlerinden vazgeçen Türkler, okul ders kitaplarında, gazetelerinde tek bir "Türk" kelimesi dahi ağızlarından kaçırmamaktadırlar. "Biz Osmanlılar, hepimiz kardeşiz"; "camilerin, kiliselerin dışarısında hiç bir ayrımız, gayrımız yoktur. Her şeyin fevkinde mukaddes, âlî Osmanlılık vardır!" diyerek Osmanlılık fikrini, "mantık, münakaşa kabul etmez bir din gibi" benimsemektedirler. Buna karşın Rumlar, Bulgarlar, Arnavutlar, bazı Ermeniler Osmanlılığın kendi milliyetleri için bir tehlike teşkil ettiğini belirterek ona karşı çıkmaktadırlar. Hayıkyan bu görüşü doğru bulmamakta, bunun arkasında Patrikhanelerin bulunduğunu tahmin etmektedir. Ona göre papazlar siyasî

kaynaşmanın, kuvvetlerini kıracağından korkmakta ve Osmanlılığın başarılı olmasını engellemeya çalışmaktadır (Ömer Seyfettin, 2011: 303).

Namık Sinan Turan'ın (2009: 75) da isabetli şekilde tespit ettiği gibi gerçekten de Tanzimat yöneticileri, millet temelinde bir ayrımı tanırken millet içinde ruhban sınıfından olmayanların gücünün artmasını; böylelikle ruhbanın dünyevi yetkilerini sınırlandırılmasını hedeflemiştir Nitekim Tanzimatla birlikte yapılmaya başlanan yasal düzenlemeler bunun farkında olan Patrikhane tarafından olumlu karşılanmaz. Patrikhane çevrelerinin önemli bir bölümü, özellikle Islahat Fermanı ile her cemaatin işlerini yürütmek üzere ruhban ve avamdan oluşacak bir Meclis seçmesinin öngörülmesi gibi yasal düzenlemeleri, Patrikhanenin tarihsel haklarının gaspı sayar. Kutsal Sinod'un yanında halktan kimselerden oluşan bir kurulun resmen güvence altına alınması, ruhani olmayanların cemaat düzeyinde senelerdir itiraz ettiği şeyi, ruhbanların mutlak iktidarını resmen tanırken, ilk kez ruhbanın bu dünyevi iktidarına sınırlar koyar. Ruhbanların mutlak iktidarı resmen tanınırken ilk kez ruhbanın bu dünyevi iktidarına sınırlar koyulur (Anagnostopulu, 1999: 6-7). Ömer Seyfettin'in bu hikâyesinde Tanzimat'ın, gayrimüslimlerin milliyetçilik hareketlerine öncülük eden papazların ve Patrikhanenin gücünü azalttığı yönündeki bilgiye yer vermesi, genellikle sert şekilde eleştirdiği Tanzminat'ın olumlu yönlerinin de bulunduğunu kabul ettiğini göstermektedir.

Hayıkyan, Kulüpte tanıştığı Meşrutiye'in ilanından sonra Türkiye'ye yeni dönmüş bulunan Niyazi Bey'in millet konusundaki fikirlerinden etkilenir. Niyazi Bey, ona "İttihat ve Terakki" hakkındaki şüphelerinin yersiz olduğunu, Pantürkizm, Panislâmizm gibi yakıştırmaların Avrupa hayalperverlerinin iftirası olduğunu; çünkü Avrupalıların, Türkleri kendileri gibi zannettiklerini söyler. Ona göre Avrupa'da "meşum sunî bir cereyan" olan "milliyet, kavmiyet cereyanı!" yaşanmakta, Avrupa milletleri her şeyi milliyet rengine boyamaktadır. Örneğin Fransızlar öylesine milliyetperverlerdir ki "Paris yosmaları" dahi Almanlarla münasebette bulunmazlar. Almanya'da ise her şey o ölçüde millîdir ki; sosyalizm bile millidir (Ömer Seyfettin, 2011: 307).

Türklerin de kendileri gibi milliyetçi sanan Avrupalılar, Türklere dair hiç araştırma yapmadan, hiç bir Türkün aklından geçmeyen "Pantürkizm" hayallerini uydurmakta; Osmanlı'nın içinde yaşayan, Hıristiyan vatandaşlar ise onun içini dışını bilmelerine karşın Avrupa hayalperverlerinin düzdükleri bu yalanlara inanmaktadır.

Nitekim Osmanlıların yaşadığı memlekete "Türkiye" diyenler yalnızca Avrupalılardır. Yoksa Osmanlılar yaşadıkları ülkeyi “Avrupa-yi Osmanî”, “Asya-yı Osmanî”, “Afrika-yı Osmanî”, sonra hepsine birden "Memalik-i Osmaniye" şeklinde adlandırmaktadır. Hiçbir okul ders kitabında, hiçbir coğrafya kitabında "Türkiye" diye bir memleket ismine yer verilmediği gibi tarih derslerinde de "Türk" diye bir kelime yer almamaktadır. Şairlerden ne yenisi, ne eskisi, “Türklük”e dair bir kelime yazmadıkları gibi kendi milliyetlerinden "Etrak-i bî idrak" (anlayışsız, akılsız Türkler) diye bahsetmektedir. Kendi milliyetini tarihiyle, maarifiyle, edebiyatıyla bu kadar inkâr etmiş bir milletin, kendi milliyeti esasına dayanan bir "ittihat" ideali meydana getirmesi mümkün değildir; dolayısıyla azınlıkların İttihat ve Terakki’den şüphe etmesine gerek yoktur (Ömer Seyfettin, 2011: 309).

Ömer Seyfettin’in Türklerle ilgili serzenişleri büyük ölçüde Ziya Gökalp ile paraleledir. Ziya Gökalp (1976: 47) Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak başlıklı eserinde anılan dönemde Türk unvanını kabul eden tek bir fert bile bulunmadığını, İstanbulluların kendilerine şehrî (şehirli) namını verirken, taşralılara ise coğrafî karabetine göre Arap, Kürt, Arnavut, Laz dediklerini aslen Türk olan birçok gencin Araplıkla, Arnavutlukla, Kürtlükle övündüklerini, bir kişinin bile Türklükle gurur duymadığını; “Türk” kelimesinin adeta ayıplı bir unvan gibi kimse tarafından benimsenmediğini; Türk’ün Doğu Anadolu'da Kızılbaş, İstanbul'da ise kaba ve köylü manalarına (Gökalp, 1976: 47) geldiğini anlatır. Levent Ürer (2003: 170) bu durumu “Bütün dünyada, hatta Osmanlı yöneticileri ve aydınları arasında Türk, bu İmparatorluk’ta sadece önemsiz bir unsur olarak tanınıyordu” şeklinde özetler ve Abdülhamit zamanında, Anadolu'da dolaşan Avrupalı araştırmacıların “Türklerin Anadolu'da iğreti bir azınlık olduğu, nüfuslarının azaldığı, ekonomice yok sayılabilecek durumda olduğu” yönlü gözlemlerde bulunduğunu belirtir.

Niyazi Bey’e göre birtakım siyasî partiler Türkçülük gibi temelsiz bir ideali benimsemişse de Osmanlı hükümeti daima Osmanlı kalacak, "Osmanlılık" dışında hususî bir milliyet tanımayacaktır. Babıâli'nin kökleşen ruhu öyle kavi öyle dinçtir ki, ne ittihad-ı İslamcıların, ne de Türkçülerin hiç bir ideali oraya giremez. Bir Türk asla bir Rum, bir Bulgar, bir Ermeni, bir Arnavut, gibi tarihi, milliyeti adına en küçük bir hak bile iddia edemez. "Türk" sözüğü kanunlardan, tarihlerden, coğrafyalardan, hatta bütün dimağlardan silinmiştir (Ömer Seyfettin, 2011: 310).

Tanzimat'ı Türk milletinin başına gelen en büyük felaketlerden birisi olarak gören Ömer Seyfettin, Tanzimat'ın Osmanlı milleti yaratmak uğruna Türklere Türklüğü unutturduğunu; ancak diğer milletler için aynı şeyin geçerli olmadığını savunur. Bu nedenle Osmanlı Kaynaşma Kulübünün Tanzimat'ın yarım bıraktığı işi tamamlayarak Amerika'ya benzer şekilde bir Osmanlı milleti yaratması da mümkün değildir. Bu görüşünü, Hayıkyan ile Osmanlıcı görüşleri savunan Niyazi Bey arasındaki diyologlar aracılığıyla vermeye devam eder. Böylece Tanzimat Osmanlıcılığının mantıksızlığını, yine Osmanlıcığı savunan bir aydının gözünden aktarmaya çalışır.

Hayıkyan bir süre sonra kulüp toplantılarına Arap, Rum, Arnavut, ,Sırp, Bulgar, Ulah, Yahudi üyelerin katılmadığını, yalnızca yedi Türk üye ile kendisinin katıldığını fark eder ve kaynaşmış "yekpare, yek-vücut" Osmanlılık idealinin "hakikaten çok, ama pek çok uzak bir hayal olduğuna" inanmaya başlar. Mensup oldukları cemaatlerden ayrılmak gayri Türk azalardan hiçbirisinin işine gelmediğinden kulübe uğramaz olmuşlardır. Türkler namuslu adamlardır; ancak "Osmanlılık vehmi" onların bütün mantıklarını, muhakemelerini uyutmuştur (Ömer Seyfettin, 2011: 318). Ömer Seyfettin bu noktada Hayıkyan'ın ağzından Osmanlılığın ne ilkerini özetler: 1) Osmanlı adı altında yaşayacak tüm unsurlar kendi milliyetlerinden vazgeçecekler. 2) Dinlerinden, dillerinden, müesseselerinden yavaş yavaş ayrılacaklar. 3) Cemaatlerinin ilham ettiği "irade"leri unutarak yalnız bireysel, yalnız şahsî, bedensel arzularıyle yaşayacaklar. 4) "Osmanlı" adı altında birleşerek yeni, tarihsiz bir milliyet husule getirecekler. Ardından da bunların boş ve imkânsız bir idealler olduğunu vurgulayarak, "Osmanlı kaynaşma" kulübü üyelerinin nasıl böyle çocukça bir düşünceye kandıklarına şaştığını, onların sadece mantıklarıyle iş görmeye çalıştıklarını ancak tarihte, toplum biliminde mantığın iş göremeceğini ifade eder (Ömer Seyfettin, 2011: 319).

Nitekim Fransız devrimcileri de mantıklarıyla bir şey yapıyoruz, sanmışlar; dinlerini, tarihlerini, hatta yıllarının isimlerini bile değiştirmişlerdi. Fakat bu uzun sürmemiş, mantıkları da, kendileri de perişan olmuşlardır. Onların gayesi "insaniyet"tir. "Osmanlı Kaynaşma" Kulübünün üyelerinin gayesi de Fransız inkılâpçıları gibi "insaniyet" fikridir. Türkiye'deki unsurlarda, bireyleri birbirine düşman eden cemaat ruhlarını öldürerek "coğrafyaî bir beynelmileliyet tesis etmek" istemektedirler (Ömer Seyfettin, 2011: 319). Ömer Seyfettin'e göre böyle bir şeyin tesisi mümkün değildir.

Ömer Seyfettin, Türklerin milliyetlerinin farkına varmasını sağlayanların, imparatorluğun gayri Türk unsurları olduğunu düşünür. Bunu Avrupalı bir aydının ağzından Türklerin çok âlicenap olduklarını, kendi milliyetlerini, tarihlerini, ananelerini asla yâd etmediklerini, rahatça yaşamak dışında bir gayeleri olmadığını; eğer Türkiye'deki Hıristiyanlar fazla bağnaz milliyetperverlik göstermeyip onları uyandırmasalar Meşrutiyet sayesinde elli yıl içerisinde hiç Türk kalmayacağını; zenginliğin, ticaretin, arazinin hatta hükümetin Hıristiyanların eline geçeceğini; bu sayede Türklerin yine çadırlarına çekilerek, "namazlarını daha rahat kılmak için" ıssız, sakin, saf Türkistan'a döneceklerini ifade ederek yansıtır. Bununla birlikte Hıristiyanlar milliyetperverlikte bağnazlık gösterdikçe Türklere de bu hal yansımakta; bazıları "Ben Türküm; Türklükle gururlanırım" diyerek ortaya atılmakta, konuşulan tabiî Türkçe ile kitaplar, şiirler yazmakta, konferanslar vermekte; hatta yavaş yavaş Türkçülük diye bir mefkûre bile canlandırmaktadır. Eğer Rumlar, Ermeniler, hatta Arnavutlar, Araplar milliyetlerinde bu derece bağnazlık göstermeseler, Türkler "Osmanlılık" adını verdikleri kozmopolitlikten ayrılmayacaklar, bütün varlıklarını unutacaklardır (Ömer Seyfettin, 2011: 324).

Hikâyenin sonlarına doğru Kulüp bir dergi çıkarır ve Hayıkyan bu dergiye Ömer Seyfettin'in Türkçülük karşıtlarını eleştirmek için hicivli şekilde dile getirdiği Türkiye'de hiç Türk olmadığına ilişkin bir makale yazar. "Mamalik-i Osmaniye'de Irkan, Cinsen Bir Tane Olsun Türk Yoktur!" başlıklı bu makalede on yedinci yüzyılda üç kez tüm Memalik-i Osmaniye'yi, İran'ı, Hindistan'ı dolaşan Fransız seyyahı Taverniye[17]'nin Tokat'tan Tebriz'e kadar uzanan büyük coğrafyada ancak yüzde iki oranında Müslüman bulunduğunu yazdığını, birtakım çıkarcı, bağnaz milliyetperverlerin "Türk" dediği Anadolu ahalisinin aslında kılıç zoruyla Müslüman yapılan eski Rum ve Ermenilerden meydana geldiğini, dolayısıyla Anadolu halkının Müslüman olmakla birlikte kesinlikle Türk olmadığını belirtir. Herkesi kandırıp hasis çıkarlarından başka bir şey düşünmeyen milliyetperverler, "Memalik-i Osmaniye"de

17 Ömer Seyfettin burada Fransız seyyah Jean-Baptiste Tavernier'in *Le Six Voyages de J. B. Tavernier en Turquie en Perse et aix Indes* (Paris, 1677, 1681, 1810, 1876) başlıklı seyahatnamesinden bahsetmektedir. Eser, Tavernier'in XVII Yüzyıl ortalarında Fransa'dan İran'a yapmış olduğu altı seyahatteki gözlemlerini anlatır. Eserin ilk cildi Türkiye ve İran'a; ikinci ve üçüncü ciltleri İskenderiye, Halep ve Ninova'ya; beşinci cildi ise İran ve İranlılara ayrılmıştır (Afyoncu, 2006: 182; Üçel Aybet, 2003: 77). Tavernier'in seyahatnamesi Türkçeye ilk defa Ertuğrul Gültekin tarafından çevrilerek *XVII. Asır ortalarında Türkiye Üzerinden İran'a Seyahat* başlığı ile 1980 yılında kısaltılmış şekilde yayınlanmıştır.

hiç Türk bulunmadığını bildiklerinden Bizans, Arap, Fars etkilerinden söz ederek bu üç etki altında Türklüğün kaybolduğunu söylemektedir. Anadolu halkı yeni dinlerini bırakıp yeniden eski milliyetlerine dönmeseler de Türklüğü de kabul etmemektedir. Nitekim Memalik-i Osmaniye'de kimse “Ben Türküm” dememekte, milliyeti sorulunca yalnız “Müslümanım elhamdülillah” şeklinde cevap vermektedir. (Ömer Seyfettin, 2011: 330-331).

Hayıkyan’ın bu yazısı Türk olduklarını kabul etmeyen kulüp üyelerini çok mutlu eder; ancak dergide çıkan yazılar özellikle de Hoca Bali Efendi’nin din konusundaki yazısı büyük tepkiye neden olur ve kulübe "Ey milliyetini inkâr eden alçak sefiller! Biz Türküz, ne milliyetimizi inkâr ederiz, ne dinimizi değiştiririz" şeklinde ağır eleştiriler içeren telgraflar gelir. Türk Ocağı, Türk Yurdu, Türk Gücü, Türk Birliği, Yeni Turan, Altın Ordu gibi dernekler yanında Edirne, Konya, Bursa, İzmir, Kastamonu, Ankara, Trabzon, Adana, Halep vilâyetlerinin livalarından, kazalarından, nahiyelerinden de telgraflar yağar. Bütün Anadolu, Ömer Seyfettin’in hayalindeki gibi "Ben Türküm!" diye haykırmaktadır. Ayrıca Osmanlılık kaynaşması fikri, yalnız Türkleri değil Arapları, Rumları, Ermenileri de rahatsız eder (Ömer Seyfettin, 2011: 333). Böylece Osmancılık hiç kimsenin kabul etmeyeceği, tabiata aykırı boş bir ideal olarak etiketlenerek Osmanlının kurtuluş reçetelerinden birisi olmaktan çıkarılır.

Kaynaşma Kulübü önünde toplanan kalabalığa bir konuşma yapan Türk ocaklarının hatibi olduğu belirtilen gencin dile getirdiği görüşler Ömer Seyfettin’in milliyetçilik anlayışının bir özeti gibidir. Genç, gayet gür ve parlak bir sesle yaptığı bu konuşmada "Osmanlılık" sözcüğünün "düvelî" bir tabirden ibaret olduğunu, dinler gibi milliyetlerin de saygıdeğer, mukaddes, ihmal edilemez müesseseler olduğunu, Türkiye'de on dört milyondan fazla Türkçe konuşan Müslümanın Türk olarak isimlendirildiğini, Arapça konuşan yine bu kadar Müslümanın Arap olarak isimlendirildiğini, azlığı teşkil eden Rumlarla Ermenilerin de kendi milliyetlerini korumalarını Türklerin memnuniyetle kabul edeceklerini söyler (Ömer Seyfettin, 2011: 334). Esaretten döndükten kısa süre sonra, görüşlerinin en keskin olduğu bir dönemde yayınladığı bu hikâyede, anılan konuşma üzerinden gayrimüslimlere kendi milliyetlerini muhafaza etmelerini sağlayacak haklar verilmesini savunması oldukça ilginçtir ve Ömer Seyfettin’in faşist bir ideolojiyi hatta azınlıklara yönelik etnik bir temizliği savunduğu yönlü eleştirileri yalanlar niteliklidir. Ömer Seyfettin’in özellikle esaret sonrasında yayınladığı hikâyelerde taban tabana zıt görüşler savunmasında

Scheller'in (2004: 7) "zihnin kendi kendini zehirlemesi" olarak tanımladığı hınç/ressentiment zihin durumunun etkili olduğu değerlendirilmektedir.

Ömer Seyfettin'in milliyetçi düşüncelerini dile getirdiği önemli hikâyelerden bir diğeri de Efruz Bey adı geçmemekle birlikte bu seri içerisinde değerlendirilen *Şimeler*'dir (Yirminci Asırda Zeka, 16 Nisan1914). *Gayet Büyük Bir Adam*'ın devamı niteliğindeki hikâye, ileride Efruz Bey'e dönüşecek olan kahramanın birbirine zıt karakterdeki iki eski dostu, Muhabbetçi ve Husumetçi'yi, barıştırmaya çalışmasını konu alır. Gayet Büyük Bir Adam[18] milli ve dini mefkûrelere inanmayan, milliyeti "çirkin ve yırtıcı bir vahşilik" olarak gören bir filozoftur. Onun tek önem verdiği değer ise menfaattir. Barıştırmak istediği Muhabbetçi ve Husumetçi'ye bunu açıkça ifade eder ve her ikisine de kendi şahsi menfaatlerine ne kadar önem verdiklerini hatırlatarak onları barıştırır. Menfaatçiliklerinin seviyesini Ziya Gökalp'in Turan şiirine atıfta bulunarak "Vatan ne Türkiye'dir ne Türkistan; vatan büyük ve müebbet bir ülkedir: **Sâmân** [servet]" şeklinde ifade eder.

Gayet Büyük Bir Adam'a göre bütün kötülüklerin temelinde milliyet fikri bulunmaktadır. İtalyanları elli yıl önce Avusturya'ya karşı isyan ettiren, kurdukları bağımsız hükümetleri hızla büyüterek, "uğursuz tarihlerinden" ilham alarak Trablus'a saldırmalarına sebep olan hep "milliyet" hissidir. Yine Rusya'nın Asya'yı benimsemesi, Japonya'nın sivrilişi, Pancermanizm, Panislavizm tehlikeleri hep bu milliyet hissinden doğar; Bulgarlar bu uğursuz kuvvet yüzünden iki hafta içinde İstanbul'a dayanır. Milliyetler, dinler olmasa insanlar kardeş gibi yaşayacaklardır. Bu nedenle felsefenin, bilimin, fennin nihai amacı bireyleri mensup oldukları cemaatlerinden ayırmak, onu özgür, müstakil bırakmak olmalıdır. Böylece felsefeye ve bilime aşina hale gelen her birey, ne milliyetini ne dinini tanıyacak; bütün dünyayı vatanı, ayrı dinlere inananları ise kardeşleri kabul edecektir (Ömer Seyfettin, 2011: 355).

Ecnebî coğrafya kitaplarında geçen Anadolu'da on beş milyon Türk'ün yaşadığına ilişkin bilgiye itibar etmeyan Gayet Büyük Bir Adam, Avrupalıların etnografya alanında çok cahil olduğunu, "Memaliki Osmaniye"ye haksız olarak Türkiye dedikleri gibi, Anadolu halkına hatalı şekilde "Türk" dediklerini ileri sürer. Ona göre Anadolu'da on beş milyon Türk olduğunu yazan Avrupalılar hiç tarih okumamıştır. Çünkü Türkler altı yüz yıl önce beş yüz çadırla Anadolu'ya gelmişlerdir.

18 Çeşitli kaynaklarda Gayet Büyük Bir Adam karakterinin özelliklerinin Rıza Tevfik ile benzerlikler taşıdığı ileri sürülmektedir (Alangu, 2010: 274; Polat, 2011: 354; Uçman, 1984: 142).

Dolayısıyla ada tavşanı olsalar dahi bu kadar hızlı üreyip bu nüfusa ulaşmaları mümkün değildir. O, Osmanlı Türkleri gelmezden evvel Anadolu'nun Türklerle dolu olduğunu bilmez; Selçukluları Acem, Aydın halkını tamamen Rum zanneder, Aydınlılara verilen "efe" isminin Rumca eski, genç kahramanlara verilen “efet” sözcüğünden türediğini iddia eder (Ömer Seyfettin, 2011: 356-357).

Ömer Seyfettin’in yine esaret dönüşünde yayımlanan *Boykotaj Düşmanı* (Tanin, 30 Mayıs 1914) başlıklı eseri, onun ekonomi konusuna eğilen ilk hikâyesidir ve bu yönüyle Dünya Savaşı sonlarında kaleme alacağı ekonomik sorunları işleyen hikâyelerinin bir öncülü kabul edilebilir. Bunula birlikte Nev-Yunanilik akımının öncüleri olan Yahya Kemal ile Yakup Kadri'yi, hicveden bir hikâye olarak ön plana çıktığından ve incelendiğinden (Topaloğlu, 2006: 75-91; Tüzer, 2010: 45; Özdemir, 2007: 256-257) bu özelliği genel olarak arka planda kalır. Antik Yunan ve Latin'e duyulan ilgi, Yahya Kemal ve Yakup Kadri'nin; Süleyman Nazif, Celal Sahir ve en çok da Ömer Seyfettin ile aralarının bozulmasına neden olur (Tüzer, 2010: 46). Bu hikâye yayınlandıktan sonra Yahya Kemal ile Ömer Seyfettin'in arası bir daha düzelmez (Ayvazoğlu, 2008: 326).

Hikâye bütün gereksinimlerini, alışverişini ve arkadaşlarını Rumlardan ve Türk düşmanlarından oluştumuş bir karakter olarak çizilen Mahmud Yüsri'nin akşam yemeğine oturduğu sırada, Rum hizmetçisinin küçük ve kırmızı bir kitap (Tüzer, 2010: 47) vermesiyle başlar. Kitap bir propaganda risalesidir ve her sayfasında “Ey Türkler! Paralarınızı yerli Yunanlılara vermeyin. Yunan donanmasının dörtte üçü[nün] Türk parasıyla yapıldığını yine kendileri söylüyorlar. Kardeşlerinizle, Türklerle alışveriş edin. Yoksa mahvolacağız, açlıktan öleceğiz, ezan yerine camilerde çanlar uluyacak. Uyanın, uyanın...” yazmaktadır. Sinirleri altüst olan Mahmud Yüsri, “muzır ve tehlikeli” olarak gördüğü bu kitabı mahallenin polis komiserine götürür ve “Anasır-ı Osmaniye’nin arasına fesat tohumu eken caniler” olarak gördüğü sorumluluarın bulunmasını ister (Ömer Seyfettin, 2011: 417). Ancak komiser de boykotojı haklı bulduğundan olsa gerek onu kovmaktan beter eder.

Bir yerde oturup birkaç kadeh alkol alan Mahmud Yüsri, yolda kendisi gibi Neo-Byzantinlerin ileri gelenlerinden birisi olan arkadaşı Nihat ile karşılaşır. Nihat, Yunan edebiyatını, Yunan zevkini, Yunan ruhunu yaymak için her önüne gelene propaganda yapan, Türkçülüğe karşı insanî ve kozmopolit bir akım uyandırmaya çalışan, kendisi gibi damarlarındaki kanların Rum kanı olduğunda hiçbir kuşkusu olmayan bir şairdir. Rumcayı mükemmel seviyede konuşabildiği gibi edebî Yunan

dininin de havarisidir. Şimdilerde milliyetini inkâr etmiş gençlerden mürit toplamaktadır (Ömer Seyfettin, 2011: 422). İkili, Türkler ve boykotaj aleyhine sohbet ederek deniz kenarında bir gazinoya gelirler.

Mahmud Yüsri için "medeniyet, insaniyet, edebiyat, ilim, felsefe ve fen Yunan ve Rum muhabbetinden başka bir şey" değildir. Ona göre dünya üzerinde "bu milletten asil, bu milletten necip, bu milletten kibar bir millet" yoktur. "Varlık, saadet, şiir, musiki, zevk... her şey, her şey Yunan'ın, Yunanlılığın"dır. Bunu kabul etmemek ise barbarlıktır. Türklerin ataları, şimdiki serseriler gibi "Turan, Turan..." diye bağırmamış, kendilerine "ehl-i Rum" demiş; şairlerine "şair-i Rum" adını vermiştir (Ömer Seyfettin, 2011: 418). Benzer görüşlere sahip Nihat da tam bir Yunan hayranıdır ve Mahmud Yüsri'ye Yunanistan'a bir seyahat yapmasını tavsiye eder. Hikâye, bu tavsiye çok hoşuna giden Yusri'nin daldığı hayaller âleminden garsonun koluna değdirdiği bira şişesini yere düşürmesi ile sona erer.

Diyaloglar, İstanbul'un "pis bir oturak" olduğuna ve Afrodit şiirine ilişkin göndermeler, Mahmud Yusri'nin Yakup Kadri'yle; Nihat'ın ise Yahya Kemal'le özdeşleştirilmesine neden olur. Hikâye boyunca Ömer Seyfettin, Nev-Yunanılık nedeniyle tavır aldığı Yahya Kemal ve Yakup Kadri'yi Yunanlıların koruyucusu ve Yunan medeniyetinin savunucusu olarak gösterir. Her iki kahraman da iflâh olmaz birer Türk ve Türklük düşmanıdır. Şiir ve yazılarını Türkçe yazmalarına ve Türkçe dergilerde yayımlamalarına rağmen bu dil ile meydana getirilen kültür ve medeniyet ortamından âdeta iğrenmektedirler (Tüzer, 2010: 45-48). Boykotajın "mukaddes Yunanlılığın üzerine tüy diktiğini" düşünmekte; Avrupalıların bir an önce kendi aralarındaki menfaat kavgalarını bırakarak İstanbul'u bu barbar Türkçülerin elinden kurtarması gerektiğini düşünmektedirler. Hasan Ali Yücel'in deyimiyle Ömer Seyfettin bu hikâyesinde, Yahya Kemal ve Yakup Kadri'nin iddialarını gülünç hâle getirirerek "Nev-Yunânîlik'in parodisini yapar" ve onları "Yunan donanmasına iane toplayan ve Yunanlılığa hizmet eden iki adam gibi gösterir" (Yücebaş, 1960: 4; Yücel, 1989: 256). Hem Hasan Ali Yücel (1957) hem de Hilmi Yücebaş (1960), Ömer Seyfettin'in Yahya Kemal ve Yakup Kadri'yi bu ölçüde hicvetmesini doğru bulmaz. Ömer Seyfettin'in bu öyküyü de hınç/ressentiment etkisiyle kaleme alması sebebiyle eleştirinin dozunu kaçırdığı değerlendirilmektedir.

Daha önce de belirtildiği gibi hikâyenin Ömer Seyfettin milliyetçiliği açısından asıl önemi onun, eserleri arasında ekonomiye eğilen ilk hikâye olmasındandır. Balkan Harbi ve özellikle Osmanlı donanmasını Marmara'ya hapsederek savaşın

kaybedilmesinde kritik rol oynayan Yunanistan'ın ünlü Averof zırhlısının faaliyetleri, Osmanlı'nın iktisadî uyanışında, bir dönüm noktası olur. Savaş, hem Türk toplumu hem de Ömer Seyfettin'e acı hatıralar bırakır. Savaşın neden olduğu mezalim, yitirilen topraklar, Osmanlı toplumunda Müslümanlarla gayrimüslimler arasında derin bir uçurumun oluşmasına ve milliyetçiliğin geniş bir tabana yayılmasına neden olur. Osmanlı millet sistemi giderek çözülür, uyum ve belki de işbölümü esası üzerine kurulu değişik unsurların birliktelikleri göçer; yerini "millî tesanüd" ve "komşu zenafobisi"ne bırakır. Boykotaj Düşmanı hikâyesine adını veren "1913-1914 İslam Boykotajı" işte böyle bir ortamda gündeme gelir. Boykotaj, Osmanlı Ortodoks Rum vatandaşların Yunan hükümetine bağışta bulundukları söylentisinin yayılması üzerine başlar. Boykotajı yürütenlere göre Balkan Harbi'nde Yunanistan'ın başarısı kısmen Osmanlı Rumlarının malî desteğiyle gerçekleşmiş; hatta Osmanlı donanmasını Marmara'ya hapsederek savaşın kaybedilmesinde kritik rol oynayan Yunanistan'ın ünlü Averof zırhlısı, Averof adında Görüceli Osmanlı vatandaşı bir Rum tarafından Yunan hükümetine hediye edilmiştir (Toprak, 2009: 85).

Boykotajcıların Anadolu'lu bir Rum olduğunu ileri sürdükleri Yorgo Averof (1818-1899) aslında Yunanistan'da Epir Yarımadası'nda bulunan Metzovo'da doğar. Etnik olarak Ulah kökenli bir Rum olan Yorgo Averos, pamuk ticareti ile zengin olur ve uzun yıllar İskenderiye Rum cemaatinin liderliğini yapar ve 1899'da orada vefat eder. Gerçekten de Yorgo Averof, Yunan donanması için bir eğitim gemisi satın alınması ve gemiye kendi isminin verilmesi amacıyla sağlığında bir vakıf kurar. Yunan hükümeti gemiyi satın almak için gereken paranın üçte birini (8 milyon Drahmi) işte bu vakfın kaynaklarından sağlar. Gemiyi satın aldıktan sonra da adını Averof koyarak 12 Mart 1910'da denize indirir ve Yunan donanmasının amiral gemisi yapar. Balkan Savaşları sırasında, Çanakkale Boğazı'nı kapatarak Osmanlı donanmasının Ege denizine çıkışını engelleyen Averof zırhlısı; Semadirek, Limni, Gökçeada, Bozcaada, Sakız ve Midilli adalarında Osmanlı egemenliğinin son bulmasında etkili olur (Aktar, 2011: 357; Aktar, 2006). Bu nedenle Türkler zırhlıyı gizlice Yunan devletine yardım ettiklerine inandıkları İstanbul Rumlarının ihanetinin alameti ferikası olarak görürken, Yunanlılar da "Yunan milliyetçiliğinin yüzen bir sembolü" (Aktar, 2011: 358) kabul eder. Hatta 13 Kasım 1918'de Dolmabahçe önüne demirleyen Müttefik Donanmasının içerisinde

Averof'da vardır[19] ve zırhlı İstanbullu Rumlar tarafından büyük bir coşkuyla karşılanarak ziyaret edilir (akt. Yerasimos, 1996: 133-134).

Hikâyeye konu "küçük, kırmızı kitap", o dönemde Genelkurmay'da memur olarak görev yapan Ahmet Nedim Servet Tör tarafından kaleme alınan ve ücretsiz dağıtılan "Müslümanlara Mahsus Kurtuluş Yolu" başlıklı broşürdür. Broşürde özetle Balkan Savaşı sırasında Osmanlı donanmasının Averof zırhlısı yüzünden Ege denizine açılamadığı, Selanik'in ve Ege adalarının olması gerektiği gibi savunulamadığı, üstelik zırhlıya adını veren Yorgo Averof ile ilgili Osmanlı vatandaşı olduğu yönünde ortaya atılan bir iddia dile getirilerek İstanbullu Müslüman halkın artık Rum esnafın dükkânlarından alışverişe son vermesi; böylelikle el altından Yunan devletine aktarılan mali kaynakların kurutulması istenilir (Aktar, 2011: 357-358). İşte hikâyesinin konusunu oluşturan metin de budur. Ömer Seyfettin hikâyesine *Boykotaj Düşmanı* başlığını koyarak Mahmud Yusri'nin sinirlerini bozduğunu ifade ettiği kitapçık üzerinden anılan iddialara atıfta bulunur ve boykotajı desteklediğini açıkça ortaya koyar.

Ömer Seyfettin hikâyeleri içerisinde en fazla eleştiri alanı, yine esaret dönüşünde yayımlanan *Beyaz Lale'*dir (Donanma, Temmuz-Ekim 1914). Hikâye içerdiği pornografiye varan aşırı cinsellik ve şiddet sebebiyle özellikle son yıllarda sık sık eleştiriye uğramakta; okullarda çocuklara önerildiği iddiası bu eleştirilerin odağında yer almaktadır. Ancak yaptığımız taramalarda *Beyaz Lale'*nin ya da içerisiden bir bölümün yer aldığı herhangi bir ders kitabına rastlanmamıştır. Hatta 1000 Temel Eser serisi kapsamında basılan iki ciltlik eserde dahi Beyaz Lale'ye yer verilmemiştir. Ayrıca Ömer Seyfettin hikâyelerinin hedef kitlesi çocuklar değildir. Eserlerinin ilk yayınlandığı mecralara bakıldığında tamamının dönemin önemli gazete ve dergileri olduğu görülecektir. Bununla birlikte söz konusu hikâyenin esaretin hemen sonrasında yayınlanmış olması hınç/ressentiment etkisine işaret etmektedir. Bu özelliği nedeniyle bu hikâyeye ilişkin çözümleme bir sonraki bölümde hınç/ressentiment kavramına ilişkin başlık altında yapılacaktır

Ömer Seyfettin, *Beyaz Lale*'den sonra 12 Temmuz 1917'de *Yeni Mecmua*'da yayınladığı *Sivrisinek*'e kadar neredeyse üç yıl boyunca hikâye yayınlamaz. *Sivrisinek* ve hemen ardından yayınlanan *Falaka* (Yeni Mecmua, 19 Temmuz 1917) ve

[19] Suriye cephesinden geri çağrılan Mustafa Kemal Atatürk de İstanbul'a 13 Kasım 1918'de gelir ve içinde Averof'un da bulunduğu Müttefik Donanmasını göstererek "geldikleri gibi gidecekler" der (Yerasimos, 1996: 101).

Elimsağma'da (Yeni Mecmua, 2 Ağustos 1917), milliyetçilikle ilgili doğrudan bir gönderme yoktur. II. Meşrutiyet'in ilan edildiği gece yaşanan coşku halini genç bir yazar üzerinden anlatan *Hürriyet Gecesi'*nde (Yeni Mecmua, 9 Ağustos 1917) ise ilgili kısa bir konuşma dışında milliyetçilikle ilgili bir tartışmaya girilmez. Söz konusu hikâyede yaşlı adam, sevincinden kendini kaybederek bastonunu sokak lambalarına vuran genç yazara nefsini düşünmekten vazgeçmesini, menfaatçiliği bırakmasını, kendisini daha adını ve dilini bile bilmekten aciz durumdaki milletine adamasını, milletini uyandırmasını; "bu şiddetini, bu galeyanını ölmez ve ezeli bir mevcut olan milletine" vermesini (Ömer Seyfettin, 2011: 477) telkin eder.

Çanakkale'den Sonra (Yeni Mecmua, 16 Ağustos 1917) Ömer Seyfettin'in 1915 yılında katıldığı Çanakkale Gezisi sırasında aldığı notlardan yola çıkarak kaleme aldığı hikâyelerinin ilkidir. *Eski Kahramanlar* serisinin ilk hikâyesi olan *Ferman*'dan bir hafta önce yayınlanır. Hikâye, kırk beş yaşlarında oldukça iyi eğitim almış ancak ümitsizliğe kapılarak kendisini eve kapatmış bir adamın Çanakkale Zaferi'yle hızlı bir dönüşüm geçirerek hayata bağlanmasını konu alır. Eser Çanakkale Zaferi'ni Türk milletinin uyanışı için tarihi bir dönüm noktası olarak kabul eden ve ona büyük bir önem yükleyen ilk hikâyedir.

İsmi belirtilmeyen hikâye kahramanı, bir milliyeti olmadığından kendisini insan olarak görmemektedir. İnsan olmak için muhakkak bir topluluğun, bir milliyetin içinde bulunmak gerektiğini; ancak kendisinin bir milliyetinin, bir içtimaiyetinin bulunmadığını; yalnız, hararetini hissedemediği, lisanından ve duasından bir şey anlamadığı müphem bir dini bulunduğunu düşünmekte; milliyetiyle, diniyle ahlâkî ve manevî bir insan olmak istemektedir. Ona göre kendi ismini bilmeyen, kendi dilini yazmayan, düşmanlarını kardeşi tanıyan bir milletin yaşaması mümkün değildir. Böyle bir milletin yakın gelecekte İngilizlerin, Fransızların, Rusların elinde Hindistan halkı gibi esir olması, onlara "hayvan gibi hizmet ederek" medeniyeten, yani insaniyet ve ahlâkiyeten yoksun kalması muhakkaktır. Kendisinin de esir adayı bir milletin mensubu olduğunu düşünür. Bu konuda milletini uyarmak, "Uyanınız! Kendinizi biliniz. Hayvanlar gibi gayesiz, teşkilâtsız, medeniyetsiz yaşamayınız. Bir millet olunuz" demek ister ancak bunu söylemeye cesaret edemez. Balkan felaketi sonrasında bütün ümidini yitirerek köşküne kapanır ve Rusları beklemeye başlar. Dünya Savaşı çıkınca da şuurunu kaybetmiş milletinin esirliğini görmemek için kendisini öldürmeye karar verir; artık canına kıymak için Rusların İstanbul'a girmesini beklemektedir (Ömer Seyfettin, 2011: 487-489).

Ancak korktuğu şey gerçekleşmez. İngiliz ve Fransız zırhlıları Çanakkale'yi geçemez. Çanakkale'de hemen bir milyonluk düşman ordusu eritilir ve denize sürülür. Büyük zırhlılar batar, mağlûp edilmez zannedilen İngilizlerin bayrakları yere düşürülür. Ruslar ise yalnız İstanbul'u ele geçirmek için bu muharebeye girdiklerini nutuklarla ilân etmekten başka bir şey yapamaz. Bu zaferle kaybettiği ümidini geriye kazanan hikâye kahramanı, "artık yaşayan, kendini duyan, mefkûresini bilen bir milletin içinde olduğunu" görerek köşkünden çıkar. Dışişleri'nde tercüman olarak işe başlar. Köşkünün baldıranlarını söktürür, süprüntülerini temizletirir. Ardından da evlenir. Ümitsizliği geçince bütün hayatı bahar olmuştur (Ömer Seyfettin, 2011: 489-490). Ömer Seyfettin, bu hikâyede de görüleceği gibi eserlerinde yaşanmakta, tüm sorunların temeline milliyet bilincinin bulunmamasını koymakta ve millet bilincinin kazanılmasıyla herşeyin bir anda düzeleceğini işlemektedir. Çanakkale Savaşı'nı ise millet bilincinin kazanılması noktasında bir dönüm noktası olarak görmektedir.

Ömer Seyfettin, *Çanakkale'den Sonra* (Yeni Mecmua, 16 Ağustos 1917) hikâyesinden sonra *Eski Kahramanlar* üst başlığı ile bir seri hikâye yayınlar. Daha önce de belirtildiği gibi bu hikâyeler savaşın son dönemecinde millete moral vermek üzere yazılır. Tarihin milliyetçi bir bakış açısıyla yeniden yorumlanması ile ortaya çıkan bu seri, günümüzde de en çok okunan eserleri içerir. On bir hikâyeden oluşan serinin ilk hikâyesi 23 Ağustos 1917'de *Yeni Mecmua*'da yayınlanan *Ferman*'dır. Hikâye kendisini yetiştiren ihtiyar Salih Ağa tarafından hayatı boyunca devlete ve padişaha itaat etmesi öğütlenen Tosun Bey'in, bu öğüde uygun şekilde padişahın kendisi için vermiş olduğu ölüm fermanını, içeriğini bildiği halde infazını gerçekleştirecek olan Niş beyine götürmesini konu alır.

Babasının da bir haksızlık sonucu kafası kesilen Tosun Bey, asker ve halk tarafından sevilen cesur bir askerdir. Şimdiye kadar ayrı ayrı yerlerinden otuz yara almış ve birçok düşman generalinin kafasını mızrağına takarak paşalara hediye etmiştir. Cesaret, kahramanlık ve çabukluğu rakipsizdir. "Kuş gibi uçar, yıldırım gibi seğirtir, arslan gibi atılır, kaplan gibi parçalar". Tek başına gerçekleştirdiği işler dillere destandır. "Kuşatılan kalelere gece gizlice kurulan ince merdivenlerden çıkmış, yalınkılıç, tek başına, düşman arasına atılmış, düşman ordugâhlarının görünmeden arkasından dolaşarak, cephânelerini ateşe vermiş, esir düştüğünde yüzlerce muhafızın arasından kurtularak, öldürdüğü nöbetçilerin silahları ve atlarıyla dönmüştür". Ayrıca bilge bir kişidir; seferlerde cura ile destanlar söylediği gibi barış zamanlarında hikmetlerle dolu gazeller, kasideler yazar (Ömer Seyfettin, 2011: 494).

Hikâyeyi ilginç kılan nokta Ömer Seyfettin'in ilk kez Anadolu'ya geçmeyi bir kurtuluş yolu olarak önermesidir. Daha önceki hikâyelerinde böyle bir unsur görünmez. Ölüm fermanını okuyan Tosun Bey bir anlığına Anadolu'ya kaçmayı düşünür. Bütün Anadolu, bütün Rumeli kendisini tanımaktadır. Anadolu'da hangi şehzadenin yanına gitse kendisini muhabbetle kabul edecektir. Üstelik değil on kişiye bin kişiye dahi karşı koyabilecek gücü ve cesareti vardır. Bir kere Anadolu'ya kapağı attıktan sonra ele geçmesi imkânsızdır. İran'a, Turan'a kadar vura kıra gidebilir ve nâmına birçok şanlar, şerefler ilave edebilirdi (Ömer Seyfettin, 2011: 500). Bu noktada yazarın Tosun Bey'in kurtuluşu ile ülkenin kurtuluşu arasında bir benzerlik ilişkisi kurarak Anadolu'ya geçmeyi ve oradan Turan'a doğru ilerlemeyi bir kurtuluş yolu olarak önerdiği söylenebilir.

Aklına kendisini büyüten Salih Ağa'nın öğüdü gelen Tosun Bey, Anadolu'ya geçmez ve ölüm emrini içeren fermanı ihtiyar Niş beyine teslim eder. Her ne kadar Niş beyi bu emri yerine getirmek istemese de Tosun Bey'in ısrarı ve "padişahımın emrini yapmayan asilerin başını ben keserim" sözleriyle üzerine yürümesi sonucunda emri yerine getirmek zorunda kalır. Böylece devlet için çok büyük hizmetler yapabilecek bir kahraman daha basiretsiz devlet adamlarının kişisel hırsları uğruna öldürülür. Hikâyenin ikinci önemli özelliği işte bu noktada ortaya çıkar: Haksız ölüm fermanının arkasında Osmanlı'nın en önemli sadrazamı Sokullu Mehmet Paşa bulunmaktadır. Sokullu, padişahın otağını kaybetmeyi gururuna yediremeyerek haklı bir tepki ortaya koyan Tosun Bey'e haksız yere kıydırmıştır. Yazarın Sokullu gibi Osmanlı tarihinde önemli yeri bulunan bir devlet adamına yönelik olumsuz tavrında onun devşirme olmasının etkisi olabilir. Devşirmelere ya da Türk kökenli olmayan devlet yöneticilerine yönelik olumsuz bakış, özellikle 1930'lardan itibaren Türk sağının ve milliyetçiliğinin temel özelliklerinden birisi haline gelecektir.

Ömer Seyfettin *Ferman*'da kurtuluşun adresi olarak gösterdiği Anadolu'ya yönelik ilgisini "Halk Edebiyatından" alt başlığı ile yayınladığı *Üç Nasihat*' (Yeni Mecmua, 30 Ağustos 1917) ile devam ettirir. Ardından da Yeni Kahramanlar serisinin ilk hikâyesi olan *Kaç Yerinden*'i (Yeni Mecmua, 6 Eylül 1917) yayınlar. *Kaç Yerinden*, "Yeni Kahramanlar" başlığı altında yayınlanan tek hikâyedir. Ömer Seyfettin bu hikâye ile gözünü bu sefer içinde yaşadığı zamana çevirir ve modern savaşın modern kahramanlarını anlatmaya koyulur.

Hikâye anlatıcısı eski kahramanlara ilişkin bir destan kaleme almakta olan bir yazardır. Bir gün vapurda askeri doktor olan akrabası ile karşılaşır. Birçok savaşa

katılan ve binbaşı rütbesine erişen doktor, ondan son yazdıklarını okumasını ister ve onun eski kahramanlar üzerine yazdığı manzumesini pek beğenmez; çünkü günümüzde doktorların, sıhhiye neferlerinin, hatta nakliyeci ve mekkârecilerin bile askerlerden, zabitlerden, kumandanlardan hatta eski dönemlerin sipahinden bin defa fazla kahraman olduğunu düşünmektedir. Örnek olarak da hemen sağ taraflarındaki kanepede oturan bir genci gösterir. Ferhat Ali Bey adındaki bu genç zabit, gayet zengin bir ailenin tek çocuğudur. İyi bir sanatçıdır. Harpten evvel Almanya'da okumaktadır. Harp ilan olunca orduya katılırak kemanın yayını bıraktığı eline kılıç alır. Kafkas cephesinde, Çanakkale'de, Makedonya'da, Suriye'de, Bağdat'ta savaşır ve tam kırk dokuz yerinden yaralanır. En son Galiçya'da sağ bacağını bir güllenin isabet etmesi sonucu kaybeden Ferhat Ali Bey, harp alanını terk etmek istemediği için pilot sınıfına ayrılmıştır. Artık yaralanama ihtimali kalmadığı için mutludur; çünkü uçakta yaralanma diye bir olasılık yoktur (Ömer Seyfettin, 2011: 514-521).

Hikâye anlatıcı, ki Ömer Seyfettin'in kendisini andırır, takma bacağı ile yürümeğe çalışan genç zabitin kahramanlığı karşısında elindeki eski kahramanlara ait destanları yazdığı defteri denize etmak ister; bunu yapmazsa da "utanacak bir şeymiş gibi" defteri bükerek cebine koyar. Bununla birlikte yine de eski kahramanlardan vazgeçmez ve bir sonraki hikâyeden itibaren eski kahramanlar serisine devam eder. Erol Köroğlu (2010: 377-378), bu hikâyenin Ömer Seyfettin'in yaşadığı ikilemi ortaya koyduğunu, onun yeni kahramanlara daha çok ağırlık vermek istediği halde Osmanlı İmparatorluğu'nun mevcut durumu ve alt-yapı sorunları nedeniyle bunun yerine eski kahramanlar serisine devam etmeyi tercih ettiğini; Almanya'dan alınan birkaç uçak dışında doğru dürüst hava gücü dahi bulunmayan bir ülkede, Ferhat Ali Bey gibi bir kurgu kahramanın dahi zorlama olmaktan kurtulamadığını belirtir.

Ömer Seyfettin *Kaç Yerinden'*den sonra eski kahramanlar serisinin iki önemli hikâyesi *Kütük* (27 Eylül 1917) ve *Vire*'yi (11 Ekim 1917) arka arkaya *Yeni Mecmua*'da, yayınlar. Her iki hikâyede de cesur olmaları yanında zeki ve bilgili, özellikle de harp hileleri konusunda oldukça yetkin iki komutanın Aslan ve Barhan Bey'in üstün zekâlarıyla düşmanlarını alt etme öyküleri anlatılır. Bu hikâyelerle Ömer Seyfettin, komutanların ya da devlet yöneticilerinin yalnızca güçlü, cesur ve itaatkâr olmasının yetmeyeceğini, bilgili ve kurnaz olmalarının da en az o kadar önemli olduğunu gösterir.

Eski Kahramanlar serisinin dördüncü hikâyesi *Teselli* (Yeni Mecmua, 25 Ekim 1917), Erciş'i ve Ahlat'ı hile ile ele geçirerek halkını kılıçtan geçiren İran şahının oğlu İsmail Mirza'yı cezalandırmak isterken tedbirsiz davranıp onun pususuna düşen Erzurum komutanı İskender Paşa'nın öyküsünü anlatır. Paşa cesurdur, fedakârdır, kendisini devlete adamıştır, çocuklarının nerede olduğunu dahi bilmemektedir; birçok savaşta kahramanlıklar göstermiştir. Mirza İsmail'in saldırabileceğini düşünmediğinden padişahın sınırı muhafaza için gönderdiği yeniçerilere "kışın Erzurum Kale'sinde çok adam barınamaz" diye izin vermiş, elinde küçük bir kuvvet kalmıştır. Yenilgiden bir gece önce gördüğü rüyayı anlattığı ulemanın hayırlı tabirinin etkisi altında kalarak tedbirsiz davranmış ve elindeki küçük kuvvetle Mirza'nın üzerine saldırarak pusuya düşmüştür. Kahramanca savaşmasına karşın bu tedbirsizliği yenilmesine ve yanında savaşan ünlü beylerinin şahadetine neden olmuştur. Kabahati büyüktür ve şimdi Erzurum'da ölüm fermanını beklemektedir. Ancak padişah onun eski hizmetlerini göz önüne alarak ona altın bir kılıç ve hediyeler göndererek teselli eder.

Teselli iki açıdan önemlidir ve önceki hikâyelerle bütünlük oluşturur. *Ferman*'da padişah çevresindeki vezirlerin etkisinde kalarak kahraman bir askerine önceki hizmetlerini göz önüne almadan haksız yere kıyarken; *Teselli*'de zamanın padişahı tam tersine davranır ve tedbirsizlik etmesine karşın devlete büyük hizmetleri dokunduğundan İskender Paşa'yı affeder. *Kütük* ve *Vire*'de Aslan ve Barhan Beyler harp hilelerini kullanarak düşmanı yenen cesur ve bilgili komutanlar iken *Teselli*'de İskender Paşa ulemanın rüya tabirinin etkisinde kalmış ve askerlik sanatının ve bilimin dışında hareket ederek yenilmiştir. Ömer Seyfettin bu hikâyelerle sadece cesaretle savaşın kazanılamayacağını, aklın ve bilginin cesaretten daha önemli olduğunu gösterir.

Teselli'den bir hafta sonra yayınlanan *Pembe İncili Kaftan* (Yeni Mecmua, 1 Kasım 1917) yine İran ile ilişkilere dair bir hikâyedir. II. Beyazıt devrinde geçen hikâyenin bu seferki kahramanı bir asker değil; hali vakti yerinde bir çelebidir. Vaktini okumakla geçiren Muhsin Çelebi birçok savaşlara katılmış, yaralar almış, cesur bir kişidir. Namusuyla yaşar, kimseye mihneti yoktur. Hatta yanına vardığında sadrazamın dahi önünde eğilmez. Kendisinden Tebriz'e, elçilere dahi işkence etmekten çekinmeyen Şah İsmail'e elçi olarak gitmesi istendiğinde hiçbir ücret verilmemesi şartıyla kabul eder. Şah İsmail'in huzuruna varır. Oturacak yer olmadığını fark edince bütün servetini harcayarak diktirdiği pembe incilerle süslü kaftanını yere

sererek üzerine oturur. Gür sesiyle Osmanlı padişahını öven bir konuşma yapar ve müsaade istemeden kalkarak kapıya yönelir. Bu sırada kaftanını unuttuğunu söyleyen görevliye ise gülerek "Hayır unutmuyorum. Onu size bırakıyorum. Sarayınızda büyük bir milletin elçisini oturtacak seccadeniz, şilteniz yok... Hem bir Türk yere serdiği şeyi bir daha arkasına komaz… Bunu bilmiyor musunuz?" diyerek oradan ayrılır. Döndüğünde kaftana ne olduğunu soranlara hiçbir şey söylemez. Rehin bıraktığı çiftliğini ve mandırasını kurtaramadığı için fakir bir hayat sürmek zorunda kalır.

Hikâyeyi ilginç kılan nokta, Oğuz Kara Han neslinden olduğu belirtilen Osmanlı padişahı gibi Şah İsmail'in de Türk olmasıdır. Üstelik Ömer Seyfettin bu durumun farkında olduğunu "Muhsin Çelebi kaba Türkçe nutkunu bağırdıkça Farisi bilmeyen şah kızarıyor, sararıyor, morarıyor, elinde heyecandan açamadığı name tir tir titriyordu" sözleriyle açıkça gösterir. Türk olmasına ve Türkçe konuşmasına karşın Şah İsmail'i, rakip hükümdarların ele geçirdiği çocuklarını kızartıp etlerini kebap gibi yiyecek ölçüde cani bir karakter olarak çizmesinin nedeninin Osmanlı ile İran arasındaki mezhep farklılıklarından ve rekabetten kaynaklandığı değerlendirilmektedir. Ayrıca bir hafta önce yayınlanan *Teselli'*de adı geçen Şah İsmail'in torunu İsmail Mirza'da benzer şekilde acımasız bir yönetici olarak gösterilmiştir. Bu iki hikâye, Ömer Seyfettin'in milliyetçilik anlayışının seküler değil sünni İslamla özdeşleşmiş bir milliyetçilik olduğunu, yalnızca Gagavuzlar (Hristiyan), Karaylar (Yahudi), Sarı Uygurlar (Budist), Tuvalar (Şamanist) gibi farklı dinlere inanan Türkleri değil, Sünni olmayan Türkleri de dışladığını göstermektedir.

*Yeni Mecmua'*da 22 Kasım 1917'de yayınlanan *Başını Vermeyen Şehit*, Ömer Seyfettin'in Peçevi tarihinde geçen *Kuru Kadı* öyküsünden uyarladığı bir eserdir[20]. O, Peçevî tarihinden okuduğu bu destanı, ayrı bir güzellikte hikâyeleştirerek ebedîleştirmiştir (Gençosmanoğlu, 1995: 12). Olaylar Zigetvar Kalesi yakınlarında bulunan Grijgal Kalesi'nde geçer. Üstün düşman kuvvetleri tarafından kuşatılan kale, başlarında Kuru Kadı'nın bulunduğu yüz on dört kahramanca savunulur. Çatışmalar sırasında Kuru Kadı, Deli Mehmet isimli birçok savaşlara katılmış bir gazinin düşman şovalyesi tarafından başının kesilerek alındığını, şövalyenin kesik başı yanında götürmeye çalıştığını ancak arkadaşı Deli Hüsrev'in "Canını verdin! Başını verme

[20] Ahmet Yaşar Ocak (2013: 169-170), İbrahim Peçevi'nin, kitabının Grijgal Kalesi'nin muhasarasıyla ilgili kısımda, kale komutanı olan bir kadıdan bahsettiğini ve bu kale komutanının bir emir olmanın ötesinde, aynı zamanda ciddi anlamda fıkıh eğitimi almış bir kişi olabileceğini belirtir.

Mehmet!" diye seslenmesiyle şehidin yattığı yerden kalkarak atıyla hızla uzaklaşan şövalyenin peşine koştuğunu ve onu öldürerek başını geri aldığını ve tekrar yere uzandığını görür. Zaferden sonra yaşadığı olayın etkisiyle hayattan kopar ve yüzlerce beyitlik bir destan yazar.

Destanların ve halk hikâyelerinin millet olmadaki ve askerlerin maneviyatını yükseltmedeki öneminin farkında olan Ömer Seyfettin, bu hikâye ile özellikle asker kişilerin vatan için her türlü tehlikeyi göze almaları halinde Allah'ın onlara çeşitli mucizeler vererek yardım edebileceği mesajını verir. Nitekim günümüzde de birçok Kore ve Kıbrıs gazisi, savaş sırasında birçok mucize yaşadıklarını ve mistik bazı güçlerin onlara yardım ettiğini anlatmaktadır.

Ömer Seyfettin, *Başını Vermeyen Şehit* hikâyesi ile vatan uğruna savaşmak ile ibadet arasında da bir kıyaslamaya giderek birincisinin daha üstün olduğunu savunur. Kuru Kadı'nın düşmanın kaleyi kuşatması üzerine "Yarabbelâlemîn" diyerek ellerini kaldırıp tam duaya başlayacağı sırada Deli Mehmed, yalın kılıç karşısına dikilerek duayı bırakmasını söyleyerek "gazanın duadan efdal" olduğunu ifade etmesi bunu açıkça gösterir. Yazarın bu tutumunda er ve erbaşların özellikle II. Meşrutiyet yıllarından itibaren Harbiye mezunu subayların sert Prusya disiplinini model alarak askeri eğitimleri sıkı tutmasından duyduğu memnuniyetsizliği, dini bir biçim vererek ifade etmesinin etkili olduğu düşünülebilir. Askere göre, yeni eğitim sisteminin sıkılığı nedeniyle namaz ve hamam gibi dinî ihtiyaçlar görülemez olmuştur. Askerin bu hoşnutsuzluğu 31 Mart isyanının nedenlerinden birisi olarak gösterilmektedir (Akşin, 1980: 120). Ömer Seyfettin, böyle bir diyaloğa yer vererek halen silahaltındaki askerlere ve halka, vatan uğruna savaşmanın ibadetten daha önemli olduğu yönünde bir mesaj vermek istemiş olabilir.

Kızılelma Neresi (Yeni Mecmua, 29 Kasım 1917) eski kahramanlar serisinin yedinci hikâyesidir. *Ferman* ve *Teseli* gibi mutlak itaatin önemini işler. Sefer kararının verilmesinin ardından asker "Kızılelma"ya diye bağırmaya başlayınca padişah, divanı toplar ve "Kızılelma"nın neresi olduğunu sorar; ancak herkes farklı cevaplar verir. Bunun üzerine İskender Paşa'nın önerisiyle üç nefer çağırtır, aynı soruyu onlara da sorar. Üç nefer de Kızılelma'nın, padişahın kendilerini götüreceği yer olduğunu ve neresi olduğunu ancak padişahın bilebileceği cevabını verir. Padişah bu cevaptan memnun olur ve onları ödüllendirir.

Ömer Seyfettin'in Kızılelma'sı, klasik dönemde bu kavrama yüklenen anlamlardan çok da farklı değildir. Kızılelma, Osmanlı Devleti'nin ufkudur. Bazen batıda bazen de doğuda bir yer olabilmektedir. Aslında ufuk gibi, hiçbir zaman varılamayacak, yaklaşıldıkça uzaklaşılan bir yerdir (Harmancı, 2010: 1483). Ömer Seyfettin, bu hikâye ile nihai zafere ulaşmak için hükümdarın halkın sesine kulak vermesi; halkın da hükümdara inanması ve itaat etmesi gerektiği mesajını verir. Halkın içinde yaşayan irfan sahibi kişiler, bazen âlimlerden daha doğru bilgiler verebileceğinden, âlimler kadar ariflerin de dinlenilmesi ve görüşlerine başvurulması telkin edilir.

Büyücü (Yeni Mecmua, 6 Aralık 1917) Eski Kahramanlar serisi içesinde Osmanlı döneminde geçmeyen tek hikâyedir. Haçlı Seferleri sırasında Selahattin Eyyubi döneminde, Suriye'de geçer, okuduğu kitaplar ve yaptığı kimya deneyleri nedeniyle çevresi tarafından büyücü olarak adlandırılan Doğan Bey'in öyküsünü anlatır. Babası Alparslan'ın komutanlarından birisi olan Doğan, medrese mezunudur ve bekârdır. Kitaplarının üzerinde ihtiyarlamıştır. Özellikle kimyada, patlayıcı maddeler alanında derin bilgi sahibidir. Ancak halk onun ne yaptığını bilmediği için başlarına gelen her türlü doğal afet ve felaketten onu sorumlu tutmaktadır. En sonunda Selahattin Eyyubi'ye şikâyet ederler ve bir hoşnutsuzluk çıkmasından korkan hükümdar onu Şam'dan sürer. Bir süre sonra Akka'yı kuşatan Selahattin Eyyubi, şehrin burçlarının ateş almaması nedeniyle şehri bir türlü geri alamaz. Ancak ihtiyar bir adamın ürettiği bir tutuşturucu sayesinde kuleler tutuşturulur ve şehir geri alınır. Haçlı zulmünden kurtulan halkın, ihtiyarı omuzlarında taşıdığı sırada Şamlılar, onun sürülmesine neden oldukları Büyücü Doğan olduğunu anlarlar. Doğan, Selahattin Eyyubi'nin ısrarlarına rağmen hiçbir hediye ve mevki kabul etmez. Ömer Seyfettin, bu hikâye ile devlet adamlarına zaferin sadece askeri güç ile değil bilim ile kazanılabileceğini; bu yüzden bilim adamlarına sahip çıkmalarını ve onları korumalarını; bilim adamlarına ise alçak gönüllü olmalarını öğütler.

Kanal Cephesi'nde Arap birliklerinden de destek alan İngilizlerin Kudüs-Yafa Muharebeleri'ni başlattıkları günlerin ürünü olan hikâye, geçmişten çok güncele yönelik mesajlarla yüklüdür. Osmanlı Ordularının Arap bölgesinde İngilizlere ve Müttefiklerine karşı yürüttüğü mücadele ile Selahattin Eyyubi'nin Haçlılara karşı yürüttüğü mücadele arasında bir benzerlik ilişkisi kurulmakta ve devam etmekte olan savaşın bir Haçlı Seferi başka bir ifadeyle bir Müslüman-Hristiyan savaşı olduğu ima edilmektedir. Kudüs'ü ve Müslümanları Haçlı zulmünden kurtaran Selahattin

Eyyubi'nin Türk soylu bir hükümdar olması, dün olduğu gibi bugün de Arapların Haçlı zulmünden ve işgalinden korunmasının tek yolunun bir Türk hükümdar emri altında birleşmesinden geçtiğine işaret eder.

Teke Tek (Yeni Mecmua, 13 Aralık 1917), Eski Kahramanlar serisi içerisinde ele geçirdiği yerin halkı tarafından ihanete uğrama temasını işleyen tek eserdir. Fatih Gazi zamanında Yayçe Kalesi'ni ele geçiren Türkler, yerli halkın malına ve canına dokunmazlar. Ticaretlerini ve diğer ekonomik faaliyetlerini eskisi gibi yapmalarına izin verirler. Gördükleri iyiliklere rağmen yerli Hristiyanlar bir cuma günü camiye toplanan Türklere saldırırlar ve kale komutanı Sungur Bey dahil neredeyse hepsini katlederler; kıyıda köşede kalanları da esir ederler. Kale, sonraki yıllarda geri alınmaya çalışılsa da muvaffak olunamamış; hatta son kuşatmada teke tek döğüşte Cem ismindeki kahraman, bir şövalye tarafından öldürülmek yerine sakat bırakılmıştır. Bunu öğrenen Kasım, Cem'in intikamını almak üzere kale önüne gider ve kalenin en kuvvetli şövalyelerinden Jean Hobordanski'yi teke tek döğüşte yener. Ancak onu öldürmez, sakat bırakır. Çünkü Ömer Seyfettin'in bakış açısına göre; "bir muharip için harpten uzak yaşamak kadar acıklı bir şey" yoktur. Ölmek, genç yaşta sakat kalmaktan çok daha tercih edilir bir durumdur. "Ölen muharip, şan, şeref içinde ebedî istirahate çekilir; kolsuz, bacaksız kalan kahraman harp hasreti içinde ömrü oldukça bir cehennem azabıyla" kıvranır. "Dünyada yataktan daha azaplı bir mezar yoktur" (Ömer Seyfettin, 2011: 621-623).

Ömer Seyfettin'in savaş ve savaştaki askerlerin davranış tarzlarının nasıl olması gerektiği konusundaki görüşlerinin, özellikle 1930'lu yıllardan itibaren Türk milliyetçiliğinin önemli isimlerinden birisi haline gelen Nihal Atsız üzerinde etkili olduğu ileri sürülebilir. Nihal Atsız'ın 1936 yılında yayınlanan *Yakarış-I* başlıklı şiirinde geçen "Rahat yatakta ölmek acap olmaz mı çile?/ Kanlı sınır boyları bize mezar olmalı" (Atsız, 2015: 7-8) dizeleri ile *Teke Tek* hikâyesinde geçen "Dünyada yataktan daha azaplı bir mezar yoktur" ifadesi arasındaki benzerlik böylesi bir etkilenmenin varlığını güçlendirmektedir. Bununla birlikte bu iki ismin din ve ırk konularındaki düşünceleri birbirinden farklıdır.

Topuz (Yeni Mecmua, 27 Aralık 1917), zaferin yalnız cesaret ve güçle değil akıl ve bilgi ile de kazanılabileceğini işleyen hikâyelerden bir diğeridir. Eflak tacını giyen papazı, Tergoviç'te yenilgiye uğratarak kendisini sancak beyi ilan eden Mehmet Bey, Eflaklıların kendine boyun eğmeyerek Zips Kontu Zapolya ile ittifak kurmaya teşebbüs etmeleri üzerine onlara istiklallerini verir. Padişahın gönderdiği berat,

sancak, davul ve topuz gibi hediyeleri, yeni Eflak prensinin taç giyme töreninde, prense sunmak üzere başkente gelir. Hediyeleri sunduğu sırada hediye olarak getirdiği topuzu hızla prensin kafasına indirerek onu öldürür ve ulahça "istiklal sevdasına düşen asi, cezasını buldu" diye haykırarak prensin tahtına kendisi oturur. Onun bu güç ve cesaret gösterisi karşısında tüm askerler dona kalır (Alper, 2009: 189). Böylelikle üç yüz kişilik Osmanlı kuvveti, Eflak prensinin dört bin askerini esir alır.

Emin Alper'e (2009: 189) göre Türk milliyetçiliğinin en belirgin karakteristiklerinden biri olan eski devirlerdeki gücün restorasyonu isteği, ilk edebî örneklerini Ömer Seyfettin'le birlikte verir. Gerçekten de Ömer Seyfettin bu hikâyede Osmanlı'nın eski gücüne duyulan bir özlemi dile getirir ve yakın geçmişte kaybedilen toprakların savaş sonunda geri alınabileceği yönündeki ümitleri güçlendirmeye çalışır. Nitekim *Topuz* yayımlanmadan kısa süre önce Romanya, İttifak Devletleri tarafından işgal edilmiş ve Osmanlı birlikleri kaybetmiş olduğu Eflak topraklarına geri dönmüştür.

Eski Kahramanlar serisinin on birinci ve son hikâyesi *Diyet,* 10 Ocak 1918'de yine *Yeni Mecmua*'da yayınlanır. Haksız yere hırsızlıkla suçlanan ve kolunun kesilmemesi için diyetini ödeyen Hacı Mehmet'e onun ölümüne kadar hizmet etmeyi kabul eden çelik ustası Koca Ali'nin öyküsü anlatılır. Kimseye eyvallahı olmayan Koca Ali, babasının haksız yere öldürülmesinden sonra dahi, zengin bir vezir olan amcasının yanında sırf ona minnettar kalmamak için durmaz; bütün Anadolu'yu gezer ve iyi bir çelik ustası olur. Savaş zamanı dükkânını kapatıp savaşa gider, döndüğünde ise çelikten kılıçlar, kalkanlar yapmaya devam eder. Çelik işini yapabilmek için iki koluna da ihtiyacı olduğundan Hacı'nın diyetini ödeme önerisini istemeye istemeye kabul eder. Ancak Hacı'nın yaptığı iyilği sürekli başına kakmasına fazla dayanamaz ve "Al bakalım, şu diyetini verdiğin şeyi!" diyerek kolunu kendisi keser. Hikâye Türk milletinin yapılan yardımlar karşısında çok vefalı olmakla birlikte bunun başlarına kakılmasından hoşlanmadıklarını ve bu konuda ileri gidilmesi halinde sonuçları ne kadar ağır olursa olsun aldıkları yardımı geri iade edebilecekleri mesajını verir. Hikâyenin Dünya Savaşı'nın son yılında yayımlandığı göz önüne alındığından dönemin böyle bir mesajı vermek için uygun olduğu değerlendirilmektedir.

Eski Kahramanlar serisi ile Ömer Seyfettin Büyücü dışındaki hikâyelerinde Osmanlı tarihinin daha gerisine gitmez. Onun haritasında Orta Asya yoktur (Belge, 2008: 20). Selahattin Eyyubi döneminde geçen *Büyücü* dışındaki tüm hikâyeler Osmanlı döneminde 15 ve 16. yüzyıllarda geçer. Bu hikâyelerdeki kahraman tiplerinin

davranışları incelendiğinde bir tür milli refleks inşa edilmesinin amaçlandığı söylenebilir. Onuru ile oynandığında kendi kolunu gözünü kırpmadan kesen *Koca Ali,* küçük düşürmeye çalışıldığında üzerine oturduğu kaftanı yerden alıp tekrar üzerine giymeye tenezzül etmeyen Muhsin Çelebi, kendisine başkaldıranın kafasına topuzu indirip beynini dağıtan Mehmet Bey, canını alan kâfirler başını teslim almaya kalkışınca doğaüstü güçle buna direnen *Başını Vermeyen Yiğit Deli Mehmet* gibi bir dizi kahraman, adeta bir Türkün dramatik karar anlarında refleks halinde yapması gerekenlerin rehberini sunuyor gibidir (Bekmen, 2008: 331).

Fon Sadriştayn'ın Karısı (Yeni Mecmua, 3 Ocak 1917), Alman bir kadınla evlenerek Almanlaşan Sadrettin Bey'in hikâyesini anlatır. Anne babasını küçük yaşta kaybeden Sadrettin Bey, halasının da ısrarıyla iyi eğitimli, Fransızca konuşabilen ve piyano çalabilen bir Türk kızı ile evlenir. Ancak karısının aşırı harcamaları, lüks yaşamı ve eviyle ilgilenmemesi nedeniyle hastalanarak yatağa düşer. Doktorların tavsiyesi ile hava değişimi için Almanya'ya bir arkadaşının yanına gider ve onun tavsiyesi ile bir Alman kadınla evlenir. Döndüğünde eşinin başka birisine aşık olduğu öğrenerek boşanır. Eşinin masrafları iyice azaltması ve doğumu bile evde yalnız başına yapması sonucunda zayıf bir bünyeye sahip Sadrettin Bey kısa zamanda kilo alır, irileşir ve Herkül'e benzer sıhhatli bir vücuda kavuşur. Öyle ki vapurda karşılaştığı okul arkadaşı dahi onu tanıyamaz. Sadrettin Bey'in kısa zamanda hasta yatağından kalkıp bu denli sağlıklı ve güçlü bir vücuda sahip olmasını sağlayan şey, Almanya'nın başarı ve neşesini sağlayan şeyle aynıdır: Alman kadını. Almanya'nın zenginliğinin, Alman ordusunun kuvvetinin kaynağının Alman kadını olması gibi Sadrettin Bey'in sıhhat ve mutluluğunun kaynağı da Alman kadınıdır.

Alman kadınlara yapılan onca övgüye karşın Ömer Seyfettin'in kendisi olduğu anlaşılan antatıcının, hikâyenin sonlarında "Fon Sadriştayn'ın uzvî [bedenen] istirahatinden, her anına mantıkla hesap karışan saadetinden, çamaşır yıkayan, yemek pişiren, tahta silen, kundura boyayan aşkından tiksiniyordum" ifadelerini kullanması ve "Ta orada… şu küçük yalıcıkta müsrif, hesap bilmez, saz benizli, narin, şık bir kadınla borç içinde, manevî maddî ıztıraplar içinde.. tabiatın uyuşuk sükûnu karşısında sessiz, mahmur yaşamak daha tatlı değil miydi?" diyerek evlilik tercihinin Alman kadını değil; bir Türk kadını olacağını açıkça belirtmesi ilk bakışta bir çelişki gibi görülebilir. Ancak Ömer Seyfettin'in milliyetçilik anlayışı göz önüne alındığında bunun bir çelişki olmadığı anlaşılacaktır. Ömer Seyfettin her milletin kendi fertleriyle izdivaç etmesi gerektiğini düşünen bir yazardır. *Primo Türk Çocuğu, Piç* vb.

hikâyelerinde farklı milletlerden kadın ya da erkeklerle yapılacak evliliklerin özellikle çocuklar açısından yaratacağı sorunları kendi bakış açısından göstermiştir. Bu hikâyede de asıl eleştirdiği ve tiksindiği kişi Sadrettin Bey'in Alman eşinden çok kendisidir. Çünkü Sadrettin Bey yaptığı evlilikten sonra milli geleneklerini, kültürünü terk etmiş; Türkçe konuşmasa Türk olduğu anlaşılmayacak ölçüde Almanlaşmış bir karakterdir.

Hikâyenin ilginç bir diğer önemli özelliği de "aşkından tiksinilen" Alman kadının, Almanya'yı temsil eden bir metofor olarak kullanımış olabiliceğidir. Başlangıçta sıralanan övgülere ve Alman kadının Sadrettin beyin hayatını olumlu yönde değiştirmesine rağmen en nihayetinde bir Alman kadın ile yapılan izdivacın, tiksinti duyulan bir olay olarak sunulmasının Almanya ile kurulan ittifaka ve artan Alman nüfuzuna yönelik bir gönderme içerdiği söylenebilir. Nitekim evlilik sonrasında Sadrettin Beyin hayatına dair her şeye Alman kadın karar vermeye başlamıştır. Sadrettin Bey ile Osmanlı Devleti, Almanya ile Alman kadın; dolayısıyla da Alman eşin evde artan etkisi ve hakimiyeti ile Almanya'nın Osmanlı Devleti üzerindeki artan etkisi arasında benzerlik ilişkisi kurulmuş olabilir. Ayrıca Ömer Seyfettin'in 1918 yılından itibaren hikâyelerinde İTC'ye yönelik gittikçe daha fazla belirginleşecek eleştiriler dile getirmeye başlaması, bu tespitimizle örtüşür niteliktedir.

Fon Sadriştayn'ın Karısı, yayınlandığı dönemde büyük tartışmalara neden olur. Hem Almanlar hem de Türk kadınları hikâyeden rahatsız olur. Ömer Seyfettin Ruznamesi'nin 17 Ocak 1918 tarihli kısmında hikâyenin büyük bir gürültü kopardığını, Almanların dergi editörü Celâl Sahir'e "Ömer Seyfettin bizi neden tahkir ediyor [aşağılıyor]?" diye sorduklarını; birçok kadının telefonla aradığını ve mektup gönderdiğini, hatta bu kadınlardan birisinin kendisine "Seyfiştayn" diye hitap ettiğini anlatır ve bir gün hepsine cevap vereceğini belirtir (2016: 1056).

Ömer Seyfettin günlüğünde bahsettiği bu cevabı 30 Ocak 1918'de *Yeni Mecmua*'dan, *Fon Sadriştayn'ın Oğlu* başlıklı hikâye ile verir. Hikâye ilkinin devamı gibi görünse de bazı karakterlerin özelliklerinde hikâyenin başındaki "Yirmi beş sene sonra" ibaresi ile açıklanamayacak ölçüde önemli farklılıklar bulunmaktadır. Fon Sadriştayn ihtiyarlamıştır. Üstelik aldığı kilolar nedeniyle ağrılar çekmekte, evden dışarı çıkmakta zorlanmaktadır. İlk hikâyede adı verilmeyen karısı Lida ise daha kırk beşinde olmasına rağmen iktisatlı yaşamı nedeniyle hızla yıpranmış, oğlunun bütün birikimini çalarak kaçması ile de bir anda yaşlanarak şişman ve saçları beyazlamış altmışlık bir ihtiyara benzemiştir. Otuz yıla yakın bir süredir Türkiye'de yaşamasına

rağmen Türklerin hiçbir şeyini bilmemektedir. Kocasının şair Orhan Bey'in milli bayram olarak kutlanmaya başlayan doğum günü etkinliklerine beraber katılma teklifini reddetmesi, geçen yıllara rağmen onunla birbirlerine ne kadar yabancı olduklarını göstermekteydi. Oğulları ise ne Türk ne de Alman olabilmiş bir serseridir. İstikballeri için biriktirdikleri serveti bir entirika ile çalarak Amerika'ya kaçmıştır.

Onuruna kutlamalar yapılan Orhan Bey ise henüz yirmi yedi yaşında Türkçeyi çok iyi kullanan ve *Ülkenin Uyanışı* gibi şiirleriyle Fon Sadriştayn gibi edebiyatı sevmeyenleri bile etkileyebilen bir şairdir. Birbiri ardına yazdığı eserler on cildi bulmuştur. "İstanbul'un narin kızları, Anadolu'nun pehlivan çocukları, hatta Türkistan'ın saf çobanları" şiirlerini ezberlemekte ve aralarındaki bağlar güçlenmektedir. Onun eserleriyle İstanbul Türkçesi ortak dil haline gelmekte, birbirlerini anlamaya Hıyve, Buhara, Semerkant, Kâşgar, Kafkasya, Azerbaycan, Anadolu'da yaşayan Türkler, uyanmakta, aynı milletin evlatları olduklarını fark etmeye, birbirlerini anlamaya başlamaktadır (Ömer Seyfettin, 2011: 691). Ömer Seyfettin, böyle bir milli şair karakteri yaratmasının ve onun doğum gününü milli bayram olarak kurgulamasının nedeninin, şair ve yazarlar ile törenlerin millet yaratmadaki öneminin farkında olmasıyla ilgili olduğu söylenebilir. Gerek Balkanlar'daki tanıklıklarından gerekse okuduklarından yola çıkarak bunların önemini kavramış olmalıdır.

Eserin bir diğer özelliği, ilk hikâyede Alman kadınına ve onun Alman milletinin yükselmesinde ve zenginleşmesindeki rolüne yapılan vurgunun Türk kadınına kaymış olmasıdır. İlk hikâyede kocasını aldattığı belirtilen Sadrettin Bey'in ilk eşinin, ikinci hikâyenin sonunda aslında iftiraya uğradığının ve onun, Orhan'ın annesi olduğunun ortaya çıkması bu tespiti doğrular niteliktedir. Ayrıca ikinci eşi Çanakkale'de şehit düşmüş ve Orhan'ı tek başına büyütmüştür. Orhan'ı bu denli bilinçli ve yetkin bir şair yapan işte bu kadındır. Nitekim Orhan da her şeyi annesinden öğrendiğini söylemektedir (2011: 692):

> "Ben her şeyi annemden öğrendim. Annem beni dinî bir vecd içinde büyüttü. Şiirimde duyduğunuz "lirizm" in menbâı ondan aldığım dinî terbiyenin heyecanlarıdır. Şiirlerimi, hikâyelerimi, trajedilerimi evvela masal halinde ondan işittim. Onun halktan olan ruhu bana halk sevgisini, halk aşkını, nefhetti. Bundan dolayıdır ki, kafiyelerim halkın tâbirleri, musikim halkın dilindeki ahenktir..."

Milliyetçi söylemde kadınlar ulusun anneleri olarak merkezi bir sembolik yer işgal ederler (Nagel, 2011: 86). Kadınların ulus devlete bir giriş noktası anne olmaları, kutsal vatan toprağı için dövüşecek, canını feda etmeye hazır, kuvvetli, cesur oğullar

doğurup yetiştirmeleridir (Saigol, 2013: 235). Kadınlar, ulusun biyolojik üreticileri olarak görülür ve vatandaşlık görevleri ulus adına savaşacak oğullar doğurmak ve ulusun kültürel değerlerini çocuklarına aktarmak olarak tanımlanır (Yuval Davis, 1997: 7-8). Bu hikâyede de böylesi bir söylem hâkimdir. Orhan'ın ideal bir Türk aydını olarak yetişmesini sağlayan annesi, böylesi bir evlat yetiştirdiği için yüceltilir ve Türk kadınlarının bir rol model olarak önerilir. Türk kadınlarından Orhan gibi evlatlar yetiştirerek vatan görevlerini yerine getirmeleri istenir. Hikâye boyunca isminin belirtilmemesi, onun aşkın bir ideal tip olarak tüm ulusun annesi olarak konumlandırılmasıyla ilişkilidir.

Orhan'ın annesinin tek özelliği vatana yararlı bir evlat yetiştirmiş olması değildir. Bunun yanında eşi de Çanakkale'de şehit olmuştur. Başka bir ifadeyle eşini askere göndererek vatanı için büyük bir fedakârlık yaptığı gibi oğlunu da yine büyük fedakarlıklara katlanarak vatana yararlı bir evlat olarak yitirmiştir. Fedakârlık milliyetçi projelerde kadınların en önemli görevidir. Feminist akademisyenler Antik Yunan'dan beri kadınların, vatan uğruna kahraman erkekler doğurup yetiştirmekle (Akgül, 2011: 49); hatta gerektiğinde yetiştirdiği evlatlarını ya da eşlerini savaşmak üzere askere göndermekle görevlendirildiğine işaret etmektedir. Orhan'ın annesi de hem eşini askere gönderip şehit vererek hem de oğlunu en iyi şekilde yetiştirerek vatanına yönelik görevlerini en iyi şekilde yerine getirmiştir.

Eski Kahramanlar serisindekilere benzer şekilde Orhan beyin yetim bir karakter olarak kurgulanması Ömer Seyfettin'in milliyetçilik anlayışıyla doğrudan ilişkilidir. Onun hikâyelerinde olumlu özellikler yüklenen kahramanların tamamına yakınının babası, bir şekilde ülke için canını feda etmiş kişilerdir. Başka bir ifadeyle babasız büyümüş yetimlerdir. Fethi Açıkel'in (1996) de dikkat çektiği gibi politik ve dini liderlerin "yetimlik-kimsesizlik" aracılığıyla tanımlanması, paternalist kültürün egemen olduğu Ortadoğu coğrafyasında birçok anlam taşımaktadır. Fakat en belli başlı vurgu, "yetimlik", "eziklik" ve "mağdurluk" imgesi etrafında kümelenmektedir. Yetimlik, politik ve dinsel söylemlerin liderlerinin karizmasını dilselleştirmelerinde rol oynayan bir ögedir. Yetimin zavallılığı, yürek yakıcılığı ve masumiyeti farklı biçimlerde dilselleşir. Büyük liderlerin ve peygamberlerin "babasız olarak yetişmeleri" onların mitleştirilmesinde önemli bir psikanalitik öğedir (Açıkel, 1996: 173-174). Buradan hareketle Ömer Seyfettin'in de milli kahraman olarak kurguladığı ve mitik özellikler yüklediği Orhan karakterini güçlendirmek adına onu yetim olarak üstelikte şehit

çocuğu bir yetim olarak tipleştirdiği söylenebilir. Tosun Bey (Ferman) ve Koca Ali (Diyet) gibi hikeye kahramanlarının da babasız olması bu tespitle uyumludur.

Başkahramanı Cabi Efendi karakteri olan *Makul Bir Dönüş* (Yeni Mecmua, 24 Mayıs 1918) ve *Acaba Ne İdi?* (Şair, 6 Şubat 1919) yazarın dünya savaşının neden olduğu yozlaşmayı ve ekonomik sorunları işlediği ilk hikâyelerdendir. *Makul Bir Dönüşte* dört yıl akıl hastanesinde tedavi gördükten sonra taburcu edilen Cabi Efendi'nin yaşanan hızlı değişim ve fiyatlardaki artış karşısında panikleyerek akıl hastanesine dönmesi ve doktorundan kendisini tekrar hastaneye yatırmasını istemesi konu alınır. Hikâye boyunca Cabi Efendi akıllanıp akıllanmadığının sınandığını zanneder ve her seferinde gördüğü olağanüstü değişikliklerin bu sınavın bir parçası olduğunu düşünür. Önce doktorunun üç senede yüz yetmiş beş milyon milyon banknot basıldığına, ortada değil altın, gümüş, nikel eski bakır meteliklerin dahi kalmadığına ilişkin sözlerine inanmış gibi yapar. Ardından hayvan pazarını gezer ve tellalların bağırdığı yüksek fiyatları duyunca bugün delilerin çıktığını fark ederek şaka yaptıklarını düşünür. Oradan hızla uzaklaşır; etrafta hep üstü başı perişan takunyalı adamlar, zayıf kadınlar, yarı çıplak, sıska çocuklar görür. Dükkânlar sararmış, fırınlar kapanmış her yer virane olmuştur. Bir kahvehanede kahve içer ve burada devam etmekte olan dünya savaşında çok uzak coğrafyalarda yer alan devletlerin savaş halinde olduklarını ve milyonlarca insanın öldüğünü duyunca onların da şaka ettiğini düşünüp orayı da terk eder. Vapur iskelesine kadar dükkânların önündeki etiket fiyatlarına baka baka yürür ve fiyatların yüzde on bin arttığını, eve gitse bile evini geçindirmesinin imkânsız olduğunu hesap eder ve koşarak akıl hastanesine geri döner.

Acaba Ne İdi? Cabi Efendi'nin akıl hastanesine kabul edilmemesi üzerine evine dönmesini ve yeniden hayata uyum sağlamasını konu alır. Hikâye boyunca Cabi Efendi genel durumu anlamak için İstanbul'da dolaşır; tekkelere gider, viranelerde ot toplayan kadınlar konuşur, vesika ekmeklerini inceler, hatta bir dostunun kimyager oğluna labratuvarda tahlil ettirir. Şimdilerde meşhur olan bu kimyagerin çocukluğunda çarpım tablosunu ezberleyemeyecek ölçüde ahmak birisi olması, eğitim ve liyakat düzeninin bozulduğuna işaret etmektedir. Üstelik bu kimyager halktan öylesine kopuktur ki "vatandaşlarının her gün geveleyip geveleyip de yutmaya çalıştığı" şeyin, vesike ekmeğinin, ne olduğunu dahi bilmemektedir.

Hikâyede Cabi Efendi'nin ağzından onun oturduğu sempten de bazı baldırıçıpların içinde bulunduğu "eyyam ağaları"[21] verilen yeni bir zengin sınıftan bahsedilir. Şişli'ye yerleşen bu sınıf mensupları, genellikle düşük ahlaklı kişilerdir. Akla hayale gelmedik yollara, dalaverelere başvurarak hızla zenginleşirler. Örneğin sarhoşluğu, serseriliği ve dolandırıcılığı ile bilinen Abdülvafi, odacı olarak başladığı işte çetelerle ve haydutlarla işbirliği yaparak hızla ilerler ve İstanbul'un büyük zenginlerinden birisi haline gelir. Kayserili İmamın askerden çıkarılma esrarkeş oğlu ise bir fırın eline geçirerek hızla zenginleşir ve yirmiye yakın apartman sahibi olur.

Eski zavallılar, cahiller, sefiller nasıl zengin olmuşlarsa birtakım aptallar, budalalar, ahmaklar da birer mevki sahibi haline gelmiştir. Örneğin Semerci Niyazi'nin harpten önce iki lafı bir araya getiremeyen "aptal" oğlu gayet önemli bir kurumda müdür olarak görev yapmaktadır. Oysa semtin namuslu, çalışkan, zeki, haysiyetli, iyi okullardan mezun olan değerli gençleri ya Çanakkale'de şehit düşmüş ya ailesini geçindiremeyerek Anadolu'ya göç etmiş ya da verem olup yatağa düşmüştür. Tanıdığı fazilet sahipleri ya badire içinde ölmüş ya ölmemek için ocaklarını dağıtarak uzak ufuklara kaçmış ya da ölüm döşeklerine serilmişlerdir. Bildiklerinden aklı, namusu, utanma duygusu yerinde olanlar sade suya bulgur ve içinde buğday olmayan vesika ekmeği ile yatmakta; aç, perişan, bitkin, canlı iskeletler gibi meçhul bir âkıbeti beklemektelerdir (Ömer Seyfettin, 2011: 891-892).

Ömer Seyfettin Cabi Efendi'nin ağzından savaş ortamında "aklın, mantığın, hakkın, vicdanın sesi" sustuğunu, kazanç hissi her şeye hâkim hale geldiğini; "Kap kapanın! Vur vuranın! Ar dünyası değil, kâr dünyası!" anlayışını kendilerine din etmiş birtakım yamyamların türediğini, bu yamyamların her şeyin fiyatını yüzde yüz bin fırlatarak koca bir milleti siyah bir "açlık, ölüm, kıtlık" çemberi içinde inletmeye başladıklarını, bu durumdan rahatsız olan namuslu tüccarların yavaş yavaş piyasadan çekildiklerini ifade ederek dönemin ekonomik ortamının bir tasfirini yapar (Ömer Seyfettin, 2011: 892). Hikâyenin sonlarına doğru yaşadığı geçim sıkıntısını hafifletmek isteyen Cabi Efendi, fakirliğine alışsa da terbiyesizliğine alışamadığı şehirden biraz uzakta barınılacak bir ev ve ekilebilecek birkaç dönüm arazi aramaya koyulur. Bostancı tarafında arazi baktığı sırada görgüsüz bir otomobil sahibi gencin saldırısına uğrar ve savaşın yalnızca şehrin değil; kırların da ahlakını bozduğunu fark ederek taşınma işinden vazgeçer.

---

[21] Her durum ve dönemde fırsat kollayarak, büyüklere yaranarak işini yürüten tutarsız kişiler (Bezirci, 1990: 149) için kullanılan deyim.

Nakarat (Yeni Mecmua, 3 Ekim 1918) Ömer Seyfettin'in milliyetçi düşüncelerinin gelişiminin izlenebileceği ilginç örneklerden bir diğeridir. Hikâyedeki "Gençliğini Makedonya'da geçirmiş eski bir zabitin hatıra defterinden, 30 Teşrinisani 1319 [13 Aralık 1903], Pirbeliçe" notu, eserin Harp Okulundan çıktıktan kısa süre sonra görevlendirildiği Makedonya döneminde tuttuğu notlara dayandığını gösterir. Ancak Tahir Alangu'ya göre (2010: 132) bu bilgi doğru değildir; Ömer Seyfettin, İttihat ve Terakki'ye yakın diğer yazarların da yaptığına benzer şekilde olayları 1908 öncesine taşıyarak tarihi değiştirir. Ayrıca hikâyeyi, yakın arkadaşı Aka Gündüz'ün on iki yaşlarındayken yaşadığı bir aşk macerasından da yararlanarak kaleme alır. Aka Gündüz, kendisinde ilk kez Türkçülük hislerinin uyanmasına, Osmanlılıktan Türklüğe geçmesine yol açtığını belirttiği bu olayı bir mektupla Ömer Seyfettin'e bildirir. Okula döndüklerinde de bunu birlikte bir hikâye haline getirerek *İrtika* gazetesine gönderirler; ancak yayınlanmaz. Aka Gündüz, bu hadiseyi *O Diyardan Bir Hatıra* başlığıyla hikâyeleştirip 24 Haziran 1925 tarihinde Cumhuriyet gazetesinde yayınlar (Alangu, 2010: 112-114; Enginün, 2006: 487, Güneş, 2011: 203).

Hikâye, kurmay olamadığı için gelecekle ilgili bütün umudunu kaybetmiş bir subayın Rumeli'de Verlefçe bölgesine eşkıya takibiyle görevlendirilmesi ve bu sırada bir Bulgar kızına âşık olması üzerine gelişen olayları anlatır. Soğuğun bastırması ile çadırda barınmak imkânsız hale gelince birlik komutanı genç subay, yakındaki Babina köyünde askerleri için geniş bir yer tutar. Kendisi de köy bakkalının üst katına yerleşir. Karşı evin penceresinde gördüğü Bulgar kızına aşık olan genç subay, genç kızın onu görünce kaçmamasından da etkilenerek hayata daha pozitif bakmaya başlar. Bulgar kızının onu gördüğü zamanlarda söylediği "Naş naş; Çarigrad naş" şeklindeki şarkının "seni seviyorum" anlamına geldiğini zanneder. Hatta bu sözleri, daha önce bu odada kalan Türk askerlerinin duvara kazıdığı yazıların yanına, kendisinden sonrakilerin okuması için kazır. Bir yandan kızla birlikte Amerika'ya kaçmayı hayal ederken bir yandan da böylesi bir davranışın devleti ve ailesini zora düşüreceğini düşünür; ancak yine de kızdan da bir türlü vazgeçemez. Köyden ayrılma emri gelince bakkalın çırağı ile kıza bir hediye gönderir ve bakkaldan kızın isminin Rada olduğunu, geçen yıl Verlefçe Ormanı'nda öldürülen bir komitacı papazın çocuğu olduğunu ve söylediği şarkının sözlerinin "İstanbul bizim olacak" anlamına geldiğini öğrenerek yıkılır ve kendisinden iğrenir.

Bulgar kızı Rada'nın her gün kendisine ve milletine cesurca küfür etmesi genç subayı milliyeti konusunda uyandırır. Onun cesareti ve azmi karşısında kendi

bilinçsizliğinden, şehvet düşkünlüğünden iğrenir. Kurmay olarak rahat bir yaşam sürmek isteyen, sevdiği kızla Amerika'ya kaçmayı düşünen genç subay, bir haftadır, "Velmefçe ormanlarında, kendince mukaddes bir fikir için ölen komita papazının o cesur kızıyle" arasındaki farkı düşünerek yatmaktadır (Ömer Seyfettin, 2011: 814). Bir subay olarak milleti uğruna yapması gereken görevleri düşünür. Komitacıların Osmanlı'yı, bölmeye çalıştığı bu yerlerde, eğlence ve zevk içesinde parıltılı bir üniforma hayal ettiği; içinde milliyet ve vatan aşkı olmayan yüreğine hayali bir aşk uydurduğu ve bu hayalle avunduğu için (Narlı, 2007: 107) acı bir pişmanlık ve utanç duyar. Ömer Seyfettin hikâyeyi bu şekilde sonuçlandırarak milliyetçilikler çağında yaşadığını ve mücadele etmekle görevlendirildiği komitacılığın, aslında milliyetçi bir hareket olduğunu kavrayamayan bir subayın trajik halini ortaya koyar.

Ömer Seyfettin'in bu hikâyede kadına duyulan aşkla vatana duyulan aşk arasında bir neden-sonuç bağı kurduğu; ilkini, ikinciye giden yolda bir araç olarak gördüğü düşünülebilir. Najmabadi (2013: 142-143) İran örneğinden vatanın geçirdiği yurtsever dönüşümü açıklarken, bu dönüşümde klasik Fars tasavvufi erotik aşk edebiyatının milliyetçiliğe eklemlendirilmesinin oynadığı role değinir ve yurtsever yzarların İran'ı tıpkı bir sevgiliyi tasvir eder gibi anlattıklarını; kendi duyguları ve acılarını da bu edebiyattaki aşığın diliyle ifade ettiklerini belirtir. Milliyetçi aşığın sevgili aşkı, onu vatan aşkına götüren bir araçtır. Nitekim *Ashab-ı Kehfimiz* hikâyesinin Ermeni başkahramanı Dikran Hayikyan da milliyet aşkına, kadın aşkından geçerek ulaşmıştır. Nişanlısı Hayganoş'un "Mösyö Hayikyan milletini sev, milletini sev..." sözlerini her karşılaşmalarında tekrarlamasıyla hem onu hem de milletini daha çok sevmeğe başlar. Böylece gerçek bir kadın aşkıyla milliyet aşkı arasında bir fark olmadığını; birinci aşkın aile neticesine, ikincisinin ise "cemaat, umumî vicdan" iradesine götürdüğü sonucuna ulaşır. Hayganoş'un aşkı ona Ashab-ı Kehf'i ve yakışıksız, manasız meşguliyetleri unutturur (Ömer Seyfettin, 2011: 338). *Nakarat*'da da benzer bir süreçten geçen, ancak kendi milletinden değil başka milletten bir kadına aşık olan genç subay, onun aşkından geçerek vatan aşkına ulaşır.

Nakarat gibi *Tuhaf Bir Zulüm* (Diken, 28 Kasım 1918) de konusu Bulgaristan'da geçen bir hikâyedir. Gospodin Kepazef isimli bir Bulgar bakanın, Türkleri Bulgaristan'dan şiddet kullanmaksızn sürmesini anlatır. Siyasi hayatına ihtilâlci olarak başlayan, Bulgar Prensliği kurulduktan sonra sırasıyla dahiliye memurluğu, milletvekilliği ve adliye nazırlığı yapan Kepazef, Türkçeyi mükemmel konuşmaktadır ve dünyada Türkleri kendisinden daha iyi tanıyan kimsenin

bulunmadığını ileri sürmektedir. Ona göre Türklerin en önemli özelliği ister Genç Türk olsun ister diğerleri, taassup dışında hiçbir fikir ve hiçbir ideallerinin bulunmamasıdır. O da bu durumdan istifade eder ve Deliorman'da kaymakam olduğu sırada, çevreye saldırdığı aç domuzlar sayesinde, yüzlerce yıldır burada yaşayan Türklerin tamamının göç etmesini sağlar[22] (Ömer Seyfettin, 2011: 819-820). Türklerin milli bilince sahip olmamaları yüzlerce yıllık yurtlarını terk etmelerine neden olur.

Bir Kayışın Tesiri (Zaman, 13 Şubat 1919), Mütareke Dönemi'nde güçlenen Çerkez milliyetçiliğine karşı bir taşlama olarak kaleme alınır (Alangu, 2010: 395). Hikâye, arkadaşının hediye ettiği Çerkez kayışını takmaya başladıktan sonra Çerkezliği benimseyen Mahmut Bey'in yaşadığı dönüşümü anlatır. Kayışı taktıktan sonra Türklerle konuşmamaya, yalnızca Çerkezlerle arkadaşlık etmeye başlayan Mahmut Bey, Harp Okulunu bitirdikten sonra bir Çerkez Paşa ile birlikte önce sürülür ardından da Kafkasya'ya kaçar ve orada bir Çerkez kızıyla evlenir. II. Meşrutiyet ilan edildikten sonra İstanbul'a döner. Artık işi gücü Çerkezlik için çalışmaktır. Adige propagandası yapar ve babasından kalan serveti Çerkez tarihini yazacak bir aydına bağışlar. Hikâyenin sonunda anlatıcı "Türklerin hariçten kendi içlerine gönüllü bir tek millettaş celbedecek böyle ehemmiyetsiz kayışçıkları bile olmadığını" (Ömer Seyfettin, 2011: 900) düşündüğünü belirterek hayıflanır. Bu noktada Ömer Seyfettin'in sembol ve gelenek üretmenin milliyetçilik açısından önemini kavradığı ve bu hikâyede hediye edilen bir kayışın yarattığı dönüşüm üzerinden sembol yaratmanın önemini vurguladığı söylenebilir.

"Tarihi Hikâye" notuyla yayınlanan *Forsa* (Büyük Mecmua, 6 Mart 1919), Eski Kahramanlar dizisinde yayınlanan hikâyelere benzerlikler taşır. Hikâye en meşhur Türk gemicileri arasında yer aldığı belirtilen Edremitli Kara Memiş'in esir düşmesini ve otuz yıl sonra oğlunun komuta ettiği Türk denizcileri tarafından kurtarılmasını anlatır. Daha yirmi yaşındayken Tarık Boğazı'nı geçen Kara Memiş, poyraza doğru haftalarca, aylarca, kenar, kıyı görmeden gidebilen, hafif gemisiyle irili ufaklı donanmaları tek başına mağlup eden, karşısına çıkan ücra adalardan cizyeler alan,

[22] Yahya Kemal Taştan (2012: 38) hikâyeye konu Bulgarların Türkleri yaşadıkları yerlerden kovmak için domuzları kullandığı hususunun tarihsel gerçeklikle ötüşen yönleri olduğu; arşiv kaynaklarında, isyancı Balkan halklarının Müslümanları rencide etmek ve galeyana getirmek amacıyla onlar tarafından kutsal sayılan yerlere, çeşmelere ve kamuya açık alanlara domuz eti ya da domuz yağı bıraktıklarına ilişkin çok sayıda belge bulunduğu; hatta şair Nigâr Hanım'ın bir şiirinde Müslümanlarca kutsal sayılan yerlerin Müslümanlar tarafından canavar olarak isimlendirilen domuzlar tarafından istilâ edilmesinden yakındığı bilgilerini verir.

o yıllarda Türkeli'nde ünü dillere destan olmuş bir gemicidir. Padişah dahi kendisini saraya davet ederek maceralarını dinler. Ancak bu büyük denizci otuz yaşındayken Malta korsanlarının eline düşer ve yirmi yıl kadırgalarda kürek mahkûmu olarak çalıştırıldıktan sonra, iyi kürek çekemeyeceği düşünülerek bir adada satılır. Umudunu yitirmeyen ve hergün kendisini kurtarmaya gelecek Türk donamasını bekleyen Kara Memiş, hikâyenin sonunda oğlu Turgut'un komuta ettiği bir Türk donanması tarafından kurtarılır (Ömer Seyfettin, 2011: 914-916).

Hikâyenin İstanbul dâhil neredeyse bütün Osmanlı topraklarının işgal altında olduğu Mütareke Dönemi'nde yazıldığı göz önüne alınırsa, halka her şeye rağmen umudunu kaybetmemesi gerektiği yönünde mesaj verme amacı taşıdığı söylenebilir. Ayaklarına prangalar vurulmuş şekilde yirmi yıl kürek çeken ama umudunu hiç yitirmeyen Kara Memiş, bir anlamda her tarafı işgal edilerek eli kolu bağlanmış Anadolu'yu ve Türk milletini temsil etmektedir. Kara Memiş gibi Türk milleti de umudunu kaybetmemeli ve bütün olumsuzluklara var gücüyle direnmelidir. Hikâye sonunda oğlu Turgut'un, karaya cenk için çıkarken vurulursa vatanına hasret gitmemesi için Kara Memiş'e gemide kalmasını teklif etmesi karşında onun "Vatan al bayrağın dalgalandığı yer değil midir?" sözleriyle bu teklifi redderek onlarla birlikte savaşa katılması ise olası bir kurtuluş savaşına yaşlı, genç tüm Türklerin katılması gerektiği yönünde bir mesaj içeriyor olabilir. Yazarın son yıllarında Anadolu'ya yönelmesi ve ölüm döşeğinde bile Ankara'dan Kuvvacıların geldiğini sayıklaması bu tespitle uyumludur.

Memlekete Mektup (Büyük Mecmua, 13 Mart 1919), Mütareke Dönemi'nde kaleme alınan hikâyelerden bir diğeridir. Hikâye, Malatya'dan İstanbul'a gelen genç bir aydının İstanbul'a ilişkin gözlem ve izlenimlerini bir mektupla memleketi Malatya'daki arkadaşı Celil'e aktarmasını konu alır. Hikâye, işgal altındaki İstanbul'un siyasi ve ekonomik sorunlarını yansıtır. II. Meşrutiyet'in ilanından hemen önce arkadaşı Celil ile birlikte Istanbul'da hukuk öğrenimi gören; sonrasında da idealist davranıp memleketine dönerek orada çiftlik kuran Malatyalı genç aydın, on beş yıl içerisinde İstanbul'un çok değiştiğini, açlık ve yoksulluğun her yerde kol gezdiğini, savaş döneminde yürütülen milli iktisat politikasının ise birkaç vurguncu dışında yine gayrimüslimlere yaradığını ifade eder. Anadolu insanlarının liyakatine inandığı İttihatçılar ise biri, güç ellerinde olduğu savaş yıllarında halkı soyup soğana çeviren yeni zenginler; diğeri, fırsatı kaçırıp umumî soyguna bireysel namus endişesiyle katılmayanlar olmak üzere ikiye ayrılmış, birbirlerini suçlamaktadır.

Zenginler servetlerini korumak için İstanbul'un başka devletlere verilmesini istemektedir. Türklerin Konya'ya tehcir edileceği, İstanbul'un uluslararası bir şehir yapılacağı konuşulmaktadır (Ömer Seyfettin, 2011: 926-927).

Tesadüfen karşılaştığı Ebulfuruva lakaplı okul arkadaşının, yaşanan olumsuzluklardan milliyetçileri sorumlu tutması karşısında onunla tartışır ve onun Enver ve Cemal paşaları Türkçü sandığını; aslından bu ikilinin "bu asrın milliyet hakikatini en anlamayan, en milliyet hissinden mahrum iki cahil şahsiyeti" olduğunu; "mantığı kararmış" Enver Paşa'nın Anadolu'dan gasp ettiği milyarları bol bol Arap illerine saçtığını, bunu Ebulfuruva'nın da bildiği halde bilmemezlikten geldiğini ifade eder (Ömer Seyfettin, 2011: 929).

İstanbul'da gördükleri karşısında büyük bir hayal kırıklığına uğrayan genç aydın, intihar etmeyi düşünmeye başlar. Ancak Türklerin, tarih boyunca büyük felâketler geçirmesine, devletlerinin hükümdarsız, hükûmetsiz kalmasına, kardeşlerin birbirine düşman olmasına karşın yine de yok olmadığını; toplanmayı başardığını hatırlayarak biraz teselli bulur ve intihar fikrinden vazgeçer. Bununla birlikte bir ümit, bir ideal imkânı kalmadığını düşündüğünden İstanbul'dan ayrılmaya ve Anadolu'da bulacağına inandığı kurtuluş umudunu İstanbul'a getirmek üzere Anadolu'ya geçmeye karar verir. Çünkü milletinin kıymetinin ve kuvvetinin henüz farkına varmayan İstanbul, "taşranın nuruna muhtaçtır". Türklerin öyle bir ruhu vardır ki öldü sanıldığında dahi yeniden canlanır. Bugünün İstanbulluları milletinin en umulmadık zamanlarda birdenbire dirilen bu ölmez ruhunu bilmemektedir. Türkleri komşu milletler gibi sanmakta; Anadolu'yu, Türkistan'ı, Buhara'yı, Azerbaycan'ı, dolduran bireylerin dini bir, dili bir kardeş olduklarını anlamamaktadır (Ömer Seyfettin, 2011: 931-932). Ömer Seyfettin, bu ifadeleri kullanarak *Ferman*'dan yaklaşık iki yıl sonra kurtuluşun adresi olarak yine henüz saflığını yitirmemiş olduğunu belirttiği Anadolu'yu gösterir. O, içinde bulunulan elverişsiz şartlardan yola çıkarak adeta, kendisinin çok az bir kısmını görebileceği Millî Mücadele'nin ilk işaretlerini öngörmektedir (Köroğlu, 2010: 388).

Ayrıca hikâye, Ömer Seyfettin'in millet ile ırkı birbiriyle karıştırılmaması gereken iki ayrı kavram olarak gördüğünü ve ırkçılığa karşı olduğunu açıkça ortaya koyan bir eserdir. Yazar, daha önce de değindiğimiz gibi 1914 yılında yayımlanan *Yarınki Turan Devleti* ile 1919 yılında yayınladığı *Mevhum Buhranı* (İfham,) başlıklı eserinde de aynı konuya değinir. Milliyet ile ırk arasında dağlar kadar fark bulunduğunu, ırkın bir mevhume [hayal nevinden bir şey] milliyetin ise bir hakikat

olduğunu, aydınların milliyet ile ırkın bilimsel içeriğinden haberdar olmadıkları için birçok millettaşını Türklüğün hududundan dışarı çıkardıklarını ifade ederek ırkçılığa karşı olduğunu açıkça ortaya koyar. Ona göre anadili Türkçe olan, Türk mefkûresini benimseyen, Türk terbiyesi içinde büyüyen her Müslüman Türk'tür. Yıllar önce Fransız ihtilalinden kaçarak Türkiye'ye sığınmış ve Türkleşmiş Fransızlar dahi Türk kabul edilmelidir; onların ne ruhça ne hissiyatça bir Anadoluludan farkı yoktur (Ömer Seyfettin, 2002: 72; 152-154).

Bu açıdan bakıldığında ölümünden bir yıl önce yayınlanan *Memlekete Mektup,* yukarıda bahsedilen makale ve risalalerindeki görüşlerin hikâye alanındaki izdüşümü gibidir. Bu hikâyesinde de yine aydınların milleti ırktan ayırt edemediğini ifade eden Ömer Seyfettin, siyasî hudutların hiçbir önemi olmadığını; bunları insanların çizdiğini; ancak milliyeti, milliyet denilen birliği Allah'ın yaptığını; onu hiç bir kuvvetin parçalayamayacağını belirtir (Ömer Seyfettin, 2011: 932). Hikâyenin sonunda Malatyalı aydının kendisini "hafızasını kaybetmiş bir zavallı" gibi hissetmesi ve memleketine dönmeye karar vermesi, İstanbul'da yaşayan Türklerin geçmişlerini tamamen unuttuğuna ve geçmişi olmayan milletin geleceği olmayacağı için kurtuluşun ancak Türklerin milli değerlerinin hala yaşatıldığı Anadolu'dan başlayacak bir mücadele ile mümkün olacağına işaret etmektedir.

Memlekete Mektup, yazarın doğrudan ekonomik sorunlara eğildiği ilk hikâyelerdendir. İttihat Terakki'nin ekonomi politikasının sert şekilde eleştirildiği eserde, milli burjuvazi yaratma politikasının başarısızlığı açıkça ortaya konulur. Bir milli burjuva yaratılamadığı gibi bu işi yapmaya aday olarak seçilenler de millilikle uzaktan yakından ilgisi olmayan çıkarcı kişiler olduğundan, daha önce ekonomi ve ticareti elinde bulunduran gayri milli unsurlarla işbirliği yapmış ve fakir halkın daha da fakirleşmesine neden olmuştur. Piyasayı gezdiğini ve hemen hemen bütün ticaretin Rumların, Yahudilerin elinde olduğunu gördüğünü ifade eden Malatyalı idealist genç, harp zamanı milleti soyanların "lüks içinde paralarını yemekle meşgul" olduklarını vurgular.

Savaş yılları boyunca, dış ticaretin sekteye uğraması ve askere alınmalar nedeniyle tarımsal üretimin düşmesi, çok ciddi kıtlıklara sebep olur. Savaş koşulları altında, ordunun ve başkent İstanbul'un özellikle gıda ihtiyaçlarının karşılanması, en önemli ekonomik sorun haline gelir. Hükümet, bu sorunu Türk burjuvazisinin gelişmesi için bir fırsat olarak görür ve az bulunan bazı malların ithali ve dağıtımı için tekeller oluşturarak bunları İTC taraftarları arasında paylaştırır (Owen ve Pamuk, 2002: 22).

İttihat Terakki'nin bu milli burjuvazi yaratma politikası, birtakım milli tüccarların sivrilmesine yol açar. "Milli sanayici" olmasa da "milli tüccar"ın İttihat ve Terakki döneminde palazlandığı bir gerçektir. Özellikle Rumelili Müslümanlar bu politikadan yararlanırlar. Ancak devlet eliyle zenginleştirilen bu milli tüccarlardan birçoğu, komisyon karşılığı Rum ve Ermeni tüccarların paravanı olmayı tercih eder. Böylece "milli tüccar" yerine Rum ve Ermenilerin paravanı olmaktan öteye geçemeyen sözde tüccarlar da yaratılır. Bu işten en kârlı çıkanlar ise Yahudi tüccarlar olur (Avcıoğlu, 1976: 270). Malatyalı idealist genç, "Harp zamanı, propagandası bizim vilayete kadar gelen milli ticaretten de bir şey anlamadım. Piyasayı gezdim. 'Diyebilirim ki hemen hemen bütün ticaret bağları Rumların, Yahudilerin elinde" sözleriyle bu durumun bir özetini yapar.

Niçin Zengin Olamamış (Büyük Mecmua, 20 Mart 1919), yazarın İttihat Terakki'nin ekonomi politikalarını eleştirdiği bir diğer önemli eseridir. Savaş yıllarının İstanbul'unu ve ekonomik sorunlarını, bir İstanbullu aydının (bir öğretmenin) gözünden anlatır. On yıl önce tuttuğu günlüğü karıştıran öğretmen, savaş yıllarında yaşadığı sefaleti, birden nasıl zenginleştiğini ve sonunda pişman olarak bütün zenginliğini fakirlere dağıttığını hatırlar. Tercüme yaparak ailesini geçindirmeye çalışan öğretmen, birgün okuldan atılmış bir lise arkadaşına tesadüf eder, onun da yardımıyla un, şeker[23] vb. ürünlerin ticaretiyle uğraşarak hızla zengin olur. Temel gıda maddeleri dönemin tedariki en zor; dolayısıyla da en fazla istismara açık ticari ürünleridir. İstanbul'daki gıda ürünlerinin ticareti Topal[24] lakaplı levazım reisinin elindedir; arkadaşı da onun yardımıyla ticaret yapmaktadır. Bir gün Laleli'den geçerken açlıktan ölen insanların cesetlerini toplayan belediye görevlilerini gören öğretmen yaptığı ticaretten pişman olur; Topal'ı ve onunla birlikte ticaret yapanları

23 Temmuz 1914 ila Eylül 1918 arasındaki fiyat artışları şöyledir: Şeker 3 kuruştan 250'ye, peynir 12 kuruştan 280'e, zeytinyağı 8 kuruştan 180'e, pirinç 3 kuruştan 90'a fırlamıştır. Buğdayın çuval fiyatı 0,99 lira iken azami 51 liraya yükselir. (Avcıoğlu, 1976: 268).

24 Bahsedilen Topal İsmail Hakkı Paşa'dır (ölm. 1934). Bir ayağını Yemen'de kaybettiği için lakabı Topal olan İsmail Paşa, savaşta sakat kaldığından geri hizmete alınmıştır. II. Meşrutiyet'ten itibaren levazım işleriyle görevlidir. Halil Menteşe (1986: 177-179) onun namuslu bir adam; Liman Von Sanders (1968: 60) çok çalışkan bir asker olduğundan Harbiye Nezaretinde geceyarılarına kadar çalıştığından bahsetmekle birlikte, adı daha çok yolsuzluklarla anılmaktadır. Zekeriya Sertel (2001: 42) hatıralarında "Topal İsmail Hakkı Paşa'nın hırsızlığı artık dillere destan olmuştu…. Bütün dalavere işleri Levazım Dairesinde toplanmıştı" diye yazar. Avcıoğlu (1976: 267) ise onun Ordu adına yüksek fiyatlarla ve büyük ölçüde alımlar yaptığını, demiryolları ve vagonların hemen hemen onun tekelinde olduğunu; istediği kişiyi bir çırpıda zengin edecek durumda bulunduğunu belirtir. Ömer Seyfettin 30 Ekim 1918'de *Diken* dergisinde yayımlanan Siyasi İcmal başlıklı yazısında (2016: 560-561) da açıkça İsmail Hakkı Paşa'yı savaş zamanında insanları açlıktan öldürmekle suçlar.

öldürmek ister ancak çok güçlü olduklarından bunu yapamaz. Bunun yerine bütün mallarını satarak parasını aşhanelere ve fakir derkelerine dağıtır ve eski fakir hayatına geri döner.

Ömer Seyfettin bu hikâyede, İttihat ve Terakki'nin milli burjuvazi yaratma politikasını, birçok vurguncunun ortaya çıkmasına ve halkın yoksullaşmasına yol açtığını ortaya koyarak eleştirir. Gerçekten de savaş yılları büyük kazançların ve vurgunların görüldüğü bir dönem olur. Darlığı gidermek maksadıyla başvurulan karne, narh vb. yöntemler istifçiliğe ve karaborsacılığa imkân tanır ve kısa sürede "harp zengini" ya da "yeni zengin" diye adlandırılan bir toplumsal kesit türer (Toprak, 1995: 166). Ömer Seyfettin, özellikle savaş sonra erdikten sonra kaleme aldığı eserlerde bu yeni zenginleri ve onların haksız şekilde zenginleşmesine olanak tanıyan İttihat ve Terakki yöneticilerini kıyasıya eleştirir.

Yalnız Efe, Ömer Seyfettin'in yarım kalmış eserlerindendir. İlk olarak 25 Nisan 1918'de *Yeni Mecmua*'da küçük hikâye olarak yayınlanır. Yazar bu eserini daha sonra roman haline getirmek istemişse de ömrü yetmez (Huyugüzel, 2004: 238). "Anadolu Romanı" notuyla bir roman denemesi olarak 19 Haziran 1919 tarihinden itibaren *Büyük Mecmua*'da yayınlanmaya başlar, derginin 10, 11, 12, 13 ve 14. sayılarında yayımı devam eder. Aralık 1918'de yayınlanan 14. sayıda "mabadı var" diye not düşülmüşse de devamı gelmez; nedeni bildirilmeden birdenbire kesilir (Kudret, 55). Pertev Naili Boratav'a (1969: 416-417) göre *Yalnız Efe* konusunu, evliya olduğuna inanılan bir eşkıya-kız üzerine köylülerin anlattıklarından alır. Tahir Alangu (2010: 83) da benzer şekilde Ömer Seyfettin'in bu hikâyenin altyapısını, İzmir'de görevli olduğu dönemde Türk ve dünya basınında geniş ilgi uyandıran Çakırcalı Efe olayından derlediği bilgilerin oluşturduğunu belirtir.

Babası Yörük Hoca ile birlikte Kumdere köyünde yaşayan Kezban isimli genç kız, babasının Esoğlu isimli tefeci tarafından öldürülmesi üzerine önce zaptiyelere başvurur. Bir sonuç alamayınca intikamını almak üzere dağa çıkar ve Esoğlu dahil babasının öldürülmesinde ve bu olayın örtülmesinde payı olan herkesi öldürür. Ayrıca köylülere eziyet eden ağaları, adamlarını, dolandırırcaları, zalim zaptiyeleri ve köylüyü soyan rüşvetçi memurları da ortadan kaldırır. Kasabalı ağaların çiftliklerine hergeleci, koruyucu, çoban olarak gelip silahsız halk arasında tüfekli gezen ne kadar Arnavut, Rum vb. yabancı varsa hepsi yavaş yavaş vurulmaya başlar. "Yabancılar" olarak isimlendirilen bu Rum ve Arnavutlar, köylüye eziyet etmek şöyle dursun kıra çıkamaz hale gelir ve o bölgeyi terk ederler. Tek başına gezdiğinden lakabı Yalnız Efe'ye çıkan;

ancak kimsenin gerçek kimliğini bilmediği Kezban'ın korkusundan kimse kimseye kötülük edemez. Öşürcüler, ağnamcılar, tahsildarlar, zaptiyeler değil rüşvet kendilerine ikram edilen meyveleri bile alamaz hale gelir. Yalnız Efe'nin kurduğu düzen on beş yıl kadar sürer. Söke tarafından türeyen Rum eşkıyayı ele geçirmek üzere görevlendirilen tabur bunları ele geçiremeyince iş yapmış olmak için Yalnız Efe'nin üzerine gider. İki askeri birlik arasında kalan ve askerlerle çatışmak istemeyen Yalnız Efe kendisini uçurumdan aşağı atar ve bir daha kimse onu görmez (Ömer Seyfettin, 2011: 985).

Bundan önceki hikâyelerinde zaman zaman savaş döneminde İstanbul'da yaşanan ekonomik sıkıntıları işleyen Ömer Seyfettin bu hikâyesinde Anadolu'nun çektiği sıkıntıları Yörük Hoca ve Hacı Durmuş'un ağzından dile getirir. 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi'nden sonra Anadolu'da düzen bozulur; zulüm, eşkıyalık, hakaret, hırsızlık, yağmacılık, açlık alevsiz bir yangın gibi bu bin yıllık anayurdu yakıp tutuşturmaktadır. Halk ot yemekte, çuval giymektedir. Hayatı boyunca mısır koçanından yapılma ekmeği dahi görmeyen Türkler bulunmaktadır. "Yemen, Arabistan kasaphanesi" yüzünden köylerde genç kalmamaktadır. Kumdere'de en az iki dinç evlâdını Yemen çöllerinde kaybetmemiş aile yoktur. Bir muharebe biterken bir diğeri başlamaktadır. Bu kadar fedakârlığa karşın gördükleri zulüm, köylüler için yaşamı daha da katlanılmaz kılmaktadır (Ömer Seyfettin, 2011: 994-1004).

Şerif Hulusi (1956: 94-95) hikâyenin roman halindeki yayımının İzmir'in işgalinden hemen sonraya denk gelmesinin tesadüf değil bilinçli bir tercih olduğunu; Ömer Seyfettin'in kadın bir efenin mücadelesi üzerinden halka kurtuluş ümidi vermeye çalıştığını ve halkın savaş gücünü, günün meselesi haline getirerek Türk sanatına o güne kadar tanımadığı yepyeni bir tema kazandırdığını ifade eder:

> Birinci Cihan Savaşı sonunda yıkılan ve her türlü yaşama umudlarını kaybeden Osmanlı İmparatorluğunun iskeleti üzerinde yeni ve hür bir Türk devletini, bu İmparatorluğu sarmış düşmanı ordularına karşı girişilecek bir kurtuluş savaşiyle yeniden kurmanın mümkün olacağını, bunun için de Türk halk kütlelerinin savaş gücüne güvenmek (bu güven için bu kitaptaki Memlekete Mektup hikâyesine bakınız) gerektiğini, bu savaş ruhunun en iyi örneğini – folklora dayanarak – bir kız kahraman olan Yalnız Efe'nin kişiliğinde o kara günlerin İstanbul'unda her türlü savaş imanını kaybetmiş Türk sanatçılarına, Türk aydınlarına sunmak üzere Ömer Seyfettin'in en iyi zamanı seçtiğine şüphe yoktur. O günlerde sanatçılarımız bir Lâle devri edebiyatı yapmağa çalışırlarken, Ömer Seyfettin halk kütlelerinin savaş gücünü günün meselesi haline getirmekle, Türk sanatını genişletmiş, bu sanata o güne kadar tanımadığı yepyeni bir tema kazandırmış oluyordu.(Şerif Hulusi, 1956: 94-95)

Yalnız Efe'nin yayın tarihi konusunda Cevdet Kudret de Şerif Hulusi ile benzer görüşlere sahiptir. Kudret (1978: 59) Yunanlıların İzmir'i işgali üzerine, memleketi saran büyük yasın etkisi altında kalan Ömer Seyfettin'in, o günlerde yaşama umudunu ve savaş inancını kaybetmiş olan İstanbul'daki Türk aydın ve sanatçılarına, haksızlıklara karşı dağa çıkan kız kahraman Yalnız Efe'nin kişiliğinde Türk halkının mücadele azmini göstermek istediğini ve İzmir'i işgalinden tam otuz beş gün sonra, eserini yayımlamaya başladığını belirtir. Gerçekten de hikâye milliyetçi öğelerle örülüdür ve halka umut verme amacı taşıyan diğer hikaylerle benzer bir anlatı yapısına sahiptir. Halkın silahlarının toplanması, Esoğlu'nun yanında hiç yerli çalıştırmaması, kötü işlerini yaptırdığı halka zulüm eden adamalarının tamamının Arnavut ve Rumlar olması, Yalnız Efe'nin dağa çıkması ile "yabancı" olarak tanımalanan bu adamların bölgeyi terk ederken yerli zenginlerin tefecilik yapamaz, memurların ise rüşvet alamaz hale gelmesi metaforik anlamlarla yüklüdür. Birkaç yıl öncesine kadar halka türlü kötülükler yaptıkları halde hiç kimsenin en ufak bir direniş gösteremediği bu yabancıların ve yerli işbirlikçilerinin (Örneğin Esoğlu Rum tüccar Hristo'nun ortağıdır) iktidarlarının bir Yörük kadını tarafından ortadan kaldırılması, çok güçlü görülen düşmanların bile davasına inanmış küçük bir topluluk hatta tek bir kadın savaşçı tarafından dahi yenilgiye uğratılabileceğine işaret eder. Bu halkın silahlarının toplanması bile yürütülecek mücadeleyi engelleyemeyecektir.

Eserin İzmir'in işgalinden bir ay kadar sonra, Büyük Mecmua'da yayınlanmaya başlamasını biz de tesadüf olarak görmüyoruz. Nitekim 15 Mayıs 1919'da İzmir'in işgali büyük tepkiyle karşılanmış, hem Anadolu'da hem de İstanbul'da mitingler düzenlenmiştir. Ömer Seyfettin'in bunlara duyarsız kalması mümkün değildir. Dolayısıyla I. Dünya Savaşı yıllarında Eski Kahramanlar serisi ile yapmaya çalıştığına benzer şekilde Yalnız Efe ile de halka moral vermeyi ve kurtuluş ümidini canlı tutmayı amaçlamış olma olasılığı yüksektir. Durgun'un (2011: 223) da ifade ettiği gibi tarihin destansı bir üslup ile aktanlması milli duygulan canlandırır, aidiyeti ayakta tutar ve en temelde ulusal topluluğa özgüven aşılar. Bu doğrultuda Ömer Seyfettin'in Esoğlu'nun "yabancı" adamları ile özelde İzmir'i işgal eden Yunanlılar, genelde ise Anadolu'yu işgal eden yabancı güçler arasında benzerlik ilişkisi kurarak Esoğlu'nun adamlarının Yalnız Efe tarafından öldürülmesi ya da kovulması gibi işgalci yabancı güçlerin de ne kadar güçlü olurlarsa olsunlar bir gün Anadolu'dan zorla da olsa kovulacağı; Anadolu'nun bu mücadeleye öncülük edecek

"Yalnız Efeleri" bağrından çıkaracak potansiyele sahip olduğu mesajını vermeye çalıştığı söylenebilir.

İlk Düşen Ak (İfham, 23 Kasım 1919), sürekli canı sıkıldığı ve zayıfladığı için doktora giden otuzlu yaşlardaki başarılı bir mühendisin doktorla olan diyalogları üzerine kurulu bir hikâyedir. Doktorun hastalığının sebebini idealsizlik olarak teşhisi üzerine milliyetçi basını okumaya başlayan başarılı mühendis, okuduklarından yola çıkarak dili ve dini aynı olan insanlardan oluşan topluluğa millet denildiği, Türklerin de bir millet olduğu; fakat şimdiye kadar "ümmet" teşkilâtıyla yaşadıkları için kendi milliyetlerini, harslarını ihmal ettikleri; Araplara, Acemlere benzemeye çalıştıkları sonuçlarına ulaşır. Milliyet haline geçince çağdaşlaşmak gereklidir; ancak bu başka milletleri taklit etmek olarak algılanmamalıdır. Türkler de diğer milletler gibi harsın her sahasında ayrı, hususî bir şahsiyet sahibidirler dolayısıyla çağdaşlaşmak için diğer milletleri taklit etmemelidirler (Ömer Seyfettin, 2011: 1108). Ömer Seyfettin'in ölümünden kısa süre önce yayınlanan bu hikâyede öne sürdüğü görüşler, milleti aynı dili konuşan, aynı dine inanan ve aynı mefküreyi paylaşan insanların oluşturduğu topluluk olarak görmeye devam ettiğini ortaya koyar.

"Reşat Nuri'ye" notuyla yayınladığı *Kurbağa Duası* (Vakit, 10 Ocak 1920) başlıklı hikâyesinde, öğretmenlik yaptığı okulda arkadaşları arasında en sevdiği öğretmenin, medreseden sonra darülfünunu tamamlayan Dini Bilgiler Öğretmeni Bahir Efendi olduğunu; kendisiyle bu ölçüde iyi dost olmalarının sebebinin terbiye hakkındaki fikirlerinin benzerliği olduğunu ifade eder. Kendisinin milliyetperver bir liberal olmakla birlikte "terbiye"nin daima "muhafazakârâne" olması gerektiğine inandığını, öğretmenlerin görevlerinin çocuklara, eski hayatın terbiyesini öğretmek olduğunu belirtir (Ömer Seyfettin, 2011: 1287). Böylece ölümünden üç ay önce yayınladığı bu hikâyede kendisini "milliyetperver bir liberal olarak" tanımlar.

Pertev Naili Borotav'ın (1982: 336) "Ömer Seyfettin'in en mühim eseri, onun Don Kişot'u" olarak kabul ettiği *Efruz Bey*, her biri uzunca birer küçük öykü sayılabilecek (Kurdakul, 1992: 50) beş bölümden oluşur[25]: 1) *Hürriyete Layık Bir*

25 Başkahramanı Efruz Bey olan *Sivrisinek* (Yeni Mecmua, 12 Temmuz 1914) ve *Tam Bir Görüş* (İfham, 23 Temmuz 1919) hikâyeleri, Vakit Gazetesi'nde *Efruz Bey*'in beş bölümlük bir roman olarak yayınlanacağının ilan edildiği 8 Aralık 1919'dan önce yayınlandığından romanın parçası olarak kabul edilmemiş, Polat'ın (2011: 1122) sınıflandırması esas alınarak ayrı hikâyeler olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca aynı gerekçeyle Cavit Kavcar'ın (1970: 183-184) serinin ilk hikâyesi kabul ettiği *Gayet Büyük Bir Adam* ile devamı niteliğindeki *Simeler* de ayrı hikâyeler olarak kabul edilmiştir.

Kahraman (Vakit, 10-23 Aralık 1919) *Asilzadeler* (Vakit, 1-11 Temmuz 1926) 3) *Bilgi Bucağında* (Vakit, 19 Temmuz- 2 Ağustos 1926) 4) *Açık Hava Mektebi* (Sevimli Ay, Şubat 1927; Resimli Ay, Mart 1927) 5) *İnat/Beyaz Serçe* (1938). Bu epizodlar bir araya toplandığında 170 sayfa kadar bir bütün elde edilir. Boratav (1982: 336-337) Ömer Seyfettin sağ kalması halinde, bu mevzuyu daha derinlemesine işleyerek tam bir roman haline sokacağını; ancak bu haliyle de "Efruz Bey'in, bir devrin ve bir muhitin romanı olarak ayakta durduğunu" ifade eder. Ona göre Efruz Bey "tâ 1908'den Büyük Harp içine kadar gelen zamanın ve İstanbul münevver muhitinin satirik romanı"dır (Boratav, 1982: 336-337).

Tanzimat (ve hatta XX. yüzyıl) edebiyatının ana karakterlerinden birini oluşturan Efruz Bey (Mardin, 1991: 17), yazarın II. Meşrutiyet sonrasını eleştirmek için yarattığı ve dönemin birçok kişisinden izler taşıyan tiptir. O, her değişikliğe uyar, her şeyi bilir, her şeyi yorumlar ve daima her şeye hazırdır. Efruz Bey zaman zaman okuyucuya "ben bunu tanıyordum" dedirten her devrin, her görüşün adamı olabileceklerin örneğidir (Enginün, 2006: 436). Hep maskeli dolaşan, kılıktan kılığa giren, ilkesiz bir aydın tipidir (Timur, 2016: 304). Berkes'e göre Efruz Bey öylesinde başarılı bir tiptir ki her ne kadar bize yazarın abarttığı, yapma bir tip gibi gözükse de gerçekte onun çeşitli yanlarından birini temsil eden birçok kişinin yaşadığını biliriz (Berkes, 2002: 451).

Serinin ilk hikâyesi *Hürriyet'e Layık bir Kahraman*'da, II. Meşrutiyet'in ilan edildiği 23 Temmuz 1908'de ve sonrasındaki birkaç gün içerisinde asıl adı Ahmet olan; ancak kendisine Efruz Bey denilmesini isteyen "şan, şöhret ve mevki heveslisi" (Kavcar, 1970: 186) bir karakter çevresinde gelişen olaylar anlatılır. Meşrutiyet'in ilan edilişi sonrasındaki belirsizlik ortamında kendisini bir anda hürriyet kahramanı ilan eden Efruz Bey, kısa zamanda etrafında geniş bir kalabalık toplamayı başarır. Attığı nutuklarla çevresinde toplananları gerçek bir kahraman olduğuna ikna eden Efruz Bey, kendisini Jön Türklerin kimsenin kimliğini bilmediği gizli lideri olarak tanıtır. Jön Türk Cemiyetinin merkezinin Patagonya'da olduğunu, her yıl İstanbul'da, Sulukule'de, tenha bir köşede bir eşek ahırında gizlice toplandıklarını, kendisinin önerisiyle Sulukule'den Yıldız Sarayı'na bir tünel kazarak padişahı, Meşrutiyet'i ilana mecbur ettikleri şeklinde bir hikâye anlatarak halkı coşturur. Galeyana gelen halk, sokaklara taşar ve Efruz'i omuzlarında taşır. Bu çoşkulu gösteriler üç gün sürer. Üçüncü günün akşamında bir telgrafla İttihat Terakki Genel Merkezine davet edilen Efruz Bey,

burada sorgulanır ve hapse gönderilir. Birkaç gün sonra serbest kalsa da halk onu unutmuştur.

Ömer Seyfettin, *Hürriyete Layık Kahraman*'da daha önce değindiğimiz milliyetçi fikirlerini mizahi bir dille tekrar eder. Meşrutiyet'in ilanı sonrasında azınlıkların devlete olan bağlılığının güçlendiği yönündeki görüşleri imalı cümlelerle hicveder. Örneğin Rum ve Yahudilerin Efruz Bey'in peşine takılmasını "**Patridaları olan Türkiye'yi ateşinden yanacak derecede bir muhabbetle seven sevgili sadık yerli Yunanlı kardeşçiklerimiz** de hemen Jön Türkün alayına katıldılar. Yahudiler Balat'tan ayrı bir alay yapmış koşuyorlar, hürriyet nümayişine yetişmek istiyorlardı" ve "**Kendi memleketimizi bizden daha çok sevdiklerinden hiç kimsenin şüphe edemeyeceği sadık yerli Yunanlı kardeşlerimiz** ellerinden kıvılcımlar çıkacak derecede bu nutku alkışlıyorlar, Zito, zito, zito! diye avazları çıktığı kadar haykırışıyorlardı" (Ömer Seyfettin, 2011: 1134-1135) şeklinde ifade eder.

Meşrutiyet'in ikinci günü Efruz Bey'in evinin önünde toplanan kalabalığın, ilk günkü gibi karışık değil de herkesin kendi milliyetine göre ayrı kümeler halinde durması, yazarın bu yöndeki görüşlerinin yansımasıdır. "Kürtlüğü temsil eden hammallar; Rumlar; Araplığı temsil eden Tahtakaleliler; Ermeniler; Yahudiler; Arnavutluğu temsil eden bozacı, mahallebici, hamamcı esnafı; bahçıvan Bulgarlar… Tophane kahvelerinin canlı demirbaş eşyası makamında olan büyük kalpaklı, gümüş kamalı -bilaistisna asil, bey olan- Çerkezler... hep ayrı kümeler halinde" (Ömer Seyfettin, 2011: 1153) bulunmaktadır.

Efruz Bey nutkunu bitirdiği sırada, Kürtler ile "Efruz Bey bizim cinsimizdendir, arabasını çekmek bizim hakkımızdır!" diye kamalarına sarılan Çerkezler arasında şiddetli bir kavga çıkar. Ancak "Ben hiç bir milletten değilim. Ben Efruz Bey'im! Ben hürüm! Ben herkesle müsaviyim!.." diyen Efruz Bey, Çerkezliği kabul etmez ve "hiçbir cins ve mezhebin olmadığı", milliyetin budalalık olduğu konularında yeni bir nutuk atar ve sözlerini "Haydi öpüşünüz. Vahî fikirleri, batıl itikatları vahşîlere, yamyamlara bırakınız. Medenî olmaya çalışınız..." çağrısıyla bitirir. Bu çağrıyla "hiçbir milliyeti benimsemeyen yerli İstanbullular; Rumların, Arapların, Arnavutların, Yahudilerin, Kürtlerin, Bulgarların, Ermenilerin boğazlarına" atılırlar ve hepsini öpmeye başlarlar. Söylediklerine halkın çoğunluğunu ikna eden Efruz Bey, yalnız kendi cinsinden olan "ince kafalı" Çerkezleri ikna edemez ve Çerkezler; Bulgar, Rum, Yahudi… sözün kısası hiçbir milleti öpmeye tenezzül etmeyerek, "Kendi cinsini inkâr eden Çingeneden

alçaktır!" diye söylene söylene Tophane tarafındaki kahvelerine dönerler. (Ömer Seyfettin, 2011: 1153-1155).

Yukarıdaki alıntıdan da anlaşılacağı üzere Ömer Seyfettin hikâyelerinde Çingeneler, oldukça olumsuz özelliklerle yüklü bir topluluk olarak belirir. Yazarın onlara yönelik bu olumsuz bakışında Çingenelerin, milliyet bilincine erişmemiş bir topluluk olarak görülmesinin etkili olduğu değerlendirilmektedir. O, *İrtica Haberi*'nde Türkiye'nin Çingenelerinin bile mutaassıp olduğunu, *Primo Türk Çocuğu*'nda Türk zabitlerinin çingene gibi asıllarını inkâr ve reddedecek Türk düşmanlarıyla çalıştığını, *Namus* hikâyesinde Çingenede namus olmasının olağanüstü bir durum olduğunu ifade ederek onlara yönelik olumsuz bakışını açıkça ortaya koyar.

Efruz Bey serisinin ikinci hikâyesi olan *Asilzadeler*'de hürriyet kahramanlığı tahtında uzun zaman oturamayan, çabucak yuvarlanan; fakat ümidi kırılmayan Efruz Bey'in (Boratav, 1982: 337), asilzadeliğe soyunduğu görülür. Azizüssücufüzzırtaf, Müzekki, Kamuran ve Nermin isimli dört arkadaşını çaya davet eden Efruz Bey, onlarla asaletin önemi ve Meşrutiyet hakkında sohbet eder. Bu sohbet sırasında asaletlerinin farkına vararak her biri kendine bir asilzade ismi seçen beş arkadaş, "Asiller Circlesi" adıyla bir kulüp kurmaya karar verirler. Ancak kulübün daha ilk toplantısı polis tarafından basılır ve ev sahibi Azizüssücufüzzırtaf'ın ünlü kumar klavuzlarından olduğu ortaya çıkar.

Asilzadelerin gizli cemiyetinin böyle dağılmasını ve asalet dâvasının iflâsını gören Efruz Bey, *Bilgi Bucağında* başlığını taşıyan üçüncü kısımda milliyetperver olmaya karar verir, kendini milliyetperverlerin ocağı olan "Bilgi Bucağı"na atar (Boratav, 1982: 337) ve bucağın geceli gündüzlü bir müdavimi olur. Artık evine çok geç saatlerde gitmekte, güneş doğmadan evden çıkarak kendini bucağa atmaktadır (Ömer Seyfettin, 2011: 1189). Bir süre sonra bucakta konferanslar vermeye başlayan Efruz Bey attığı nutuklarla geniş ilgi uyandırır ve dönemin ünlü bucaklılarının dahi namını söndürerek bucağın en önemli figürü haline gelir. Neredeyse hiçbir bilimsel temeli ve tutarlılığı olmayan görüşlerini, her seferinde hınçahınç dolan bucağın salonunda dinleyicilerine aktaran Efruz Bey, burada da çok tutunamaz. Bucak Reisi ile arasının açılması üzerine -daha önceki tecrübelerini de göze alarak- kovulmadan kendisi ayrılmaya karar verir. Turan'a gitmek ve derslerine orada devam etmek istediğini söyleyerek Bucak'tan ayrılır.

Boratav'a (1982: 338) göre bu hikâyesinde Ömer Seyfettin, Türk Ocaklarının fikir entrikalarına sahne olan taraflarını teşhir ederek içinde yaşadığı ve çalıştığı muhitin âdeta otokritiğini yapar. Örneğin yüksek hitabet yeteneği ile Bucak'ta büyük bir heyecan yaratan Efruz Bey karakterinin, hileli olduğu ileri sürülen bir seçimle Ocak 1913'te Türk Ocağı başkanlığına seçilen Hamdullah Suphi Tanrıöver'i işaret ettiği ileri sürülmektedir (Üstel, 2004: 57-60). *Asilzadeler* hikâyesinin ana kahramanlarından Kamuran'ın (Prens Eternel do Kara Tanburin), Hamdullah Suphi'yle aynı tarihte Türk Ocağı'nın ikinci başkanlığına seçilen Yusuf Akçura'yı hicvetmek üzere yaratılan bir karakter olduğu iddiası (Mert, 2004: 445, Sümer, 2015: 126) göz önüne alındığında bu değerlendirmenin doğru olduğu düşünülmektedir.

Ömer Seyfettin, Bilgi Bucağı'nda fikirleri mütemadiyen değişen bir karakter üzerinden devrinin çarpışan fikirlerini karikatürleştirir ve gözümüzün önünden türlü tipler ve entrika çeşitlerinden geçit resmi yapar (Boratav, 1982: 339). İlk derslerde savunduğu dile ilişkin görüşlerini sonraki derslerde tamamen değiştiren Efruz Bey, tarih konusunda da oldukça ilginç fikirler ileri sürer. Örneğin Türklerin Amerika'dan geldiğini; hatta asıl Türklerin Amerikalılar olduğunu söyler. Asıl Türkler yani Amerikalılar, lisanlarını ve dinlerini kaybetmelerine rağmen milliyetlerini korumaya devam eden bir topluluktur. Efruz Bey'e göre milliyet öyle bir şeydir ki, şuurlu olmasına ihtiyaç yoktur (Ömer Seyfettin, 2011: 1209).

"Efruz Bey'in Açık Hava Mektebi" başlıklı dördüncü kısım, Efruz Bey'in Bilgi Bucağı'ndan ayrıldıktan sonra eğitim konusuna yönelmeye karar vermesi sonrasında yaşanan olayları konu alır. Önce Avrupa'ya gidip orada eğitim almaya karar veren Efruz Bey, bunu yapamayınca dostlarına tahsil için Avrupa'ya gideceğini söyleyip veda eder. Ardından da iki ay kadar evine kapanıp kendisine Avrupa'ya eğitime gitmiş süsü verir. Bir yandan pedagoji tahsilini kısa zamanda tamamlayıp döndüğünü söyleyerek çevresindekileri kandırırken diğer yandan da dönemin önemli pedagoglarına saldırarak pretij elde etmeye çalışır. Bir süre sonra da fikirlerini ve pratiklerini beğendiği, Maşrık-ı Envâr-ı Maârif-i Osmanî Mektebi müdürü Mehmet Mustafa Tahsin Nidai Bey'le birlikte Hayırsızada'da bir açık hava mektebi kurmaya karar verir. Ancak Nidai Bey, son anda vazgeçerek onu yolda bırakır. Bunun üzerine okulu kendisi tek başına kurmaya karar verir. Ancak kayıkla Hayırsızada'ya ulaşmaya çalışırken kaza yapar ve gözünü hastanede açar.

Ömer Seyfettin, eğitim meselesiyle ilgili görüşlerini yansıttığı *Açık Hava Mektebi*'nde kitaplardan öğrendikleri pedagoji sistemlerini, ülkenin yapısını bilmeden

uygulamaya koymaya çalışan eğitimcileri eleştirmektedir (Kacıroğlu, 2008: 337, Boratav, 1982: 338). O, dönemin okul yöneticilerinin milliyet bilincinden yoksun oluşunu önemli bir sorun olarak görür ve bu yöneticilerin idaresindeki eğitimin içler acısı halini mizahi bir dille ortaya koyar. Örneğin akıl danışmaya ilk gittiği "Tıfıl Kovuğu" olarak bilinen okulun müdürü Müfat Bey, Türk diye bir milliyetin varlığını kabul etmemektedir. Millî terbiyenin en büyük aleyhtarıdır. "Din de yok, millet de yok" şiarını benimsemiştir. Mefkûresi, sadece alafrangalaşmak, taklit ve Avrupalılara benzemektir. Üstelik İstanbul gibi terakkiperver bir muhitte bu mefkûre çok taraftar bulmakta, okul sıraları şapkalı Türk çocuklarıyla dolmaktadır. Kovuğun çocukları için en büyük küfür ise "Türk!" kelimesidir. Bu kelime ile bir arkadaşına küfreden çocuk derhal mektepten kovulmaktadır (Ömer Seyfettin, 2011: 1222).

Hikâyede geçen diğer okulsa oldukça pis bir mekândır. Her tarafı dökülen okulun, müdürü de oldukça ilgisizdir. Kendi kıyafetleri dahi oldukça kirli olan müdür, okumayı sevmemekte ve "okutan okumaz" diyerek okumayı gereksiz görmektedir. Pisliğin faydalı olduğunu savunan müdür, ameli bir adaket uyguladığını söyleyerek okulda burslu okuyan öğrencileri, suçları olmasa dahi döverek diğer çocukları korkutmaktadır. Ömer Seyfettin bu şekilde iki okul ve okul yöneticisi kurgulayarak dönemin gayri milli eğitim sistemini ve sonuçlarını eleştirmektedir.

Serinin son hikâyesi, yazarın sağlığında yayınlanmayan ve bazı kaynaklarda *Beyaz Serçe* olarak da geçen *İnat*'dır. Bu hikâyede Efruz Bey, Heyıbeliada'da kiremitsiz çatılı bir köşkte, etrafına "havarilerini" toplamış, İstanbul'un dört tarafına, işkembei kübrasından attığı orijinal fikirleri dağıtmakla meşguldür. Çimen kelimesini yanlış kullandığı için eleştirdiği yazara kalemi bırakmasını ve kendileri gibi şifahî tenkit yapmasını tavsiye eder. Boratav'a (1982: 339) göre Ömer Seyfettin bu hikâyesinde anlayan anlamayan, bilen bilmeyen herkesin diline doladığı ve o devirde çok moda olan Sezgicilik (Intuitionism) akımını alaya almaktadır.

Hikâyede "Ben ilim falan tanımam. Mantık, usul falan hepsi efsanedir! Yaşasın intuition! Her mesele işkembe-i kübra ile halledilir" diyen Efruz Bey, Fransız filozofu Henri Bergson'un ortaya attığı ve I. Dünya Savaşı sonrasında moda halini alan Sezgicilik akımına kendini kaptıran aydınları temsil eder. Böylece onun şahsında, Batılılaşmayı yanlış anlayıp uygulayan aydınlar, mizah konusu haline getirilerek eleştirilir (Kavcar, 1970: 192). Sezgicilerin Ömer Seyfettin tarafından bu şekilde mizah konusu yapılarak eleştirilmesinin en temel nedeni ise onların millet bilincinden uzak olmalarıdır.

Bir Çocuk Aleko, yazarın ölümünden sonra yayınlanan bir hikâyedir. Bazı kaynaklarda *Yeni Kahramanlar* serisinin bir parçası olarak gösterilen eser (Kabaklı, 2000: 58; Alangu, 2010: 352, Köroğlu, 2010: 379), Muallim Ahmet Halit Kitabevi tarafından basılan, Ömer Seyfettin Külliyatının dokuzuncu cildinde, 1938 yılında yayınlanır. Ne zaman kaleme alındığı bilinmemektedir; ancak olaylar Çanakkale Savaşı sırasında Trakya'da ve Gelibolu çevresinde geçmektedir.

Hikâye, çocukluğu komşu Rumlarla bir arada geçtiğinden çok iyi Rumca bilen küçük Ali'nin kahramanlık öyküsünü anlatır. Altı ay kadar Rum bir fırıncının yanında çalıştıktan sonra, fırıncının diğer Rumlarla birlikte Anadolu'ya gönderilmesi üzerine köyüne dönen Ali, köyünün boşaldığını öğrenir ve anne babasının Malkara tarafına gittiğini tahmin ederek yola düşer. Aç susuz bir süre yürür ve başlarında bir Papaz bulunan Rumlardan oluşan bir kafileye rastlar. Kendisini Aleko isimli öksüz bir Rum çocuğu olarak tanıtarak onlara katılan Ali, papazın teklifini kabul ederek onun hizmetine girer. Papazın anlattıkları ile milliyetçi bir dönüşüm geçirir ve onun İngiliz komutanına götürmesi için verdiği mektubu Türk paşasına teslim eder ve Paşadan kendisine yeni görevler vermesini ister. Paşa onu karşı casusluk için İngiliz karargâhına gönderir. İngiliz komutanın Türk karargâhını havaya uçurmak üzere gönderdiği saatli bombayı orada patlatarak İngiliz komutan da dâhil birçok askerin ölmesine ve büyük bir yangın çıkmasına neden olur.

Hikâye, yarım kalan *Primo Türk Çocuğu Nasıl Öldü?*'nün devamı izlenimi yaratır. Küçük Ali, Rumların ulusçu anlayışını izleyerek sonunda "onlar gibi" olmaya çalışır (Millas, 1996: 25) ve Primo gibi hızlı bir dönüşüm geçirerek vatan uğruna kendini feda etmeye karar verir. *Bir Çocuk Aleko*'yu sıklıkla parçası olarak gösterildiği Yeni Kahramanlar serisinden ve son dönem hikâyelerden ayıran en önemli özellik ise, gayrimüslüm azınlıklardan Rumlara yönelik olumsuz bakıştır. Son yıllardaki hikâyelerinde çok da görülmeyen bu özellik, bu eserde yeniden geri dönmüş gibidir. Ali'nin, karşılaştığı kafiledeki Rumların yanlarında Türk istemeyeceklerini; onların "Türke ekmek değil, bir damla su bile" vermeyeceklerini (Ömer Seyfettin, 2011: 1223) ifade etmesi; Türklerden nefret etmeleri ve onların perişan olmaları için hergün kilisede dua etmeleri bu tespiti güçlendirmektedir.

Hikâyeyi ilginç kılan bir diğer özellik Ali'nin kendisini öksüz olarak tanıtmasıdır. Öksüzlük ve milliyetçilik arasındaki bağ, Papazın öksüzlerin anasının da babasının da kendilerine bakan ve büyüten milletleri olduğunu; milletin zaman zaman evlatlarından yardım isteyebileceğini, her öksüzün milleti için en büyük hizmetlere

hazır bulunması gerektiğini belirten sözleriyle kurulur. Ayrıca Papaz, Ali'ye hemen her gün eski Rumların yaptığı kahramanlıklara, bir Rum kızının yüzerek yanaşıp düşman gemilerini delmesine, cesur bir Rum'un üç yüz kişi ile bir milyonluk orduyu bozguna uğratmasına ilişkin öyküler anlatmakta; onu yakın gelecekte vermeyi düşündüğü görevlere hazırlamaktadır (Ömer Seyfettin, 2011: 1384). Bu noktada Ömer Seyfettin'in gerek Türk aydınına gerekse din adamlarına, Rum papaz gibi günü geldiğinde milleti için gözünü kırpmadan canını verecebilecek bireyler yetiştirebilmek için tarihten yararlanmaları gerektiği mesajını vermiş olabilir. Ayrıca kendisinin de Eski ve Yeni Kahramanlar serisi boyunca yayınladığı hikâyelerle yapmaya çalıştığı budur.

Ömer Seyfettin'in ölümünden sonra yayınlanan ve milliyetçi görüşlerini yansıtan bir diğer eser de *Kazın Ayağı*'dır. Yarım kalmış bu hikâyeyi Ali Cânip Yöntem (1947: 94-98), onun kâğıtları arasında bulup yayınlar. Eser, babasından Mercan Yokuşu'nda bir dükkân, kayın babasından büyük bir servet kalan ve bu serveti büyüten Mahzufizade Hacı Afif Efendi'yle, kendisinden çok daha hızla zenginleşen Rum Tüccar Gompogolos'un birlikte "yerli istikraz" (devletin borçlanması) satın alma işine girme teklifini konu alır. İhtiyatlı bir adam olan Afif Efendi "kazın ayağı öyle değil" diyerek teklifi reddeder. Ömer Seyfettin bu hikâyede Afif Efendi ve Gompogolos karakterleri üzerinden Türk tüccarları ile Rum tüccarlar arasında milli bilinç konusunda bir karşılaştırma yapar.

Atıf Efendi vatan, millet, devlet gibi kavramların ne olduğunu doğru dürüst bilmeyen, hattâ böyle şeyleri hiç düşünmeyen, şimdiye kadar kendi servetinden bir zerresini dahi vatan namına feda etmemiş olmasına karşın kendisine en hamiyetli adam nazariyle bakılan bir tüccardır. Kitap, gazete okumayaz; ancak Asmaaltı halkınca en akıllı, en işbilir adam olarak telakki olunmaktadır. Türk lâfını işitir işitmez namusuna karşı fena bir küfür duymuş gibi canı sıkılan Atıf Efendi; Türkü, yalnız köylü, cahil, kaba bir halk sanmakta; devleti ise hakikî bir felâket olarak görmektedir. Her yıl temettü verirken ciğerlerinin söküldüğünü duyar gibi olmakta, bir hafta uyku uyuyamamaktadır (Ömer Seyfettin, 2011: 1398). Rakibi, Asmaaltı'nın en nüfuzlu tüccarlarından Niğdeli alaturka bir Rum olan Gompogolos ise tam zıddı bir karakterdir. Gazeteleri okuyan, diplomatlık satan, yaşı kırkı geçtiği halde hâlâ genç kâtibinden Rumca, Fransızca öğrenmeye çalışışan bir kişidir (Ömer Seyfettin, 2011: 1399). Ömer Seyfettin, milli bilinçten uzak, kurnaz Türk tüccarı karşısına bilinçli bir gayrimüslim tüccar koyarak bu konudaki eksikliğe dikkat çeker ve bu kurnaz tüccar tipinin halk arasında itibar görmesini eleştirir.

Köroğlu'na (2006: 154) göre Ömer Seyfettin, milliyetçilikten uzak öykülerinde bile hayali cemaatin en son akla gelecek unsurlarını ulusal tahayyülün sınırları içine çekmeyi amaçlayan bir milliyetçi yön bulunmaktadır. O, hikâyelerinde milli kimliği, en akla gelmeyecek akışkan unsurlardan yola çıkarak oluş halinde yakalamayı ve ebedileştirmeyi başarır. *Çakmak* (Vakit, 15 Kasım 1917), *Külah* (Vakit, 25-27 Şubat 1918) gibi hikâyelerde Balkanlardan gelen ve birer lümpen proleter olan muhacirler; *Düşünme Zamanı* (Yeni Mecmua, 17 Ocak 1918), *Hafiften Bir Seda* (Yeni Mecmua 7 Mart 1918), *Keramet* (Yeni Dünya, 17 Temmuz 1919), gibi hikâyelerde ise külhanbeyleri, henüz ulus tahayyülüne dâhil olamamış unsurlar olarak belirir. Biz'den olan ile 'öteki'nin eşiğinde duran bu karakterlerin, yadırgatıcı da olsa mizah eşliğinde 'biz'e tanıtılması, okurun kafasındaki 'biz' tasarımıyla ilgili kaygıları azaltma işlevi görür (Köroğlu, 2006: 148-150).

4.1.2 Ömer Seyfettin Hikâyelerinde "Dil" Kavramı

Ömer Seyfettin'in milliyetçilik anlayışının dayandığı ikinci temel kavram dildir. O, bir yandan yazdıklarıyla dilde sadeleşmenin olanaklılığını göstermeye çalışırken diğer yandan da hikâyelerinde yarattığı kurgu kahramanlar aracılığıyla daha önceki bölümlerde ayrıntılı olarak açıkladığımız dil konusundaki görüşlerini hem açık hem de örtük şekilde okuyucuya aktarmaya çalışır.

Ömer Seyfettin'e göre Türk olabilmenin en önemli iki şartından birisi Türkçe bilmektir (diğeri Müslüman olmak). Bu yüzden onun hikâyelerinde dönüşüm geçirerek şuurlu bir Türk haline gelen kahramanlar, ilk önce Türkçe konuşmaya başlar. Örneğin *Primo Türk Çocuğu* hikâyesinde, hiç Türkçe bilmeyen Primo, bir subay çocuğu olan Orhan'ın telkinleriyle Türk olduğunu farkına varır ve bir ay içinde Türkçe öğrenir; hemen ardından da ismini değiştirerek Oğuz yapar. Annesine de eğer onunla yaşamak istiyorsa Türkçe öğrenmesinin ve bundan sonra bir harf dahi İtalyanca konuşmamasının şart olduğunu (Ömer Seyfettin, 2011: 388-393) belirtir.

Primo'nun, babasının kendisine Türkçe isim koyma teklifini sevinçle karşıladıktan sonra Enver ve Niyazi gibi dönemin iki önemli İttihatçısının isimlerini önermesi; ancak babasının kabul etmemesi oldukça ilginçtir. Babası bu isimlerin Türkçe değil Arapça olduğunu ifade ederek Türkçe bir isim seçmesinin daha doğru olacağını belirtir. Fakat Ömer Seyfettin'in bu isimleri tesadüfen seçmediği muhakkaktır. Hikâyenin Aralık 1911 gibi erken bir tarihte yayınlandığı ve Enver Paşa'nın o dönemki gücü göz önüne alındığında, içerisinde yer alamasına karşın

Ömer Seyfettin'in İttihat Terakki'yle özellikle de tepe yöneticileri ile görüş ayrılıkları bulunduğu ve onlarla arasına mesafe koymaya çalıştığı söylenebilir. Onun, İttihat Terakki ile ilişkisi daha çok Ziya Gökalp ve Ali Canip Yöntem üzerinden yürüyen bir ilişkidir. Nitekim 1. Dünya Savaşı sonlarından itibaren yayınladığı hikâyelerde İttihat Terakki yönetimini, özellikle de onun ekonomi politikalarını sert şekilde eleştirir.

Ömer Seyfettin, Türkçenin öğrenilmesi kolay bir dil olduğunu; savundukları sade Türkçenin Türk milleti tarafından hızlı şekilde benimseneceğini ve öğrenileceğini ileri sürer. İstanbul Türkçesinin yazı dili haline gelmesiyle okuryazarlık hızla yaygınlaşacaktır. Hızlı bir dönüşüm geçiren Primo'nun, Fransız okulundan ayrılarak bulvarın sonundaki Türk okuluna girmesi ve bir ay içinde Türkçeyi öğrenmesi de bu düşüncenin uzantısıdır. Türkçe çok güzel bir dildir ve öğrenmesi kolaydır. Primo kısa süre içerisinde yavaş yavaş gazeteleri bile okumaya başlamıştır. Ömer Seyfettin'in bu düşünceleri birkaç yıl sonra Atatürk tarafından da dile getirilir. Atatürk, 1931 yılında Afet İnan'a yazdırdığı "*Vatandaş İçin Medeni Bilgiler"* kitabına "Türk dili dünyada en güzel, en zengin ve en kolay olabilecek bir dildir" (İnan, 1969: 19) yazdırarak Türkçenin öğrenmesi kolay bir dil olduğu vurgulayacaktır.

Ömer Seyfettin, "tabiî Türkçe" olarak ifade ettiği sade bir dil anlayışını savunur. Kendisinin uygulayıcısı olduğu bu anlayışı, çeşitli hikâyelerinde yarattığı kurgu kahramanlar aracılığıyla ete kemiğe büründürür. *Fon Sadriştayn'ın Oğlu* hikâyesinde, Fon Sadriştayn'ın ayrıldığı eşinin oğlu olan Orhan'ı "asrımızın en büyük dâhisi" yapan özelliği, yazdığı eserlerle Türklere dillerini öğretmesidir. Orhan'dan evvel Türklerin umumî bir lisanı olmadığından İstanbul'da "tabiî Türkçe" küçümsenmekte; bazı şair ve "edip taslakları", *Servet-i Fünun*'un bilinen Fransız taklitçilerini taklit ederek Arapça, Acemce terkip düzmeyi bir marifet, bir sanat saymakta; ya da "Tasfiyeciler"in yapay dilini millî Türkçe zannetmektedir. Konuştuğu Türkçe ile yazan Orhan Bey, ilk darbeyi "bu gafillere" indirmiş; edebî başyapıtlarındaki tabiiliğin olanca büyüklüğüyle, edebiyat ve sanatın bir sınıf için, bir grup için, birkaç kişinin marazî keyfi için değil, sanatın bütün bir millet için olduğunu göstermiştir (Ömer Seyfettin, 2011: 690).

Burada "tabiî Türkçe" olarak ifade edilen dil, öz itibariyle konuşulan Türkçedir. Nitekim Orhan Bey'in eserlerinde kullandığı dil de kitaplardan öğrendiği dil değil; annesinden öğrendiği, yani gündelik hayatta kullandığı dildir. O, Anadolu'yu gezerek; köylerde, kulübelerde, obalarda misafir kalarak; buralarda hikâyeleri,

masalları, destanları dinleyerek Türkçenin inceliklerini öğrenmiş ve birbiri arkasına on cilde yakın eser çıkarmıştır (Ömer Seyfettin, 2011: 690).

Hikâyede, *Güzel İstanbul* gazetesinin hiçbir şeyi beğenmemekle ünlü bir yazarının Orhan Bey için kaleme aldığı satırlar olarak verilen ifadeler, Ömer Seyfettin'in savunduğu dil anlayışı ile başarmak istediklerini özetler niteliktedir. Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere onun nihai amacı İstanbul Türkçesini önce Osmanlı sınırları içerisinde yaşayan Türkler, ardından da tüm Türk milleti için ortak dil haline getirmektir (Ömer Seyfettin, 2011: 691):

> "Ben Orhan Bey'in dehası karşısında secde ederim. Ona kadar tabiî lisanlarıydı, bu kadar yüksek eserler yazılmamıştı. O, **İstanbul lehçesini bütün Türk milletine sevdirdi**. **İstanbul lehçesi onun sayesinde bütün bir milletin samimî lisanı oldu.** Ona kadar herkes ya Acem'i ya Frenk'i taklit ediyordu. O ne Frenk'e ne Acem'e baktı. Ne de âşık sazlarını, tekke neylerini taklit etti. Gözlerini kendi ruhuna çevirdi. Türk hissini duydu. Kahramanlıklarını, hikâyelerini, mevzularını, lisanını hep Türk vicdanında buldu..." diye takdirden kendini alamıyordu.

Ömer Seyfettin, dil anlayışını sadece olumlu özellikler yüklediği kurmaca kahramanlarla değil negatif özellikler yükledikleriyle de dile getirir. *Küçük Hikâye'*nin şair ve filozof kahramanı Sait'in "En birinci meziyeti, Türkçe kelimeleri atarak Osmanlıca addettiğimiz Arapça ve Acemce kelimeleri, hassaten Arapça, Acemce terkipleri, vasf-ı terkibîleri bol bol kullanmasıdır". Birkaç şiirine Fransızca başlık bile koymasına rağmen eserlerinde asla Türkçe kullanmayan Sait, yazdığı iki büyük şiir kitabında "İlâç için olsun bir Türk kelimesi ağzından kaçırmamıştır". Sait, o kadar şedit bir Osmanlıdır ki Türkçe kelimeleri dahi Arap ve Acem tecvidine uydurur. Bu yüzden *Yeni Lisan* adı altında Osmanlıcayı Türkleştirmeye kalkan "vahşîler" ona garazdırlar; ancak lehindeki Osmanlı kamuoyundan korkarak itiraz edemezler (Ömer Seyfettin, 2011: 288).

Buna karşın aydınlar dahi onun şiirini ağdalı dili sebebiyle anlamazlar. Bununla birlikte şiirini anlamadıkları halde uzun uzun alkışlarlar. Kulüp üyeleri arasından şiirini anlayabilen tek kişi, aynı zamanda hikâyenin anlatıcısı olan Muslihiddin Bey'dir. Hikâyenin devamında Diyamandis, ona yavaşça şiirin manasını anlamadığını söyler. Muhiddin Bey bunun nedenini sorduğunda ise "Türkçe değil", "Fransızca da değil", "Rumca da değil" şeklinde yanıt verir. Bunun üzerine Muhiddin Bey Osmanlıcanın birçok Arapça, Farsça kelimeden; Arapça, Farsça kaidelerden oluşan karışık ve sun'î bir dil olduğunu ve içerisinde birkaç fiil dışında pek az Türkçe

kullanıldığını belirterek durumu izah eder ve “Dünyanın hiçbir yerinde üç lisanın kaidelerini kabul etmiş bir millet” olmadığını belirtir (Ömer Seyfettin, 2011: 291). Bu diyalog Ömer Seyfettin’in her milletin bir dili olacağı, karma bir dilin yaşamasının ve anlaşılmasının mümkün olmadığı tezini doğrulamak üzere hikâyeye eklenmiş görünmektedir.

Piç hikâyesinde Türkçe konuşmanın, Türk olabilmenin başlıca koşullarından birisi olduğu, babasının Fransız olduğunu annesinin son nefesindeki itirafıyla öğrenen Ahmet Nihat karakteri üzerinden işlenir. Türkçe konuşmayacak kadar “nefretinde taassup gösteren” bir karakter olarak kurgulanan Ahmet Nihat, Türk ve Türklüğe benzer her şeyden tiksinirken Fransızca konuşmakla sürekli övünür ve zamanının çoğunu Beyoğlu'nda levanten arkadaşlarıyla geçirir. Babasından ve akrabalarından nefret eder, niçin Fransız doğmadığına ah eder (Ömer Seyfettin, 2011: 242) ve bir gün ölüm döşeğindeki annesinin itirafı ile gerçek babasının Dubois adında bir Fransız doktor olduğunu öğrenir. Babasını bularak onun ismini alır ve dinini Katolik olarak değiştirir.

Yazarın “Tanıdığım Ahmet Nihat katolik olabilir. İnancını elbise gibi değiştirebilen, vicdanını adi bir eşya gibi satan insanlar bu dünyada az değildir. Lâkin İstanbul'da doğan, anası Türk, babası Türk olan, Türkçe konuşan bir aileden çıkan, damarlarında Türk kanı akan bir Ahmet Nihat milliyetini değiştiremez, Fransız olamaz, yalnız kendini aldatır” (Ömer Seyfettin, 2011: 241) şeklindeki ifadeleri, dil unsurunu dinden üstün, milliyet ile aynı seviyede gördüğünü ortaya koyar. Ona göre kişinin Türk kökenli ve Türkçe konuşan bir aileden gelmesi, onun Türk olması anlamına gelir; çünkü milliyet değiştirilemez. Hikâyenin sonunda Ahmet Nihat’a “Anladım, lakin zaten Türk değilmişsiniz ki... Piçmişsiniz!..” demesi yazarın bu fikrinin aşırı bir ifadesi olarak düşünülebilir.

Aynı görüşü, *Bilgi Bucağı* başlıklı hikâyesinde mizahi bir dille yine negatif bir kahraman olarak kurgulanan Efruz Bey üzerinden savunur. Türkiye’deki Türklerin Türk olmadığını, asıl Türklerin Amerikalılar olduğunu ileri süren Efruz Bey’e, tarihte bazı milletlerin dillerini kaybettikleri hatta dinlerini değiştirdikleri halde, milliyetlerini koruduklarını söyletir. Örneğin Yahudiler lisanlarını kaybettikleri halde, milliyetlerini korumaktadır. Bugün Türkiye'deki Yahudiler İspanyolca konuşmaktadır; ancak Yahudilik bakidir. Benzer şekilde asıl Türkler olan Amerikalılar, lisanlarını kaybetmişlerdir ve İngilizce konuşurlar; ancak onların da milliyetleri Yahudiler gibi

bakidir (Ömer Seyfettin, 2011: 1209). Burada, Ömer Seyfettin karşı olduğu görüşleri, gerçek Türklerin Amerikalılar olduğunu bir kurgu kahramana (Efruz Bey) söyleterek kendi argümanlarının tersini savunanların görüşlerinin de Efruz Bey'inkiler kadar gülünç olduğunu anlatmaya çalışmaktadır. Karşı olduğu görüşleri komikleştirerek itibarsızlaştırmak Ömer Seyfettin'in önemli özelliklerindendir. Çürütmek istediği düşünce tarzını, bu kişiyi temsil eden kişiyi mizah gücüyle itibarsızlaştırarak, küçük düşürerek, kendi fikri karşısında ezerek aktarır. Bunun için bilhassa ikili konuşmalara başvurur (Dizdaroğlu, 1964: 26).

*Küçük Hikâye/Tatlısu Frenkleri"*nde anlatıcı Muslihiddin Bey'in dilinden aktarılan anlatıya göre Osmanlıca henüz yalnız edebiyat ve tahrir lisanıdır; ancak Türkiye'deki Türkler bunu bugüne kadar kabul etmemiştir. Aralarında hep Türkçe konuşur, asla Arapça ve Farsça kaideleri kullanmazlar; hükûmetin zorla vazettiği terkipli ıstılahları bile bozarlar. Örneğin mülâzım-ı evvel, mülâzım-ı sânî yerine "evvel mülâzım", "sânî mülâzım" derler. Tanzimatçılar halka Osmanlıcayı öğretememiştir. Bu işi "Osmanlı Kaynaşma Kulübü" yapacaktır. Terkipler hep Arapça, Acemce olacak, kelimelerin cemleri Arapça, Acemce kaidelerle yapılacaktır (Ömer Seyfettin, 2011: 291).

Ömer Seyfettin'in 1914 yılında yayınladığı bu hikâyesinde savunduğu dil anlayışı, Ziya Gökalp'in *Türkçülüğün Esasları* (1923) kitabında ileri sürdüğü görüşler ile benzer içeriktedir. Gökalp bu eserinde gençliğinde Taşkışla'da hapis bulunduğu sırada, erlerin mülâzımı evvele (üsteğmen), "evvel mülâzım", mülâzımı sânîye "sânî mülâzım" (teğmen), Trablusgarp'a "Garb Trablusu", Trablusşam'a, (Şam Trablusu) demelerinin kendisinde Türkçeyi ıslah (iyileştirme) için Arapça ve Farsça kelimeleri değil; bütün Arapça ve Farsça kaideleri (kuralları) atmak gerektiği fikrini uyandırdığını ifade eder. Arapça ve Farsça kelimelerin Türkçesi bulunmayanlar kullanılmaya devam edilmeli; Türkçesi olanlar ise terk edilmelidir (Gökalp, 1968: 9).

Ashab-ı Kehfimiz, Ömer Seyfettin'in dil konusunda savunduğu görüşlerin izlenebileceği başlıca eserlerden bir diğeridir. Dikran Hayıkyan adını verdiği, bir Ermeni genci karakterinin hatıraları üzerinden II. Meşrutiyet ve sonrası Osmanlı aydınlarının yaşadığı kafa karışıklığını anlatan yazar, gayrimüslimlerin millet olgusunu ve dilin önemini anlamalarına karşın Türklerin bunu kavrayamadıklarını belirtir. Türk aydının milliyet ve dil konusundaki geri kalmışlığını ise Niyazi Bey karakterine söylettiği ifadeler üzerinden anlatır. Niyazi Bey'e göre Osmanlı ülkesinde "Türk,

Türklük, Türkiyat" kelimelerinin karşılıkları olmadığı gibi "Türkçe" diye bir lisan da yoktur. Osmanlılar, dil bilimin "Her lisan bir lisandır" kuralını asırlarca evvel bozarak "Osmanlıca" namında üç lisanın birleşiminden oluşan yeni, yapay bir dil yaratmıştır. Halk bu yapay, bu zengin dili kabul etmez ve kullanmazsa da şairler, edebiyatçılar, hükümet bu "Osmanlıca" lisanını yazar ve konuşur. Türkçeyi ise yalnızca halk ve kadınlar kullanır. Her ne kadar lisanlar arasında kelime geçişleri olduğunda başka dile geçen kelimeler, geçtikleri dilin kurallarına uysa da Osmanlıcada bunun tersi bir durum söz konusudur: Arapça kelimeler Arapça, Acemce kelimeler Acemce kalmışlardır. Ancak halk ve kadınlar, aydınların aksine bu kurala uymaz; bu kelimelerin telâffuzlarını bozarak Türkçeye göre değiştirir (Ömer Seyfettin, 2011: 310).

Niyazi Bey'e göre mevcut "Osmanlılık" yalandan başka bir şey değildir. Rumların, Ermenilerin, Bulgarların, Sırpların, Arapların, Arnavutların, Osmanlıların ayrı patrikhanesi, ayrı lisanı, ayrı mektepleri bulunmaktadır. Böylesi bir ortamda gerçek anlamda "yekpare, yekvücut" bir Osmanlılığın ortaya çıkması mümkün değildir. Nitekim Tanzimat'ın yaratmak istediği "Osmanlılık" henüz doğmamıştır. Tanzimat cinsin, mezhebin arasında müsavat [eşitlik] ilân ederek, onların ya hiç olmamasını ya da bir olmasını isterler. Ancak bu büyük emeli yalnız kâğıtlara yazar, kanunlara geçirir, yani hayalde bırakır, uygulamaya koyamaz. Hâlbuki "yekpare, yekvücut Osmanlılık için tek bir lisan, tek bir milliyet, tek bir din, tek bir terbiye, tek bir tarih, tek bir maarif" gerekmektedir. Osmanlı topraklarında yaşayan bütün unsurları kaynaştırıp "tek bir lisan ile konuşturmadan, tek bir terbiye ile tek bir maarifle yetiştirmeden 'yekpare, yekvücut' bir müessese" tesis etmek mümkün değildir. Bu nedenle "yeni bir lisanla, yeni bir ahlâkla, yeni bir gaye ile, yeni bir din ile, yeni bir terbiye ile yeni 'Osmanlı' milliyeti" yaratılmalıdır (Ömer Seyfettin, 2011: 311-313).

Hikâyenin bir diğer ilginç karakteri Doktor Eserullah Natık'a (bu karakter Rıza Tevfik'i andırır) söylettikleri de benzer şekilde dilbilime tamamen aykırı şeylerdir. Türkiye'nin "en alimi, en büyük feylesofu" olarak tanınan Eserullah Natık'a göre bugün "kibar bir Osmanlı" asla Türkçe kelimeye, Türkçe sarf kaidelerine tenezzül etmez. Zaten kendilerinin -yani Kaynaşma Kulübünün- tasavvur ettiği Osmanlıca kısmen başlamıştır. Birbirine yabancı üç ayrı dil birleşip bir araya gelebildiğine göre, on ayrı dil ve kaideleri de birleşip bir arada yaşayabilir. Ancak hikâyenin Ermeni anlatıcısı Hayıkyan böyle düşünmemektedir. Kendi kendisine Eserullah Natık'ın ileri sürdüğü gibi bir Osmanlıcanın yaşayıp yaşamadığını sorar ve cevabını "hayır" olarak verir.

Nitekim Osmanlılık iddiasında bulunan Türkler bile sadece yazarken, şiir düzerken Arapça, Farsça kaidelerle, kelimelerle yapılmış yabancı terkipler kullanmaktadır. Konuşurken sarf ettikleri cümleler hep kısa, hep tabiî olup Arapça, Farsça kelimeleri kendi tecvitlerine uydurmaktadırlar (Ömer Seyfettin, 2011: 322).

Lisanların tesis edilemeyeceğini her müessese gibi kendi kendine teessüs edeceğini (kurulacağını) belirten Hayıkyan, toplumbilimin bu hakikatini kabul etmeyenlerin birçok defalar aldandığını ileri sürer. 1880 yılında icat olunan Volapük dilini örnek vererek hiçbir yapay dilin uzun süre varlığını sürdüremeyeceğini ifade eder. Moda olduğu on sene içerisinde iki yüz seksen Volapük kulübü kurulmuş, yirmi beş tane bu dilde gazete çıkmış ve sadece Paris'te bu dili öğreten on dört dershane açılmış olmasına karşın Volapükçe kısa zaman içerisinde kaybolmuştur. Nitekim bugün dünyanın herhangi bir yerinde bu dili bilen bir insana rastlamak pek mümkün değildir. Aynı şey Esperanto dili için de geçerlidir. Bu yüzden Osmanlıların dili, Türkiye dışında hiçbir yerde konuşulmayan ve yazması oldukça kolay olan Ermenice olmalıdır (Ömer Seyfettin, 2011: 322).

Osmanlı Kaynaşma Kulübü üyelerinin her biri dil konusunda farklı fikirler savunur. İbranicenin, en mükemmel lisan olduğunu ileri süren Doktor Eserullah Natık Latince ya da İbraniceden birisinin, Hasan Rudi Bey Latincenin, Hoca Bali Efendi, Celâl Mün'im ve Şair Hâmit Bey Osmanlıcanın ortak dil olarak benimsenmesini teklif ederler. Çeşitli tartışmalardan sonra Osmanlılığı teşkil eden bütün kavimlerin dillerinden kelimeler, kaideler alınması ve Türkiye'de yaşayan bütün unsurların dillerinden oluşacak bir Osmanlıcanın ortak dil olarak benimsenmesi kabul edilir. Ermeniceden, Bulgarcadan, Rumcadan, Arnavutçadan, Sırpçadan, Ulahçadan, kelimeler, bilhassa da "sarf u nahiv" kaideleri [gramer kuralları] alınacak, ayrıca bu yeni dile daha genel bir nitelik kazandırmak amacıyla İngilizceden nida harfleri, Almancadan harf-i cerler, Fransızcadan resmî, hususî elkaplar [unvanlar] alınacaktır. Böylesi "umumî, âlî, mükemmel bir Osmanlıca" belki de bütün dünya tarafından kabul olunacaktır (Ömer Seyfettin, 2011: 319-322).

Ömer Seyfettin Türklerin uyanması ve ilerlemesi için Osmanlıcanın terk edilerek halkın konuştuğu Türkçenin milli dil haline getirilmesi gerektiğini savunur. Ziya Gökalp'in (2009: 20) de belirttiği gibi o, edebiyatımızın yeni bir lisanla canlanacağına, milletimizin bu lisanla kurtulacağına sarsılmaz bir imanla inanmakta ve bunu yazılarıyla telkin etmektedir. Dikran Hayıkyan'ın, Ermeni arkadaşlarından

birisinden aldığı Fransızca *Merucre de France*[26] dergisinin 16 Ağustos 1912 tarihli nüshasında yer alan *Türkler Millî Bir Ruh Aramakta* başlıklı makalede okuduklarından rahatsız olmasının nedeni de budur. Çünkü makalede yazılanlar, Türklerin de dillerinin öneminin farkına vararak kımıldanmaya başladığını göstermektedir. Söz konusu makalede üzerinde durulan bir Türk ruhu arayan kişiler, "Osmanlıca namı altında devam eden Arapça, Acemce, iskolastik, karışık lisanı bırakmaya, konuşulan, tabiî halk lisanıyla edebiyat yapmaya" çalışanlar; başka bir ifadeyle Genç Kalemler dergisi etrafında toplanan Ömer Seyfettin ve arkadaşlarıdır. O, savunduğu dil anlayışının aldığı tepkilerin nedeninin, Türklerin uyanmasını istemeyen dış güçler ve onların yerli işbirlikçileri olduğunu düşünmekte ve bunu hikâyesine bu şekilde yansıtmaktadır.

Ömer Seyfettin hikâyesinde, Ermeni milliyetperverliği uğruna eşinin Türkçe yazmasını kıskanan bir kadın karaktere yer vermesi, millet olabilmenin başlıca unsurlarından birisi olan dil konusunda ve milli bir dilin tesisinde ve yaşatılmasında kadına verdiği önemin göstergesidir. Hayıkyan'a daha tanıştıkları gün milletini sevmesini telkin eden Hayganoş, evlendikten sonra onun hatıralarını Türkçe kaleme aldığını fark edince çok üzülür ve gözleri yaşarır. Rahatsızlığını "Niçin Türkçe yazıyorsun, Ermenice fena mı, kaba mı, âdi mi?" diye sorarak ifade eder. Hayıkyan bu sözleri ve Türkçeyi kıskanması nedeniyle gözünde büyüyen Hayganoş'u teselli etmek ister. Ağlamamasını, bu defteri çok eskiden yazdığını söyler. Bunun üzerine Hayganoş ondan defteri yırtmasını ister. Hayıkyan bu Türkçe defteri yırtmaya kıyamaz. Kendi kendine bir kadın kadar hassas bir milliyetperver olamayacağını itiraf ederek defteri eşinin göremeyeceği bir köşeye saklamaya ve orada "tıpkı Ashab-ı Kehf'in mağarasına düşmüş bir demet yosun gibi" uyuması için bırakmaya karar verir (Ömer Seyfettin, 2011: 340). Hikâyenin sonunu bu şekilde bağlayan Ömer Seyfettin, sadece kadınların dilin nesiller boyunca aktarılmasındaki önemini vurgulamaz; bunun yanında Yeni Lisan anlayışı karşısında her geçen gün biraz daha güç kaybettiğini düşündüğü Osmanlıca'yı da düzdeğişmeceli olarak tarihe gömer.

Çok dil bilen; ancak Türkçe konuşmayan kozmopolit tipler Ömer Seyfettin hikâyelerinde sıklıkla karşımıza çıkan karakterlerdir. *Simeler*'in Gayet Büyük Bir

26 Landau (1999: 55) ve Sadoğlu (2010: 171-172) "Türkler Bir Ruh-ı Millî Arıyorlar" başlıklı otuz beş sayfalık makalenin P. Risal imzası ile Tekin Alp (Moiz Kohen) tarafından Fransızca olarak kaleme alındığını ve Türkçeye tercüme edilerek *Türk Yurdu* dergisinde 5 Eylül 1912 tarihinden itibaren birkaç sayıda yayınlandığı bilgisini vermektedir.

Adam'ı bunlardan birisidir. On yedi dil bilen: İngilizle İngilizce, Fransızla Fransızca, Rumla Rumca, Arnavutla Arnavutça, Yahudiyle İspanyolca konuşan, Gayet Büyük Bir Adam; yalnızca Türklerle kendi anadillerinde konuşmaz, onlarla Osmanlıca konuşur (Ömer Seyfettin, 2011: 360). *Primo Türk Çocuğu*'nda ise Selanik'te otele giden Kenan Bey'in "Oda var mı?" sorusu karşısında garson anlamamış gibi yüzüne bakar ve Türkçe bilmiyor gibi yaparak Rumca "Malista" [evet] der. Fakat karşısındakinin Rumca bilmediğini fark edince kötü bir Yahudi Fransızcasıyla "var var, buyurun!" der (Ömer Seyfettin, 2011: 374). Yine aynı hikâyede Kenan Bey'in bindiği tranvay tıklım tıklım dolu olduğu halde bir kişi bile Türkçe konuşmamaktadır (Ömer Seyfettin, 2011: 378).

Ömer Seyfettin hikâyelerinde karşımıza çıkan bir diğer ilginç tip de uzun yıllardır İstanbul'da yaşamasına karşın Türkçe öğrenemeyen karakterlerdir. *Tütün*'ün kendi ana lisanını unuttuğu halde Türkçeyi öğrenemeyen Sudanlı ihtiyar aşçısı Şulever bacısı (Ömer Seyfettin, 2011: 839), *Primo Türk Çocuğu*'nun Grazia'sı ve sonradan büyük bir dönüşüm geçirecek olan oğlu Primo'su (Ömer Seyfettin, 2011: 378), *Muhteri*'nin (Yeni Mecmua, 24 Ocak 1918) Mısır milliyetçisi Mehmet Bacanak Bey El-Rıza'sı ve Efruz Bey'in otuz senedir İstanbul'da oturan Çerkez kökenli annesi (Ömer Seyfettin, 2011: 1136) neredeyse hiç Türkçe bilmeyen tiplerdir.

Ömer Seyfettin sadece "eski lisan" olarak adlandırdığı Arapça ve Farsça kural ve kelimelerin egemen olduğu Osmanlıcaya karşı olduğu gibi Batı dillerinin gramer kuralları ve kelimelerinin hatta harflerinin benimsenmesine de karşıdır. *Bahar ve Kelebekler*'de (1911), Büyüknine'nin torununa "Şimdi siz Frenk mürebbiyeler elinde büyüyor, kendi lisanınızın güzelliklerini tanımıyor, başka memleketlerin, başka şeylerini öğreniyorsunuz. Onlara benzemek istedikçe, kendi benliğinizden uzaklaşıyor, etrafınızdan nefret ediyor, hakikaten sevinçten, saadetten mahrum kalıyorsunuz" (Ömer Seyfettin, 2011: 171) şeklindeki sözler bu anlayışın bir uzantısıdır. Yine *Koleksiyon*'da Mösyö Durant'ın "yeni ve kaynaşmış Osmanlı milleti" için Latin Harfleri ile birlikte Latin lisanının da kabul olunmasını önermesi ve buna Avrupa devletlerinin de destek vereceğini ifade etmesi (Ömer Seyfettin, 2011: 279) aynı doğrultuda değerlendirilebilir.

Burada Ömer Seyfettin, birçok hikâyesinde yaptığı gibi savunduğu ya da karşı çıktığı görüşleri yarattığı kurgu karakterlere söyleterek mesajlarını doğrudan okuyucuya aktarmaya çalışır. O, Şemsettin Sami'nin her dilin bir dil olduğu; dolaysıyla

Arapça, Farsça ve Türkçenin birleşiminden oluşan bir dilin yani Osmanlıca diye bir dilin olamayacağını görüşünü, *Ashab-ı Kehfimiz* yanında *Tatlısu Frenkleri* (2011: 288), *Hürriyet Bayrakları* (2011: 252), *Bilgi Bucağında* (2011: 1197-1205) vb. hikâyelerinde de benzer bir yaklaşım içerisinde işler. Onun dil konusundaki bu yaklaşımı milliyetçilik yaklaşımının bir devamı niteliğindedir. Nasıl ki birçok unsurun bir araya gelmesiyle oluşan Osmanlı diye bir milletten bahsedilemezse üç dilin bir araya gelmesiyle de Osmanlıca diye bir dilden bahsedilemez. Başka bir ifade ile Osmanlı diye bir millet olmadığından Osmanlıca diye bir dil de yoktur.

Üstelik bu tabii gerçekliği gayrimüslimler de bilmektedir. Öykünün başında Osmanlıcı iken sonradan Yunan milliyetçisi olan Diyamanidi Efendi, "Osmanlı Kaynaşma"sının lisanının "İspiranto" olmasına nasıl bakılacağı sorulduğunda gülerek "Türklerin zaten lisanları yok, onlar belki kabul edebilirler. Fakat Rumların beş on bin senelik mükemmel lisanları, edebiyatları var. Hiç Ermeniler, Ermeniceyi bırakırlar mı?" (Ömer Seyfettin, 2011: 318) cevabını vererek bunun imkânsızlığını ifade eder. Zaten böylesi bir kaynaşmaya, Türk oldukları halde kendi milliyetlerinin ve dillerinin farkında olmayan aydınlar dışında kimse inanmamaktadır. Ayırıca Diyamanidi, Türklerin lisanları olmadığını söyleyerek aslında kinaye yapmakta; Türk aydınlarının kendi dillerinin güzelliğinin farkında olmadıklarını ve boş bir Osmanlılık hayali peşinde koştuklarını ima etmektedir.

Ludwik Lejzer Zamenhof tarafından 1887 yılında geliştirilen Esperanto dili Ömer Seyfettin'in hem düz yazılarında hem de hikâyelerinde sıklıkla değindiği bir konudur. Farklı dilleri konuşan insanların kolayca anlaşması için geliştirilen Esperanto, 1900'lerin başında önce Rusya ve Almanya'da ardından da diğer Avrupa ülkelerinde görünürlük kazanır ve 1905 yılında ilk *Uluslararası Esperanto Konferansı* Fransa'da toplanır (Tonkin, 1997: 71-72). Ancak başlangıçtaki geniş ilgiye karşın fazla yaygınlaşmaz ve kendinden beklenen başarıyı gösteremez. Ömer Seyfettin, yapay bir dil olması sebebiyle Osmanlıca ile Esperanto arasında bir benzerlik ilişkisi kurar ve Esperanto gibi Osmanlıcanın da varlığını koruyamayacağını belirtir. *Ashab-ı Kehfimiz*'de diğerleri gibi Esperanto'nun da Osmanlıların dili olup olamayacağını tartıştırır ve bunun mümkün olmayacağı sonucuna vardırır. *Hürriyete Layık Kahraman*'da (1919) ise farklı etnik topluluklara mensup Osmanlı vatandaşlarından oluşan kalabalığın birbirini iyi anlayamadığını fark eden Efruz Bey'e, "biribirlerinizin lisanını bilmiyorsanız Esperanto dilini öğreniniz" (Ömer Seyfettin, 2011: 1154)

şeklinde tavsiyede bulundurarak bunun ne kadar absürt bir fikir olduğunu göstermeye çalışır.

Aydınlar ile halkın konuştuğu dilin aynı olmamasının sonucu ortaya çıkan komik ya da trajik komik olaylar da Ömer Seyfettin'in hikâyelerinde ele aldığı başlıca konular arasındadır. Örneğin *Gayet Büyük Bir Adam*'da (1914) "embriyoloji" uzmanı iki aydır oda kirasını ödemediği hana fark ettirmeden girmeye çalışırken hancının onu beklemekte olduğunu fark ederek bir gün sonra ilan edilecek olan (II.) Meşrutiyet ile ilgili olduğunu ve bilim adamlarına hak ettiği değerin verilmeye başlandığını zannederek fenerini nerede kapattığını soran hancıya "…Bilakis hezaran re's bîidée sad hezaran eşi'a-i hürriyet îkad ettim" der. Ardından da "Söylediğimi anlamadın mı?" diye çıkışır. Hancı ise anlamadığını belirterek neden Türkçe konuşmadığını ve "boyuna lügat paraladığını" sorar. Bunun üzerine "embriyoloji" uzmanı, Osmanlıca'nın ilmi bir lisan olduğunu ve halkın kullandığı Türkçe ile söylenemeyeceğini belirtir. Bunun üzerine hancı "öyleyse sus, hiç söyleme" der ama o yine de cümleyi "Fener filan söndürmedim. Bilakis binlerce fikirsiz kafada yüzbinlerce hürriyet ışığı alevlendirdim" şeklinde çevirerek konuşmaya devam eder (Ömer Seyfettin, 2011: 352). Bu diyalogda görüldüğü gibi yıllardır Osmanlı'da aydınlar, halk ile aynı dili konuşmadıkları gibi halkın onları dinlemek istememesine karşın konuşma edimini sürdürmektedir. Kitapların ve gazetelerin okunmamasındaki temel neden budur. Atilla İlhan'ın (2011: 301) da belirttiği gibi o, Türkçeleşme ile halk ile aydının, aynı dili konuşmasını sağlamak, aradaki kopukluğu gidermek istemektedir.

Türkçe Reçete hikâyesinde de aynı konuyu farklı bir olay örgüsü etrafında işler. Bu sefer anlaşılmayan dil Osmanlıca değil Fransızcadır. Hikâye kahramanı Belkıs kendisini iyileştirmesi için eve çağırdığı doktorun bir Türkçe reçete yazdığını göründe durumu yadırgar ve "Türkçe reçete olur mu hiç?" diye sorar. Doktorun "Niçin olmasın?" cevabı karşısında doktorun mutaassıp Türkçülerden olduğunu düşünür ancak öyle olmadığını öğrenince hayretini "Eey, niçin Türkçe yazıyorsunuz?" ifadesiyle dışa vurur. Doktorun "Yapacak eczacı belki Fransızca el yazısı okuyamaz." şeklindeki cevabı tam da Ömer Seyfettin'in yukarıda da ifade edilen görüşlerini özetler niteliktedir (Ömer Seyfettin, 2011: 849).

Ömer Seyfettin "Millî Lisan" akımını doğaya uygun bulduğu için savunmasına paralel şekilde, arınmış dil akımını da yine "doğaya aykırı sayması nedeniyle reddetmektedir. *Bilgi Bucağında* bu tutum, Efruz Bey'in "tayyare"den "uçkuç" şeklinde

bahsetmesi ve “tebrik ederim” yerine “kut itergam” demesi gibi örneklerle alaya alınır. Erdem’e (2015: 99) göre yazarın dilde özleşme karşıtlığı, bu alanda ırkçılığı benimsemediği, dolayısıyla toplumsal alanda da “Türkleşmiş” bulunan unsurlara karşı bir hoşgörü potansiyeli taşıdığı şeklinde yorumlanabileceği gibi, diğer alanlardaki muhafazakârlığını dile de taşıdığı ve asıl karşı çıktığı öğenin özleşme değil yenilik olduğu şeklinde de değerlendirilebilir. Diğer eserleri göz önüne alındığında ilk görüşün daha doğru olduğu değerlendirilmektedir.

Son yıllarda kendisinin de içerisinde olduğu genç aydınların halkın kullandığı dille yazmaya başlamasının Türklük düşmanları ve dilin önemini kavrayamamış aydınlarda rahatsızlık yarattığını ileri süren Ömer Seyfettin, gazete ve dergilerin millet hayatında büyük rol oynadığını savunan bir düşünürdür. Bu nedenle bütün hikâyelerini dönemin hatırı sayılır okuyucusu olan gazete ve dergilerinde yayınlamıştır. Hikâyelerinde de zaman zaman bunun üzerinde durur ve Türkçü yayınların, gayrimüslimlerde ve Türkçenin önemini kavrayamamış aydınlarda rahatsızlık yarattığını belirtir. *Simeler* (1914) başlıklı hikâyesinde, bir derginin Yeni Lisan ve Yeni Hayat hareketleri aleyhinde faaliyetler yürüttüğünü ve “millî cereyanı asker bozuntusu iki üç muharrire” atfettiğini (Ömer Seyfettin, 2011: 355) ifade eder.

Yine, *Tatlısu Frenkleri’*nde Selanik’te yayınlanan Türkçe gazetelerin Kaynaşma Kulübünün Bulgar üyelerinden Nikefor Koştanof’un çetecilik yaptığını ve daha geçen ay içinde arkadaşı olan bir Ulah çete reisini boğarak suya attığını yazmalarından duyulan rahatsızlığı dile getirir. Aslında bu gazeteler doğruları yazdıkları için Türklük düşmanları tarafından “Türkçe paçavralar” olarak nitelendirilmektedir. Koştanof her ne kadar Sorbonne’dan mezun nitelikli bir aydın olsa da böylesi bir cinayeti işlemiştir; çünkü kendisi Bulgar milliyetçisidir ve milleti için çetecilik yapmak ve cinayet işlemek de dahil her türlü kötülüğü yapabilecek bir kişidir (Ömer Seyfettin, 2011: 297). Selanik’te yayınlanan Türkçe gazetelerde Koştanof’un gerçek yüzünün ortaya konulması, basının halkı bilgilendirmek ve uyarmak noktasında ne kadar önemli rol oynayabileceğini göstermektedir.

Ömer Seyfettin dil alanında yaşanan olumlu gelişmelerden duyduğu mutluluğu da belirtir. *Ashab-ı Kehfimiz* (1918) kitabının ön sözünde Balkan Savaşı sonrasında konuşulan tabiî dile, millî edebiyata, millî sanata, milliyet mefkûresine önem verilmeye başlandığını; 1913 yılında eseri kaleme aldığı sırada kurguladığı karakterlerin o dönemde normal kabul edilen siyasî iddialarının, beş yıl içerisinde “mübalâğa” gibi görünmeye başladığını ifade eder (Ömer Seyfettin, 2011: 299). Son

yıllarda konuşulan tabiî Türkçe ile şiirler, kitaplar yazılmakta, konferanslar verilmekte; hatta yavaş yavaş Türkçülük diye bir mefkûre bile canlanmaktadır (Ömer Seyfettin, 2011: 323-324). Giderek uyanan Türk gençliği, Yeni Lisan adı altında gerçek Türkçeyi, konuşulan güzel ve ahenkli dili ortaya çıkarmak, "gayri milli Enderun edebiyatının" yadigârı olan o eski tertipli ve muğlak edebiyat dilini bırakmak istemektedir (Toprak, 2017: 24). Milliyetçilik akımı etrafında bir basın ortaya çıkmıştır. Artık edebiyatçılar konuşulan tabiî dille yazmaya, şairler millî edebiyatı, millî şiiri, millî vezni meydana çıkarmaya; hukukçular millî hukuku; ahlâkçılar millî ahlâkı, terbiyeciler millî terbiyeyi bulmaya çalışmaktadır. (Ömer Seyfettin, 2011: 1108).

Ömer Seyfettin'e göre dil, Türklerin birleşmesi için birinci vasıtadır. *Ashab-ı Kehfimiz* hikâyesinde Niyazi karakterine sordurduğu "Kendi lisanını böyle öldürmeğe, katiyen millî edebiyatını satırlara geçirmemeğe ahdetmiş bir millet nasıl olur da millettaşlarıyle birleşebilir?" sorusu onun düz yazılarında da dile getirdiği bu düşüncesinin özeti gibidir. Dilleri bir olmadığı için Osmanlılar, "Memalik-i Osmaniye"nin dışındaki Türkleri hiç tanımamakta, onlarla hiç bir münasebet geliştirememektedir (Ömer Seyfettin, 2011: 310). Türkiye'de Avrupalılar'ın halen var sandıkları Türkler, eski milliyetlerinden, dillerinden öylesine ayrılmışlardır ki Turan'dan gelen bir Türk asla onlara "kan kardeşim!" diye bakamamaktadır (Ömer Seyfettin, 2011: 293). Dolayısıyla dilde birlik sağlanmadıkça Türkiye Türkleri ile diğer Türkler arasında bir birlik tesisi mümkün değildir.

Fon Sadriştaynın Oğlu hikâyesinin şair kahramanı Orhan'ı büyük yapan, onun Türkçeyi ortak bir dil haline getirmeyi başararak Hıyve, Buhara, Semerkant, Kâşgar, Kafkasya, Azerbaycan, Anadolu, İstanbul'da yaşayan Türklerin birbirini anlamasını sağlamasıdır. Ömer Seyfettin, daha önce de vurguladığımız gibi İstanbul Türkçesinin tüm Türklerin ortak dili olmasını savunur ve bu düşüncesini hikâyelerine yansıtır. Bu hikâyedede Orhan Bey karakteri üzerinden bu düşüncesini ete kemiğe büründürür.

Sonuç olarak daha 1911 gibi erken bir tarihte Ali Canip Yöntem ve Ziya Gökalp ile birlikte *Genç Kalemler* dergisini çıkartan Ömer Seyfettin, yönetici elitin diliyle, halkın konuştuğu dil arasındaki uçurumu kapatmak amacıyla dilde sadeleşme hareketini başlatır. Bugün bile kolaylıkla anlayabileceğimiz bir dilde yazan Ömer Seyfettin, milletin üyeleri arasında yatay bir kardeşlik bağı yaratacak ortak bir dilin gelişimi yönünde çabalar (Alper, 2009: 191). Çünkü ona göre ortak bir dil olmadan millet olmak mümkün değildir.

4.1.3 Ömer Seyfettin Hikâyelerinde "Din" Kavramı

Din kavramı ve onun millet kavramı ile ilişkisi Osmanlı'nın son yıllarından itibaren en çok tartışılan konulardan birisi olur. Türkçülük ve İslamcılık akımları arasındaki sınırların muğlaklığı ve geçişkenliği, aydınların önemli bir kısmının bu iki kavram arasında salınıp durmasına neden olur. Tanıl Bora'ya (1998: 115) göre Cumhuriyetin kuruluş dönemine geçişe fikri müdahalede bulunan aydınların secereleri, İslamcılıkla milliyetçilik arasındaki geçişliliğin bir göstergesidir. Türkçülerin önemli büyük bir kısmı, önceden İslamcıyken sonradan Türkçü olmuştur.

Türkçülüğün kurucularından Ziya Gökalp, din ile milliyetçilik arasındaki gerilimi, dini milliyetin aslî bir unsuru olarak tanımlayarak aşmaya çalışan düşünürlerin ilklerindendir. Dönemin pek çok İslamcısına koşut olarak İslam'ın modern-medeni değerlere yatkınlığını işleyerek, bu uyumu yeniden tesis edecek muasır İslam Türklüğünü arar (Bora, 1998: 115). Ömer Seyfettin'in din konusundaki düşünceleri büyük ölçüde Ziya Gökalp'inkiler ile benzerdir. Millet tanımını "dili dilime, dini dinime uyan" (Ömer Seyfettin, 2011: 299) şeklinde yaparak Gökalp gibi dini, milliyetin temel kurucu unsurundan birisi olarak kabul eder (Çalen, 2015:162).

Ömer Seyfettin din konusuna *İlk Namaz* (İzmir, 28 Ocak 1905) gibi erken dönemlerde kaleme aldığı hikâyelerinden itibaren yer verir. Bu ilk hikâyelerinden itibaren ibadet dilinin sade ve anlaşılır olması gerektiğini savunur. *İlk Namaz*'da annesine nasıl dua edeceği sorusu karşısında annnesinin "Evvela İslam olduğum için ey cenâb-ı vâcibül-vücut hazretleri sana hamd ederim, de... Sonra vatanımızın düşmanlarını perişan etmeni senden istirham ederim, de... Sonra da bütün eziyet çeken, hasta olan, felakette bulunan, fakir olan Müslümanların selamet ve sıhhatlerini senden temenni ederim, de... Kendin için, kendi iyi olman ve şeytanın yalanlarına aldanmaman için dua et!" şeklinde cevap vermesi ve oğlundan Türkçe dua etmesini istemesi bu anlayışın yansımasıdır. Bunun üzerine küçük Ömer, "bu basit ve Türkçe duâyı", annesinin dolabındaki "birbiri üstüne duran ve sürekli karıştırdığı 'duâ kitaplarıdır, sakın ilişme!...' ihtarı ile daima men olunduğu, yıpranmış, Arapça, ve esreli üstünlü kitapları der-hatır ederek [hatırlamak]" içinden söyler; ardından da Fatiha suresini okur (Ömer Seyfettin, 2011: 59-60).

Dinin gereklerinin sade ve kişinin anlayabileceği bir dille yapılması gerektiğini savunduğu bir diğer hikâye de *Çanakkale'den Sonra*'dır. Büyük bir umutsuzluk içerisindeki hikâye kahramanı, kendisinin bir milliyeti olmadığını yalnızca "hararetini

hissedemediği, lisanından ve duasından bir şey anlamadığı müphem bir dini" olduğunu ifade eder. Bu anlaşılmaz dili nedeniyle kişi, dininin mabedinde ulviyet duymamakta, önünde derin bir ezeliyet görmemekte, semasında ilahî bir mefkûrenin nihayetsizliklerine dalamamaktadır, tam bir insan olamamaktadır (Ömer Seyfettin, 2011: 487).

İki hikâye bir arada değerlendirildiğinde Ömer Seyfettin'in kişinin inandığı dinden tam anlamıyla bir manevi haz alabilmesi için onun dilini anlaması ve anladığı dilde dua edebilmesi gerektiğini savunduğu ileri sürülebilir. Yazarın milliyete ve sade dile yaptığı vurgu ve özellikle 1917 yılından itibaren yazdığı hikâyelerde dinin tam anlamıyla anlaşılamaması nedeniyle ortaya çıkan olumsuzluklara değinmesi, bu tespitimizi güçlendirmektedir.

İlk Namaz, içten bir dil ile bir yandan yazarın ilk namaz deneyimini okuyucuya aktarırken diğer yandan da dini eğitimin önemine ve annenin çocuğun eğitimindeki; özellikle de dini eğitimindeki yerine vurgu yapar. Bu hikâyeye benzer bir anlatı da *Fon Sadriştayn'ın Oğlu*'nda yer alır. Tüm Türk milletinin uyanışına büyük katkılar yapacak olan milli şair Orhan'ı yetiştiren de *İlk Namaz*'dakine benzer bir anne karakteridir. Orhan her şeyi annesinden öğrenmiştir. Annesinin kendisini "dinî bir vecd içinde" büyüttüğünü, şiirinde duyulan "lirizm"in kaynağının ondan aldığı dinî terbiyenin heyecanları olduğunu belirtir (Ömer Seyfettin, 2011: 692).

Ömer Seyfettin din konusuna değindiği hikâyelerinde sıklıkla Hristiyanlık ve İslamiyet arasında karşılaştırmalar yapar. Bu karşılaştırmaları sonucunda genellikle İslamın, Hristiyanlığa göre daha rasyonel ve doğaya uygun bir din olduğu sonucuna ulaşır. Bu hikâyelerinin en ilginçlerinden birisi de "evlilik meselesini" ele aldığı ve "İslâm aile hukuku ile kendi evlilik anlayışının birbirine uygun düştüğünü" (Gözler, 1983: 17) ortaya koyduğu *Pamuk İpliği*'dir. Yazarın din konusundaki görüşleri, erkeklerin duygu ve düşünceleriyle oynamayı seven, biraz bilmiş, biraz hoppa, daha çok da delidolu bir Ermeni kızı olan Surpik Bagdeseryan ile kendisiyle evlenmek isteyen zengin tüccar Behzat Bey ve Kayserili zengin bir tüccarın oğlu Hamparsum Rupenyan arasında geçen diyaloglar üzerinden verilir.

Behzat Bey, din farkının evlenmelerine engel olabileceğini ima eden Surpik'e İslam erkeklerinin Hristiyan kızlarla izdivaç edebileceğini, Türklerin İslam'ın bu müsaadesinden vaktiyle çok istifade ettiğini, hatta bazı hükümdarların eşlerinin bile Hristiyan prensesler olduğunu, Sultan IV Mehmet döneminde Patriğin buna engel

olmak istediğini ve Şeyhülislam'a hileli sorular sorarak onun Hristiyan kızlar ile nikâh kıymayı yasaklamasına sebep olduğunu, ancak bu yasağın zamanla unutulduğunu anlatır. Surpik ise İslam dininin çok eşlilik ve hülle gibi pratiklerinin evliliği pamuk ipliğine bağlı hale getirdiğini, bu yüzden bir Türkle evlenmeyi asla düşünmeyeceğini, mutlaka bir Hristiyan ile izdivaç edeceğini belirtir (Ömer Seyfettin, 2011: 182-183).

Surpik, Rupenyan ile yaptığı konuşmada ise tam tersi bir tutum takınarak İslam dinini ve onun evlilik pratiklerini övmeye başlar. Ona göre Türklerin dini gayet mükemmel, nikâhları doğaya oldukça uygundur. Tabiata karşı gelmeyen bu din, erkekleri muktedir olabildiği kadar kadın almakta serbest bırakır. Hâlbuki Hristiyanlar, Yahudilerin tek eşlilik uygulamasını benimseyerek izdivaç adı altında yapay sınırlar yaratmış ve kendilerini doğaya aykırı bir yaşama mahkûm etmiştir. Bu yüzden asla bir Hristiyan ile evlenerek "izdivaç zincirini" boynuna geçirmeyecek; eğer genç ve ağzı sıkı bir Türke rastlarsa onunla evlenecektir (Ömer Seyfettin, 2011: 182-183).

Konuşmasının devamında Surpik, bütün düşünenlerin ve düşünebilenlerin İslam dininden olduğunu; İslamın düşünmek, bir düşüncenin üzerinde sabit kalmamak, bir itikat ve zanna bağlanmamak, daima doğruyu, gerçeği taharri etmekten [aramak, araştırmak] meydana geldiğini; böyle yapan herkesin İslam dininden sayılacağını, Hristiyanların ise hiç düşünmediğini "her şeyde hakikat denilen heyulayı [ürkütücü şeyi] takip ederek" sorgulamaksızın kabul ettiklerini ifade eder. Rupenyan onun bu sözlerinden ürkerek kendisinin Cizvitlerin mektebinde okuduğunu, müdürlerinin "gayet muhterem, gayet âli, gayet mübarek bir papaz olduğunu, hakikatten bahsederken onlara "Sakın başka bir hakikat aramayınız. Bütün hakikat Hazret-i Mesih ile gelmiş ve artık dünyada aranılacak ve bulunacak bir şey kalmamıştır!" dediğini, Nutuklarında Latince "Güneşin altında yeni bir şey yoktur"[27] cümlesini daima tekrar ettiğini ve şimdiden sonra da asla yeni bir şey olmayacağını ilave ettiğini anlatır (Ömer Seyfettin, 2011: 190). Surpik'in ağzından verilen bilgiler İslamın ne kadar yeniliklere açık bir din olduğunu vurgularken Rupenyan'ın ağzından verilen bilgiler ise Hristiyanlığın bir o kadar yeniliğe kapalı olduğunu göstermektedir.

Piç (Türk Yurdu, Ağustos 1913), Türklerin İslam dininin koruyucusu olduğu tezini işleyen ilk hikâyedir. Türklerin çekilmesiyle beraber "hain ve zehirli bir çekirge bulutu gibi" Mısır'a üşüşen Avrupalılar, bu zavallı İslam memleketinin bütün hayat damarlarını ellerine geçirir ve "doymak bilmez kudurmuş bir açlıkla, azgın bir hırsla"

27 Ömer Seyfettin Eski Ahit'te (Vaiz, 1/ 9) yer alan bu ifadeye (Nil sub sole novum), *İlk Düşen Ak* (1919) gibi başka eserlerinde de atıf yapar.

Mısırlı Müslümanların kanlarını emmeye başlar. Bütün zenginlik, güç, mutluluk Avrupalıların eline geçer (Ömer Seyfettin, 2011: 237-238).

Ashabı Kehfimiz, Ömer Seyfettin'in Türk ve Müslüman kimliklerini tartıştığı eserlerdendir. Hikâye başkahramanı Hayıkyan'ın 31 Mart Ayaklanması bastırıldıktan sonra hakkında idam cezası verilenlenlerden Hamdi Çavuş ile yaptığı mülakat, yazarın bu konudaki görüşlerini açığa vurur. Hanıkyan'ın Türk olup olmadığını sorduğu Hamdi Çavuş'un kendisinin kesinlikle Türk olmadığını, Müslüman olduğunu söylemesi, dinin başka milliyetin başka bir şey olduğu noktasında ikna edilememesi, Şeriatı getirmek için ne kadar mektepli subay varsa hepsini öldüreceklerini, Jön Türk denilen "dinsiz herifleri" bir tane kalmayıncaya kadar mahvedeceklerini söylemesi (Ömer Seyfettin, 2011: 305), onun ve onun gibilerin (31 Mart İsyanını çıkaranların) ne kadar cahil ve yaptıkları işten ne kadar habersiz olduklarını, din adına giriştikleri isyanla aslında dine zarar verdiklerinin farkında dahi olmadıklarını gösterir. Hayıkyan'ın bütün umumhanelerin ihtilâlcilerle dolduğu, hepsinin ölecek derecede sarhoş olduğu ve alüftelere [iffetsiz kadınlara] sarılarak "Şeriat isterük, diye avazları çıktığı kadar" bağırdığı (Ömer Seyfettin, 2011: 305) bilgilerini vermesi ise din adına hareket ettiğini söyleyen isyancıların aslında dinle bir ilgilerinin olmadığına, bu kişilerin ahlaki yönden zayıf kişiler olduğuna işaret eder.

Ömer Seyfettin'e göre milliyet, dine göre çok daha güçlü bir bağdır. Oysa Türklerin dini taassubu o kadar güçlüdür ki onlara milliyetlerini dahi unutturmuştur. Milliyet unutulduğunda ise dinin fazla bir önemi kalmamaktadır. Çünkü eğitim yoluyla dinin gücü kolayca kırılmaktadır. Niyazi Bey'in "Türkler hakikaten milliyet iddiasında değildiler. Dinî taassupları maarif ilerleyince, yani terakki başlar başlamaz uçup gidecekti. Bu görülüyordu. Hem bu ne âlicenaplıktı? Tarihinden, ananesinden vazgeçmek!..." (Ömer Seyfettin, 2011: 311) şeklindeki sözleri onun milliyeti dinden daha güçlü bir bağ olarak gördüğünü; daha doğru bir ifadeyle dini, milliyetin unsurlarından yalnızca birisi olarak gördüğünü ortaya koymaktadır.

Kaynaşma Kulübündeki din konulu tartışmalar, Osmanlıcılık akımına din açısından yapılan eleştirilerin özeti niteliğindedir. Ömer Seyfettin'e göre din, dil ile birlikte milletin iki temel unsurundan birisidir ve dinleri farklı topluluklardan bir millet yaratmak mümkün değildir. Dolayısıyla Osmanlı milleti fikri bir hayalden başka bir şey değildir. Hikâye kahramanlarından Eserullah Bey, tanzim olunacak yeni "Osmanlı" milletinin muhakkak bir dini olması gerektiğini; Hoca Bali Efendi İslâmlığın; İsevîliğin, Musevîliğin, Saibîliğin birleşmesi ile ortaya çıkmış bir din olduğunu, biraz değiştirilerek

bütün Osmanlılara kabul ettirilebileceğini; Sadullah Behçet ve Hasan Rudi ise dinsiz olmanın daha iyi olacağını ifade eder. Tartışmalardan bir sonuca ulaşamayınca bir süreliğine "dinsiz"likte karar kılarlar. Buna göre Rum, Bulgar, Sırp, Arnavut, Arap, Ermeni, hâsılı bütün Osmanlılar yavaş yavaş dinlerini terk edeceklerdir (Ömer Seyfettin, 2011: 325).

Kulüp üyelerinden Sait Bey, Tanzimatçıların bir kalemde milliyetleri silmelerine ve Türke Türklüğünü unutturmalarına karşın dine dokunamadıklarını; çünkü onların da kendileri gibi, asırlardan beri köklenmiş taassuptan korktuklarını, taassup ortadan kaldırılınca dinin de ortadan kalcağını, Osmanlı'da en fazla mümini bulunan din İslâm olduğundan öncelikle İslâmlığın yıkılması gerektiğini ifade eder. Bunun için Tanzimatçılar ile aynı yol takip edilecek medreseler ve dinî müesseseleri eski halinde bırakılacak, din muasırlaştırılmayacaktır. Böylece muasırlaşan Osmanlılar, muasırlaşmayan dine yabancı kalacaklar ve dinden uzaklacaklardır (Ömer Seyfettin, 2011: 325). Görüşmeler ilerledikçe Hoca Bâli Efendi fikrini geliştirir ve Saibîlik, Musevîlik, İsevîlik ve İslâmın hepsini birleştirerek "Din-i İbrahimî"yi meydana çıkarmayı önerir. "Din-i İbrahimî" milletlerle dinler arasında fark görmeyeceği için (bilâ tefrik-i cins ü millet) evliliğe de izin verecek; böylece bütün Osmanlı vatandaşları kolayca kaynaşabilecektir (Ömer Seyfettin, 2011: 328).

Din ve milliyetçilik arasında ortaya çıkan kutsal bir sentezin sinyalini veren, güçlü dini alt tonlara sahip *Mehdi* (Fabbe, 2019: 96), Ömer Seyfettin'in din konusundaki görüşlerinin en net şekilde izlenebileceği hikâyedir. Hikâye, Serez istasyonunda trene binen ve aynı kompartımanda seyahat eden içlerinde bir hoca ve bir eski kaymakamın da bulunduğu beş Türkün, bir yıl öncesine kadar Türk toprağı olan yerlere üzüntüyle bakmalarını ve Türklerin bu toprakları geri alma ihtimali üzerine sohbetlerini konu alır. Hikâye Serezli genç bir adamın Türk askerinin ne zaman buraları gelip alacağı sorusuyla başlar. Eski kaymakam bunun mümkün olmayacağını söyler ve din konusundaki görüşlerini ifade etmeye başlar. Eski kaymakamın sözleri Ömer Seyfettin'in dine atfettiği önemi yansıtır niteliktedir. Ona göre medeniyetleri, terakkileri, itilaları [yücelme], tarihleri yapan dinlerdir. "Dinler bir kâinatı yıkar, yerine, ikinci bir kâinat kurar". Bireylerin bütün hareketlerindeki esasları kımıldatan, sosyolojinin ana hatlarını çizen dindir (Ömer Seyfettin, 2011: 343).

Serezli gencin Mehdi'nin gelip gelmeyeceğine ilişkin ikinci sorusuyla ihtiyar hoca konuşmaya girer. Bütün Müslümanların gelmesini beklediği Mehdi'nin kesinlikle bir hayal olduğunu belirttikten sonra bu hayalin nereden ve hangi tesirlerle çıktığını

anlatmaya başlar. Müslüman ülkelerin zaman içerisinde güçlerini kaybederek esir düştüğünü; ancak esirliğin ateşli ve ağır zincirleri altında inleyen Müslümanların bir kurtuluş gününden ümidini kesmediklerini, bu ümitlerinin fiile çıkarılmasını tekrar bir gün meydana çıkacak olan on ikinci imama, yani Mehdi'ye atfettiklerini, bu Mehdi'nin Müslümanların "şuursuz bir emniyetle beklediği halasçı [kurtarıcı] hadi [yol gösterici]" olduğunu söyler. Bütün İslam ülkelerinde; Asya'nın, Hindistan'ın, Rumeli'nin, köylerinde, Afrika'nın çöllerinde Müslümanlar hep bir halasçıyı, bir Mehdi'yi beklerler; Mehdi'ye dair birçok masallar, hikâyeler vardır (Ömer Seyfettin, 2011: 344-345).

Ancak Mehdi öyle birden ortaya çıkıp tüm Müslümanları birleştirerek istilacılardan bir anda intikam almayacaktır. Bu konuda izlenecek yol, Kur'anı Kerim'de Rad Suresi'nin yedinci ayetinde "Ve likülli kavmin hâd.." (her kavim için bir yol gösterici vardır) denilerek gösterilmektedir. Buna göre Bosna Hersek'teki Cezayir'deki, Fas'taki, Tunus'taki, Sudan'daki, Mısır'daki ya da başka yerlerdeki Müslümanları halife gidip kurtaramaz. Her milletin çalışarak kendisini kurtarması gerekir. Bunun için her millet esirlikten kurtulan Hristiyan milletlerin halasçılarını taklit etmeli, kendi içlerinden, kendi kavimlerinden kurtarıcı hâdiler yetiştirmeli; içlerinden bir ya da birçok fedakâr kişiler çıkararak silaha sarılmalıdır. Esaretten kurtulan, kafaları bilim ve akıl tutmaya başlayan Müslüman milletler, Hristiyan milletler gibi, aralarında bir "beynelmileliyet" teşkil etmelidir. Bu "İslam beynelmileliyeti" tesis edildiğinde "Hristiyan beynelmileliyeti" yani Avrupalılar, zayıf ve himayesiz gördükleri küçük Müslüman kavimlerinin üzerine hep birlikte yüklenemeyecekler; böylece dünya üzerinde "hak ve hukuk" hâkim olacaktır. Türkler de diğerleri gibi kurtarıcılarının liderliğinde milli bir mefkûreye doğru ilerleyecek, altında inlediği zincirleri kıracak; hatta diğer İslam kardeşlerinin imdadına yetişecektir (Ömer Seyfettin, 2011: 345-346).

Hikâyenin sonunda silindir şapkalı bir Rum kompartımana girer, Türkleri yerinden kaldırır, onların yerine oturur, sigarasının küllerini üzerlerine atar, tükürür, avazı çıktığı kadar Bizans İmparatoru ve Yunan Kralı XII'nci Konstantin için bestelenmiş Fransızca bir şarkıyı haykırır. Kompartımandaki Türkler ise susurak İslamiyetten ümidini kesmiş olan açık fikirli şişman emekli kaymakam da dâhil olmak üzere kutsal kitabın her kavime vadettiği hâdileri düşünmeye ve Türklerin Mehdi'sinin ne zaman ortaya çıkacağını kendi kendilerine sormaya başlarlar (Ömer Seyfettin, 2011: 347).

Ömer Seyfettin'in hikâyelerinde sıklıkla karşılaşılan bir tema da Anadolu'da yaşayan Türklerin aslında Türk olmadıkları, din değiştirmek zorunda kalan Rumlar

olduklarıdır. Buna göre Türkiye'de Sultanın ailesi dışında Türk ailesi bulunmamaktadır. Türkler, Bizans'ı işgal ettiği sırada Rumeli ve Anadolu ahalisi tamamen Rum iken; bu Rumlar din değiştimeye zorlanarak Müslüman yapılmışlar ve Türkleşmişlerdir. Bunlardan birisi de Primo'nun babası Kenan'dır. Grazia, Kenan'ın asla bir Türk olamayacağını babasına bu şekilde izah ettikten sonra onunla evlenebilir (Ömer Seyfettin, 2011: 376).

Türkçü Ömer Seyfettin, modernist Osmanlıcılık kadar, gelenekçi İslâmcılığa da karşıdır (Erdem, 2015: 69). *Primo Türk Çocuğu Nasıl Öldü* hikâyesinde aşçı Emine Hanım'ın büyük ulema efendilerin "Evveli Şam, ahiri Şam" diyerek bir gün mutlaka Hristiyanların galip gelerek Müslümanları İstanbul'dan ve Anadolu'dan süreceğini ve bütün Müslümanların Şam'a toplanacağını daha önceden haber verdiğini söylemesi karşısında Primo'nun "Yuh… Amma batıl fikir ha!" demesi bu tutumun bir yansımasıdır (Ömer Seyfettin, 2011: 400).

Millet tanımını "dili dilime, dini dinime uyan" (Ömer Seyfettin, 2011: 299) şeklinde yapan Ömer Seyfettin'in milliyetçilik anlayışının, büyük ölçüde İslamcı nitelikler taşıdığı açıktır. Örneğin *Beyaz Lale*'de Binbaşı Balkaneski'nin yabancı tanımlaması içerisinde yalnızca Müslümanlar vardır. Oysa hikâyenin başında Hristiyanların sevinç içerisinde olduğunu, Rum çocukların çekilen Türk askerlerine türlü hakaretler ettiğini öğreniriz. Yani Serez'de Türkler yanında Rumlar da yaşamaktadır. Hatta savaş sonrasında Osmanlı'dan alınan toprakların paylaşımı konusunda çıkan anlaşmazlıklar savaşa dönüşmüş, bundan istifade eden Osmanlı ordusu Edirne'yi kurtarmayı başarmıştır. Bu hikâyeden de anlaşıldığı gibi Ömer Seyfettin'in millet tanımı yalnızca Müslüman olan Türkleri içermektedir.

Ömer Seyfettin'in Eski Kahramanlar serisinde yer alan hikâyelerin birçoğunda kahramanlar, devletini çıkarsızca, kalpten seven, cesur kişiler olmaları yanında dindardır. Örneğin *Pembe İncili Kaftan*'ın Muhsin Çelebi'si dindardır; ancak mutaassıp değildir. Din, millet, padişah aşkını ta kalbinde duyanlardandır (Ömer Seyfettin, 2011: 568). *Forsa*'nın Kara Memiş'inin kürek mahkûmu olmasına karşın tek üzüntüsü, abdest alamamasıdır. O, geminin zorlu şartlarına karşın güneşin doğduğu tarafı sol ilerisine alarak gözlerini daima kıbleye çevirir ve beş vakit namazını gizli gizli, işaretle eda eder. Yaşlanınca bir adada kendisine yalnızca kuru ekmek veren bir çiftçiye satılmasına karşın artık bacaklarından mıhlı olmadığından abdest alabildiği ve tam kıblenin karşısına geçerek namaz kılabildiği için Allah'a şükreder (Ömer Seyfettin, 2011: 915).

Ömer Seyfettin 1918'den itibaren ilgisini yeni bir soruna, inançlar sorununa yöneltir. Hikâyelerinde konu edindiği inançların akla aykırı olanları bulunduğu gibi, masum, hatta komik olanları da vardır. *Binecek Şey, Hatiften Bir Sada, Beynamaz, Türbe, Namus, Perili Köşk, Müjde, Keramet*, *Tuhaf Bir Zulüm* gibi inançla ilgili öykülerinde zaman zaman bilinçsiz halk da tanıtılmaya çalışılır (Yener, 1975: 46). İslamın akla ve doğa bilimlerine en uyumlu din olduğunu düşünen Ömer Seyfettin, "dünya işlerinden elini eteğini çekmiş ve kendini ibadete adamış sofu tiplemesini" kıyasıya eleştirir. *Binecek Şey, Türbe, Hafiften Bir Seda* gibi hikâyelerinde, dünyadan haberi olmayan, işlevsiz ve tüketici dindar tipleri alaya alır (Alper, 2009: 190).

Ercilasun'a (2009: 388) göre Ömer Seyfettin'in hareket noktası akıldır. Tabiata, hakikate, mantığa uygun hareketi savunan yazar, tabiata uygun olmayan, hakikatten sapan her şeye, her duruma büyük bir öfke duyar ve şiddetli bir tepki gösterir. Bu doğrultuda asırlardır yanlış ve çarpık bir şekilde dini yorumlayan, böyle bir anlayışa saplanan, dini vecibeleri saplantı haline dönüştüren toplum yapısını sarsmaya ve değiştirmeye çalışır (Ercilasun, 2009: 388). Bunun için mizahı bir araç olarak kullanır ve hurafeleri komedi ya da dram unsuru haline getirerek onları sorunsallaştırır.

Binecek Şey (Yeni Mecmua, 18 Ekim 1917) hikâyesinde Anadolu'da çeşitli tekkeler arasında aylak aylak gezerek asalak bir yaşam süren Derviş Hasan, karşısındaki yokuşu aşmak için Allah'tan topal eşek de dâhil, binecek herhangi bir şey göndermesini ister. İsteği yerine getirilmeyince isyan eder ve işi arsızlığa vurup eğer göndermezse kendisine inat öleceğini söyler. Dua ederken uykuya kalan Derviş Hasan'ı atlarıyla oradan geçen bir Yörük uyandırır. Atları görünce sevinen Derviş Hasan'dan, atlarından birisinin yeni doğurduğunu, yokuşun başına kadar tayı taşıyarak sevabına kendilerine yardım etmesini ister. Derviş Hasan sevap falan istemediğini söyleyerek hiddetlenir ve sövmeye başlar. Bunun üzerine Yörük, arkadaşlarını çağırır, birlikte onu döverler ve zorla tayı taşıtırlar. Allah'a isyan ettiğine pişman olan Derviş Hasan, bir daha Allah'tan bir şey istemeğe tövbe eder.

*Hafiften Bir Seda'*da yine dünya işlerinden elini etiğini çekmiş bir dindar olan Hacı İmadettin Efendi'nin hazin ölümü anlatılır. Namı civarda "Radiyallahu anh" diye anılan Hacı İmalettin Efendi, yıllardır değil evinden dışarıya evinin ikinci katına dahi çıkmayan, tüm zamanını ibadetle geçiren, dünya kelamını kesmiş, eşiyle bile işaret

diliyle konuşan, öldürmeye çalıştığı nefsini canlandırmamak için siyah zeytin, kuru incir, hurma ve bayat ekmek dışında bir şey yemeyen, su dışında bir şey içmeyen herkesin saygı duyduğu sofu bir ihtiyardır. Gençler onu hiç görmemiş, ihtiyar ve orta yaşlılar ise en son yirmi sene evvel hacdan döndüğünde görmüşlerdir. Dünya işlerine karısı bakmaktadır ve zaman zaman onun adına çevredekilere yardım etmektedir. Altmış üç yaşını dolduran İmadettin Efendi, yıllar sonra ilk defa karısıyla konuşur ve ondan üç arşın derinliğinde bir mezar kazdırmasını ister. Bundan sonra Hz. Muhammed'den fazla yaşamayı kendine yedirememeyerek yer altında çileye çekilen Ahmet Yesevi gibi o da mezar çilesine girecek, yaşamını ibadetle karısına yaptırmasını istediği mezarda geçirecektir.

İmamettin Efendi'nin Kötü Tahsin olarak bilinen, sadece mahallenin değil tüm semtin şerrinden yaka silktiği, yıllardır konuşmadığı babasının ölümünü bekleyen bir oğlu vardır. O gece sarhoşluktan yolunu şaşırarak teyzesi yerine kendi evine gelen Kötü Tahsin, saatin geç olmasını da göz önüne alarak evlerinin önünde sızar. Duyduğu su sesinin babasından geldiğini düşünerek "uç mübarek uç" şeklindeki sayıklamaya başlar, uzaktan gelen bu sesi Allah'ın kendisinin mezar çilesine girmesine razı olmadığına yoran İmadettin Efendi, erdiği kerametin huzuru içerisinde pencereye tırmanır ve uçmak için kendisini boşluğa bırakır. Canını kıydığı düşünüldüğü için cenazesi yıkanmadan ve namazı kılınmadan defnedilir ve herkes kendisini dinsizin biriymiş diye lanetle anmaya başlar.

Tos ve *Türbe* hikâyelerinde de benzer konular işlenir. Bu sefer başkahraman erkek değil kadınlardır. *Tos*'ta, yedi ceddi hacı hoca olan kırk yaşlarındaki Fatma Hanım'ın, kendisine imtihan için gönderilen "hususi bir bela" olduğunu düşündüğü için yıllardır katlandığı eşi tarafından, evin hizmetçisi Makbule ile aldatılması konu edinilir. Koç'un tosması ile mevlüt okunan odaya savrulan Makbule ve evin efendisi herkese rezil olurlar. *Türbe*'de ise otuz senedir evinden sokağa dahi çıkmayan Şefika Molla ve hizmetçisi Rüküş Kadın'ın, bir arkadaşları ile helalleşmek için evden çıkarmaları konu alınır. İkili yolda yürüdükleri sırada türbe zannettikleri belediyenin umumi tuvaletine şapkalı kişilerin de girdiğini görerek çok üzülürler. Bu üzüntülerini ağlayarak orada bulunan kılıçlı bir zabitle paylaşırlar ve Müslüman olmayanların bu türbeye girmelerine izin verdiklerini için kendisine serzenişte bulunurlar.

*Beynamaz'*da benzer bir konu, cami hocası Hacı İmam'ın telkinleriyle sonradan dindar olan "Gâvur Ali" lakaplı çobanın öyküsü üzerinden anlatılır. Hacı İmam, yedi yaşından yetmiş yaşına kadar tüm köy erkeklerini cemaatle beş vakit

namaz kılmaya alıştırır. Günlerinin ortalama yedi saatini ibadetle geçiren köy erkekleri, bütün işleri kadınlara bırakır. Köyün tek beynamazı ise tek başına sürüsüne bakan çoban Ali'dir. Onu da cemaate katmak isteyen Hacı İmam, sürüsünü iki katına çıkarmak istiyorsa namaza başlamasını; eğer beklediği artış gerçekleşmezse namazı bırakabileceğini söyleyerek onu ikna eder. Yanına çocuk bir yardımcı alan Ali, diğerleri gibi cemaatle beş vakit namaza başlar. Ancak sürüsü artacağına gittikçe azalır ve sonunda hiç keçisi kalmaz. O da Hacı İmam'a uyduğu için pişman olarak köyü terk eder ve para kazanmak üzere İzmir'e yönelir.

Perili Köşk ve *Keramet,* Ömer Seyfettin'in halkın cin, peri, evliya gibi batıl inançlara olan bağlılığını eleştirdiği hikâyeler olarak ön plana çıkar. *Perili Kö*şk'te kurnaz ev sahibi Hacı Niyazi Bey'in peşin parayla kiraya verdiği evin kiracılarını batıl inançları kullanarak kaçırtmakta ve yeniden başkalarına kiralamaktadır. Ancak üç yıllık kirayı peşin veren yeni kiracısı Sermet Bey'in cin, peri gibi batıllara inancı yoktur. Diğer kiracılar gibi onları da korkutmaya başlayan şeyin peri olamayacağını düşünerek evin yakınındaki ağaçlık alana saklanır ve onları korkutanın, beyaz örtülere bürünen Hacı Niyazi Bey olduğunu ortaya çıkarır. *Keramet*'de ise "kaşarlanmış bir külhanbeyi" olan Çiroz Ahmet'in ahalinin yangınla uğraşmasından isifade ederek mahallenin türbesindeki şamdan ve eski Kur'an-ı Kerimleri çalmasını konu alır. Değerli gördüğü şeyleri alan Çiroz Ahmet, Sanduka'nın altına girerek türbeden çıkar ve evliyanın kalkıp yürüdüğü zanneden ahalinin gözünün önünde türbeyi soyarak sallana sallana oradan ayrılır.

Keramet hikâyesinde Ömer Seyfettin, *Hafiften Bir Seda*'da yaptığına benzer olarak halk arasında yaygın olan ve ulus tahayyülünün yaygınlaşmasını engelleyen batıl inançlarla alay eder. Her iki öyküde de dindar olanlar, dinle uzaktan yakından ilişkisi olmayan son derece ahlaksız ve materyalist külhanbeyleri tarafından aldatılır. Böylece Ömer Seyfettin bu öykülerde "halkın dini hurafelerini sarakaya" alır ve okurunu bu yönde etkilemeye çalışır (Köroğlu, 2006: 153-154). Başka bir ifadeyle *Keramet, Türbe, Binecek Şey, Hafiften Bir Seda* gibi hikâyelerinde, dünyadan haberi olmayan, işlevsiz ve tüketici tipleri alaya alarak toplum hayatını olumsuz etkileyen hurafelerin neden olduğu sorunlara dikkat çekmeye çalışır.

Mehmaemken, batıl inançların yarattığı sorunların işlendiği bir diğer önemli hikâyedir. Çocuk karakterin bir hafta önce annesiyle birlikte türbeye bıraktıkları üzümleri yemesinin, zihninin birden açılarak delirmesine neden olacağının ya da

ağzına sokulan anahtardan ötürü tiksinerek tükürmesinin, aptallığına sebep olduğununun söylemesiyle karikatürize edilen batıl inançlar ve taassup, millî aydınlanmanın ve toplumun millete dönüşmesinin önündeki başlıca engeller arasında gösterilir (Aktaş, 2019: 210). Bu tür batıl inançlar, toplumun geri kalmasına neden olmakta milli uyanışa engel olmaktadır.

Ömer Seyfettin İslam dinini akıl dini olarak görür ve hurafelerin gündelik yaşamda yarattığı sorunlara sıklıkla değinir. *Yalnız Efe*'de dini bütün bir Müslüman olan Hacı Durmuş'un ağzından "Gün gençlere kaldı. Hâlbuki onlar da kendi havalarında... Hiçbir şeye **akılları** ermiyor. Her şeye eyvallah diyorlar. **Anadolu adeta bir tekke olmuş**... Hiçbir şeye **akılları** ermiyor." sözlerine yer vererek akıldan uzaklaşılması ve akıl dışı bir din anlayışının hâkim hale gelmesiyle bütün Anadolu'nun çile çekilen bir tekkeye dönüştüğü ifade eder. Bu akıl dışı, mistik din anlayışı nedeniyle kısa süre öncesine kadar kimsenin kimseye haksızlık edemediği, herkesin birbirinden çekindiği; yabancıların adım dahi atamadığı Anadolu'da düzen bozulmuş "iş, para, çift, çubuk" Müslümanların elinden çıkmış; değil köye kasabaya bile giremeyen Rum, Ermeni, Yahudiler her şeyin sahibi haline gelmiştir.

Tuhaf Bir Zulüm, taassubun sebep olduğu zararların nereye ulaşabileceğini ortaya koyan ilginç bir hikâyedir. Hikâye, Gospodin Kepazef isimli eski bir Bulgar kaymakamın, Türklerin taasuplarından yararlanarak onları vatan bildikleri Bulgaristan'dan göç ettirmesini anlatır. Türklerin körükörüne kara taassuplarından başka hiçbir siyasî fikirleri olmadığını ileri süren Kepazef, onların domuz konusundaki dini hassasiyetlerinden yararlanarak tek bir Bulgarın bile yaşamadığı Deliorman'ı iki senede tamamen bir Bulgar kasabası haline getirir. İlk iş olarak Makedonya muhaciri bir aile getiren Kepazef, onlardan domuzlarını aç bırakarak çevreye salmalarını ister. Domuzlardan rahatsız olan Türkler mallarını yok pahasına satarak Deliorman'ı terk eder. Bu modelin tüm Bulgaristan'da uygulanmasıyla Türk nüfus kısa zamanda erir, Türkler vatan bildikleri yerleri hızla terk ederek Türkiye'ye hicret ederler.

Ömer Seyfettin İslam dininin milliyete karşı geldiği görüşüne şiddetle karşı çıkar ve bu konudaki görüşlerini hikâyelerine yansıtır. Softalar tarafından milliyetçilik ve dindarlığın birbirine zıt gibi gösterilmesine de kesin bir tavır koyar (Ercilasun, 2009: 389). *Memlekete Mektup*'ta Malatyalı genç ve Ebulfuruva arasında geçen konuşmalar, karşı çıktığı anılan görüşlerin özeti gibidir. Ebulfuruva'ya göre, İslamlıkta milliyet olmadığı halde Türkler bu davaya kalkarak hata etmiştir. Muharebelerin çıkma

sebebi de milliyetperverlerdir. Malatyalı genç, Ebulfuruva'ya bütün dünyanın milliyet esasları üzerine yeniden teşkilatlanırken Türklerin "kanatsız kuş gibi bir bedevi zihniyetiyle milliyetsiz kalamayacağını" dili döndüğünce anlatmaya çalışsa da başarılı olamaz. Ebulfuruva, konuşmaları sırasında günümüzde de tartışılmaya devam eden, İslamiyette milliyet olmadığı, milliyetin Hristiyanlara mahsus bir kavram olduğu düşüncesini dile getirir. Ona göre tek kurtuluş yolu Türklüğü inkâr edip "milliyetsiz dindar" olmaktır. Araplar, Farslar gibi diğer Müslüman milletler, milliyetlerinden, geleneklerinden, İslamiyetten önceki geçmişlerinden vazgeçmeseler dahi Türkler böyle yapmamalı, bunlardan vazgeçerek milliyetlerinden hiç bahsetmemelidirler (Ömer Seyfettin, 2011: 930).

Malatyalı genç Ebülfuruva'ya, "Her müslüman milletin Türkler gibi milliyetini, an'anatını, tarihini, İslâmiyetten evvelki mazisini inkâr edecek mi?" diye sorar. Ebülfuruva bu soruyu her koyunun kendi bacağından asılacağını kendilerinin Araba, Aceme karışmayacağını; ancak Türklerin hiç milliyetlerinden bahsetmemesi gerektiğini, selâmetin bunda olduğunu ifade ederek yanıtlar. Devamında Ebülfuruva "Tevhit ve Ahlak" adında bir dernek kurduklarından, derneğe üyeleri masonlar gibi seçtiklerinden bahseder. Ömer Seyfettin'e göre bu derneğin amacı Kurûn-i Vustâ'ya [Ortaçağa] dönmek, Türkiye'yi Tibet'e çevirmek, Avrupa medeniyetini kaldırıp atmak, Teokrasi esasları üzerine halis bir bedevi hâkimiyeti teşkil etmektir (Ömer Seyfettin, 2011: 930). Bu sözleri Ömer Seyfettin'in eleştirilerinin İslama değil onun siyasal alana taşınmasına ve Teokratik bir düzen tesis etme çabalarına yönelik olduğunu göstermektedir.

İlk Düşen Ak'ın mimar karakteri Sermed'in, milliyetçilik akımı etrafında çıkan basını takip etmeye başladıktan iki ay sonra ulaştığı sonuçlar, yazarın millet ve ümmet kavramları hakkındaki düşüncelerini ve bunlar arasındaki farklılığı ve ilişkiyi nasıl açıkladığını özetler. Buna göre "Dili, dini 'bir' olan insanlar bir millettendir. Dolayısıyla Türkler de bir millettir; ancak bugüne kadar 'ümmet' teşkilâtıyla yaşadıkları için kendi milliyetlerini, harslarını önemsememişler bunun yerine Araplara ya da Acemlere benzemeye çalışmışlardır (Ömer Seyfettin, 2011: 1108).

Efruz Bey, yazarın dinin millet olmanın temel unsurlarından birisi olduğunu mizahi yollarla aktardığı bir diğer önemli eseridir. Hikâyenin ana kahramanı Efruz, Kanuni Esasi'nin sekizinci maddesine göndermede bulunan "bilâ tefrik-i cins ü mezhep" klişesini eser boyunca tekrarlayarak din ve mezhep farkının Osmanlılar için bir önemi olmadığını vurgular. Ona göre "Hürriyet karşısında böyle şeylerin hiç

ehemmiyeti" yoktur (Ömer Seyfettin, 2011: 1154). Serinin *Açık Hava Mektebi* başlıklı hikâyesinin okul müdürü karakteri Müfat Bey, Efruz Bey'den daha ileri giderek "din de yok, millet de yok" (Ömer Seyfettin, 2011: 1222) şiarını benimsediğini ifade eder.

Müfat Bey'in bir diğer önemli özelliği de "Millî terbiyenin en büyük aleyhtarı" olmasıydı. Hâlbuki Ömer Seyfettin *Kurbağa Duası* başlıklı hikâyesinde de açıkça ortaya koyduğu gibi milli terbiyeye büyük önem veren bir düşünürdür. Öğretmenlik yaptığı okuldaki arkadaşları arasında en sevdiğinin "ulûm-ı diniye hocası Bahir Efendi" olmasının nedeni de fikirlerinin onunla uyuşmasıydı. Yazar her ne kadar kendisini milliyetperver bir liberal olarak tanımlasa da "terbiye"nin daima "muhafazakârâne" olması gerektiğini düşünmektedir. Ona göre öğretmenlerin başlıca vazifesi çocuklara, eski hayatın terbiyesini ibrâm [usandırıncaya kadar üzerine düşmek] etmektir (Ömer Seyfettin, 2011: 1287).

Ömer Seyfettin, dünya işlerinden elini eteğini çekmiş, kendini ibadete adamış dindar tipinin karşısına *Kurbağa Duası, Külah* gibi öykülerinde pratik, dünya işleriyle haşır neşir, açıkgözlü bir dindar tiplemesi çıkarır. "Beynamaz"da tasvir ettiği ibadetle uyuşmuş, sürekli bir rehavet halinde olan Müslümanlığı değil; ya *Mehdi*'deki gibi milli uyanışa yardımcı olacak atılgan bir dindarlığı ya da yolunu bulup, servet biriktirmek gibi dünyevi işlere mani olmayacak bir Müslümanlık etiğini benimser (Alper, 2009: 190). Onun din adamlarına getirdiği en temel eleştiri milliyet taraftarı olmamalarıdır. Hâlbuki gayrimüslimlerin din adamları, kendi milletleri için çalışmakta ve kendi milletlerini uyandırmak için büyük fedakârlıklar yapmaktadır. Mehmet Özden'in (2008: 112) de isabetli şekilde tespit ettiği gibi "Balkanlarda papaz, sadece imanın vaizi değil ayrıca milliyetçi bir partizandır". Papazların Balkan milliyetçiliğinde oynadığı rolün farkında olan Ömer Seyfettin, *Bir Çocuk Aleko*'da küçük Ali'nin ağzından cami imamları ile milliyetçi kilise papazlarını karşılaştırarak bu karşılaştırmalar üzerinden ideal din adamı tipinin sınırlarını ortaya koyar.

Ali, Gelibolu'da bir Rum köyünde bir Rum fırıncının yanında çalışmış ve bu sırada köyün kilisesinde her sabah Türkler'in perişan olması için duâ edildiğine; genç, ihtiyar köy halkının tüm fertlerinin her sabah bu duâları canı gönülden tekrarladıklarına şahit olmuştur. Hâlbuki kendi köyündeki hoca "Hristiyanlar da Allah'ın kuludur, onlara fenalık etmek, Müslümanlar'a fenalık etmekten daha günahtır." diye vaaz etmektedir. Şimdi yanlarına sığındığı Rum muhacirler de diğerleri gibi pazar günleri temizliğini yaptığı kilisenin avlusunda toplanmakta, papaz onlara muharebelere ilişkin haberler

vermekte; Türklerin kış geçmeden bozguna uğrayacağını, bu kez mutlaka İstanbul'un alınacağını, ne kadar Türk varsa bir tane kalmamak üzere kesileceğini heyecanla anlatmaktadır. Türklerin ise bunlardan haberleri yoktur. Hatta yanlarından geçen askerlerin subayları yolda rastgeldikleri papazlara muhabbetle selam vermekte, "nasılsın papaz efendi" diye hatırlarını sormaktadır (Ömer Seyfettin, 2011: 1383).

Ali, bu durumdan büyük rahatsızlık duymakta, "Büyük Yunan, büyük Rumluk" emelini dinledikçe kalbi şişmekte, acı bir azap boğazına tıkanmaktadır. Gözünün önüne köyünün camisini getirerek hayal kurmakta, daima ahiretten, cennetten, cehennemden, Sırat Köprüsü'nden bahseden ihtiyar imamı mihrabın yanındaki yeşil boyalı kürsüye çıkartmakta; ona "Büyük Türklük" için, Türk düşmanlarının perişan olması için, tıpkı ihtiyar papaz gibi nutuk söyletmekte, ihtiyar papazın sözlerini Türkçe olarak ona tekrarlatmaktadır (Ömer Seyfettin, 2011: 1385). Papazın "Milleti için ölenler daima yaşarlar" sözünü yine hayaline getirdiği köyün imamına söyletmekte, içinden, "Bir insan ne kadar yaşasa yine ölecek değil mi?" diye düşünmektedir (Ömer Seyfettin, 2011: 1394). Ömer Seyfettin; *Başını Vermeyen Şehit, Vire, Teke Tek, Forsa* gibi hikâyelerinde de işlediği şehitlik, gazilik anlayışını bu hikâyesinde Hristiyanların bu konudaki inanışlarına vurgu yaparak işler. Böylece Müslümanlarda olmasını beklediği ya da arzu ettiği özelliği Hristiyanlara aktararak henüz milli bilince ulaşmadığını düşündüğü Müslüman din adamlarını uyarmaya ya da uyandırmaya çalışır.

Ömer Seyfettin'in kötü karakterlerinin başlıca özelliklerinden birisi dinsiz olmalarıdır. O, dini milliyetin iki temel unsurundan birisi olarak gördüğünden kötü karakterleri dinsiz olarak çizer. Bu karakterler çoğu zaman gayrimüslimler ile işbirliği yaparlar. Örneğin Yalnız Efe'nin baş kötüsü Esoğlu, "imansız, merhametsiz, dinsiz bir faizci"dir. Faizciliği İstanbul'a, İzmir'e gittikçe manifatura aldığı Rumlardan öğrenmiştir. Adamların hepsi yabancıdır. Çobanları, uşakları, hergelecileri, Arnavutlardan, Rumlardandır. Ortağı da yine Hıristo Çorbacı isimli bir Rum tefecidir. Yazları ona konuk olarak gelen Hristo ile civardaki bütün köylülere ortaklaşa yüzde iki yüz faizle borç verirler (Ömer Seyfettin, 2011: 997), ödeyemeyenlerin malını mülkünü elinden alır, tutsak ederler. Kasabada dahi canını yakmadıkları, yuvasının bir direğini olsun yıkmadıkları kimse bırakmazlar (Ömer Seyfettin, 2011: 999).

Ömer Seyfettin'in dinsiz, faizci Esoğlu'nun karşısına koyduğu iyi karakter Yalnız Efe ise oldukça dindardır. Bir yandan fakirleri, kimsesizleri, dulları, öksüzleri kollayarak dinin bu konudaki emirlerini yerine getirirken diğer yandan da camilere

sahip çıkar. Camilerine bakmayan köylere Ramazan'a kadar camilerini, mescitlerini tamir ettirmezlerse samanlıklarını yakacağına ilişkin haberler gönderir. Onun sayesinde camiler şenlenir; öksüzlerin, yoksulların yüzü güler. Asker etrafını sardıktan sonra mucizevi şekilde kaybodulduğunda kendisinden geriye tüfeği yanında geyik postu seccadesi ile yeşil namaz bezi kalması ve bölgede yaşayan köylülerin onun kaybolduğu yere nur indiğini görmesi ise onun dindarlığının açık göstergeleridir.

Ömer Seyfettin'in bir diğer ilginç hikâyesi de *Namus*'tur. Yazar bu hikâyede günümüzde de önemli bir sorun olan kadın cinayetlerinin arkasındaki normatif namus anlayışının eleştirisine girişir. Söz konusu namus anlayışının akıl dışılığına ve absürtlüğüne olayları komikleştirerek ya da trajikomikleştirerek vurgu yapar. *Namus* hikâyesinin başkahramanı, namus için köpeğinin, komşusu Hasan'ın sarı köpeğiyle çiftleşmesini izleyen aralarında eşi, kız kardeşi, halası, küçük kızları ve yengesinin de bulunduğu toplam dokuz kadını, kör bir balta ile kafalarını keserek öldüren bir erkektir. "Çingene" olduğu belirtilen şahıs, köpeğini de baltayla ikiye ayırmıştır. İdama mahkûm olan katil, son isteğinin ne olduğu sorulduğunda, komşusunun sarı köpeğinin bulunarak iğdiş edilmesi olduğunu söyler.

Katilin "Çingene" olduğunun belirtilmesi, yazarın onlara bakışı ile doğrudan ilişkilidir. Ömer Seyfettin hikâyelerinde, "Çingene" olarak ifade edilen Roman vatandaşlara yönelik oldukça olumsuz bir söylem hâkimdir. Primo Türk Çocuğu'nda subayların "Çingene gibi aslını inkâr" ettiğinden (2011: 397) bahsedilirken Efruz Bey'de "Kendi cinsini inkâr eden Çingeneden alçaktır!" (2011: 1155) ifadesine yer verilmekte; Mehdi'de ise "Türkiye'nin Çingeneleri(nin) bile mutaassıp" olduğu belirtilmektedir (2011: 196). *Ferman*'da ise Tosun Bey'i en çok üzen şeyin "en nâmdar kahramanların çekindikleri" yerlere, kuşatma altındaki burçların içine, yüzlerce zırhlı düşmanın arasına, tek başına, yalın kılıç, gözünü kırpmadan atıldığı sıralarda ölmediği halde; "şimdi bir celladın, âdî, köpek bir çingenenin satırı altında" can verecek olması olduğu ifade edilir. Bu ifadelerin, yazarın yaşadığı dönemde sadece Türkiye'de değil tüm dünyada hâkim olan Çingenelere yönelik olumsuz bakışla ilişkili olduğu değerlendirilmektedir. Hikâyede namus konusunda taassup gösteren kişinin "Çingene" oluşu, dini duyguları çok da güçlü olmadığı ima edilen bir topluluğun üyesinin dahi namus adına ne kadar kan dökücü olabildiğini ortaya koymaktadır.

Ömer Seyfettin hikâyelerinde ön plana çıkan bir diğer önemli özellik kendine güvenen, milleti uğruna mücadele eden hikâye kahramanlarının dinî ve millî duygularla donatılmasıdır (Daşçıoğlu ve Koç, 2009: 893). Örneğin "Eski Kahramanlar"

serisinde yer alan bütün bu hikâyelerin kahramanları; son derece güçlü, kuvvetli, sağlıklı, dayanıklı, zeki, espirili, kendine güveni tam kişilerdir. Hepsinin de yürekleri vatan ve millet sevgisiyle çarpmaktadır ve bu uğurda fedakârlık yoktur. Asla sınır tanımazlar. Konuşma ve davranışlarında kimseden çekinmezler. Bu saydığımız özelliklerin yanı sıra hepsi samimi birer müslümandır. İstismarsız inançlarıyla, okuyucunun gözünde daha da yücelirler (Kabaklı, 2000: 58).

Sonuç olarak dini milliyetin iki temel unsurundan birisi olarak gören Ömer Seyfettin'in, hikâyelerinde din konusuna büyük önem verdiği görülür. İyi karakterler kendi dinlerinin iyi birer müminiyken kötü karakterlerse çoğu zaman dinsizdir. Özellikle Eski ve Yeni Kahramanlar serisinde yayınlanan hikâyelerin ana kahramanları devlete bağlı, fedakâr ve dindar kişilerdir. Onun gözünde millet ya da ülke sevgisi ile dindarlık arasında bir fark yoktur. İslam dinini akla en uygun din olarak gören Ömer Seyfettin, toplumun ve devletin geri kalmasında etkili olduğunu düşündüğü ve "irtica" olarak isimlendirdiği gericiliğe karşıdır. Gericileri cahil ya da dini istismar eden uyanık tipler olarak görür ve bunu hikâyelerine yansıtır. Özellikle 1917 sonlarından itibaren yayımladığı *Binecek Şey, Namus, Müjde, Tuhaf Bir Zulüm, Hatiften Bir Sada, Türbe, Beynamaz, Perili Köşk, Keramet* hikâyelerde inanç konusuna ve hurafelerin yarattığı sorunlara değinir. Bu hikâyelerde "dünyadan haberi olmayan, işlevsiz ve tüketici dindar" (Alper, 2009: 190) tipleri alaya alır. O, dindar olmakla birlikte mutaassıp olmayan; din, millet, devlet, padişah aşkını ta kalbinde duyan, cesur, ticarette ve bilimde ilerlemiş bir Müslüman özneden yanadır.

4.1.4 Ömer Seyfettin Hikâyelerinde "Mefkûre" Kavramı

Ömer Seyfettin'in milliyetçilik anlayışının dayandığı son temel kavram mefkûredir. Ona göre (2002: 69) milletlerin de insanlar gibi içtimai ruhları, hisleri ve vicdanları vardır ve mefkûre, milletlerin bu vicdanlarından doğar ve asla birkaç kişinin eseri değildir. *Harem* hikâyesinde, her "ecnebinin" kendi ülkesi için çalışan birer casus olduğunu belirterek her ferdin "mutlaka kendi cemiyetinin mefkûresiyle" düşündüğünü; böyle içtimai düşüncesi olmayanların "yalnız hayvanlarla vahşiler" (Ömer Seyfettin, 2011: 777) olduğunu ifade eder.

Benzer görüşleri *Hürriyet Gecesi* ve *İlk Düşen Ak* hikâyelerinde de dile getirerek mefkûreyi, insanı insan yapan değerlerden birisi olarak tanımlar. *Hürriyet Gecesi'*nde ihtiyarın "hayvanlığın, idealsizliğin, ihtiras cehenneminin azaplarını" anlattığının belirtilmesi, bu görüşün bir yansımasıdır. İhtiyarın anlattıklarıyla dönüşüm geçirerek

mefkûre sahibi olmaya başlayan genç muharrir, "ruhunda, o ana kadar duymadığı, başka bir galeyanın nurdan fırtınası gürlemeğe" başladığı için yatağına uzandığı halde uyuyamaz (Ömer Seyfettin, 2011: 478). Yine *İlk Düşen Ak*'ta bir kişinin "ne milliyetperverim, ne de kozmopolit!" demesi halinde bunun Araf'ta bulunuyor anlamına geleceğinin ifade edilerek Araf'ın insanlara değil; hayvanlara mahsus bir yer olduğunun ve orada hayvanların istirahat ettiğinin vurgulanması, mefkûresiz insanın bir hayvandan farkı olmadığı görüşünün uzantısıdır (Seyfettin: 2011: 1107). Bu hikâyeler göz önüne alındığında Ömer Seyfettin'in düşünce dünyasında mefkûre sahibi olmanın, insanı hayvandan ayıran bir özellik olduğu söylenebilir.

Ömer Seyfettin'in mefkûre konusundaki görüşlerinin izlenebileceği bir diğer önemli eser de *Nakarat*'dır. Hikâyede kendisini "şehvetten başka bir düşüncesi olmayan (bir) hayvan" olarak nitelendiren ve insanın hayvandan farkının ne olduğunu soran yazar, sorunun yanıtını "Mukaddes, âli, yüksek bir fikre sahip olması" olarak verir ve devamında "İşte anladım; ben de şimdiye kadar böyle insani bir fikir yokmuş. Her şeyi uzviyetimle tadarak, şehvetimin hayaliyle sezerek, hayvani temayüllerimle arzu ederek yaşamışım" (Seyfettin: 2011: 809) diyerek hayatındaki en önemli eksikliğin mefkûresizlik olduğunu ifade eder.

Primo Türk Çocuğu'nda ise açıkça düşman olarak konumlandırdığı Rum ve Bulgar subayları ile Türk subayları arasındaki farkı ilk gruptakilerinin mefkûre sahibi olmasında bulur. Onların kendi milliyetlerinin ruhundan aldıkları mefkûrelerle ileri atıldıklarını, tarihlerinin onlara söylediği büyük vazifeyi icra ettiklerini; ananeleri, vatanları, ayrı kalmış kardeşleri için seve seve canlarını feda ettiklerini belirtir. Rumlar "Megalo idea"larını takip ederek binlerce ölü bırakıp, "Elenizm" için daha ileri gitmeye yemin ederken, Bulgarlar "Naşi, naşi, Çarıgrad naşi" yani "İstanbul bizim olacak, İstanbul bizimdir" diye sevinç içerisinde kendilerini ateşe atmaktadır. Ancak Türklerin hiçbir düşünceleri; değil büyük, küçük bir emelleri dahi yoktur. Müşterek bir emele, bir vicdana, bir ruha sahip olmayan bir milletin fertleri şoven, egoist, hodgâm olur. Umumî ve müşterek bir millet hayatını mukaddes bir şey olarak idrak etmediklerinden hususî ve bireysel hayatları kıymetlenir; dolayısıyla canlarını kolay kolay feda edemezler (Ömer Seyfettin, 2011: 405-406).

Yukarıdaki sözlerinden de anlaşıldığı gibi Ömer Seyfettin, mefkûre kavramını Ziya Gökalp ile benzer bir anlamda kullanır. Onun anlayışında mefkûre basit anlamda bir hedef değildir. Mefkûre, kolektif vicdanı oluşturan ve harekete geçiren bir olgudur.

Buhran dönemlerinde bireylere yaptıklarını unutturan ve şahsiyetlerini kaybettirerek kolektif şahsiyete iltica ettiren manevi bir süreçtir. Mefkûre, "iç-yapışkanlığı (cohesion) artırıcı, bireysel çıkarlardan tamamen arınmış kolektif bilinçtir. Kriz anlarında yardıma yetişen ve bireyleri normal şartlar altında olmayacakları kadar fedakâr olmaya teşvik eden bir dinamiktir". Mefkûre, bireylerde özgecilik (altruizm/diğerkâmlık) eğilimini artırır ve kendilerini hiçe sayarcasına milletin büyük menfaatlerine adamaya hazır hale getirir (Açıkel, 2008: 124). *Primo Türk Çocuğu* ve *Bir Çocuk Aleko* gibi hikâyelerde mefkûrelerinin farkına varan çocuk kahramanların, canlarını hiç tereddüt etmeden feda etmeleri Ömer Seyfettin'in mefkûre anlayışıyla doğrudan ilişkilidir.

Hikâyelerine hızlı bir şekilde göz atıldığında dahi Ömer Seyfettin'in milliyetçilik anlayışını, Osmanlı'nın yıkılışına sebep olan "bir boşluğu ya da eksikliği doldurmak üzere formüle" ettiği (Dursun, 2002: 9) görülür. Burada boşluğu ya da eksikliği hissedilen şey "mefkûre eksikliği"dir. İmparatorluğun bütün unsurları kendi mefkûrelerine sahipken ve bu mefkûre uğruna gizli ya da açık şekilde mücadele verirken, kurucusu konumundaki Türklerin bir mefkûresi olmaması onları felakete sürüklemektedir. Dolayısıyla bu felaketi durdurabilmek için Türklerin de bir mefkûresi olmalıdır.

Çanakkale'den Sonra başlıklı hikâyede Seyfettin, evinde ümitsizlik içerisinde İngiliz ve Fransız zırhlılarının Çanakkale'yi geçmesini ve Rusların Ayasofya'ya haçlarını dikmesini bekleyen kahramanın ağzından, Çanakkale Savaşı'nın Türklerin mefkûre sahibi olması açısından taşıdığı önemi anlatır. Elli yaşlarındaki saçları beyazlamış bekâr kahraman, savaşın kazanılmasından sonra "mefkûresini bilen bir milletin içinde olduğunu görür" (Ömer Seyfettin, 2011: 490) ve içerisinde ölümü beklediği köşkü temizletip tamir ettirerek evlenir. Ayrıca hariciyede tercüman olarak işe başlar. Milletinin birden uyanışı, saadeti, hareketi onu gençleştirir ve onu hayata bağlar. Bir kız çocuğu olur ve adını "Mefkûre" koyar.

Hikâye kahramanının kızının olması ve adını "Mefkûre" koyması tesadüf değildir. Daha önce de belirtildiği gibi Ömer Seyfettin, milletin varlığını sürdürmesinde kadının rolünü bilen ve bunu hikâyelerinde işleyen bir yazardır. Kadın, toplumsal cinsiyet rolüne uygun şekilde bir yandan doğum yoluyla neslin devamını sağlarken diğer yandan da milli ve manevi değerlerin yeni nesillere aktarılmasında en önemli rolü oynar. Gerçekten de toplumsal cinsiyet ile ulus devlet arasında oldukça güçlü bir

ilişki mevcuttur. Arzulayan öznenin –erkek koruyucunun– arzulanan nesneyle –ulus devletle– bağları o kadar tutku yüklüdür ki, –savunma ve savaş imgeleri bu ilişkide merkezi önem taşır– her yerde ve her zaman karşımıza çıkar (Saigol, 2000: 234). Bu noktada Ömer Seyfettin'in milli mefkûrelerin yaşatılması ve yeni nesillere aktarılması görevini kadına verdiği, bu yüzden de yeni doğan kız çocuğuna "Mefkûre" adını koyarak milli mefkûrelerin taşıyıcısının kadınlar olacağına işaret ettiği söylenebilir.

Ömer Seyfettin, karşı olduğu Osmanlıcılık akımının başarı şansının olmamasını, yine Osmanlı topraklarında yaşayan milletler arasında mefkûre birliği bulunmamasında bulur. Bu görüşünü *Hürriyet Bayrakları* hikâyesinde daha önce bahsettiğimiz matematikteki "cem kaidesine" dayanarak açıklar. On kestane, sekiz armut, dokuz elmanın toplanmasının imkânsız olması gibi tarihleri, ananeleri, meyilleri, müesseseleri, lisanları ve mefkûreleri ayrı milletlerin de toplanıp hepsinden bir millet yapmanın da imkânsız olduğunu belirterek mefkûre birliği bulunmamasının Osmanlılık fikrinin başarı şansını ortadan kaldırdığını ileri sürer. Bu yüzden "Osmanlılık" kelimesi, düveli bir tabirden başka bir şey anlam ifade etmez. Dolaysıyla Osmanlı milleti diye bir millet olamayacağından bir Osmanlılık mefkûresinden de bahsedilemez. Buna karşın Bulgarlar, Rumlar, Sırplar gibi eskiden Osmanlı hâkimiyetinde olan bugünün uyanmış milletlerinin, Türklerden intikam almak ve kendi öz kardeşleriyle, Balkan hükümetleriyle birleşmek şeklinde mefkûreleri bulunması doğal olduğu gibi makul, mantıklı ve haklıdır (Ömer Seyfettin, 2011: 252). Doğal olmayan aralarında mefkûre birliği bulunmayan farklı milletlerden "Osmanlı" adında bir millet yaratmaya çalışmaktır.

Ömer Seyfettin (2011: 1107) birçok hastalığın temelinde mefkûresizlik olduğunu ileri sürer. Mefkûre, insan için kalp gibi ciğer gibi hayati bir organdır. Bu yüzden kişinin mefkûresi olmaksızın insanın yaşamını devam ettirmesi mümkün değildir:

> Bu tuhaf doktor, bana idealin insana tıpkı kalp gibi, yürek gibi, ciğer gibi lâzım olduğunu anlattı. İnsan "mefkûre"siz yaşayamazmış. Mefkure iflâs eder etmez insan ya deli olur; yahut intihar edermiş. Mefkûre birdenbire kaybolmayıp yavaş yavaş zayıflarsa, şeker hastalığı, nevrasteni, isteri başlarmış (İlk Düşen Ak: 1107).

Yakın geçmişte Osmanlı hâkimiyetinde yaşayan Yunan, Bulgar, Sırp gibi milletlerin mensupları, sahip oldukları mefkûreleri uğruna fedakârca mücadele ederek birer birer istiklallerini kazanmıştır. Örneğin *Beyaz Lale* hikâyesinde Bulgar Binbaşı

Radko bütün ruhunu, bütün mevcudiyetini mefkûresinde toplamış, mefkûresinde biriktirmiş (Ömer Seyfettin, 2011: 427) bir ideal tip olarak sunulur. Başta subay ve aydınlar olmak üzere Türklerin de benzer şekilde davranmaları beklenir.

Ömer Seyfettin, bazı hikâyelerinde mefkûre kavramını Avrupa hayranı Türk vatandaşları için negatif anlamda kullanır. Örneğin *Efruz Bey'in Açık Hava Mektebi* hikâyesinin okul müdürü Müfat Bey bunlardan birisidir. Mefkûresi "yalnız alafrangalaşmak, taklit, Avrupalılara benzemektir". Müfat Bey'in bu mefkûresi "İstanbul gibi terakkiyi sever bir muhitte" çok tarafgir bulmakta, "Tıfıl Kovuğu" olarak bilinen okulunun sıraları şapkalı Türk çocuklarıyla dolmaktadır. Kovuğun çocukları için en büyük küfür "Türk!" kelimesidir ve bu kelime ile arkadaşına "küfreden" çocuk hemen mektepten kovulmaktadır (Ömer Seyfettin, 2011: 1222).

Mefkûre kavramı, Ömer Seyfettin milliyetçiliğinin temel kavramlarından birisidir. Ona göre Osmanlıcılık akımının başlıca başarısızlık nedenlerinden birisi de dili ve dini gibi mefkûresi de bir olmayan insanlardan bir millet yaratılmaya çalışılmasıdır. Mefkûre toplumsal bütünlüğü güçlendiren ve bireyleri arasındaki ilişkileri sıkılaştırmayı sağlayan bir olgudur. Millet olabilmek için milli mefkûrelerin benimsenmesi şarttır. Milli mefkûreler, aynı millete mensup bireyler arasındaki bağı güçlendirmekte, bu bireyleri daha dinamik, fedakâr kılmakta ve gerektiğinde canlarını hiçe sayarak kendilerini milletlerine adamaya hazır hale getirmektedir.

4.2 Ömer Seyfettin Hikâyelerinde Özne

Alangu'nun da çok özlü bir şekilde "ülkücü bir yazar" olarak tanımladığı Ömer Seyfettin, ömrünü Osmanlı İmparatorluğu'nun ve Türk milletinin kurtuluşuna adamış, idealist bir yazardır. Bir kaos döneminde dünyaya gelir ve zorluklarla dolu bir yaşam geçirir. Birçok sanatçı gibi o da tanık olduğu olayları ve travmaları eserlerine yansıtmıştır. Edebiyatın hemen her türünde eserler vermiş olmasına karşın daha çok kısa hikâyeleriyle tanınır. Birçok kaynakta hikâyelerini çok okunur kılan özellikler, sade dil ve ele alınan özgün konular olarak gösterilse de; bunların ötesinde toplumsal bilinçdışının derinlerinde yatan sebeplerin de bulunduğu, bir önceki bölümde gerçekleştirilen söylem çözümlemesi yoluyla büyük ölçüde ortaya konulmuştu. Bu bölümde ise söz konusu ideoloji içerisinde nasıl bir özne tasavvur edildiği analiz edilecektir.

Daha milli bir edebiyat için yürüttüğü mücadelede, sıradan insanlara da hitap eden kısa öykü karakterlerine imza atan Ömer Seyfettin (Rathbun, 2019: 19), hikâyelerini milliyetçi görüşlerini ete kemiğe büründürmek ve daha geniş kitlelere yayabilmek saikiyle kaleme aldığından, hikâyelerindeki karakterleri de bu çerçevede kurgular. O, bazen savunduğu bazen de karşı olduğu siyasal fikirleri, yarattığı bu karakterler üzerinden dile getirir. Bu nedenle hikâyelerinde, karakterlerin ya da karşı-kahramanların karşılıklı tartıştığı uzun diyaloglar yer alır. Bu diyaloglar yoluyla kendi fikirleri -yani Türkçülüğü benimseyen karakterler- yüceltilirken; karşıtları, fikirlerinin akıl dışılığı sergilenmek suretiyle itibarsızlaştırılır.

Ömer Seyfettin'in yarattığı kurgu kahramanlar aracılığı ile Osmanlı vatandaşı Türkleri, belli özne konumlarına çağırır. Ancak bu çağrı yalnızca onlara yönelik değildir. Osmanlı sınırları içerisinde yaşayan Türkler, bu özne konumlarına dahil olup yazarın tahayyül ettiği şekilde gerçek birer "Türk özneye" dönüştükten sonra İran'da, Orta Asya'da, Kafkasya'da, Kırım'da ve dünyanın diğer bölgelerinde yaşayan Türkleri de uyandıracaklar ve onları da kendileri gibi dönüştüreceklerdir. Bu yönüyle Ömer Seyfettin'in ideolojisi oldukça kapsayıcıdır; ancak yine de bütün Türkleri içine dâhil edici değildir. Onun Türk öznesi, Türkçe konuşmalı ve Müslüman olmalıdır. Başka bir ifadeyle aynı anda hem Türk hem de Müslüman olan bir öznedir. Dolayısıyla Türkçe konuşan ancak Müslüman olmayan Uygurlar, Gagavuzlar gibi Türk kökenli toplulukları kapsamaz. Hatta açıktan belirtilmese de İslamiyet'in Şii mezhebini benimseyenler de bu özne kategorisinin dışındadır. Özellikle *Pembe İncili Kaftan* ve *Teselli* gibi hikâyelerde Türk kökenli Safevi devleti yöneticileri oldukça olumsuz figürler olarak temsil edilir.

Daha önce de ifade edildiği gibi Ömer Seyfettin hikâyelerinde karşımıza çıkan karakterler, olumlu özelliklerle donatılanlar ve olumsuz özelliklerle donatılanlar olmak üzere temel olarak ikiye ayrılabilir. Olumlu özelliklerle donatılanlar Türkçü, Müslüman, dindar, Türkçe konuşan ve yazan, mefkûre sahibi, geleneklerine bağlı kişilerdir. Olumsuz özelliklerle donatılanlar ise kozmopolit, dini yönü zayıf, Türkçeyi yetersiz bir dil olarak gören, çıkarcı, gelenekleri önemsemeyen, şarlatan kişilerdir. Ömer Seyfettin'in zaman zaman Türklerde olmasını arzuladığı özellikleri, gayrimüslimlerden ya da diğer milletlerden olduğunu belirttiği karakterlere yükler. Genellikle Türklere büyük zararlar veren kişiler olarak çizilen bu karakterler, kendi dillerine, dinlerine, geleneklerine ve milli mefkûrelerine bağlı tiplerdir.

İlk hikâyelerinde aşk, evlilik gibi bireysel konular üzerinde duran Ömer Seyfettin, *Bahar ve Kelebekler* hikâyesinden itibaren gittikçe sertleşen bir söylem benimseyerek karakterlerini olumlu ve olumsuz özelliklerle donatarak çatıştırmaya başlar. Doksan yedi yaşındaki nine ve torunun düşünceleri ve okuma tercihleri, ilkinin İran; ikincisinin ise Fransız etkisi altında kaldığına işaret eder. Bu yüzden ikisi de mutsuzdur ve kelebek falına bakılırsa ikisini de iyi bir gelecek beklememektedir. Ne Batılı ne Doğulu değerlerin Türk kadınına mutlu bir yaşam sunması mümkün değildir.

Ömer Seyfettin birçok hikâyesine anlatıcı olarak dâhil olur ve bu hikâyelerde diyaloglar yoluyla makbul ve makbul olmayan özne konumlarını tarif eder. *İrtica Haberi*, henüz fikirlerinin radikalleşmediği bir dönemde kaleme alındığından Osmanlıcılığa doğrudan cephe almadığı bir hikâyedir. Ancak Kaza Kaymakamı ve Alay Komutanı Hasan Bey'in konuşmaları, onların milli bilince henüz erişmemiş, saflık seviyesinde iyimser devlet görevlileri olarak kurgulandığını gösterir. Bununla birlikte saflıkları onların başına herhangi bir felaket gelmesine neden olmaz. *Bomba* ile bu iyimserlik terk edilir. Hikâye başkahramanı Boris, uzun yıllar komitacılık yaptıktan sonra Meşrutiyet'in ilanı sonrasında silahını bırakarak köyüne dönen Sosyalist görüşleri benimsemiş, barışsever bir karakterdir. Makedonya'da var olan sorunların Meşrutiyet'ten sonra da devam etmesi sebebiyle ülkesini terk etmeye ve Amerika'ya göç etmeye karar vermiştir. Ancak komitacılar bunu öğrenir ve onu öldürür. Kesik başını da kocasını kurtarmak için onların türlü tacizlerine katlanmak zorunda kalan Magda'ya bırakırlar.

İlk bakışta Türklere karşı mücadeleyi bırakmış, barışçı ve insancıl Boris'in olumlu; onu öldüren ayrılıkçı Bulgar komitacılarının ise olumsuz karakterler olarak çizildiği düşünülebilir. Ancak daha yakından bakıldığında yazarın Boris karakteri üzerinden sosyalizm, insaniyetçilik, savaş aleyhtarlığı gibi fikir akımlarını eleştirdiği görülür. Sosyalizmi benimseyerek milliyetçi fikirlerini terk eden ve milli mefkûresinden vazgeçen Boris, milliyetçi komitacılar tarafından vahşice öldürülerek cezalandırılır. Boris'in şahsında, bir yandan onun savunduğu hümanist ve barışçı fikirler ile sosyalizm akımı ölüme mahkûm edilirken, diğer yandan da milliyetçilik tek kurtuluş yolu olarak önerilir.

Piç, Ömer Seyfettin'in kozmopolit tiplere olan düşmanlığını açıktan ortaya koyduğu ve Ahmet Nihat'ın şahsında onları "piç" olarak nitelendirerek köksüzlüklerini vurguladığı ilk hikâyelerdendir. Ahmet Nihat, son moda giysiler giyen, tırnaklarını uzatan, Fransızca konuşan, dinsizliğini açıkça ifade eden, Türklüğe dair ne varsa

hepsinden tiksinen, Türk akrabalarını sevmeyen; bu nedenlerle de arkadaşları arasında "Frenk Nihat" olarak bilinen bir karakter olarak çizilir. Ahmet Nihat'ı milliyetinden çıktığı için "patlamış ölü bir köpek balığına" benzeten yazar, açıkça ondan iğrendiğini ifade eder.

Hürriyet Bayrakları'nda ise Osmanlıcı ve Türkçü görüşleri benimseyen iki subay karakter, diyaloglar aracılığıyla çatıştırılır. Osmanlıcı subay, görüşleri gerçek dışı gösterilerek itibarsızlaştırılırken Türkçü subay tam tersine haklı çıkarılarak yüceltilir. Kırmızıbiber dizileri uzaktan bayrağa benzetilen Bulgar köyünün sakinleri ise milliyetlerine uygun davranarak ikiliye en ufak bir sempati göstermezler; hatta selamlarını dahi almayarak ya da düşmanca bakarak onları rahatsız ederler.

İhtiyarlıkta mı Gençlikte mi?, yazarın Türklük ve soy sevgisinin yıllar geçse bile kişileri birbirine bağlamaya devam edeceğini işlediği hikâyelerdendir. Başlarına gelen felaketler sonucunda birbirinden ayrı düşen Hasan Bey, eşi Uluç Bikem ve çocukları Turgut ile Korkut, soylarına ve milletlerine olan bağlılıklarının ödülünü alarak hikâye sonunda bir araya gelir. Üstelik Hasan Bey önce İran'a vezir ardından da şah olur. Hikâyenin dört ana kahramanı da milli bilinç sahibi, dindar, cesur, inançlı, namuslu ve dürüst karakterler olarak çizilmiş olup aynı zamanda şair ve âlimdirler.

Ashab-ı Kehfimiz, Ömer Seyfettin'in çok sayıda karakteri başarılı bir şekilde bir araya getirdiği en önemli eserlerden birisidir. Osmanlı Kaynaşma Kulübü çatısı altında bir araya getirdiği kozmopolit tipleri, hikâyeye koyduğu diyaloglar üzerinden kıyasıya eleştiren Ömer Seyfettin, söz konusu karakterleri, dönemin tanınmış aydınlarına ilişkin özelliklerle donatır. Kulüp üyeleri arasında Şair Sait, Dr. Eserullah Natık, Niyazi Bey, Hasan Rudi, Doktor Sadullah Behçet, Celal Mün'im, Nutki Zeki, Hoca Bali Efendi, Fraşerli Nadir gibi Türklüğü inkâr eden simalar ve anlatıcı konumundaki Hayikyan yanında Mösyo Diyamandis, Moiz Bori gibi gayrimüslimler de bulunmaktadır. Tamamı Batı hayranı olan, birçoğu Avrupa ülkelerinde öğrenim görmüş bu karakterlerin ortak özellikleri, kozmopolit, menfaatçi ve hayalperest olmalarıdır.

Mehdi, Ömer Seyfettin'in bir din adamının dilinden milli bir kurtarıcı fikrini işlediği ilginç bir hikâyedir. Medeniyetleri ve tarihi, dinlerin yaptığını ileri süren yazar, Osmanlı devletinin geri kalmışlığının nedenini dinin yanlış uygulamalarında bulurken çözümü de yine milli mefkûreleri benimsemiş bir din adamı dilinden vererek din alanında bir reform ihtiyacını örtük de olsa dile getirir. Onun hayalindeki din adamı,

tıpkı hikâyedeki Sarıklı Hoca Efendi gibi söyledikleri ile milli uyanışa katkıda bulunan, İslamı bir mefkûre olarak gören, davasına inanmış bir karakterdir. Hikâye boyunca çıkması beklenen mehdinin tek bir kişi olmadığı, her milletin kendi kurtarıcısını yetiştirmesi gerektiği vurgulanır. Mehdi'nin sahip olması gereken başlıca özellikler ise milliyetperverlik ve fedakârlıktır.

İlk kısmı İtalya'nın Trablusgarp'ı işgali sırasında, ikinci kısmı Balkan Savaşı sonrasında yayınlanan *Primo Türk Çocuğu*, yazarın düşüncelerini en sert şekilde dile getirdiği hikâyeler arasındadır. Gerek hikâyenin çocuk kahramanı Primo gerekse "millî değerlerine ve geleneklerine oldukça yabancılaşan" babası Kenan (Karpat, 2009), Trablusgarp'ın işgali felaketi ile bir anda birer milliyetçi dönüşüm geçirerek kozmopolitlikten Türkçülüğe geçerler. Bu, öylesine sert bir geçiştir ki Türk olduğunu söylemeye dahi utanan Kenan, bu dönüşüm sonrasında İtalyan eşi Grazia'dan Türk adetlerine göre yaşamasını; babasını, memleketini, âdetlerini, dostlarını unutmasını; ismini değiştirmesini, çarşaf giymesini, Türkçe öğrenmesini ve bundan sonra bir harf bile İtalyanca konuşmamasını ister.

Orhan ile tanışmadan önce Türk olduğunu bilmeyen hatta Türkçe bile konuşamayan Primo ise geçirdiği hızlı dönüşüm sonucunda tam bir Türk milliyetçisi olur. Önce ismini değiştirerek Oğuz yapar, ardından da devam ettiği Fransız okulundan ayrılarak Türk okuluna kaydolur. Kısa zamanda Türkçe öğrenir ve dönemin Türkçülerinin başucu kitabı olarak bilinen Leon Cahun'un *Gök (Mavi) Bayrak* başlıklı tarihi romanını okur ve Türklüğüyle daha fazla gurur duymaya başlar. Babasından boşanarak İtalya'ya dönen annesini ise artık "düşman" olarak görmektedir. Erdem'e (2015: 67) göre anneyle olan bağların koparılması ve babayla özdeşleşmek aşırı-sağ ideolojilerin önemli bir özelliği olsa da (Ryan, 2010: 346) bir çocuğa, yalnızca milliyetini değiştirmediği gerekçesiyle öz annesi hakkında "düşman" dedirtmek, Türk muhafazakârlığında Ömer Seyfettin dışında pek ender görülebilecek bir aşırılıktır. Yazarın söylemindeki bu aşırılıkta içerisinde bulunduğu hınç/ressentiment durumunun etkili olduğu değerlendirilmektedir.

Ömer Seyfettin toplumsal fantezi ufkunu, Türk tarihindeki birbirinden farklı özelliklere sahip tarihsel figürleri içerecek şekilde örgütler. Primo'nun isimlerini zikrettiği Oğuz Kağan, Atilla, Cengiz, Timur, Hülagû gibi önemli devlet adamları bu fantezi ufkuna dâhildir. Ancak Türkçe konuşan ve Müslüman olan Şah İsmail ve onun soyundan gelen İsmail Mirza gibi hükümdarlar, Türklük karşıtı birer karakter olarak çizilerek ve düşman olarak konumlandırılarak bu ufkun dışında bırakılır. Yine Sokullu

Mehmet Paşa gibi Türk tarihinin en önemli devlet adamlarından birisi, *Ferman* hikâyesinde haksız yere kahraman bir askere (Tosun Bey) kıyan bir sadrazam olarak gösterilir.

Boykotaj Düşmanı, Ömer Seyfettin'in Mahmud Yüsri ve Nihat karakterleri üzerinden Balkan Savaşı sırasında Rumeli Türklerine her türlü kötülüğü yapmalarına karşın hala yerli Rumlarla dostluğa ve Yunan hayranlığına devam eden aydınları hedef aldığı bir eserdir. Mahmud Yüsri, tüm ihtiyaçlarını, alıverişini, gezmelerini, işletmeleri ve dostlarını Rumlardan tercih eder. Yakın arkadaşı Nihat ise Rumcayı mükemmel seviyede konuşabilen, "Yunan edebiyatını, Yunan ruhunu, Yunan zevkini neşretmek için önüne gelene propaganda yapan" Türkçülüğe düşman, damarlarındaki kanın Rum kanı olduğundan asla şüphesi olmayan bir şairdir. Bu özellikleriyle *Piç*'in Ahmet Nihat karakterini andıran Nihat, şimdilerde milliyetini inkâr etmiş gençlerden mürit toplamaya çalışmaktadır.

Ömer Seyfettin'in yarattığı karakterler arasında en fazla eleştirilen *Beyaz Lale* hikâyesinin sadist subayı Binbaşı Radko Balkaneski'dir. Tam bir Bulgar milliyetçisi olan Balkaneski, Türklerden nefret etmektedir. Kadınları ve çocukları fırına atacak, ölü bir bedene dahi tecavüz edecek kadar sadist bir karakter olarak çizilen Balkaneski'ye göre Türkler, merhametlerinin kurbanıdır. Balkanları fethettikleri dönemde merhametli davranmasalar, bugün Balkanları terk etmek zorunda kalmayacaklardır. Radko, Türklerin yaptığı hatayı tekrar etmemekte, onların yapmadığını başka bir ifadeyle yapılması gerekeni kendisi yapmaktadır. Bu açıdan bakıldığında Radko'nun yaptıkları oldukça rasyoneldir (Belge, 2012: 271).

Tuhaf Bir Zulüm hikâyesinin başkahramanı Gospodin Kepazef, Binbaşı Radko Balkaneski karakterinin bir benzeridir. Balkaneski'nin fiziki şiddet ve işkence ile yaptığını psikolojik şiddet ile gerçekleştirir. Önceleri ihtilalci iken Bulgar Prensliği kurulunca önce memur, ardından da milletvekili olan Kepazef, Türklerin dini taassuplarından yararlanarak onların Bulgaristan'dan kovulmasına öncülük eder. Her yere saldığı domuzlar, Balkaneski'nin uyguladığı işkence ile aynı amaca hizmet eder. Her ikisinin de nihai amacı, Türklerin Bulgaristan'dan çıkarılması; yani bir tür etnik temizliktir.

Çanakkale'den Sonra, hikâye başkarakterinin dönüşüm geçirerek milliyetçi bir kişiliğe büründüğü bir diğer önemli eserdir. Ancak bu hikâyedeki dönüşümün nedeni bir felaket değil; bir zaferdir. Uzun zamandır kendisini eve kapatan, ismi

verilmeyen hikâye kahramanı, Çanakkale Zaferi sonucunda ümitsizliğini yener, köşkünün bahçesinde biten çalıları kestirir, memur olur, evlenir ve kızının adını Mefkûre koyar.

On bir hikâyeden oluşan Eski Kahramanlar serisi ile Ömer Seyfettin, Türk milletine özdeşim kurabileceği ya da örnek alabileceği bir seri ideal tip önerir. Bu hikâyelerde tarih ve tarihten seçilen kahramanlar sadece verilmek istenilen fikri anlatmak için kullanılır (Argunşah, 2006: 42). Bu tipleri belirlerken gündelik yaşam yerine tarihe bakar ve tarihi, milliyetçi bir bakış açısıyla yeniden yorumlayarak kahramanlarını ideal özelliklerle donatır. Disiplin, sadakat ve devlete itaat (Ferman), düşmanı yenmek için gösterilen kurnazlık (Kütük, Vire, Topuz), önceden belirlenmiş mutlu bir geleceğe iman (Kızılelma Neresi), nihai zafere duyulan sarsılmaz inanç (Karpat, 2009: 206), mütevazılık ve vatana karşılıksız hizmet (Pembe İncili Kaftan), kuvvetli bir dini inanç, devlete sadakat ve sabır (Forsa, Teselli), cesaret ve savaşçılık (Başını Vermeyen Şehit, Teke Tek), Allah'tan başka kimseye minnet etmeme (Diyet) anılan özelliklerden bazılarıdır.

Eski Kahramanlar serisinde öne çıkan karakterler, her şeyden önce, kendilerini milletin ve devletin selâmeti için gözünü kırpmadan tehlikeye atabilen cesur kimselerdir. Cesaret yanında, onların başarısını pekiştiren bir diğer önemli özellik, askerî zekâya sahip olmalarıdır. Her daim çarpışmaya hazır, cesarete ve güçlü bir fiziğe sahip oldukları gibi gerektiğinde aklın gücünü ön plana çıkarmayı da bilirler. Gerektiğinde tüm varlıklarını millet ve devlet yolunda harcayabilecek kadar mert, vatan için canını kolaylıkla feda edebilecek denli vatansever, kimsenin minnetini çekemeyecek kadar mağrur, her koşulda bağlılık gösterecek şekilde sadık, yaptıkları işlerde yalnızca Allah'ın inayetini gözetecek kadar imanlı, yaptıklarıyla böbürlenmeyi düşünmeyecek kadar mütevazı karakterlerdir (Erzen, 2014: 297). Şahsi hayatları, ihtirasları, duyguları yoktur. Devletin üstünlüğü ve bekasını, her şeyin üstünde tutarlar. Muhsin Çelebi'de olduğu gibi sadece mallarını değil; Tosun Bey'de olduğu gibi canlarını da devletin hizmetinde görürler ve devlete adarlar (Argunşah, 2006: 44).

Ferman öyküsünde Tosun Bey, ülkücü bir tip olarak kolektifin devamı için kendi varlığından vazgeçer. Kendisine hazırlanan bir tuzak sonucu verilen ölüm emrinden ve ölüm emrinin uygulanmasından çekinmez. Ucunda ölüm de olsa padişahın emrinden çıkmaz ve onun şahsında devletin varlığının sarsılmaması adına

kendi canından vazgeçer (Eliuz, 2012: 333). *Pembe İncili Kaftan*'ın Muhsin Çelebisi de devleti için her türlü fedakârlığa hazır bir kahraman tipidir. Bir yandan İran'a elçi olarak gitmeyi kabul ederek işkence ile ölümü göze alırken; diğer yandan da bütün mal varlığını rehin vermesine rağmen hizmeti karşılığında bir ücret kabul etmez. Görevi bittiğinde neredeyse tüm mal varlığını kaybetmesine karşın kimseden bir şey istemez ve yaşamına pazarcılık yaparak devam eder.

Kütük öyküsünün Arslan Bey'i ve *Vire* öyküsünün Barhan Bey'i zekâları ile düşman karşısında zaferi kazanan komutanlardır. Zor şartlar altında, kendi varlıklarından öte; temsil ettikleri milletinin varlığı için kaygılanırlar ve bu kaygı hali içerisinde, trajik bir kırılma anında, millî yok oluşu engellemek üzere destan kahramanlarına özgü zihinsel bir aydınlanma yaşarlar ve parlak zekâlarıyla çözümler üretirler. *Topuz*'daki Türk elçisi Mehmet Bey de benzer özelliklere sahiptir. Düşmanını, en zayıf ve rahatlamış anında tek bir darbe ile yenilgiye uğratır. Bu üç hikâyede de zafer, komutanların zekâ ve cesareti ile kayıp vermeksizin kazanılır (Eliuz, 2012: 334).

Teselli hikâyesinin ana kahramanı ise İran seferi sırasında emre itaat etmemesi nedeniyle pusuya düşerek ağır kayıplara uğrayan ve kahramanca savaşmasına rağmen geri çekilmek zorunda kalan İskender Paşa'dır. Devlete koşulsuz itaat anlayışını benimseyen İskender Paşa, cezalandırılacağını düşünerek günlerini ibadetle geçirmekte ve ordugâhında sessizce ölümü beklemektedir. Ancak zamanın padişahı onu bağışlar ve ödüllendirir. *Forsa*'da ise bir gün düşman esaretinden kurtulacağına inanarak bütün zorluklara dayanan Kara Memiş, en sonunda sabrının mükâfatını alır ve oğlunun başında bulunduğu donanma tarafından kurtarılır.

Konusunu Peçevi tarihinde geçen bir öyküden alan *Başını Vermeyen Şehit*'te, üç karakter ön plana çıkar: Komutanın sefere gitmesi nedeniyle geçici olarak kale komutanlığını yürüten Kuru Kadı ile iki kahraman asker olan Deli Mehmed ve Deli Hüsrev. Kuru Kadı, asker olmadığı halde tüm erlerin çekindiği, gayet sert, gayet titiz, gayet sinirli; sabahtan akşama kadar namaz kılan, dua eden; geceleri dahi hiç uyumayan; delilik ve velilik özelliklerini birlikte üzerinde toplamış bir karakterdir. Daha yatıp uyuduğunu gören yoktur. Deli Mehmed ve Deli Hüsrev de onun gibi yarı deli, yarı veli karakterlerdir. Sınır muharebelerinde, hayale sığmayacak yararlıklar göstermişler, masal kahramanlarına benzeyen inanılmaz bir şöhret kazanmışlardır. "Hiçbir nizama, hiçbir kayda, hiçbir zapt u rapta girmeyen, dünya şerefinde gözleri

olmayan Anadolu dervişlerindendirler". Kazandıkları zaferlerden sonra kendilerine teklif edilen rütbe, hilat, murassa, kılıç gibi hediyeleri "İstemeyiz fâni vücuda kefen gerektir. Hilat nadanları sevindirir..." diyerek reddederler; Allah yolundaki gayretlerine ücret, mükâfat, hediye kabul etmezler. Harp onların bayramıdır; muharebe başlar başlamaz naralar savurarak düşman saflarına saldırırlar (Ömer Seyfettin, 2011: 592-594). Her üçü de hikâye sonunda şehit olurlar.

Kızılelma Neresi?, padişahın şahsında vücut bulan devlete itaatin ve iyi bir geleceğe yönelik umudun işlendiği bir hikâyedir. Bu hikâyede Ömer Seyfettin, bilgiye sahip devlet görevlileri karşısına irfan sahibi sıradan insanları koyar ve tercihini sonraki birçok hikâyesinde de yapacağı gibi irfan sahiplerinden yana kullanır. Padişahın "Kızılelma Neresi? sorusunun yanıtını aralarında Sokullu Mehmet Paşa, İskender Paşa, Ayas Paşa gibi dönemin önde gelen devlet adamları veremezken; rastgele seçilen üç askerin, tereddütsüz şekilde, padişahın kendilerini götüreceği yer cevabını vermesi bu tercihin bir sonucudur.

Büyücü, hikâyesinin kahramanı halkın tahammülsüzlüğü ve taassubu sebebiyle Şam'dan sürülen bir Türk bilim adamıdır. Doğan Bey adındaki bu bilim insanı, etrafı yüksek duvarlarla çevrili harap bir evde ihtiyar hizmetkârı ile birlikte yaşamaktadır. Babası Alparaslan'ın en eski komutanlarındandır. Yirmi senedir görmediği üç küçük kardeşi ise Kızıl Arslan, Pehlivanoğlu Özbek ve Harzemşah Döğüş'ün ordusunda görev yapmaktadır. Beyaz sakallı, kısa boylu, mavi gözlü bir ihtiyar olan Doğan Bey, hiç evlenmemiştir. Evinden dışarı çıkmayan Doğan Bey'in kimseye zararı yoktur. Yalnızca kimya ve matematikle meşguldür. Okul yıllarından itibaren yanar cisimlerle ilgili deneyler yapmaktadır. Bu konuya ömrünü vakfetmiş, kırk yıldır yalnız bu işle uğraşan idealist bir bilim insanıdır.

Diyet'te ana karakter, askerlere yönelik üretim yapan bir zanaatkâr olan kılıç ustası Koca Ali'dir. Koca Ali uzun boylu, iri pençeli, kalın pazulu, geniş omuzlu bir kişidir. Dar kapısından başka aydınlık girecek hiçbir yeri olmayan, yalnızca muharebe zamanlarında kapattığı dükkânında, on senedir ham demirden kılıç namluları dövmektedir. Çeliğe çifte su verebildiğinden, yaptığı kılıçlar bütün Anadolu'da, bütün Rumeli'de, sınır boylarında büyük bir nam kazanmıştır. Sert bir beylerbeyi olan babasının başı vurulduğunda henüz on iki yaşındadır. Zengin bir vezir olan amcası onu yanına alırsa da; amcası bile olsa bir başkasına minnettar kalmak istemeyen Koca Ali, onun yanından ayrılır. Hayatının ondan sonraki bölümünde de ekmeğini taştan çıkarır ve kimseye boyun eğmez. Anadolu'yu karış karış gezer, iyi ustaların

yanında çalışarak kılıç işinde uzmanlaşır. İftiraya uğrayan Koca Ali, kolunun kesilmemesi için diyetini ödenmeyi kabul eden Hacı Mehmet'in hizmetine girmeyi kabul eder; ancak efendisinin hakaretlerini gururuna yediremez ve bir hafta bitmeden kolunu kendisi keserek onun önüne atar.

Yere serdiği paha biçilmez pembe incili kaftanını bir daha yerden almayan Muhsin Çelebi'nin, başını vermeyen Deli Mehmed'in, kolunu kendisi keserek diyetini ödeyen Koca Ali'nin hikâyeleri, yalnızca milli ve dini hisleri okşayıcı menkıbeler değildir. Bekmen'in (2008) de isabetli şekilde tespit ettiği gibi bu hikâyelerdeki kahraman tiplerinin davranışları, bir tür milli refleks inşa etmektedir. Kendi ölüm fermanının dahi padişah emri olduğu için yerine getirilmesini isteyen Tosun Bey, onuru ile oynandığında kendi kolunu gözünü kırpmadan kesen Koca Ali, küçük düşürmeye çalışıldığında üzerine oturduğu kaftanı yerden alıp tekrar üzerine giymeye tenezzül etmeyen Muhsin Çelebi, kendisine başkaldıranın kafasına topuzu indirip beynini dağıtan Mehmet Bey, canını alan kâfirler başını teslim almaya kalkışınca doğaüstü güçle buna direnen Deli Mehmed ve dizinin diğer kahramanları, adeta bir Türkün dramatik karar anlarında refleks halinde yapması gerekenlerin rehberini sunar (Bekmen, 2008: 331).

Eski Kahramanlar serisinde hem sultanlar hem de yüksek rütbeli devlet görevlilieri silik birer fon karakter oluşturur. Vezir ya da sadrazam gibi devlet adamları ve yüksek rütbeli komutanlar genellikle olumlu özelliklere sahip, ilim ve irfan sahibi kişiler olarak çizilirler. Çok konuşmazlar, aynen sultanlar gibi fazla ortada dolaşmazlar, düşünürler ve dini inançları tamdır. Devlete dini bir vecd ile bağlı ve gururludurlar. Devletin yüksek gururunu kendi yüksek grupları haline getirmişlerdir (Argunşah, 2006: 44).

Yeni Kahramanlar serisinin hikâye karakterleri de *Eski Kahramanlar* ile benzer özelliktedir. *Kaç Yerinden*'in genç askeri doktoru Ferhat Ali Bey, gayet zengin bir ailenin tek çocuğudur. Almanya'da iyi bir eğitim almıştır. Keman çalmaktadır. Neredeyse bütün cephelerde savaşa katılarak tam kırk dokuz yerinden yaralanır. Galiçya'da bir güllenin isabet etmesi sonucu sağ bacağını kaybeden Ferhat Ali Bey, harp alanını terk etmek istemediği için pilot sınıfına ayrılmıştır. (Ömer Seyfettin, 2011: 514-521). O da *Teke Tek* hikâyesinin Kasım'ı gibi "Dünyada yataktan daha azaplı bir mezar" olmadığını düşünmekte; ayağını kaybetmesinden çok, levazım sınıfına verilmekten korkmaktadır. Pilot olmasıyla birlikte yaralanma riski ortadan kalktığı için mutludur.

Yeni Kahramanlar serisinin diğer hikâyesi, *Bir Çocuk Aleko*'nun on dört yaşındaki çocuk kahramanı Ali de, Primo'ya benzer şekilde hızlı bir dönüşüm geçirerek milliyetçi bir karaktere dönüşür. Bu sefer dönüşümün nedeni, Orhan gibi bilinçli bir Türk değil, milliyetçi bir Rum papazdır. Rum papaz, Türkler aleyhine verdiği vaazlarla Ali'nin milliyetçi bir uyanış yaşamasını sağlar. Hikâye boyunca Ali'ye Türklerden nefret etmeyi öğreten Rum papazla; Hıristiyanların da Allah'ın kulları olduğunu, onlara fenalık etmenin Müslümanlara fenalık etmekten daha günah sayılacağını vaaz eden kendi köylerinin imamını karşı karşıya koyar (Ömer Seyfettin, 2011: 1385).

Papazın anlattıkları ile ruhunda büyük fırtınalar kopan Aleko, milleti için büyük bir iş yapmak; bir fedakârlık, başkalarının yapamayacağı bir şey yapmak ister. Papazın anlattığı, küçük bir Rum kızının yüzerek düşman gemilerinin altını deldiğine; bir genç Rum'un üç yüz kişiyle yüzbinlerce düşmanı bozup vatanı kurtardığına ilişkin öykülerden çok etkilenmiştir. Bir Türk çocuğunun da buna benzer şeyler yapabileceğini düşünmeye başlar. Papazın "Milleti için ölenler daima yaşarlar" sözü sürekli aklındadır (Ömer Seyfettin, 2011: 1389). Ali bu etkiyle bulduğu ilk fırsatta harekete geçer ve hikâyenin sonunda kendisinin de içerisinde bulunduğu düşman karargâhını havaya uçurarak kendisini milleti için feda eder.

Ömer Seyfettin'in Aleko ve Primo gibi milleti için kendini feda etmeye hazır çocuk kahramanlar kurgulamasının nedeninin; cesaret, kahramanlık, adalet, fedakârlık gibi hasletleri, Türk milletine içkin değerler olarak kabul etmesiyle ilgili olabileceği değerlendirilmektedir. Türkler daldıkları gaflet uykusundan bir şekilde uyanmayı başarırlar ve milliyetlerinin farkına varırlarsa; kendilerindeki bu içkin değerleri ortaya çıkaracaklar; dolayısıyla içinde bulundukları felaketlerden kurtularak eskisi gibi dünyanın en güçlü milletlerinden birisi hatta en güçlüsü haline geleceklerdir.

Eski Kahramanlar serisi içerisinde yer almamakla birlikte bu serideki hikâyelere benzer bir olay örgüsüne sahip *Nadan* hikâyesi de ideal devlet adamı karakterlerinden birisini sunar. Hikâyenin başkahramanı, ömrünün son günlerini ibadetle geçirmekte olan "Köse Vezir" adıyla bilinen tecrübeli bir ihtiyar vezirdir. Köse Vezir hem arif hem âlimdir. Dünyanın geçici olduğu hakikatini unutmayan, mağrurlanmayan; servet, para, ihtişam, saltanat gibi şeylere tenezzül bile etmeyen, orta hâlli bir molla gibi yaşayan, Allah'tan başka hiçbir kuvvete baş eğmeyen bir karakterdir. Bir daha devlet hizmetine girmemek üzere yemin etmiştir. Bu nedenle padişahın bütün ısrarına rağmen görevi kabul etmez. Hem âlim hem de arif bir kişi

olan padişah, devletin içinde bulunduğu kötü durumu göz önüne alarak bu değerli veziri ikna etmenin yolunu düşünür. Önce onu sarık odasına hapsettirir, ardından da "nadanla [cahil, bilgisiz, nobran] sohbet etmek akile cehennem ateşinden beterdir" sözünden yola çıkarak yanına gayet cahil, gayet akılsız bir çoban verir ve görevi kabul etmesini sağlar.

Yazıldığı dönemde büyük tepki alan *Fon Sadriştayn'ın Karısı* hikâyesinin ana kahramanları, Anadolu Şimendifer Kumpanya'sında çalışan Sadrettin Bey ile ilk ve ikinci eşleridir. Annesi ve babasını erken yaşta kaybeden Sadrettin, halası tarafından büyütülür ve iyi eğitimli bir Türk kadını olan ilk eşiyle tanıştırılır. Gayet şık, güzel bir kadın olan ilk eş, aynı zamanda iyi eğitimlidir; Fransızca konuşabilmekte ve piyano çalabilmektedir. Ancak aşırı para harcamakta ve eviyle ilgilenmemektedir. Evliliğinin kötü gitmesi nedeniyle hızla zayıflayan, hastalanan ve yürüyemez hale gelen Sadrettin Bey, Almanya'ya hava değişimine gider ve orada ilk eşinin tam zıddı özelliklere sahip bir Alman kadınıyla tanışır ve İstabul'a geri döndükten sonra ilk eşinden boşanarak onunla evlenir. Alman eş, Türk eşin aksine oldukça olumlu özelliklerle donatılmıştır. Tam bir ev hanımıdır, maharetlidir. Bütün işleri kendisi yapar. Hizmetçiye ve aşçıya ihtiyaç duymaz ve köşk yerine mütevazı bir evi tercih eder. Doğumunu bile evde tek başına yapar. Ayrıca akşamları Sadrettin Bey'e keman çalar, şiirler okur.

Hikâyenin sonunda Ömer Seyfettin, anlatıcı kimliği ile Fon Sadriştayn'ın Alman eşinin aşkından tiksindiğini belirtse de hikâye basında önemli tepkilere neden olur. Bunun üzerine yazar "yirmi beş sene sonra" ibaresiyle *Fon Sadriştayn'ın Oğlu* hikâyesini yazar. Bu hikâyede ana kahramanlara, Sadrettin Bey'in ilk eşinin Çanakkale'de şehit olan ikinci eşinden olma Orhan eklenir. Orhan, milli bir şairdir ve neredeyse Ömer Seyfettin'in kendisi için biçtiği tüm rolleri yerine getirerek Türkleri dilce birleştirmiştir. Büyük şair henüz yirmi yedi yaşındadır. Bir aşık gibi halkı sevmiş, daima halkın içinde yaşamış, on dokuz yaşındayken Anadolu'yu gezmiş; köylerde, kulübelerde, obalarda misafir kalarak Türklerin milli destanını dinlemiş ve bir biri ardına on cilde yakın eser kaleme almıştır. Konuşma dilini yazı dili haline getirerek hem Osmanlı Türklerine hem de Orta Asya ve Kafkasya Türklerine Türkçeyi sevdirmiş; İstanbul Türkçesini Hive, Buhara, Semerkant, Kaşgar, Kafkasya, Azerbaycan, Anadolu Türklerinin ortak lisanı haline getirmiştir.

Kesik Bıyık, Ömer Seyfettin'in taklitçi alafranga tipleri eleştirdiği hikâyelerdendir. Hikâye, tek gözlük takanları hicvederek başlar. Hikâyenin ismi

belirtilmeyen başkahramanı alafranga bir tiptir. Modayı yakından takip etmekte ve modaya uygun davranmaktadır. Çevresindekilerin bıyıklarını Amerikanvari kestirmesinden etkilenir ve palabıyıklarını "sırf taklitçilik gayretiyle" kesitir. Onun bu bıyıksız halini gören annesi "Bıyıklarını farmasonlar kesermiş. Demek sen de farmasonmuşsun! Verdiğim süt sana haram olsun" diyerek onu evlatlıktan reddeder. Babası daha şiddetli tepki göstererek onu evden kovar. Buna karşın yolda gördüğü "bonjur, bonjur" demelerinden kendisi gibi taklitçi olduğu anlaşılan sporcu arkadaşları, yeni halini çok beğenir. Tranvayda karşılaştığı hoca efendi ise bıyık kesmenin sünnet olduğunu söyleyerek bir yandan beğenisini ifade ederken, bir yandan da gizliden onu alaya alır. Yazarın, taklitçi alafranga tiplere bakışı göz önüne alındığında hocanın beğenisinde bir ironi yattığı düşünülebilir.

Ömer Seyfettin hikâyelerinde bıyıksız olma ve tek gözlük takma alafrangalığın alametifarikalarındandır. *Kesik Bıyık* hikâyesine benzer şekilde *Velinimet, Zeytin Ekmek, Bir Temiz Havlu Uğruna, Boykotaj Düşmanı* hikâyelerindeki alafranga erkek kişiler, fiziksel görünüm itibariyle bıyıksızdır. *Fon Sadriştayn'ın Karısı* hikâyesinde ise Sadriştayn'ın alafranga yaşama özenen Türk karısı, tek gözlüklü bir adamla evlenir. *Gurultu* hikâyesinin ana kişisinin hayattaki tek amacı zengin olmaktır. Zengin bir kızla evlenip parasına konmak için son moda kıyafetler giyer ve gözleri bozuk olmamasına rağmen tek gözlük takar (Aktaş, 2019: 363). *Antiseptik*'te on yedi yaşındaki Bedia Hanım'ın talibi olan kırk yaşlarındaki sefir de benzer şekilde tek gözlüklüdür.

Ömer Seyfettin, alafranfa erkek tipleri gibi alafranga kadın tipleri de kurgular. *Harem*'de Sermet'in karısı Nazan, *Bahar ve Kelebekler*'de torun, *Türkçe Reçete*'de Belkıs, *Baharın Tesiri*'nde Mediha, *Zeytin-Ekmek*"te Sabire, *Tarih Ezeli Bir Tekerrürdür'*de Efser, *Gurultu*'daki kadın, *Antiseptik*'teki Bedia alafranga kadınları temsil ederler. Piyano çalmak, roman okumak, salon davetlerine ve ecnebilerin komplimanlarına önem vermek alafranga kadınların başlıca özellikleridir (Aktaş, 2019: 274).

Ömer Seyfettin hikâyelerinde, sayısı alafranga kadın tipleri kadar çok olmasa da sofu kadın tiplerine de rastlanır. Bunlardan *Tos* hikâyesinin başkahramanı Fatma Hanım, dindar bir ailede yetişmiş, oldukça sofu bir kadındır. Gece gündüz ibadet etmekte, babasından kalan hesapsız serveti tekkelere, dervişlere, mollalara, öksüzlere dağıtmakta, on dönümlük bir bahçe içerisindeki küçük köşkünden dışarı çıkmamaktadır. Öylesine sofudur ki; "Fatma Hanım, dua et de bizim asker gâvuru

bozsun" diye kendisinden askere dua etmesini isteyenleri bile Allah'ın işine karışılmaz, Allah ne yaparsa iyi yapar diyerek reddeder. Ona göre yüzlerini açan, yeldirme giyen, sinemaya, çarşıya, tiyatroya giden her kadın "gâvur"dur. Kadınlar sokaklarda açık saçık gezdiği, erkekler camiye gitmediği, küçük çocuklara şapka giydirildiği için Allah "gâvurlarıyla" bizi terbiye etmektedir. "Zelzele, yangın, kıtlık, zulüm, muhabere, kolera, veba" Allah'ın meşhur cezalarıdır (Ömer Seyfettin, 2011: 876-877).

Bir diğer dindar sofu kadın tipi *Türbe* hikâyesinin otuz yıldır evinden dışarı çıkmayan Şefika Molla'sıdır. Rüküş Kadın isimli zenci kadınla birlikte yaşayan Şefika Molla, kocasından da bir geliri olmasına karşın şifacılık yaparak (kendisine başvuran hastaları okuyarak) geçimini sağlamaktadır. Kısmetlerinin açılmasını isteyen genç kızlar, sınavlarında başarılı olmak isteyen öğrenciler, çocuk sahibi olmak isteyen kısır kadınlar, kazanmak isteyen tüccarlar, sevgililerine kavuşmak isteyen âşıklar, tezkere almak isteyen askerler, terfi etmek isteyen subaylar ile veremden tutunuz da belsoğukluğuna, frengiye kadar her türlü hastalar, kötürümler, dilsizler, körler, sağırlar kendilerini Şefika Molla'ya okutmakta; üzerlerine kurşun döktürmekte, ondan muska almakta ondan şifa ve ümit beklemektedir. Her gelen, gücüne göre para bıraktığından Şefika Molla'nın çok zengin olduğu, hatta altınlarını bahçesine gömdüğü söylenmektedir. Bununla birlikte üfürükçülüğü, sofuluğu, büyücülüğü çevrede meçhul bir korku saldığından hiçbir hırsız evine ya da bahçesine girmeye cesaret edememektedir.

Sofu erkek tipler de Ömer Seyfettin hikâyelerinin önemli karakterleri arasındadır. *Binecek Şey*, *Hatiften Bir Sada, Namus, Beynamaz, Perili Köşk, Keramet* gibi öykülerde bu sofu karakterler ön plandadır. *Binecek Şey*'in başkahramanı Derviş Hasan, otuz yıldır omuzunda keşkülü[28], sırtında abası, gönlünde tevekkülü nereye gittiğini bilmediği yollardan ilerleyerek, ismini bilmediği köylerde sıkılıncaya kadar misafir kalan, misafir gittiği yerlerde verilenlerle yetinerek hiç çalışmadan hayatını

[28] Farsça kökenli bir sözcük olup fukara çanağı anlamına gelir. Büyük Hindistan cevizinin üstü kesilir ve içi oyulur; meydana gelen çanağın, iki ucuna iki halka geçirilerek bu halkalara bir zincir takılır. Derviş, bunu boynuna, yahut kemerine asar, yahut da elinde tutar. İlâhî, naat, mersiye okuyup keşkülü halka uzatır; herkes, keşküle bir şey kor. Keşkül dolunca tekkesine döner ve keşkülünü, aş evinde boşaltır; toplanan yiyecek şeyler, aş evinde kalır; para varsa şeyhe teslim edilir. Bu münasebetle içinde, birbirine uymayan bulunduğu kap hakkında, "Fukara keşkülü gibi" deyimi kullanılır (Gökpınarlı, 1977: 192).

idame ettiren, asalak bir tiptir. *Hafiften Bir Seda'*nın Hacı İmadettin Efendi'si, Fatma Hanım ve Şefika Molla gibi yıllardır evinin dışına adım atmayan; hatta evinin ikinci katına dahi çıkmayan, bütün vaktini dua ve ibadetle geçiren, eşiyle bile işaret diliyle konuşacak kadar dünya işlerini bırakmış, siyah zeytin, kuru incir, hurma ve bayat ekmek dışında bir şey yemeyen, su dışında bir şey içmeyen, sofuluğu ile tanınan bir ihtiyardır.

Namus'un adı verilmeyen "Çingene" başkahramanı, köpeklerin çiftleşmesini izliyorlar diye ailesinden dokuz kadını öldüren bir karakterdir. *Beynamaz*'da ise ekim biçim işlerinin tümünü kadınlara bırakan ve bütün vakitlerini Hacı İmam ile birlikte ibadet ile geçiren bir köy halkı vardır. Onlar gibi davranmayan tek erkek ise "Gavur" olarak etiketledikleri çobanlık yapan Ali'dir. Anne ve babasını yıllar önce kaybeden Gavur Ali, yalnız yaşamakta, ağılında koyun bakmaktadır. Gayet hasis ve geçimsiz olduğu kadar korkusuz bir kişidir. *Perili Köşk'*te, doğaüstü şeylere inanan insanlar, bu insanların batıl inançlarından yararlanan bir fırsatçı ev sahibi ve batıl inançlara itibar etmeyen Sermet Bey önemli karakterlerdir. *Keramet'*te ise türbeyi soyan Çiroz Ahmet'i evliya sanarak onun türbeyi soyduğunu fark etmeyecek kadar Batıl inançlara saplanmış bir mahalle halkı söz konusudur.

Ömer Seyfettin'in yarattığı en ilginç karakterlerden birisi kuşkusuz Efruz Bey'dir. II. Meşrutiyet'in yarattığı yığın psikolojisi koşulları altında alaturkalık-alafrangalık çatışması olarak beliren bunalım, birdenbire yerleşik değer yargılarıyla ya da akılla yorumlanamayan tutum örnekleri ortaya çıkarır. Ömer Seyfettin, bu örneklerden yola çıkarak Efruz Bey tipini yaratır. Efruz Bey bize yazarın abarttığı, yapma bir tip gibi gözükür. Fakat Efruz Bey'in çeşitli yanlarından birini temsil eden çok sayıda kişinin gerçekte yaşadığını biliriz (Berkes, 2002: 451). Hikâyenin başlangıç kısmında kendisinin de "Herkes seni -bizzat kendisi kadar- tanır, Efruzcuğum, bugün hiç kimse sana yabancı değildir; çünkü sen 'hepimiz' değilsen bile hepimizden bir parçasın" şeklinde özlüce ifade ettiği gibi kimseye yabancı olmayan bir karakterdir.

Efruz Bey, II. Meşrutiyet'ten mütareke yıllarına kadar uzanan dönemdeki toplumsal değişme içinde, küçük burjuva ve bürokrat çevrelerin durumlarını yansıtarak her kalıba girmeyi ustalıkla başaran, her günün adamı dediğimiz (Kurdakul, 1992: 49) kozmopolit kişilerin; başka bir ifadeyle Batılılaşmış ya da uydulaşmış alafranga aydın tipinin (Avcıoğlu, 1976: 200) amansız bir yergisidir. Bora'ya (2017: 72) göre Ömer Seyfettin, bu roman taslağında, milliyetsiz, kozmopolit, Batı hayranı, züppe aydın karikatürüyle, bu tipin ezeli şablonunu çizmiştir.

Ömer Seyfettin'in *Efruz Bey* serisini kaleme alma nedeni, arkadaşı Ali Canip Yöntem'in (1942: 4-5) ifadesiyle "millî liyakati bozacak şarlatan tipleri, gençlik nazarında kepaze etmek"tir. *Efruz Bey*'deki her epizot, dönemin aydınlarının kusurlarının farklı yönlerini eleştirir. Bu aydınların millet ve dil olgularının önemini fark edebilecek siyasal eğitimden yoksun oluşları, köksüzlükleri, modern millî idealleri anlayamamaları, tarihsel romantizme kapılıp ülkenin gerçek durumundan bihaber oluşları, sahip oldukları mevkileri ve iktidarı kötüye kullanmaları, kendilerine yüzeysel bir avuntu aramaları ve topluma faydasız oluşları aydınların hicvedilen özellikleri arasındadır. Ömer Seyfettin, Efruz Bey'i çoğu zaman birbiriyle çelişen sayısız role sokarak bu aydın tipini farklı yönlerden eleştirir (Karpat, 2009: 213).

Efruz Bey serisinin karakterleri, Ömer Seyfettin'in eleştirdiği kişilik özelliklerinin ete kemiğe bürünmüş halidir. Kumar klavuzu Azizüssücufüzzırtaf (Prens Zırtaf), hakikatte kaşarlanmış bir serseri, gayet mahir bir şantajcıdır. İttihat-ı İslâm'la Arap imparatorluğu mefkûrelerinin ikisine de aynı miktarda malik olan ve bundan menfaat sağlayan ikiyüzlü bir kişidir. Eskiden mabeyne nasıl girip çıkıyorsa şimdi de, Babıâli'ye, sadarete, teşkilâtı mahsuslara, cemiyeti hayriyelere, edebî kulüplere, siyasî mahfillere öyle girip çıkmaktadır (Ömer Seyfettin, 2011: 1176). Zırtaf'ın adresi ilginçtir; o, "yirmi senedir İstanbul'da umumhaneler, kumarhaneler işletmekle milyonerleşmeğe yüz tutmuş bir Rum'un geçen sene yaptırdığı büyük "**Megalo Idea** apartmanında, ikinci kattaki dairede" oturmaktadır (Ömer Seyfettin, 2011: 1184). Ömer Seyfettin, Zırtaf için böyle bir adres vermesi o ve onun gibi Arap milliyetçiliği peşinde koşanların aslında kendi siyasi düşüncelerinin ya da ideallerinin değil zengin, gayri ahlaki yollarla zenginleşen Rum azınlığın idealleri peşinde koştuğuna; ancak bunun farkında olmadıklarına göndermede bulunur.

Diğer hikâye kahramanları da ilginç karakterlerdir. Bunlardan Prens Sabahattin'i akla getiren Müzekki Bey (Erdem, 2015: 98), babası gibi tam bir İngiliz hayranıdır. Bir İngiliz aristokratı olan büyük dedesi Lort Conson Sgovat'ın, Osmanlı Beyliği'nin kuruluş yıllarında Britanya'dan elçi olarak gönderildiğini, Osman Gazi'nin kendisini ülkesine göndermediğini, zorla sünnet ettirerek Müslüman yaptığını, taşıdığı "Civan Paşa" adının "Damat Con Paşa"dan geldiğini, Civan Paşa'nın ailesinden geldiklerinden, kendilerine "Civanzadeler" denildiğini ileri sürmektedir. İngiltere'yi vatanından ziyade sevmekte ve bunu gizlemeye gerek görmemekte, herkese çekinmeden, "Biz İngilizler sayesinde yaşıyoruz", diyebilmektedir.

Bir diğer ilginç karakter ise "Prens Eternel do Kara Tanburin" unvanını kullanan Kamuran'dır[29]. Özellikle Rusya'dan gelen bir aileye mensup olmasıyla övünmesi sebebiyle Yusuf Akçura'yı andırdığı belirtilen (Alangu, 2010: 473; Mert, 2004: 445) Kamuran Bey, tam bir Rus yanlısıdır. Son derece mağrur, son derece kibirlidir. Hiçbir muayyen fikri yoktur; bir gün Pantürkist, ertesi gün Politürkist geçinmektedir. Kendisine "marki" unvanını seçen Nermin Bey ise okuma yazma dahi bilmediği halde halkı doktorum diye aldatarak zengin olmuş, vaktiyle Tunus'ta dilencilik, İstanbul'da falcılık yapmış Dizanterici Salih Paşa unvanını kullanan bir sahtekârın oğludur.

Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp'in halkçılık fikrinden yola çıkarak ilim-irfan karşıtlığını ortaya koyar ve halkın pratik yaşamından devşirdiği bilgeliğe "irfan" adını vererek çoğu zaman irfanın aydınların sahip olduğu ilimden üstün olabileceğini savunur (Alper, 2009: 191). Hikâyelerinin birçoğunda, âlim ve nazariyesinin karşısına hayat tecrübesiyle silahlanmış ârif adamı çıkarmak suretiyle elde edilen komik tesiri, okuyucuların önüne serer (Boratav, 1982: 335). *Efruz Bey*'de, "hürriyet kahramanının" palavralarını ikide birde ağzına tıkan "Köse Mümeyyiz", *Kızıl Elma Neresidir?* adlı hikâyede, koca vezirlerin, kadıaskerlerin bilmedikleri şeyi bilen üç asker, *Mermer Tezgâh'*ta her işin hikmetini arayan Cabi Efendi, sâlim akıl, seziş ve irfan sahibi karakterlerdir. Boratav'a (1982: 336) göre Ömer Seyfettin'in bu tür karakterler kurgulamış olması onun "tam mânasıyla demokrat" bir hikâyeci olduğunu göstermektedir. O, halkın hikâyecisidir; bütün sevimli tipleri, halk adamlarıdır; Ömer Seyfettin, "kendi şahsiyetini, bütün bu sevimli insanlara vermiş; onu geçmiş, uzak zamanlarda olsun, yaşadığı günlerde olsun, neşeli ve nikbin (iyimser) bir 'hâkim' heyetiyle insanların ortasında dolaştırmıştır" (Boratav, 1982: 336).

Cabi Efendi, ilim-irfan karşıtlığının senteze ulaştığı (Alper, 2009: 191) en ilginç karakterlerinden birisidir. "Cabi Efendi serisi" (Karpat, 2002: 839; Silay, 1996: 290) olarak bilinen *Mermer Tezgâh* (Yeni Mecmua, 15 Kasım 1917)*, Dama Taşları* (Yeni Mecmua, 11 Nisan 1918)*, Makul Bir Dönüş* (Yeni Mecmua, 24 Mayıs 1918)*, Tütün* (Tercüman-ı Hakikat, 16 Aralık 1918) ve *Acaba Ne İdi?* (Şair, 6 Şubat 1919) hikâyelerinin başkahramanı olan Cabi Efendi, Emin Alper'e (2009) göre

[29] Sümer'e (2015: 126) göre Ömer Seyfettin'in Ziya Gökalp ile yakın arkadaşlığı, hikâyelerine Gökalp'le bir şekilde ters düşen düşünürlerin eleştirilmesi şeklinde yansır. Nitekim Ziya Gökalp ile Yusuf Akçura arasında geçmişi daha eskiye dayansa da 1915 yılından itibaren iyice gün yüzüne çıkan gerginlik, Efruz Bey serisindeki "Asilzâdeler" hikâyesine de yansır. Bu hikâyede her biri asaletiyle övünen karakterlerden biri olan Kâmuran Bey, Kara Tanburin, Yusuf Akçura'yı temsil etmektedir (Alangu, 2010: 473; Sümer, 2015: 126).

Ömer Seyfettin'in asıl ideal tipidir. Kozmopolit, alafranga ve züppe Efruz Bey'in antitezi olan Cabi Efendi, “meraklı, sürekli etrafında olan biten olayların altındaki temel yasaları bulmaya çalışan, araştırmacı bir pozitivist, Batı medeniyetini sahiplenen ama yerli, ahlaklı ve dürüst bir” karakterdir. “Efruz Bey'in kendini bilmezliği karşısında halkın sağduyusunu temsil eden, sade, fazla eğitim görmediği halde doğruyla yanlışı ayırt edebilen, ama bir parça çatlak” (Köroğlu, :384) bir tiptir. En önemli özelliği hakiki bilgiye kitapların içine gömülerek değil; hayatın içinde, gezerek ve görerek erişilebileceğine inanmasıdır (Alper, 2009: 191). O, bir halk adamıdır; “ârif” bir kişidir (Kavcar, 1970: 188). Yaşayışındaki denge, davranışlarındaki olgunluk, dilinde ve hareketlerindeki tarihten ve halk kaynağından gelen yerli ve milli özellikler, aslında Ömer Seyfettin'in son günlerindeki düşüncelerini bize özetler niteliktedir (Alangu, 2010: 511).

Serinin ilk hikâyesi “Halk Edebiyatından” ibaresi ile yayınlanan *Mermer Tezgah*'ta, Cabi Efendi tipinin temel özellikleri büyük ölçüde çizilir. Diğer ihtiyarlar gibi, sabahtan akşama kadar evinde oturmayan; ancak “Yiyeceğim var, içeceğim var! İş benim neme gerek?” diyerek ciddi bir işle de uğraşmayan Cabi Efendi'nin yegâne merakı “dünyanın ahvalini [hâllerini]” araştırmaktır. Her sabah güneş doğmadan kalkarak kendini sokağa atar. Okur-yazardır; ancak bu özelliğini hiç kullanmaz. Mahalle mektebinden diplomasını aldıktan sonra hiçbir kitabı eline almamakla iftihar eder. Ona göre hakikat kitapta değil, hayatın kendisindedir. Kitaplar “hakikatin üstüne gelişigüzel yığılmış birtakım zarif, süslü, kıymetli kerpiçlerdi(r)”. Bu kerpiçleri toplayıp bir tarafa atmayanın hakikati görmesi mümkün değildir. Okunmaya layık olan “her gün değişen, hiçbir mefhumun dar çerçevesine sığmayan hayat”tır. Hayatın her anında binlerce sır, dalavere gizlidir; ilim, hikmet, hars, felsefe, irfan, hepsi hayatın içindedir. Cabi Efendi işte bu, yalnız hayatı okuyan âriflerdendir. Yakaladığına, nasihatler vermekte; semt halkınca dünyanın en birinci âlimi kabul edilmektedir. Kitap gibi “metelik tuzağı” dediği gazeteleri de okumaz; gazetelerin başından nihayetine kadar yalanla dolu olduğunu ileri sürerek “gözümle görmediğim şeye inanmam!” demektedir. Bisiklet, gramofon, sinema, telefon, otomobil, uçak, denizaltı gibi yeniliklere ancak gözüyle gördükten sonra inanmıştır.

İlk hikâyede mermer bir tezgâh üzerinde çalışacak ölçüde zanaatına güvenen ve bunu on beş yıldır hatasız şekilde sürdüren Ali Usta'yı düşünmek zorunda bırakarak hata yaptıran Cabi Efendi, ikinci hikâye *Dama Taşları*'nda dama oyunu düşkünü bir karakter olarak karşımıza çıkar ve bu müptelalığı nedeniyle kapatıldığı

akıl hastanesine, ziyaretine gelen arkadaşı Dana Efendi'ye, kendi dışkısından yaptığı dama taşlarını yutturur. *Makul Bir Dönüş*'te sağlığına kavuşarak taburcu edilmiş bir Cabi Efendi karakteri karşımıza çıkar. Hastanede geçen dört yıl içinde ülkede yaşanan değişim ve fiyat artışı karşısında paniğe kapılan Cabi Efendi, koşarak akıl hastanesine geri döner. *Acaba Ne İdi*'de akıl hastanesine kabul edilmeyen Cabi Efendi, kısa süre içerisinde yoksulluğa alışan ancak görgüsüzlüğe alışamayan, arayış içerisinde bir karakter olarak belirir. *Tütün*'de ise seksenlik Sudanlı Şulever'e padişah tütünü diye patlıcan yaprağı veren muzip bir Cabi Efendi karakteri söz konusudur.

Ömer Seyfettin, ekonominin millet olmadaki önemini kavramış bir aydındır. Kendisini "milliyetperver bir liberal olarak" tanımlayan yazar, liberal bir ekonomi düzeninde ulus devletin inşasında milli girişimcilerin öneminin farkındadır. Ancak bu politikaların olumsuz sonuçlarını, özellikle de yolsuzluk, gelir adaletsizliği, yoksullaşma gibi sorunları görmezden gelmeyecek kadar da olgundur. İttihat ve Terakki'nin milli burjuvazi yaratma politikasının olumsuz sonuçlarının ortaya çıkmaya başladığı 1917 yılından itibaren ekonomik sorunlara daha fazla eğilen yazar, savaş sırasında yaşanan yoksulluğun neden olduğu acıları hikâyelerine yansıtır ve bu doğrultuda bazı karakterler kurgular.

Bu hikâyelerden *Niçin Zengin Olamamış*'ta başkahraman bir arkadaşının yardımıyla gıda ticareti işine girip hızla zenginleşen bir lise öğretmenidir. Parçası olduğu ticaret ağının İstanbul'da yüzlerce insanın açlıktan ölmesine neden olduğunu fark eden kahraman, yaptığından pişman olur ve bütün servetini hayır kurumlarına bağışlayarak öğretmenliğe geri döner.

Zeytin Ekmek, Ömer Seyfettin'in savaş yıllarının yoksulluğunu ve bu yoksulluğun neden olduğu acıları en iyi yansıttığı hikâyedir. Yoksulluk nedeniyle açlık yüzünden ölüm ile fuhuş arasında bir tercih yapmaya zorlanan kadınların acı hikâyesini anlatan eser, Birinci Dünya Savaşı'nda cephe gerisinin durumuyla ilgili en etkileyici edebi ürünlerden biridir (Köroğlu, 2006: 146). Hikâye başkahramanı Naciye, annesini, babasını, kardeşini kaybetmiş; duvar ustası olan kocasının da Haydarpaşa Amele Taburuna askere alınmasıyla geçim sıkıntısı çekmeye başlamış Rumeli göçmeni, güzel bir kadındır. Kocası asker olduğundan kendisine bağlanan çok küçük bir maaş, vesika ekmeği ve katık zeytin ile virane bir evde yaşamını sürdürmeye çalışmaktadır. Kocası izinli geldiği günlerde karavana çorbası getirmektedir. Evinde dört senedir sıcak yemek pişmemiştir. Hikâyenin diğer kahramanı Sabire de kendisi

gibi Rumeli göçmenidir. Bir subayla evlenmiş, bir süre sonra ayrılmış, anne ve babasının nerede olduğunu dahi bilmeyen, hayatını fuhuş yaparak devam ettiren başıboş, şık ve güzel bir kadındır.

Ömer Seyfettin, bu hikâyede fuhuş yaparak rahat bir yaşam süren Sabire'nin karşısına, kendisine yapılan telkinlere, çektiği sıkıntılara ve açlığa rağmen iffetini korumayı tercih eden asker eşi Naciye karakterini koyarak, ülkedeki gelir adaletsizliğini ve silahaltına aldığı asker ailelerine sahip çıkmadığı için devleti yönetenleri hedef alır. Onun eleştirisi kadın karakterlerden çok onların yöneldiği gayri ahlaki davranışa zemin hazırlayan sisteme yöneliktir (Baş, 2019: 208). Naciye'nin şahsında, dönemin zor şartları altında yaşamını namuslu bir şekilde sürdürmek isteyen kadınların çaresizliğini "sefalet, cennete gitse onun yakasını bırakmayacaktı" sözleriyle özetler.

Şevkate İman'ın (Vakit, 30 Ocak 1920) başkahramanı, çevresi tarafından dışlanması sonucunda sokaklara düşen, başarılı konsolos Ahmet Reşit'tir. Mülkiye'yi ve Hukuk'u birincilikle bitirdikten sonra Sorbonne'dan da yüksek bir dereceyle mezun olan Ahmet Reşit, hariciyeci olur. Evlenip boşandıktan sonra çevresindekilerin sırt çevirmesi sonucu yapayalnız kalan ve kumara başlayan Ahmet Reşit, elinde avucunda ne varsa kaybeder ve akıl sağlığını yitirerek sokaklara düşer. Tüm dostları tarafından terk edildiği, insanlara olan inancını yitirdiği ve denize atlayarak yaşamına son vermeyi düşündüğü sırada karşılaştığı hırsızlara erketelik yapar ve iş bittikten sonra hırsızların kendisine iki buçuk lira pay vermesi ile dünyada hala merhametli insanların var olduğuna yönelik inancı tazelenir. İntihardan vazgeçer ve yiyecek bir şeyler almak için bakkal aramaya başlar.

Ömer Seyfettin'in de aralarında bulunduğu Türk milliyetçileri, özellikle Balkan milliyetçiliklerinin izini sürerek popülist bir çizgide orta sınıf tabanını küçük üreticilikte bulur. Bu nedenle de örneğin ekonomik rasyonaliteyi bakkallıkta arar. Sermaye birikiminin güdük kaldığı bir ortamda ekonomik rasyonalitenin küçük üreticilikte somutlaşması doğaldır (Toprak, 1985: 115). Ekonomik rasyonaliteyi bakkallıkta arayan Ömer Seyfettin, bir yandan İttihat Terakki'nin ekonomi politikalarını eleştirirken bir yandan da Türk milletine yeni bir burjuva tipi önerir. Genellikle bakkal ya da küçük esnaf olarak beliren bu burjuva tiplerin temel özelliği girişimci ve kurnaz olmalarıdır. Onun girişimciden anladığı "hesaba, kitaba aklı eren, elindekini arttırmayı ve çoğaltmayı becerebilen, cevval Türk esnafıdır" (Alper, 2009: 190). *Muhteri, Külah,*

Velinimet, *Rütbe, Beynamaz, Yuf Borusu Seni Bekliyor* gibi öykülerinde bu yeni burjuva tipinin ana hatlarını çizer.

Anılan hikâyelerden *Muhteri*'nin başkahramanı Kayseri'den Amerika'ya giden ve Amerikalı zenginlerin duvarlarına astıkları halıların temizlik için indirilip tekrar asılması sırasında yıpranmasını engelleyecek bir fermejüp (çıtçıt, kopça) icat ederek milyarder olan Türkiyeli bir göçmendir (Arslan, 2005: 244). Ortaokul öğrenimi bile görmemesine karşın ABD'deki "teşebbüs-i şahsi" anlayışından yararlanarak uşaklıktan, işçiliğe, oradan ustabaşılığa, ardından fabrikatörlüğe ve müteahhitliğe yükselmiştir (Avcıoğlu, 1976: 270). Ömer Seyfettin kendisini "muhteri" yani icatçı olarak tarif eden bu milyarder karakterini hikâye boyunca örtük şekilde alaya alarak ve bu karakterden iğrendiğini ima ederek o dönemde etkili olan "özel teşebbüs" konusundaki yaygın propagandayı hicveder.

Külah hikâyesinde, biri Anadolulu diğeri Rumelili iki kurnaz hayvan tüccarının birbirlerini dolandırma çabaları anlatılır. Adı Mıstık olan Rumelili tüccar, katmerli bir muhacirdir. Bulgaristan'da doğmuş, büyüyüp biraz aklı başına gelince hemen sınırın on dakika ötesine yerleşmiş ve kurnazlığı sayesinde memleketinden çıkmadan muhacir olmuştur. Yerleştiği köy yine Bulgarlara kalınca, yuvasını bozmaya mecbur olur. Bir süre sınır bölgesinde dolanır, Balkan Harbi patlayınca annesiyle İstanbul'a kaçar. Bir süre sonra da methini duyduğu Dimetoka'nın bir köyüne yerleşir. Bir süre sonra sınır düzeltmesiyle yerleştiği bu köy de yine Bulgarlara geçer. İhtiyar annesi de öldüğünden yerleşmek hevesinden vazgeçer ve aldatılabilecek milyonlarca saf insanın bulunduğu Anadolu'ya atılır. Şehir şehir, kasaba kasaba dolaşarak ticaret yapmaya başlar. Önüne gelene külah giydirmektedir (Ömer Seyfettin, 2011: 706-707).

Hikâyenin diğer ana karakteri, at pazarlarında her daim Mıstık'ın karşısına çıkarak onun işlerini bozan, fiyat arttırarak onun karını azaltan Molla lakaplı tüccardır. Molla yerden yapılı, çember sakallı, kalın çatık kaşlı, kırk beş yaşlarında bir softadır. Kayserilidir (Ömer Seyfettin, 2011: 707-708). Mıstık'a oruçlu olduğunu söylediği halde ağzının rakı kokması ve bu durumu dişi ağrıdığı için rakı ile ağzını çalkaladığını söyleyerek savunması, onun çok da dindar olmayan, dini yalnızca ticarette karşı tarafa güven vermek üzere kullanan ikiyüzlü bir kişi olduğuna işaret eder. Hikâyenin sonunda, kendisine külah giydirmeye çalışan Mıstık'a kendisi külah giydirerek daha kurnaz olduğunu ispat eder.

Bu ve benzeri hikâyelerdeki muhacir karakterleri, bir yandan Türkçe konuştukları ve etnik açıdan Türk oldukları için müstakbel ulusun üyeleridirler; bir yandan da artık devletin sınırlarına dâhil olmayan bir bölgeden geldikleri, üretici olmadıkları ve ötekine ait kültüre daha yakın oldukları için farklıdırlar. Bütün rahatsız ediciliklerine rağmen aynı anda hem kurnaz hem safdil olmaları, henüz sabitlenmemiş enerjileri ve eğlenceli kişilikleri, onların zararlı yanlarının bertaraf edilerek 'biz'e ait kılınabilmesine ve bu sayede 'hayali cemaatimize' katkıda bulunabilecek hale getirilebilmesine imkân sağlar (Köroğlu, 2006: 150-151). Bu özellikleriyle muhacirler, Ömer Seyfettin hikâyelerinde millet inşası açısından önemli işlevlere sahiptir.

Velinimet ve *Rütbe* (Bir Hatıra) hikâyelerinin başkarakteri bir matematik öğretmeni olan Logaritmacı Hasan'dır. Zihninde meçhule yer olmayan Logaritmacı'ya göre her şey; tarih, şimdi ve gelecek her şey apaçık ortadadır. Matematik mantığı ile en karışık, en içinden çıkılmaz sorunları anında çözüverir. Kararları "iki kere iki dört" kadar katidir. Gelişen her duruma verecek bir nasihati vardır. Yaşanan sorunların; örneğin savaşın uzamasının bile nedeninin hesap hatası olduğunu savunur.

Logaritmacı Hasan'ın eski uşağı Ahmet, *Velinimet* hikâyesinin işinde hızla yükselen "yeni zengin" karakteridir. Logaritmacı'nın yardım ve telkinleriyle bir iplik fabrikasında çalışmaya başlayan Ahmet yine onun nasihatlerine uyarak işinde hızla ilerler, önce ustabaşı, ardından fabrikaya ortak olur; en sonunda da kendi fabrikasını açar. Faaliyetleriyle doğruluğuyla, namusuyla kendini tanıtarak hızla zenginleşir ve birçoklarının yaptığı hataya düşmeyerek kibirlenmez (Ömer Seyfettin, 2011: 733). *Rütbe*'nin "yeni zengin" karakteri ise tarlasında maden çıkan bir köylüdür. Okuma yazması olmayan bu köylü önceleri gayet ciddi, beş vakit namaz kılan, haysiyet sahibi herkesçe sözü dinlenilen ve herkesten hürmet gören bir kişidir. Tarlasından maden çıkınca kendi iradesi dışında hızla zenginleşir, çiftçiliği bırakır ve verdiği rüşvetlerle makam sahibi (paşa) olur. Ancak görgü sahibi olamaz; kıyafetleri ve toplum içindeki davranışlarıyla kendisini küçük düşürerek saygınlığını aynı hızla yitirir.

*Yuf Borusu Seni Bekliyor'*un başkahramanı, Abdülhamit döneminde el, etek öperek hızla yükselen ve orduyu gençleştiren İttihat Terakki yöneticileri tarafından emekliye sevk edilen Aksaraylı Cabir Paşa karakteridir. Cabir Paşa, emekli olunca önce köşkünün bir kısmını kiraya verir ardından da alt katı bakkal dükkânı haline getirerek ticarete başlar. Ancak Takunyalı Fıtnat lakaplı kadının herkes içinde kendisini tehdit etmesiyle bakkallığı Karamanlı Bodos'a devrederek Ömer Abid

Hanında bir yazıhane kiralar ve himmet vermek suretiyle ihracat vesikası işinde kayrılmaya başlar. Bu ticaretten iyi kazanmasına karşın kısa süre içinde işin modasının geçmesi ile yine fakirleşir. Zayıflıktan eski elbiselerinin içerisinde iskelet gibi kaldığı bir anda Mütareke ilan olur ve paşa göreve döner. "Yürü… Bakkallar paşası, yürü… Yuf borusu seni bekliyor…" diye bağırarak Cabir Paşa'yla alay eden Takunyalı Fıtnat dışında herkes, eski üniformalarını giyerek trene doğru ilerleyen Paşa'ya yeniden hürmet göstermeye başlar. Takunyalı Fıtnat hikâyede, Hans Christian Andersen'in Kral Çıplak masalındaki çocuk gibi gerçeği korkusuzca dile getiren, yarı deli bir karakter olarak çizilir.

Muhteri, Külah, Velinimet, *Rütbe, Beynamaz, Yuf Borusu Seni Bekliyor* gibi hikâyelerinde Ömer Seyfettin, kurguladığı işi üçkâğıtçılığa vardırabilecek denli açıkgöz, para düşkünü, işini bilen kurnaz karakterler aracılığıyla Türklerin yalnızca askerlikten anlayan bir millet olmadığını; ticarete ve servet biriktirmeye de yatkın olduğunu ispat etmeye ve Anadolu'nun yeni bir girişimcilik zihniyetini doğuracak potansiyele sahip olduğunu göstermeye çalışır (Alper, 2009: 190).

Daha önce de belirtildiği gibi Ömer Seyfettin'in milliyetçilikten uzak öykülerinde dahi hayali cemaatin en son akla gelecek unsurlarını ulusal tahayyülün sınırları içine çekmeyi amaçlayan bir milliyetçi yön bulunmaktadır. O, hikâyelerinde milli kimliği, en akla gelmeyecek akışkan unsurlardan yola çıkarak, oluş halinde yakalamayı ve ebedileştirmeyi başarır. Külhanbeyleri henüz tahayyülüne dahil olmamış bu unsurlardan birisidir. Ahlak ve kanun açısından kabul edilemez olan, varlıklarıyla toplumsal düzene hiçbir şey katmayan bu asalakların maddîlikleri, kıvrak ve pratik zekâları ve yine Balkan muhacirlerinde olduğu gibi henüz olumlu bir yöne kanalize edilmemiş enerjileriyle olumlu özellikler sergilerler. Bunların edebiyata konu edilmesi, ulus tahayyülüne yönlendirilecek okurların onlardaki olumlu özellikleri keşfetmesine ve bunları ulusa mal etmelerine yardım eder. Ayrıca sokakta yürürken insanı korkutan ve rahatsız eden bu lümpenlerin, bu öykülerde olduğu gibi mizahi bir biçimde ele alınmaları, onlarla ilgili korkuları azaltarak, gerçek boyutlarında algılanmalarını; dolayısıyla da kanun zoruyla eşiktekilikten normal vatandaşlığa geçirilmelerini kolaylaştıracaktır (Köroğlu, 2006: 154).

Bu anlamda "Zamane Yiğitleri" ibaresi ile yayınlanan *Düşünme Zamanı, Cesaret, Hâtiften Bir Sedâ* hikâyeleri İstanbul külhanbeylerinin yaşamlarına odaklanan karakterleri açısından ilginç hikâyelerdir. Bu hikâyelerde Ömer Seyfettin

günün şartlarını izleyerek "savaş mitosundan" sıyrılır, gerçeğe ve taşlayıcı mizaha doğru yönelir (Alangu, 2010: 319). Serinin ilk hikâyesi olan Düşünme Zamanı'nın ana kahramanları Badik Ahmet ve Ödlek Murat isimli iki külhanbeyidir. Badik Ahmet, daha on altı yaşında küçük bir çocukken Aksaray'ın palabıyıklı canilerine karşı koyan ve bunlardan Kıvırcık Emin'i Samatya'da sekiz yerinden vurarak üç yıl cezaevinde yatan, semtin en eski kabadayılarındandır. Meşrutiyet'in ilanı sonrasında Jandarmanın güçlenmesiyle haraç alamaz hale gelen Badik Ahmet, düzenli bir işe girmeyi kendine yediremez ve geçimini kumarla sağlamaya başlar. Tamahkâr bir kişidir; kumarda elindeki paranın iki katı kazanırsa ya da yarısını kaybederse oyunu terk etmektedir. Eski kabadayı kıyafetlerini giymeye devam etmekte, on sene evvelki külhanbeyi modasını devam ettirmektedir.

Badik Ahmet'in yıllar sonra karşılaştığı Ödlek Murat da eski bir kabadayıdır; ancak cezaevine girmemiş, hatta bir kere dahi karakola çağrılmamış namuslu bir kişidir. Çok cesur olmasına karşın en ufak, en önemsiz şeyleri bile derin derin düşündüğü, derin derin hesap ettiği için "Ödlek" lakabıyla anılmaktadır. Racona aykırı nefes bile almayan Murat, zamanında semt halkı tarafından haysiyet, mertlik, doğruluk timsali olarak görülürken Meşrutiyet'in ilanı sonrasında iftiraya uğrayarak Sivas'a sürgün edilir. Balkan Savaşı'na gönüllü yazılır; fakat bir sağlık sorunu nedeniyle silahaltına alınmaz. Bunun üzerine çok düşük bir ücretle bir beyin yanında çalışmaya başlar. Beyin bütün eziyetlerine katlanmışsa da beyin atının ayağına bastığı gerekçesiyle haksız yere işten kovulur. Çöplerden bulduğu kemikleri taşla ezip yiyecek seviyede muhtaç durumdadır.

Cesaret hikâyesinin başkahramanı boyu iki metreyi bulan heybetli bir kabadayıdır. Kıyafetleri, görünüşü ve belindeki tabancasıyla çevresindekilerde büyük korku uyandıran kabadayı, "azgın bir boğaya" benzemekte; "tıpkı granitten canlanmış bir cesaret abidesini" andırmaktadır. Ancak berberin yakasında gördüğü bir at sineğinden korkarak önce feryadı basar; ardından da berber dükkânını terk eder. *Hâtiften Bir Sedâ*'da ise başkahraman gayet sofu bir adam olan Hacı İmadeddin Efendi'nin oğlu Kötü Tahsin'dir. Sekiz yaşındayken bir kızın yanağını ısırdığı için evlatlıktan reddedilen ve teyzesinin yanına verilen Tahsin, büyüyünce İstanbul'un en bilinen kabadayılarından birisi olur. Yalnız mahallenin değil, bütün semtin ahalisi onun şerrinden yaka silktiği bir karakterdir: Kapalı kadınlara laf atmakta; açık kızların olmayacak yerlerine dokunmakta, akla gelmez hıyanetler

yapmaktadır. Tenhada rastladığı çocukların ayaklarından zorla potinlerini alması, yüksek duvarlardan atlaması ve dükkân sedirlerini kırması gibi özellikleri onun muzip bir yönü olduğuna işaret eder.

Rüşvet (Zaman, 1 Ocak 1919), *Hayırlı Bir Fal* (Diken, 9 Ocak 1919), *Nişanlılar* (Zaman, 19 Ocak 1919),, *Yüksek Ökçeler* (Zaman, 24 Temmuz 1919), *Bir Hayır* (İfham, 30 Eylül 1919), hikâyelerde de Köroğlu'nun (2006: 154) tespitleriyle uyumlu, "hayali cemaatin en son akla gelecek unsurlarını ulusal tahayyülün sınırları içine çekmeyi amaçlayan bir milliyetçi yön" söz konusudur. Söz konusu hikâyelerde değişik özelliklerdeki insan tipleri, oluş halindeki milletin içerisine dâhil edilerek milletin diğer fertlerine tanıtılmaktadır. *Rüşvet* hikâyesinde dürüst avukatı Namık Efendi ve rüşvet düşmanı hâkime karşı taraf adına koç gönderen kurnaz köylü Ali Hoca; *Hayırlı Bir Fal*'da yetmiş yaşlarındaki aksakallı, şık giyimli, dünya ve ülke gündeminden bihaber falcı Hoca Mehmet Bey; Yüksek Ökçeler'de pek genç dul kalan zengin, temizlik ve namus meraklısı Hatice Hanım; *Bir Hayır*'da Durmuş Ağa ve ondan kalan köpeği bile ikiye bölmeye çalışan hayırsız iki oğul bu ilginç insan tiplerinden bazılarıdır.

Ömer Seyfettin hikâyelerinde gayrimüslim özneler de önemli bir yer tutar. Bunlardan milliyetçi görüşleriyle ön plana çıkanlara daha önce değinilmişti. Bunların yanında hizmetçi, esnaf, gibi meslekler icra eden silik karakterler de mevcuttur. Hikâyelerdeki Rum ve Ermeni karakterler daha çok İstanbul kökenliyken Bulgarlar Bulgaristan kökenlidir.

Ömer Seyfettin'in hikâyelerinde Rumlar, en sık karşılaşılan gayrimüslim azınlıktır. Genellikle hizmetçilik, meyhanecilik, karaborsacılık, esnaflık, faizcilik gibi meslekleri icra eden Rum özneler, ekseriyetle İstanbulludurlar ve Eleni gibi bildik isimlerle adlandırılırlar ya da isimleri belirtilmez. Karamanlı Rumlar dışında özel bir ağızla konuşmazlar ve hikâyelerde çoğunlukla önemli roller üstlenmezler (Kurt, 2009: 44-45). *Apadisit*'te meyhaneci İspiro, *Ashab-ı Kehfimiz*'de önce Osmanlıcıyken sonradan Yunanistan'da bakan olan Diyamandis, *Primo Türk Çocuğu*'nda Primo'nun Orhan ile saatlerce konuşmasını kıskanan, rıhtımdaki Rum çocukları, *Beyaz Lale*'de Osmanlı ordusunun yenilişini sevinçle karşılayan Rum çocukları, *Mehdi*'de Türkleri yerinden kaldırtarak onların yerlerine oturan ve yüksek sesle söylediği şarkılarla onları taciz eden silindir şapkalı adam, *Boykotaj Düşmanı*'nda hizmetçi, aşçı ve sütanne; *Harem*'de Meliha Hanım'a hafiyelik yapan genç kız, *Türkçe Reçete*'de fenalaşan

Belkıs Hanıma yardım eden hizmetçi Eleni, *Yalnız Efe*'de Esenoğlu'nun ortağı Hristo ve isimleri verilmeyen hizmetkârları ile Söke tarafındaki eşkıyalar, *Zeytin Ekmek*'te hizmetçi Eleni, *Kıskançlık*'ta güzel kız Eleni, *Yüksek Ökçeler'*de aşçı Mehmet ile ilişkisi olan hizmetçi Eleni, *Yuf Borusu Seni Bekliyor*'da Cabir Paşa'nın bakkalını devralan Karamanlı Bodos, *Efruz Bey* serisinde hizmetçi Despina, *Lokanta Esrarı*'nda garson Mihail ile sağlıksız malzemelerle ve kapları yıkamadan yemek yapan aşçı, *Kazın Ayağı*'nda para düşkünü tüccar Karamanlı Gampologos, *Bir Çocuk Aleko*'da Ali'nin ustası fırıncı ile Türklerden nefret eden Papaz, hikâyelerde rastlanan Rum öznelerin başlıcalarıdır. Bunlara ilave olarak Patrikhane ve din adamları, Rum milliyetçiliğini ayakta tutan en önemli özneler olarak temsil edilirler.

Ömer Seyfettin hikâyelerindeki Rum karakterler arasında kadın sayısının fazlalığı dikkat çekicidir. Karşılaşılan on yedi Rum ve Yunan kadından dokuzu hizmetçidir, beş tanesi ise "çok serbest" davranan, hafif meşrep kadınlardır. Rum kadını genelde "kozmopolittir"; "kozmopolit" olmak ise Ömer Seyfettin'in düşünce dünyasında Türk adetlerine yabancı, hatta düşman olma anlamını taşır (Millas, 2005: 66).

Ömer Seyfettin'in hikâyelerinde Ermeni karakterlerin sayısı oldukça azdır. Ermenilere özgü özel bir ağızla konuşmayan bu karakterler öğretmenlik, tüccarlık, mebusluk ve şarkıcılık gibi meslekler icra etmektedir. Bu karakterler arasında en önemlisi Ahsab-ı Kehfimiz hikâyesinin ana konusunu oluşturan günlüğü tutan Dikran Hayikyan'dır. Osmanlıcılık fikrini savunur gibi görünen Hayıkyan, bu düşünce çerçevesinde kurulan Kaynaşma Kulübü'nün en samimi üyelerinden birisidir. Onu günlük tutmaya yönlendiren coğrafya öğretmeni Bağdaseryan ve Mebus Mizikyan ile ona milletini sevmesini öğreten eşi Hayganos hikâyenin diğer Ermeni kahramanlarıdır. *Pamuk İpliği*'nde evlilik konusunda ilginç fikirler dile getiren Matmazel Sürpik ve nişanlısı Kayserili yağ tüccarı Hamparsun Ruperyan*, Harem*'de genç şair Manukyan hikâyelerde geçen diğer Ermeni öznelerdir.

Yahudiler, Ömer Seyfettin hikâyelerinde az rastlanan karakterlerdir. O, hiçbir hikâyesinde Yahudilerden olumlu şekilde bahsetmez ve Yahudilerle ilgili düşüncelerini genellikle olumsuz yakıştırmalarla belli eder. Yahudiler, menfaatperest ve güzellik hissinden mahrum (Beşeriyet ve Köpek: 124), paragöz (Primo Türk Çocuğu: 367), korkak (Primo Türk Çocuğu Nasıl Öldü?: 415), fırsatçı (Keramet: 1044) gibi tanımlamalarla, ticaretle ilişkilerinin altı özellikle çizilerek ve düşmanca tavırları

belirtilerek temsil edilirler (Aktaş, 2019: 314). *Primo Türk Çocuğu Nasıl Öldü?*'de Selânik'teki işgal ordusunun zırhlılarını izlemek üzere ailecek sandallarla gezinti yapanlar, *Beyaz Lâle*'de Türklerden arta kalan malları Bulgarlardan satın alan fırsatçılar, *Ahzab-ı Keyfimiz*'de Osmanlıcı Kaynaşma kulübünün dalavereci üyesi Moiz Bori, Yuf *Borusu Beni Bekliyor*'da tefecilik yapan Yasef, *Düşünme Zamanı*'nda ismi belirtilmeyen açgözlü lokanta sahibi önemli Yahudi öznelerden bazılarıdır.

Ömer Seyfettin, askerlik hayatının önemli bir bölümünü Rumeli'de özellikle de bugünkü Bulgaristan topraklarında geçirdiğinden eserlerinde çok sayıda Bulgar kahramanla karşılaşırız. *Hürriyet Bayrakları*'nda kurutulmak için asılan kırmızı biberleri bayrak sanarak köye giden iki subaya selam dahi vermeyen köylüler, *Tatlısu Frenkleri*'nde komitacı Nikefor Koştanof, *Nakarat*'ta köylüler, komitacı papaz ve onun İstanbul'un bir gün Bulgarların olacağına ilişkin şarkılar söyleyen güzel kızı Rada; *Bomba*'da Boris, karısı Magda, babası İstoyan ve acımasız çete üyeleri Raçof, Pançe, Sandre; *Beyaz Lale'*de Türklerden ölesiye nefret eden, acımasız Binbaşı Radko Balkaneski, yaşamının yarısını komitacı olarak Türklerle mücadeleyle Dimço Kaptan; *Tuhaf Bir Zulüm*'de domuzları kullanarak Türkleri katliam yapmaksızın Bulgaristan'dan kovmayı başaran Gospodin bunların en önemlilerindendir.

4.3 Ömer Seyfettin Hikâyelerindeki Milliyetçilik Anlayışının Hınç/Ressentiment Kavramı Çerçevesinde Değerlendirilmesi

Ömer Seyfettin hikâyelerinin hınç/ressentiment etkisinde kaleme alındığı, literatürde tartışılan bir konudur. Özellikle *Beyaz Lale* hikâyesi etrafında yoğunlaşan bu eleştirilerde Ömer Seyfettin'in hikâyelerinde, düşman askerinin gaddarlığının, örneğin ellerine düşmemek için intihar eden kızın cesedine tecavüz etmelerinin, nefretle beraber bir tür hasetle tasvir edildiği ileri sürülür (Bora, 2017: 208). Bu eleştiriler bizi Nietzsche tarafından ortaya atılan, Max Scheler tarafından geliştirilen ve Liniah Greenfeld tarafından milliyetçilik alanına taşınan "ressentiment", hınç kavramına götürür.

Türkçeye "hınç" olarak çevrilen "ressentiment" kavramı, bastırılmış kıskançlık ve nefret (varoluşsal haset) duyguları ve bu duyguları tatmin etmenin imkânsızlığından kaynaklanan bir psikolojik durumu anlatır (Greenfeld, 2017: 37). Genel anlamıyla hınç/ressentiment, "insan doğasının normal bir bileşeni olan belli

duygu durumları ve etkilenimlerin sistematik olarak bastırılması sonucu ortaya çıkan süreğen bir zihinsel durumu" ifade eder. Bu duyguların bastırılmasıyla belli türden değer yanılsamalarına ve buna uygun değer yargılarına kapılma, sürekli bir eğilim halini alır. Söz konusu duygu durumları intikam isteği, nefret, kötü niyetlilik, haset, kara çalma dürtüsü ve değersizleştirici kindir (Scheler, 2004: 7). İmrenme ile kinin tuhaf, kendinden muğlak bir karışımıdır (Bauman, 2010: 35).

İntikam, nefret, haset ve bunların etkileri iktidarsızlıkla birleştiğinde şiddetli bir gerilim doğar ve bu gerilimin etkisi altında, söz konusu duygu durumları hınç/ressentiment biçimine bürünür (Scheler, 2004: 28). Nietzsche, ressentiment duygusunu köle ahlakına ilişkin bir duygu durumu olarak betimler. Nietzsche'ye göre asil kişi (efendi) kendisini başkaları üzerinden görmez, o daha ziyade kendini doğrular; değer dünyası içkindir. Efendi de nefret eder ancak bunu sağlıklı yollardan dışa vurur. Köle ise arzusunu yerine getirme iktidarına sahip değildir. Aşağılık ve güçsüzlük hislerinin etkisi altında efendiye karşı olan hıncını doğrudan dışa vuramaz; bastırır, böylece zihnini zehirlemiş olur (Tutumlu, 2016: 120). Nietzsche için "ressentiment" olarak adlandırdığı engellenmiş öç alma duygusu, insanın kendi kendini zehirleyen bir duygudur (Demir, 2016: 127).

Scheler'e göre (2004: 11-12) kölece bir doğaya sahip olan ve statüsünü kabul eden bir köle efendisinin gadrine uğradığında, yumuşak başlı bir uşak paylandığında ya da bir çocuk şamar yediğinde intikam arzusuyla dolmaz. Buna karşılık saklı kalmış güçlü beklentiler ya da yetersiz bir toplumsal konumla eşleşmiş büyük kibir, intikam duyguları için bulunmaz nimettir. Bir grubun fiili gücüyle politik, anayasal ya da geleneksel statüsü arasındaki uyuşmazlık büyüdüğü oranda bu psikolojik dinamit de etkisini arttıracaktır. Örneğin Yahudi ressentiment'ı "seçilmiş halk" olmanın verdiği çok büyük ulusal gurur ile bir kader gibi yüzyıllardır peşlerini bırakmayan bir aşağılama ve ayrıma uğrama arasındaki bağdaşmazlık ve modern çağlarda biçimsel anayasal eşitlik ile gerçek hayattaki ayrımcılık arasındaki yeni bağdaşmazlık olmak üzere iki kaynaktan beslenir.

Nietzsche ve Max Scheler'ın ressentiment konusundaki görüşlerini milliyetçilik alanına uygulayan Liah Greenfeld, *Milliyetçilik: Moderniteye Giden Beş Yol* (2017) başlıklı hacimli çalışmasında İngiltere, Fransa, Rusya, Almanya ve ABD örneklerini inceler. Millet fikrini ithal eden ve kendi toplumlarına milli bilinç aşılayan grupların hissettiği hıncın, genellikle kendi yerli gelenekleri içinden orijinal milli ilkeye

düşman unsurların seçilmesini ve bunların bilinçli olarak beslenip geliştirilmesini doğurduğunu belirten Greenfeld (2017: 38), yerli kültürel kaynakların olmadığı ya da bariz bir biçimde yetersiz kaldığı belli örneklerde, özellikle de Rusya'da hıncın milli kimliğin tanımlandığı özgün koşulları belirlemede tek başına en önemli unsur olduğunu vurgular.

Batıya karşı hissedilen varoluşsal kıskançlık, Rus milli bilincinin temelini oluşturur. Rus milli karakterinde somutlaşacak değerler, bu güçten doğan yeni kıstaslara göre yapılan değerlendirmenin bir sonucudur. İlk başlarda hınç/ressentiment, henüz hınç/ressentiment bulaşmamış ve batıya hayranlıklarını sürdürmekte ısrarcı bir kısım Rus'a karşı bir düşmanlık biçiminde gelişir. Rusya'nın aşağı konumunu kabullenmiş, eğitimli elit arasından bazılarının Batıyı bir model olarak almanın kaçınılmaz olarak bir kendini küçümseme sonucu doğuracağını fark etmesi, henüz zayıf olan milli gururu zayıflatır. Bir süre sonra ana kahramanı aptal ya da şişirilmiş Fransız veya Alman öğretmenler olan hiciv nitelikli oyunlar oynanmaya başlar. Söz konusu oyunların metinleri, saf ve yalın kıskançlığın, daha doğrusu hıncın ifadesidir (Greenfeld, 2017: 379-385).

Greenfeld'e göre (2017: 391-392) Rus milli bilincini ateşleyen toplumsal kaygılar değil hınçtır. Hınç/ressentiment aynı zamanda köylülüğü, Rus milletinin bir sembolü haline de getirir. Basit halkın insanlığı, o dönemin oyunlarında ve dergilerinde sıklıkla işlenir. Basitlikleri içinde onlar ya acımasız barbarlıklarını ve acı çekerek kurtulamadıkları cehaletlerini sürdürmekte ısrarcı ya da Batıyı taklit eden taş yürekli efendilerinden çok daha insandır. Dolayısıyla köylüler daha soyludur ve soylulardan daha Rus'tur. Nazik, acıya dayanıklı, sonsuz sabırlı, temiz kalpli, asla hesap yapmayan ve dünyanın geri kalanını utandıracak kocaman, muhteşem bir yüreğe sahiplerdir. Onları bu şekilde muhafaza etmek en iyisidir (Greenfeld, 2017: 391-392).

Halkın keşfedilmesi ile Rus milli bilincinin gebelik dönemi sona erer. 18 yüzyıl sona ererken gelecekte bütün Rusların kimliklerini dayandıracakları kaide tamamlanır ve milliyet duygusu doğar. Bu sorunlu bir çocuk olmakla birlikte doğum sancısı bitmiştir. Bundan sonra o bebeğin, yani milliyet duygusunun artık geriye itilmesi mümkün değildir (Greenfeld, 2017: 393-394).

Max Scheller'in ve Liah Greenfeld'in görüşleri birlikte değerlendirildiğinde Ömer Seyfettin hikâyelerinin bazılarının hınç/ressentiment etkisinde yazıldığı ileri sürülebilir. Başta *Beyaz Lale* olmak üzere özellikle Balkan Savaşı'ndaki yaklaşık bir yıllık esareti sırasında ve hemen sonrasında yayınlanan hikâyelerin hınç/ressentiment etkisinde yazılmış olabileceği değerlendirilmektedir. Nitekim yazarın bu dönemde yazdığı eserlerde dilinin ve milliyetçi fikirlerinin birden sertleştiği ve bu sert üslubun *Beyaz Lale*'de en uç noktasına ulaştığı görülmektedir. Ömer Seyfettin gibi üretkenliği ile bilinen bir yazarın, *Beyaz Lale*'den (Temmuz-Ekim 1914) sonra *Sivrisinek*'e (12 Temmuz 1917) kadar neredeyse üç yıl boyunca hiç hikâye yayımlamamış olması oldukça ilginçtir.

Ömer Seyfettin'in en çok eleştiri alan eserleri de Balkan Savaşı sırasında ve hemen sonrasında yayımlananlardır. Hınç/ressentiment etkisinde yayınlandığı değerlendirilen bu eserler yayın tarihlerine göre: *Primo Türk Çocuğu* (Aralık 1911), *Piç* (Türk Yurdu, Ağustos 1913), *Hürriyet Bayrakları* (Türk Yurdu, 25 Aralık 1913), *Tatlısu Frenkleri/Ashab-ı Kehfimiz* (Zeka, Mart-Nisan 1914), *Mehdi* (Türk Yurdu, Mart 1914), *Primo Türk Çocuğu Nasıl Öldü?* (Türk Sözü, Mayıs-Ağustos 1914), *Beyaz Lale* (Donanma, Temmuz-Ekim 1914) şeklinde sıralanabilir. Bu eserlerin bazılarının yayınlandığı dönemde yazar Atina yakınlarında Nafliyon kasabasında esirdir.

Nafliyon'daki esir kampında 3 Mart 1913'ten 28 Kasım 1913'e kadar yaklaşık on ay boyunca esir kalan Ömer Seyfettin, 17 Aralık 1913'te İstanbul'a döner ancak kendisini başka olumsuzluklar beklemektedir. O, esir kampındayken annesi vefat etmiş, babası ise evlenmiştir. Ayrıca Balkan Savaşı sırasında siyasetle uğraştığı gerekçesiyle Askeri Mahkeme'ye verilmiş ve esaretten döndükten hemen sonra Enver Paşa'nın onayıyla askerlikten çıkarılmıştır. Harp Okulu'nda karıştığı bir kavgadan dolayı kurmay olamaması sebebiyle zaten büyük bir hayal kırıklığı yaşamış olan idealist bir subay için askerlikten istifanın, esir düşmenin ve askerlikten ihraç edilmenin, oldukça travmatik olaylar olduğu açıktır. Yaşadığı bu deneyimlerin, Balkan Savaşı sırasında ve sonrasında tanık olduğu olumsuzluklarla birleşmesi, yazarın görüşlerini keskinleştirmiş görünmektedir. Nitekim anılan hikâyeler dışındakilerde bu ölçüde keskin bir milliyetçi söyleme neredeyse hiç rastlanmaz.

Ömer Seyfettin'in hayatındaki en önemli kırılma noktalarından birisi kurmay olamamasıdır. Karıştığı bir kavga olayı onun hayatını kökünden değiştirecek ve çok

istediği halde kurmay olmasına engel olacaktır. *Nakarat* hikâyesinde bu olayı kurmay olamamanın verdiği ıstırabı şöyle anlatır (2011: 803, 809):

> Erkânıharp sınıfına ayrılmamaklığıma sebep de huşunetim [kabalık]… Bir arkadaşımı fena halde dövmüştüm. Bu duyuldu. Hapis yattım. Ahlak numaram kırıldı. Bütün ümitlerim boşa gitti… Erkânıharp olmak bütün gençliğimi dolduran bir hırstı… Erkânıharp olamayınca, mabedi başına yıkılmış haris bir zabit gibi ezildim. Ümidim kalmadı, mihaniki bir vazife mecburiyetiyle ruhsuz bir makine gibi harekete başladım. Etrafım kalın bir yeis bulutuyla kaplıydı. Huşunetim artmıştı. Kime kızsam hemen onu öldürüvermeyi, sonra memnun olmadığım memleketten kaçıp uzaklaşmayı düşünüyorum.

Hikâyede taburun ihtiyar tüfekçisi Agah Usta'nın ağzından verilen "kısmetin yokmuş, erkânıharp olamamışsın… Artık büyük yerleri, hele İstanbul'u büsbütün unutmalı… Akşamları birer tek atmalı. Ense yapmalı. Gülüp oynamalı. Bu ne sanki Ayranoz papazı gibi çileye girmek! Yazık gençliğine acıyorum" şeklindeki sözler ve yazarın kendisi olduğu anlaşılan başkahramanın ağzından bu sözlerin haklılığını kabul etmesi, onun içinde bulunduğu ruh halinin özeti gibidir. Hikâyenin devamında "niçin daima vurmak, kırmak, kaçmak, karşı gelmek, öldürmek, isyan etmek" isteyen bir temayülle yaşadığını, bunun ilk terbiyesinin bir sonucu olup olmadığını sorgulamaya girişir. Bu sorgulama sırasında, çok istediği halde kurmay olamamasına sebep olan şeyin de kendisinin bu ruh hali olduğunu düşünür.

Ömer Seyfettin'in kendi ifadesiyle "bütün gençliğini dolduran bir hırs" olan kurmay olma olasılığının tamamen ortadan kalkması, bu hırs duygusunu tatmin etmesini imkânsız hale getirir. Scheller'dan (2004: 13-14) hareketle bu engellenmişlik halinin, yazarın bu durumu aşacak bir iktidara sahip olmaması haliyle birleşerek şiddetli bir gerilime sebep olduğu ve bu gerilimin hınç/ressentiment biçiminde kendini gösterdiği söylenebilir. Başka bir ifadeyle yazarın içerisinde bulunduğu şartlar, hem kendisi hem de vatandaşı olduğu ülke açısından ressentimentın ortaya çıkması için idealdir.

Yukarıdaki açıklamalar göz önüne alındığında Ömer Seyfettin'in özellikle kriz dönemlerinde ressentiment etkisi altında eserler vermiş olabileceği söylenebilir. Trablusgarp'ın işgali sonrasında, özellikle de esareti sırasında ya da hemen sonrasında yazılanların, bu etki altında kaleme alınmış olma olasılığı yüksektir. Yazarın *Primo Türk Çocuğu*'ndan (Aralık 1911) başlayarak gittikçe sertleşen söylemi,

Piç'ten itibaren iyice kendini gösterir ve *Beyaz Lale* ile zirve yapar. Ardından da yerini üç yıla yakın sürecek bir üretimsizliğe bırakır.

Hınç/ressentiment etkisinde yazıldığını düşündüğümüz ilk hikâye olan *Primo Türk Çocuğu* (Aralık 1911), daha önce de belirtildiği gibi Ömer Seyfettin'in yazın hayatında önemli bir kırılma noktasıdır. Murat Belge'nin (2012: 665) de belirttiği gibi bu hikâyeden başlayarak Ömer Seyfettin açıkça "anti-hümanist" bir tavır takınır. Ona göre 14 Kasım 1910'da yayın hayatına başlayan *Genç Kalemler*'in ilk başlarda göze batacak bir aşırı milliyetçiliği yoktur. Dergi, ilk sayısından başlayarak, çoğunu Ömer Seyfettin'in yazdığı "dil" üzerine yazılarla dikkat çekmektedir. Ancak İtalyanların Trablusgarp'a asker çıkarması ile birlikte derginin söylemi hikâye kahramanı Kenan'ın görüşleri gibi birden sertleşir. Her ne kadar günümüzde Türkiye'de, İtalya'nın 1911'de Trablus'a asker çıkarması ve bir süre sonra bu topraklara el koyması sık hatırlanan, hatırlandığı zaman da büyük öfkelere yol açan bir olay olmamakla birlikte olayın yaşandığı dönemde özellikle milliyetçilik duyarlılığı yüksek aydın çevrelerde, büyük bir kızgınlığa yol açar (Belge, 2012: 665).

Nitekim o dönemde Ömer Seyfettin dışında birçok yazar da bu konuya değinir. Aka Gündüz, 1911 yılında Trablusgarp Harbi ile ilgili hikâyelerden oluşan "Türk Kalbi" başlıklı bir kitap yayımlar. Onun yanında Salime Servet Seyfi, Raif Necdet, Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Keçecizâde İzzet Fuad, Ali Nâci (Karacan), Ali Suad, Nihâl Hâdi, Ahmed Necmeddin, Suad Said ve Gazzeli Cemâl gibi yazarlar da 1911-1912 yıllarında Trablusgarp Savaşı'nı konu alan hikâyeler yayımlar (Ceyhan, 2009: 1813-1814). Ayrıca Mehmet Raif (1911) *Osmanlı-İtalya Trablusgarp Muharebesi yahut Osmanlı Muzafferiyeti* ve Abdurrahman Ali *Devlet-i Âliyye-İtalyan Muharebesi yahut General Kanova'nın Nedameti* isimli tiyatro oyunlarında (Şengül, 2015: 539) aynı konuyu işler.

Ayrıca Mustafa Kemal, Enver Paşa, Halil Paşa (Kut) ve Ali Fethi (Okyar) vb. İsimlerinde bulunduğu, ileride Türkiye'nin geleceğine yön verecek bir grup genç subay, gönüllü olarak Trablusgarp'a giderek yerel halkla birlikte İtalyanlara karşı savaşırlar. Bu gönüllüler arasında yer alan Halil Paşa (Kut), anılarında "*İtalyanların İttihat ve Terakki içinde 'Kahpece' olarak vasıflandırılan bu hareketleri bütün Türklerin izzetinefislerinde tamiri mümkün olmayan bir yara açtı*"ğını ifade ederek Belge'nin (2012: 665) tespitlerini doğrulamaktadır. Buradan hareketle Ömer Seyfettin'in *Primo Türk Çocuğu*'nu, kamuoyunda özellikle de entelektüeller arasında İtalyanlara yönelik

öfkenin yükseldiği; hatta Greenfeld'in (2017) Fransa ve Rusya'da milliyetçiliğin ortaya çıkmasına zemin hazırladığını ifade ettiğine benzer bir hınç/ressentiment ikliminin oluştuğu bir ortamda kaleme aldığı söylenebilir.

Milliyetçiliğe ilişkin çözümlemelerinde mukayese edilebilirliğe dikkat çeken Greenfeld (2017: 37; 1990: 551), hıncın toplumsal temelinin, diğer bir ifadeyle ortaya çıkması için zorunlu olan yapısal koşulların ikiye ayrıldığını belirtir. Birinci koşul (bizatihi kıskançlığın yapısal temeli) hınç duyan özne ile hınç duyduğu şey arasındaki temel mukayese edilebilirlik ya da özne nezdinde onları karşılıklı değiştirilebilir kılan aradaki temel eşitlik (fundamental equality) inancıdır. İkinci koşul ise (temel bir şey olarak algılanmaz) fiili eşitsizliktir; bu eşitsizlik teoride mevcut olan eşitliğin pratikte hayata geçirilmesi imkânsız kılacak boyuttadır. Bu koşulların varlığı, ilgili nüfusu oluşturan bireylerin mizaçlarına ve psikolojik eğilimlerine bakılmaksızın hınca yatkın bir durum oluşturur.

Gerçekten de Çar I. Petro'nun ölümünün ardından, Rusya'da hınca yatkın bir ortam söz konusudur. Büyük Çar döneminde Batı, büyük bir hevesle mutlak ve tartışmasız bir model olarak kabul edilir. Moskova ve St. Petersburg'da soylular gündelik yaşamlarında Batılı hayat tarzını körü körüne taklit ederken, özellikle yurt dışına gönderilen aydınlar arasında Batı'ya yönelik bir hayranlık hâkimdir. Rus milliyetçiliğinin ilk temsilcilerinde de Batıya yönelik olumsuz bir bakış söz konusu değildir. Batıyı tehdit edici bir şey olarak görmeyen bu ilk milliyetçiler, Rusya'nın büyüklüğünden onur duyarlar ve milli gururlarının temelinde Rusya'nın bir Avrupa devleti olduğuna duydukları güven yatmaktadır. Ancak I. Petro'nun ölümünden sonra bu güven kısa süre içerisinde kaybolur. Rusya'nın Avrupa Devletleri'nin herhangi biriyle herhangi bir alanda cesaretle ve güle oynaya rekabete girecek kadar eşit bir durumda olmadığı; benimsediği standartlara göre rekabet etmesinin imkânsız olduğu açıkça ortaya çıkar. Aslında Rusya umut kırıcı bir biçimde aşağı bir durumdadır. Batıyla yapılan kıyaslamalar ve zaman içinde Batının üstünlüğünün tanınması, son tahlilde hıncın birikmesine ve milli bilincin bir parçası haline gelmesine neden olur (Greenfeld, 2017: 340-346).

Osmanlı'daki gelişmeler, Rusya'yla bazı benzerlikler gösterse de 17. yüzyılda elinde bulundurduğu liderlik konumunu İngiltere'ye teslim eden Fransa'ya daha çok benzer. Fransa'da elit kesim bir bütün olarak politik toplulukla, millet olarak Fransa ile özdeşleşmeye başladıkça, üyeleri bu değişen ilişkiden giderek daha fazla

rahatsızlık duymaya başlar. Fransız milli vatanseverliği, İngiltere'ye kaptırmış olduğu üstün millet statüsünü yeniden tesis etme arzusuyla yanıp tutuşmakta ve tipik Fransız vurgusuyla, yeniden zafer kazanmak istemektedir. Liberal reformlar yoluyla bunu gerçekleştirmeye çalışan Fransızlar, İngiltere'yi model alır. Fransa'nın İngiltere'den öğrendikleriyle onu kolaylıkla geçilebileceğine duyulan özgüven, İngiltere'ye gıpta edilip diş bilenmemesini sağlar. Zaten çok geçmeden gıpta edilecek hiçbir şey kalmayacağından emindirler. Ancak bunun çok da kolay olmadığının anlaşılmaya başlamasıyla birlikte Anglofillik yerini İngiliz karşıtlığına bırakır (Greenfeld, 2017: 274).

18. yüzyılın ikinci arasında Fransız aristokratik ve entelektüel elitinin kendisini içerisinde bulduğu konum, sosyolojik açıdan mükemmel bir hınç/ressentiment üreme alanıdır. İngiliz milleti fikrini kendisine model alarak ve eski görkemli günlere yeniden kavuşma arzusu duyarak İngiltere'yle rekabete giren Fransa, bu modeli hayata geçirmek için zorunlu toplumsal koşullardan yoksundur ve bu yüzden, bırakın üstünlük sağlamayı, İngiltere eşit olmayı başarması bile mümkün değildir. Fransa öz olarak İngiltere ile mukayese edilebilir bir ülkedir, ona eşittir; ancak aynı zamanda ondan bariz olarak daha aşağıda algılanmaktadır. Statülerini bir bütün olarak Fransa'nın statüsü ile özdeşleştirmiş olan Fransa'daki aristokratik-entelektüel elit ise kişisel olarak İngiltere'nin üstünlüğü ile yaralanmış ve ülkelerinin göreli konumunun yarattığı bir hınçla dolmuş bir konumdadır (Greenfeld, 2017: 275-276).

Gerçekten de ilk dönem Fransız milliyetçi düşüncesi hiç tartışmasız bir hınç/ressentiment felsefesinin karakteristik özelliklerini yansıtır. Rousseau, Diderot gibi düşünürlerin savunduğu hem açıkça liberal hem de İngiliz karşıtı olan fikirler yüzyılın geri kalan kısmında giderek ağırlık kazanır ve özellikle 1780'lerde etkili olur. Bu ideologlar grubu için İngiltere artık bir özgürlük ülkesi değildir ve onun Anayasası'nda hayran olunacak pek bir şey de yoktur. Rousseau, Polonyalı okurlarına "sizin anayasanız Büyük Britanya'nınkinden daha üstün. İngiltere "özgürlüğünü yitirdi" diye yakınır. En yüksek entelektüel düşünce düzeyinde Fransız milli bilincinin ideolojik temellerini şekillendiren İngiltere'ye duyulan bu hınç/ressentiment, daha popüler düzeyde de milli bilincin oluşumuna katkıda bulunur. Milliyetçi hislerin büyük oranda yükseldiği 1756-1763 Yedi Yıl Savaşları sırasında, zamanın popüler literatüründe İngiltere, "Avrupa'nın Vahşileri", "aklın, insanlığın doğanın sesinin duyulmadığı o iğrenç ülke" olarak tasvir edilir (Greenfeld, 2017: 276-278). Böylece İngiliz karşıtlığı ekseninde Fransız milliyetçiliğinin demokratik eğilimleri zayıflar ve özellikle Amerikan bağımsızlık savaşı ile birlikte radikalleşir.

Osmanlı İmparatorluğu'nda da benzer bir süreçten bahsedilebilir. On sekizinci yüzyıldan itibaren askeri alanda aldığı yenilgilerle üstünlüğü Batı'ya kaptırdığının farkına varan ve onun modelini benimseyerek onu geçebileceğine inanan Osmanlılar, Batı'ya hayranlık duymaya başlarlar. Bu etki altında Batı'yı model alarak bir kısım reform hareketlerine girişirler; ancak yapılan reformların devletin dağılmasını engelleyemediği gibi durumu daha da kötüleştirdiği, Batılıların çoğu zaman Osmanlıları değil onun düşmanlarını desteklediği görüldükçe Batı'ya yönelik hınç/ressentiment belirmeye ve birikmeye başlar. Trablusgarp Savaşı ile bu hınç/ressentiment, daha önce görülmediği ölçüde dışa vurulur. Trablusgarp Savaşı'nı konu alan hikâye, şiir, tiyatro oyunu gibi eserlerde beliren tepkili söylem, bunun edebiyat ve sanat alanına yansıması olarak düşünülebilir.

Trablusgarp Savaşı ile birlikte, Yedi Yıl Savaşları sonrasında Fransa'da yaşanan gelişmelere benzer şekilde milli hisler güçlenir ve İtalyanların vahşiliğine ve uygarlık düşmanlığına vurgu yapan bir söylem hâkim hale gelir. Primo Türk Çocuğu'nun ilk kısmında da böylesi bir söylem baskındır. Hikâyede Gayrimüslimlere yönelik olumsuz bir yaklaşımdan çok, başta İtalya ve Fransa olmak üzere emperyalist büyük devletlere duyulan tepki ön plandadır. "Yırtıcı, insafsız, müthiş" olarak tarif edilen Avrupalılar, silahsız Afrika'yı parçalamışlar, koca kıtada Habeşistan ve Liberya dışında bağımsız devlet bırakmamışlardır. Daima fazilete, insaniyete hizmet ettiğini haykıran Fransızlar, bir asırdır Afrika'yı kana bulamakta, "sahranın silâhsız, saf, masum, munis, halûk ve asil evlâtlarını mitralyözlerle" öldürmekte, asude şehirleri, sakin yuvaları seri ateşli toplarla yıkmakta, hiçbir kabahati olmayan koca milletleri esir etmekte; vatanlarını, mallarını çalmakta; ırzlarını, hayatlarını, ruhlarını zapt etmektedir. Avrupa kıtasının kapladığı alan on milyon kilometre kadarken sadece Fransa'nın Afrika'daki sömürgelerinin kapladığı alan on milyon üç yüz bin kilometredir. İnsaniyet konusunda Fransızlardan geri kalmayan İngilizlerin sadece Afrika'daki sömürgelerinin yüzölçümü on milyon kilometre kareye yakındır. Almanya, İspanya, hatta Portekiz ve Belçika'nın bile sömürgeleri bulunmaktadır. (Ömer Seyfettin, 2011: 370).

Afrika'yı sömürgeleştirerek kendine köle haline getiren Avrupa, şimdi de Şark meselesini çözmek adına Asya'yı ve Osmanlı'yı parçalamaya çalışmaktadır. Milyonlarca Asyalıyı, insan yerine saymamakta, onlara hayvanlardan daha kötü davranmaktadır. Ticaretlerini üç yüz milyon Çinlinin sıhhat ve afiyetinden, istikbalinden daha kıymetli görmekte, onlara memleketlerindeki köpekler kadar değer

vermemekte, zavallı Çin'i, halkının ve neslinin sağlığını korumak için afyonu yasaklaması sebebiyle sıkıştırarak tekrar afyonu müsaadeye mecbur etmektedirler. İngiltere, Hindistan'ın kanını emip bütün hazinelerini Avrupa'ya taşırken, Rusya, Türk yurdunu akla gelmez gaddarlıklarla çiğnemekte; İngiltere ile üç bin senelik kadim bir milleti, viran olan İran'ı haritadan silmek için ittifak etmektedir (Ömer Seyfettin, 2011: 371).

Şimdi sıra Asya yağmasına engel gördükleri Osmanlı'ya gelmiştir. Bunun için evvelâ onu zayıflatmışlar, Navarin'de donanmasını yakarak Yunanistan'ı icat etmişler; ardından da Bulgaristan, Sırbistan, Romanya, Karadağ, Şarkî Rumeli, Kıbrıs, Mısır, Cezayir, Tunus, Sudan'ı elinden alarak yağmalamışlardır. Reval[30]'de ortadan kaldırmaya karar vermişlerse de Meşrutiyet ilân edilince sözde bu kararı ertelemişlerse de, bu erteleme tamamıyla yalandır. Avrupa uygun zamanı beklemektedir. Zamanı gelince İmparatorluğun elinde kalan son topraklar da alınacak "Makedonya meselesi, Arnavutluk meselesi, Girit meselesi, Boğazlar meselesi, Şarki Anadolu meselesi, Anadolu meselesi, Mezopotamya meselesi, Irak meselesi, Suriye'nin istiklâli meselesi, Arabistan meselesi" gibi sorunlar Avrupalılar tarafından birer birer halledilecektir. İşte İtalyanların ortada hiçbir sebep yokken Trablusgarp'ı topa tutarak, zapta kalkmaları bunun ilk adımıdır (Ömer Seyfettin, 2011: 371-372). Bunu diğer Osmanlı topraklarının işgali izleyecektir.

Bu alıntılardan da anlaşılacağı gibi Ömer Seyfettin'in ilk hikâyeleri arasında yer alan ve 1911 gibi erken bir tarihte yayınlanan Primo Türk Çocuğu'nda, başka hiçbir hikâyesinde görmediğimiz ölçüde emperyalizm eleştirisi yapılmış ve kendisini insani değerlerin sahibi gören Avrupa'nın bu değerleri hiçe sayarak Asya ve Afrika'yı parçaladığı ve sömürge haline getirdiği belirtilmiştir. Ayrıca Osmanlı'yı Avrupa'nın Asya'yı sömürgeleştirme planının önündeki en büyük engel olarak konumlandırarak ileriki yıllarda Türkiye Cumhuriyeti tarafından benimsenecek olan "mazlum milletlerin" koruyucusu olma rolünü daha 1911 yılında Osmanlı için biçmiştir. Bunun yanında Osmanlı'nın taksiminden sonra en önemli mevkilere Kenan gibi yurt dışında eğitim

30 İngiltere Kralı VII. Edward ile Rus Çarı II. Nikola 9 Haziran 1908 tarihinde Finlandiya Körfezi'ndeki Reval (Bugünkü Tallin) limanında bir araya geldiler. Bu buluşma da Makedonya sorununa da değinilmesi, Osmanlı kamuoyunda büyük infial yaratır ve Rumeli'nin paylaşılacağı yönünde haberlerin ortaya çıkmasına neden olur. Ortaya çıkan tepkiler, bir ay sonra II. Meşrutiyet'in ilanı ile sonuçlanır (Tunaya, 1984: 23).

görmüş ve milliyetinden vazgeçmiş kişilerin getirileceğini ifade etmesi, yazarın emperyalizmin bir başka boyutuna dikkat çekmeye çalıştığı şeklinde yorumlanabilir.

Her ne kadar hınç ikliminin Trablusgarp'ın işgali ile oluşmaya başladığı söylenebilirse de tam anlamıyla ortaya çıkması Balkan Savaşı sonrasında gerçekleşir. Sadece edebiyat alanında değil; dönemin bütün gazete ve dergilerinde, çeşitli broşürlerde, "Kırmızı ve Siyah Kitap" gibi kitaplarda Balkan hezimeti ve acılarıyla ilgili çok sayıda yazı, şiir, anı ve fotoğrafa yer verilir. Batılı devletlerin önce Trablusgarp ardından da Balkan savaşlarında işlenen kitlesel kıyımlara, insanlık suçlarına kayıtsız kalıp sadece siyasi güç hesabına bakmaları, Batı'ya atfedilen yüksek medeniyet değerlerinin gözden düşmesine yol açar. Bu tepki, coşkun bir anti-hümanizmi besler (Bora, 2017: 209).

Scheler (2004: 7), ressentimentın sebep olduğu duygu durumları arasında kara çalma dürtüsü ve değersizleştirici kini de sayar. Ömer Seyfettin'in Primo Türk Çocuğu'ndan itibaren hikâyelerinde beliren anti-hümanist yaklaşımın temelinde bir önceki yüzyılda Fransız seçkinleri arasında da ortaya çıkan bir tür kara çalma dürtüsü ya da değersizleştirici kin söz konusu olabilir. IV. Louis'in ölümünden sonra Fransa'nın Avrpadaki üstünlüğünü kaybettiğini fark eden ve İngiltere'nin modelini uygulayarak onu geride bırakmayı planlayan Fransız seçkinleri, bir süre sonra bunun imkânsızlığını fark edinde İngiltere'yi ve onun değerlerini reddetmeye başlar. Böylece Fransa'da Anglofillik yerini İngiliz karşıtlığına bırakır.

Osmanlı Devleti'nin de benzer bir süreçten geçtiği ve reform hareketleri ile Batı'yı kendi modelini uygulayarak geride bırakmayı hayal eden, aralarında Ömer Seyfettin'in de bulunduğu bazı aydınların, bunun imkânsız olduğunu ağır yenilgiler ve toprak kayıplarıyla fark etmesiyle birlikte Batılı değerleri reddetmeye başladığı söylenebilir. Ömer Seyfettin, *Piç, Primo Türk Çocuğu* ve *Beyaz Lale* gibi hınç/ressentiment etkisinde kaleme aldığını değerlendirdiğimiz hikâyelerinde Batılıların hümanizmindeki ikiyüzlülüğü, onların Afrika ve Asya'da giriştikleri katliamlardan çeşitli örnekler vererek deşifre eder. Ancak bu hikâyelerde sorun, bu katliamların nedeninin katliama uğrayanların zayıflığı olarak açıklanmasıdır. Zayıf milletlerin, güçlülerin her türlü saldırı ve tecavüzüne uğramasını doğal gören bu söylem içerisinde Cengiz, Hülagu, Atilla, Timur gibi kıyıcılıkları ile bilinen hükümdarlar övülür. Çünkü onlar olması gerekeni yapmışlar ve "ezmeyen ezilir" ilkesini takip ederek kendi milletlerinin ezilmesini engellemek için başka milletleri ezmişlerdir. Bununla birlikte kıyıcılıkları ile ünlü bu isimlere eski ve yeni kahramanlar serilerinde

ya da diğer tarihi hikâyelerinde yer vermemesi yazarın bir süre sonra ressentiment/hınç durumundan çıktığına işaret eder.

Ömer Seyfettin hikâyelerinde de ressentiment/hınç etkisinin belirginlik kazanmasının Balkan Savaşı sonrasında gerçekleştiği değerlendirilmektedir. Ressentiment etkisinin tam anlamıyla belirdiği ilk hikâyenin, esareti sırasında Ağustos 1913'te *Türk Yurdu* dergisinde "Milli Hikâye" ibaresiyle yayımlanan *Piç* olduğu değerlendirilmektedir. Nitekim yakın arkadaşı Ali Canip Yöntem'e (2005: 372) göre Ömer Seyfettin bu hikâyede, "şedid düşmanı" olduğu kozmopolitlere yönelik "**kinini kuvvetle** ihsas etmiş"tir. Eserde Frenk Nihat lakaplı okul arkadaşı Ahmet Nihat'ın Türklükle bağdaşmadığını düşündüğü davranışlarının ve Türklüğünü inkâr etmesinin nedenini, bir Fransız babanın gayrımeşru çocuğu olmasında bulan yazar, Ahmet Nihat nezdinde bütün Avrupa yanlısı ya da Avrupalı değerleri savunanları "piç" ilan eder. Ona göre "Türklükten nefret eden, Türklüğü hakir görüp bütün varlıklarıyla Avrupalılaşmaya çalışan uzun tırnaklı, son moda giysili, tek gözlüklü züppelerin" hepsi "piçtir" ve hepsinin anneleri Ahmet Nihat gibi Beyoğlu'nda gebe kalmıştır (Ömer Seyfettin, 2011: 247). Yazarın bu toptancı bakışı ve Ahmet Nihat için kullandığı "Bu milliyetinden çıkmış **herif,** denizden çıkmış veya **patlamış ölü bir köpek balığına** benziyordu. Âdeta bir kokuşmuşluk duyuyor, iğreniyor, iğreniyordum" (Ömer Seyfettin, 2011: 241) şeklindeki ifadeler sağlıksız bir ruh halinin ve Scheler'ın (2004: 7) deyimiyle kendisini zehirleyen bir zihnin göstergesidir.

Hürriyet Bayrakları, *Tatlısu Frenkleri/Ashab-ı Kehfimiz ve Mehdi*'de de benzer bir ruh hali hâkimdir. Yazar *Hürriyet Bayrakları*'nda Osmanlıcılığın başarılı olacağına inanmış teğmenin ısrarıyla uğradıkları Bulgar köyünde kendilerine bakan bir Bulgar kadın için "Alçak kapıdan gözüken kolları sıvalı, **pis, sarı, esmer** bir kadın**, hain ve mavi** gözleriyle **kızdırılmış vahşi bir hayvan gibi** bizi süzüyor, etrafımızda havlayan, sıçrayan, deliren köpeği mahsustan çağırmıyordu" (Ömer Seyfettin, 2011: 256) şeklinde oldukça sert ifadeler kullanır.

Ashab-ı Kehfimiz'de de gayrimüslimlere ve Osmanlıcılığı benimseyen aydınlara yönelik nefret söylemini çağrıştıran cümleler yer alır. Bu hikâyede yer verilen karakterler, Rus edebiyatında görülen Batı hayranı karakterlerle benzer özellikler gösterir. Greenfeld (2017: 379) Rus milliyetçiliğinin ortaya çıktığı ilk yıllarda hıncın, henüz hınç bulaşmamış ve hala Batı'ya hayranlıklarını sürdürmekte ısrarcı bir kısım Rus'a karşı bir düşmanlık biçimini aldığını belirtir. Ona göre hınç, Rusya'nın aşağı

konumunu kabullenmiş eğitimli elit arasından bazılarının, Batı'yı bir model olarak almanın kaçınılmaz olarak bir kendini küçümseme sonucu doğuracağını fark etmesine neden olur. Saf bir biçimde Batı'ya hayranlık duyan Ruslar, böylesi bir kendini küçümsemenin yürüyen örnekleridir ve bir kimlik bileşeni olarak, elitin çok narin üyelerinin sallantılı bireysel öz saygılarının yerine geçecek olan henüz belirsiz milli gururu zayıflatmaktadırlar. Batı hayranı ve "gösteriş budalası" olarak temsil edilen bu tipler, alay edilip aşağılanan hiciv nesneleri haline gelir. Hiciv nitelikli oyunlarda, şiirlerde ve skeçlerde, Batı taklidi (ve hatta hayranlığı), herhangi bir kişiyi, böylesi bir taklide yönelmesi halinde kendisinden utanmaya sevk edecek türden bir karakter özelliği olarak sunulur (Greenfeld, 2017: 379-380). Ömer Seyfettin gerek *Ashab-ı Kehfimiz*'de gerekse diğer hikâyelerinde Batı hayranı taklitçi tipleri olumsuz karakterler olarak çizer.

Rusya'da kararlı milliyetçiler, bir yandan kendi vatandaşlarını hırpalarken, bir yandan da Rusya'daki yabancılara karşı bir saldırı başlatırlar. Hiciv nitelikli oyunlarda, oyun kahramanları listesinde aptal ve şişirilmiş öğretmen tiplere özellikle de bir Alman ya da Fransız öğretmene yer verilir. Alay konusu Avrupalı tipler, mizah dergilerinin sonu gelmez ilgi alanıdır (Greenfeld, 2017: 381). Ömer Seyfettin hikâyelerinde bu şekilde aptal ya da şişirilmiş Avrupalı tiplere rastlanmaz.

Mehdi, hınç/ressentiment etkisinde kaleme alındığını düşündüğümüz bir diğer önemli hikâyedir. Bir kurtarıcı arayışının işlendiği hikâyede, trenin beş Türkün içerisinde seyahat ettiği kompartımanına binen silindir şapkalı bir Rumun, onlara "tarif olunamayacak derin bir nefret ve istikrahla bakarak" onları yerlerinden kaldırdığından, sigarasının küllerini üzerlerine savurduğundan, tükürdüğünden ve avazı çıktığı kadar yüksek bir sesle Türklere küfür eden şarkılar söylediğinden bahsedilerek okuyucuların bu kişiden nefret etmesi beklenir. Tren camından dışarı bakan Türklerin çok kısa süre öncesine kadar Türklerin elindeyken şimdi ilerlemiş Hristiyan milletlerin boyundurluğu altına girmiş olan yerleşim yerlerine bakarak iç geçirmeleri ve "Müslümanların yaşamağa hakkı yoktur ve Türkler asla bir daha buralara gelemez" şeklinde konuşmalar yapmaları da hınç/ressentiment etkisine işaret etmektedir. Batı karşısında yenilgi kabul edilmiş ve hayranlık yavaş yavaş düşmanlığa dönüşmüştür.

Türk Sözü dergisinde 21 Mayıs-6 Ağustos 1914 tarihleri arasında yayınlanan *Primo Türk Çocuğu Nasıl Öldü?,* Aralık 1911'de Trablusgarp'ın işgalinden hemen sonra yayınlanan ilk hikâyenin devamı niteliğindedir. Bu hikâyenin söylemi ilkine göre

oldukça serttir. İlk hikâyedeki anti-emperyalist söylem büyük ölçüde kaybolmuş, yerini karşıtını canavarlaştıran hatta annesini dahi başka bir milletten olduğu için düşman ilan eden bir söylem almıştır. Primo, annesinin "Türk ve İslam olmayı istemeyerek" babasından boşanmasından sonra evde yalnız kalmıştır; ancak bu yalnızlık hoşuna gitmektedir. Çünkü annesinin, kendi ifadesiyle "o ecnebi kadının, **o düşmanın**" aralarında yeri yoktur. Başka bir ifadeyle "düşman" olarak söz ettiği annesinin İtalya'ya gitmesine sevinir.

Hikâyede, İtalyanları sömürgeci ve acımasız, Türkleri mağdur ve haklı göstermek yerine; Türklerin Turan'dan Anadolu'ya gelip buradaki Türkleri birleştirdikten sonra Avrupa'ya geçerek Rum, Arnavut, Bulgar, Sırp gibi milletleri "esir ettiği" ya da Primo'nun rüyasında kendisini bütün düşman krallarını yenilgiye uğratarak esir etmiş olarak görmesi gibi argümanlara yer verilmesinin de, ressentiment/hınç etkisine işaret ettiği değerlendirilmektedir. İlk hikâyedeki anti-emperyalist ton neredeyse tamamen silikleşmiş, yerini esir kaybetmekten rahatsız bir millet söylemi almıştır. Burada kötü olan bir milletin diğerini ya da diğerlerini esir etmesi değil, Türklerin bunu yapacak iktidarının kalmaması hatta daha önce edindiklerini kaybetmeye başlamış olmasıdır.

Boykotaj Düşmanı, yazarın hınç/ressentiment etkisinde kaleme aldığını düşündüğümüz bir diğer eseridir. Hikâye boyunca verdiği bilgiler, "iflah olmaz birer Türk ve Türklük düşmanı" olarak kurguladığı Mahmud Yusri ve Nihat karakterlerinin ilkinin Yakup Kadri; ikincisinin ise Yahya Kemal'le özdeşleştirilmesine sebep olur (Tüzer, 2010: 45). Ömer Seyfettin'in Yakup Kadri gibi dostluğu İzmir yıllarına dayanan bir arkadaşını bu ölçüde kırıcı şekilde karikatürleştirmesi, genellikle alçakgönüllü, kimseyi incitmeyen, naif ve nüktedan bir yazardan beklenmeyecek bir davranıştır. Ali Canip onun kimseye kin tutmadığını; hele dargın hiç durmadığını belirtir (Yöntem, 2005: 374). Zaman zaman dil ve edebiyat konularında ters düşse de Yahya Kemal'e de bu ölçüde yüklenmesi şaşırtıcıdır. Yazarın bu iki önemli düşünce adamını bir hikâye aracılığıyla da olsa neredeyse hainlikle itham etmesi, hikâyeyi yazdığı sırada sağlıklı düşünemediğini göstermektedir. Nev Yunanilik hareketine ve temsilcilerine böylesi sert eleştiriler getiren yazarın üzerinde daha dört yıl bile geçmeden İlyada'yı çevirmesi bu tespitimizi güçlendirmektedir.

Nitekim Yakup Kadri'nin (1942: 6) ölümünden sonra, onun için "Ömer Seyfettin aramızdan ayrılalı yirmi yılı geçti. Fakat onun sevgisi hepimizin kalbinde

taptaze duruyor. Zira Ömer Seyfettin bizim neslin en göze çarpan hikâye üstatlarından biri olduğu kadar gönlü daima harekette, açık yürekli, samimi bir arkadaş, bir dosttu. Onu, İzmir İdadisindeki mekteplilik çağımdan beri tanırdım… Ömer Seyfettin bizim için yazısını beğenip de kendisini gözlerimizle görebildiğimiz muharrirlerin ilki oldu" sözlerini ifade etmesi ve onun "açık yürekli, samimi bir arkadaş, bir dost" olduğunu vurgulaması, yazarın bu eseri yazdığı dönemde genel ruh halinden başka bir duygu durumunda bulunduğunu göstermektedir.

Ömer Seyfettin yakın çevresi tarafından nüktedan ve iyi bir insan olarak tarif edilir; ancak onu böyle tarif edenler yalnızca arkadaşları değildir. Hilmi Yücebaş onu "hafif Rumeli şivesiyle konuşan, yakın dostlarına cancağızım diye hitap eden", hicivci karaktere sahip, her zaman neşeli ve sevimli bir kişi olarak tarif eder (Yücebaş, 1960: 4). Zekeriya Sertel hatıralarında, ev sahibi Abdullah Cevdet'in kendilerini evden çıkardığında Ömer Seyfettin'in hasta olmasına karşın evini ailece kendilerine açtığını ve onların rahat etmesi için hasta hasta günlerce dışarda dolaştığını (Sertel, 119-120) anlatır. Pertev Naili Boratav ise eserlerini inceledikten sonra onun iyi bir insan olduğu; iyiliğinin, yazılarından taşarak insanı bir sel gibi âdeta yıktığını ifade eder. Ona göre Ömer Seyfettin, kendi şahsiyetini, hikâyelerinde kurguladığı karakterlere vermiş; onları geçmiş, uzak zamanlarda olsun, yaşadığı günlerde olsun, neşeli ve nikbin (iyimser) bir "hâkim" heyetiyle insanların ortasında dolaştırmıştır (Boratav, 1982: 336). Bu karakterdeki bir insanın Yakup Kadri gibi İzmir yıllarından bu yana tanıdığı bir arkadaşını bir hikâyesine vatan haini bir karakter olarak dahil etmesi ancak zihninin ressentimentin/hıncın zehirlenmesi ile açıklanabilir.

Daha önce de belirtildiği gibi Ömer Seyfettin'in en fazla eleştiri alan eseri Beyaz Lale'dir. Murat Belge (2012: 269) hikâyenin en dikkat çekici özelliğinin içerdiği "vahşet', özellikle de "cinsel" düzeydeki vahşet olduğunu; aradan milliyet motifinin çıkarılması halinde "anlatının pornografik sado-mazohizm edebiyatının bir parçası" olarak kabul edilebileceğini belirtir. Yine bu hikâyeyi işaret Tanıl Bora (2017: 210) ise Ömer Seyfettin'in "milliyetçi edebiyatta intikam terbiyesinin büyük ustası" olduğunu ileri sürerek onun hikâyelerindeki pornografik denebilecek şiddet tasvirlerinin, milliyetçi-muhafazakâr edebiyat tarihçisi Nihad Sami Banarlı'ya bile rahatsızlık verdiğini belirtir.

Beyaz Lale, Balkan Savaşı'nda bozguna uğrayan Osmanlı Ordusu'nun çekilmesi sonrasında Serez'e giren Bulgar birliklerinin ve çetelerinin Türklere özellikle

de Türk kadınlarına yaptığı katliam ve işkenceleri anlatır[31]. Aslında benzer olaylar Osmanlı Balkanlarının hemen her yerleşim yerinde yaşanmaktadır ve Ömer Seyfettin görevi gereği bunların bir kısmına kendisi de şahit olur. Osmanlı ordusunun her yenilgisi sonrasında yaşanan katliamlar, Balkanlar'da yaşayan Türk ve Müslümanların dalgalar halinde Anadolu'ya göçüyle neticelenmektedir. Hikâye, işte bu yenilgilerin en travmatik olanının; neredeyse tüm Balkan topraklarını kaybettiğimiz Balkan Savaşı'nın ardından yaşanan olayları, Serez kasabasında yaşandığı kurgulanan bir öykü üzerinden anlatmaktadır. Ancak yazar gerçek olaylardan ve gerçek şahıslardan yola çıkarak kaleme aldığı hikâyede aşırı duygusallığa kapılarak hınç/ressentiment yüklü bir söyleme kayar.

Beyaz Lale, Ömer Seyfettin'in gayrimüslim azınlıklara yönelik en sert görüşleri dile getirdiği hikâyesidir. Hikâye sınırda bozguna uğrayan Osmanlı askerlerinin Serez'den geçişini tasvir eden bir manzara ile başlar. Şehrin Hıristiyanları sevinç içerisindedir. Hatta Rum çocukları dahi "beşikten beri ruhlarına akıtılan düşmanlığı meydana vurmak için" buldukları fırsatı değerlendirmekte geri çekilmekte olan Türk askerlerine türlü hakaretler etmektedir. Askerlerin çekilmesi sona erdikten sonra Bulgar ordusu şehre girer. Merkez komutanlığına zalimliği ile ünlü Binbaşı Radko Balkaneski atanmıştır. Ömer Seyfettin'in bir kötülük timsali olarak kurguladığı bu karakterin asıl görevi "şehrin yağmasını, ahalinin katliamını intizam ve usul dairesinde" idare etmektir (Ömer Seyfettin, 2011: 426-427).

Binbaşı Radko Balkaneski, Ömer Seyfettin'in Primo öyküsündeki Oğuz karakterinde kimi çizgilerini verdiği "milliyetçi, mefkûreci dava adamı" tiplemesini (Erdem, 2015: 63) andırır. Ancak ondan farklı olarak çok zalimdir. Gayet mükemmel bir tahsil ve terbiye gören Balkaneski, lise öğrenimini İstanbul'da Galatasaray Sultanisi'nde tamamlar; ardından da 1900'de Sofya Harbiye'sinden erkânıharplikle (kurmay olarak) mezun olur. "Asil ve zengin bir çiftçi" olan babasının bitmez tükenmez denilen parasıyla yaşamakta, hayatının bir kısmını çılgın eğlencelerle bir kısmını da milli işlerle, yani Makedonya teşkilatıyla, bomba amirliğiyle geçirmektedir. Acımasızdır; komita mahkemelerinin verdiği ancak herhangi bir sebeple uygulanmayan kararları vahşice uygular. Adam kesmekten hoşlanmayan Balkaneski,

[31] Justin McCarthy (2014: 158) İngiliz Konsolosluk Raporlarına dayanarak Aralık 1912'de Osmanlı birlikleri çekildikten sonra Müslümanların direnmeden teslim olmalarına karşın Bulgarların Serez'de büyük bir katliam gerçekleştirdiğini ve yaklaşık 5.000 Türk'ü katlettiklerini aktarır.

öldüreceği ya da konuşturacağı kişileri diri diri fırına koyar, gözünün önünde yakar (Ömer Seyfettin, 2011: 427-429).

En acımasız planlarını uygulamaya koymak için bütün çete reislerini merkez komutanlığına çağıran Binbaşı Babanski, yapılacak katliama ilişkin ayrıntıları onlarla paylaşır. Aslında yapılacak iş basittir. Önce Serez'in zengin Türklerinden kaçamayanlar toplanacak, evvela işkence ile kasalarındaki ve bankalardaki paralan alınacak, sonra fidye gibi bütün mülkleri Bulgar mekteplerine verdirilecek, en nihayet hepsi vaftizlenip Hıristiyan yapıldıktan sonra öldürülecektir. Bu yarım saatlik bir iş olmakla birlikte Avrupalı konsolosların tepkisini çekmemek için titizlikle yapılması gerekmektedir. Ayrıca bir yaşından altmış yaşına kadar erkekler ile sekiz yaşından kırk beş yaşına kadar bütün kadınlar ve kızlar, cesetleri meydanda kalmamak üzere sessizce kesilecek, geceleri merkez taburundan çıkarılacak angaryalar vasıtasıyla, yine iki komita reisinin nezareti altında şehrin dışarısındaki hendeklere gömülecektir (Ömer Seyfettin, 2011: 428-430).

Binbaşı Balkaneski, toplantı sırasında uzun bir nutuk vererek adeta Ömer Seyfettin'in milliyetçilik ve "insaniyet" konularındaki aşırı görüşlerini özetler. Avrupalılardan, daha doğrusu onların insanlıkla ilgili düşüncelerinden hiç hoşlanmayan; onlardan nefret eden Binbaşı Balkaneski'ye göre "İnsaniyet" fikri, dünyanın en büyük, en münasebetsiz, en eski, en rezil bir saçmasıdır. Zaten bugünkü Avrupalılar söz söylerken başka, iş yaparken başka davranmaktadır. Örneğin "En büyük bir Avrupalı, en büyük bir Alman, Prens Bismark" harp zamanlarında Fransız köylülerini doldurduğu evleri ateşe verdirerek hepsini canlı canlı yakar, onların çığlıklarını en lâtif bir konser gibi dinler, sonra etrafa savrulan alevli dumanları koklayıp gülerek piposunu çeker, eğlenir; teslim olan Fransız askerlerini açlıktan öldürtür, onları sularda boğdurturdu. Muntazam Fransız askerlerine hiç aman verilmemesini, sivil ahaliye de mümkün olduğu kadar fenalık yapılmasını emrederdi, "Ah bu bizim Almanlar! Fransızları öldürüyorlar, amma iştah ile istekle öldürmüyorlar" diye hayıflanırdı (Ömer Seyfettin, 2011: 434).

Avrupa'nın diğer önemli milletleri İngilizler, Fransızlar ve Rusların da Almanlardan fazla bir farkı yoktur. Çini işgal eden bu büyük devletler her şeyi yağmalamışlar, tarihi mabetleri yıkmışlar, bütün kadınlara tecavüz etmişler, "Pekin ve çevresinde "kız oğlan kız" bırakmamışlardı. Nutku sırasında Fransızların Afrika'da yaptığı işkencelerden bahseden Binbaşı Balkaneski'nin anlattıkları ile Kırgız yazar Cengiz Aytmatov'un *Gün Uzar Yüzyıl Olur* (1982) romanındaki mankurt anlatısının

benzerliği dikkat çekicidir. Fransızlar, Juan Juanların Orta Asya'da yaptığına benzer şekilde Afrika'da esir aldıkları Arapların kafalarını tıraş etmekte, boğazlarına kadar kuma gömerek güneşte, öğle güneşinin ışıklan altında bırakmakta, çabuk ölmesin diye ara sıra üzerlerine su dökmektedir (Ömer Seyfettin, 2011: 434-435). Ömer Seyfettin, Aytmatov'a benzer bir şekilde, bu işkence ile kişilerin hafızalarının silinmesinden ve mankurtlaştırılmasından bahsetmez; ancak hikâyesine böyle bir unsur dâhil etmesi, üzerinde durulması gereken bir konudur.

Avrupalıların dünyaya yaydığı ancak kendilerinin çok da uygulamadığı "insaniyet" fikri, Hıristiyanlıktan evvel, bir veba gibi bazı dimağlara girerek, birçok milletlerin, birçok cemiyetlerin mahvına sebep olur. Bu nedenle Bulgarlar medeniyet, insaniyet, merhamet gibi "boş, manasız olmaktan ziyade, zararlı olan yalanlara" inanmamalı; kalpleriyle, sinirleriyle değil; dimağlarıyla, fikirleriyle hareket etmelidirler. İspanyollar, vatanlarını kurtardıklarında içlerinde müzeler için olsun bir tek Arap bile bırakmadıklarından bugün rahat yaşamaktadırlar. Oysa Türkler öylesine aptallardır ki ellerine geçirdikleri yerlerdeki kavimleri öldürmemişler ya da onları Türk yapmamışlardır. Hatta onları "reaya" yani "hürmet edilecek adamlar" diye isimlendirerek onlara en geniş hürriyetleri vermişlerdir. Şimdi de asırlarca önce atalarının yaptıkları budalalıkların cezasını çekmektedirler (Ömer Seyfettin, 2011: 432-435).

Türklerin ele geçirdiği yerdeki başka kavimleri katletmemesinin ya da Türkleştirmemesinin nedeni, "kavmiyet, milliyet" gibi bir şey olduğuna inanmamaları, kendi milliyetçilerini bile şiddetle inkâr etmeleri; Cengiz gibi, Hülâgu gibi en büyük imparatorlarına dahi küfür etmeleridir. Bu milliyetsizlik yüzünden edebiyatsız, sanatsız, medeniyetsiz, kuvvetsiz, ailesiz, ananesiz kalmışlar ve en basit gerçekleri dahi akıl erdiremez hale gelmişlerdir. Mithat Paşa gibi büyük bir adam dahi bu gerçeği görememiş, Bulgar komita hareketlerini ekonomik sıkıntı gibi nedenlere bağlayarak Anadolu'nun kıt kaynaklarını Bulgaristan'ın imarına harcamıştır (Ömer Seyfettin, 2011: 432-433). Bu nedenle Bulgarlar, Türkleri değil İspanyolları örnek almalı ve Bulgaristan topraklarında bir tane bile Türk bırakmamalıdır. Aksi halde kendileri de ileriki yıllarda Türklerin durumuna düşecektir.

Binbaşı Balkaneski'nin hürriyet kelimesinin Meşrutiyet'le değiştirilmesi dışında, bütünüyle 1908 Devrimi'nin temel ilkelerini olumsuzlayan nutku, ölümcül güç mücadelelerinden ve vahşetten ibaret bir dünyada özgürlük, eşitlik, kardeşlik ve adalet gibi değerlerden söz etmenin sadece tecavüze ve ölüme (öyküde Radko'ya,

tarihte işgal ordularına) kapı açtığı yönünde bir metafor olarak değerlendirilebilir. Nitekim Lale'nin kapıyı açarken içinden "mademki hürriyet, müsavat ve uhuvvet için söz veriyor" diye düşünmesi bu yorumu güçlendirmektedir (Erdem, 2015: 75).

Yaptığı konuşmayla komitacıları, yapılacak katliam konusunda ikna ettiğini düşünen Binbaşı Balkaneski, hükümet konağına geçerek eski çeteci yeni jandarma komutanı Zangok ve Polis Müdürü Lapof'la yapılacak katliamın planlamasını yaparlar. Türkleri birer birer toplayıp konsoloslar görmesin diye gizli gizli kesmek başa çıkılacak bir iş olmadığından daha kestirme bir çözüm bulurlar. Buna göre 18-45 yaş arasında bulunan Müslümanların akşamüzeri alaturka saatle 10'da hükümete müracaat ederek kayıt yaptırmaları istenecek; toplananların sayısı dokuz, on bini geçince bir silah patlatılacak ve hemen "Türkler bir Bulgar zabiti vurdular" şeklinde bir söylenti çıkarılacaktı. Ardından da parolayı bilen askerler, jandarmalar, polisler bahçenin içindekileri kurşuna dizecekler; sokaktakileri köşelerden çevirip kılıçla, bıçakla katledeceklerdi (Ömer Seyfettin, 2011: 437).

Binbaşı Babanski, Eski Komitacı Dimço Kaptan'ın fırını yaktırıp 50 kadar Türk kadınını fırının önünde hazır ettiğini öğrenince oraya yönelir. Şimdi hedefi Serez'in en güzel Türk kızının kim olduğunu öğrenip ona sahip olmaktır. Kadınlara yaptığı işkenceler kısa süre içerisinde sonuç veren Balkaneski, aradığı kadının Hacı Hasan'ın kızı Lale olduğunu öğrenir. Hikâyenin en çok eleştirilen kısmı da kadınlara yaptığı işkenceleri anlatan uzun şiddet sahneleridir. Soyunmayı reddeden kadının önce bebeğinin ardından da kendisinin bedeni ustura ile çeşitli yerlerinden yarıldıktan sonra yanan fırına atılarak pişirilmesi, "canlı çukur" adı verilen tecavüz fantezisi ve diğer sağlıksız cinsel şiddet sahneleri oldukça trajik ve pornografiktir.

Fırından ayrılan Balkaneski Lale'nin Serez'in zenginleri arasında yer alan babası Hacı Hasan'ı çağırtır ve ihtiyaç duyduğu bilgileri öğrendikten sonra hem onun hem de Lale dışındaki tüm ailesinin öldürülmesini emreder; ardından da Lale'nin artık tek başına kaldığı konağa gider. Sarayı andıran konağın kapısının kolayca kırılamayacak kadar sağlam olduğunu fark eden Binbaşı Balkaneski, Lale'ye kapıyı açması için "Bulgar prensine kalmak için konak" aradıklarını söyler. Onu ikna etmek için dile getirdiği Jön Türk aleyhtarı sözler ve Bulgarların sahip olduğunu söylediği değerler, aslında Ömer Seyfettin'in eleştirdiği şeylerdir. Balkaneski kendilerinin medeni insanlar olduğunu, onlardan hiç kimseye zarar gelmeyeceğini, prensleri oturduğu müddetçe evlerinden bir iğne olsun kaybolmayacağını, kendileri sayesinde Makedonya'nın İslam ve Hıristiyan ahalisinin "katil Jön Türklerin" zulmünden

kurtulacağını; herkesin hakiki meşrutiyet, hakiki kardeşlik, hakiki eşitlik, hakiki adalet neymiş anlayacağını ifade eder. Bu sözleri o kadar nazik söyler ki zavallı Lale, bu "saadet, müsavat, hürriyet vadeden düşman kumandanının karşısında inat etmeyi muvafık bulmaz" ve kapıyı açar (Ömer Seyfettin, 2011: 449). Karşısında beklediğinden güzel bir kadın gören Balkaneski, Lale'ye tecavüz etmeye çalışır ancak Lale pencereden atlayarak intihar eder. Gözü dönen Balkaneski ise onun ölmesine aldırmaz ve cansız bedenine defalarca tecavüz eder.

Hikâye de Binbaşı Balkaneski dışındaki Bulgarlar da oldukça vahşi kişilerdir. Örneğin otuz yıl önce pusuya düşürdüğü bir Türk beyinin kuşağından aldığı gümüş tabakayı hala kullanan Aksakallı komitacı Dimço, Rus-Türk muharebesinde Samakov'dan çekilen Türkleri çevirir ve hâlâ belinde taşıdığı eğri, kısa pala ile kadın, erkek, tek bir Türk kalmayıncaya kadar, hepsini öküzleri, atları, arabalarıyla birlikte parçalar (Ömer Seyfettin, 2011: 431). İhtiyat taburunun Bulgar askerleri ise Binbaşı Balkaneski'nin beğenmeyerek kendilerine gönderdiği on dört-on beş yaşlarındaki dokuz Türk kızını aralarında her takıma birer kişi düşecek şekilde bölüşürler. Ardından da kızları çırçıplak soyup, şarap içirtip hora teptirerek sabaha kadar eğlendikten sonra süngüleyerek öldürürler (Ömer Seyfettin, 2011: 429).

Hikâyedeki cinsel saldırı ve tecavüz vurgusu oldukça dikkat çekici ve rahatsız edicidir. Bu vurgu, Ömer Seyfettin'e yönelik eleştirilerin de odak noktasını oluşturur. Ömer Seyfettin'in içinde bulunduğu hınç/ressentiment halinin de etkisiyle aşırıya kaçtığı gerçektir; ancak bu durum özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısında ve 20. yüzyılın ilk yıllarında Balkan coğrafyasında hikâyede geçenlere benzer olayların yaşandığı gerçeğini değiştirmez. Ömer Seyfettin'i sert şekilde eleştiriler yöneltenler, öyküde geçen olaylara benzer olayların yaşandığı gerçeğini görmezden gelmekte; hikâyede kurgulanan olayların yalnızca yazarın hastalıklı zihninin ürünü olarak görmektedir. Hâlbuki hemen hemen tüm savaş anlatıları yalnızca tek tek ya da küçük erkek gruplarının gerçekleştirdiği eylemler olarak değil, devletin ulusal politikasının bir parçası olarak ve ordu komutanının emri ile gerçekleşen tecavüz ya da cinsel istismar tartışmalarına göndermeler içerir (Nagel, 2011: 89). Ömer Seyfettin'in Balkan Savaşı'nda Türk kadınlarının uğradığı saldırıları konu alan *Beyaz Lale* başlıklı hikâyesi de bu kategoride ele alınması gereken bir eserdir.

Milliyetçi söylemde ulus bir aileye benzetilirken, devletin coğrafi sınırları da kadın bedenine benzetilerek cinsiyetlendirilir ve cinselleştirilir (Akgül, 2011: 30). Thongchai Winichakul (1994: 9), bunu ulusun "coğrafi bedeni" (geo body) olarak

adlandırır ve sınırlarının yalnızca haritacılık teknikleriyle değil, aşk ve ayrılık poetikalarıyla da çizildiğini belirtir. Sınırları bu şekilde çizilen vatan kavramı, modernite öncesinde taşıdığı "bir kimsenin doğduğu yer" şeklindeki eski anlamından uzaklaşır ve "sevilip adanılacak, sahiplenilip korunacak, uğruna ölünüp öldürülecek bir kadın bedeni" olarak tasvir edilmeye başlar (Najmabadi, 2013: 130-133). Bu bedenin sahibi anne olabileceği gibi sevgili, kardeş ya da kız çocuğu da olabilir.

Ulus anlatısının, kadın bedeni üzerine kurulması, bu anlatı içerisinde kadını ulusun, benliğin, manevi dünyanın ve evin duygu yüklü göstereni ve simgesi haline getirir. Anavatan olgusu, kadınlara özellikle anneye yönelik erotik çekimlerle kuşatılır. Böylelikle vatan hem romantik ve erotik hem de annelikle ilgili güçlü bir yan anlamları bulunan kelimelerle temellük ve temsil edilir; kontrol altına alınır. Vatan için duyulan arzu kadın için duyulana benzer şekilde bir erkek arzusu olarak inşa edilir. Bu, ona sahip olmak, onu görmek, ona hayranlık duymak; onu sevmek, korumak ve düşmanlara/ rakiplere karşı onun uğruna ölmek arzusudur (Saigol, 2013: 232).

Vatanı kadın bedeni olarak kuran söylem, aynı zamanda onu ötekinin, yabancının saldırılarına, tacizine, tecavüzüne karşı korunmaya muhtaç bir beden haline getirir. Onu koruma görevi ise "büyük ölçüde bir erkek kardeşler birliği" olarak tahayyül edilen milletin erkeklerine verilir. Bu görevi yerine getiremeyen erkekler aşağılanır ve "şerefsizlikle" suçlanırken; yaşanan toprak kayıpları, sevdiği kadının namusunu koruyamayan erkeğin utancına benzer bir duygu yaratır (Najmabadi, 2013: 130-133). Milliyetçi söylem, savaşmak için gerekli görülen eril değerleri cazip hale getiren bir asker tanımını ve yine cinsiyetçi içeriğe sahip vatanseverliği, erkeklere çağrı aracı olarak; tüm topluma ise ikna aracı olarak dayatır. (Akgül, 2011: 287).

Kadınların namusuna helal gelmesi, büyük bir ulusal utançtır; kültürel dinsel açıdan büyük bir yüz karasıdır ve intikamın alınması şarttır. Tıpkı ulus anlatısının kadın bedenleri üzerine kurulması gibi düşman da zaferini kadın bedeni üzerine yazar. Düşmanın uğrayabileceği nihai yenilgi, savaş ve başka tür çatışma dönemlerinde düşman ırkının kolektif tecavüzlerle kirletilmesidir. Kadınların namusunun lekelenmesi, ırkın, ulusun ve vatanının namusunun lekelenmesidir. Bir insanın annesinin namusuna helal gelmesi, namusuna düşebilecek en büyük gölgedir. Anne imgeleri yoluyla büyük bir duygu birikimi yaratıldığı için annenin, bacının veya kızın namusunun kirletilmesi Pencaplıların cinsel şiddet eylemlerinin merkezine oluşturmaktadır. Bu tür kirletilme fiziksel şiddet yoluyla intikamının alınması gereken en büyük leke sayılır, namusun temizlenmesi gerekir (Saigol, 2013:

251). Kadınların utancı erkeğin utancıdır, ailenin utancıdır, ulusun utancıdır (Nagel, 2011: 86).

Bu tür bir ulus anlatısında toprak ile anne arasında adeta ilksel bir bağ vardır. İkisi de korunmaya muhtaç sayılır, ikisi de sevilir, sayılır ikisine de hayranlık duyulur, ikisinin de namusları için can vermeye hazır olmak gerekir (Saigol, 2013: 234). Bu noktada tecavüz, hem kadının uğradığı cinsel saldırı, hem de ülke topraklarına yönelik saldırı anlamına gelir (Najmabadi, 2013: 154). Böylesi bir saldırı tehdidi karşısında ulusun başta genç erkekleri olmak üzere tüm üyelerinin her türlü fedakârlığa katlanması gerekir. Bu fedakarlığa katlanılmaması ise Serez Türklerinin başına gelenlerin yaşanmasına kapı aralar.

Tecavüz her türlü nefret duygusunu ve ve ötekileştirme politikasını içeren bir şiddet pratiğidir (Akgül, 2011: 185). Milliyetçi dava kurgularında merkezi bir yere sahip olan tecavüz, erkeklere, kadınlaştırılan ulusun kendilerini kurtarıcı olarak çağırdığı kurgusunu yaratma olanağı verir. Bu kurgu içeriğinde dış düşman ulusu iğfal eden, ulusun namusuna helal getiren başka erkekler olarak tahayyül edilir (Enloe, 2013: 216). Nitekim savaşlara ve milliyetçi çalışmalara ilişkin pek çok anlatıda, düşman erkeklerini, ulusun kadınlarına tecavüz etmek isteyen şeytanlar olarak tarif eden ifadeler yer alır (Nagel, 2011: 88). Bu noktada önemli bir savaş stratejisi olan tecavüz (Hunt, 2004: 49; Niarchos, 1995), erkeklerin kadınlaştırılan ulusun kurtarıcıları olarak çağrılmasına olanak sağlar (Eşitti ve Işık, 2015: 673) ve bir savaşa çağrı aracı haline getirir.

Beyaz Lale'nin kaleme alındığı ve yayınladığı dönem göz önüne alındığında, Ömer Seyfettin'in de tecavüzü savaşa çağrı aracı kullanmayı amaçladığı söylenebilir. Yazar, özellikle Balkan Savaşı sırasında yaşanan firarlardan ve Selanik gibi önemli şehirlerin savaşmadan teslim edilmesinden duyduğu rahatsızlığı *Beyaz Lale* yanında *Primo Türk Çocuğu Nasıl Öldü?* gibi hikâyelerinde açıkça ifade eder. Bu hikâyelerde teslim olan ya da kenti teslim eden askerlerin özellikle de subayların düşman erkeklerine kur yapan kızlara, gazinolarda eğlenen düşük ahlaklı kadınlara benzetilerek kadınlaştırılması (Ömer Seyfettin, 2011: 404), onun cinsiyetçi söylemle eklemlenmiş milliyetçilik anlayışıyla uyumludur. Yeni bir savaşın başlaması durumunda, Balkan Savaşı'ndakine benzer şekilde hareket edilmesi halinde hikâyedekine benzer tecavüz ve saldırılar yaşanabileceği hatırlatılarak aydınlar ve halk uyarılır.

Ömer Seyfettin'in *Beyaz Lale*'de uzun uzadıya anlattığı tecavüz pratikleri de savaş sonrasında yaşanan tecavüz pratiklerinin genel bir görünümünü serimler. Bu tecavüz pratikleri, günümüzde içerisinde Bosna Hersek ve Kosova gibi 19. yüzyıl sonlarına kadar Osmanlı toprakları içerisinde yer alan ülkelerin de yer aldığı farklı coğrafyalarda yaşanan çatışma ve savaşlarda uygulanmaya devam etmektedir. 1990'larda Bosna'daki iç savaşı sırasında gelen haberler, tecavüzün hala erkekleşmiş, militarize milliyetçiliğin bir aracı olarak kullanılmaya devam ettiğini gösterir. Haziran 1992'de Polye köyünden kaçırılan Mirsade adlı genç bir Boşnak kadın, kendisini kaçıran askerlerin "bize, kızlara tecavüz etme emri verildi" dediğini anlatır. Mirsade'nin ifadesine göre Sırp askerleri köyden kırk kadını kaçırır ve onlara tecavüz eder. Olaylardan sağ kurtulanları muayene ve tedavi eden bir jinekolog, tecavüzlerin Müslüman kadınları tahkir etmek amacıyla yapıldığı görüşünde olduğunu belirtir (Enloe, 2013: 216).

Ömer Seyfettin'in anlattıklarına benzer tecavüz olayları Ruanda ve Hindistan'da yaşanan iç çatışmalarda da görülür. Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesine tanık olarak çağrılan BM Barış Gücü Komutanı Korgeneral Romeo Dallaire, sokak ortasındaki kadın cesetlerinde, kadınların vajinalarına çeşitli maddelerin, kesici aletlerin sokulduğunu, çoğunun göğüslerinin kesilmiş ve karınlarının yarılmış olduğunu ifade eder. Yardımcısı ise kadınların özellikle de altı yedi yaşındaki çocukların cinsel organlarına yönelik öldürücü darbelere dikkat çeker. (Akgül, 2011: 190). Menon ve Bhasin (1996) Hindistan'daki bölünme dönemindeki şiddet olayları üzerine yaptıkları analizde cinsel taciz ve saldırganlık olaylarının çırılçıplak soyma, çıplak teşhir edip dolaştırma; sakatlama ve bedene zarar verme; zafer sloganları atarak göğüsleri ve cinsel organları dağlama veya bunlara dövme işleme; göğüsleri kesme, rahmi bıçakla kesme; tecavüz; ceninleri öldürme gibi çok geniş bir yelpazede gerçekleştiğini belirtir (Saigol, 2013: 250).

Hindistan'ın Gujarat eyaletinde 2000 yılının Şubat ayında Hinduların bir kesiminin, burada yaşayan Müslüman azınlığa karşı Hindu dini ve ulusal kimliğini korumak adına başlattıkları savaş sırasında Müslüman kadınlara uygulanan işkenceler de Dallaire'nin anlattıklarına benzer niteliktedir. Burada da Müslüman kadınların göğüsleri ve vajinaları parçalanır, ısırılarak bedenleri üzerine diş izleri bırakılır, hamile olanların karınları yarılıp, fetüsler dışarı çıkarılır ve pek çok tecavüz edilen kadın canlı canlı yakılıp ateşe atılır. Yine Sierre Leone'deki iç savaşta da kadınların cinsel organları şişe, sopa ve silahlarla parçalanır (Akgül, 2011: 191).

Cinsel organlara yönelik bu tür saldırıların arka planında kadın bedeninin milletin yeniden üretim mekanı olarak görülmesi etkilidir.

Beyaz Lale''nin bir diğer önemli özelliği de Meşrutiyet karşıtı söylemidir. Hikâye boyunca Meşrutiyet'e ve onun değerlerine yönelik sert eleştiriler dile getirilerek çeşitli metaforlar üzerinden Türklerin maruz kaldığı saldırı ve tecavüzlerin nedenlerinden birisinin de bu değerlere bağlı kalınması olduğu ifade edilir. "Bir kötülük timsali" olarak kurgulanan Binbaşı Balkaneski'nin, büyük ölçüde 1908 Devrimi'nin temel ilkelerini içeren konuşması, ölümcül güç mücadelelerinden ve vahşetten ibaret bir dünyada özgürlük, eşitlik, kardeşlik ve adalet gibi değerlerden söz etmenin, sadece tecavüze ve ölüme kapı açtığı yönünde bir metafor olarak değerlendirilebilir (Erdem, 2015: 73-75). Başka bir ifadeyle Lale ile Osmanlıcılık akımını destekleyenler arasında bir benzerlik ilişkisi kurulduğu söylenebilir. Avrupalıların tatlı sözlerine kanarak devletin bütünlüğünü korumak ve devleti kurtarmak için kendi Türklükleri de dâhil olmak üzere birçok konuda taviz vermeyi ve Avrupalı değerleri benimsemeyi gerekli gören Osmanlıcılar ile düşmanın tatlı sözlerine inanarak kapıyı açan Lale arasında bir fark yoktur. Lale "boş bulunup, kanıp, aldanarak" kapıyı açtığına nasıl pişman olduysa Osmanlıcılar da "saadet, müsavat, hürriyet" vadeden Avrupalılara inandıklarına pişman olacaklar; ancak son pişmanlık fayda etmeyecektir. Onlar da düşmanının tatlı sözlerine kanarak kapıyı açan Lale gibi hem canlarını hem de namuslarını kaybedecekler; şerefli bir ölüm için düşmanlarına yalvarmak zorunda kalacaklardır.

Ömer Seyfettin'in hınç/ressentiment etkisiyle yazdığını ileri sürdüğümüz hikâyeler genel anlamıyla değerlendirildiğinde arka planda yoğun bir güç isteminin bulunduğu görülür. Ressentimentın en belirleyici özelliği, sahip olmak istediğimiz ancak gücümüz yetmediği için onu elde edemediğimiz durumlarda ortaya çıkmasıdır. Scheller (2004: 13) imrenilen değerlerin bu haliyle elde edilemez olduğu ve kendimizi başkalarıyla kıyaslayacağımız bir alanda yer aldığı zaman, hasetin ressentiment'a yol açacağını belirtir. Ona göre "en iktidarsız haset, aynı zamanda en kötüsüdür". Bu yüzden, başkasının bizatihi doğasına yönelik olan varoluşsal haset, ressentiment'ın en güçlü kaynağıdır. Haset durmaksızın "her şeyi bağışlayabilirim ama seni -seni sen yapan şeyi- sende olanın bende olmamasını- aslında sen olmamamı asla" bağışlayamam der gibidir. Hasedin bu biçimini kazıdığımızda altından ötekinin bizatihi varoluşuna muhalefet çıkar çünkü olduğu haliyle bu varoluş bir "basınç", bir "kınanma" ve tahammül edilmez bir aşağılanma olarak hissedilir (Scheler, 2004: 13-14).

Bir kötülük abidesi olarak çizilen Binbaşı Balkaneski karakterinin eğitim kariyeri, düşünsel ve fiziksel özellikleri açısından oldukça olumlu özelliklerle donatılmış olması, Scheller'ın yukarıdaki tespitlerini destekler niteliktedir: Galatasaray Lisesinde ve Sofya Harp Okulu'nda iyi bir eğitim alan Balkaneski "esvap giydirilmiş bir tunç kadar güzel ve mütenasip" vücuda sahiptir. Uzun boyludur; yalnızca biraz kiloludur (Ömer Seyfettin, 2011: 428). Üstelik Ömer Seyfettin'in hayalini gerçekleştirmiş, Harp Okulu'ndan kurmay subay olarak mezun olmuştur.

Binbaşı Balkaneski'nin diğer önemli özelliği ise *Hürriyet Bayrakları* ve *Primo Türk Çocuğu* öykülerinde karşımıza çıkan millet bilincinden uzak mefkûresiz subay örneklerinin tam zıddı bir karaktere sahip olmasıdır. Bütün ruhunu, bütün mevcudiyetini mefkûresinde toplamış, mefkûresinde biriktirmiş; kendisini Büyük Bulgaristan İmparatorluğuna adamış, tam bir askerdir. Serez Merkez komutanının kalın fes rengi perdeli, halı döşeli süslü odasının daha toz konmamış olan yumuşak ve geniş koltuğuna oturunca rahatsız olur. Duvarlarında askerliğe ait ne bir levha, ne bir program, ne bir timsal bulunmayan bu odayı, "bir askeri mevkiden ziyade dul ve ihtiyar bir kadının hücresine" benzetir (Ömer Seyfettin, 2011: 428). Karşıtını kadınlaştırma Ömer Seyfettin hikâyelerinde sıklıkla karşılaşılan bir stratejidir.

Burada *Primo Türk Çocuğu*'ndaki subayları tamamlayan bir anlatı vardır. Yazar Primo'nun ağzından düşmana karşı savaşmadan teslim olduğu için tepki duyduğu Türk subaylarından, savaşmak yerine muzaffer düşman askerlerinin arasında, "parlak kılıçlarını yerlere sürterek erkeklerin önünden geçen bir kız tavrıyla" utanmadan gezindikleri; "gazinolarda bacak bacak üstüne atıp narin kadınlar gibi nazik ve beyaz elleriyle taranmış saçlarını düzelttikleri" için iğrendiğini ifade eder. Onların Rum, Yunan, ecnebi kadın ve çocuklarının hakaretlerine rağmen hala Selanik'te dolaşmalarına akıl erdiremez. Babasından bunun nedeninin süren savaş nedeniyle tekrar silahaltına alınma korkusu olduğunu öğrendiğinde ise gözyaşlarını tutamaz ve onları alçaklıkla suçlar. Hem fiziksel hem de cinsel anlamda tam bir iktidar sahibi Binbaşı Balkaneski'nin karşısına kadınlaştırılmış; başka bir ifadeyle cinsel anlamda iktidarsız olduğu ima edilen Türk subaylarının konumlandırılması ressentiment etkisine işaret eder.

Ömer Seyfettin'in hikâyeyi yayınladığı dönem, Balkan Savaşı'nın ardından intikam duygularının vurgulandığı, buna bağlı olarak Balkan devletlerinin Müslümanlara uyguladığı zulmü ön plana çıkaran, kin ve mezâlim edebiyatının geliştiği bir zaman dilimine rastlar. Edirne'nin teslimiyle birlikte ilk kez yaşanan

mezâlim ve vahşeti sergileyen belge ve fotoğraflar yayımlanmaya başlar. “Rumeli Muhâcirîn-i İslâmiyye Cemiyeti Hayriyyesi” tarafından Bulgarların Müslüman halka uyguladıkları vahşeti gösteren kitapçıklar neşredilir (Taştan, 2017). Balkan milletlerinin, koruyucuları büyük Batı devletleriyle Hıristiyan bir Avrupa halinde Türklerin karşısına çıkmaları, “Türklük duygusunu Çatalca önlerindeki toplarla beraber infilak” ettirir. Balkan felaketi Türk cemiyetine Türklük idealini aşılar. “Fert susmuş, Balkanlılarla toplum (millet) konuşmuştur”. Bu derlenip toplanma, aynı zamanda milli bir kinin de eseri olur (Tunaya, 2004: 77).

Balkan Savaşları adeta bir “milli kin sağanağına” neden olur ve Türkçü çevreleri radikalleştirir. Ötekine karşı duyulan kin yahut öfke, ulusal bilinci besleyen, güdüleyen etkin unsurlardan biridir. Alman ve Fransız ulusçuluklarının gelişiminde, savaşlar ve birbirlerine karşı besledikleri kin, ulusun doğuşunu önceleyen nedenlerdir (Taştan, 2012: 23). Örneğin Alman milliyetçiliğinin kurucu babalarından Ernst Moritz Arndt, tam yüz yıl önce, 1813'te Fransızlara karşı daimi bir nefreti gütme telkininde bulunur ve başka varlıklardan nefret etmeyi, bir varlığın can ve beka bulabilmesinin koşulu sayar (Bora, 2017: 211).

Özneliği (milli kimliği) takviye için fanatizmi teşvik etmek, Avrupa'da gecikmiş (daha nesnel bir tanımla: gecikmişlik duygusu taşıyan) milliyetçiliğin şablonunu oluşturan Alman milliyetçiliğinin belirgin karakteristiklerinden birisidir. “Milli kin ve cezbe halini mukaddes bir delilik gibi romantize eden ideolojik söylem, bütün dünyadaki geciken milliyetçilik tecrübeleriyle beraber” Türk milliyetçiliğine de ilham verir. Bu fanatizm, şiddetin romantikleştirilmesine elverir ve şiddet sadece zulüm görmüş olmanın karşılığı olarak değil, hayatta kalmanın gereği olarak meşrulaşır. (Bora, 2017: 211).

Ömer Seyfettin’in, hınç/ressentiment etkisinde kaleme aldığını öngördüğümüz hikâyelerinde görülen aşırıya kaçan şiddet sahnelerinin böylesi bir yaklaşımın bir ürünü olduğu söylenebilir. Yazar, millet olması ve yaklaşan tehlikeler karşısında tedbir alması için milliyetçi bir dönüşüm geçirmesi gerektiğini düşündüğü milletinin dikkatini çekebilmek için böylesi şiddet sahnelerine başvurmuş olabilir. Nitekim yakın arkadaşı Ali Canip Yöntem (1942: 4) Piç ve Hürriyet Bayrakları gibi hikâyelerini Türk gençliğini gaflet uykusundan uyandırmak için yazdığını ifade eder.

Çok eleştirilse de *Beyaz Lale*, 19. yüzyıl başlarından itibaren Balkanlar'da yaşayan Türk ve Müslümanların maruz kaldığı soykırım ve şiddet olaylarını işleyen en çarpıcı hikâyelerden birisidir. Hikâyenin başında "Bedbaht Rumeli Müslümanlarına" atfedilmiş olduğuna ilişkin bir not bulunması, yazarın bu hikâyeyi yazmadaki temel amacının Balkanlar'ın Türk ve Müslüman nüfusunun yaşadığı acıları yansıtmak olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak bu konuda aşırıya kaçtığı; kullandığı şiddet ve cinsellik yüklü dil sebebiyle bu maksattan uzaklaştığı söylenebilir.

Beyaz Lale'den sonra üç yıla yakın süre herhangi bir hikâye yayınlamayan Ömer Seyfettin, bu uzun aralıktan sonra üretken bir döneme girer. Ancak bundan sonraki hikâyelerinde bu ölçüde sert ifadelere ve şiddet sahnelerine yer vermez. Söylemi gittikçe yumuşar; savaşın neden olduğu toplumsal ve ekonomik sorunlar gibi daha insani konulara yönelir. Bu durumun yazarın yavaş yavaş hınç/ressentiment etkisinden kurtulmasıyla ilişkili olduğunu düşünüyoruz. Kurtuluş Savaşı'nın henüz başladığı sırada yayınladığı *Zeytin Ekmek* hikâyesinde olay örgüsü müsait olduğu halde şiddet sahnelerine yer vermemesi bunun açık kanıtlarındandır.

Pertev Naili Boratav da (1982: 336) *Zeytin Ekmek*'te Ömer Seyfettin'in, olay örgüsü imkân verdiği halde şiddet sahnelerine yer vermemesine dikkat çeker ve yazarın Naciye'nin acı sonu hakkında bir şey söylememesi ve hikâyenin sonunu bağlamamasını, onun iyi bir insan olmasıyla yakından ilişkilii olduğunu belirtir. Onun bu iyiliği, yazılarında taşarak insanı bir sel gibi âdeta yıkar niteliktedir. Dili ve kalemi "kötülükleri tâ sonuna kadar deşmeye" pek varmaz. Nitekim bu tecrübenin bir sonucu olarak *Zeytin Ekmek*'te Naciye'nin trajik sonuna yer vermez (Boratav, 1982: 336). *Beyaz Lale*'de aşırı trajik bir sona yer veren yazarın *Zeytin Ekmek*'te tersi bir tavır takınmasının nedeninin hınç/ressentiment etkisinden kurtulmasıyla ilişkili olabileceği değerlendirilmektedir.

Ömer Seyfettin eserleri için söylenebilecek bir diğer önemli konu da onun savaş olgusuna yaklaşımıdır. Özellikle hınç/ressentiment etkisi altında kaleme aldığı *Primo Türk Çocuğu* gibi hikâyelerinde Darwin'i referans vererek savaşı yaşamın temeli olarak gören ve savaşların milletlerin uyanmasında önemli bir rol oynadığına vurgu yapan yazar, sonraki yıllarda kaleme aldığı eserlerde savaşın neden olduğu sosyal ve ekonomik sorunları işlemeye ve savaşın bir çılgınlık olduğunu savunmaya başlar. Bu anlamda Cabi Efendi'nin başkarakter olduğu *Makul Bir Dönüş* oldukça ilginç bir örnektir. Hikâyede akıl hastanesinden taburcu olan Cabi Efendi, kahvehanede dünya savaşı hakkında konuşulanları duyunca; konuşanların kesinlikle

deli olduğunu zanneder. Otuz kadar devletin birbirlerine savaş ilan edip hiç durmadan, dinlenmeden boğazlaşmalarının mümkün olmadığını düşünerek oradan ayrılır. Bir gazete satın alır ve okuduklarıyla aklı tamamen karışır. Japonya, Amerika, Nijerya, Çin, Almanya gibi birbirinden çok uzak coğrafyalarda yer alan ülkelerin nasıl savaşabildiğini hayal edemez ve gazeteyi buruşturarak çöpe atar. Savaşa yönelik eleştirilerini Cabi Efendi üzerinden vermesi, onun savaş hakkındaki olumlu düşüncelerinin tamamen değiştiğini göstermektedir.

Ressentiment birden ortaya çıkan bir duygu durumu değildir. İntikamdan başlayıp hınç, haset, kara çalma dürtüsü ve kinden geçerek ressentimenta varan bir duygu seyri vardır (Scheler, 2004: 8). Yukarıdaki açıklamalar göz önüne alındığında Ömer Seyfettin'in zaten kısa süren ömrünün 1912 yılından 1917 yılına kadar geçen bölümünde ressentimenta yakın bir duygu durumunda bulunduğu; ancak bunun tam anlamıyla ressentiment olarak adlandırılamayacağı değerlendirilmektedir. Scheller'ın (2004: 9) ifasiyle hınç, haset, kara çalma dürtüsü ya da kin tek başına ressentiment değildir; bunlar sadece onun kaynaklarının gelişmesinde birer aşamadır. Dolayısıyla Ömer Seyfettin'in İstanbul'a döndükten sonra üç yıla yakın bir süre dinlendiği, hikâye yazmadığı bu dönemde bir şekilde ressentiment etkisinden çıktığı söylenebilir. 1917 yılından itibaren yayımladığı hikâyelerde 1912-1914 döneminde yayınladıklarından çok farklı konular işlemesi ve söyleminin gittikçe yumuşaması bu tespitimizi doğrular niteliktedir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Ömer Seyfettin sadece Türk Edebiyatının değil, Türk milliyetçiliğinin de önde gelen temsilcilerindendir. Otuz altı yıllık kısa ömrüne iki yüzün üzerinde makale, yüz altmışı aşkın hikâye, doksana yakın şiir, üç piyes, yirmiden fazla tercüme ve iki hatıra defteri sığdıran Ömer Seyfettin, bu eserleriyle Türk düşünce hayatı üzerinde önemli etkiler bırakır. Yaşadığı dönemin Türk tarihi açısından olağanüstü bir alt üst oluş dönemi olması ve bu dönemin en önemli olaylarına bir asker olarak tanıklık etmesi, onun eserlerinin ve düşüncelerinin hala tartışılmasına neden olmaktadır. Tartışmaların merkezinde ise şiir, makale ve mektup türünde verdiği eserlerden ziyade hikâyeleri bulunmaktadır. Birçok kaynakta hikâyelerini çok okunur kılan özelliğin sade dili ve ele aldığı konular olarak gösterilse de; bunların ötesinde hikayelerin arka planında işleyen ideolojinin, toplumsal bilinçdışının imgelerini canlandıran unsurlar içerdiği değerlendirilmektedir.

Bu çalışmada Ömer Seyfettin hikâyelerindeki ideoloji ve bu ideoloji içerisindeki öznenin doğasının ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu kapsamda öncelikle yazarın içerisine doğduğu dönem, o dönemdeki fikir akımları, bu fikir akımlarının önemli temsilcileri ve bunların Ömer Seyfettin'e etkileri gözden geçirilmiş ardından da hikâyeler yayın tarihleri esas alınarak bir sıra dâhilinde ayrıntılı olarak incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda Ömer Seyfettin hikâyelerinde milliyetçi ideolojinin; millet, dil, din ve mefkûre olmak üzere dört temel kavram üzerine inşa edildiği belirlenmiştir. Ömer Seyfettin, olağanüstü koşulların yaşandığı bir dönemde, Türkiye dışında yaşayan diğer Müslüman ve Türklerle birleşerek kaybettiği dünya hâkimiyetini yeniden ele geçireceği vaadini örgütleyerek fantezi ufkunu çizmiştir. Bu ufku çizerken en önemli kurucu öğeleri millet, dil, din ve mefkûre olmuştur.

Ömer Seyfettin'in milliyetçilik anlayışının dayandığı ilk kavram millettir. Aynı zamanda hikâyelerinde de en çok üzerinde durduğu kavram olan millet, onun milliyetçilik anlayışının üzerinde inşa edildiği zemini teşkil eder. İlk hikâyelerinde aşk, aile ilişkileri, gündelik yaşam, çocukluk anıları, kadın-erkek ilişkileri gibi daha çok bireysel konulara eğilen Ömer Seyfettin, *İki Mebus*'a (*Aşiyan*'da 26 Aralık 1908) kadar hikâyelerinde siyasi konulara yer vermez. *İki Mebus*'tan sonra yayınladığı *Kazık*, *Elma, Pervanelerin Ölümü, Busenin Şekl-i İptidaîsi, At, Beşeriyet ve Köpek, Apandisit, Aşk ve Ayak Parmakları Tavuklar, Tuğra, Tarih Ezeli bir Tekerrürdür!* hikâyelerinde

de politik konulara girmeme çizgisini devam ettirir. Balkan coğrafyasında eşkıya takibi ve sınır bölük komutanlığı gibi görevler yazarda milliyetçi fikirlerin güçlenmesine neden olur. "Yeni Lisan"la kaydıyla yayınlanan ilk hikâye olan *Bahar ve Kelebekler* (Genç Kalemler, 11 Nisan 1911) dolaylı da olsa politik konulara girerek bu çizgiyi kıran ilk eser sayılabilir.

"Yeni Lisan" kaydıyla yayınlanan ikinci hikâye olan *Pamuk İpliği*'nde (Genç Kalemler, 26 Mayıs 1911), Rupenyan isimli Ermeni karakterin ağzından verilen Türklerle sıkı münasebette bulunmanın, felaketlere sebebiyet vereceği, bu yüzden Papazların Ermenileri daima Türklerden uzak durmağa sevk ettikleri şeklindeki bilgiler (Ömer Seyfettin, 2011: 189), Ömer Seyfettin'in karşıtını düşmanlaştıran milliyetçi bir söyleme kaymaya başladığını gösterir. Nitekim bu hikâyenin hemen ardından yayınlanan *İrtica Haberi* (Genç Kalemler, 25 Haziran 1911) ve *Bomba* (Genç Kalemler, 17 Eylül 1911), onun milliyetçi görüşlerinin ağırlığını açıkça hissettirmeye başladığı eserlerdir. *Primo Türk Çocuğu* (Genç Kalemler, Aralık 1911), Ömer Seyfettin'in milliyetçi görüşleri açısından tam bir kırılma noktası olur. İtalya'nın Trablusgarp'ı işgali sonrasında kaleme aldığı bu hikâyeden başlayarak, söylemi gittikçe sertleşir ve açıkça "anti-hümanist" bir tavır takınır. Balkan Savaşları ve bu savaşta esir düşerek yaklaşık bir yıl esir kalması söyleminin gittikçe sertleşmesinin en temel sebebi sayılabilir. Bu sertleşme 1914 yılında *Beyaz Lale* ile en aşırı seviyesine ulaşır. Bundan sonraki eserlerinde *Beyaz Lale* ölçüsünde sert görüşlere yer vermez.

Milliyetçilik yaklaşımı büyük ölçüde Ziya Gökalp etkisinde gelişen ve adeta onun görüşlerini kurmaca alanına taşıyan Ömer Seyfettin, millet tanımını "dili dilime, dini dinime uyan" (Ömer Seyfettin, 2011: 299) şeklinde yapar. Osmanlı'nın dinsel cemaatlere dayanan eski millet sistemine kesinlikle karşı olan Ömer Seyfettin, Tanzimat'la birlikte bu sistemin Osmanlı milleti yaratma yönünde yasallaştırılmasını da sert bir şekilde eleştirir. Ona göre Osmanlıcılık akımına kapılarak Osmanlı Devleti sınırları içerisinde yaşayan Türk, Arap, Rum, Bulgar, Ermeni, Sırp, Ulah, Yahudi, Arnavut gibi farklı milletleri bir araya getirerek hepsinden bir Osmanlı milleti yaratmaya çalışmak beyhude bir çabadır. Bunların her biri ayrı ayrı milletlerdir ve dilleri, dinleri, mefkûreleri, tarihleri, ananeleri, müesseseleri farklı bu milletlerden tek bir millet yaratmak mümkün değildir.

Tanzimat'ı Türk milletinin başına gelen en büyük felaketlerden birisi olarak gören Ömer Seyfettin, Tanzimat'ın, Osmanlı milleti yaratmak uğruna Türklere

Türklüğü unutturduğunu; ancak diğer milletler için aynı şeyin geçerli olmadığını savunur. Mevcut Osmanlılık yalandan, "düvelî" bir tabirden başka bir şey değildir. Rumların, Ermenilerin, Bulgarların, Sırpların, Arapların ve sair Osmanlıların kendi patrikhaneleri, kurumları, ayrı lisanları, ayrı mektepleri bulunmaktadır. Hâlbuki hakikî bir "yekpare, yekvücut" Osmanlılık ancak tek bir milliyet, tek bir lisan, tek bir din, tek bir terbiye, tek bir tarih, tek bir eğitim sisteminin tesisi ile mümkündür.

Ashab-ı Kehfimiz gibi esaret dönüşünde yayınladığı sert bir hikâyesinde dahi "dinler gibi milliyetlerin de muhterem, kudsî, ihmal olunmaz müesseseler olduğunu" vurgulayarak "Türkiye'de on dört milyondan ziyade Türkçe konuşan Müslümanın Türk addolunduğunu, Arapça konuşan yine bu kadar Müslümanın Arap addolunduğunu, azlığı teşkil eden Rumlarla Ermenilerin de kendi milliyetlerini muhafaza etmelerini Türklerin memnuniyetle telâkki edeceklerini" ifade etmesi (Ömer Seyfettin, 2011: 334), onun zaman zaman haklarında nefret söylemine varan görüşler dile getirmesine karşın diğer milletlerin varlıklarını muhafaza etmesinden yana olduğunu ortaya koyar.

Onun anti-hümanist anlayışının ve diğer milletlerle ilgili çelişkili söyleminin temelinde Herkül Millas'ın (1996: 28) da isabetli şekilde tespit ettiği gibi Osmanlı Devleti'nin içerisinde bulunduğu hassas siyasi ortamın etkisi büyüktür. Balkanlar'da Osmanlı idaresinin kontrol altına alamadığı ulusal eylemler ve savaşlar, yalnız Osmanlı topraklarını değil; yeni yeni ulusal bilinç edinen Türklerin bir vatana sahip olma hakkını da tehlikeye koyar. Türk halkının içinde yaşayacağı vatan topraklarının sınırının İttihat ve Terakki tarafından bir türlü saptanmamış olması ve Hıristiyan uluslara ya da Türk idaresinde yaşamak istemeyen Müslüman uluslara bağımsızlık hakkının tanınıp tanınmayacağına karar verilmemesi -daha doğrusu bu hakkı tanımamaya çalışılması- çelişkilerin ve bocalamaların temel nedenini oluşturur. Böylesi bir belirsizlik ortamında Ömer Seyfettin, bu açmazın dramını yaşar. Her "insancıl" ve temelde inandığı "hak"lı davranışta, kendi ulusunun yıkımını gördüğünden (Millas, 1996: 28), içinde bulunduğu duygu durumunun da etkisiyle çoğu zaman temelde inandığı bu değerleri kıyasıya eleştirir. Bununla birlikte yukarıdaki alıntıda da görüldüğü gibi bu değerleri savunduğu hikâyeler de bulunmaktadır.

Ömer Seyfettin'in milliyetçilik anlayışının dayandığı ikinci temel kavram dildir. Ona göre Türk olabilmenin en önemli iki şartından birisi Türkçe bilmektir (diğeri Müslüman olmak). Ortak bir dil olmadan millet olmak mümkün değildir. Bu yüzden hikâyelerinde dönüşüm geçirerek şuurlu bir Türk haline gelen kahramanlar, ilk önce Türkçe konuşmaya başlar. O, "tabiî Türkçe" olarak adlandırdığı sade bir dil anlayışını savunur. Kendisinin uygulayıcısı olduğu bu anlayışı, çeşitli hikâyelerinde yarattığı kurgu kahramanlar aracılığıyla ete kemiğe büründürür. Bir yandan makale ve mektuplarıyla dilde sadeleşmenin olanaklılığını göstermeye çalışırken diğer yandan da hikâyelerinde yarattığı kurgu kahramanlar aracılığıyla dil konusundaki görüşlerini hem açık hem de örtük şekilde okuyucuya aktarmaya çalışır.

Ömer Seyfettin halen aydınlar tarafından kullanılan ve Osmanlıca olarak isimlendirilen dilin Esperanto gibi suni bir dil olduğunu, böyle bir dilin Osmanlı topraklarında yaşayan toplulukların ya da Türk milletinin ortak dili olamayacağını savunur. Kendisinden önce Osmanlıcanın Arapça, Farsça ve Türkçeden oluşan bir dil olduğu görüşünü reddederek "Üç lisandan mürekkep bir lisan, dünyada görülmemiş bir şeydir. Her lisan bir lisandır"; bu yüzden konuşulan dil Osmanlıca değil, "elsine-i Turaniye zümresine mensup Türk lisanıdır" diyen Şemsettin Sami'nin görüşlerini, kendi görüşlerine dayanak olarak kullanır. Osmanlıların, dil bilimin "her lisan bir lisandır" kuralını asırlarca evvel bozarak "Osmanlıca" namında üç lisanın birleşiminden oluşan yeni, yapay bir dil yarattığını; ancak bu yapay dilin yalnızca şairler, edebiyatçılar, hükümet tarafından yazılıp konuşulduğunu; hiçbir zaman halk ve kadınlar tarafından kullanılmadığını belirtir. Yönetici elitin diliyle, halkın konuştuğu dil arasındaki uçurumu kapatmak amacıyla 1911 gibi erken bir tarihte Ziya Gökalp ve Ali Canip'le birlikte *Genç Kalemler* dergisini çıkartarak dilde sadeleşme hareketini başlatır.

Halk ile aydınların konuştukları dilin farklı olmasını, yaşanmakta sorunların temel nedeni olarak gören Ömer Seyfettin; bu nedenle ortaya çıkan kopukluğun ancak sade bir dille; yani "Yeni Lisan" ile kapatılabileceğini savunur. Osmanlı'da aydınlar yıllardır halk ile aynı dili konuşmadıkları gibi halkın onları dinlemek istememesine karşın konuşma edimini sürdürmektedir. Kitapların ve gazetelerin okunmamasındaki temel neden budur. Halk içeriğini anlamadığı için ne kitap ne de gazete okumamaktadır. O, dili sadeleştirerek ve konuşma dilini yazı dili haline getirerek halk ile aydının, aynı dili konuşmasını sağlamayı ve aradaki kopukluğu gidermeyi

amaçlamaktadır. Edebiyatın hemen her türünde verdiği eserleri, dönemin çok okunur gazete ve dergilerinde yayınlamasının nedenlerinden birisi de budur.

Ömer Seyfettin İstanbul'da konuşulan sade Türkçeyi, sadece Osmanlı sınırları içerisinde yaşayan Türkler için değil; dünyadaki Türkler için de ortak dil olarak önerir. Ona göre Türkçenin en güzeli, umumi bir edebiyat lisanı olmaya layık olanı, yıllar içerisinde incelmiş olan İstanbul lehçesidir. Üstelik İstanbul, Türk milletinin hem milli hem dini hem ilmi merkezidir. Halife ve hakan burada oturduğu gibi Türk Darülfünunu da buradadır. Dolayısıyla terkipsiz ve tabii İstanbul Türkçesi, bütün Türklerin seve seve okuyacağı edebi bir dildir. Mahalli lehçeler uğruna Türklerin müşterek lisanı öldürülmemeli, Turan'ın bütün şair ve yazarları İstanbul Türkçesi ile yazmalıdır. *Fon Sadriştaynın Oğlu* hikâyesinin şair kahramanı Orhan'ı büyük yapan, onun Türkçeyi ortak bir dil haline getirmeyi başararak Hıyve, Buhara, Semerkant, Kâşgar, Kafkasya, Azerbaycan, Anadolu, İstanbul'da yaşayan Türklerin birbirini anlamasını sağlamasıdır.

Din, Ömer Seyfettin milliyetçiliğinin yaslandığı üçüncü temel kavramdır. Millet tanımını "dili dilime, dini dinime uyan" (Ömer Seyfettin, 2011: 299) şeklinde yapan Ömer Seyfettin, dini millet olmanın iki asli unsurundan birisi olarak görür. Din konusuna *İlk Namaz* (İzmir, 28 Ocak 1905) gibi erken dönemlerde kaleme aldığı hikâyelerinden itibaren yer veren Ömer Seyfettin, bu hikâyesinden itibaren ibadet dilinin sade ve anlaşılır olması gerektiğini ifade eder. *Çanakkale'den Sonra*'nın büyük bir umutsuzluk içerisindeki hikâye kahramanının ağzından kendisinin bir milliyeti olmadığını yalnızca "hararetini hissedemediği, lisanından ve duasından bir şey anlamadığı müphem bir dini" olduğunu; bu anlaşılmaz dili nedeniyle, dininin mabedinde ulviyet duymadığını, önünde derin bir ezeliyet görmediğini, semasında ilahî bir mefkûrenin nihayetsizliklerine dalamadığını, tam bir insan olamadığını (Ömer Seyfettin, 2011: 487) belirtmesi, onun anadilde ibadeti savunduğu şeklinde yorumlanabilir. Bu tespit onun dil konusundaki görüşleriyle uyumludur.

Türklerin İslam dininin koruyucusu olduğu düşünen ve bu konuyu sıklıkla hikâyelerinde dile getiren Ömer Seyfettin, Türklerin güç kaybetmesi ve Mısır, Trablusgarp gibi Müslüman coğrafyalardan çekilmek zorunda kalmasıyla birlikte Avrupalı büyük güçlerin "hain ve zehirli bir çekirge bulutu gibi", bu zavallı İslam memleketinin bütün hayat damarlarını ellerine geçirdiğini ve "doymak bilmez kudurmuş bir açlıkla, azgın bir hırsla" Müslümanların kanlarını emmeye başladığını

ileri sürer. Türklerin güç kaybetmesi ile Müslümanlar koruyucusuz kalmış; Müslümanların sahip olduğu bütün zenginlik, güç, mutluluk Avrupalıların eline geçmiştir. Müslümanları sahipsiz kalmasından Rusya'da istifade etmiş, bütün Orta Asya ve Kafkasya Türklerini esir etmiştir.

Ömer Seyfettin din konusuna değindiği hikâyelerinde sıklıkla Hristiyanlık ve İslamiyet arasında karşılaştırmalar yapar. Bu karşılaştırmaları sonucunda genellikle İslam'ın, Hristiyanlığa göre daha rasyonel ve doğaya uygun bir din olduğu sonucuna ulaşır. İslam dinini akıl dini olarak görmesi, onu özellikle 1917 sonrasında yazdığı hikâyelerde hurafelerin gündelik yaşamda yarattığı sorunları işlemeye yönlendirir. Bu hikâyelerinde dünya işlerinden elini eteğini çekmiş, kendini ibadete adamış dindar tipinin karşısına pratik, dünya işleriyle haşır neşir, açıkgözlü bir dindar tiplemesi çıkarır. Onun dindarlara ya da din adamlarına getirdiği en temel eleştiri milliyet taraftarı olmamalarıdır. Hâlbuki gayrimüslimlerin din adamları kendi milletleri için çalışmakta ve kendi milletlerini uyandırmak için büyük fedakârlıklar yapmaktadır. *Bir Çocuk Aleko'*da küçük Ali'nin kilise papazları ile cami imamları arasında yaptığı karşılaştırmalar onun ideal din adamı tipinin sınırlarını ortaya koyar.

Ömer Seyfettin'e göre milliyet, dine göre çok daha güçlü bir bağdır. Türklerin dini taassubunun onlara milliyetlerini dahi unutturduğunu ifade eden yazar, milliyet unutulduğunda dinin fazla bir önemi kalmadığını; çünkü eğitim yoluyla dinin gücünün kolayca kırılabileceğini ifade eder. O, İslam dininin milliyete karşı olduğu görüşüne şiddetle karşı çıkar ve milliyetçilik ile dindarlığın birbirine zıt gibi gösterilmesini doğru bulmaz. Milletin asli unsurlarından olan din, milleti güçlendiren bir unsurdur. Hikâyelerinde hurafe ve batıl inançları hedef almasının nedeni de bunları millet olmayı engelleyen unsurlar olarak görmesidir. Bu tür batıl inançlar, toplumun geri kalmasına dolayısıyla da milli uyanışa engel olmaktadır. *Primo Türk Çocuğu Nasıl Öldü* hikâyesinde aşçı Emine Hanımın büyük ulema efendilerin, "Evveli Şam, ahiri Şam" diyerek, bir gün mutlaka Hristiyanların galip gelerek Müslümanları İstanbul'dan ve Anadolu'dan süreceğini ve bütün Müslümanların Şam'a toplanacağını daha önceden haber verdiğini söylemesi karşısında Primo'nun "Yuh… Amma batıl fikir ha!" demesi bu tutumun bir yansımasıdır (Ömer Seyfettin, 2011: 400).

Sonuç olarak dini, milliyetin iki temel unsurundan birisi olarak gören Ömer Seyfettin'in, din konusuna büyük önem verdiği ve onun milliyetçilik anlayışında dinin büyük bir yer tuttuğu tespit edilmiştir. Hikâyelerinde iyi karakterler kendi dinlerinin iyi birer müminiyken kötü karakterlerse çoğu zaman dinsizdir. Özellikle Eski ve Yeni

Kahramanlar serisinde yayınlanan hikâyelerin ana kahramanları devlete bağlı, fedakâr ve dindar kişilerdir. Onun gözünde millet ya da ülke sevgisi ile dindarlık arasında bir fark yoktur. İslam'ı akla en uygun din olarak gören Ömer Seyfettin, gündelik hayatla bağını koparark kendini ibadete adamış, batıl inançları benimseyerek karşılaştığı felaketlere tepki vermeyen, araştırmayan, sorgulamayan, uyuşuk tipleri kıyasıya eleştirir ve bu tipleri komikleştirerek itibarsızlaştırır. O, toplumun ve devletin geri kalmasında etkili olduğunu düşündüğü ve "irtica" olarak isimlendirdiği gericiliğe karşıdır. Gericileri cahil ya da dini istismar eden uyanık tipler olarak görür ve bunu hikâyelerine yansıtır. Özellikle 1917 sonlarından itibaren yayımladığı *Binecek Şey, Namus, Müjde, Tuhaf Bir Zulüm, Hatiften Bir Sada, Türbe, Beynamaz, Perili Köşk, Keramet* gibi hikâyelerinde inanç konusuna ve hurafelerin yarattığı sorunlara değinir. O, dindar olmakla birlikte mutaassıp olmayan; din, millet, devlet, padişah aşkını ta kalbinde duyan, cesur, ticarette ve bilimde ilerlemiş bir Müslüman özneden yanadır.

Ömer Seyfettin'in milliyetçilik anlayışının dayandığı son temel kavram mefkûredir. O, mefkûre kavramını Ziya Gökalp ile benzer bir anlamda kullanır. Onun anlayışında mefkûre, basit anlamda bir hedef değildir. Mefkûre, kolektif vicdanı oluşturan ve harekete geçiren bir olgudur. Buhran dönemlerinde bireylere yaptıklarını unutturan ve şahsiyetlerini kaybettirerek kolektif şahsiyete iltica ettiren manevi bir süreçtir. Mefkûre, "iç-yapışkanlığı" (cohesion) artırıcı, bireysel çıkarlardan tamamen arınmış kolektif bilinçtir. Kriz anlarında yardıma yetişen ve bireyleri normal şartlar altında olmayacakları kadar fedakâr olmaya teşvik eden bir dinamiktir" (Açıkel, 2008: 124). Ona göre mefkûre toplumsal bütünlüğü güçlendiren ve bireyleri arasındaki ilişkileri sıkılaştırmayı sağlayan bir olgudur. Millet olabilmek için milli mefkûrelerin benimsenmesi şarttır. Milli mefkûreler, aynı millete mensup bireyler arasındaki bağı güçlendirmekte, bu bireyleri daha dinamik, fedakâr kılmakta ve gerektiğinde canlarını hiçe sayarak kendilerini milletlerine adamaya hazır hale getirmektedir.

Hikâyelerine hızlı bir şekilde göz atıldığında dahi Ömer Seyfettin'in milliyetçilik anlayışını, Osmanlı'nın yıkılışına sebep olan "bir boşluğu ya da eksikliği doldurmak üzere formüle" ettiği (Dursun, 2002: 9) görülür. Burada boşluğu ya da eksikliği hissedilen şey "mefkûre eksikliği"dir. İmparatorluğun bütün unsurları kendi mefkûrelerine sahipken ve bu mefkûre uğruna gizli ya da açık şekilde mücadele verirken, kurucusu konumundaki Türklerin bir mefkûresi olmaması, onları felakete

sürüklemektedir. Dolayısıyla bu felaketi durdurabilmek için Türklerin de bir mefkûresi olmalıdır.

Ömer Seyfettin, hikâyelerini milliyetçi görüşlerini ete kemiğe büründürmek ve daha geniş kitlelere yayabilmek saikiyle kaleme aldığından, hikâyelerindeki karakterler de bu çerçevede kurgulanır. Savunduğu ya da karşı olduğu siyasal fikirleri, yarattığı karakterler üzerinden dile getirdiğinden; hikâyelerinde bu karakterlerin karşılıklı olarak tartıştığı uzun diyaloglar yer alır. Bu diyaloglar yoluyla kendi fikirlerini yani Türkçülüğü benimseyen karakterler yüceltilirken; karşıtları, fikirlerinin akıl dışılığı sergilenmek suretiyle itibarsızlaştırılır. O, anlatıcı olarak dâhil olduğu birçok hikâyesinde diyaloglar yoluyla milliyetçilik yaklaşımı ile uyumlu makbul ve makbul olmayan özne konumlarını tarif eder.

Ömer Seyfettin'in yarattığı kurgu kahramanlar aracılığı ile Osmanlı vatandaşı Türkleri, belli özne konumlarına çağırır. Ancak bu çağrı yalnızca onlara yönelik değildir. Osmanlı sınırları içerisinde yaşayan Türkler, bu özne konumlarına dâhil olup yazarın tahayyül ettiği şekilde gerçek birer "Türk özneye" dönüştükten sonra İran'da, Orta Asya'da, Kafkasya'da, Kırım'da ve dünyanın diğer bölgelerinde yaşayan Türkleri de uyandıracaklar ve onları da kendileri gibi dönüştüreceklerdir. Bu yönüyle Ömer Seyfettin'in ideolojisi oldukça kapsayıcıdır; ancak yine de bütün Türkleri içine dâhil edici değildir. Onun Türk öznesi, hem Türkçe konuşmalı ve hem de Müslüman olmalıdır. Başka bir ifadeyle Türk soylu olmak ya da Türkçe konuşmak onun ideolojisi açısından Türk olmak için yeterli değildir. Dolaysıyla Türkçe konuşan ancak Müslüman olmayan Uygurlar, Gagavuzlar gibi Türk kökenli toplulukları kapsamaz. Hatta açıktan belirtilmese de İslamiyet'in Şii mezhebini benimseyenlerde bu özne kategorisinin dışındadır. Özellikle *Pembe İncili Kaftan* ve *Teselli* gibi hikâyelerde, Türk kökenli Safevi devleti yöneticileri oldukça olumsuz figürler olarak temsil edilir. Bununla birlikte Makedonya'dan, Kafkasya'dan ve benzeri bölgelerden Anadolu'ya ve İstanbul'a göç eden Arnavutluklar, Boşnaklar, Pomaklar, Çerkezler gibi Müslüman toplulukların mensupları, Türkçe konuşmaları ve Türklük mefküresini benimsemeleri kaydıyla onun Türk özne tanımına dâhildir.

Ömer Seyfettin hikâyelerinde karşımıza çıkan özneler, olumlu özelliklerle donatılanlar ve olumsuz özelliklerle donatılanlar olmak üzere ikiye ayrılabilir. Olumlu özelliklerle donatılanlar Türkçü, Müslüman, dindar, Türkçe konuşan ve yazan, mefkûre sahibi, geleneklerine bağlı kişilerdir. Olumsuz özelliklerle donatılanlar ise

kozmopolit, dini yönü zayıf, Türkçeyi yetersiz bir dil olarak gören, çıkarcı, gelenekleri önemsemeyen, şarlatan kişilerdir. Ömer Seyfettin'in zaman zaman Türklerde olmasını arzuladığı özellikleri, gayrimüslimlerden ya da diğer milletlerden olduğunu belirttiği karakterlere yükler. Genellikle Türklere büyük zararlar veren kişiler olarak kurgulanan bu özneler, kendi dillerine, dinlerine, geleneklerine ve milli mefkûrelerine bağlı tiplerdir. Bu bağlılıkları nedeniyle diğer milletlere özellikle de Türklere karşı her türlü fiziksel, cinsel ya da psikolojik şiddet uygulamakta bir an olsun tereddüt etmezler. Hikâyelerinin hiç birisinde bu tür öznelerden herhangi birisinin, işlediği suçlar nedeniyle cezalandırıldığı, başına kötü bir hal geldiği ya da yaptıklarından dolayı pişman olduğu görülmez. Bu anlatı yapısı okuyucunun rahatlamasına olanak vermez.

Ömer Seyfettin toplumsal fantezi ufkunu, Türk tarihindeki birbirinden farklı özelliklere sahip tarihsel figürleri içerecek şekilde örgütler. Primo'nun isimlerini zikrettiği Oğuz Kağan, Atilla, Cengiz, Timur, Hülagû gibi önemli devlet adamları bu fantezi ufkuna dâhildir. Ancak Türkçe konuşan ve Müslüman olan Şah İsmail ve onun soyundan gelen İsmail Mirza gibi hükümdarlar, Türklük karşıtı birer karakter olarak çizilerek ve düşman olarak konumlandırılarak bu ufkun dışında bırakılır. Yine Sokullu Mehmet Paşa gibi Türk tarihinin en önemli devlet adamlarından birisi, *Ferman* hikâyesinde haksız yere kahraman bir askere (Tosun Bey) kıyan bir sadrazam olarak gösterilir.

Ömer Seyfettin ekonominin millet olmadaki önemini kavramış bir aydındır. Kendisini "milliyetperver bir liberal olarak" tanımlayan yazar, liberal bir ekonomi düzeninde ulus devletin inşasında milli girişimcilerin öneminin farkındadır. Ancak bu politikaların olumsuz sonuçlarını, özellikle de yolsuzluk, gelir adaletsizliği, yoksullaşma gibi sorunları görmezden gelmeyecek kadar da olgundur. İttihat ve Terakki'nin milli burjuvazi yaratma politikasının olumsuz sonuçlarının ortaya çıkmaya başladığı 1917 yılından itibaren ekonomik sorunlara daha fazla eğilen yazar, savaş sırasında yaşanan yoksulluğun neden olduğu acıları hikâyelerine yansıtır ve bu doğrultuda çeşitli karakterler kurgular.

Zeytin Ekmek hikâyesinde fuhuş yaparak rahat bir yaşam süren Sabire'nin karşısına, kendisine yapılan telkinlere, çektiği sıkıntılara ve açlığa rağmen iffetini korumayı tercih eden asker eşi Naciye karakterini koyarak, ülkedeki gelir adaletsizliğini ve silahaltına aldığı asker ailelerine sahip çıkmadığı için devleti yönetenleri hedef alır. Onun eleştirisi kadın karakterlerden çok onların yöneldiği gayri

ahlaki davranışa zemin hazırlayan sisteme yöneliktir (Baş, 2019: 208). Naciye'nin şahsında, dönemin zor şartları altında yaşamını namuslu bir şekilde sürdürmek isteyen kadınların çaresizliğini "sefalet, cennete gitse onun yakasını bırakmayacaktı" sözleriyle özetler.

Ömer Seyfettin'in milliyetçilikten uzak öykülerinde dahi hayali cemaatin en son akla gelecek unsurlarını ulusal tahayyülün sınırları içine çekmeyi amaçlayan bir milliyetçi yön bulunmaktadır. O, hikâyelerinde milli kimliği, en akla gelmeyecek akışkan unsurlardan yola çıkarak, oluş halinde yakalamayı ve ebedileştirmeyi başarır (Köroğlu, 2006: 154). İstanbul külhanbeylerinin yaşamlarına odaklanan *Düşünme Zamanı, Cesaret, Hâtiften Bir Sedâ* hikâyeleri ile *Rüşvet, Hayırlı Bir Fal, Nişanlılar, Yüksek Ökçeler, Bir Hayır* gibi farklı toplumsal sınıflardan seçtiği sıradan insanların gündelik yaşamına odaklanan hikâyelerde "hayali cemaatin en son akla gelecek unsurlarını ulusal tahayyülün sınırları içine çekmeyi amaçlayan bir milliyetçi yön" söz konusudur. Söz konusu hikâyelerde değişik özelliklerdeki insan tipleri, oluş halindeki milletin içerisine dâhil edilerek milletin diğer fertlerine tanıtılmaktadır. *Rüşvet* hikâyesinde dürüst avukatı Namık Efendi ve rüşvet düşmanı hâkime karşı taraf adına koç gönderen kurnaz köylü Ali Hoca; *Hayırlı Bir Fal*'da yetmiş yaşlarındaki aksakallı, şık giyimli, dünya ve ülke gündeminden bihaber falcı Hoca Mehmet Bey; Yüksek Ökçeler'de pek genç dul kalan zengin, temizlik ve namus meraklısı Hatice Hanım; *Bir Hayır*'da Durmuş Ağa ve ondan kalan köpeği bile ikiye bölmeye çalışan hayırsız iki oğul bu ilginç insan tiplerinden bazılarıdır.

Ömer Seyfettin'in hikâyeleri genel anlamıyla gözden geçirildiğinde bazı hikâyelerin diğerlerine göre oldukça sert bir üslupla kaleme alındığı ve aşırı şiddet ve cinsellik içerdiği görülür. Yazar özellikle son yıllarda bu hikâyelerde kullandığı zaman zaman nefret söylemine varan dili nedeniyle sıklıkla eleştirilir. Bu eleştiriler genellikle İtalya'nın Trablusgarp'ı işgali sonrasında kaleme aldığı *Primo Türk Çocuğu* (Aralık 1911) ile başlayıp bir yıllık esaretinin bitip İstanbul'a geri döndükten hemen sonra yayımladığı *Beyaz Lale* (Nisan 1914) ile neredeyse sona eren dönemdeki hikayelere odaklanır. Biz bu hikayelerin Max Scheler tarafından geliştirilen ve Liniah Greenfeld tarafından milliyetçilik alanına taşınan hınç/ressentiment etkisiyle kaleme alınmış olabileceğini düşünüyoruz. Yukarıda ayrıntılı olarak açıkladığımız gibi dönemin siyasi iklimi ve yazarın içinde bulunduğu durum hınç/ressentiment oluşumu için oldukça idealdir.

Öncelikle Harp Okulunda karıştığı bir kavga olayı nedeniyle kurmay olamaması Ömer Seyfettin'de ressentimenta/hınca yatkın bir duygu durumu oluşturmuştur. Kendi ifadesiyle "bütün gençliğini dolduran bir hırs" olan kurmay olma olasılığının tamamen ortadan kalkması, bu hırs duygusunu tatmin etmesini imkânsız hale getirir. Scheller'dan (2004: 13-14) hareketle bu engellenmişlik halinin, yazarın bu durumu aşacak bir iktidara sahip olmaması haliyle birleşerek şiddetli bir gerilime sebep olduğu ve bu gerilimin bir süre sonra hınç/ressentiment biçiminde kendini gösterdiği söylenebilir. Ayrıca Ömer Seyfettin, Osmanlı Devleti'nin büyük toprak ve insan kayıpları yaşadığı bir dönemde yaşamıştır. Bu kayıplar hem onda hem de dönemin diğer aydınlarında bir öfkenin birikmesine neden olmuş ve bu öfke 1911 yılında İtalya'nın Trablusgarp'ı işgali ile adeta patlamıştır. Kuzey Afrika topraklarının tamamen kaybedildiği bu işgal, kamuoyunda özellikle de entelektüeller arasında İtalyanlara yönelik öfkenin yükselmesine; hatta Greenfeld'in (2017) Fransa ve Rusya'da milliyetçiliğin ortaya çıkmasına zemin hazırladığını ifade ettiğine benzer bir hınç/ressentiment ikliminin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Başka bir ifadeyle yazarın içerisinde bulunduğu şartlar, hem kendisi hem de vatandaşı olduğu ülke açısından ressentimentın ortaya çıkması için idealdir.

Her ne kadar hınç/ressentiment ikliminin Trablusgarp'ın işgali ile oluşmaya başladığı söylenebilirse de etkilerinin belirgin şekilde ortaya çıkması Balkan Savaşı sonrasında gerçekleşir. Sadece edebiyat alanında değil; dönemin bütün gazete ve dergilerinde, çeşitli broşürlerde, "Kırmızı ve Siyah Kitap" gibi kitaplarda Balkan hezimeti ve acılarıyla ilgili çok sayıda yazı, şiir, anı ve fotoğrafa yer verilir. Ömer Seyfettin hikâyelerinde de hıncın belirginlik kazanmasının Balkan Savaşı sonrasında gerçekleştiği değerlendirilmektedir.

Hınç/ressentiment etkisinde yayınlandığı değerlendirilen bu eserler yayın tarihlerine göre *Primo Türk Çocuğu* (Aralık 1911), *Piç* (Türk Yurdu, Ağustos 1913), *Hürriyet Bayrakları* (Türk Yurdu, 25 Aralık 1913), *Tatlısu Frenkleri/Ashab-ı Kehfimiz* (Zeka, Mart-Nisan 1914), *Mehdi* (Türk Yurdu, Mart 1914), *Primo Türk Çocuğu Nasıl Öldü?* (Türk Sözü, Mayıs-Ağustos 1914), *Beyaz Lale* (Donanma, Temmuz-Ekim 1914) şeklinde sıralanabilir. Anılan eserlerin bazılarının yayınlandığı dönemde yazar, Atina yakınlarında Nafliyon kasabasında esirdir. Bunlar arasında en fazla tepki çeken ise yukarıda geniş bir çözümlemesini yer verdiğimiz *Beyaz Lale*'dir.

Beyaz Lale'den sonra, üç yıla yakın süre herhangi bir hikâye yayınlamayan Ömer Seyfettin, bu uzun aralıktan sonra üretken bir döneme girer. Ancak bundan sonraki hikâyelerinde bu ölçüde sert ifadelere ve şiddet sahnelerine yer vermez. Söylemi gittikçe yumuşar; savaşın neden olduğu toplumsal ve ekonomik sorunlar gibi daha insani konulara yönelir. Bu durumun, yazarın yavaş yavaş hınç/ressentiment etkisinden kurtulmasıyla ilişkili olduğunu düşünüyoruz. Kurtuluş Savaşı'nın henüz başladığı sırada yayınladığı *Zeytin Ekmek* hikâyesinde olay örgüsü müsait olduğu halde şiddet sahnelerine yer vermemesi bunun açık kanıtlarındandır.

Çalışma boyunca yapılan tespitler; ressentimentın birden ortaya çıkan bir duygu durumu olmadığı; intikamdan başlayıp hınç, haset, kara çalma dürtüsü ve kinden geçerek ressentimenta varan bir duygu seyri izlediği bilgisiyle birlikte değerlendirildiğinde, Ömer Seyfettin'in yaşamının 1912 yılından 1917 yılına kadar geçen döneminde ressentimenta yakın bir duygu durumunda bulunduğu; ancak bunun tam anlamıyla ressentiment olarak adlandırılamayacağı değerlendirilmektedir. Nitekim 1917 yılından itibaren yayımladığı hikâyelerde 1912-1914 döneminde yayınladıklarından çok farklı konular işlemesi ve söyleminin gittikçe yumuşaması onun ressentiment etkisinden çıktığını gösterir.

Pertev Naili Boratav da (1982: 336) *Zeytin Ekmek*'te Ömer Seyfettin'in, olay örgüsü imkân verdiği halde şiddet sahnelerine yer vermemesine dikkat çeker ve yazarın, Naciye'nin acı sonu hakkında bir şey söylememesi ve hikâyenin sonunu bağlamamasını, onun iyi bir insan olmasıyla yakından ilişkili olduğunu belirtir. Onun bu iyiliği, yazılarında taşarak insanı bir sel gibi âdeta yıkar niteliktedir. Dili ve kalemi "kötülükleri tâ sonuna kadar deşmeye" pek varmaz. Nitekim bu tecrübenin bir sonucu olarak *Zeytin Ekmek*'te, Naciye'nin trajik sonuna yer vermez. *Beyaz Lale*'de aşırı trajik bir sona yer veren yazarın, *Zeytin Ekmek*'te tersi bir tavır takınmasının nedeninin hınç/ressentiment etkisinden kurtulmasıyla ilişkili olabileceği değerlendirilmektedir.

Ömer Seyfettin'in en çok eleştirildiği konulardan birisi de savaş olgusuna yaklaşımıdır. Özellikle hınç/ ressentiment etkisi altında kaleme aldığı *Primo Türk Çocuğu* gibi hikâyelerinde Darwin'i referans vererek savaşı yaşamın temeli olarak gören ve savaşların milletlerin uyanmasında önemli bir rol oynadığına vurgu yapan yazar, sonraki yıllarda kaleme aldığı eserlerde savaşın neden olduğu sosyal ve ekonomik sorunları işlemeye ve savaşın bir çılgınlık olduğunu savunmaya başlar. Bu anlamda Cabi Efendi'nin başkarakter olduğu *Makul Bir Dönüş,* oldukça ilginç bir örnektir. Hikâyede akıl hastanesinden taburcu olan Cabi Efendi, kahvehanede

aralarında Japonya, Amerika, Nijerya, Çin, Almanya gibi birbirinden çok uzak coğrafyalarda yer alan otuzdan fazla ülkenin birbirlerine savaş ilan edip hiç durmadan, dinlenmeden boğazlaştığını işitince önce kahvedekilerin; aynı bilgileri gazetelerden okuyunca da bütün dünyanın delirdiğini düşünür. Savaşa yönelik eleştirilerini Cabi Efendi üzerinden vermesi, onun savaş hakkındaki olumlu düşüncelerinin tamamen değiştiğini göstermektedir.

Ömer Seyfettin, savunduğu ve diğer eserleri gibi hikâyelerine de yansıttığı milliyetçilik anlayışı ile Osmanlı siyasal yaşamındaki dalgalanmalara, toplumsal hayattaki alt üst oluşlara ve devletin çöküşüne çözüm yolu önermeye çalışır. Önce Osmanlıcılık, ardından da İslamcılık akımlarının başarısızlığı ve yaşanan büyük toprak kayıpları, Ömer Seyfettin'in milliyetçilik anlayışına karşılık gelen Türkçülüğü, devleti yıkılmaktan kurtaracak en güçlü ideolojik-siyasal proje haline getirir. Ömer Seyfettin'in dönemin en önemli Türkçü aydınları arasında yer alması ve Ziya Gökalp ile yakınlığı, onun milliyetçilik anlayışının incelenmesini, Türk düşünce hayatı açısından önemli kılmaktadır.

Yapılan analizler sonucunda, Ömer Seyfettin'in milliyetçi ideolojisinin Osmanlıcılığın tam karşıtı olduğu tespit edilmiştir. Dil ve din konusundaki görüşleri de bu ideoloji çerçevesinde şekillenmiştir. Ona göre dili, dini, mefküresi farklı milletleri bir araya getirerek Osmanlı diye bir millet ya da üç veya daha fazla dili bir araya getirerek Osmanlıca diye bir dil yaratmaya çalışmak teorik olarak mantıklı görünse de uygulamada imkânsızdır. Çünkü mantık kuralları, toplum bilimlerinde her zaman geçerli değildir; Fransız devrimcileri de buna benzer uygulamalara girişmişler ancak başarısız olmuşlardır. Ayrıca Osmanlı İmparatorluğu'nun diğer unsurları bu durumun farkındadır ve kendi milletlerinin çıkarları doğrultusunda çalışmaktadır. Hiçbirisi, ne dilinden ne de dininden vazgeçmeyi düşünmemektedir. Hâkim millet konumundaki Türklerin de artık bu durumun farkına varması, buna uygun hareket etmesi gerekmektedir.

Genel anlamıyla değerlendirildiğinde, Ömer Seyfettin'in milliyetçilik anlayışının İmparatorluğun içerisinde bulunduğu toplumsal ve siyasi ortamla eşgüdümlü şekilde yıllar içerisinde gittikçe keskinleştiği, başlangıçta İmparatorluğun Türkler dışındaki (Türkçe konuşmayan) Müslüman unsurları da kapsayan, onlara olumlu bakan milliyetçilik anlayışının zamanla onları neredeyse düşman gören bir hal aldığı görülür. Ancak bu keskinlik özellikle 1917'den itibaren yayımladığı hikâyelerden başlayarak yavaş yavaş yumuşar. Bu dönüşümde dönemin ekonomik, sosyal ve

politik koşullarında yaşanan hızlı değişimin yanında içerisinde bulunduğu ressentiment/hınç etkisinden çıkmasının da etkili olduğu değerlendirilmektedir.

Ömer Seyfettin, Osmanlı İmparatorluğu'nun tarihinin en büyük toprak ve insan kayıplarının yaşandığı olağanüstü bir dönemde kaleme aldığı hikâyelerinde, Türk milletinin soydaşları ile birleşerek eski dönemlerdeki gibi dünyanın en büyük güçlerinden birisi haline geleceği ve bozulan toplumsal düzenin yeniden sağlanacağı vaatlerini örgütleyerek ideolojik fantezi ufkunu çizer. Dil, din ve mefkûre bu ufku çizerken dayandığı üç temel unsurdur. Bu üç unsur, gerçeklik düzleminde kendisini kargaşa, bölünme, arkadan vurulma ve düşmanları tarafından yok edilme olarak gösteren tehtitlere karşı geliştirilen çözüm önerisinin temel dinamikleri olarak belirir.

Onun milliyetçiliği İslami unsurlarla örülü, ümmetçi bir nitelik taşır. Dini, milletin iki temel unsurundan birisi olarak görmesi; Türkçe konuştuğu ve Türk soylu olduğu halde Gagavuzları, Sarı Uygurları vb. Türki toplulukları Türklük tanımı dışında bırakırken; Türkiye'ye yerleşen Arnavut, Boşnak, Pomak, Laz, Arap vb. toplulukları bu tanıma dâhil etmesi onu ümmetçiliğe yaklaştırır. Şehitlik ve gazilik kavramına yaptığı vurgu, din adamlarını daha atılgan bir özne konumuna çağırarak onlardan milli duyguları coşturan konuşmalarla halkı uyandırmasını beklemesi; milli birliğin önünde engel olarak gördüğü hurafelerden, batıl inançlardan kurtulmak istemesi ve daha rasyonel bir din tahayyül etmesi bu tespiti güçlendirir. Ancak onun milliyetçilik anlayışında din, milleti güçlendiren bir unsurdur. Tek başına yetersizdir. Eğer bir kişi milliyetperver değilse; dini inancının bir değeri yoktur. Ona göre bir kişinin dini inançları ne kadar kuvvetli olursa olsun etkili bir eğitimle zayıflatılabilir. Bununla birlikte milliyetperver bir Müslüman asla dininden vazgeçmez. Buradan hareketle onun milliyetçiliğinin, Carlton Hayes'in (2010) de ifade ettiği şekilde, yaşanan olağanüstü gelişmelerin etkisiyle zayıflayan İslamiyetin yarattığı boşluğu doldurmaya dönük unsurlar içerdiği ve tam da bu nedenle dindar bir karaktere sahip olduğu söylenebilir.

Ömer Seyfettin'in milliyetçilik anlayışı, yukarıda yapılan tespitlerden de görüleceği gibi bilinen milliyetçilik kuramlarından hiçbirisine tam anlamıyla uymaz. Onun milliyetçilik anlayışını ne İlkçi ne Modernist ne de Etno-Sembolik olarak değerlendirmek pek mümkün görünmemektedir. Bununla birlikte gerek makaleleri gerek şiirleri gerekse kısa hikâyelerinde dile, dine, kültüre, tarihe ve kısmen etnik kimliğe yaptığı vurgu göz önüne alındığında, milliyetçilik anlayışının, ilkçi yaklaşımlardan kültürel ilkçiliğe daha yakın durduğu ileri sürülebilir. Bununla birlikte dile ve ideal (mefküre) birliğine yaptığı vurgu, kitle iletişim araçlarının, ekonomik

altyapının ve geleneklerin/törenlerin millet oluşumu açısından oynadığı rolü fark etmesi gibi sebepler, onu modernist ve etno-sembolik yaklaşımlara da yaklaştırır. Sonuç olarak Ömer Seyfettin'in milliyetçilik anlayışının, modernist ve etno-sembolik izler taşımakla birlikte ilkçi yaklaşımlardan kültürel ilkçiliğe daha yakın olduğu değerlendirilmektedir.

Büyük değişim ve dönüşümlerin yaşandığı kriz dönemleri, büyük yazarların ortaya çıkmasına zemin hazırlar. Ömer Seyfettin de böylesi büyük değişimlerin yaşandığı bir kriz döneminde yaşar ve bu döneme hem bir asker hem bir öğretmen hem bir sanatçı hem de bir düşünce insanı olarak tanıklık eder. Bir yandan içeride yaşanan değişim sebebiyle altüst olmakta olan bir yandan da dış güçler tarafından yok edilme tehdidine maruz kalan bir toplumda, endişe içinde bir yazar olarak yaşar. Bu zor yaşamı zaman zaman fikirlerinin sertleşmesine ve zihninde bir zehirlenme eğilimine neden olsa da; içine girdiği bu duygu durumundan kısa süre içerisinde sıyrılır ve ölümüne kadar sürecek üretken bir yazarlık dönemine girer. O, Boratav'ın (1982: 334) özlü şekilde ifade ettiği gibi büyük meziyetleri yanında büyük kusurları olan bir sanatkârdır; onu büyük yapan ise beraberinde büyük kusurları da getiren, yıkıcı cüretidir.

KAYNAKÇA

Açıkel, Fethi: "Kutsal Mazlumluğun Psikolojisi", **Toplum ve Bilim,** Sayı: 70, 1996, pp.153-196.

Afetinan, Ayşe: **Medenî Bilgiler ve Mustafa Kemal Atatürk'ün El Yazıları**. Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1969.

Afyoncu, Erhan: **Tanzimat Öncesi Osmanlı Tarihi Araştırma Rehberi**, İstanbul, Yeditepe Yayınevi, 2006.

Ağaoğulları, Mehmet Ali: "Aşırı Milliyetçi Sağ", **Geçiş Sürecinde Türkiye,** (Eds) by Irvin Schick and Ahmet Tonak. İstanbul, Belge Yayınları, 1990, pp.189-212.

Akçam, Alper: **Anadolu Rönesans'ı Esas Duruşta!: Kültürde Süreklilik Ve Gelenekçi Tavırdan, Eleştiriler Işığında Türkiye Cumhuriyeti Uluslaşma Sürecine Doğru**, Ankara: Arkadaş Yayınevi, 2009.

Akçura, Yusuf: **Yeni Türk Devletinin Öncüleri: 1928 Yılı Yazıları**, Ankara, Kültür Bakanlığı, 2001.

Akçura, Yusuf: **Türkçülük: Türkçülüğün Tarihi Gelişimi,** İstanbul, İlgi Kültür Sanat Yayını, 2012.

Akdeniz, Safiye: "Arap Harfli Yeni Türk Edebiyatı Antolojilerinin (1839-1928) Karşılaştırmalı İncelemesi**", Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C.1, No: 2, 2000, 33-52.

Akgül, Çiğdem: **Militarizmin Cinsiyetçi Suretleri: Devlet, Ordu ve Toplumsal Cinsiyet.** İstanbul, Dipnot Yayınları, 2011.

Aktürk, Şener: "Etnik Kategori ve Milliyetçilik: Tek-Etnili, Çok-Etnili ve Gayri-Etnik Rejimler". **Doğu Batı**, 9 (38), 2006, pp.23-53.

Akşin, Sina: **100 Soruda Jön Türkler ve İttihat ve Terakki**, İstanbul, Gerçek Yayınevi, 1980.

Akşin, Sina: **Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi 1789-1980 (1. Cilt)**, İstanbul, Cumhuriyet Yayınları, 1997.

Aktar, Ayhan: **Türk Milliyetçiliği, Gayrimüslimler Ve Ekonomik Dönüşüm**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2006.

Aktar, Ayhan: "Osmanlı Meclisi Ermeni Meselesini Tartışıyor, Kasım-Aralık 1918", **İmparatorluğun Çöküş Döneminde Osmanlı Ermenileri: Bilimsel sorumluluk ve Demokrasi Sorunları,** (Ed.) by Fahri Aral, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011, pp.353-382.

Aktaş, Atilla: **Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinde Türk Kimliği ve Milliyetçi Söylem**. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

Alangu, Tahir: **Ömer Seyfettin: Ülkücü Bir Yazarın Romanı**. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2010.

Alper, Emin: "Ömer Seyfettin", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Tanzimat ve Meşrutiyet Birikimi,** (Eds.) Tanıl Bora ve Murat Gültekingil İstanbul, İletişim Yayınları, pp.186-192, 2009.

Anagnostopulu, Athanasia: "Tanzimat ve Rum Milletinin Kurumsal Çerçevesi: Patrikhane, Cemaat Kurumları, Eğitim." **19. Yüzyıl İstanbul'unda Gayrimüslimler,** Ed. by Pinelopi Stathis. Çev. Benlisoy, Stefo, and Foti Benlisoy, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1999, pp.1-35.

Arslan, Nur Gürani: "Türk Edebiyatında Amerika ve Amerikalılar". **Doğu Batı Dergisi**, 33, 2005, pp.241-256.

Arai, Massami: **Jön Türk Dönemi Türk Milliyetçiliği**, Çev. Tansel Demirel, İstanbul, İletişim Yayınları, 1994.

Avcıoğlu, Doğan: **Türkiye'nin Düzeni, Dün-Bugün-Yarın**, İstanbul, Tekin Yayınları, 1976.

Aydemir, Cengiz: "Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinde Eğitim Değerleri", **Ben Gönende Doğdum: Ömer Seyfettin ve Eserleri Sempozyum Bildirileri**, Balıkesir: Gönen Belediyesi Kültür Dizisi, 1997, pp.85-101.

Aydın, Suavi: **Modernleşme ve Milliyetçilik**, Ankara, Gündoğan Yayınları, 1993.

Anderson, Benedict: **Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması**, Çev. İskender Savaşır, İstanbul, Metis, 1995.

Argunşah, Hülya: "Ömer Seyfeddin'in Bilinmeyen Şiirleri ve Bazı Düzeltmeler." **Erdem Dergisi** C.12, No: 34, 1999, 25-44.

Argunşah, Hülya: "Önsöz", **Ömer Seyfettin, Bütün Eserleri Şiirler, Mensur Şiirler, Fıkralar, Hatıralar, Mektuplar**, Haz. Hülya Argunşah, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2000, pp. 5-16.

Argunşah, Hülya: "Önsöz", **Ömer Seyfettin Bütün Eserleri: Makaleler 2: Tercümeler**, Haz. Hülya Argunşah, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2001, pp. 5-17.

Argunşah, Hülya: "Ömer Seyfettin'in Tarihi Hikâyelerinde Kişileştirme", **Ömer Seyfettin'i Yeniden Okumak**, (Der.) by Hülya Argunşah ve Ayşe Demir, Kayseri, Erciyes Üniversitesi Yayınları, 2006, pp.37-58.

Argunşah, Hülya: "Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinde Temel Değerler Dünyası", **Bir Dünya Yazarı Ömer Seyfettin Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, (Ed.) by Hüseyin Öztürk, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul, 2011, pp.54-63.

Argunşah, Hülya: "Milli Edebiyat", **Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı (1839-2000)**, (Ed.) by Ramazan Korkmaz, Ankara, Grafiker Yayınları, 2013, ss.183-236.

Aslan, Erdal: "Türkiye Cumhuriyeti'nin İlkokullarda İzlediği İlk Öğretim Programı: 1924 İlk Mektepler Müfredat Programı", **İlköğretim Online Dergisi**, C.10, No: 2, 2011, pp.717-734.

Ateş, Toktamış: **Türk Devrim Tarihi**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007.

Ateş, Toktamış: **Siyasal Tarih**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2007.

Atsız, Hüseyin Nihal: **Türk Tarihinde Meseleler,** İstanbul, Baysan Yayınları, 1972.

Atsız, Hüseyin Nihal: **Yolların Sonu,** İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2015.

Ayvazoğlu, Beşir: **Geçmişi Yeniden Kurmak**. İstanbul, Kubbealtı Neşriyâtı, 1987.

Bağcı, Rıza: **Baha Tevfik'in Hayatı, Edebî ve Felsefî Eserleri Üzerinde Bir Araştırma**, İstanbul, Kaynak Yayınları, 1996.

Baki, Elif: **Ulusun İnşası ve Resmi Edebiyat Kanonu**, İstanbul, Libra Kitap, 2013.

Banarlı, Nihat Sami: **Metinlerle Türk ve Batı Edebiyatı III.** İstanbul, Remzi Kitabevi, 1982.

Banarlı, Nihat Sami: **Resimli Türk Edebiyatı II**, Ankara, Milli Eğitim Bakanlığı, 2004.

Baltacıoğlu, İsmail Hakkı: "Ömer Seyfettin", **Türk Dili**, S. 7, 1952, pp. 402-404.

Baş, Münire Kevser: "Ömer Seyfettin Kurgusunda İroni İle İnşa Edilen Ahlaki Söylem: Zeytin Ekmek Hikâyesi Örneği". **Hece Dergisi**, 265, 2019, pp.202-209.

Başçallı, Şaban: **Ömer Seyfettin'in Eserlerinde Dil ve Milliyetçilik**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Mimar Sinan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.

Bauman, Zygmunt. "Etiğin Tüketiciler Dünyasında Bir Şansı Var Mı?", Çev. Funda Çoban, İstanbul, De Ki Basım Yayım, 2010.

Belge, Murat: **Genesis: 'Büyük Ulusal Anlatı' ve Türklerin Kökeni**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2008.

Belge, Murat: **Edebiyat Üstüne Yazılar**. İstanbul, İletişim Yayınları, 2012.

Belge, Murat: **Militarist Modernleşme: Almanya, Japonya ve Türkiye**. İstanbul, İletişim Yayınları, 2012a.

Belge, Murat: **Edebiyatta Ermeniler**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2013.

Berkes, Niyazi: "Unutulan Adam", **Sosyoloji Konferansları Dergisi**, S. XIV, İstanbul, 1976, pp.194-203.

Berkes, Niyazi: **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2002.

Bekmen, Ahmet. "Türk Kimliği: Var Kalmanın Teyakkuz Hali", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik,** (Eds.) Tanıl Bora ve Murat Gültekingil İstanbul, İletişim Yayınları, 2008, pp.325-334.

Berktay, Halil: "Küme düşme korkusuna Osmanlı-Türk reaksiyonu", *Dünyada Türk İmgesi*, (Ed.) by Özlem Kumrular, İstanbul, Kitap Yayınevi, 2005, pp.179-204.

Berktay, Halil: "Kenan'ın Fazilet ve İnsaniyetten Kopuşu", Taraf, 14 Eylül 2008.

Berktay, Halil: "Bir İttihatçı Ön-Faşistinin İnsaniyet Düşmanlığı", Taraf, 14 Eylül 2008.

Berktay, Halil: "Führer ilkesi ve Kızılelma", Taraf, 12 Nisan 2012.

Boratav, Pertev Naili: **Folklor ve Edebiyat.** İstanbul, Adam Yayıncılık, 1982.

Boratav, Pertev Naili: **Az Gittik, Uz Gittik**, Ankara, Bilgi Yayınevi, 1969.

Bora,Tanıl: "Türk Milli Kimliği, Türk Millyetçiliği ve Balkan Sorunu", **Yeni Balkanlar Eski Sorunlar**, Kemâli Saybaşılı& Gencer Özcan, İstanbul, Bağlam Yayınları, 1997, pp.183-207

Bora, Tanıl: **Türk Sağının Üç Hâli: Milliyetçilik, Muhafazakârlık, İslamcılık.** İstanbul, Birikim Yayınları, 1998.

Bora, Tanıl: **Cereyanlar: Türkiye'de Siyasi İdeolojiler.** İstanbul: İletişim Yayınları, 2017.

Carr, Edward Hallett: **Nationalism and After**, London, Macmillan, 1945.

Ceyhan, Nesîme: "1911-1922 Yılları Türk Hikâyesine Kaynak: Harp", **Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, C.4 No:1, 2009, pp.1807-1822.

Cunbur, Müjgan "Ömer Seyfettin'in Hayatı ve Eserleri", **Doğumunun 100. yılında Ömer Seyfettin**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1992, pp.1-18.

Çağın, Sabahattin: "Ömer Seyfettin'in Eserlerinde Türk Dünyası", . **Ben Gönen'de Doğdum: Ömer Seyfettin ve Eserleri Sempozyum Bildirileri**, Balıkesir: Gönen Belediyesi Kültür Dizisi, 1997, pp.75-82.

Çalen, Mehmet Kaan: "Kimlik Meselesi Bağlamında Ziya Gökalp Merkezli Bir Ömer Seyfettin Okuması." **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi,** 215, 2015, pp.153-166.

Çocuk Vakfı: **Türkiye'nin Okuma Alışkanlığı Karnesi**, İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları, 2006.

Çongar, Yılmaz: **Asker Yazarlarımız ve Ozanlarımız**, Ankara, TC Kültür Bakanlığı. 1998.

Daşçıoğlu, Yılmaz ve Koç, Okan: Batı Tarzı Türk Hikâyesinin Doğuşu ve Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Ana Temalar. **Turkish Studies: International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic,** C.4 No:1-1, 2009, pp.799-900.

Delanty, Gerard and Kumar, Krishan (Eds.): **The Sage Handbook of Nations And Nationalism**. London: Sage, 2006.

Demir, Songül: "Ruhu ve Bedeni Zehirleyen Bir Kavram: Ressentiment" **Doğu Batı**, 77, 2016, pp.123-137.

Deringil, Selim: **Conversion and Apostasy in the Late Ottoman Empire**. Cambridge, Cambridge University Press, 2012.

Deringil, Selim: **Güven. İktidarın Sembolleri ve İdeoloji: II. Abdülhamid Dönemi (1876-1909)**, Çev. Gül Çağalı İstanbul, Doğan Kitap, 2014.

Dizdaroğlu, Hikmet: **Ömer Seyfettin**, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1964

Doğan, Abide: **Aka Gündüz**. Ankara, Kültür Bakanlığı, 1989.

Durgun, Sezgi: **Memalik-i Şahane'den Vatan'a,** İstanbul, İletişim, 2011.

Dressler, Markus: **Writing Religion: The Making Of Turkish Alevi Islam**. New York, Oxford University Press, 2013.

Easthope, Antony: **Englishness and National Culture**, London: Routge, 2005.

Eliuz, Ülkü: "Ömer Seyfettin Metinlerinde Aydınlanma ve Milli Bilinç", Turkish Studies, C.7, No: 4, 2012, pp. 329-336, Ankara.

Enginün, İnci: **Mukayeseli Edebiyat,** İstanbul, Dergâh Yayınları, 1992.

Enginün, İnci: "Ömer Seyfettin", **Ben Gönen'de Doğdum: Ömer Seyfettin ve Eserleri Sempozyum Bildirileri**, Balıkesir: Gönen Belediyesi Kültür Dizisi, 1997, s.27-34.

Enginün, İnci: "Loti'nin Türklere Bakışı ve Edebiyatçıların Yorumu", **Araştırmalar ve Belgeler,** İstanbul, Dergâh Yayınları, 2000, ss.400-416.

Enginün, İnci: **Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları**, İstanbul, Dergah Yayınları, 2006.

Enloe, Cynthia: "Feminizm, Milliyetçilik ve Militarizm", Vatan, Millet, Kadınlar, (Ed.) by Ayşe Gül Altınay, İstanbul, İletişim Yayınları, 2013, pp.203-225.

Ercilasun, Bilge: "Ömer Seyfettin'e Göre Tesettür ve Edebiyat", 100. **Yılında II. Meşrutiyet Uluslararası Sempozyumu: Gelenek ve Değişim Ekseninde Türk Modernleşmesi**, İstanbul, Marmara Üniversitesi Yayınları, 2009, pp.365-389.

Erdem, Ekin: **Ömer Seyfettin Hikâyelerinde Siyasal İdeoloji ve Toplumsal Temalar: II. Meşrutiyet'in Türkçü Eleştirisi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Bursa, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.

Ergun, Sadeddin Nüzhet: **Aka Gündüz, Hayatı ve Eserleri**. İstanbul, Cumhuriyet Kitaphanesi, 1937.

Ersanlı, Büşra. İktidar ve Tarih: Türkiye'de Resmi Tarih Tezinin Oluşumu (1929-1937), İstanbul, İletişim Yayınları, 2011.

Ertürk, Nergis. (2011). **Grammatology and Literary Modernity in Turkey,** New York, Oxford University Press, 2011.

Fabbe, Kristin Elisabeth: **Disciples of the State: Secularization and State Building in the Former Ottoman World**. Cambridge: Cambridge University Press, 2019.

Flanagan, Tom: **First nations? Second Thoughts**. McGill-Queen's University Press, 2008.

Davis, Horace B.: **Sosyalizm ve Ulusallık**, İstanbul, Belge Yayınlan, 1991.

Gellner, Ernest: **Uluslar ve Ulusçuluk**, Çev. Büşra Ersanlı ve G.Göksu Özdoğan, İstanbul, İnsan Yayınları, 1992.

Gençosmanoğlu, Niyazi Y.: Ömer Seyfettin Hikâyelerinde Destan Unsurları, **Türk Edebiyatı**, 257, 1995, pp.12-13.

Georgeon, François: **Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri: Yusuf Akçura**, 1876-1935, Çev. Alev Er, İstanbul, Tarih Vakfı Yayınları, 2005.

Gerelyes, Ibolya: The Development of Hungarian Turcology in the Long Nineteeth Century, Sarah Lemmen&Robert Born

(Eds), **Orientalismen in Ostmitteleuropa: Diskurse, Akteure und Disziplinen vom 19. Jahrhundert bis zum Zweiten Weltkrieg**, Bielefeld, Transcript Verlag, 2014, 87-104.

Geçer, Genç Osman: Türk Ediplerin Çanakkale Cephesini Ziyareti ve Yansımaları. **Türkbilig Türkoloji Araştırmaları Dergisi**, 31, 2016i pp.189-204.

Geertz, Clifford: **The Interpretation of Cultures**, New York, Basic Books, 1973.

Göçek, Fatma M. (Ed.): **Social Constructions of Nationalism in the Middle East**, New York, State University of New York Press, 2002.

Gökalp, Ziya: **Türkçülüğün Esasları**, İstanbul, Varlık Yayınları, 1968.

Gökalp, Ziya: **Küçük Mecmua-I,** Antalya, Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları, 2009.

Gökalp, Ziya: **Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak**. Haz. İbrahim Kutluk, Ankara: Kültür Bakanlığı, 1976.

Gölpınarlı, Abdülbâki: **Tasavvuf'tan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri**. Inkilâp ve Aka Kitabevleri, 1977.

Gözler, Fethi: "Ömer Seyfettin Bir Sosyolog mudur?", **Milli Kültür**, 40, 1983, ss.15-21.

Gövsa, İbrahim Alaettin: **Çanakkale İzleri Kültürü: Anafartalar'ın Müebbet Kahramanına**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1989.

Greenfeld, Liah: (1990). "The Formation of the Russian National Identity: The Role Of Status Insecurity and Ressentiment", **Comparative Studies in Society and History,** C.32 No:3, 1990, pp.549-591.

Greenfeld, Liah: **Milliyetçilik: Moderniteye Giden 5 Yol**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2017.

Güneş, Mehmet: "XX. Yüzyılın Başlarında Balkanlardaki Siyasî ve Etnik Çatışmaların Ömer Seyfettin'in Hikâyelerine Yansıması", **Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi**, 29, 2011, pp. 163-187.

Gürcan, Metin: "Talking to Hearts and Minds: Influencing Strategies in The Gallipoli Campaign", **The Gallipoli Campaign:**

The Turkish Perspective, (Eds) Metin Gürcan ve Robert Johnson New York: Routledge. 2016, pp.137-174.

Güntekin, Reşat Nuri: "Ömer Seyfettin Hakkında Düşünceler", **Çınaraltı Dergisi**, C.2, No: 31, 1942, pp.6-7.

Halman, Talat S.: **Türk Edebiyatı Tarihi (Vol. 3)**, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2006.

Hanioğlu, Şükrü: "Türkçülük", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi (Cilt: 5)**, 1985, pp.1394-1399.

Harmancı, Abdullah: Yeni Türk Edebiyatı'nda "Kızılelma", **Turkish Studies**, C.5, No: 3, 2010, pp.1470-1491.

Hayes, Carlton J.H. Joseph Huntley: **Milliyetçilik: Bir din: Batı Siyasal düşüncesinde "Ulusalcılık" tasavvuru,** Çev. Murat Çiftkaya, İstanbul, İz Yayıncılık, 2010.

Herodotos: **Herodotos Tarihi**, Çev. Müntekim Ökmen, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. 2012.

Heyd, Urel: **Foundations of Turkish Nationalism: The Life and Teachings of Ziya Gökalp**, London, Luzac, 1950.

Heywood, Andrew **Global Politics.** New York, Palgrave Macmillan, 2014.

Heywood, Andrew. **Siyasi İdeolojiler: Bir Giriş.** Çev. A. Kemal Bayram vd., Ankara: Adres Yayınları, 2013.

Hobsbawm, Eric J.: "Geleneğin İcadı", **Geleneğin İcadı,** Der. Eric Hobsbawm ve Terence Ranger, Çev. Mehmet Murat Şahin, İstanbul, Agora, 2005.

Hobsbawm, Eric J.: **1780'lerden Günümüze Program, Mit ve Gerçeklik: Milletler ve Milliyetçilik,** Çev.: Osman Akınhay, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2006.

Hopper, Paul: **Understanding Cultural Globalization**, Cambridge: Polity Press, 2007.

Hunt, Swanee: **This Was Not Our War: Bosnian Women Reclaiming the Peace**, Durham, NC: Duke University Press, 2004.

Huyugüzel, Ömer Faruk: "Ömer Seyfeddin'in İzmir Yılları ve Bu Devrede Yazdığı Hikâyeler", **Doğumunun 100. Yılında Ömer**

Seyfeddin, İstanbul, Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1984, pp.79-98.

Huyugüzel, Ömer Faruk: **İzmir'de Edebiyat Ve Fikir Hareketleri Üzerine Araştırmalar**, İzmir, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını, 2004.

Işık, Mehmet and Eşitti, Şakir: "I. Dünya Savaşı Propaganda Afişlerinde Kadın Temsillerinin Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Göstergebilimsel İncelenmesi. **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 70(3), pp.655-682.

Işıklı, Alpaslan: **Türkiye'de Sendikacılık Hareketleri İçinde Demokrasi Kavramının Gelişimi**, Ankara, Kültür Bakanlığı, 1994.

İleri, Selim: Ömer Seyfettin'in Faşizm Tutkusu, **Birikim Dergisi**, 8, 1975, pp.511.

İleri, Selim: "Çağdaş Türk Öykücülüğümüze Kısa Bir Bakış: Türk Öykücülüğünün Genel Çizgileri", **Türk Dili**, Temmuz 1975a, c. XXXII, No: 286, pp.2-29.

İleri, Selim: **Çağdaşlık Sorunları**, İstanbul, Günebakan Yayınları, 1978.

İlhan, Atilla: **Hangi Edebiyat**. İstanbul, İş Bankası Yayınları, 2011.

İlhan, Atilla: "Onu Küçümsemek, Adı Sanı Belirsizlerin Yapacağı İş Değil", **Pozitif Dergisi,** 35, pp.24-25.

İnalcık, Halil: **Tanzimat ve Bulgar Meselesi**, İstanbul, Eren Yayıncılık, 1992.

İnalcık, Halil: "Hermenötik, Oryantalizm, Türkoloji", **Doğu Batı Dergisi: Oryantalizm I**, 20, 2002, pp.13-39.

İnalcık, Halil: **Rönesans Avrupası: Türkiye'nin Batı Medeniyeti ile Özdeşleşme Süreci**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2013.

Jones, Peter: **The 1848 Revolutions**, London, Routledge, 2013.

Kabaklı, Ahmet: **Türk Edebiyatı**, İstanbul, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 1990.

Kabaklı, Ahmet: "Alp-Eren Kitabından: Alp-Erenler Yazıcısı Ömer Seyfeddin", **Türk Edebiyatı Dergisi**, 257, 1995, pp.3-4.

Kacıroğlu, Murat **Millî Mücadele ve Erken Dönem Cumhuriyet Romanı: Yapı ve Tema 1919-1928**, İstanbul: Kriter Yayınları, 2008.

Kansu, Aykut: **1908 Devrimi**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2001.

Kaplan, Mehmet: "Bahar ve Kelebeklerin Tahlili", **Doğumunun 100. Yılında Ömer Seyfettin**, İstanbul, Marmara Üniversitesi, 1984, pp.41-50.

Karaküçük, Suna "Issız Adada Hayat Kurtaran Kaşağı". **Varlık**, Temmuz 2000, 1114, ss.61-65.

Karaca, Nuray: **Pozitivizmin Erken Cumhuriyet Dönemine Etkisi**, İstanbul, Anı Yayıncılık, 2008.

Karaca, Alaattin: "Ömer Seyfettin'in Hikâyelerinde Balkanlar", **Bir Dünya Yazarı Ömer Seyfettin Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, (Ed.) Hüseyin Öztürk, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul, 2011, pp.76-93,

Karakaş, Mehmet: "Türkçülük ve Türk Milliyetçiliği", **Doğu Batı**, Sayı 38, 2006, pp.57-76.

Karakurt, Deniz: **Türk Söylence Sözlüğü: Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük**. Türkiye, E-Kitap, 2011.

Karaosmanoğlu, Yakup Kadri: "Ömer Seyfettin Hakkında Düşünceler", **Çınaraltı Dergisi**, C.2, No: 31, 1942, 6-6.

Karpat, Kemal H.: **Studies on Ottoman Social and Political History: Selected Articles and Essays**, Lieden, Brill, 2002.

Karpat, Kemal H.: **Osmanlı'dan Günümüze Edebiyat Ve Toplum**. İstanbul, Timaş, 2009.

Karpat, Kemal H.: **Osmanlı'dan Günümüze Asker ve Siyaset**, İstanbul, Timaş, 2010.

Karpat, Kemal H.: **Osmanlı'dan Günümüze Ortadoğu'da Millet, Milliyet, Milliyetçilik**, İstanbul, Timaş Yayınları, 2011.

Kavcar, Cahit: Efruz Bey Üzerine. **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten**, 18, 1970, pp.179-196.

Kerestecioğlu, İnci: "Milliyetçilik: Uyuyan Güzeli Uyandıran Prensten Frankeştayn'ın Canavarına", **19. Yüzyıldan 20.**

Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler, Ed. Birsen Örs, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010.

Keyder, Çağlar: **Türkiye de Devlet ve Sınıflar**, İstanbul: İletişim, 2007.

Kıbrıs, Güldeniz: "Imagining the Homeland: A Late Ottoman Construction of National Identity". **The New Nationalism and the First World War.** (Eds.) Rosenthal, L., & Rodic, V. London, Palgrave Macmillan, 2015, pp.141-160.

Kışlalı, Ahmet Taner: **Siyasal Sistemler: Siyasal Çatışma ve Uzlaşma**, Ankara, İmge Yayınları, 2006.

Kızılçim, Yavuz: Guy De Maupassant Ve Ömer Seyfettin'de Öyküleme Teknikleri. **Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi**, 18, 2010, pp.217-232.

Kocatürk, Utkan: **Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri**, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları,1999.

Koçakoğlu, Bedia: Ömer Seyfettin'in Şiirlerine Genel Bir Bakış. *Selçuk Üniversitesi* **Edebiyat Fakültesi Dergisi**, 19, 2008, pp.57-82.

Köroğlu, Erol: "Ulusu Sokaktan Tahayyül Etmek: Ömer Seyfettin'in Öykülerinde Milliyetçilik, Gündelik Hayat, Duygular", **Ömer Seyfettin'i Yeniden Okumak**, (Eds.) Hülya Argunşah ve Ayşe Demir, Kayseri, Erciyes Üniversitesi Yayınları, 2006, s.137-155

Köroğlu, Erol: **Türk Edebiyatı ve Birinci Dünya Savaşı 1914-1918: Propagandadan Milli Kimlik İnşasına**, İstanbul: İletişim 2010.

Kösoğlu, Nevzat: **Türk milliyetçiliğinin Doğuşu ve Ziya Gökalp**, İstanbul, Ötüken Neşriyat, 2009.

Kudret, Cevdet: **Türk Edebiyatında Hikâye Ve Roman II 1859-1959**. İstanbul, Varlık Yayınevi, 1978.

Kudret, Cevdet: **Edebiyat Kapısı: İncelemeler,** İstanbul: YKY, 1997.

Klusakova, Luda: **"We"&"The Others": European Societies in Search of Identity, Studies in Comparative History**, Ed. Luda Klusakova, Prague, Charles University, 2004.

Kurdakul, Şükran: **Çağdaş Türk Edebiyatı: Meşrutiyet Dönemi**, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1992.

Kurt, Özgür — **Hüseyin Rahmi Gürpınar ve Ömer Seyfettin'in Romanlarında, Öykülerinde ve Tiyatro Eserlerinde Azınlıklar ve Yabancılar**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi.

Kushner, David: **Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu**, Çev. Zeki Doğan, İstanbul, Fener Yayınları, 1998.

Landau, Jacob M.: **Pantürkizm,** Çev. Mesut Akın, İstanbul, Sarmal Yayınevi, 1999.

Leaman, Oliver: **The Biographical Encyclopedia of Islamic Philosophy**. Bloomsbury Publishing, 2015.

Lee, Stephen J.: **Avrupa Tarihinden Kesitler, 1789-1980**, Ankara, Dost Kitabevi Yayınları, 2004.

Levinger, Matthew B.: **Enlightened Nationalism: The Transformation of Prussian Political Culture, 1806-1848**, New York, Oxford University Press, 2002.

Lekesiz, Ömer: **Yeni Türk Edebiyatında Öykü – Öykücüler ve Öykü Anlayışları Öyküler ve Çözümlemeleri (Cilt 1)**, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 1997.

Levi, Mario: "Ömer Seyfettin'i Edebiyattan Çıkarsanız Hiçbir Şey Olmaz", **Pozitif Dergisi,** 35, pp.26-26

Lewis, Bernard: **Modern Türkiye'nin Doğuşu**, Çev. Metin Kıratlı, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1993.

Lewis, Bernard: **Ortadoğu**, Çev. Selen Kalay, Ankara, Arkadaş Yayınevi, 2004.

Mardin, Şerif: **Türk Modernleşmesi**, İstanbul, İletişim, 1991.

McCarthy, Justin: **Ölüm ve Sürgün: Osmanlı Müslümanlarına Karşı Yürütülen Ulus Olarak Temizleme İşlemi: 1821-1922.** Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2014.

Meyer, James H.: **Turks Across Empires: Marketing Muslim Identity in the Russian-Ottoman Borderlands, 1856-1914.** New York, Oxford University Press, 2014.

Mert, Necati: **Ömer Seyfettin: İslamcı, Milliyetçi ve Modernist Bir Yazar**. İstanbul: Kaknüs, 2004.

Millas, Herkül: **Türk ve Yunan Romanlarında Öteki ve Kimlik**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2005.

Millas, Herkül: "Türk Edebiyatında Yunan/Rum İmajı: Ömer Seyfettin." **Kebikeç Dergisi**, 3, 1996, ss.25-38.

Macfie, Alexander Lyon: **The End of the Ottoman empire, 1908-1923**. New York, Routledge, 2014.

Meyer, James H: **Turks Across Empires: Marketing Muslim Identity in the Russian-Ottoman Borderlands**, **1856-1914.** Oxford: Oxford University Press, 2014.

Moss, Joyce (Ed.): **Middle Eastern Literatures and Their Times (Vol. 6)**, New York: Gale/Cengage Learning, 2004.

Nagel, Joane: ”Erkeklik ve Milliyetçilik: Ulusun İnşasında Toplumsal Cinsiyet ve Cinsellik”, **Vatan, Millet, Kadınlar**, (Ed.) Ayşe Gül Altınay, İstanbul: İletişim Yayınları, 2013, pp.65-101.

Nairn, Tom: **Faces of Nationalism: Janus Revisited**. London: Verso, 1997.

Najmabadi, Afsaneh: “Sevgili ve Ana Olarak Erotik Vatan: Sevmek, Sahiplenmek, Korumak. (Ed.) Ayşe Gül Altınay, **Vatan, Millet, Kadınlar,** İstanbul: İletişim Yayınları. 2013, pp.129-166

Narlı, Mehmet: "Ömer Seyfettin'den Cemal Şakar'a Öykü ve İroni”, **İlmî Araştırmalar Dergisi**, 24, 2014, pp.103-115.

Nash, Geoffrey P.: **Travellers to the Middle East from Burckhardt to Thesiger: an Anthology**. New York, Anthem Press, 2011.

Nayır, Yaşar Nabi: “Ömer Seyfettin ve Sanatı Üzerine Düşünceler”, **Ömer Seyfettin: Yaşamı, Sanatı Yapıtları**, İstanbul, Engin Yayınları, 1997.

Nazım Hikmet: **Hikâyeler-I**, İstanbul, Adam Yayınları, 1993.

Necatigil, Behçet: Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü, İstanbul, Varlık Yayınları, 1983.

Niarchos, Catherine: “Women, War, and Rape: Challenges Facing The International Tribunal for the Former Yugoslavia”, *Human Rights Quarterly*, 17, 1995, pp.649-690.

Öztürk, Sela: **Gök Bayrak (İnceleme-Metin)**. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 2017.

Oba, Ali Engin: **Türk Milliyetçiliğinin Doğusu**, Ankara: Imge Kitabevi, 1995.

Ogur, Erol "Ali Canip Yöntem'in Cumhuriyet Döneminde Edebiyat Öğretimi İçin Hazırladığı Ders Kitapları", **Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,** *22* (2), 2009, pp.379-395.

Oğuz, Alaattin: "Rusya Türklerinin Türk Milliyetçiliğiyle İlişkileri." **Doğu Batı,** 38, 2006, pp.109-123.

Onur, Hüdavendigar: **Türk Sağı Sözlüğü**. İstanbul, Bilgeoğuz, 2005.

Orhon, Orhan Seyfi: "Ömer Seyfettin", **Çınaraltı Dergisi**, C.2, No: 31, 1942, pp.1-1.

Orkun, Hüseyin Namık: **Türkçülüğün Tarihi**, İstanbul: Köymen Yayınları, 1977.

Ortaylı, İlber: **İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2005.

Ortaylı, İlber: **Batılılaşma Yolunda**, İstanbul: Merkez Kitaplar, 2007.

Ortaylı, İlber: Tiyatroda Tarihî Oyunlar Üzerinde Siyasal Bir Analiz Denemesi, **Tiyatro Araştırmaları Dergisi**, 7 (7), 2010, pp.217-232

Ortaç, Yusuf Ziya: **Bir Varmış Bir Yokmuş: Portreler**, İstanbul, Akbaba Yayınları, 1960.

Oskay, Ünsal: "Önsöz", **Söylem ve İdeoloji; Mitoloji, Din, İdeoloji**, Haz. Barış Çoban& Zeynep Özarslan, İstanbul: Su Yayınevi, 2003.

Owen, Roger ve Pamuk Şevket: **20. Yüzyılda Ortadoğu Ekonomileri Tarihi**, İstanbul: Sabancı Üniversites, 2002.

Ozansoy, Halit Fahri: **Edebiyatçılar Geçiyor**. İstanbul, Türkiye Yayınevi, 1967.

Öke, Mim Kemal: **Saraydaki Casus: Gizli Belgelerle II. Abdülhamid devri ve İngiliz Ajanı Yahudi Vambery**, İstanbul: Hikmet Neşriyat, 1991.

Öksüz, Yusuf Ziya: **Türkçenin Sadeleşme Tarihi, Genç Kalemler ve Yeni Lisan Hareketi**. Ankara, Türk Dil Kurumu, 1995.

Ömer Seyfettin: **Ömer Seyfettin, Bütün Eserleri: Şiirler, Mensur; Şiirler, Fıkralar, Hatıralar, Mektuplar.** Haz. Hülya Argunşah, İstanbul: Dergah Yayınları, 2000.

Ömer Seyfettin: **Ömer Seyfettin Bütün Eserleri: Makaleler 2: Tercümeler**, Haz. Hülya Argunşah, İstanbul, Dergâh Yayınları, 2001.

Ömer Seyfettin: **Ömer Seyfettin Bütün Hikâyeleri,** Haz. Nâzım Hikmet Polat, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2011, pp.15-34.

Ömer Seyfettin: **Ömer Seyfettin Bütün Nesirleri,** Haz. Nâzım Hikmet Polat, Ankara: TDK, 2016, pp.19-115.

Önen, Nizam: **İki Turan: Macaristan ve Türkiye'de Turancılık**. İstanbul: İletişim, 2005.

Önertoy, Olcay **Küçük Hikâye Yazarı Olarak Ömer Seyfettin**, Türkoloji Dergisi, 1972, Cilt: 4 Sayı: 1, 137-145.

Önertoy, Olcay: "Ömer Seyfettin'de Ulusçuluk Düşüncesi", . **Ben Gönen'de Doğdum: Ömer Seyfettin ve Eserleri Sempozyum Bildirileri**, Balıkesir: Gönen Belediyesi Kültür Dizisi, 1997, s.9-14.

Ömer Seyfettin: **Sanat ve Edebiyat Yazıları**, Haz. Muzaffer Uyguner, Ankara: Bilgi yayınevi, 1998.

Öz, Yusuf: Tuhfe-i Vehbi Şerhleri, **İlmî Araştırmalar Dergisi**, 5, 1997, pp.219-232.

Özcan, Ufuk: Ahmet Ağaoğlu'nun Kişisel Serüveni Açısından XX. Yüzyılda Türkiye ve Azerbaycan'daki Modernleşme Deneyimleri." **, Istanbul Journal of Sociological Studies**, 29, 2004, pp.77-85.

Özdoğan, Günay Göksu: **"Turan"dan "Bozkurt"a: Tek Parti Döneminde Türkçülük*,* 1931-1946**, İstanbul, İletişim, 2006.

Özdemir, Emrah: **Latin Amerika'da Ayrılıkçı Terör Hareketleri ve Milliyetçiliğin Farklı Tanımları: Peru'da Aydınlık Yol Deneyimi**, Yayınlanmamış yüksek Lisans Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.

Özdemir, Mehmet: "Yahya Kemâl ve Geleneği Yanlış Yerde Arayan İki Edebî Topluluk: Nev-Yunânîler ve Nayîler." **Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 14, 2007, 252-265.

Özden, Mehmet. "İkinci Meşrutiyet Döneminde Türkçü Söylem", **Doğu Batı Dergisi**, 46, 2008, pp.107-116.

Özkırımlı, Umut: **Milliyetçilik Kuramları: Eleştirel Bir Bakış,** İstanbul, Doğu Batı Yayınevi, 2009.

Özsavcı, Hilmi Ozan: **Intellectual Origins of the Republic: Ahmet Ağaoğlu and the Genealogy of Liberalism in Turkey**. Lieden: Brill, 2015.

Öztürk, Seda: **Gök Bayrak'ın Türk Edebiyatındaki Yeri ve Önemi**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Yıldız Teknik Üniversitesi, 2017.

Öztürkmen, Arzu: **Türkiye'de Folklor ve Milliyetçilik**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2006.

Pamuk, Şevket: **Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi 1500-1914**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2007.

Paksoy, Hasan Bülent: "Nationality and Religion: Three Observations from Ömer Seyfettin", **Central Asian Survey**, 3 (3), 1984, pp.109-115.

Parla, Taha: **Ziya Gökalp, Kemalizm ve Türkiye'de Korporatizm**. İstanbul: İletişim Yayınları, 1989.

Parlatır, İsmail, and Çetin Nurullah: **Genç Kalemler Dergisi**. Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1999.

Parlakyıldız, Hayrettin: **İlkokulların Dördüncü-Beşinci Sınıflarında Türkçe Ders Kitaplarındaki Çocuk Edebiyatı Metinleri Üzerine Bir İnceleme**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Polat, Nâzım Hikmet: "Ömer Seyfettin'in İlk Hikâyesi", **Türk Dili**, S. 557, ss. 444-450, Mayıs 1998.

Polat, Nâzım Hikmet: "Ömer Seyfettin," TDV İslam Ansiklopedisi (DİA), C. 34, İstanbul: TDV, 2007, pp.80-82.

Polat, Nâzım Hikmet: "Ömer Seyfettin Hakkında", **Ömer Seyfettin Bütün Hikâyeleri,** Haz. Nâzım Hikmet Polat, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2011, pp.15-34.

Polat, Nâzım Hikmet: **Yenileşme Devri Türk Edebiyatından Çizgiler**, Ankara, Kurgan Edebiyat, 2012.

Polat, Nâzım Hikmet ve Argunşah, Hülya: **II. Meşrutiyet Dönemi Türk Edebiyatı,** Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları, 2013.

Polat, Nâzım Hikmet: "Ömer Seyfettin Askerlikten Nasıl Ayrıldı?", **Türk Edebiyatı Dergisi**, Sayı: 500, Haziran 2015.

Polat, Nâzım Hikmet: "Ömer Seyfettin Hakkında", **Ömer Seyfettin Bütün Nesirleri,** Haz. Nâzım Hikmet Polat, Ankara: TDK, 2016, pp.19-115.

Rathbun, Carole: **The Village in the Turkish Novel and Short Story 1920–1955 (Vol. II).** Hague: Mouton & Co. N.V., 2019.

Ryan Michalel & Douglas Kellner: **Politik Kamera, Çağdaş Hollywood Sinemasının İdeolojisi ve Politikası**, Çev: Elif Özsayar, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2010.

Sadoğlu, Hüseyin: **Türkiye'de Ulusçuluk ve Dil Politikaları**, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010.

Saigol, Rubina: "Militarizasyon, Ulus ve Toplumsal Cinsiyet: Şiddetli Çatışma Alanları Olarak Kadın Bedenleri", **Vatan, Millet, Kadınlar**, (Ed.) Ayşe Gül Altınay, İstanbul: İletişim Yayınları, 2013, pp. 227-259.

Sarı, İbrahim: **Türkologlar: Türkologların Yaşam Öyküleri Ve Çalışmaları**, Antalya, Noktaebook Publishing, 2018.

Serge, A. Zenkovsky: **Rusya'da Türkçülük ve İslâm**, Çev. Ali Nejat Ongun, Ankara, Günce Yayıncılık, 2000.

Sertel, Zekeriya: **Hatırladıklarım**, Remzi Kitabevi, İstanbul (2001).

Sertel, Zekeriya, Sertel, Sabiha& Sertel, Yıldız: **Sertel'lerin Anılarında Nâzım Hikmet ve Babıâli: Anı**. İstanbul: Adam Yayınları, 1993.

Schick, Irvin Cemil& Tonak, Ahmet E: **Turkey in Transition: New Perspectives**, Oxford University Press,1987.

Sınar, Alev: "Cumhuriyetin İlk On Yılında Okutulan Türkçe Ders Kitapları", **Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, 9, 1997, pp.343-352.

Smith, Anthony D.: **Nationalism and Modernism**. New York: Routledge, 2003.

Smith, Anthony D.: **Ethno-symbolism and Nationalism: A Cultural Approach**, New York, Routledge, 2009.

Smith, Anthony D.& Hutchinson, John: **Nationalism: Critical Concepts in Political Science**, Vol. IV. Routledge Press, 2000.

Silay, Kemal: **An Anthology of Turkish Literature**, Bloomington, Indiana: Indiana University, 1996.

Yerasimos, Stefanos: **İstanbul:1914-1923: Kaybolup Giden bir Dünyanın Başkenti ya da Yaşlı İmparatorlukların Can Çekişmesi**. İstanbul, İletişim Yayınları, 1996.

Sümer, Mehmet: **Millî Kimliğin İnşasında Edebiyatın Rolü (1911-1920)**, Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2015.

Şakar, Cemal: "Roman Neden Geri Çekiliyor-2: Postmodern Dönem", **Hece Dergisi**, S. 101, Mayıs 2005, pp.11-18.

Scheler, Max: Hınç, Çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul, Kanat Yayınları, 2004.

Şengül, Abdullah: "Çanakkale Savaşı'nın Yüzüncü Yılında Türk Edebiyatında Savaş ve Kadın-Türk Tiyatrosu Örneği", **Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı**, 13 (18), 2015, pp.533-550.

Şerif Hulusi: **Nokta: Ömer Seyfettin Külliyatı 10**, İstanbul: Ahmet Halit Yaşaroğlu Kitapçılık, 1956.

Şengül, Abdullah: "Ömer Seyfettin de Millî Kültür ve Ulus Bilinci", **Ömer Seyfettin'i Yeniden Okumak**, (Eds.) Hülya Argunşah ve Ayşe Demir Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri, 2006, pp.227-242.

Şevki, Abdullah: **Edebiyat ve Yorum**, Messel, Havuz Yayınları, 2009.

Şimşek,Tacettin& Arslan, Abdullah M.& Yakar, Yasin M.: "Çocuk Edebiyatı Tarihi", **Kuramdan Uygulama Çocuk Edebiyatı El Kitabı,** (Ed.) Tacettin Şimşek, Ankara, Grafiker Yayınları, 2011, 45-70).

Şimşir, Sebahattin: "V. Vasiloviç Dubrovsky'nin Türkoloji'ye Hizmetleri ve Osman Akçoraklı, **Türk Dünyasından Halil Açıkgöz'e Armağan**, Haz. Hayri Aktaş İstanbul, Doğu Kitabevi, 2013, pp.429-432

Şirin, Funda Selçuk: "The Traumatic Legacy of the Balkan Wars for Turkish Intellectuals." **War and Nationalism: The Balkan Wars 1912–1913 and Their Sociopolitical**

Implications, (Eds). M.Hakan Yavuz ve İsa Blumi, Utah, The University of Utah Press, 2013, pp.679-703.

Şişmanoğlu Şimşek, Şehnaz: "İmparatorluğun En Uzun On Yılı'nı Yazmak: Ömer Seyfettin Hikâyelerinde Farklı On Temmuzlar", **International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic,** 9 (12), 2014, pp.665-683.

Tanpınar, Ahmet Hamdi: Edebiyat Üzerine Makaleler. İstanbul: Dergâh Yayınları, 1977.

Tansel, Fevziye Abdullah: "Ömer Seyfeddin'in Hayatı, İlk Eseri, Şiirleri", **Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin**, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1992, pp.51-72.

Taştan, Yahya Kemal: "Kanonik Topraklardan Ulusal Vatana: Balkan Savaşları ve Türk Ulusçuluğunun Doğuşu." **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, C.12, No: 2, 2012, pp. 1-99.

Winichakul, Thongchai: **Siam Mapped: A History of the Geo-body of a Nation**. Honolulu, University of Hawaii Press, 1997.

Timur, Kemal: Ömer Seyfettin'in Kaleminden Şair ve Yazarlar, İstanbul, Akademik Kitaplar, 2010.

Timur, Taner: **Osmanlı Kimliği**, İstanbul: Hil Yayın, 1986.

Timur, Taner: **Türkiye, Ortadoğu Ve Mezhep Savaşı**, İstanbul: Yordam Yayınları, 2016.

Tonkin, Humphrey (Ed.): **Esperanto, Interlinguistics, and Planned Language**, Lanham, University Press of America, 1997.

Topaloğlu, Yüksel: "Nev Yunâlîlik Akımına İlk Tepki: Boykotaj Düşmanı", **Türk Kültürü Dergisi**, 515-516, 2006, pp.75-91.

Topaloğlu, Yüksel. "Yeni Lisan Hareketinin Öncülü: Şemsettin Sami", **Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 7, Ocak 2014, pp.61-73.

Toprak, Zafer: Ömer Seyfettin ve Sivil Toplum, **Toplum ve Bilim**, 31-39, 1985, pp.113-127.

Toprak, Zafer: "Balkan Yenilgisi, Kimlik Sorunu ve Averof Zırhlısı", **Osmanlı Donanmasının Seyir Defteri: Gemiler,**

Efsaneler, Denizciler, (Ed.) Ekrem Işın, İstanbul: Pera Müzesi Yayınları, 2009, pp.76-87.

Toprak, Zafer: **Darwin'den Dersim'e: Cumhuriyet ve Antropoloji**. İstanbul: Doğan Kitap, 2012.

Toprak, Zafer: **İttihat-Terakki ve Devletçilik**, Tarih Vakfı, İstanbul, 1995.

Toprak, Zafer: **Türkiye'de Yeni Hayat: İnkılap ve Travma 1908-1928**. İstanbul, Doğan Egmont Yayıncılık, 2017.

Tural, Sadık: "Ömer Seyfettin'in Hayatı ve Eserleri", **Doğumunun 100.Yılında Ömer Seyfettin,** İstanbul, Marmara Üniversitesi Yayınları, 1984, s. 9-39.

Tural, Sadık: "II. Meşrutiyet Döneminde Türk Edebiyatı", **Türk Dünyası El Kitabı: Edebiyat (3. Cilt),** 1992, pp.471-502

Turan Namık Sinan: "Raylar Üzerinden İmparatorluğun Son Dönem Tarihine Bir Bakış: Hicaz Demir Yolu Üzerine Önemli Bir Yapıt (Yazar: Murat Özyüksel)". **Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları**, Sayı 10, 2012, pp.215-227.

Turan Namık Sinan: ""Tanzimat Bürokratlarından Jön Türklere: Osmanlı Siyasal Yapısında Değişim Ve Laikleşme ", **İktisat Dergisi**, S.502, ss.73-81, Mart- Nisan 2009.

Turan, Osman: **Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi**, Ötüken Neşriyat AŞ, 1969.

Tunaya, Tarık Zafer: **Türkiye'nin Siyasi Hayatında Batılılaşma Hareketleri**. İstanbul, Yedigün Matbaası, 1960.

Tunaya, Tarık Zafer: **Türkiye'de Siyasal Partiler: İkinci Meşrutiyet Dönemi 1908-1918 (Cilt 1)**, İstanbul, Hürriyet Vakfı Yayınları, 1984.

Tunaya, Tarık Zafer: **Türkiye'de Siyasal Gelişmeler (1876-1938),** İstanbul: İBÜ Yayınları, 2003.

Tutumlu, M. Akif "Bertolt Brecht'in Kuralla Kural Dışı Adlı Oyununda Hınç Bilincinin Adaleti Biçimlendirişi." Doğu Batı, 77, 2016. 77.

Türker, Yıldırım: "Ömer Seyfettin: Alacakaranlık Kuşağı" **Pozitif Dergisi,** 35, pp.24-24.

Tüzer, İbrahim: "Eski Yunan ve Latin'e Dönüş Fikrinin Panoraması ve Bir Eleştiri Olarak Ömer Seyfettin'in Boykotaj Düşmanı", **Ayraç Dergisi**, 5, 2010, pp.44-48.

Uçman, Abdullah: "Ömer Seyfeddin-Rıza Tevfik". **Doğumunun 100. Yılında Ömer Seyfeddin,** İstanbul: Marmara Üniversitesi, 1984, pp.127- 148.

Uyguner, Muzaffer: (1957). Ömer Seyfettin'in Yeni Kitabı, **Türk Dili Dergisi**, VI (65), pp.301-304.

Üçel Aybet, Gülgün: **Avrupalı Seyyahların Gözünden Osmanlı Dünyası Ve İnsanları**,(1530-1699). İstanbul, İletişim Yayınları, 2003.

Ünaydın, Ruşen Eşref: **Diyorlar Ki**, Haz. Şemseddin Kutlu, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları,1985.

Ülken, Hilmi Ziya: **Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi**. İstanbul: Ülken Yayınları, 1992.

Ülken, Hilmi Ziya: **Millet ve Tarih Şuuru**, İstanbul, İş Bankası Yayunları, 2008.

Ünüvar, Kerem: "Ziya Gökalp", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik,** (Eds.) Tanıl Bora ve Murat Gültekingil İstanbul, İletişim Yayınları, 2008, pp.28-35.

Ürer, Levent: **Azınlıklar ve Lozan Tartışmaları**, İstanbul: Derin Yayınları, 2003.

Ürer, Levent: "II. Meşrutiyet Dönemi Türk Milliyetçiliğinin İnşasında Sivil ve Askeri Bürokrasinin Dönüşümü", **İktisat Dergisi**, S.502, Mart- Nisan 2009, 53-61.

Ürer, Levent: **Soysal Devletten Sosyal Devlete**, İstanbul, Melek Yayınları, 2012.

Üstel, Füsun: **Türk Ocakları, 1912-1931**. İstanbul: İletişim, 2004.

Vambery, Arminius: **Bir Sahte Dervişin Orta Asya Gezisi**. Çev. N. Ahmet Özalp, İstanbul, Ses, 1993.

Vincent, Andrew **Modern Political Ideologies**, West Sussex: John Wiley & Sons, 2010.

Vakkasoğlu, Vehbi: **Tarih Aynasında Ziya Gökalp**. İstanbul, Nesil Basım, 2012.

Wallerstein, Immanuel: **Liberalizmden Sonra**, Çev. Erol Öz, İstanbul, Metis Yayınları,1998.

Watson, Adam: **The Evolution of International Society: A Comparative Historical Analysis**, New York, Routledge, 2009.

Yalçın Çelik, S. Dilek: "Türk Edebiyatında Kısa Hikâye Hakkında Yapılan Çalışmalar", **Türkbilig: Türkoloji Araştırmaları Dergisi,** 3 (3), 2002, pp.106-129.

Yamak, Sanem: Meşrutiyetin Bayramı: 10 Temmuz İd-i Millisi. *Siyasal:* **İstanbul University Journal of Political Sciences**, 38, 2008, pp.323-342.

Yaşlı, Fatih: **Milliyetçilik ve Faşizm, Türkiye'de Irkçı Milliyetçilik Üzerine Bir İnceleme,** Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.

Yener, Cemil: "Ömer Seyfettin'in Öykücülüğüne Toplu Bir Bakış", **Türk Dili: Türk Öykücülüğü Özel Sayısı***,* 286, 1975, pp.44-53.

Yıldırım, Tahsin: "Ömer Seyfettin'e Dair", **Balkan Harbi Hatıraları**, Haz. Tahsin Yıldırım, Ankara, Dün Bugün Yarın Yayınları, 2013, pp.11-38.

Yöntem, Ali Canip: **Ömer Seyfettin Hayatı ve Eserleri**, Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi, İstanbul, 1935.

Yöntem, Ali Canip: "Ömer Seyfettin ve Değeri", **Çınaraltı Dergisi**, C.2, No: 31, 1942, pp.4-5.

Yöntem, Ali Canip: **Ömer Seyfettin (1884-1920) Hayatı-Karakteri, Edebiyatı, İdeali ve Eserlerinden Numuneler**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1947.

Yöntem, Ali Canip: Yöntem, Ali Canip, "Ömer Seyfettin", **Ali Canip Yöntem'in Yeni Türk Edebiyatı Üzerine Makaleleri**, Haz. Ahmet Sevgi ve Mustafa Özcan, Konya, Tablet Kitabevi, 2005, ss.361-364.

Yöntem, Ali Canip: "Ömer Seyfettin". **Ali Canip Yöntem'in Yeni Türk Edebiyatı Üzerine Makaleleri**, Haz. Ahmet Sevgi ve Mustafa Özcan, Konya, Tablet Kitabevi, 2005, ss. 370-372.

Yöntem, Ali Canip: "Ömer Seyfettin". **Ali Canip Yöntem'in Yeni Türk Edebiyatı Üzerine Makaleleri**, Haz. Ahmet Sevgi ve

Mustafa Özcan, Konya, Tablet Kitabevi, 2005, ss. 373-375.

Yöntem, Ali Canip: "Ömer Seyfettin'in Hastalığına Dair Notlarım", **Ali Canip Yöntem'in Yeni Türk Edebiyatı Üzerine Makaleleri**, Haz. Ahmet Sevgi ve Mustafa Özcan, Konya, Tablet Kitabevi, 2005, ss.376-379.

Yöntem, Ali Canip: Yöntem, Ali Canip, "Edebiyatımızda Acı Bir Gün: Ömer Seyfettin", **Ali Canip Yöntem'in Yeni Türk Edebiyatı Üzerine Makaleleri**, Haz. Ahmet Sevgi ve Mustafa Özcan, Konya, Tablet Kitabevi, 2005, ss.397-399.

Yöntem, Ali Canip: Yöntem, Ali Canip, "Ziya Gökalp'e Türkçülüğü Aşılayan Adam", **Ali Canip Yöntem'in Yeni Türk Edebiyatı Üzerine Makaleleri**, Haz. Ahmet Sevgi ve Mustafa Özcan, Konya, Tablet Kitabevi, 2005, ss.421-423.

Yörük, Zafer: "Politik Psişe Olarak Türk Kimliği", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik,** (Eds.) Tanıl Bora ve Murat Gültekingil İstanbul, İletişim Yayınları, 2008, pp. 309-324.

Yuval Davıs, Nira: **Cinsiyet ve Millet**, (Çev. Ayşin Bektaş), İstanbul, İletişim Yayınları, 1997.

Yücel, Hasan Ali: "Ömer Seyfettin" (Köşemden), **Cumhuriyet Gazetesi**, 11 Mart 1957, pp.2-2.

Yücel, Hasan Ali: **Edebiyat Tarihimizden**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1989.

Yücebaş, Hilmi: **Bütün Cepheleriyle Aka Gündüz: Hayatı-Hatıraları-Eserleri,** İstanbul: Ahmet Halit Yaşaroğlu Kitapçılık, 1959.

Yücebaş, Hilmi: **Ömer Seyfettin: Hayatı, Hatıraları, Şiirleri**. İstanbul: Ahmet Halit Kitabevi, 1960.

Yüksel, Süheyla: "Osmanlıdan Günümüze Kültür ve Dil Politikaları Çerçevesinde İlyada Tercümeleri", Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi 40 (2), 2016, pp.23-52.

Zülfikar, Hamza: "Ömer Seyfettin'i Anarken Günümüz Türkçesi Üzerine Bazı Düşünceler", . **Ben Gönen'de Doğdum: Ömer Seyfettin ve Eserleri Sempozyum Bildirileri**, Balıkesir: Gönen Belediyesi Kültür Dizisi, 1997, pp.35-39.

Zürcher, Erik Jan: **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, İletişim Yayınları, 2010.